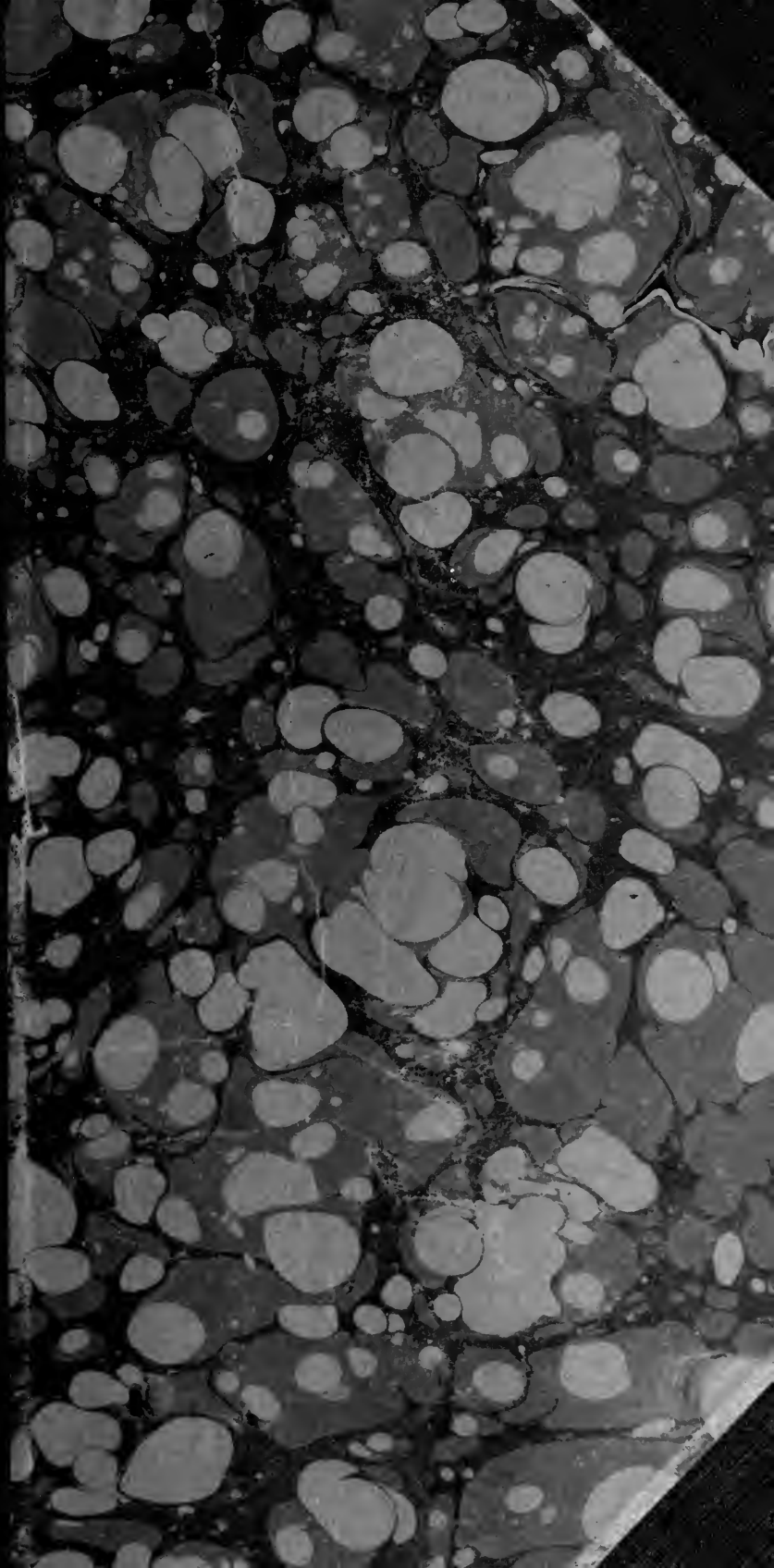

3 1761 06835504 9

XX (591) 26 Bde

P
HG
M

Monumenta Germaniae
Historica

SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
RECUSI.

v 38

LAMPERTI
MONACHI HERSFELDENSIS
OPERA.

564546

11. 6. 53

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1894.

RECEIVED

RECEIVED

RECEIVED

LAMPERTI
MONACHI HERSFELDENSIS
OPERA.

RECOGNOVIT

OSWALDUS HOLDER-EGGER.

ACCEDUNT
ANNALES WEISSENBURGENSES.

INEST TABULA.

HANNOVERAE ET LIPSIAE.
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1894.

BR
854
L35
1894

HOC TOMO CONTINENTUR:

	<i>Pagg.</i>
<i>Praefatio</i>	VII—LXVIII
<i>Lamperti Annales</i>	1—304
<i>Annales Weissenburgenses</i>	9—57
<i>Lamperti Vita Lulli archiepiscopi Mogontiacensis</i>	305—340
<i>Lamperti Libelli de institutione Herfeldensis ecclesiae quae supersunt</i>	341—354
<i>Appendix. Epitaphium Lulli</i>	355
<i>Notitia de decimis in Thuringia</i>	355. 356
<i>Indiculus reliquiarum Hersfeldensium</i>	356. 357
<i>Addenda et emendanda</i>	358. 490
<i>Index nominum et rerum</i>	359—398
<i>Index locutionum memorabilium comparatarum cum veteribus</i>	399—489

Tabula speciminis scripturae ad p. LIX.

PRAEFATIO.

Cum exhausta priore editione *Annalium Lamperti* bibliopola peteret, ut nova pararetur, iam non priorem illam recudere placuit, quae licet egregie suo tempore elaborata fuerit, nunc tamen tot libellis de scriptis Lamperti editis ita obsolevit, ut lectoribus iam non satisfacere possit, sed penitus retractatam et correctam eam exhibere visum est. Etiam duos reliquos libellos eiusdem auctoris addendos esse duximus, cum quia *Annalibus* recte usus his carere non poterit, tum quia *Vitam Lulli* nunc primo integram exhibere possumus, dolentes, quod libelli de *Institutione ecclesiae Herfeldensis* eadem tantum fere fragmenta proponenda habeamus, quae iam ante quinquaginta annos in collectione nostra edita sunt.

I. De vita et scriptis Lamperti.

Nomen monachi illius celeberrimi, quem quatuor libellis res gestas enarrasse constat, a nullo scriptore, nulla notitia mediæ aevi nobis traditum est, demum extremis annis saeculi XV. in codicibus S. Petri Erphesfurtensibus et a monacho eiusdem monasterii Nicolao de Sygen, tum ab aliis eodem fere tempore et primis saeculi XVI. annis, videlicet ab Andrea abbate S. Michaelis Babenbergensis, Iohanne Trithemio abbate S. Iacobi Wirziburgensis, Hieronymo Emser, Wigando Gerstenberger, auctore *Antiquitatum Erphesfurtensium Variloqui*, Lamperti nomen auctori *Annalium* fuisse adnotatum est. Atque Iohannes Trithemius et Paulus Lang in *Chronico Citizenensi* ab eodem Lamperto libellum de rebus gestis monasterii *Hersfeldensis* editum esse retulerunt¹. Quae testimonia omnia attuli '*Neues Archiv*' XIX, p. 169—182, colligens exinde non quidem ultra omnem dubitationem constare verum nomen auctoris memoriae traditum esse, nec tamen quidquam argumenti haberi, cur id reiciamus. Tum ostendi ab omnibus auctoribus et in omnibus notitiis prae-

1) Moneo in inscriptione *Inst. Herfeld.* non serrata (infra p. XXX, n. 4) 35 aut nomen integrum aut litteram initialem eius L. eos legere potuisse.

dictis nominis formam Lamperti, quam iam editioni nostrae praefigendam esse duximus, non Lamberti, quae hucusque in usum recepta erat, traditam esse. Denique monui cavendum esse, ne Ekkebertum auctorem Vitae S. Haimeradi, quem quidem eodem fere tempore monachum coenobii Hersfeldensis fuisse constat, quo praedicti libelli conscripti sunt, eorum etiam auctorem credamus, cum is longe alius indolis vir evadat, quam is cui ex traditione Lamperti nomen inditum est, quamvis multae locutiones Lampertinae in Vita Haimeradi inveniantur, quamvis Ekkebertus eosdem auctores antiquos, Sallustium, Sulpicium Severum, Horatium praeter ceteris lectitasse eorundemque dictis sermonem suum exornasse deprehendatur, quorum tot vestigia in scriptis Lamperti inveniantur¹.

1) *Praeter ea quae 'N. Archiv' XIX, p. 181. 206. et infra p. 350, n. 6. 15 attuli haec praesertim dicta Lampertina notanda sunt in Vita S. Haimeradi, SS. X, p. 598 sqq.: c. 32. definierunt . . . omnia extrema, persecutionem etiam infidelium, si immineret, experiri. Et Sallustianum illud extrema omnia experiri persaepe in scriptis Lamperti occurrit (cf. 'N. Archiv' IX, p. 308), atque V. Lulli c. 27. habet: Sed ego . . . nullam persecutionis, si ea immineret, tempestatem gravem . . . duco. — V. Haim. c. 32. vidit clare virum veneranda canitie in vestitu candido sibi assistere = V. Lulli c. 9: vidit assistere sibi beatum B. stola pontificali . . . amictum, vultu quoque ipso ac veneranda canicie quiddam divini splendoris preferentem; cf. Ann. infra p. 227, l. 26. 249, l. 6. 25 — V. Haim. c. 12: quomodo corpus suum ieiuniis et vigiliis maceraverit = Ann., infra p. 243, l. 23: Crebris ieiuniis corpus suum macerabat. — V. Haim. c. 2: unicum predicandae sanctitatis exemplar = V. Lulli c. 6: unicum in orbe terrarum sanctitatis exemplar (cf. 'Neues Archiv' XIX, p. 206). — V. Haim. c. 10: suaeque devocionis et flagrantis animi in Deum evidens ibidem dedit indicium = V. Lulli c. 5: pro eo quod . . . evidens mihi dederit spectaculum sanctitatis suae; c. 4: Cumque . . . cepisset experimenta conversationis eius et flagrantis in Deum animi. — V. Haim. c. 10: locum edificii, opibus, magnitudine, gloria, preterea . . . divinis laudibus . . . florentissimum = Inst. Herv., infra p. 343, l. 28: quantum brevi adoleverit diviciis, magnitudine, gloria; V. Lulli c. 19: opes monasterii, quae profecto erant florentissime; c. 14: quod rem publicam . . . pacatissimam atque fama, opibus, edificiis, moribus, legibus ornatissimam . . . reliquerit; Ann., infra p. 278, l. 3: regnum, quod . . . bonis omnibus florentissimum accepit. — V. Haim. c. 19: Propius medullis accipe quae praedico tibi = Ann., infra p. 152, l. 33: nisi ad vivum propiusque medullas mucro adigatur = Horat. Epist. I, 10, 28: Certius accipiet damnum propiusque medullis. — V. Haim. c. 10: virum Dei iam in caelis cum Christo regnantem; c. 39: Dominus . . . quantam illis gloriam contulerit, iam in caelo regnantibus secum = V. Lulli c. 21: insectatur cum Christo regnantem (cf. p. 128, l. 8). Plura etiam afferre possem, sed sufficiant haec. Licet enim plura afferantur, erunt tamen singulae ac sparsae sententiae concordantes. At Ekkeberti sermo, politus quidem atque ornatus, simplicior est, ut etiam his locis concordantibus 50*

Cum ne nomen quidem auctoris certo certius nobis traditum sit, per se intelligitur nihil aliud de eo relatum esse, nisi quod ipse in libris suis narravit seu quod ex illis de auctore elucet. Ut ipse infra p. 73 sq. dicit, Lampertus a. 1058, Mart. 15. Meginheri abbatis Hersfeldensis conversationem aemulatus, rei familiaris cura abiecta, habitu monachali ab eo suscepto, in monasterium Hersfeldense Deo serviturus receptus est. Iam die Septembris 16. vel 18. vel 19. eiusdem anni a Liutpoldo archiepiscopo Mogontino in oppido Ascafnaburg¹ presbyter consecratus est. Hinc apparet eum tunc triginta aut plurimum annorum natum ante a. 1028. fuisse, cum canones virum tricenario minorem natu presbyterum consecrari vetarent². Porro inde elucet antea eum clericum, iam diaconum ordinatum fuisse, et cum curae rei familiaris mentionem fecerit, eum e gente haul infima, copiosa ac locuplete, fortasse nobili, ortum fuisse recte procul dubio animadversum est³. Sed ubi haec gens floruerit, ignoratur. Thuringicam quidem eam fuisse quidam coniecerunt⁴, cum plurima de Thuringis in Annalibus retulerit, huic genti maxime studium ac favorem impenderit. Ac sane pateret, cur Lampertus Saxonibus Thuringisque contra regem tanto studio faverit, si parentes cognatique eius inter Thuringos regi rebelles fuissent. At hoc pro certo statui nequit, immo tam e gente Hassiaca vel Franconica quam Thuringica Lampertus ortus fuisse potest. Si formas nominum ab eo usitatas cum iis cartarum Hersfeldensium et Fuldensium contuleris, apparebit plerasque cum his concordare, in Lampertinis autem aliquantulo plura elementa dialecti Germaniae superioris quam in illis inveniri⁵; unde nescio an efficere

probatur, stilo Lampertino artificiosius expolito, elegantiore, magis contorto. Ac multa dicta Lamperti, ab hoc in omnibus libellis usurpata ac repetita, in Vita Haimeradi non inveniuntur. Summe igitur cavendum est, ne quid procacius, ne quid temere ex talibus dictis concordantibus efficiatur.

1) Quia in editione principe (infra p. 74, n. b) hoc loco a Scafnaburg perperam legebatur, Lambertus Schufnaburgensis a Lud. Schradino auctor annalium falso vocatus est, quod nomen usque in nostrum saeculum vixit.

2) Hoc W. Wattenbach, 'Geschichtsschr.' ed. 2, Lambert p. VIII. adnotavit. Cf. Gratiani Decr. I, dist. 78, in cuius cap. 5. tamen permissum est, ut necessitate exposcente viginti quinque annos nati presbyteri consecrarentur.

3) Wattenbach l. l. p. VII; 'DGQ.' ed. 5. II, p. 89. 4) Th. Knochenhauer, 'Gesch. Thüringens in der Karol. u. Sächs. Zeit' (Gotha 1863) p. 195; A. Lefarth, 'Lambert von Hersfeld' (Düsseldorf 1871) p. 6; Wattenbach, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 85. Quod F. X. Krause, Lamberti Ann. praef. p. XII sq. nullo iure contenderat,

Lampertum Transrhenum fuisse, iam L. F. Hesse, SS. V, p. 134. reiecit.

5) Vide quae 'N. Archiv' XIX, fasc. 2. hac de re exposuit.

possis, ut eum in Franconia natum aut ibi aliquantum temporis moratum esse conicias.

Neminem latere potest Lampertum in Annalibus magnum studium praestitisse rebus in episcopatu Babenbergensi gestis. Praeter Annonem Coloniensem archiepiscopum neminem verbis tam exquisitissimis coluit quam Guntherum episcopum Babenbergensem¹, cuius corporis habitum describens ostendit se eum bene novisse, quem a. 1065. in Ungaria e Terra Sancta reversum heu! immatura morte praeventum planxit, quem mortuum omnium qui eum noverant¹⁰ planctibus exceptum in patria esse dixit. Visionem, quam hic Guntherus, tunc cancellarius regni Italici, a. 1056. de obitu Heinrici imperatoris ac quorundam principum regni habuisse dicitur, Lampertus (infra p. 68) narravit, vel tunc igitur vel paulo post Gunthero familiaris fuisse videtur.¹⁵ Guntherus in Babenbergensi ecclesia, ut ipse Lampertus dicit, adoleverat, canonicus maioris ecclesiae ibidem fuerat, a. 1056. post Annonem ordinatum archiepiscopum Coloniensem praepositus SS. Simonis et Iudae Goslariensis constitutus, paulo post a. 1057. episcopus Babenbergensis ordinatus est². Prae-²⁰ter Heinricum regem Lampertus neminem acriore odio persecutus est quam Guntheri successorem, Herimannum episcopum Babenbergensem. Ut huic odio satisfaceret, longam ac fusam verbosamque narrationem composuit³, quomodo hic a Gregorio papa excommunicatus ac ab episcopatu remotus sit,²⁵ latius exponens, qua, cum monachus monasterii tunc moeniis inclusus pauca de his rebus gestis comperta haberet, paucis his compertis uberrima commenta sua admiscuit, delectatus calamitate viri regi familiarissimi. Qua in narratione deprehenditur situm locaque urbis Babenbergensis non³⁰ ignorasse, bene novisse ecclesiam S. Iacobi ab ecclesia S. Petri maiore tantum spatio XXX passuum disiunctam fuisse (infra p. 204). Omnium hominum summe coluit ac veneratus est Lampertus Annonem archiepiscopum Coloniensem. Huius gloriam in astra extulit, huius sanctitatem,³⁵ sapientiam, iustitiam exquisitissimis verbis vel contra verum⁴

1) Infra p. 99. 2) Cf. Meyer von Knonau, 'Jahrb. Heinrich IV.' I, p. 22. 3) Infra p. 203—210. Cf. p. 99 sq. de eo episcopo ordinato. 4) Quod ut perspicias, vel hoc exemplum repetam hoc loco, quod iam infra p. 243, n. 2. 358. quodammodo indicavi. Idem quod Lampertus⁴⁰ V. Lulli c. 1, infra p. 307 sq., de Lullo commentus est: Corpus suum quotidianis pene ieiuniis in servitum redigebat, repetivit infra p. 243. de Annone dicens: Crebris ieiuniis corpus suum macerabat et in servitum redigebat. At monachus Sigebergensis in Vita Annonis I, 5,

praedicavit. Quae hic ambitione, avaritia, ira motus nequiter vel perfide vel crudeliter in re publica egit aut cauto silentio texit aut purgare atque excusare conatus est. Mihi equidem persuasum habeo ad tantam venerationem huius viri Lampertum non alio modo adduci potuisse, quam eo quod in eius familiaritatem pervenerit, antequam inter monachos Hersfeldenses reciperetur¹. Anno autem ut Guntherus praedictus in ecclesia Babenbergensi adolevit, in scola Babenbergensi ab Eilberto, postea episcopo Mindensi, litteras edoctus² est, ibi postea maioris ecclesiae canonicatum adeptus ipse scolam rexit³. His perpensis facere non possum, quin coniciam Lampertum ipsum ecclesiae Babenbergensis clericum fuisse, in scola Babenbergensi, quae tunc temporis disciplinae, religionis ac studii fervore cunctis in Germania praepollebat⁴, sive cum Annone et Gunthero, sive, quod magis arridet, ab Annone litteras edoctum esse, cum sane non nisi in scola quadam tunc florentissima tam egregiam eruditionem, qua ille imbutus erat, adipisci potuisset⁵. Ad-

reliqua hac parte laudum Annonis pie descripta, hoc non verum esse sciens immutavit ita: Ieiuniis non adeo quam legitimis se macerabat, sciens scriptum: 'Omnia munda mundis' etc. Post praedicta scripsit Lampertus: Pernoctabat plerumque in orationibus et per aeclesias, uno tantum puero contentus comite, nudis pedibus discurrebat, mutuat⁵ quaedam horum verborum e Sulp. Sev. Vitae Martini c. 21. (Martinus) sacramentis militaribus implicatus est, uno tantum servo comite contentus. At hagiographus Sigebergensis, qui, quod bene notes, non historiam, sed panegyricum scripsit, exhorruit tamen hoc mendacium, imminuens illud hoc modo: Pernoctabat plerumque in orationibus et per aeclesias paucis ac certis comitibus, interdum uno tantum puero contentus, discurrens nudis pedibus . . . flens procedebat. 1) Th. Lindner, 'Anno II. der Heilige' p. 69, cui assentitur Lefarth l. l. p. 8, coniecit Lampertum a. 1071. in monasterio Sigebergensi vel Salfeltensi vidisse (Lefarth dicit etiam primo vidisse) Annonem monachos foventem ideoque veneratione eius imbutum esse. Sed hunc in illis monasteriis tunc affuisse minime constat nec facile credendum est, cum demum post a. 1072. in monasterium Sigebergense se recepisse dicatur (infra p. 246). In Salfeltensi monasterio longe a diocesi eius distante eum saepe moratum esse nemo retulit. In monasterio Hersfeldensi quidem Lampertus vidit Annonem compluribus, ut a. 1072, Dec. (infra p. 139. 354), a. 1075, Febr. 2, Vita Annonis II, 24, SS. XI, p. 496, sed archiepiscopi brevi tempore ibi morati veneratione Lampertum tunc captum esse vana ac futilis videretur coniectura. 2) Infra p. 242; Vita Annonis I, 1. 9, l. l. p. 467 sq. 487. 3) Vita Annonis I, 2, l. l. p. 468. 4) Hezilo episcopus Hildenesheimensis Cunonem nepotem suum scolae Babenbergensi erudiendum tradidit; Sudendorf, Registrum II, nr. 24, p. 29. Cf. Wattenbach, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 163 sq. 5) Lefarth l. l. p. 6 sq. Lampertum in ipsa scola Hersfeldensi a Meginhero litteras edoctum esse coniecit. Sed nihil minus indicant verba ipsius

dam Lampertum dixisse, quod nemo praeter eum retulit, in proelio ad Unstrut fluvium commisso Suevois et Baioariis fugientibus milites Babenbergenses signa Saxonibus intulisse (infra p. 220), quorum etiam aliis locis mentionem fecit (infra p. 209 sq. 240). Notandum quidem est Annonem e scola Babenbergensi ab Heinrico III. imperatore in palatium evocatum, a. 1054. post Hezilonem episcopum Hildinseheimensem ordinatum praepositum SS. Simonis et Iudae factum esse, ideoque Lampertum aut in palatio aut Goslariae¹ in familiaritatem et Guntheri et Annonis venire potuisse, sed minus probabile est, Lampertum quondam in curia regis moratum esse, qui tam ignarus rerum publicarum evadat. Indulgeant lectores, precor, his coniecturis, quae num a vero longe an prope absint, quidem diiudicari nequit. Tamen hanc etiam addam. Quis scolam Babenbergensem¹⁵ post Annonem regendam susceperit, ignoramus². Sane tantae eruditionis fuit Lampertus, ut non indignus videatur, qui post Annonem magister scholae Babenbergensis institui potuisset.

Monasterium Hersfeldense usque ad saeculum XI. magis²⁰ opulentia ac divitiis quam eruditione incolarum, ubertate scriptorum claruit. Nam cum Bunoni abbati eiusque monachis in votis esset, ut vita Wigberti in hoc monasterium translata conscriberetur, a Lupo tunc in monasterio Fuldensi litteris incumbente hoc impetraverunt, qui a. 836. libellum²⁵ conscriptum eis transmisit³. Successori quidem eius Brunwardo abbati (840—875) monachus quidam Hersfeldensis Vitam S. Wigberti metricam dedicavit, quae periit, sed haec stilo nimis barbaro conscripta fuisse dicitur⁴. Nihil de sequentium abbatum studio litterarum, nihil de libris in³⁰ hoc monasterio saeculo IX. conscriptis nobis traditum est. Demum circa medium saec. X. monachus quidam Hersfeldensis libellum de miraculis S. Wigberti simplici modo conscripsit⁵. Etiam annalium brevium exemplari a monasterio Fuldensi allato hoc saeculo additis paucissimis quae in³⁵

Lamperti in Ann., infra p. 73, neque loco a Paulo Langio de scola Hersfeldensi sub Meginhero abbate florente ex Inst. Herveld. exscripto, infra p. 350, quidquam legitur, quod hoc suadeat. Ceterum monendum est Meginherum non scholae magistrum, sed abbatem fuisse. Quis sub eo scolam Hersfeldensem rexit, ignoramus. 1) Lampertum quon-⁴⁰dam Goslarium vidisse satis probabile est; cf. infra p. 261, l. 20 sq. 2) A. 1058—1071. eam Meginhardus scolasticus rexit. 3) SS. XV, 1, p. 36—43. 4) Cf. Wattenbach, 'DGQ.' ed. 6. I, p. 241. 5) SS. IV, p. 224—228.

monasterio Hersfeldensi enotata erant conditi annales breves ampliati et usque ad a. 983. continuati sunt; qui quidem perierunt, sed a multis postea exscripti sunt. Tum Gozbertus abbas (970—984) magnam librorum copiam acquisivit¹, qui cum tota bibliotheca Hersfeldensi saec. XVII. perierunt. De rebus gestis autem non plura, praeter ea quae recensuimus, conscripta fuisse patet ex eo, quod Lampertus dixerit de priorum abbatum historia se nihil litteris inditum reperisse². Litterarum studium, quod iam aliquantulum revixerat, sub Gozberti successore Bernhario extinctum est³, abbate et monachis dissolute non in monasterio, sed in quacumque possessionum abbatiae cuique placuit riventibus⁴. Post Bernharii obitum Godehardus abbas Althensis ab Heinrico II. rege abbatiam Hersfeldensem regendam suscepit, qui ad eam a Willigiso archiepiscopo Mogontino perductus vitam regularem restituit, brevi tempore ad optimum statum eam reformavit. Tunc etiam studium litterarum tam laete effloruit, ut iam sub successore eius Arnolfo abbate (1012—1031) scola Hersfeldensis celebris haberetur, regente eam usque ad a. 1034. Alwino magistro⁵, quo docente Wolfherius et Boto Hildinesheimenses, Ratmundus nepos Godehardi episcopi⁶, Otloh monachus S. Emmerammi Ratisponensis⁷, Bruno, qui postea episcopatum Tullensem, denique sedem apostolicam vocatus Leo IX. adeptus est⁸, Sigewardus quoque, ut videtur⁹, litteris studuerunt. Tunc Diodericus monachus Hersfeldensis Illationem S. Benedicti¹⁰ et Commentarium epistolarum catholicarum novi testamenti composuit¹¹. Etiam Meginhero abbate (1035—1059) scolam Hersfeldensem tantae fuisse famae, ut aliorum monasterio-

30 1) *Infra* p. 348. 2) *Infra* p. 347. A. 1038. quidem omnia aedificia monasterii Hersfeldensis incendio deleta sunt (*infra* p. 54. 350), sed bibliotheca tunc servata esse videtur, cum Lampertus libros a Gozberto abbate acquisitos viderit. 3) Inde evenit, ut annales ultra a. 983. non deducerentur. 4) Attamen Ricbertus monachus, qui abbatiam
35 regendam suscipiente Godehardo ex ea cessit, in tantum litteris imbutus erat, ut scolam in civitate Merseburgensi, postea in ecclesia Ordorfensi regere posset; Wolfhere, *Vita Godehardi prior* c. 13, SS. XI, p. 177. 5) *Ann. Hildesh. a. 1034*, ed. G. Waitz p. 39. 6) *Prol. in Vitam Godehardi priorem et posteriorem*, SS. XI, p. 167 sqq. 196 sqq.
40 7) *Othloni Lib. Vis.* 5, SS. XI, p. 378. 8) Quod quidem tradit nota addita ad *Ekkehardi Chron. a. 1053*, SS. VI, p. 196, allata a Wattenbach, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 88, n. 1. Sed Wibertus in *Vita Leonis* hoc non dixit. 9) *Cf.* SS. XV, 1, p. 411. 10) Mabillon, *Acta SS. ord. S. Bened.* IV, 2, p. 50—55. 11) *Cf.* Wattenbach, 'DGQ.' ed. 6.
45 I, p. 418; ed. 5. II, p. 100, n. 3; G. Schepss in 'N. Archiv' XIX, p. 221.

rum incolae illuc litteris imbuendi mitterentur, et fratres Hersfeldenses in laribus philosophiae obversati longe transmitterent odorem noticiae suae, testatur Lampertus¹.

In horum igitur societatem Lampertus a. 1058. receptus est, sive pio religionis fervore seculum aversatus, sive, quod fortasse propius a vero abest, vivendi ratione atque institutione naufragio facto conquassatus vitae secularis taedio captus sit. Certe tantopere animus eius commotus ac percussus erat, ut non sibi satisfaceret tradendo se, ut ipse credebatur, servitio Dei, sed ab oppido Ascafnaburg, ubi presbyter consecratus erat, a. 1058. Sept., non reversus in monasterium suum, inscio etiam Meginhero abbate in Terram Sanctam profectus est per Ungariam et Bulgariam, in cuius confinio tempore nativitatis Domini a. 1058. morabatur². A. 1059. die Sept. 17, qui est S. Lamberti dies festivus, ei in monasterium reverso venia data est inobedientiae a Meginhero abbate, qui eum comiter ac benigne suscepit.

Prorsus ignoramus, quid sequentibus annis Lampertus in monasterio gesserit, quo officio functus sit. Sed verisimillimum est, quod W. Wattenbach coniecit³, eum scolam abbatiae rexisse. Hanc enim etiam Ruthardo et Hartwigo abbatibus floruisse patet, cum Ekkebertus monachus huius coenobii in prologo Vitae Haimeradi⁴, quam inter a. 1074. et 1090. composuit, testetur multos tunc ibi exstitisse monachos praeclari ingenii, educatos in faustis penetralibus philosophiae, cum etiam Rudolfus abbas S. Trudonis commemoratus aliquando apud Fridericum abbatem Hersfeldensem (1091—1099) liberalium artium apud fratres huius monasterii studiosam efficaciam admiratus sit⁵. Sane autem etiam inter hos adprime eruditos fratres, inter quos emittit is ignotus monachus, qui a. 1092/3. librum de unitate ecclesiae conservanda conscripsit⁶, nemo facile inveniri potuisset, qui aptior scholae regendae fuisset quam Lampertus. Et bene explicaretur, unde evenerit, ut Ekkebertus tot floribus stili Lamperti usus sit⁷, si ab hoc magistro edoctus fuisset.

1) *Infra* p. 350, ubi summam loci a Paulo Langio exscripti monachus Hamerslebenensis male reddidit verbis: Scolam instituit, cum Meginhardus non scolam Hersfeldensem instituerit, sed eam iam florentem fovit. 2) *Infra* p. 74. Ekkebertus, *Vita Haimeradi* c. 32, SS. X, p. 606. tradit quondam Meginfridum praefectum (burggravium) Magdeburgensem cum multis aliis Hierosolymam profectum esse. Nescio an eorum socius fuerit Lampertus. 3) 'Geschichtschr.' ed. 2, Lambert p. XII. 4) SS. X, p. 598. 5) *Gesta abb. Trudon.* I, 5, SS. X, p. 232. 6) *Libelli II*, p. 173—284. 7) Quos supra p. VIII. et 45

Meginhardo abbati, quem summis laudibus Lampertus celebravit, a. 1059, die Sept. 26, paucis diebus postquam ille in monasterium rediit, defuncto substitutus est die Nov. 8. ab Agnete imperatrice, nescimus quibus principibus intercedentibus¹, Ruthardus abbas, quondam (a. 1046—1050) abbas Corbeiensis, a qua abbatia criminum quorundam accusatus remotus erat. Minime in huius abbatis familiaritate versatus est monachus noster, qui frigide ac parum veracunde de eo iudicaverit. Laudavit quidem eum hominem adprime litteratum, eloquentissimum, prudentem, qui bene res abbatiae administraverit, sed vituperavit eum, quod imperare, non imperari noverit, quod regulae S. Benedicti praecepta minus stricte servaverit². Lampertus enim, nescio an in seculo frustratus spe fortunam adipiscendi, rigidi animi fuit, severus austerusque, laudator temporis acti, cui cuncta nova displicebant, omnia recenti tempore in deterius ruere videbantur³. Cum ea quae habemus opera conscribebat, iam in tantum monachus erat, ut cogitata ac sensa mentis eius angustis monachicis circumscripta atque inclusa essent. Cum monachorum officium esset regulam S. Benedicti sequi, huius praecepta summe colebat, neque his quidquam novi addi, quidquam remitti approbavit. Cum igitur Anno archiepiscopus Coloniensis a. 1070. ex Italia reversus monachos Fructuarienses secum ductos in monasteriis suis Salefeldensi et Sigebergensi instituisset, qui artiozem vivendi normam sequebantur, Lampertus ad haec monasteria profectus⁴ et quatuordecim septimanas in iis moratus, ut instituta ac ritus novorum monachorum addisceret, non adeo ea comprobavit, consuetudines coenobiorum Germaniae regulae S. Benedicti melius congruere arbitratus⁵.

Monachus iam Lampertus nihil tantopere dilexit ac coluit, quantum monasterium suum Hersfeldense, prosperitatem

'N. Archie' XLIX, p. 181 sq. attuli. Ekkebertus ante Vitam Haimeradi etiam alios libellos composuerat, cum in prologo Vitae Haimeradi dixerit: tam grandis materiae silvam non presumebam aliquando attingere, sed in humilium rerum arbustis scribendi operam insumere consueveram. 1) Cf. Vit. Lulli c. 19, infra p. 333: abbatem quem principes regni iusserint habemus. 2) Infra p. 76. 197. 353. 3) Vita Lulli c. 19, infra p. 333, l. 6. 7; Inst. Herreld. prol., infra p. 343 sq. 4) A Ruthardo abbate se eo missum esse Lamp. ipse non dixit, sane etiam Annonis hortatu vel ea qua olim cum eo usus erat familiaritate commoveri potuit, ut eius nosros monachos visitaret. Etiam Coloniam civitatem Lampertus aliquando vidisse coniciendum est, cum eius situm et ecclesias intra atque extra moenia sitas novisse appareat infra p. 186—193. 5) Ann. a. 1071, infra p. 132 sq.

atque gloriam eius ita zelatus, ut ira ac furore motus inveheretur in omnes, qui ei vel leviter nocuisse viderentur, etiam post multos annos delectatus misera morte, quam Wernherus comes subiit, qui villam Hersfeldensem a rege vel potius ab Adalberto archiepiscopo Bremensi impetrasset¹; post viginti annos fabulatus Burchardum I. episcopum Halberstatensem, qui decimarum redditibus monasterium Hersfeldense privare voluisset, misera morte expirasse iniuria ipsius recognita².

Itaque non mirum est, quod ingenium suum et egregiam, qua praeditus erat, scribendi facultatem ad res abbatis suae adverterit. Ac primo quidem intra decennium 1063—1073. proprio motu, neque a Ruthardo abbate neque ab alio quopiam admonitus³, sed incitatus ad hoc, ut videtur, lecta Vita Bonifatii, fundatoris monasterii Fuldensis, nuper ab Othlono in monasterio Fuldensi conscripta⁴, Vitam Lulli archiepiscopi Mogontini, fundatoris monasterii Hersfeldensis, composuit. Hoc eleganti libello edito nescio an Hartwigus monachus Hersfeldensis commotus sit, ut iam tunc Lampertum commoneret, ut etiam historiam monasterii Hersfeldensis conscriberet. Certe hoc tunc non peregit.

Mense Ianuario anni 1072. Ruthardus abbas morbo correptus per XI menses aegrotavit. Tunc mense Decembri Heinricho rege cum Annone archiepiscopo, cui rex tunc summa rei publicae negotia administranda delegaverat, in monasterium Hersfeldense adveniente, Ruthardus die Dec. 11. abbatia ultro se abdicavit et ab rege impetravit, ut Hartwigus monachus Hersfeldensis ipsi substitueretur abbas⁵. Quis scit, an Lampertus ipse tunc speraverit se abbatiam adepturum esse? Sane fuit tanti ingenii, tanta scientia litterarum imbutus, ut facile ambitione capi, facile hanc spem concipere potuerit. In libello de institutione ecclesiae Hersfeldensis ipsi Hartwigo abbati dicata dixit Lampertus, ut paucis verbis a monacho Hamerslebensi exscriptis traditum habemus, Annonem gratam habuisse ordinationem Hartwigi. Sane notandum est hoc Lampertum in Annalibus minime repetivisse. Non facere possum, quin credam Annonem Lam-

1) Ann. a. 1064. 1066, infra p. 92. 101; cf. Meyer von Knonau, 'Jahrb. Heinrich IV.' I, p. 485, n. 177; 'N. Archiv' XIX, p. 183 sq. 2) Ann. a. 1059, infra p. 75 sq.; Inst. Herveid., infra p. 352 sq. 3) Quod ex eo patet, quod hic libellus prologo careat, neque in epilogo, quo de consilio suo hunc librum conscribendi auctor disserit, quinquam alloquatur. 4) Cf. 'N. Archiv' IX, p. 293 sq. 5) Infra p. 133. 354.

perto quondam familiarem fuisse et favisse. Nonne igitur fieri potuisset, ut hic tunc Lampertum abbatem ordinare moliretur, demum, cum rex hoc concedere noluisset, consentiret, ut Ruthardus abbas constitueretur? Non dicam ita rem gestam esse, quod nimis temere diceretur. Sed moneo iam quindecim diebus post Ruthardum abbatem constitutum Annonem offensum his quae plurima praeter aequum et bonum fiebant in palacio, ut ait Lampertus infra p. 140, curiam regis et negotia publica administranda reliquisse, controversiam igitur quandam tunc inter regem et archiepiscopum ortam esse. Porro iam facile esset intellectu, si res ita gesta esset, unde Lampertus acerbissimum odium in regem conceperit, quod ab hoc demum momento potissimum in Annalibus effudit, unde evenerit, ut hic cum Hartwigo abbate non bene concordaret, ut videbimus. In coniectura quidem haec posita sunt, ac longe abest, ut haec vera credam, sed perpendere ea atque animo considerare licere arbitror.

Paucis mensibus post Hartwigum abbatem constitutum in synodo Erfurtina (a. 1073, Mart. 10) controversia composita est, quae iam per multos annos inter Liutpoldum ac Sigefridum archiepiscopos Mogontinos et abbatias Fuldensem Hersfeldensemque de decimis Thuringiae habebatur, rege pacem inter partes conciliante. Quam rem gestam ita Lampertus in Annalibus narravit¹, ut se ira atque indignatione excanduisse ostenderet, quod pacto illo abbatia Hersfeldensis quosdam decimarum redditus archiepiscopo Mogontino concessos perdidisset, ita haec exposuit, ut rei male gestae culpam omnem in Hartwigum abbatem conferret, unde iam perspicimus eum cum hoc abbate in similitate quadam fuisse.

Tunc demum Lampertus carmen versuum hexametrorum, quod periit, composuisse videtur, quo res monasterii Hersfeldensis recenti tempore gestas, eas praesertim, quae male abbatiae cecidissent ipsi videbantur, breviter enarravit².

1) Infra p. 141—144. Cf. Ausfeld, 'Lambert von Hersfeld und der Zehntstreit' p. 59—74; 'N. Archiv' XIX, p. 185—190. 2) Inst. Herv. prol., infra p. 345. Paulo ante Inst. Herv. hoc carmen scriptum fuisse ipsa verba Lamperti suadere videntur, quae nihil contineant, quo hoc ante longius temporis spatium factum esse indicetur. — Albertum Pannenberg hunc locum male interpretatum obstinate contendere ac pertinaciter asseverare Carmen de bello Saxonico a Lamperto compositum esse breviter hoc loco monuisse sufficit; qui etiam eo usque ineptiarum processit, ut hoc Carmen ornatum Lamberti auctoris nomine in publicum nuper emitteret. Libellos hac de re conscriptos vide enumeratos in praefatione mea Carminis, SS. XV, 2, p. 1214 sqq.; SS. R.G. p. v sqq.

3) Praeter eos vide F. Stolle, 'Ist Lambert von Hersfeld der Verfasser des

Ex ipsius verbis conicere licet eum hoc carmine res suo tempore gestas, ab a. 1058. videlicet vel ab obitu Heinrici III. imperatoris¹ a. 1056, inter has praesertim controversias de redditibus decimarum cum Burchardo episcopo Halberstatensi et cum archiepiscopis Mogontinis habitas exposuisse. Sed⁵ in carmine plurima falsa pro veris scripsisse fratres Hersfeldenses Lamperto crimini dederunt, optimo sane iure, si eo modo atque in Annalibus controversiam de decimis exposuisset, si non vera, sed quae sibi excogitaverat, ut in Vita Lulli enarrasset, si studio ac ira raptus vera commentis suis obruisset ut in Annalibus. Hac vituperatione fratrum commotus perturbatusque animo, recordatus etiam se ab Hartwigo quondam monitum esse, ut hoc opus susciperet, anno 1074. duobus brevibus libellis historiam monasterii Hersfeldensis conscriptam prologo praemisso Hartwigo ab-¹⁵ bati dedicavit. Cuius libri initium tantum integrum ad nos pervenit, reliquarum partium exigua tenuisque exstant fragmenta.

Iam tunc Lampertus cum aliis fratribus Hersfeldensibus non bene concordasse videtur², cum hi eum falsi arguerent, sed mox crevit augebaturque dissensio inter Lampertum et abbatem ceterosque fratres. Nam exorta rebellione Saxonum ac Thuringorum, abbas fratresque Hersfeldenses fideliter partes regis adiuverunt, quamvis possessiones multas abbatiae in Thuringia sitas rebelles depraedari minati sint,²⁵ quamvis monasterium multa a rebellibus et a militibus regis in villis suis collocatis pateretur³. Etiam cum rex a papa a. 1076. excommunicatus, cum Rudolfus a. 1077. a principibus quibusdam rex electus esset, abbatia Hersfeldensis fidelissime cum Heinrico rege contra adversarios eius stetit⁴ et³⁰ per totum bellum Saxonicum eius partibus favit. Sed Lampertus odio acerbissimo in regem concepto, nescimus utrum inde quod ab eo iniuria aliqua affectus esse sibi videretur⁵,

Carmen de bello Saxonico' in 'Hist. Jahrbuch' XIII, p. 440—469; quae ipse disserui 'N. Archiv' XIX, p. 196—213. et commentationem meam³⁵ 'Lambert der Dichter' ibid., p. 371 sqq. 1) Nota eum alterius libelli Institutionis Herv. exordium ab obitu Heinrici III. imperatoris sumpsisse, quamvis in priore libello iam res a. 1058. et 1059. gestas narrasset. Cum ea quae in prologo dixit se res moderno tempore gestas carmine comprehendisse contuleris cum iis quae ipse haec quasi inter-⁴⁰ pretatus infra p. 348, l. 12—15. scripsit: haec, quae nostris temporibus geruntur, lamentando . . . subnectamus, hisce verbis argumentum carminis indicatum esse iam paene certum habebis. 2) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 210—212. 3) Infra p. 159. 177. 344. 4) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 182—209. 5) Cf. supra p. XVI sq.

an quod rex et Anno archiepiscopus, quem auctor noster intime coluit, inter se dissiderent ac discordarent, an quod parentes eius inter adversarios regis essent, cum his sentiebat ac rebellibus principibus studebat. Itaque is qui a. 1074. dixerat regum res gestas scribere se nolle nec posse, cum monasterii moeniis inclusus non satis gnarus sit harum rerum hominumque qui in re publica magnas partes agebant, post Rudolfum regem electum magnum opus composuit, quo regum praecipue gesta enarravit, hoc sibi potissimum proposito, ut ostenderet Henricum regem iusto iure ac merito propter scelera ac flagitia eius, propter crudelitatem ac rem publicam male administratam regno privatum, optimo iure et ex aequo Rudolfum regem electum esse. De hoc celeberrimo libro infra iam plura dicam.

Ignoramus, num Lampertus hunc librum ipse in publicum emiserit, utrum eo edito, quo abbas et fratres Hersfeldenses utique offensi essent, in hoc monasterio remanserit, an eiectus sit¹, utrum brevi post mortem obierit, an longo tempore superstes fuerit. Nemo scriptorum medii aevi viri tam insignis, tam conspicui unquam mentionem fecit.

II. De Vita Lulli.

Vitam Lulli² archiepiscopi Mogontiacensis, fundatoris monasterii Hersfeldensis, a Lamperto compositam esse, quod anno 1883. demonstravi in 'N. Archiv' IX, p. 285—320, iam omnes qui nuper de Lamperto scripserunt consentiunt³. Quod intra decennium a. 1063—1073. factum esse ex eo apparet, quod Lampertus iam Othloni librum de vita S. Bonifatii inter a. 1062. et 1066. conscriptum ad eam componendam adhibuerit et in libello de institutione Herveldensis eccle-

1) Quod quidem credi posset; cf. 'N. Archiv' XIX, p. 169. 2) Retinimus hanc formam a Lamperto usurpatam et iam usitatissimam, cum in epistolis et aliis monumentis variae formae occurrant: Lul, Lulla, Lullo, Lullus, Lulus, Lullonus. 3) Mabillon codicem Gemblacensem nactus, in quo Vita S. Lulli detruncata et breviate continebatur, eam in Gemblacensi monasterio scriptam opinatus, Sigbertum historiographum eius auctorem esse suspicatus est, Acta SS. Bened. III, 2, p. 392. 400; quod P. I. van Hecke, Acta SS. Oct. VII, p. 1051, refellens, recte contexit auctorem fuisse monachum Hersfeldensem; quod, si Vitam integram habuisset, iam certissime probare potuisset. Nam in integra Vita auctor cum aliis tum in c. 19. apertissime Hersfeldensis conventus membrum se prodit his verbis: Huius privilegii (a Karolo M. monasterio Hersfeldensi dati) nos modo cassos tantum apices tenemus etc. — Codicis Gemblacensis apographum nunc exstat Parisiis inter schedas Mabillonianas nr. 226 (Résidu St. Germain); cf. 'Archiv' VIII, p. 321.

siae a. 1074. composito iam libellum de vita sancti Lulli editum et exscripsit et laudaverit¹.

Pervenit ad nos, ut 'N. Archiv' IX, p. 285—291. ostendi, codex autographus Lamperti vel potius adversaria, in quibus auctor sua manu textum Vitae Lulli mente con-⁵ceptum primo exaravit. Hic codex

1) nunc servatur in bibliotheca Maihingensi serenissimi principis de Oettingen-Wallerstein, signatus I. 2 (Lat.). 4°. 29, cui recenti tempore compaginato insunt f. 1—20. Gunzonis epistola ad Augienses fratres manu saec. X. scripta, ¹⁰f. 28—42. Decreta concilii Lateranensis a. 1215. saec. XIII. exarata aliaque saec. XIV. post addita². Haec vero scripta recenti demum aetate cum Vita Lulli, quae f. 21—27. comprehendit, coniuncta sunt, cum membranae qualitate et forma, scriptura, ornatu longe ab ea et inter se differant. Folia ¹⁵Vitam Lulli continentia sunt formae fere quadratae, sed inaequalis³, membranarum diversae qualitatis inter se non cohaerentium, aut spissarum, asperarum, male levigatarum, aut subtilium et sulcatarum. In quibus una manu quidem, longis lineis usque ad laceros margines perductis⁴, arcte et ²⁰concinne⁵, sed formis litterarum inaequalibus, modo maiori-
bus, modo minoribus, libellum paulatim, non uno ductu exaratum esse⁶ apparet. Permulta aut inter scribendum aut

1) Infra p. 347, l. 15 sq. Huic tempori etiam optime conveniunt verba Vitae c. 19: caeterum abbatem quem principes regni iusserint habemus, ²⁵nam a principibus regni non nisi Heinricho IV. rege nondum adulto, antea et postea ab ipsis regibus abbates instituebantur. Inter a. 1056—1074. nempe bis abbates Hersfeldenses creati sunt, a. 1059. Ruthardus, a. 1072. Hartwigus (cf. Ann., infra p. 76. 139; Inst. Herv., infra p. 353 sq.). Denique conveniunt huic tempori etiam formae litterarum ³⁰codicis autographi, de quo mox dicitur. P. I. van Hecke, l. l. p. 1052, quidem statuit Vitam ante a. 1040. conscriptam esse, cum auctor prioris quidem translationis corporis S. Lulli a. 852, sed non alterius a. 1040 (infra p. 56) mentionem fecerit. At non oportuit, ut auctor secundam translationem, qua ossa Lulli in novae basilicae crypta, altera incendio ³⁵a. 1038. deleta, reposita sunt, narraret, cum de ea nil memoria dignum referendum haberet. 2) Codex antequam recenter compaginatus esset, plura continuisse videtur; quae nunc continet, alio ordine connexa erant; cf. 'N. Archiv' VII, p. 173, nr. 10, ubi minus recte de aetate scripturae Vitae Lulli iudicatum est. 3) Longitudinis sunt 17—18 cm., latitudinis 12—13½ cm. 4) Sed folia 21. et 23. sola lineis distincta sunt, reliqua non, et in illis sunt lineae fol. 21: 23, fol. 21'. et 23: 24, fol. 23': 30. Reliqua folia continent lineas 28. 29. 33. 34. 39. 40. Scripturae specimen vide in tabula 'N. Archiv' IX. data. 5) Permultis compendiis usus est scriba. Ubique e, nunquam ae scriptum est. Nonnulli ⁴⁰accentus inveniuntur, quos retinui. Sermonis articuli optime ubique signis distincti sunt, quae semper fere retinere licuit. 6) Etiam nonnullae sententiae paucorum ab aliis praecedentibus et sequenti-

paulo post alio atramento subfusco, sed manu scribae emendata sunt, alia vel supra lineas vel in margine addita, alia in lineis, aliis erasis, correctae, quibus omnibus certo certius cognoscitur scribae et emendatoris manum esse auctoris, eius adversaria his foliis nobis servata esse¹. Codex infeliciter manum rudis lectoris saec. XV. passus est, qui multa dilucide pulchreque ac correcte scripta, quae ipsi minus legibilia videbantur, delevit ac quae ipsi videbantur, inter quae nonnulla ineptissima, superlevit vel in margine vel supra lineas foede illecevit, multas litteras vetustate detersas suo atramento renovavit, menda bene scriptis inferens², quae silentio praetermisi. Ita evenit, ut paucis locis veras lectiones, cum codicem huc transmissum exscriberem, nonnisi ope apographi Altahensis, de quo mox dicitur, cognoscere potuerim. F. 27'. novem tantum lineis scriptis, reliquo spatium paginae vacuo relicto, media in sententia imperfecta scriba pennam deposuit.

Ex apographo huius codicis, dempta extrema sententia imperfecta, integro descripti sunt codices:

1a) Monacensis bibl. regiae Lat. nr. 9506 (Altah. sup. 6), membr., fol. max., fol. 23, col. 2 — fol. 28, col. 1, qui est quartus tomus magni legendarii Altahensis, Vitas sanctorum mensium Octobris, Novembris, Decembris continens, manu saec. XII. pulchre et splendide magnis litteris exaratus³.

1b) Monacensis bibl. regiae Lat. nr. 22244 (Windb. 44), membr., fol. max., saec. XII, quintum volumen magni legendarii Windbergensis, Vitas sanctorum Oct. 1 — Nov. 17. continens, inter quas fol. 60'—68. Vitam Lulli³.

In horum duorum codicum archetypo iam omnia fere additamenta et emendationes codicis 1 recepta erant. Quorum varias lectiones alicuius momenti adnotari, ut demonstrarem, qua ratione codex 1 in apographo illo descriptus fuerit. Etiam capitum divisionem in his codicibus institutam recepi, cum animadverterem recte iis locis capita incipi, qui in codice 1 nota marginali cap̄ vel signo ∴ indicati erant.

bus ita litterarum formis differunt, ut cognoscere mihi videar auctorem, praecedentibus scriptis, diutius aliquantulo meditatam esse, antequam iterum calamum adponeret. 1) Quod etiam apparet ex eo, quod capitum divisio nondum instituta est, sed aliquoties in margine cap̄ scriptum vel signum ∴ adpositum est, quibus novum caput incipiendum esse auctor indicavit. Aliis locis forte eadem nota margine rescisso perit. 2) Etiam litteras superpositas verborum ordinem mutandum indicantes complures, ipsi non intellectas, impie erasit. 3) Cf. 'N. Archiv' IX, p. 546. 642 sq.; SS. XV, 1, p. 18. 44.

Cum his codicibus in omnibus haud dubie conveniunt codices magni legendarii Austriaci, qui Vitam Lulli continent, 1c) Zwettlensis nr. 14, membr. saec. XIII, et 1d) Mellicensis M 7, membr. saec. XV, quippe qui in iisdem verbis atque 1a. 1b desinant (cf. 'Archiv' X, p. 646. 5 655. VIII, p. 724); 1e) Monacensis bibl. regiae Lat. nr. 18171 (Teg. 171), saec. XV, qui referente G. Waitz b. m. paucis verbis superius quam 1a—d desinit.

Iam cum priorem editionem Vitae Lulli praepararem, animadverteram in codice 1 quaedam signa inveniri, neque 10 tamen, quid iis indicatum sit, in hoc codice apparere, iisdem vero locis in codice Erlungensi, de quo mox dicitur, addita-menta quaedam legi ea ratione concepta, ut a nemine nisi ab auctore Vitae ipso haec postea inserta esse pateat. Haec etiam docui sermone non dicam Lampertino, sed quo nemo 15 nisi Lampertus uti potuisset, conscripta esse, ut iam nulla dubitatio relinquatur, quin haec in scidulis membranaceis, quae perierint, codici autographo affixis postea addita sint¹. Is tunc solus scrupulus remanebat, quod in hac recensione Vitae Lulli extrema capita, quae in codice autographo 1 20 leguntur, omissa essent. Quem scrupulum ita eximendum esse arbitratus sum, ut conicerem hanc Vitae recensionem in codice Erlangensi ex exemplari monachis Fuldensibus a fra-tribus Hersfeldensibus transmissio descriptam esse, in quo extrema capita ideo omissa essent², quod auctor in eis petu- 25 lanter in monachos Fuldenses invecus esset, praesertim cum animadverterem codice Erlangensi collectionem Vitarum sancto-rum Fuldensium contineri. Hoc iam pro certo haberi po-terit. Nam nactus alium codicem Vitam Lulli continentem, quem tunc quidem exstare noveram, sed casu adverso ob- 30 veniente exscribere non potueram, inveni eadem ipsa addita-menta, quae in Erlangensi codice leguntur, praeterea autem extremam partem libelli, quam in nullo alio codice adhuc legeram. Cum enim codex Lamperti autographus in primo miraculo in translatione S. Lulli facti media sententia ab- 35 rupta desinat, in hoc codice et hoc miraculum ad debitum finem perductum est, et alia quatuor miracula addita sunt. Insuper etiam extremo capite auctor exponit, quo consilio ad

1) 'N. Archiv' IX, p. 314—317. Nullo iure F. Stolle in 'Hist. Jahrbuch' XIII, p. 414, in dubio reliquit, num additamenta codicis Erlan- 40 gensis ab ipso Lamperto conscripta sint. 2) Omissa sive a monachis Hersfeldensibus, ne Fuldenses offenderentur, sive a Fuldensibus, ne quae in ipsorum invidiam ibi legebantur, ab ipsis describerentur.

Vitam hanc conscribendam adductus, quibus fontibus in ea componenda usus sit. Haec capitula ab ipso Lamperto conscripta esse vel caeco patebit¹. Et in his multo acrius quam in codicis autographi extremis capitibus in monachos Fuldenses, aemulos gloriae sancti Lulli, invecus est. Patet iam nunc post codicem autographum 1 alterum autographum a Lamperto pure descriptum esse, in quo et extrema capita de miraculis S. Lulli adiecerit et iterum quaedam sermonem expoliendo correxerit, quae consensu codicum 2a. b cognoscuntur². Codices alterius recensiois sunt:

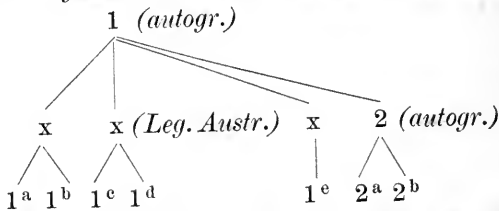
2 a) Treverensis bibliothecae civitatis nr. 1151, vol. IV (= 965), membr. fol. max., saec. XIII, quartus tomus magni legendarii S. Maximini Treverensis, Vitas sanctorum scilicet mensis Octobris continens, inter quas f. 66° — 75°. Vitam Lulli integram, 164 foliorum duabus columnis exaratorum, litteris magnis initialibus pulchre depictis³.

2 b) Erlangensis bibliothecae universitatis nr. 321 (antea 268), membr. fol. min., saec. XIII, olim 'liber sancte Dei genitricis virginis Marie in monasterio Fontis-salutis' vel 'Halesbrunnen', qui Vitas S. Bonifatii auct. Othlono et discipulorum eius, Sturmi, Burchardi, Lulli f. 78'—89', Wigberti, Gregorii, Leobae, continet⁴. Sed Vitae Lulli alterius recensiois tantum capita 1—18. praebet⁵, omissis capitibus 19—27, in quibus multa in invidiam monachorum Fuldensium dicta sint.

Alteram hanc recensioem Lampertus iam perfecerat, cum a. 1074. libellum de institutione Herveldensis ecclesiae conscriberet, cum iam in ea repetiverit, quae in additamento recensiois 2. Vitae Lulli dixerat⁶.

30 1) Vide quae exposui 'N. Archiv' XIX, fasc. 3. 2) Lectionem codicum 2a. b ab 1 differentem aut in textum recepi, cum nulla dubitatio mihi restaret, quin Lampertus ipse eam in 2 correxerit, aut litteris latius positus insignitam adnotari. 3) Cf. 'Archiv' VIII, p. 600. De hoc legendario vide 'N. Archiv' XVIII, p. 618 sqq. In hoc codice Vitae Lulli capita non divisa sunt, ubique iam e simplex pro ae scriptum est. Multa leviora menda scribae huius minus eruditi, quae nullius momenti sunt, in ea parte, quam codex 1 praebet, non adnotari. 4) Cf. SS. II, p. 365: XV, 1, p. 37. 44. 65. 120. 5) Capita non divisa sunt in hoc codice. Ubique, exceptis duobus locis, iam e pro ae scriptum est, nonnunquam s pro ss et vice versa ss pro s, ut iusionem, procesu, subpossitis, quae etiam in aliis huius codicis Vitis occurrunt. 6) Infra p. 347, l. 19—21.

Habes igitur hoc stemma codicum Vitae Lulli:

Primo in lucem prodiit Vita Lulli in multo brevior⁵ libellum contracta in *Legenda sanctorum Lovanii* a. 1485. per Ioannem de Westphalia edita, mihi non visa. In quam formam hic libellus procul dubio in ipso monasterio Hersfeldensi breuiatus est, cum certissime constet hanc etiam recensionem ex codice *Mailhngensi* autographo *Lamperti*¹⁰ descriptam esse, quippe quae multis locis quae primo in eodem scriptae erant lectiones, neglectis emendationibus post illatis, exhibeat¹. Sed bene notandum est primum miraculum, in 1 abruptum, paucis verbis in hac legenda ad finem perductum esse, verbis his consentientibus cum codice 2a, qui¹⁵ tamen ubique lectiones emendatas codicis 1, non priores, praebet.

Apographum codicis *Erlangensis* patribus *Bollandianis* a G. H. Pertz transmissum edidit P. I. van Hecke in *Actis SS.*, Oct. VII, p. 1083—1090, cui fine carenti subiunxit²⁰ extremam partem legendae *Lovaniensis* in brevissimum contractam. Capita 1—22. edidi *SS. XV*, 1, p. 132—149, nunc demum integrum hunc libellum exhibeo, capitibus 23—27. ex solo codice 2a editis².

In clausula libelli ipse dicit *Lampertus*, quibus fontibus²⁵ usus *Vitam Lulli* composuerit, de quo iam aut nihil aut perpauca incerta traditione comperta habere poterat: Ego mihi, ait, eam tantum operam iniunxeram, ut de *Vita* sancti *Bonifatii*, sanctae *Lyobae*, *Sturmionis* abbatis, item et ex cyrografis et decretis principum, qui ea tem-³⁰pestate *Galliis* presidebant, quaeque in memoriam huius

1) Cf. *'N. Archiv'* IX, p. 291. 2) Cum additamenta alterius recensionis et capita 23—27. in antiquis codicibus, aut 2a. b, aut 2a solo, tradita sint, nolui eorum orthographiam ad eam, quam *Lampertus* in cod. autographo secutus est, in omnibus reducere. Tantum ae restitui³⁵ pro e simplici iis locis, quibus *Lampertus* eo uti solitus est. Praeterea pauca verba contra codicum fidem scripsi, quae in notis indicari. Quae *Lampertus* secundis curis addidit uncis inclusi, quo haec facilius lector percipiat, sed diserte moneo haec omnia ab ipso *Lamperto* scripta esse.

virī dicta exciperem et ea quasi disiecta historiae membra in unius libelli corpusculum congererem. *Et revera ex Willibaldi et Othloni*¹ *Vitis S. Bonifatii et Passione S. Bonifatii auctore canonico S. Victoris Moguntino*², *Eigilis Vita Sturmi abbatis Fuldensis*³, *Ruodolfi Fuldensis Vita Leobae*⁴, praeterea vero etiam ex *Lupi Vita Wigberti Fritslariensis*⁵, quam omisit, collegit quae de Lullo episcopo in iis tradita erant. Revera etiam duo saltem diplomata *Karoli Magni* adhibuit⁶, quorum unum etiam diserte attulit⁷.

¹⁰ Sed iam in his Lampertum deprehendimus hominem non dicam minus veracem, minus veritatis amantem, sed impudenter mentientem. Ante ea verba, quae modo attuli, postquam dixit se consciam sibi esse se invidiam sibi conflaturum (monachorum Fuldensium) his quae in laudem Lulli

¹⁵ composuerit: Illud tantum, ait, sibi a me responsum habeat iniquus ille quicumque est calumpniator, me non rudem cudere materiam, sed in qua et alii scriptores iam ingenia sua detriverint; malignum me fuisse interpretem, si quid ab aliis scriptoribus traditum, quod modo ad

²⁰ rem attineat, ego aut odio motus aut gratia silentio pre-

1) Licet eum non citaverit, tamen nonnulla scripsit, quae nonnisi ex Othloni Vita S. Bonifatii sumere potuit, ut c. 2. quae de Cunihilt, matertera Lulli, dicit. Facile crediderim Fuldensis fundatoris Vita nuper conscripta monachos Hersfeldenses, aemulos Fuldensis gloriae, incitatos

²⁵ esse, ut et sui fundatoris Vita componeretur, praesertim cum Fuldenses de Lullo nonnisi mala loquerentur. Ita etiam Lampertum ad conscribendam historiam Hersfeldensem perpulit laeta cuiusdam Fuldensis abbatis historia (infra p. 345, l. 4—8). 2) Lampertum etiam hanc, editam SS. II, p. 353 sqq., legisse non certo certius apud me constat, licet

³⁰ sint quae hoc suadeant. Cf. infra p. 313, n. 3. 315, n. 2. 320, n. 2. 322, n. 1. Pleraque vero quae ibi leguntur ex Othloni libello discere potuit. 3) SS. II, p. 366 sqq. 4) SS. XV, 1, p. 118—131. 5) SS. XV, 1, p. 36—43. 6) Cf. infra p. 329, n. 1. 332, n. 1. 3. 4. 7) Etiam registrum praediorum quod vocatur Breviarium S. Lulli legit.

³⁵ Epistolas Lulli et ad eum datas non legit, ne quidem exstare norit. Neque etiam Meginhardi Fuldensis libellum de S. Ferrutio nec Wandalberti Miracula S. Goaris, quibus pauca de Lulli rebus gestis velata erant, neque epitaphium Lulli, infra p. 355. editum, adhibuit. — Refellendus est Wenck, 'Hess. Landesgesch.' II, p. 289. 291, qui Lampertum

⁴⁰ obiurgat, quod quae in archivo Hersfeldensi continebantur non consuluerit ideoque initia Hersfeldensis coenobii male comperta habuerit, cum foundationem eius a. 736. ex annalibus antiquis adscripserit. Hunc enim annum foundationis Hersfeldenses consulto ac scite ex Vita Sturmi posuerunt, ubi c. 13. 11. relatum est Sturmium a. 744. et nono post cellam

⁴⁵ Hersfeldiae constructam anno Fuldam migrasse. Cellam Hersfeldensem igitur a. 736. circiter aedificavit, quam rem initium coenobii sui accipientes, Hersfeldenses — sane ex sententia clericorum mediū acri —, ut sua ecclesia Fuldensi antiquior haberetur, effecerunt.

terissem (!). Rerum fides potissimum apud illos erit (!!). Mirum quam callide, quam audacter hoc dictum sit! Nihil se omisisse dixit eorum, quae illi scriptores de S. Lullo tradiderint. Hoc verum quodammodo. Sed non sine nimia impudentia fidem eorum quae ipse ubere ac verbose narravit illis referre potuit. Paucissima ac tenuissima ex Vitis S. Bonifatii et Leobae de ortu et inventute Lulli, de eo in Germaniam profecto, episcopo ordinato discere potuit, atamen ipse longam, uberrimam, elegantem narrationem harum rerum composuit (c. 1—7), omnia fere praeter perpauca, ea praesertim omnia, quae in laudem Lulli dixit, commentus vel mutuatus ex Sulpicii Severi Vita Martini aliisque Vitis sanctorum. Porro (c. 8—10) commentus est¹ tam familiarissime Pippinum regem usum esse consiliis Lulli, ut eius nutu cuncta negotia regni disponerentur, quod falsissimum¹⁵ esse non ignoramus; Bonifatium iam a Frisonibus necatum in somno Lullo apparentem eum monuisse, ut corpus ipsius in monasterium Fuldense transferret, Lullum ipsum in Fresiam profectum esse, ut hoc iussum perficeret, cum auctores Lamperti retulerint Lullum alios eo misisse ad hoc peragendum^{2. 20}. Quae de translatione S. Bonifatii (c. 11. 12) narravit aut confinxit, quamvis auctores eius contraria retulissent, aut quae ex eorum relatione assumpsit in laudem ac gloriam Lulli certit. Dehinc iam ut exponeret quae inter Lullum et monachos Fuldenses acta sint (c. 13. 14), Vitam Sturmii²⁵ solum fontem habuit. Sed cum in hac Lullus vir ambitiosus, dominandi cupidus, nequam depictus esset, qui improbe ac foede omnia conatus sit, ut monachos Fuldenses potestati suae subiceret, Lampertus omnia quae in invidiam Lulli Eigil scripserat in eius favorem laudemque convertit, non nisi³⁰ feroci Sturmii abbatis animo Fuldensium et Lulli lites ortas esse commentus, Lullum mansuetudine, benignitate, clementia, ut feroces monachorum animos placaret, conatum esse. Tum iis paucis quae de fundatione monasterii Hersfeldensis e Vita Sturmii et ex diplomatibus regis comperta habuit, multa³⁵ coniectata et commenta admiscuit (c. 15. 16. 18. 19). Translationi S. Wigberti enarrandae (c. 17) Vita S. Wigberti ei praesto fuit. Sed ne ea quidem, quae in domestici huius sancti Vita tradita erant, adulterare verecundatus est Lampertus, ut gloriam sancti Lulli augetet. Cum enim in Vita⁴⁰

1) Quae quidem eum commentum esse mihi persuasum habeo, licet p. 318, n. 2. admiserim horum quaedam in monasterio Hersfeldensi tradita esse.

2) Sed cf. p. 320, n. 2.

Wigberti relatum esset Albuinum episcopum Buraburgensem monitum esse, ut ossa Wigberti in monasterium Hersfeldense transferret, hic Lullo idem ter praeceptum esse ementitus est. Patet igitur iam, cur Vitam Wigberti omnibus monachis
 5 Hersfeldensibus lectitatum ac cognitam inter fontes suos non indicaverit, ne videlicet falsitatis ab eis argueretur, quod carmine illo composito postea ei contigit. Atque falsi reus Lampertus etiam in iis quae de Leoba (c. 20) scripsit deprehenditur. Minus culpa ei dare vellem, quod c. 6. dixit
 10 S. Bonifatium soli Lullo praecepisse, ut corpus Leobae Fuldae in ipsius sepulchro sepeliendum curaret, cum Ruodolfus in Vitae Leobae c. 17. eum Lullo et monachis Fuldensibus id mandasse scripserit. Sed is, ut monachos Fuldenses mandati S. Bonifatii neglecti argueret, callide ac perfide: Illud, ait,
 15 integra fide affirmaverim, quod in monasterium Fuldense delata sit nec tamen unum cum ossibus beati Bonifacii sepulchrum, sicut ipse edixerat, occupaverit, quamvis legisset Vitae Leobae c. 21, quo Ruodolfus narrat Leobae corpus Fuldam translata esse, exponit, cur fratres Fulden-
 20 ses eam non in S. Bonifatii sepulchro sepelierint, veriti scilicet hoc aperire, retulit ossa eius ab Eigile abbate consentiente archiepiscopo Mogontino translata esse. Sane haud fideliter, haud pie Lampertum hoc fonte usum esse dicemus. Quae idem de obitu Albuini et Lulli episcoporum (c. 21)
 25 tradit num ipse commentus sit¹, quod equidem opinor, an quaedam eorum in monasterio Hersfeldensi tradita fuerint, diiudicari nequit. In hoc capite Lampertus dixerat se miracula Lulli narraturum esse, sed cum vere relata narranda non haberet, lassatus fatigatusque, ut videtur, tot tantisque com-
 30 mentis, relatione primi miraculi incepta pennam ad tempus deposuit, quod codice autographo et codicibus ex hoc descriptis docemur.

Paulo post vero, cum sermonem concepti libelli expoliret, Lampertus animadvertens se nihil fere de rebus publicis
 35 tempore Lulli gestis scripsisse, tribus additamentis de Karolo maiore domus, Pippino rege et fratre eius Karlomanno, Karolo Magno et fratre eius Karlomanno regibus libellum auxit, ad ea componenda adhibitis Einhardi Vita Karoli Magni et Reginonis Chronico². Bene notandum est, quo-

40 1) Quod quidem eo probabilius habebitur, quod Lampertus in clausula Vitae, ubi fontes suos enumeravit, minime dixit se quidquam ex traditione Hersfeldensi accepisse. 2) Hoc in usum ab eo vocatum esse ex iis quae de proelio Karoli maioris domus et Sarracenorum retulit, praesertim ex numero interfectorum Sarracenorum adnotato (c. 3) elucet.

modo his fontibus usus sit: Quae Regino de altera victoria Karoli Martelli dixerat, ille nimis temere in maius extulit¹. Tum vero legas attento animo additamentum capituli 14. Einhardus c. 3. paucis verbis caute ac verecunde similitudinem inter Karolomannum et Karolum fratres ortam esse significaverat. Hoc loco lecto Lampertus longam narrationem commentus est, qua Karolo optimo, leni, benigno, strenuo opposuit Karolomannum ferocem, ambitiosum, inconsultum, hoc solum appetentem, ut fratrem potentiorum regno eiceret. Utroque loco collato iam perspicies, quam verax rerum gestarum scriptor Lampertus fuerit, qui hoc modo fontibus suis usus sit.

Denique iam resumtis viribus etiam quatuor miracula adiecit, quae se narraturum esse c. 21. pollicitus erat. Haec omnia quin ipse adinvenerit, nemo dubitabit. Primo enim narravit Gerhelmum monachum Hersfeldensem in translatione S. Lulli saxo vulneratum meritis S. Lulli efficientibus miraculose sanatum esse. At primo capite Miraculorum S. Wigberti Gerhelmus monachus Hersfeldensis meritis S. Wigberti efficientibus ex aquis Fuldae fluvii ereptus esse dicitur. Num credes duos Gerhelmos monachos Hersfeldenses, alterum medio saec. IX, alterum saec. X, miraculose servatos esse? Non facile. Lampertus Gerhelmi nomen ex Miraculis S. Wigberti improvide assumpsit. Postremo retulit Bisonem monachum Fuldensem S. Lullum blasphematum, ut tanti sceleris poenas solveret, in Fuldae fluvii aquis periclitatum, tum recognito peccato, sancto Lullo suppliciter invocato servatum esse, videlicet ut unus ipsorum Fuldensium monachorum, etiam Lamperti tempore Lulli memoriam petulanti lingua insectantium (c. 21), sanctitatem eius recognovisse ac vita sua servata probasse videatur. Hoc sane haud male excogitatum. Sed Lampertus prudentius ementiri, aliquid novi adinvenire, non tam incaute miraculum monachi ex aquis Fuldae fluvii erepti ex eodem primo capitulo Miraculorum S. Wigberti mutuari debuisset, ex quo nomen Gerhelmi modo assumpsit.

En habes virum, qui ne cogitatione quidem unquam percepit, quid sit vere res gestas scribere. Non ignoro multa hagiographis indulgenda esse, non nescio multos sanctorum Vitas conscripsisse, quorum nihil praeter nomen compertum habebant. Sed hi plerumque simplicius piis cantilenis consuetis decantatis gloriam sanctorum suorum celebrare conati, non tanta calliditate ac versutia usi, non tanta audacia

1) Cf. infra p. 310, n. 4.

quae in aliis libellis ad rem legerant invertere ac pervertere
 ausi sunt. Aequum est etiam Lamperto multa condonare
 quae panegyristarum more in gloriam sancti sui adinvenit,
 vel conscius sibi veritatem excessisse, sed cur, quaeso, nar-
 5 rationem illam controversiae Karoli et Karlomanni regum
 commentus est, nisi raptus studio artem stili sui ostentandi,
 nisi delectatus contrapposito, hic viro optimo, illic pessimo
 eleganter depicto? Admiror ingenium singulare illius tem-
 10 poris viri, qui perpauca et nimis abrupta, quae de sancto
 Lullo comperta habuit, tanta arte rebus rerumque causis
 coniectatis coniunxit, amplificavit, exornavit, modo piis lau-
 dibus, modo orationibus confictis, tanta subtilitate, tam fuso,
 tam eleganti sermone enarravit, ut libellum concinnum ac
 15 venustum, quem nemo sine delectatione leget, componeret, sed
 quantum studio eleganter enarrandi impensum, tantum veri-
 tati detractum esse nemo non videbit. Repetam oportet, quod
 iam olim dixeram: Si omnes fontes, quibus Lampertus ad
 Vitam Lulli componendam usus est, periissent, hic libellus
 maximi haberetur, multi multa vel omnia vera certaque esse
 20 crederent, quae in eo relata sunt, cum revera pleraque com-
 menta eo contineantur. Ergo homo adprime litteratus, per-
 fectus scriptor, sed levissimus historicus, scriptor rerum gesta-
 rum nullius auctoritatis, nullius fidei ex hoc examine evadit
 Lampertus.
 25 Haec longius exponenda duxi, cum quia animadvertē-
 bam ea quae iam olim ad hanc rem spectantia attuleram¹
 ab iis etiam neglecta esse qui de fide Lamperti Annalibus
 danda nuper scripserunt, tum quia extrema parte Vitae Lulli
 inventa iam plura ac certiora hac de re dici potuerunt.
 30 Codice autographo et codicibus alterius recensioneis iurantibus
 quasi inducimur in cellam Lamperti, intuemur eum libellum
 concipientem, expolientem, amplificantem, abruptum perficien-
 tem ac discimus, quomodo hic libros suos elaboraverit.

III. De libello de institutione Herveldensis 35 ecclesiae.

Summe dolendum est, quod libellus de institutione Her-
 veldensis ecclesiae integer ad nos non pervenerit, nam cum
 nova quaedam discamus, quae alibi Lampertus non scripsit,
 ex his etiam exiguis fragmentis, quae supersunt, et plura
 40 nova integro libello serrato doceremur et cognosceremus, quo-

1) 'N. Archiv' IX, p. 319.

modo diiudicandae sint quaedam narrationes *Annalium eiusdem auctoris*. Nam nonnulla in hoc libro *Hartwigo abbati* dedicato retulisse videtur, quae postea, cum similtas inter eum et hunc abbatem crevisset, cum abbas *Heinrico regi*, ipse rebellibus faveret, alia ratione narrasse iure crederetur. Sed cum tres codices hunc libellum continentes etiam ineunte saeculo XVI. extitisse noverimus, nullus eorum servatus est. Sola habemus fragmenta, quae monachus *Hamerslebensis* a. 1513. ex eo excerpit, quae continet codex *Guelferbytanus Aug.* 76. 30. fol., chart., f. 25—27¹, primo ex eo¹⁰ edita ab *I. I. Madero*, *Vetustas, sanctimonia, potestas atque maiestas . . . ducum Brunsvic. ac Lyneburg.* (*Helmstadii* 1661) = *Antiquitates Brunsvic.* (*Helmstadii* 1661. et iterum editae *ibid.* 1678) I, p. 149—158; melius iterum edita a *G. Waitz*, *SS. V*, p. 136—141². Quae codice iterum summa¹⁵ cum liberalitate collato a *V. Cl. O. de Heinemann*, praefecto bibliothecae *Guelferbytanae*, aliquantulo emendatiora exhibere possumus³.

Monachus Hamerslebensis prologum⁴ et initium prioris libri (usque ad p. 349, l. 1. nostrae editionis) integra de²⁰ scripsisse videtur. Nam in his partibus omnia concinna ac plana sunt, nihil desideratur, ubique ipsius *Lamperti* stilus, ipsius verba deprehenduntur. Abhinc ex prioris libri reliqua parte perpauca, ex altero libro, cuius exordium *Lampertus* ab obitu *Heinrici III.* sumpsit, et qui multo maioris²⁵ nobis pretii esset quam prior liber, paucissima monachus *Hamerslebensis* excerpit, cum in eodem codice *Chronicon Gozecense* et excerpta *Annalium Pegaviensium*, praemisso eis titulo libelli de fundatione coenobii *Bigaugiensis*, in quibus plura de rebus tempore *Heinrici IV.* gestis legi ipse ad³⁰ notavit, excerpta quoque *Ekkehardi Chronici* describeret⁵,

1) Vide de hoc codice 'Archiv' XI, p. 310—313. 2) Ex hoc tomo recusa sunt a *Migne*, *Patrol. Lat.* CXLVI, col. 1031 sqq. 3) Orthographiam codicis, qui ubique fere e simplex pro ae, plerumque ci pro ti habet, in iis partibus, quibus verba *Lamperti* continentur, ad rationem ab eo³⁵ usitatum reduximus. — Verba quae ipse monachus *Hamerslebensis* addidit, *Georgium Waitz* secutus, litteris inclinatis scripsi et uncis inclusi. 4) Sed cum omisisse patet inscriptionem, quae haec procul dubio verba continebat: *Domno Hartwigo patri etc.*, cum in prologo auctor patrem alloquatur, cuius antea in excerptis nostris mentio non facta est. 5) Cf. *SS. X*, p. 141. XVI, p. 233 sq. VI, p. 13. Eum *Annales Lamperti* legisse, quod *Wattenbach*, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 92. coniecit, vel etiam ex his quaedam in excerptis *Inst. Herveld.* adnotasse, quod falsissime *F. Stolle*, 'Hist. Jahrbuch' XIII, p. 447. contendit, nec patet neque omnino credi potest, cum nihil ex *Annalibus* sumptum inter excerpta⁴⁵

cum etiam Lampertum falsitatis arguens in iis quae de Burcardo I. episcopo Halberstatensi retulit non multum auctoritatis narrationibus eius tribuisse videatur. Quomodo hic textum libelli prioris breviaverit, docemur tribus locis a Paulo Langio in Chronico Citizenensi excerptis, iam a Georgio Waitz editioni priori et infra p. 350—352. subnotatis. Etiam Wigandum Gerstenberger saec. XVI. in. hunc Lamperti libellum¹ legisse, sed perpauca ex eo, et quidem ex priore libro solo, sumpsisse, quae infra p. 350—352. adnotavi, ostendi 'N. Archiv' XIX, p. 173—176².

Nec monachus Hamerslebensis nec Gerstenberger compertum habuerunt nomen auctoris libelli, quem exscripserunt, sed duos locos eius Paulus Lang nomine Lamperti auctoris insignitos attulit, et chronicam monasterii sui Lampertum scripsisse testatur Iohannes Trithemius in Chronico Hirsaugiensi³ et Annalibus Hirsaugiensibus⁴. Cum quidem Paulus Lang, discipulus eius, nomen auctoris a Trithemio discere potuerit, huic autem in tali re nulla fides danda sit, dubium haberi posset, num hi verum retulerint. Sed indole, stilo, ratione dicendi, ipsis rebus narratis evidentissime idem auctor apprehenditur libelli de instit. eccl. Herveld., qui Vitam Lulli et Annales composuit, sive Langius et Trithemius nomen eius in codice Instit. Herveld. legerint, sive nomine auctoris Annalium ab Erphesfurtensibus accepto illum libellum ab eodem auctore conscriptum esse recte coniecerint.

eius, quae codex Guelferbytanus continet (cf. 'Archiv' XI, p. 310—313), inveniatur, immo hos eum minime legisse apparet ex eo quod post Ekkehardi excerpta adnotaverit (cf. Leibnitii SS. R. Brunsvic. I, p. 710) f. 30': Puto Lambertus vocatur auctor, monachus Hersfeldensis, nobilis historiografus, sic illum nominat Ieronimus Emser in Vita Bennonis episcopi. Si tamen sit iste. Si enim legisset Lamperti Annales, cognovisset ex his locos ab Emsero allatos sumptos esse (cf. 'N. Archiv' XIX, p. 172), non ex Ekkehardi Chronico. 1) Quem vocavit 'Cronike von Hersfeld'. 2) Ad versus imaginibus abbatum Hersfeldensium in castello Eichen depictis subscriptos componendos, quos edidit Winkelmann, 'Wahrhafte Beschreibung der Fürstenthümer Hessen und Hersfeld' (Bremen 1690) p. 259 sqq., hunc libellum adhibitum esse non apparet. Series abbatum Hersfeldensium, quae legitur in codice Monacensi Lat. nr. 1211 (Teg. 218), saec. XVI in., f. 47. excerpta est ex excerptis Stephani Leopolder ex Lamperti Annalibus, quae bibliothecarius Tegernseensis in eodem codice (2a infra) descripsit. 3) Basileae 1559. p. 67 = Io. Trithemii opera ed. M. Freher (Francofurti 1601) II, p. 54: qui inter caetera ingenii sui opuscula monasterii chronicam, brevem quidem, sed non inutilem, composuit. 4) (S. Galli 1691) I, p. 202: qui inter caetera ingenii sui opuscula scripsit Chronicon monasterii sui Hersfeldensis, breve quidem, sed non inutile. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 176—180.

Brevem hunc libellum fuisse Trithemius optimo sane iure dixit. Nam antiquiorem monasterii sui historiam Lampertus parum accurate, quin etiam levissime tractavit. Ipse quidem dixit¹ se de prioribus abbatibus usque ad Gozbertum (970—984) nihil litteris inditum reperisse, sed pauca quidem, praesertim quo tempore quisque monasterium rexerit, ex Annalibus Hersfeldensibus, quos postea in maiore libro descripsit, cognoscere potuisset, alia lectis diplomatibus et cartis in archivo Hersfeldensi serratis, quorum nonnulla iam ad Vitam Lulli componendam adhibuerat, addidicisset. Sed ipse studio historici penitus carens atque alienus parum curabat antiqua tempora, solo studio rerum suo tempore gestarum, quo motus iam carmen illud deperditum composuerat, ad hunc libellum conscribendum incitatus est, ut ipse bis dixit², hoc sibi consilio potissimum proposito, ut calamitates, quibus monasterium suo tempore oppressum esse ipsi videbatur, exponeret. Itaque quae de monasterio Hersfeldensi fundato in Vita Lulli scripserat breviata repetivit, hoc ipso libello laudato³, dein mera nomina succedentium sibi abbatum enumeravit, perpauca additis de libris et ornamentis ab his acquisitis, quae etiam suo tempore exstantia vidit. Quae de Gozberto abbate deposito leguntur, ita repugnant veritati, ut dubius haerere possis, num ipse Lampertus tam insulsa scripserit, an monachus Hamerslebensis ea corruerit⁴, sed equidem Wilhelmo Wattenbach assentior⁵, qui monet tam parum diligentem Lampertum fuisse in rebus antiquis indagandis, ut facile tantam confusionem facere potuerit. Plura

1) *Infra* p. 347, l. 27—35; cf. *prol.*, *infra* p. 345, l. 9—12. 2) *ProL.*, *infra* p. 345, l. 12—14. et p. 348, l. 23—27. 3) *Infra* p. 347, l. 25. 26. Perperam neque ulla sana ratione nisis dixit F. Stolle, 'Hist. 30 *Jahrbuch*' XIII, p. 447. monachum Hamerslebensis e Vita Lulli quaedam excerpsisse et iis quae ex *Inst. Herfeld.* sumpserat inseruisse, neglectis iis quae iam G. Waitz, *SS. V.*, p. 139, l. 21. recte dixerat, tum iis quae ipse 'N. Archiv' IX, p. 294 sq. 313 sq. et W. Wattenbach, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 92. exposueramus. Rationi consonum atque perspicuum non solum est Lampertum suum librum ad enarrandam fundationem monasterii exscripsisse, sed etiam ipse in prologo (p. 343, l. 27 sqq.) Vitae Lulli verbis usus dixit se *infra* narraturum ea quae *infra* e Vita Lulli exscripta sunt. Et verba, quibus Vita Lulli l. l. citatur (Haec . . . libellus de vita sancti Lulli editus . . . explicat) ipsissimi sunt Lamperti, utpote qui iisdem verbis Vitam Wigberti laudaverit (c. 17. sicut editus de vita eius libellus indicat), mutuatus eos cum tot aliis a Sulp. Severo, qui *Epist. I.* habet: libelli mei, quem de vita beati viri Martini edidi. 4) Penitus reiiciendum est quod W. de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. I, p. 847. proposuit, p. 349, l. 7. pro Ludolfo legendum esse Lothario, cum Ludolfus iam antea nominatus sit. 5) 'Geschichtschr. 2. Ausg.', Lambert p. XXVII, n. 2.

iam de sequentibus abbatibus tradidit, comperta, ut videtur, narratione monachorum natu maiorum. Wolfherii enim Vitas Godehardi eum legisse¹ minime credo, cum nonnulla eorum quae de Bernhario et Godehardo abbatibus narrat cum illis non consentiant. Sed de dedicatione ecclesiae reaedificatae a. 1040. inscriptionem vel notitiam ex more conscriptam legisse videtur. Reliqua iam ipse praesens in monasterio vidit; quorum cum tam exiguas reliquias habeamus, tamen cognoscimus eum inter alia potissimum controversias de decimis cum episcopis Halberstatensi et Mogontinis habitas tractasse. Cum ab exeunte saec. X. reges sibi succedentes adnotaverit, eorum feliciter vel male gesta enarrare noluit, dicens se monasterii moeniis inclusum harum rerum minus gnarum². Sed nescio an haec ideo potissimum praetermiserit, quod se aliter sentire de rebus publicis sciret quam Hartwigum abbatem³, Heinrici IV. regis amicum, cui hunc librum dedicavit. Neque etiam facere potuit, quin Heinrici IV. gesta omnino omitteret, immo ex brevissimis libri II. excerptis elucere videtur eum plura hoc libro de regni negotiis quam de monasterio suo retulisse, Annonem, cuius nomen quater in paucis lineis occurrit, strenue rem publicam administrantem celebrasse, verius autem quam in Annalibus de hoc regis tutore retulisse⁴, regem iuvenem levitatis et tyrannidis⁵ — multo quidem cautius ac lenius quam in Annalibus — arguisse, magnopere doluisse, quod rex Annoni regni gubernacula eripuisset, ut iam elucere videatur Lampertum iam tunc eadem de rege sensisse, quae postea in Annalibus enunciat, neque tamen in libro Hartwigo abbati dedicato hunc animi motum ostendere ausum esse.

Iam F. Stolle⁶ et ego⁷ ostendimus hunc libellum a. 1074.

1) Quod quidem censet S. Hirsch, 'Jahrb. Heinrich II.' I, p. 363, n. 2.
 2) Infra p. 348, l. 15 sqq. 3) Hoc ideo credi posset, quod in Inst. Herfeld. Heinricum III. imperatorem summis laudibus extulerit, cuius gesta in Annalibus infestiore animo narravit et de quo ibi acerbiora iudicia protulit (infra p. 71), sed ne ibi quidem in his constans; cf. p. 135, l. 34. 4) Cf. Meyer v. Kuonau, 'Jahrb. Heinrich IV.' I, p. 288, n. 100. 5) Nempe similem eum evasisse dixit Roboam regis, qui adolescentum consilio usus iugum gravius quam pater Salomon populo imponere minatus sit (3. Reg. 12). Conicere posses Lampertum iam hoc loco quasi occulte dicere voluisse, quod Ann. p. 71. dixit, etiam Heinricum III. ut Salomonem grave iugum principibus imposuisse. 6) 'Hist. Jahrbuch' XIII, p. 441—446. Quae idem p. 446 sq. attulit, ut probaret loco saepe citato (p. 354, l. 4. Cuius laudem etc.) Annonem, non Hartwigum dictum esse, nullius momenti, immo perperam dicta sunt, cum animadverteret his verbis monachum Hamerslebensem sententiam Lamperti, non ipsius, reddidisse. 7) 'N. Archiv' XIX, p. 377 sq.

paulo post pacem Gerstungensem factam (Febr. 2) perfectum esse, cum Lampertus in eius prologo se adhuc animo perturbatum commotumque ostendat damnis villis Hersfeldensibus Ian. 27 — Febr. 2. eiusdem anni ab exercitu regio illatis, cum dixerit abbatiam Hersfeldensem assentiri nolle⁵ suggestioni Saxonum ac Thuringorum rebellium, qui, ut ipse Ann. p. 159. retulit, a. 1073. Aug. abbati Hersfeldensi denuntiaverant, ut cum ipsis coniuraret, minati villas Hersfeldenses in Thuringia sitas depraedari¹, nisi in hoc consensisset, quod post a. 1074. scribi non potuisset; cum denique Ruthardi abbatis a. 1074, Iun. 9. defuncti obitus a monacho Hamerslebensi non adnotatus sit.

IV. De compositione et fontibus Annalium Lamperti.

Non tam certo diffiniri potest, quo tempore Lampertus¹⁵ Annales composuerit, quod quidem post Rudolfum regem electum (a. 1077, Mart. 15) factum esse patet. Inter omnes enim constat, quod facile est perspectu, uno ductu, uno tenore hoc opus conscriptum esse, cuius longe maxima pars eodem consilio concepta, disposita, perfecta sit. Quis²⁰ dubitaret, quin ea quae Lampertus a. 1057. de principum Saxoniae coniuratione dixit, qui regi iuveni regnum eripere moliti sint, dum adhuc aetas oportuna iniuriarum esset, cum credendum esset eum Roboam regi similem² patre gravius in eos saeviturum esse, post coniurationem principum²⁵ Saxoniae a. 1073, immo post electionem Rudolphi regis scripta sint, quin ex eis quae multo post acta sunt hunc rerum statum sibi falsissime confinxerit, praesertim cum constet minime omnes principes Saxoniae, sed paucissimos tunc rebellionem molitos esse³. Apparet multo post a. 1073. scriptum³⁰ esse quod dixit a. 1062 (infra p. 79) multorum malorum seminarium fuisse, quod Otto marchio promississet de suis Thuringiae possessionibus decimas se daturum, cum Lampertus sibi inepte persuasisset, quaestionem decimarum Thuringicarum causam praecipuam fuisse rebellionis Saxonum³⁵ et Thuringorum. Similes loci, quos multo post res gestas scriptos esse apparet, multi afferri possent⁴, quorum non-

1) Quod etiam ex parte fecisse videntur, ut e prologo Inst. Herveld. (infra p. 344, l. 6—9) coniciendum est. 2) Hanc similitudinem assumo ex Inst. Herveld. 3) Cf. Meyer von Knonau l. I, p. 38 sq. 4) Ut⁴⁰ quod a. 1059, p. 75. dictum est, epistolam papae usque in presentiarum in cartario servari.

nullos iam *W. de Giesebrecht*¹ recensuit. Nec dubitare licet, quin ea quae *Lampertus de consilio principum Rudolphi regis eligendi iam a. 1073. capto (infra p. 165 sq.² 168) commentus est, quod regem a. 1073. elocutum esse dixit (infra p. 167),*

⁵ *Rudolfum regni invadendi occasionem quaesivisse, post Rudolphi electionem scripta sint. Patet etiam ante Rudolphi obitum (a. 1080, Oct. 15) hunc librum confectum esse, cum nemo non sentiat Lampertum vivo Rudolfo scripsisse et speravisse huius regnum felix faustumque futurum esse. Et si creditur,*

¹⁰ *quod iam non in dubium vocari potest, Lampertum hoc libro studuisse, ut probaret Rudolfum iusto iure ac merito regem electum esse, hoc mortuo tale consilium capi non potuisset; quin etiam hinc conici posset paulo post Rudolphi electionem auctorem ad hunc librum conscribendum aggressum esse. Et*

¹⁵ *hoc quidem extrema narrationis verba suavere videntur, quibus papa principibus mandasse dicitur, ut . . . regno Francorum quaqua possint ratione moderentur, donec . . . ipse venire et . . . quid utilitati expediat, . . . decernere possit. Non absone credi posset haec scripta esse, ante-*

²⁰ *quam papa omisso studio in Germaniam proficiscendi ibique reges diiudicandi e provincia Aemilia Romam reverteretur (a. 1077, Aug. Sept.), vel potius, antequam auctor eum Romam reversum esse sciret, eo sperante papam paulo post in Germaniam adventurum esse. Sed cum iure dubitari posset,*

²⁵ *num hoc amplum opus brevi spatio mensium Mart. — Oct. a. 1077. perfici potuisset, hoc tamen apparere videtur, illa verba non post alteram excommunicationem Heinrici regis (a. 1080, Mart. 7) scripta esse, qua rerum status ita immutatus est, ut papam in Germaniam adventurum esse nemo*

³⁰ *opinari posset. Constitutis igitur terminis (a. 1077, Mart. — 1080, Mart.), inter quos Annales perfectos esse patet, addam mihi persuasum esse, quod *Lefarth* p. 22. censuit³, *Lampertum iam a. 1077. ad eos conscribendos aggressum, aut hoc aut sequente anno eos ad finem adduxisse*⁴.*

35 1) 'DKZ.' ed. 1. III, p. 1003. et sqq. edd. Vide infra p. 155, l. 27.

2) Hunc locum *Giesebrecht* l. l. iam attulit. 3) Neque tamen argumentum eius approbo, *Lampertum ante obitum Ebbonis episcopi († 1078, Maii 5), scripsisse, cum miserae mortis huius non mentionem fecerit.*

4) Quod *Giesebrecht* l. l. monet, verbis a. 1076, infra p. 271, l. 31. ⁴⁰ tractum tot annis bellum Saxonicum, indicari *Lampertum, cum haec scriberet, iam respexisse certamina regis et Saxonum a. 1077. et 1078. minime concedo. Sane haec tam a. 1077, cum bellum Saxonicum ab a. 1073. gestum esset, quam a. 1078. dici poterunt, praesertim cum meminere *Lampertum proclivem esse ad superlationes atque traiectiones.**

Studio rerum moderno tempore gestarum accensus Lampertus hoc opus a. 1077, ut a. 1074. historiam monasterii sui, conscribendum suscepit, attamen ut illam a fundatione coenobii Hersfeldensis, hoc ab origine mundi exorsus est, nescio an id studens, ut chronici universalis forma libro 5 indita aptius tutiusque proderet quae de rebus suo tempore gestis sentiret. Sed historiam antiquam levissime ut in libello de institutione Herveldensis ecclesiae tractavit, nam plerumque eum antiquius exemplar brevium Annalium Hersfeldensium, paucis mutatis, paucis additis, aliis etiam omissis, 10 transscripsisse constat. Hoc primus G. Waitz perspexit et ex iisdem Annalibus multa in Annales Quedlinburgenses (Quedl. seu Q. in margine editionis infra signatos), Hildesheimenses (Hild. seu H.), Weissenburgenses transsumpta esse docuit ac de aliis fontibus cum his cognatione quadam cohaerentibus disseruit¹. Postea inventis Annalibus Ottenburanis (Ott. seu O.) et Altahensibus (Alt. seu A.) ipse iterum² et multi alii in hos fontes eorumque cognationem inquisiverunt, praesertim Hermannus Lorenz³, qui nonnulla quidem recte statuit, in quibusdam autem quaestionibus mihi errasse videtur⁴. Neque etiam iis quae alii his de quaestionibus proposuerunt hanc rem omnibus numeris absolutam esse arbitror. Quae mihi videntur, breviter expono, sperans fore, ut haec vera esse mox demonstrare possim. Paulo ante medium saec. X. exemplar brevium annalium in monasterio Fuldensi²⁵ conscriptorum in coenobium Hersfeldense allatum est, quo-

Nullius momenti est, quod A. Pannenburg, Carmen de b. Sax. p. v sq. affert, Lampertum iam res sequentibus post a. 1077. gestas vidisse, cum in epilogo diceret: si cui forte post nos ad describendam reliquam partem huius historiae manum mittere libuerit. Nemo unquam censuit³⁰ Lampertum res usque ad eum diem gestas enarrasse, quo pennam deposuerit, neque is historiam mundi hoc die finitam esse opinabatur. Ut Pannenburg suo modo iam certo certius demonstrare possit Annales multo post a. 1077. conscriptos esse, moneo Lampertum infra p. 264, l. 22 sq. eisdem versus Vulgatae (Rom. 13, 4. et 1. Petr. 2, 13. 14) adhibuisse, qui³⁵ in Actis synodi Bricinensis a. 1080, Jun. 25. allati sunt, ut ille iam censere debeat Lampertum haec acta legisse. 1) 'Archiv' VI, p. 663—699. 2) 'Ueber die sogenannten Annales Ottenburani und die Annales Elwangsenses' in 'Nachrichten von der Kgl. Ges. d. Wiss. zu Göttingen' 1866. p. 299—308. 3) 'Die Annalen von Hersfeld'. Diss. Leipzig⁴⁰ 1885. 4) Qui etiam hos annales restituere conatus est (p. 83—105), quod minus feliciter ei cessisse iudico. Nam nonnulla eis adscripsit, quae minime in eis fuisse credo, alia vitiose restituit, nimia ex aliis fontibus sumpta censuisse mihi videtur, e quorum numero Annales Corbeiensis, Reginonis Chronicon eiusque continuationem delendos esse apud⁴⁵ me constat.

rum fontes fuerunt exemplar annalium antiquorum, quorum alia exemplaria sunt Annales Laureshamenses (Lauresh.)¹, Mosellani (Mos.)², Nazariani (Naz.)³, tum Baedae Historia ecclesiastica eiusque appendix, chronicon Francorum Lauris-
 5 sense breve (Chr. Laur.) codicis Fuldensis⁴, Annales Fuldenses antiquissimi⁵, Annales Fuldenses qui dicuntur Eynhardi seu Einhardi⁶, fortasse etiam horum continuatio auctore Ruodolfo⁷. Alia cum Ann. Laurissensibus maioribus ita
 10 conveniunt, ut ex annalibus ex his excerptis exscripta esse videantur⁸. Horum Annalium Fuldensium vestigia reperiuntur etiam in Mariani Scotti Chronico⁹ et in Mariani epitoma¹⁰. Hos igitur annales allatos monachus quidam
 Hersfeldensis coniunxit cum brevibus notulis in hoc coenobio conscriptis ac praefixit eis breviarium historiae ab origine
 15 mundi usque ad 702¹¹, compositum ex Isidori chronicis duobus, libro Etymologiarum V. inserto et maiore, Baedae chronicis duobus eiusque Hist. ecclesiastica. Tum hi congesti Annales Hersfeldenses continuati sunt a diversis monachis
 20 diversas notitias libello inferentibus usque ad a. 982. Ex hoc codice archetypo exemplar descriptum usque ad a. 973 — sive quod reliqua usque ad a. 982. nondum addita essent, ut opinor, seu quod is qui libellum transscripsit (Hildesheimensis) ea neglexeret, cum alia de rebus horum annorum conscripta haberet¹² — auctumque paucis notulis ac continuatum

25 1) SS. I, p. 22 sqq. 2) SS. XVI, p. 491 sqq. Ad hos duos annales exemplar in Hersfeld. exscriptum proxime accedit; semel tamen cum Nazar. magis concordat. Nota igitur, ubi hos annales (Mos., Lauresh., Naz.) in margine adscriptos invenis, non eos ipsos, sed exemplar eorum simillimum exscriptum esse. Duo loci ad exemplar annalium, cuius
 30 fragmentum dictum Chesnii superest (SS. I, p. 33 sq.), propius accedunt. 3) SS. I, p. 23 sqq. 4) 'Die kleine Lorscher Franken-Chronik' ed. G. Waitz in 'SB. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin. Phil.-hist. Cl.' XIX (1882), p. 399 sqq. 5) SS. R. G., Ann. Fuld. p. 136 sqq. 6) Quae ex his fontibus sumpta sunt minoribus litteris exprimenda curavi. Ad
 35 alia adnotavi, quocum libello ea maxime concordent, cum ea ad certam originem certo reducere non possem. 7) Annalium Fuldensium tertiam partem exscriptam fuisse, quod H. Lorenz statuit, parum probabile videtur. 8) Sed moneo de multis locis non constare, num hi ex exemplari Fuldensi sumpta, an Hersfeldiae addita sint. 9) Hoc Lorenz p. 66 sqq.
 40 Georgium Waitz secutus recte statuit nec tamen bene probavit. 10) SS. XIII, p. 77. 11) Hoc Annalibus Hersfeld. praemissum fuisse patet ex eo, quod Annalibus Quedlinb. idem auctum ampliatumque praefixum est, et in Ann. Ottenbur. quoque (rectius chronico dicendo, quod exscripti ex codice antiquo Mithingensi) haud pauca ex eodem sumpta leguntur
 45 coniuncta cum excerptis ex Pauli diaconi historiis. Hanc partem libelli Lampertus ad verbum descripsisse videtur, neque addens quidquam neque mutans. 12) Omnes in errorem inciderunt, ut codicem archetypum

usque ad a. 994. exscriptum est ab annalisticis Hildesheimensibus et Quedlinburgensibus. Tum vero ex codice archetypo exemplar (usque ad a. 982) descriptum est, in quo nonnulla breviate et immutata sunt. Huius apographum auctum a monacho Hersfeldensi duabus notulis a. 983. 984. et uno loco e Vita⁵ Wigberti exscripto (ad a. 747) delatum est in monasterium Weissenburgense ibique cum annalibus huius loci descriptum¹. In exemplari illo Hersfeldensi adiecta primo nota a. 983, postea subiuncta est continuatio, usque ad a. 1039. maximam partem ex Annalibus Hildesheimensibus maioribus, qui perierunt², desumpta, paucis notis Hersfeldensibus intermixtis. Eadem continuatione usque ad a. 1039(?)³, immutatis fortasse quibusdam, additis vel omissis, etiam codici archetypo adiecta, hic codex in monasterium Altahense delatus est, ibique ab annalista Altahensi exscriptus. Exemplar breviate et iam¹⁵ usque ad a. 1039. deductum solum in monasterio Hersfeldensi remansit ibique etiam post a. 1040. nescio usque ad quem annum continuatus esse videtur⁴. Hoc exemplar Lampertus exscripsit, huius apographum usque ad a. 1075. minimum Hersfeldiae continuatum⁵ in coenobium Hasungense portatum²⁰ est ibique auctum et continuatum, ex quo demum excerpti sunt Annales Ottenburani⁶.

Neque vero solum Annalium Hersfeldensium exemplar in priore parte Lampertus exscripsit, sed pauca quidem⁷ ex Ann. Alta-

iam a. 973. desiisse crederent, ideoque in graves difficultates immerserunt, 25 quas alii aliter, omnes falso tollere conati sunt. 1) Vide infra c. VII. 2) Ex Ann. Hild. maioribus, non ex his quos habemus Ann. Hild., haec exscripta esse ostenderunt H. Bresslau, 'N. Archiv' II, p. 541 sqq., Lorenz l. l. p. 37 sq. Sed Ann. Hild. maiorum prior pars a. 984—999. ex Ann. Hild. antiquis nostris, qui a. 994. desinunt, duabus coaevis³⁰ manibus ab a. 995—999. continuati sunt, descripta erat. Itaque haec, cum eorum fontem habeamus, in Ann. Lamperti et Weissenburg. minoribus litteris exprimenda curavi. 3) Usque ad quem annum haec continuatio in codice illo descripta et ab annalista Altahensi exscripta sit, nimis quidem dubium est nec certo statui posse videtur. 4) Usque³⁵ ad a. 1044. minimum, cum Lamp. et Ann. Ottenbur. usque ad hunc annum concordent, ut recte adnotavit E. Steindorff, 'Jahrb. Heinrich III.' I, p. 163, n. 3. Maxime notandum est Ann. Ottenbur. a. 1042: Rex Hungarum intrat usque ad Dravum fluvium, ubi Dravum sive a scriba Hasungensi sive ab Ottenburano corruptum est ex usque ad fluvium⁴⁰ Raban, ut Lamp. habet infra p. 58, cum ille scriba hunc fluvium ignoraret. 5) Quibusdam notis etiam ex Lamperti operibus sumptis, ut opinor; cf. 'N. Archiv' XIX, p. 187, n. 1. 6) Etiam ad Ann. Yburgenses (Yb.), SS. XVI, p. 435 sq., et Prumienses brevissimos (P.), SS. XV, 2, p. 1292 sq., et Maurimonasterienses, SS. III, p. 152 sqq., quaedam⁴⁵ ex Hersfeld. sumpta pervenerunt. 7) A. 741. 742. 751 (quae Lorenz p. 85. perperam Ann. Hersfeldensibus vindicavit). 974. 977. 978. 991. 994. 995. 996.

hensibus antiquis, qui perierunt, sumpsit, ut primus G. Waitz recte statuit¹. Neque ubique ad verbum transscripsit *Annales Hersfeldenses* vel *Althenses*, nonnusquam sermonem eorum rudiozem expolivit, nonnulla temere immutavit², multa omisit, ⁵perpauca etiam verba³ addidit vel immutavit, quae lecto *Reginonis Chronico* didicit, sed, quamvis hoc chronicon in monasterio haberetur⁴, antiquorum tamen temporum historiae tam parum studiosus erat, ut minime ex hoc libro breves annales suos ampliaret. Cum studeret, ut series archiepiscoporum ¹⁰*Mogontinorum* et abbatum *Fuldensium Hersfeldensiumque* integras exhiberet, de eorum nominibus et temporibus nonnumquam nimis temere coniectata scripsit⁵.

Ab a. 1040—1068, pro qua parte *Lampertus* procul dubio *Annalium Hersfeldensium* continuatione brevi, nescio ¹⁵usque ad quem annum, usus est, ut supra p. XXXVIII. dixi, paulatim crescit rerum narratarum materia. Multa quidem, expeditiones regum, successiones episcoporum abbatumque in hac quoque parte breviter atque ieiune annalistarum more ²⁰relata sunt, in qua saepe memoria lapsus rerum gestarum temporis ordinem pervertit ac turbavit. Sed iam his insertae longiores narrationes earum rerum 'modernarum', quarum studio auctor accensus est: videlicet *Gotefridi II. ducis Lotharingiae* et fratris eius *Friderici*⁶, postea *Stephani IX. papae*, gesta, quorum cum perpauca vera memoria teneret, ²⁵reliqua eadem arte qua in *Vita Lulli* componenda usus commentus est⁷; tum rebellio principum Saxoniae in regem

1) SS. V, p. 141, n. 34; 'Gött. Nachr.' 1866. p. 305. Quem secuti sunt E. Ehrenfeuchter, 'Die Annalen von Niederaltaich' p. 32 sqq., et Lorenz p. 46 sqq. Omnino refellendum ac reiciendum est, quod Fr. Kürze, ³⁰'Die Hersfelder und die grösseren Hildesheimer Jahrbücher', Progr. Stralsund 1892. proposuit, nulla sana ratione nisus, ex Ann. Hildesh. mai. sumpta esse quae Ann. Alth. et Lampertus inter a. 974. et 984. soli communia habent. 2) Cf. infra p. 20, n. 2. 24, n. 1. 30, n. 2. 3. 42, n. 1. 5. 44, n. 2. 46, n. 4—6. 3) Cf. infra p. 14, n. 3. 26, n. 6. ³⁵32, n. 2. 4) Cf. supra p. XXVII sq. Quaedam etiam aliunde sumpta addita sunt; cf. p. 20, n. 6. 36, n. 4. 38, n. 2. 46, n. 2. 50, n. 2. 54, n. 1. 4. Ad a. 845, p. 25 sq., notitiam quandam de redditibus decimarum in Thuringia exscripsisse videtur, similem ei, quam edidi infra p. 356. 5) Cf. p. 26, n. 3. 4. 28, n. 1. 2. 30, n. 4. 46, n. 7. 52, n. 2. 6) A. 1041—
⁴⁰1046. 1050. 1051. 1053—1055. 1057. 1058. 7) Nullo modo facere possum, ut credam eum e fonte quodam Lotharingico ad has res narrandas quidquam hausisse, quod Steindorff l. l. II, p. 270, n. 3. 297. 303. contendit, ut a Lamperto horum commentorum culpam demoveret. Immo, si is fonte Lotharingico usus esset, neutiquam has fabulas, quas Steindorff ⁴⁵optime diiudicavit, proferre potuisset. Qui cum Stephani papae obitum verbis flebilibus planxerit (a. 1057. 1058) ut mortes Meginheri abbatis

puerum cogitata¹, sed nece auctorum extincta (a. 1057); ipsius auctoris ingressus in monasterium, peregrinatio, laus Meginheri abbatis (a. 1058. 1059); huius abbatis controversia cum Burchardo episcopo Halberstatensi de decimis Fresonicis habita, misera mors episcopi inde secuta (a. 1059)².⁵ Iam longioribus excursibus insertis studium auctoris accrescere cognoscimus. Sequitur relatio regis matri erepti (a. 1062) ita narrata, ut Annonis facinus quantum fieri potuit excusaretur; longa narratio pugnae militum Hildesheimensium et Fuldensium Goslariensis, rebellionis monachorum Fuldensium contra abbatem (a. 1063), in qua neque abbati nec monachis, aemulis gloriae S. Lulli, Lampertus pepercit³. Tum complurium annorum rebus gestis in unam relationem contractis exponitur, quomodo episcopi et principes regni abbatibus divitiis potiri conati sint (a. 1063), relatio commentorum plena, callide ita concepta, ut invidia rei in archiepiscopum Bremensem solum converteretur, ab Annone omnis culpa amoveretur. Longa narratio peregrinationis Hierosolymitanae episcoporum eleganter atque acriter descripta (a. 1065) in universum vera est⁴, sed auctor in hac etiam²⁰ phantasiae nimium indulgisse videtur. Haec excurrit in summas laudes Guntheri episcopi Babenbergensis defuncti, cuius iam supra (a. 1056) visio relata est, egregii sane viri, cuius laudes etiam alii praedicaverunt⁵. Fervidius ac malitiosius quam verius exposuit Lampertus ea quae sequuntur²⁵ (a. 1066), Adalbertum archiepiscopum contra regis voluntatem e curia amotum, delectatus quam maxime hac calamitate archiepiscopi et regis, quod iam res publica administranda, quod quidem ipse non confessus est, ad Annonem redierit.

Ab a. 1069. accrescit ubertas narrationis continuatae,³⁰ augentur aequae commenta auctoris, huius anni relationem excorsi conficto pacto regis et archiepiscopi Mogontini; qui cum exultaverit, quod Anno a. 1071. exeunte summam imperii iterum obtinisset, iustitia ac sapientia eius fervidissime praedicatis, ab a. 1073. demum, cum Anno e palatio ces-³⁵

sui, Annonis sui, Guntheri Babenbergensis, cum Friderico quondam necessitate quadam, quam ignoramus, coniunctus esse videtur. 1) Cf. supra p. XXXIV. 2) Nota etiam Willihelmi marchionis gesta in Ungaria successionemque fratris eius Ottonis longius narrata (a. 1061. 1062), quae ideo Lamp. memoria tenuit, quod hic archiepiscopum Mogontinum⁴⁰ in controversia de decimis Thuringicis adiuvare coactus sit. 3) Quid veri, quid falsi in ea sit, ignoramus, cum nemo alius has res enarraverit. Sed eas Lampertus bene compertas habuisse iure censendus est. 4) Cf. p. 93, n. 6. 5) Cf. Ann. Altah. p. 71.

sisset, ad veram telam suam texendam aggreditur. Ab hoc momento in uberrimam et verbosissimam narrationem se effundit.

Evenit quod evenire solet. Elegantia atque ornatu orationis, ubertate narrationis, invectionibus vehementibus Lamperti in quosdam malos homines et in malos quosdam mores illius aetatis decepti viri eruditi per saecula hunc virum sapientissimum, veracissimum, aequissimum, rerum gestarum optime gnarum iudicaverunt, etiam nostro saeculo viri artis criticae callentes ut G. A. H. Stenzel¹, L. F. Hesse², G. Waitz³ eius laudes praeedicaverunt. Primus H. Floto⁴ ab horum iudicio consono discessit, tum docuit Leopoldus Ranke⁵ Lampertum nec tam gnarum rerum ab eo narratarum nec tam aequum iustumque, ut eoque creditum esset, sed monachum angusti iudicii fuisse, eo consilio hoc opus conscripsisse, ut ostenderet iure meritoque, Heinricho rege reprobato, Rudolphum regem electum esse. Quam sententiam I. A. Lefarth⁶ refellere noluit nec potuit, sed mitius de Lamperto iudicandum esse censuit, cum videret multa in Annalibus eius legi, quae credenda essent et credi deberent. Hoc quidem verum est nec negari potest, sed ille neglexit plurima ea, quae falsissime Lampertus narravit, quae commentus est. Hanc lacunam H. Delbrück explevit, qui egregia commentatione⁷ triginta quatuor locis Annalium examinatis castigatisque ostendit Lampertum odio regis motum plurima callide in invidiam regis fautorumque eius veritatem excedentem convertisse, etiam falsi sibi conscium eum multa ementitum esse arguit.

Vim huius examinis qui postea hanc rem tractaverunt reprimere non potuerunt, concesserunt quidem Lampertum permulta falsissime narrasse, in odium regis contra verum convertisse, immo plura etiam quam Delbrück castigaverat perperam relata ostenderunt, sed Lampertum conscium sibi fraudis mentitum esse negaverunt. Hanc fere sententiam

35 1) 'Gesch. Deutschlands unter den Fränkischen Kaisern' II, p. 101 sqq.
 2) SS. V, p. 143—147. 3) 'Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft herausg. von Ad. Schmitt' II, p. 105. 4) 'Kaiser Heinrich der Vierte u. sein Zeitalter' I. II. Stuttgart u. Hamburg 1855. 1856, qui quidem iudicium suum non comprehendit (cf. II, p. IV), sed multos locos de-
 40 strinxit. 5) 'Zur Kritik fränkisch-deutscher Reichsannalisten' in 'Abhandl. d. Akad. d. Wiss. zu Berlin. Phil.-hist. Cl.' 1855 = 'Sämmtl. Werke' LI. LII, p. 125—149. 6) 'Lambert von Hersfeld. Ein Beitrag zu seiner Kritik'. Diss. Götting. Düsseldorf 1871. 7) 'Ueber die Glaubwürdigkeit Lamberts von Hersfeld'. Bonn 1873.

*E. Meyer*¹ tulit, cum acriter annales 1069—1077. destrinxisset, opinatus ipsum quidem multa ita narrasse, ut regem invidia oneraret, sed multa iam hoc consilio adulterata ab inimicis regis accepisse. Hoc autem iam falsum deprehenditur, cum Lampertum inter monachos regi fideles vixisse⁵ ostenderim. Nullius momenti sunt ea quae *C. Querner*² obiecit, ut hunc contra accusatores eius tueretur. Sed plurimum *W. Ausfeld* effecit, ut rectius iustiusque de Lamperti Annalibus iudicaretur, commentatione utilissima³, qua docuit hunc studio atque ira raptum, quod abbatia sua controversia¹⁰ de decimis Thuringiae composita reditus quosdam perdidisset, insulsa insanaque de hac lite retulisse. Censuit igitur Lampertum rerum scriptorem minimae auctoritatis esse, sed negavit eum mentitum atque conscium sibi quae vere comperta habuit adulterasse. Iam antea ostendit *Iar. Goll*⁴ optime¹⁵ eum in narratione rerum in conventu principum Triburiensi et Oppenheimensi pro veris commenta retulisse⁵. Et utiliora effecissent ii qui post hos de Lamperto disseruerunt, si singulas partes Annalium, eas praesertim, quae epistolis et cartis servatis facile diiudicari possunt, acute subtiliterque²⁰ excussissent. Sed *U. Fischer*⁶, cum in universum in Annales obiter inquisivisset, nihil profecit. Levia etiam pleraque sunt quae *R. Kubo*⁷ de hac quaestione disseruit, qui tamen hoc novum (p. 45 sqq.) protulit, ad quod *H. Bresslau* animos discipulorum suorum adverterat, narrationes similium rerum²⁵ Lamperti, ut coniurationum, conventuum principum, eadem ratione compositas dispositasque, quasi secundum idem exemplum elaboratas esse⁸. Eandem animadversionem longius evolvendam suscepit *I. Dieffenbacher*⁹, quem etiam *H. Bresslau* monuerat, ut Vitam Lulli adhiberet ad Annalium fidem³⁰ diiudicandam, sed quomodo hoc peragendum esset, minime

1) 'Lambert von Hersfeld als Quelle zur Deutschen Geschichte in den Jahren 1069—1077'. Königsberg 1877. 2) 'Zur Frage nach der Glaubwürdigkeit Lamberts von Hersfeld'. Diss. Bern. Zürich 1878. 3) 'Lambert von Hersfeld und der Zehntstreit zwischen Mainz, Hersfeld³⁵ und Thüringen'. Marburg 1880. 4) 'Mith. d. Inst. f. österr. Gesch.' II, p. 391—399. 5) Sed parvi pretii, quin etiam paene inania sunt quae *I. de Pflugk-Harttung* in 'N. Archiv' XIII, p. 331—341. disseruit. 6) 'Die Glaubwürdigkeit des Lambert von Hersfeld'. Diss. Rostock 1882. 7) 'Beiträge zur Kritik Lamberts von Hersfeld'. Diss. Halle a. S. 1890.⁴⁰ 8) Sed quod inde concludere debuisset, non conclusit, immo inania protulit. 9) 'Lambert von Hersfeld als Historiograph'. Diss. Heidelberg. Würzburg 1890. et 'Deutsche Zeitschrift f. Geschichtswissenschaft' VI, p. 301—355. In hac commentatione inter multa inania pauca recte observata inveniuntur.

perspexit¹, illam partem quaestionis ita tractavit, ut appareat eum illam animadversionem non bene percepisse, opinatus ideo a Lamperto relata reicienda esse, quod is duobus locis eisdem fere verbis usus sit², quibus eadem fere referenda haberet, et quod nonnunquam antiquorum auctorum dicta, ab aliis allata, usurpaverit³. Cum plurima commenta Lamperti ab aliis deprehensa essent, ille haec a Lamperto adinventata esse, quod Delbrück dixerat, non concessit, sed exposuit haec auctorem male comperta habuisse, ideo haec
 10 'elementa typica' — sit venia verbo — scripsisse. Numquid non mentitur qui quae nescit multis verbis enarrat, acsi ea bene comperta haberet, et in diversis commentis similibus verbis utitur? Haec extrema commentatio de fide Lamperto danda omnium levissima est.

15 Longum est omnes enumerare accusatores et tutores Lamperti⁴. Si legis libros, quos E. Steindorff et G. Meyer de Knonau de rebus gestis Heinrichi III. et Heinrichi IV. (vol. I. 1056—1069) composuerunt, facile deprehendes, quanta et quam falsa iam in annalibus 1040—1069. retulerit, sed
 20 ab hoc demum anno potissimum iram et commenta sua effudit. Breviter dicam, quid hac de re sentiam, cum alia

1) Repetivit plerumque quae ipse de fontibus et locis veterum auctorum in Vita Lulli repetitis exposueram, minime rationem, qua Lampertus hoc opus composuerit, perquisitam ad diiudicandos Annales adhibuit.
 25 2) E. gr. quia Lamp. iisdem verbis retulit et Agnetem imperatricem et Gregorium papam de impudicitia falso suspectos esse, Dieffenbacher p. 95 sqq. insulse conclusit hos rumores non divulgatos, sed solum in monasterio Hersfeldensi exortos esse, ignorans etiam ab aliis eosdem rumores relatos esse, non explicans, quid innocentes monachos Hersfeldenses moverit, ut tales rumores adinvenirent. Etiam magis stupenda ac ridicula in hac commentatione leguntur, ut p. 93 sq., ubi exponit, quid Lamp. dicere voluerit dicto per calumniam. Puerilia etiam sunt quae is de sermone Lamperti dixit p. 122 sq. 3) Perperam etiam
 30 W. Rockrohr, 'Forschungen z. Deutschen Gesch.' XXV, p. 571 sq. ideo relationem Lamperti reiciendam esse censuit, quod in ea Livii locum imitatus sit. 4) Ut Th. Lindner, H. Mehmel, Ad. Vogeler, O. Grund, R. Wagemann. Inter tutores Lamperti praesertim nominandus est W. de Giesebrecht, qui, quamvis sententiam Leopoldi de Ranke approbaret, quod in prima editione libri sui dixerat (DKZ. III, p. 1003), se
 40 ab a. 1069. Lampertum praesertim secutum esse, per omnes sequentes editiones eheu! servavit. W. Wattenbach, qui in quinta editione libri sui celeberrimi (DGQ. II, p. 95 sqq.; cf. etiam eius commentationem in 'Allg. Deutsche Biographie' XVII, p. 548 sq. et 'Geschichtsschr.' ed. 2. XLIII, p. v sq. XIII sqq.) indulgentius de Lamperto iudicaverat, in sexta
 45 editione mox proditura iam aliam sententiam feret. Inter accusatores Lamperti vehementissimos, sed minus aequos nominandus est W. Martens, 'Heinrich IV. u. Gregor VII.' Danzig 1887.

iam 'N. Archiv' XIX, p. 182—213. exposuerim, alia mox propositurus sim⁵.

Lampertus ipse dixerat se moeniis monasterii inclusum parum comperta habere gesta regum et principum, ipse etiam dixit se reprehensum, quod falsa pro veris in carmine suo narraverit. Utrumque bene notandum, si Annales eius diiudicare vis. Illud enim haud dubie verum fuit. Attamen iste in Annalibus omnium rerum in re publica gestarum, secretissimorum etiam actorum magnatum optime gnarus videtur, scire se profiteretur, quid in secretis colloquiis principum actum, 10 quae arcana pacta rex et summi magnates inierint, quae rex et consiliarii eius secreto in camera palatii, quae principes Saxonum rebelles in occultis conciliabulis deliberaverint. Non facile credes monachum Hersfeldensem haec omnia vere comperta habuisse. Qui haud pauca de rebus in Italia gestis 15 memoriae tradidit. Sed iis excussis invenies eum umbram quandam obscuram rerum vere gestarum, ut ita dicam, e longinquo ridisse, tamen audacter fuse copioseque narravit quae ignoravit. Qui permulta quidem de rebus apud Saxones gestis retulit, sed si perquiris, quae vere acta narraverit, 20 omnia fere a Thuringis et apud eos gesta invenies, de Saxonibus paucissima vere relata esse. Non mirum in monacho, qui in abbatiâ Thuringiae vicina, quae in Thuringia permultas possessiones habebat, sub abbate regis amico vivebat. Revera paucissima de rebus inter regem et magnates, inter 25 ipsos principes gestis comperta habebat, sed cum odio regis stimulatus pennam arriperet, ut regem iusto iure depositum esse ostenderet, nihil efficere, si haec omnia intacta reliquisset, sibi visus est. Itaque quae nescivit commentus est. Paucis rem absolvam. Ut in Vita Lulli motus studio glo- 30 riam huius archiepiscopi augendi plurima excogitavit, ita in Annalibus motus odio regis fautorumque eius et studio gloriam Annonis augendi plurima commentus est; ut in Vita Lulli raptus studio artem stili sui elegantiamque sermonis ostentandi multa confinxit ampliavitque quae ipsi ad hoc 35 apta videbantur, ita in Annalibus innumera, minutas ac minimas res etiam, nonnunquam etiam, ubi neque odio nec favore alicuius movebatur, commentus est², ut eleganter ac concinne narraret, ut singula persecutus concitate ac fervide res gestas depingeret effingeretque, ut eximii rerum scriptoris 40 nomen mereretur, homo constans, in Vita Lulli et in carmine et in Annalibus aequè vanus incertusque. Neque vero

1) 'N. Archiv' XIX, fasc. 3.

2) Ut in longa narratione rerum Flan-
drensiùm a. 1071, p. 121—125.

tanti ingenii fuit, ut haec omniu confingere posset, itaque nonnulla e libris quos legerat mutuatus est.

Titum Livium et Crispum Salustium¹ praeclarissimos rerum scriptores veneratus, hos aemulatus est, hos imitatus orationes personarum agentium confinxit, studuit, ut non solum more annulariarum illius temporis icione res gestas recenseret, sed ut causas rerum, consilia cogitationesque atque impulsus magnatum exponeret, ut eorum ingenia moresque describeret; horum imprimis scriptorum libris lectitatis orationem suam excoluit eorumque dictis sermonem ornavit, colloquia principum et proelia ipsi non visa descripsit. Sed praeter ceteris Sulpicii Severi, imitatoris Sallustii, scriptis lectitatis, quem ad imitandum in Vita Lulli componenda ut omnes fere historiographi medii aevi sibi proposuit, eruditus est, cuius innumera dicta in libris eius inveniantur. Romanorum poetarum maxime Horatii carmina omnia et Terentii comoedias legit, tum Ovidii, Vergilii, Lucani verba in scriptis eius occurrunt². Vulgatam et regulam S. Benedicti monachum paene memoria complexum, christianorum patrum, Hieronymi, Gregorii, Augustini, multos libros lectitasse non monendum est³. Etiam Ciceronis orationes et fortasse alios eiusdem libros legit, necnon Boetii Consolationis philosophiae vestigia apud eum deprehendi. Iordanis Gesta Getarum se legisse ipse dixit⁴. Alios libros ab eo lectos iam supra⁵ recensuimus, inter quos Reginonis Chronicon, quo lecto motus est, ut cum aliud⁶, tum omnium commentorum suorum celeberrimum componeret⁷.

Si quidem viris quibusdam eruditis credimus, Lampertus etiam ad partem Annalium 1040—1077. componendam multos libros adhibuit. Hic⁸ statuit eum Herimanni Chronico usum esse⁹, ille — haud parcus — eum Annales Weissenburgenses et Anonymum Haserensem de episcopis Eichstetensibus et Annales Altahenses legisse coniecit¹⁰, at

1) Vita Lulli c. 14, infra p. 327. Nota Lupum in Vitae Wigberti, patroni Hersfeldensium, prologo, SS. XV, 1, p. 38, Salustium Crispum Titumque Livium commemorasse. 2) Etiam Statii et Silli Italici carmina fortasse legit. 3) Quin Iohannis Cassiani Collationes, Vitas patrum, multas Vitas sanctorum, Pauli diaconi et Orosii historias, Eusebii Rufini et Cassiodori historias ecclesiasticas, Isidori, Baedae aliorumque multorum libros legerit, nemo dubitabit. 4) Infra p. 130. 5) P. XXIV—XXVIII. 6) Infra p. 164, n. 2. 7) Infra p. 295, n. 2. 297, n. 2. 8) P. Frisch Schafnaburgensis, Comparatio critica Lamperti Schafnaburgensis annalium cum aliquot eiusdem aevi chronicis (Monachii 1830) p. 5. 9) Quod reiecit Lefarth p. 24. 10) W. de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 1. III, p. 1002, quod per omnes sequentes editiones constanter servavit. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 395.

libellos Weissenburgensem et Haserensem ei praesto fuisse iam Lefarth p. 24. recte negavit, Altahensem autem eum legisse tertius¹ — perspicacissimus eruditorum — iam pro certo habuit. Sed cum constet Lampertum minime stupidum stolidumque fuisse, hanc opinionem ut discutiamus,⁵ non oportet. Quartus² a perspicaci tertio sibi persuaderi passus est Lampertum Carmen de bello Saxonico non modo legisse, sed diligenter in usum Annalium componendorum vocasse. Quod negamus. Praeter Annalium Hersfeldensium continuationem³ Lampertus nullum librum, quem novimus,¹⁰ in hac parte adhibuit, sed epistolas nonnullas, ut litteras clericorum Treverensium de inventione sanctorum⁴, Gregorii VII. epistolam de rege excommunicatione absoluto⁵ exscripsit; etiam alias epistolas Gregorii in Germaniam missas legisse videtur⁶; non dubito, quin regis et episcoporum litte-¹⁵ras, quibus Hildebrandum a papatu remotum declaraverunt⁷, viderit; nescio an acta synodi Moguntinae a. 1071⁸, an epistolam principum Saxoniae ad archiepiscopum Moguntinum⁹ datam legerit. Etiam alias epistolas et acta publica, quae non habemus, in usum vocasse potest¹⁰.

Multa dici possent de indole, opinionibus, sermone Lamperti, sed satis superque in libellis laudatis his de rebus actum est. Fuit quidem optima indolis, vir perfecte eruditus, sed angusti animi, monachus rerum publicarum et omnium saecularium parum gnarus. Aequum iudicium eius²⁰ praedicavit L. F. Hesse, sed equidem difficile scriptorem mediæ aevi nominare possem, qui magis eo ira ac studio raptus esset¹¹.

1) A. Pannenberg, 'Das Carmen de bello Sax.' p. 45 sq. 2) I. Dieffenbacher, 'D. Zeitschr. f. Geschichtswiss.' VI, p. 325 sqq. 3) *Supra* 30 p. XXXVIII. 4) *Infra* p. 136 sq. 5) *Reg. IV*, 12; *infra* p. 291, n. 2—4. 292—294. 6) *Infra* p. 287, n. 3. 7) *Infra* p. 254, n. 2. 8) *Cf. infra* p. 129, n. 4. 9) *Infra* p. 148, n. 2. 10) *De epistola Nicolai II. papae ad abbatem Hersfeldensem data vide infra* p. 74. *Privilegia imperatorum et pontificum Hersfeldensia commemoravit* p. 143, *inter quae* 35 *eiusdem diplomata Karoli M., quod in Vita Lulli adhibuit; supra* p. XXV. 11) *Quod ad probandum vel haec afferam: Minime improbavit, quod Anno suus expulsis de Salefeld canonicis monachos ibi instituerit (infra p. 132), sed acriter obiurgavit Herimannum Babenbergensem, quod clericis ex ecclesia S. Iacobi remotis monachos introduxerit* 40 *(p. 203 sq.). Idem petulantibus verbis invecus est in archiepiscopum Moguntinum, quod is principes Thuringiae nec canonicæ ad sinodum evocatos nec sinodali audientia . . discussos excommunicaverit (infra p. 222), sed ut ipse (p. 201) retulit, archiepiscopus eos qui sanctam sinodum turbaverant ad penitentiam sub episcopali banno evocavit. 45 Mentitus igitur est illo loco. Idemque (infra p. 191) Annonem Colonienses rebelles episcopali banno ad satisfactionem vocasse scribit, sed silentio textit eum cives qui effugerant iam sequenti die excommunicasse,*

Si omnia demis quae Lampertus commentus est, quae pervertit adulteravitque, quae in maius extulit depravavitque, restant tamen multa, quae bene comperta habuit, quae vere retulit, quae credenda sunt, ut ea quae de regis itineribus, quae de multis regni principibus memoriae tradidit, multa alia, quae enumerare longum est. Magni igitur pretii semper hic liber habebitur. Sed si regni summa negotia tempore belli Saxonici gesta, si ea quae inter regem et principes, inter principes ipsos acta sint, cognoscere vis, Lampertum extremo loco consules. Haec enim vere referre noluit nec potuit. Si quae a principibus Saxoniae gesta sint percipere vis, Brunonem adeas, harum rerum peritissimum, virum quidem regi infestissimum et qui studuit, ut omnia in invidiam regis converteret, neque tamen mendacem¹; si summa regni negotia, ut pacta inter regem et principes inita addiscere vis, post epistolas actaque nobis servata annalistam S. Blasii consulas oportet, virum quidem regi infestum, sed veritatis amantem, qui acta publica diligenter ac fideliter exscripsit.

V. De codicibus manu scriptis et editionibus
Annalium Lamperti.

Duo exstiterunt codices vetusti ac praestantissimi, ex quibus derivati sunt libri, quorum ope textus Annalium constituendus est, cum uterque perierit, videlicet:

A) codex fratrum Augustinensium Wittenbergensis optimus, perantiquus sane, quem iam saec. XI. scriptum fuisse arbitror. Quem cum Philippus Melanchthon ille celeberrimus invenisset², eum Secerio dedit, ut is exemplar eius

quod non ignoravit. Immo (p. 196) Annonis constantiam laudavit, quod hic, rege id postulante, excommunicatos sine digna penitentiae satisfactione absolvere noluerit. Mire aequus vir profecto! 1) Multo fide digniorem censeo Brunonem quam Lampertum. Culpa illi dederunt, quod facinora a rege commissa multis verbis narraverit. At ille haec procul dubio vera credidit. Lampertus quidem eadem non narravit, sed permultis locis ea commemoravit, praesertim p. 162, tum p. 140. 152. 154. 165. 246. 252. 258. 277. 280. 281. 291. 293. 296. 302. Num ea vera crediderit, ignoramus, sed apparet eum lectoribus persuadere voluisse, ut ea vera crederent, quin etiam nequissime fabulam commentus est, qua lectoribus persuadere voluit regem ipsum illorum scelerum reum se recognovisse (p. 295—297). Nusquam in Brunonis libro talia commenta invenies.

2) Facile fieri potuit, ut Martinus Luther frater Augustinensis Wittenbergensis in notitiam Melanchthonis huic codicem pertulerit. Causa commemorandus sane, ut hic reformator ecclesiae primus auctor fuerit libri in publicum emittendi, quo primo potestas papae interminatu, potestas etiam eius regem Romanorum excommunicandi a viro Teutonico probatur ac laudatur.

descriptum Casparo Churrero professori Tubingensi adferret. Qui

A1) *Annalium Lamperti editionem principem ex exemplari illo Tubingae 1525. apud Hulderichum Morhardum typis excudendam curavit*¹, *praemissis epistola Melanchthonis ad ipsum data*² *et ipsius epistola dedicatoria ad Wilhelmum et Georgium barones de Waltpurg V. Kal. Sept. anni 1525. data, in qua, cum codex Wittenbergensis nomen auctoris non praebet: Opus est, inquit, certe ipso genere quam venerandum. Eius author quidem, tot revolutis veterum monumentis, tum ipsius, facile extare non potest. Unum hoc liquet, Herveldensem fuisse. Cuius vita, studiaque tam est ut culpari possent, quam vel integerrimi cuiusque*³. *Et is qui curante Secerio codicem Wittenbergensem*

1) *Hunc titulum prae se fert hic liber: Quisquis es gloriae Germanicae 15 et maiorum studiosus, hoc utare ceu magistro libello (quo ineptior excogitari non potuisset. Sanius dixisset Churrerus: 'Quisquis cogniturus, quomodo primum gloria regni Germanici extabuerit, hoc utare libello'). Tubingae anno MDXXV. Subscriptum libro est: Excusum Tubingae apud Hulderichum Morhardum mense Augusto MDXXV. Titulus 20 columnarum est: Historiae Germanorum. 2) Quam integram exhibeo: Philippus Melanchthon suo Chaspari Churrero bonas literas Tubingae in Suevis docenti S. Fecit mearum rerum varia iactatio, mi Chaspar, cur hactenus ad te nihil scripserim, tametsi semper animo tui memoriam circumferrem, et tanquam oculis nostris adsiduo obversareris. Ne- 25 que enim fieri potuit, ut studium erga te meum temere benivolentiaque languesceret, quem tantopere dilexissim. Quam vellem officiiis amplioribus voluntatem animi in te mei declarare potuissem. Scis enim hunc mihi morem esse, ut liberaliter et constanter amen. Tu vicissim, si non sinis nos ex animo tuo effluere, perquam amanter facis. 30 Nescio enim qui fiat, ut usque adeo veteribus amicis sordeam, de tua voluntate nihil dubito, praesertim si in iis studiis ac literis es, quae nos ad benevolentiam, pietatem, fidem adhortantur. Reliquis libenter ignosco, qui in eiusmodi studiis versantur, ut mirum sit, non omnino, quemadmodum ille ait, vultorios fieri. Discedenti hinc Secerio man- 35 daram, ut curaret historiam, cuius est in Augustinensium monachorum bibliotheca exemplum, describi. Nondum enim vidi a Germaniae scriptoribus eo argumento quidquam diligentius esse compositum, tametsi quaedam admiscuerit de privatis rebus indigna posterorum memoria. Eam rem totam tuae committo et fidei et prudentiae, si iudicaris dignam 40 esse historiam editione, quaeso incumbas, ut illius praelis emendatissima mandetur, sin aliter videbitur, facile faciam, scriptum non elegantissimum interire. Vale ex Vuittembergae. 3) *Initium epistolae hocce est: Incidimus nuper, Generosissimi Barones, nescio an unquam in prudentius aliquot insignium rerum gestarum a nostris Germaniae maiori- 45 bus scriptum, quorundam doctissimorum hominum literis perquam humaniter admoniti. Ex reliquis haec tantum verba notanda sunt, quibus liber laudatur: tam foelicissimi, tum rerum dignitate, tum orationis elegantia huius monumenti.**

exscripsit et Churrerus egregie munere suo functi sunt, ille bonum codicis exemplar scripsit, hic cavet, ne coniecturas suas textui inferret¹, etiam locos corruptos intactos reliquit². In universum, neque tamen ubique, quidem verba more saec. XVI in. consueto scripta sunt³, permultis locis eo modo procul dubio expressa, quo codex antiquus ea praebuit, cum aliis locis eadem in morem illius aevi mutata legantur⁴. Itaque codicis illius — qui quidem quod perierit⁵, summe dolendum — satis bonum exemplar editio haec maximi habenda est, quippe quae multis locis sola veram lectionem praebet, ubi alter codex antiquus, ex quo libri manuscripti omnes derivati sunt, vitiatam habuit, innumeris locis, quibus codices diversam lectionem praebent, doceat, utra recipienda sit. Editionis principis apographum continet

15 A1a) codex olim archivi regii, nunc bibliothecae regiae Dresdensis e 31, chart. 4°, saec. XVI ex. — XVII, 120 foliorum⁶. Quod ut ostenderem, saepe adnotavi hunc codicem eadem menda habere atque A1, sed eius nova vitia, exceptis perpaucis locis, omisi, cum ea nullius momenti sint.

20 G. H. Pertz b. m. quidem sibi persuaserat⁷ excerpta quaedam brevia ex Lamperti Annalibus, scripta a Stephano Leopolder monacho Wessobrunnensi, quae a. 1871. Monaci ei oblata erant, sive ex codice Wittenbergensi sive ex altero codice illi simillimo exscripta esse, sed 'N. Archiv' XIX, 25 p. 144 sqq. ostendi ea potius ex editione principe sumpta esse ideoque omni pretio carere. Unde variam lectionem Stephani

1) Quod cum perpaucis locis factum esse conicere posses, ut p. 69, l. 19 (n. m; cf. 'N. Archiv' XIX, p. 163, n. 2). 80, n. l. 100, n. q. 132, n. e. 182, n. d. 192, n. f. 226, n. p. 237, n. g (quo loco dubium est, num verbum
30 quod habet A1 in textum recipiendum sit). 278, n. n. 280, n. h, duobus tantum locis certo constat, videlicet p. 87, l. 8 (cf. p. 358) et p. 125, n. n, et p. 197, n. l. epilepsia pro epilepsi falso correctum est. 2) Ut quomodo saepissime pro quoniam. Alia exempla vide p. 187, n. p. 198, n. n. 3) Exempla infra attuli. 4) Nomina multa integra immutataque ex codice
35 recepta sunt. At diphthongus codicis uo, ū, ū ubique fere in u vel o mutata, sillaba Liut- ut ab omnibus fere recentibus scribis in Luit- corrupta est. Saepius quam in editione principe in personarum nominibus -berdus (ut Heriberdus, Eggeberdus, Engilberdus etc., quod quidem et ed. princeps nonnunquam praebet) in codice scriptum fuisse videtur, quod ibi in-
40 primis fuisse puto, ubi editio contra antiquum morem habet -berthus. Ut ex editione principe et codicibus apparet, Lamp. modo -bertus, modo -berdus scripsit, atque utraque hae nominum formae in cartis Hersfeldensibus et Fuldensibus eius temporis leguntur. 5) Georgius Waitz b. m. maximam curam, ut eum reperiret, frustra adhibuit; cf. SS. V, 45 p. 149, n. 67. Eum perisse iam nunc certo constat. 6) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 149 sq. 7) Lamberti Annalium editio altera, quae inter SS. R. G. a. 1874. prodit, p. xxvi.

Leopolder, exceptis paucissimis locis, praetermissi, sola eius menda cum A1 communia adnotavi. Quae excerpta a. 702—1076. manu Stephani Leopolder scripta¹ exstant in eius

A2) codice nunc in bibliotheca regia Monacensi servato, Lat. nr. 1928 (Bav. 928), chart. 4°, a. 1527, p. 45⁶—74². Et ex hoc iterum descripta sunt a bibliothecario quodam Tegernseensi in

A2a) codice bibliothecae regiae Monacensis Lat. nr. 1211, chart. fol., a. 1528, f. 228—236³.

B) littera significo codicem, qui periit, monasterii¹⁰ Montis S. Petri Erphesfurtensis perantiquum, aut saec. XI ex. aut saec. XII in. scriptum, bonae notae, sed tamen codice A inferiorem, cum plura menda quam A habuerit, haud paucis locis verba quaedam in eo omissa fuerint. Hunc codicem monasterii S. Petri Erphesfurtensis fuisse¹⁵ patet ex eo, quod in omnibus qui exstant Lamperti Annalium codicibus additamenta quaedam ad civitatem Erphesfurtensem et diocesim Moguntinam spectantia leguntur⁴, quae codici B inserta fuisse elucet. Et in Monte S. Petri ex hoc codice compluribus exemplaria Annalium Lamperti sive²⁰ integrorum sive excerptorum transscripta sunt, ac primo codex, qui periit,

B1) quo signo indicamus consensum codicum sequentium B1a et B1b vel B1a, B1b, B1c iis locis, quos B1c praebet. Codex B1 praeter Lamperti Annales continuavit²⁵ continuationem eorum a. 1078—1181, cui titulum indidimus Annalium S. Petri Erphesfurtensium maiorum, et Cronicam S. Petri Erphesfurtensem modernam a. 31—1355, recentiore igitur aetate, fortasse demum saec. XV ex. exaratus fuisse videtur⁵, descriptus aut ex ipso codice B, aut ex exemplari³⁰ eius circa a. 1155. facto⁶, de quo infra sub B2 dicemus. Quod tamen ex varia lectione horum codicum certo certius probari facile non potest. Codicis B1 apographum est

1) Ea commemoravit Leutner, *Hist. Wessofont.* p. 339. 2) Cf. *Catal. codd. Lat. Monac.* I, 1, p. 238. 3) Cf. *'N. Archiv'* XIX, p. 149. 35
4) Ad a. (706). 718. 742. 755. (836. 858). 973. (1036). 5) Cf. quae hac de re exposui *'N. Archiv'* XIX, p. 151 sq. In hoc codice iterum quaedam additamenta inserta erant, quae in omnibus eius exemplaribus recurrunt. 6) Quod quidem ex eo conici posset, quod continuatio Annalium Lamperti a. 1078—1154, quae in cod. B2 legitur (*Annales S. Petri*⁴⁰ *Erphesfurt. breves*), in cod. B1 transscripta erat, congesta cum aliis annualibus. At etiam conicere posses hanc continuationem circa a. 1155. ipsi codici B postea additam esse. Et hoc magis suadere videtur varia lectio codicum B1.2 collata cum excerptis codicum B3a, b.

B1a) *codex bibliothecae universitatis Wirziburgensis Chart. fol. 129, foliorum 138, olim, ut f. 4. manu saec. XVII. inscriptum est, Monasterii S. Iacobi Scotorum Herbipoli*¹, *duabus manibus circa a. 1500. exaratus, quarum prior f. 4*
 5 *—101. longe maiorem partem Annalium Lamperti scripsit, bene munere suo functa, imitata more huius aevi litteras quas dicimus minusculas priorum saeculorum mediæ aevi, accurate eisdem plerumque compendiis usa, quae in codice ab ea exscripto exstabant, litteris inclinatis indicatis eis quae*
 10 *in illo postea addita erant*². *Haec manus plerumque veterem orthographiam secuta, raro ex more saec. XVI in verba scripsit, ubique e pro ae et oe, plerumque ci pro ti ponens. F. 4. Lamperti Annalibus titulus praescriptus est: Chronicon Lamperti monachi Hirßfeldensis ordinis sancti Benedicti*
 15 *Moguntine diocesis, qui, exordio ab origine mundi omisso, incipiunt ab a. DCCIII, numeris annorum omnibus, iis etiam, quibus nihil adscriptum est*³, *minio exaratis. Altera manus litteris inclinatis usa, multo minus accurate, quin negligentius etiam munere suo functa et multo magis quam*
 20 *prior recentem orthographiam secuta*⁴, *scripsit f. 101'—119'. reliquam partem Annalium Lamperti*⁵, *tum, post hos nullo intervallo facto, f. 119'—129. Annales S. Petri Erphesfurtenses maiores a. 1078—1181, denique f. 129'—131' initium Cronicae S. Petri Erphesfurtensis modernae usque ad a. 1086,*
 25 *sententia abrupta in extremo folio 131'. desinens, foliis 132—138. vacuis relictis.*

*Non ex ipso codice B1, sed ex apographo eius — quod patet collatis excerptis Hartmanni Schedel sub B1c commemoratis*⁶ — *transscriptus est*

30 B1b) *codex bibliothecae universitatis Gottingensis Ms. hist. 88, chart. fol., 456 foliorum, quorum f. 1—380'. una manu scripta sunt ineunte saec. XVI.*⁷ *Nam f. 361.*

1) Cf. 'Archiv' VII, p. 455 sq.; 'N. Archiv' XIX, p. 152 sq. Hunc codicem a Iohanne de Tritheim lectum esse verisimile est, ut ostendi ibidem p. 177 sq. 2) Quae in reliquis apographis cod. B1 non leguntur, ad a. 796. 804. 820. 825. 3) Qui etiam in A1 et B1b.2 exstant, a nobis omissi sunt. 4) Haec iam raro e pro ae scripsit. 5) Cf. infra p. 266, n. m. 6) Perpauca quidem menda B1b.c communia habent (vide infra p. 117, n. p. 130, n. b. 241, n. g. 262, n. f. ubi B1a
 40 veram lectionem praebet), sed cf. 'N. Archiv' XIX, p. 154—157. 7) Qui codex fuit olim Petri Albini professoris Wittenbergensis, postea Andreae Erasmi a Seidell, deinde Semleri professoris Hallensis, denique liberi baronis de Plotho; cf. 'Archiv' VII, p. 456 sqq.; 'N. Archiv' XIX, p. 153 sq.

post *Chronicon Montis-sereni* eadem manus adnotavit: Finit 1506. transfiguracionis Domini in vigilia. F. 1. legitur notitia de civitate Erphesfurtensi fundata cum genealogia regum Merovingicorum, sequuntur f. 1'—113. Lamperti *Annales*, quibus titulus praescriptus est: Cronica Lamperti⁵ Hirsauḡ abbatis¹. Foliis 113—118. vacuis relictis², sequuntur f. 119—124. *Annales S. Petri Erphesfurtenses maiores* a. 1078—1181, f. 124—125. breve *chronicon* a. 31—1285. *Chronicae modernae praefixum*, additis notis a. 1350. 1392. 1482, dehinc ipsa *Cronica S. Petri Erphesfurtensis moderna*¹⁰ a. 1036—1355. F. 232'—236'. vacuis relictis³, sequuntur f. 237—253'. *Chronicon Gozecense*⁴, f. 257—361. *Chronicon Montis-sereni*⁵, f. 361—380'. *historia brevis Thuringiae a Noe usque ad a. 1454*, Albini manu usque ad a. 1504. continuata⁶. Hic etiam scriba quodammodo litteras minusculas¹⁵ priorum medii aevi saeculorum imitatus satis diligenter ornateque laborem susceptum exegit, ex exemplari, quod exscripsit⁷, reviso multa postea correxit, nonnunquam, si qua minus perspicue scripta erant, iterum superscripsit, nominum formas antiquas bene servavit, ceterum multa verba secun-²⁰ dum recentem orthographiam reddidit, sed semper e pro ae et oe, plerumque ci pro ti posuit⁸. Quae Albini aliaeve manus in marginibus adnotaverunt praetermissi, cum haec nullius momenti sint.

Ex eodem codicis B1 apographo, ex quo codex B1b²⁵ transcriptus est, Hartmannus Schedel Nurenbergensis fragmenta *Annalium Lamperti* a. 1041—1077⁹, *S. Petri Erphesfurtensium*, *Cronicae S. Petri Erphesfurtensis modernae excerpta* descripsit in

B1c) codice bibliothecae regiae Monacensis Lat.³⁰ nr. 593, chart. 4°, a. 1507, f. 115—139, praefixa inscriptione. Ex alio libro de historiis Thuringie*. Quae, nullo spatio

*) In codice B1c his excerptis praecedunt f. 113—114'. alia brevissima excerpta ex eisdem *Annalibus Lamperti*, *S. Petri*

1) Hirsauḡ abba, quae evanuerant, recentiore manu restituta sunt. Cf. ³⁵ 'N. Archiv' XIX, p. 170. 2) F. 114. recenti manu de Lamberti editionibus adnotatum est. 3) F. 233. recenti manu adnotatum est de supplemento Lamberti Schafnaburg. (Pistoriano). 4) SS. X, p. 141. 5) SS. XXIII, p. 137. 6) Quae sequuntur alterius manus sunt. 7) In hoc etiam quaedam nova addita erant, quae in B1a non ⁴⁰ exstant. 8) Saepe praepositiones vocum compositarum ab iis separatas scripsit. 9) Quae desinunt verbo fieret (infra p. 285, l. 16) his additis: Sic quievit cum rege Heinrico bellum Saxonicum.

intermisso, sequuntur f. 139—162. excerpta Annalium S. Petri Erphesfurtensium maiorum a. 1078—1175. et Cronicae S. Petri

Erphesfurt. maioribus, Cronica S. Petri moderna sumpta, quae Hartmannus Schedel, cum in civitate Erphesfurt moraretur, ex apographo illo codicis B1, ex quo B1b transcriptum est, in Monte S. Petri servato, excerpisse videtur. Ea enim H. Schedel in hoc codice descripsit ex altero codice sua ipsius manu a. 1484—1489. scripto, bibliothecae regiae Monacensis Lat. nr. 901, f. 245, et in utroque codice his excerptis inscriptio praemissa est: Ex cronica Montis S. Petri Erfordie in libro spisso veteri, praemissis in B1c his etiam: Collecta ex cronici bibliothecarum in monasteriis celebratissimis provincie Thuringie. Et primo. Unde patet eum codicem, ex quo H. Schedel maiora excerpta Lampertina codicis B1c excerpissit, non fuisse illum librum spissum Montis S. Petri, sed procul dubio ex eodem derivatum. Quae excerpta a V. Cl. H. Simonsfeld ex codice signato nr. 901. excerpita, a me cum B1c collata, hoc loco integra exhibui, cum ea ad cognoscendam affiliationem quam dicimus codicum Lamperti et monumentorum Erphesfurtensium faciant:

DCCVI. Inicium monasterii S. Petri in Erphesfurt, quod construxit Tagebertus^a rex Francorum in monte qui antea Merwigisburg vocabatur; sed ab ipso Tageberto^a Mons S. Petri nuncupatus est. *Lamp. add. Erph.*

DCCCCXXV. Magna synodus fuit in Erphesfurt. Eodem anno Henricus rex obiit, cuius filius eius Otto successit. Deinde anno sequenti Otto rex fuit in Herolf. Eodem anno ecclesia s. Bonifacii exusta est. *Lamp.*

Item M^oXXXVI. Edificatum est monasterium Scothorum^b in Erphordia per dominum Waltherum de Glisberg, ibidem sepultus. *Lamp. add. Erph.*

MLXVII. Otto marchio Thuringorum obiit, gaudentibus admodum in morte eius omnibus Thuringis, eo quod ipse primus ex principibus Thuringorum decimas ex suis in Thuringia possessionibus dare consensisset et per hoc calamitatem maximam genti sue invexisse videretur. Marcham eius Egbertus patruelis regis suscepit. *Lamp.*

MLXXXVIII. Erphesfurt civitas incensa est ab exercitu regis Heinrici et ecclesia in Monte S. Petri et S. Severi et monasterium cum multitudine populi, que illuc intus fuit, que ibidem confugerat¹. *Cr. mod. et A. S. P. mai.*

MLXXXV. Edificatum est monasterium Rāynhardisborn a Luduico Saltatore. *A. S. P. mai.*

MCXLII. Monasterium S. Petri in Erphesfurt exustum est VII. Idus Maii et maxima pars eiusdem loci et monasterium s. Severi. *ib.*

a) Tagebert. B1^c.
Pist. pro VIII.

b) Scothorum B1^c.

c) sic etiam B1^c in maioribus excerptis et

1) Coniuncta sunt hoc loco quae in Cron. S. Petri moderna et Ann. S. Petri maioribus hac de re habentur.

*modernae*¹ a. 1079—1352. *Hartmannus Schedel nonnulla integra descripsit, nonnulla breviavit, contraxit, breviando immutavit. Menda eius et ea quae mutavit, quippe quae*

A. S. P. mai.

cf.
codd. B1^b. c.
Cr. mod.

MCLXXV. Erphesfurt civitas igne periclitatur V. Nonas Iulii.

1392. Incepit universitas seu studium Erfordie.

MCLIII. Burckhardus^a abbas factus est in Erphesfurt. Ab ipso eodem anno fundata est basilica sanctorum apostolorum Petri et Pauli in monte eiusdem loci.

ib. Magna concertatio fuit in Erphesfurt IIII. Kal. Septembris inter cives et archiepiscopi milites; quidam enim occisi, multi utrimque vulnerati sunt. MCXLI.

ib. De inde anno sequenti VII. Idus Maii civitas Erpeshurdensis^b occulto Dei iudicio magna ex parte igne consumpta est. Monasteria quoque sancti Petri sanctique Severi 15 cum aliis sanctorum ecclesiis igne consumpta sunt.

ib. MCXLIII. Magna inundatio aque fuit in Erphesfurt VII. Kal. Iunii.

ib. 1147. Dedicatum est monasterium sanctorum apostolorum Petri et Pauli in Erpeshfurt XVI. Kal. Iulii ab Henrico^c archiepiscopo Moguntinensi^d et Sigefrido episcopo Wirzburgensi^e, Ditmaro Fardensi, Gebehardo Eichstetensi, transactis XLIIII annis a fundacione eiusdem monasterii.

ib. Anno Domini M^oC^oLIIII^o. XII. Kal. Maii inventus est sanctus Adelarius et VII. Kal. Augusti S. Eobanus in monasterio sancte Marie virginis Erfordie.

MCLXXXIII. Henricus rex Poloniam iturus Erphordiam divertit, ubi Conradum Maguntinum^d et Rudewigum^f provincialem ob illatas episcopatus clades graviter inter se dissidentes invenit. Inter quos pacem reformare studens 30 dum in cenaculo vallatus multis resideret, repente pavimento disrupto plures in cloacam subitus latitantem ceciderunt. Quorum aliqui vix educti, alii in sceno sunt suffocati. Ibi Fridericus comes de Abinberc, Hinricus comes Thuringie, Gozmarus comes Hassie, Fridericus comes de Kirchberch^g, 35 Burckhardus^h de Bartbercⁱ et alii minoris nominis V. Kal. Augusti morte lamentabili interierunt.

In solo cod. B1c sequitur f. 114':

De eodem libro antiquo scripta.

Anno Domini MLXXIII. vel circa. Clara et celebris valde 40 his temporibus per Gallias erat memoria sancti Sebaldi in Nörnberg et sancti Heimeradi in Hasengun, et magno populorum concursu quotidie frequentebantur^k propter opitulationes, que divinitus illic languentibus sepe numero conferebantur. Temporibus Heinrici tercii regis. 45

a) Burckardus B1c. b) Erphurdensis B1c. c) Henrico B1c. d) maguntini B1c.
e) wirzburgensi B1c. f) sic uterque codex. g) Kirchberck B1c. h) Burckardus B1c. i) barberg B1c. k) sic B1c ut infra p. 139, n. i B1b.

1) *Inter utraque legitur notitia a. 1392 (supra l. 6), quae et in B1b occurrit. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 154 sqq.*

nullius momenti sint, adnotare nolimus, eam tantum variam lectionem eius communicavi, quae cum aliis codicibus vel uno eorum convenit. Quae excerpta minoris quidem pretii sunt, tamen nonnumquam ad cognoscendam codicis B1 lectionem ideoque etiam paucis locis ad veram lectionem constituendam faciunt.

Inter eos multos, qui Lamperti Annales post Churrem ediderunt, solus Io. Pistorius in *Rerum Germanicarum Scriptorum* tomo I. (Francofurti 1583) codice manuscripto 10 usus est, quem fratrem germanum codicis B1c fuisse, non integros Lamperti Annales¹, sed excerpta tantum, eadem fere, quae in B1c exstant², necnon eadem excerpta ex Annalibus maioribus et Cronica moderna S. Petri Erphesfurtensibus, quae codex B1c praebet, continuisse elucet³. Cum vero excerpta 15 Lampertina codicis B1c demum ab a. 1041. exordium sumant, Pistorius ex suo codice iam inde ab a. 705. additamenta Erphesfurtensia, quae aut codices B1a. b aut solus B1b praebent, inseruit⁴, unde excerpta eius codicis ab a. 703. incepisse coniciendum est. Cum igitur Hartmannus Schedel in sub- 20 scriptione codicis⁵ B1c dicat se iam antea codicem, eadem fere continentem, ut conici debet, scripsisse, quem Iohanni

1) Quod quidem Pistorii verba significare videntur: ego Lambertum illis ex vetustissimo libro multis locis emendatum et huius appendicem (excerpta ex *Ann. S. Petri maioribus et Cron. moderna* 1078—1352) 25 supeditavi, quae in meo libro ab Erphesfordensi monacho comportata non indiligenter erat. 2) Cum enim B1c locus (*infra* p. 100) de successione Adalberonis omissus esset, eo loco, quo de morte eius relatum est (*infra* p. 117), ex priore loco omissa quaedam verba inserta sunt, quae et Pist. inseruit (v. p. 117, n.*). Item cum omnia in B1c ommissa 30 essent, quae de rege a. 1071. Leodii morato p. 120, l. 28 — 125, l. 20. leguntur, sequenti loco de fratribus Stabulensibus Leodium advenientibus et in B1c et a Pist. praemisum est: Cum Henricus imperator Leodium venisset, unde Pistorius eadem tantum excerpta habuisseprehenditur. 3) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 155 sq. 4) Semel etiam 35 additamentum, quod solus codex B2 praebet, exhibet, *infra* p. 24, n.*, ubi (l. 25) pro P. h. l. per errorem scripto legendum est: P. ad a. 836. 5) Quam C. Wenck, 'Die Entstehung der Reinhardsbrunner Geschichtsbücher' p. 115. exhibuit: F. 219: Historia Thuringorum sive Cronica antiqua Thuringie, quantum habere potui, feliciter finem habet ad 40 laudem Dei. Si nova historia de modernis principibus, lantgraviis Thuringie ac ducibus Saxonie, ad manus perveniret, huic addenda esset, et opus magis completum fieret. Perscripsi autem ego Hartmannus Schedel Nurenbergensis, artium ac utriusque medicinae doctor, hanc historiam anno Domini 1507. in Nuremberga iterato. Nam historiam prius per me scriptam Iohannes abbas Spanhemensis sub bona 45 fide ex bibliotheca mea recepit, ut eam in tribus mensibus remittere vellet, nunc in quinquennio nondum restituit etc. Ideo istam denuo collegi.

de Trithem commodatum non recepisset, hunc librum (B1d) Pistorii fuisse satis probabile est¹. Porro cum H. Schedel eadem fere excerpta, quae in codice antea exarato, sed e manibus suis elapso, postea rescribere posset, haec in schedis inconditis collecta habuisse videtur, quas ergo ex apographo eodem⁵ codicis B1, ex quo B1b transcriptus est, eum descripsisse statuendum est. Pistorii lectionis variae eam quae quantulicunque momenti videbatur littera P. signatam adnotari.

Ex eodem codice, ex quo B1b transcriptus est, vel ex eius apographo sumpsit etiam Andreas abbas S. Michaelis¹⁰ Bambergensis (a. 1483—1502) excerpta sua Annalium Lamperti, quae quatuor libris suis inseruit, videlicet

B1e) Catalogo pontificum Bambergensium et Catalogo abbatum S. Michaelis, qui habentur in codice Bambergensi Ms. hist. 2 (RB. Re. II, 11b), membr., folii maximi, scripto¹⁵ paulo post a. 1487. a Nonnoso capellano Andreae abbatis, in cuius f. 75. in Catalogo abbatum locus de Meginwardo abbate (infra p. 127, l. 6—129, l. 3), f. 30'. in Catalogo episcoporum longa narratio de Herimanno episcopo deponitur (infra p. 203, l. 1—210, l. 12) transcripti sunt²⁰.

B1ee) Catalogo pontificum Bambergensium, qui exstat in codice Bambergensi Ms. hist. perg. 1 (RB. Re. II, 11), membr., folii maximi, scripto a. 1494. ab eodem Nonnoso, quem supra dixi; in cuius f. 11'. solus alter locus de Herimanno episcopo, cod. B1e iam adhibito, sed collatis etiam,²⁵ ut videtur, Andreae excerptis autographis, descriptus legitur. Idemque locus solus exstat in

B1eee) Catalogi pontificum Bambergensium tertia breviata recensione, quae habetur in codice Bambergensi Ms. hist. 134 (RB 9. Rf. II, 11), chart. 8°, a. 1497. ad³⁰hibitis codicibus B1e et B1ee exarato.

B1e*) Libro suo de viris illustribus ordinis S. Benedicti, qui exstat in codice Bambergensi E. III. 9, membr., folii maximi, saec. XV ex. scripto³, Andreas abbas duos alios locos Annalium Lamperti inseruit, videlicet f. 184'.³⁵ eum de Meginhero abbate Hersfeldensi (infra p. 75, l. 22—76, l. 28), f. 181—182'. longam narrationem de Widerado

1) Ex suo codice edidit Pistorius etiam duas historias landgraviorum Thuringiae, quarum prior et maior etiam in B1c continetur. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 156.

2) De codicibus B1e. B1ee. B1eee vide⁴⁰ SS. XV, 2, p. 1152 sqq. 1032 sq.; P. Wittmann in 'Hist. Jahrbuch' I, p. 413 sqq.

3) De quo vide 'Archiv' XI, p. 421 sqq.; SS. XV, 1, p. 64 sq. 120. 153.

abbate *Fuldensi et de clade Goslariensi (infra p. 81, l. 9—25; p. 82, l. 7—87, l. 41).*

Cum excerptorum *Andreae in his quatuor codicibus variam lectionem infra non adnotavissem, hoc loco ea saltem 5 supplevi, quae cum alio quodam codice nobis servato conveniunt², cum variam lectionem codicum B1e. 1ee. 1eee a V. Cl. H. Bloch, eam codicis B1e* a V. Cl. Vehck summa cum liberalitate exscriptam iam haberem. Ea quae Andreas solus vitiose scripsit vel mutavit, orthographica etiam 10 quaedam cum aliis libris convenientia omisi, cum haec nullius sint momenti, nullius pretii. Ex his, quae adnotari, apparet, id quod supra dixi, Andream codice ex B1 transcripto, fratre germano codicis B1b, usum esse. Ex eodem etiam codice Andreas abbas nomen Lamperti, quod in in- 15 scriptionibus codicum B1a. b legitur, didicisse deprehenditur, cum in cod. B1e* de Meginhero scripserit: Is, ut Lampertus in sua cronica testatur, cum Burcardo etc. (ut p. 75, l. 27 sqq.). Cum vero in codicibus B1e. 1ee loco de Herimanno episcopo haec inscripserit: Ea quae sequuntur de 20 (isto addit 1ee) Herimanno episcopo in (ex 1ee) cronica Lamperti abbatis Hasungensis monasterii (mon. om. 1ee) scripta reperi, verba abbatis Hasungen ex eadem corrupta inscriptione, quam B1b praebet (Lamperti quondam*

1) P. 76, l. 3 (n. a) inter B1e* ut B1b; l. 12 (n. c) presciderent B1e* 25 ut B2. P. 81, l. 14 (n. g) deinde B1e* ut B1b. 2; l. 16 (n. i) non add. B1e* ut B1. P. 82, l. 17 (n. h) perturbant B1e* ut B1. P. 83, l. 34 (n. n) monachi B1e* ut B1. 2. P. 84, l. 22 (n. g) cottidie B1e* ut B1. P. 85, l. 19 (n. i) quassatum B1e* ut B1b; l. 23 (n. l) quique B1e* ut B1; l. 35 (n. s) a iure B1e* ut B1b. P. 86, l. 16 30 (n. i) potenciam B1e* ut B1; l. 19 (n. m) corroborarent B1e* ut B1. 2; l. 28 (n. p) audiendum B1e* ut B1b. P. 87, l. 8 publico recte ut B1. 2 (cf. p. 358); l. 9. 10 (n. d) quique ut B1; l. 18 (n. e) quam ut B1b. P. 127, l. 15 (n. c) Rupertus B1e ut B2; l. 28 (n. i) obtin. B1e ut B1; l. 30 (n. k) regine (corr. regi ne) id faceret B1e 35 (cf. B1b). P. 128, l. 1 (n. a) sathane B1e ut B1. 2; l. 34 (n. k) sors ut B1a. 2. P. 203, l. 2 (n. a) Hermannus B1e. 1ee. 1eee ut B2; l. 3 (n. b) honore B1eee ut B2; l. 11 (n. d) Egwerto alia manu corr. Egilberto B1e, Egilberto B1ee. 1eee; l. 18 (n. g) lye B1eee ut B2; l. 26 (n. l) adorsi B1e. 1ee. 1eee ut B1. 2. P. 204, l. 6 (n. d) abomin. B1e 40 1ee. 1eee ut A1; l. 10 (n. e) ymmol. B1e. 1ee. 1eee ut B1b. 2; l. 15 (n. f) abscind. B1eee ut B1b. 2; l. 28 (n. i) opis (operis) B1e. 1ee. 1eee ut B1a. P. 205, l. 25 sathane B1ee. 1eee ut B1b. 2. P. 206, l. 8 (n. c) ad B1e. 1ee. 1eee. P. 207, l. 12 (n. c) omnino B1eee ut B1b; 45 l. 23 (n. f) acquir. B1e. 1ee. 1eee ut B1a. 2. P. 208, l. 17 mitigare B1e. 1ee ut B1b (corr. mitigari B1ee). P. 209, l. 1 (n. a) omnino B1eee ut B1b. 2; l. 15 (n. c) primum om. B1e. 1ee. 1eee ut B1b.

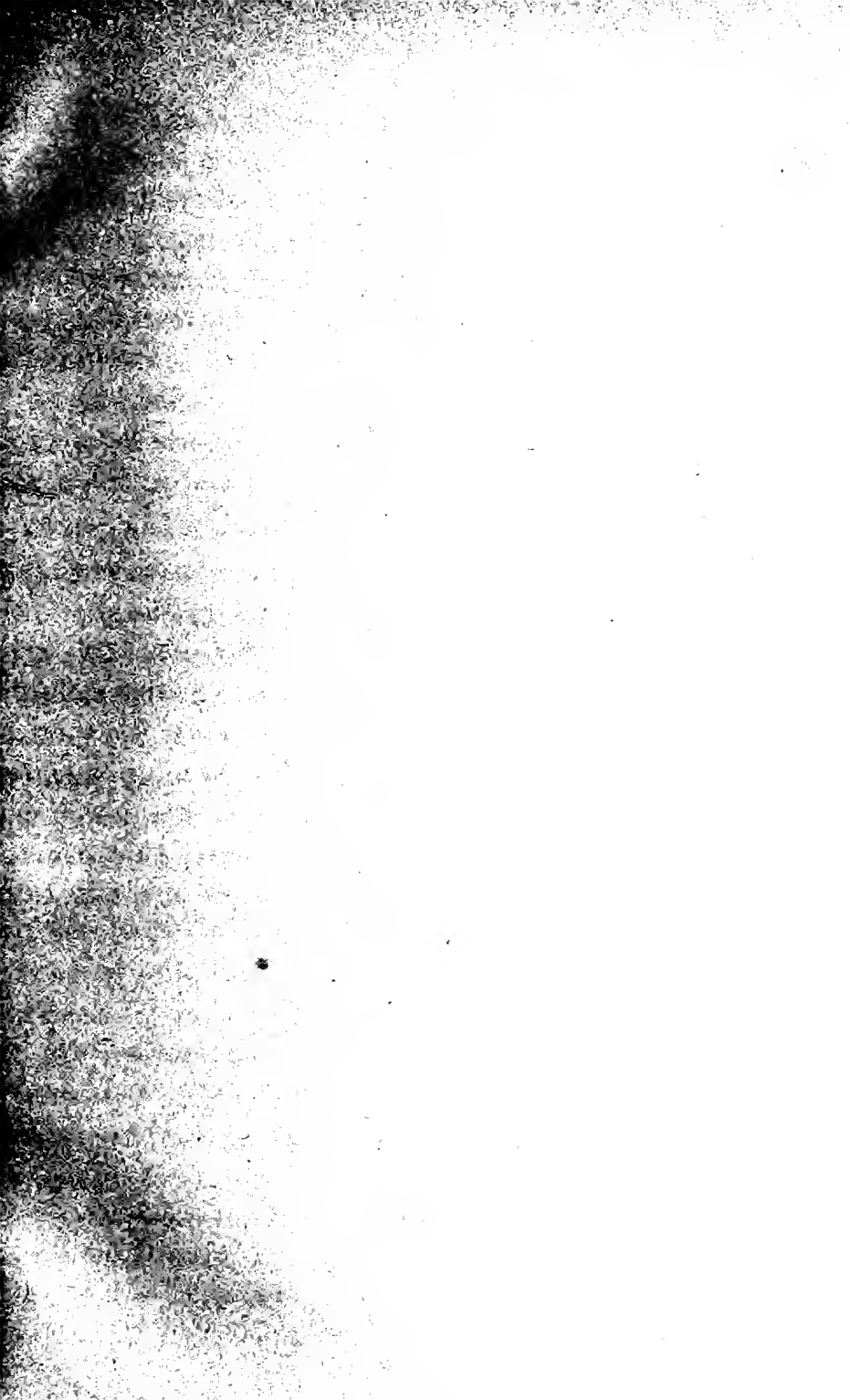
Hirsaug. abbatis)¹, orta esse videntur, cum satis constet Lampertum abbatem Hasungensem non fuisse².

Cum igitur praedicti codices omnes ex exemplari B1 originem sumpserint, maximi momenti est, quod libros habeamus sive ex ipso codice B sive ex altero eius apographo descriptos, quorum integros Annales Lamperti solus continet codex

B2) *Dresdensis bibliothecae regiae I 50, olim Academiae Lipsiensis, postea archivi regii Dresdensis, chart. fol., 92 foliorum, saec. XVI in.*³ *duabus manibus exaratus, quarum prior docti scribae f. 1—65. maiorem partem Annalium Lamperti, altera f. 65—92. reliquam partem eorum et continuationem a. 1078—1154. scripsit, et quidem prior manus foede ac minus accurate, litteris inclinatis usa, neque orthographia nec nominum formis antiquioris codicis plerumque servatis, altera et nitidius et multo accuratius, nominum formis et orthographia antiquioris codicis religiosius retentis. Pauca, quae alter scriba legere nequiverat vel corruerat, prior supplevit vel correxit. Hunc codicem non ex ipso codice B, sed ex apographo eius⁴ vel potius apographi apographo descriptum esse patet.*

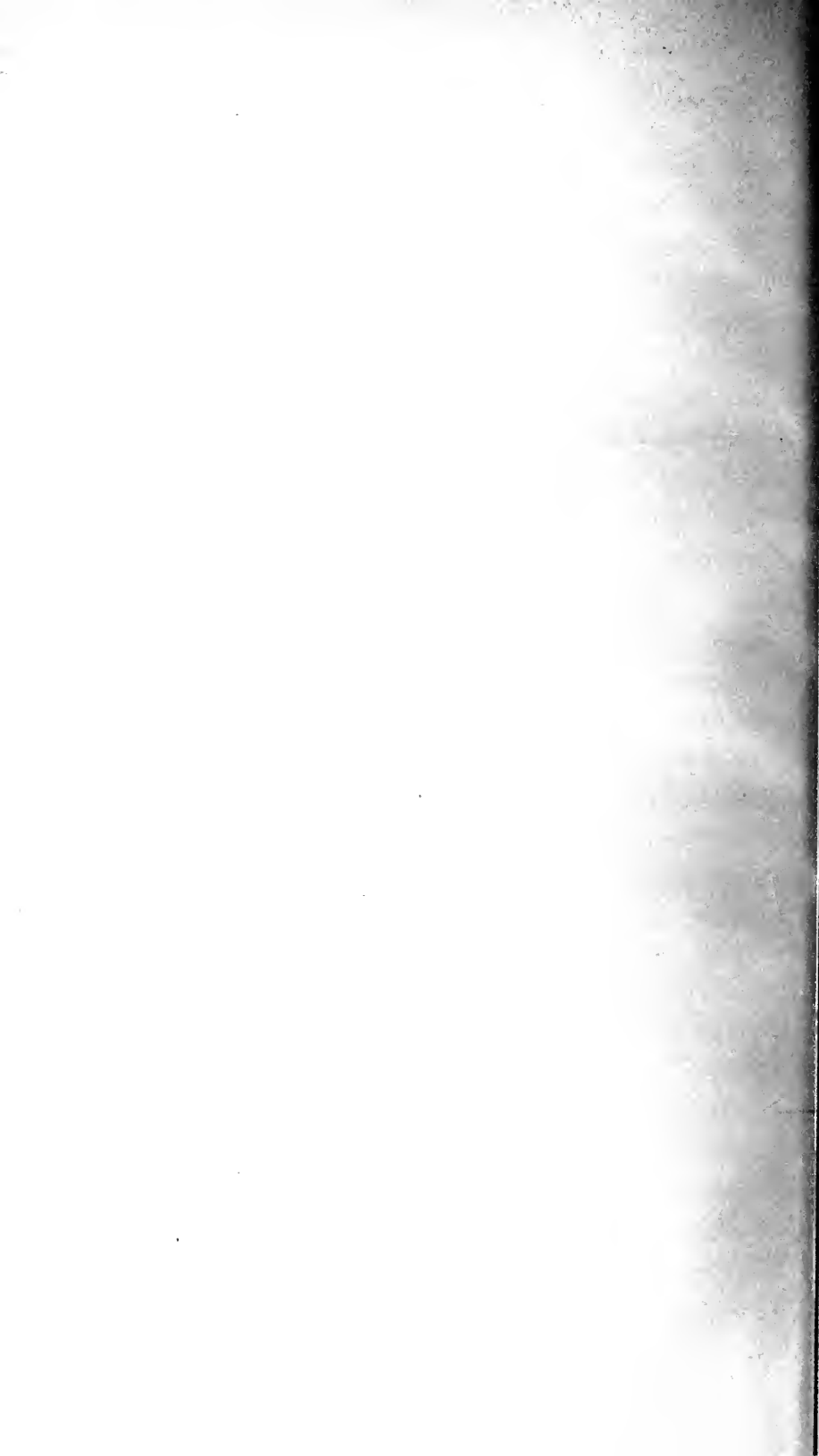
Sed ex ipso codice B excerpta sunt fragmenta, quae continent duo codices in monasterio S. Petri Erphesfurtensi scripti, videlicet

1) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 170. 429 sq. 2) In monte Hasungensi a. 1074. a Sigefrido archiepiscopo Moguntino coenobium canonicorum, qui ordinem Cluniacensem sequebantur et a praeposito regebantur, conditum est (cf. Sigefridi cartam, Böhmer-Will, Reg. archiep. Magunt. I, p. 202 sq., nr. 107). In huius cartae altero exemplari legitur: hunc ordinem abbate Lamberto praeduce consecuti sumus, in altero: hunc ordinem Lamperto praeduce consecuti sunt. Sive haec, sive illa lectio vera sit, sive archiepiscopus, sive canonici Lamperto praeduce ordinem Cluniacensem consecuti sint, patet hunc Lampertum abbatem cuiusdam monasterii congregationis Cluniacensis fuisse nec misceri posse cum nostro Lamperto, quem etiam a. 1078. monachum Hersfeldensem fuisse constet, qui etiam tunc regulam S. Benedicti antiquam et simplicem novis institutis monachorum se praeferre ipse dixerit (infra p. 133). A. 1081. Sigefridus in monasterio Hasungensi monachos Hirsaugienses collocavit, quibus Giselbertus abbas praefectus est, a. 1085. a Wezilone archiepiscopo eiectus. (Sigefridi carta, Böhmer-Will I, p. 215, nr. 152; Ann. Ottenbur. a. 1081, SS. V, p. 7; Hist. Hirsaug., SS. XIV, p. 263; Vita Willihelmi abb. Hirsaug. c. 16, SS. XII, p. 217). Cf. Schlereth in 'Zeitschr. f. Hess. Gesch.' III, p. 142 sq. 3) Qui codex compactus est cum libro typis excuso, cui inscribitur: Roberti Gaguini ordinis S. Trinitatis ministri generalis de origine et gestis Francorum perutile compendium. Lugduni 1497. Cf. 'Archiv' VI, p. 224; 'N. Archiv' XIX, p. 157 sq. 4) Fortasse ex eo quod circa a. 1155. descriptum esse supra p. L, l. 31. conteci.

effluere cepisset. h. quiddam exenderit. **S**axones co-
 etiam. arbitantes id qd res exigebat nichil s deinceps
 parietes cohibenda. si reuelata facie bellu publico
 sent gentes. regna adusus. rego ceterant. **A**un-
 qq. libertate & frequantib; cum melius qd lacessita
 euentu habito i loco qd dicitur Trneburc. u. legatione
 acclamationib; excepta e. Nec mora ius iur; andu
 necessitate. iudo comune piculu. comune
 p comuni uultate dimicaturus. Denunciari
 thuringia pdioz. aliq; habent. ut adferendu gen-
 bona eoz. p. tan omnia dirupturos. Legati etia regis
 societate respuerent. **S**; cu giu cumelia s repul-
 tu moderatio ppt ius gentiu q legatus e deferent
 icomune sententia cedere urgebant. nec pri-
 nichil se adusu eos armis aut esilio molituru. **L**g
 expugnanda castella ei uerq;. Conglobata itaq;
 seder; paucisq; dieb; ut armis oppugnau cepit
 admouer; **I**nitea rex uidens ciuratione magi
 castelloz suoz. q alia ia capta. alia sumo molir;
 nes. thuringos euenirent. agerentq; cu eis. ut
 recedent. **A**lli qm labore he i iutu cessuru hant
 statiq; misis legati mandauer; pncipib; saxonie. ut
 colloqu occurrerent. **H**oc anno p exortu bellu
 gaudenub; thuringis qd occasione iuenissent.
 q du decimu imoderati ihiaroz. penes regnu
Mogont; & Colon; archiep; die statuta corbeia
 saxones q ibide occurrant. ut ab oppugnatione
 responder; **I**terea uenerit eos obiurgart. q du
 audacia auxissent. q s maxima comoditates
 pacifice i idolo illuderent. se i eu locu pgresso

elufis custodib' suis rex talis regni pariter se uisiss; uehementi s'
 aut remissi habendū. ne pestē hanc ut habent tē domestico
 oste publico gerendū. idōq; s' expedire. ut quicūq; uol
 osmiser' ad thuringos auxiliū petere rogare. ut ipsi p' sua
 erant. arma sumere n̄ pigritar' eūt. Thuringi celeberrimo
 conū audier'. pmp'issime assensi s'. nec ulla uq; legatio letiorib'
 ant nūsq; se defuturos negocio. cōmunē s' eē cū eis rebellendi
 tā si d's annueret. uictoriā futurā. seq; usq; ad extremū spm
 p'tea abbi fuldensi & abbi hequeldensi & regis p'ncipib; qm
 auxiliū die statuto cūratu' uenirent. n̄ id facerent. se
 enes; ingenua eis beneficia pollicentes. si fed' saxonū belluq;
 tū. ut nec manib' eos furor ppū tēpassi. n̄ paucaq; sapient
 in p'p'is mo gontū erphesford morabā tē tēp'e. Hic adoru
 onib' illis excedē passi s'. donec dati obsidib' fidē suā firmare.
 i exteras gentes regē p'seq' cōsilū n̄ erat. omnē opā suā ad
 acinis locis multitudine thuringi. heamenburc castellū ob
 succendex'. q' tū' alii castello q' asenberg dicebat' ex tēnū
 q; idies cūalescē. copiaq; hostiū augeti. ceterit' etiā dāpno
 ppugnari audiebat. rogau' o'ogont' & colon' epōs. ut sacro
 ppugnatione castelloz. datis saltē ad modicū tēp' iducis
 t' solent. tam q' molest' ei' erat. facturosse q' rogabant'. p'miser'
 una ebda' p' epiph' sic' & antea ferebant' vñ k' sept' Corbere ad
 ecū nulla deinceps exactio facta ē decima; ū i thuringia.
 itas s' apatib' leges manu militari tuerent'. & dolente rege
 ita amissis. **M lxxiiii.** Rex nat' d' Wormac celeb'
 cōdictū ueniente. sic i mandātū a rege habebant. rogabaſ
 q. exercitiū abducēnt. At illi nulla racione hoc se facturū
 ando q'm colloq'a. m̄ iducias expectendo tēp' tēterent. q'rog
 eandē lib'aus corrupissent. p'm' recedēnt. nec s' uē uq' b'
 tā n̄ mulierib; colloq'is si militari' armis reserpienda s't.

3a) *Gothanus bibliothecae ducalis Cod. membr. A 92, fol., saec. XII. medii, Ekkehardi chronicon continens, cui inserta sunt excerpta annalium Lamperti ab a. 705. usque ad a. 1056*¹.

5 3b) *Pommersfeldensis illustrissimi comitis de Schoenborn-Wiesentheid nr. 2675, membr. fol., 88 foliorum, qui Paterii excerptorum ex Gregorii Magni libris secundam partem manu saec. XII in. continet. In inferiore margine f. 85'. et in f. 86. 87. et in scheda membranacea insuta*
 10 *manu eiusdem temporis (ante medium saec. XII) excerpta Annalium Lamperti ab a. 1038—1075. scripta sunt, ea praesertim quae ad res in Thuringia et in civitate Erpshesfurtensi gestas pertinent. F. 87'. et in suprema parte folii 88. sequuntur Annales S. Petri Erpshesfurtenses a. 1076—1163.*
 15 *multis manibus coevis scripti*². *Huius codicis scripturae specimen tabula huic tomello adiuncta continet.*

*Nullius pretii est fragmentum a. 1075, famosam illam particulam de vita et obitu Annonis continens*³, *manu Fr. Iunii scriptum in codice Oxoniensi bibliothecae Bodleianae nr. 5128, cuius variam lectionem A. Nicoll in 'Archiv'*
 20 *V, p. 727 sq. enotavit, quam ne integram quidem, signatam fr., repetii, cum ex editione quadam hoc fragmentum exscriptum esse mihi persuasum habeam*⁴.

Reliquorum autem librorum, quos omnes iterum ex-
 25 *scripsi, omnem variam lectionem, etiam levia menda adnotari*⁵
praeter orthographica, quorum pauca adnotanda duxi, ea praesertim — neque tamen omnia haec — quae etiam saec. XI. scribi potuissent, omissis fere omnibus iis, quae ex more saec. XVI in. scripta sunt. Et verba quidem secundum eum
 30 *modum scripsi, quem Lampertus ipse in codice autographo Vitae Lulli, de quo supra p. XX. dictum est, secutus est, praesertim cum viderem pleraque seu paene omnia in antiquis codicibus 3a. b, nonnulla etiam in recentioribus libris et in*
 35 *editione principe eodem modo scripta esse. Paucissimas tamen formas recepi, quae nullo librorum nostrorum confirmabantur, quod ubicumque feci, in notis indicavi. Orthographica vero, quae singulis locis non adnotavi, in nota sub-*
*iuncta in universum indicavi*⁶.

1) Cf. SS. VI, p. 14. 536; 'Archiv' VII, p. 505 sq. 2) Cf. 'Archiv'
 40 IX, p. 531; SS. XVI, p. 15; 'N. Archiv' XIX, p. 159. 3) *Infra*
p. 242, l. 13—250, l. 33. 4) *Nam novem verba in omnibus editioni-*
bis ante eam Struvii ommissa (infra p. 247, n. i) in hoc etiam frag-
mento deesse ex collatione Nicollii patet. 5) *Exceptis iis quae ex-*
cerptores codicum 3a. b mutaverunt. 6) *Omnes recentes codices ubi-*

Inter eos scriptores, qui Lamperti Annales medio aevo excripserunt, ad veram lectionem cognoscendam nonnullis locis faciunt praesertim hi, qui nec codice A nec B, sed aliis, qui perierunt, usi sint:

que (praeter paucos locos manu secunda in B1a scriptos) e simplex pro 5
 ae vel e et oe habent, cum A1 plerumque quidem ae et oe praebet,
 quibus locis ex more saec. XVI in. scribatur (e. gr. etiam contra mo-
 rem antiquum plerumque: haeresis, haeretici, quaerela, quaerimonia,
 exaegit, subaegit, raro: praecie, praecarentur, plaerumque, Suaeavorum
 (semel), aeditio, aeditioris, vaesanam, praesbyter etc., sed etiam in tali- 10
 bus vocibus nonnumquam formas praebet a Lamperto in Vita Lulli
 scriptas, ut tedium, sevus, precium, que, cepit (pro coepit), sed more
 non ante editoris tempus usitato: coelum, coelestis, foelix, infeliciter,
 foelicitas, foemina, foccunditas, tragoedia, recoepit, suscoepit, praecoepit,
 coeptum, recoeptae, sed etiam susceperat, et econtra: paena, caepit, 15
 caena, ubi in Vita Lulli e. Porro A1 plerumque quidem pro ci editio-
 nis nostrae ti habet, sed haud raro etiam in talibus vocibus morem
 Lampertinum servavit, praebet e. gr. modo palatium, negotium, initium,
 totius, satius, Wormatia, modo palacium, negocium, initium, tocus,
 sacius, Wormacia. Econtra codices B1a. b (multo rarius B2) plerum- 20
 que etiam in iis vocibus ci pro ti praebent, ubi editio nostra ex more
 Lampertino ti praebet. In iis vocibus, in quibus Lampertus modo ci,
 modo ti scripsit, hoc vel illud recepimus, secundum quod libri nostri
 plus pro hoc vel illo faciebant. Saepe A1 y pro i habet, quod perraro
 in codicibus nostris invenitur in his vocibus: martyr, martyrium, sed 25
 A1 solum: paralyti, asylum, mysticum, mysterium, et ex recenti demum
 more: sylvas, sylvestrium, lachrymae (raro), ocyus, quantotyus, desy-
 derium, consyderans, consyderatio. A1 et B2 (manu priore) semper
 habent perperam: eicere, oblicere, reicere, conicere etc. Saepissime
 A1 more saec. XVI in. n pro m habet in talibus vocibus: tanque (quod 30
 etiam in B1b occurrit), nanque (ianque manus altera in B2), cunque
 (quod etiam nonnumquam B1b et manus altera in B2 habent), quan-
 cunque, quanquam, tandiu, quandiu, aliquandiu (quod etiam in B1b
 invenitur, et manus altera in B2 etiam iandiu habet), utrunque, utran-
 que, utrinque (quod semel et in B1a legitur), plerunque (ut et manus 35
 altera in B2 habet), et haec cum A1: circundedit, circunquaue. Porro
 tanquam ut in A1 etiam in codd. B1a. b. 2 invenitur, et in B1b cum
 A1: utcunque, ubicunque etc. Sed sola manus posterior in B1a non-
 nunquam habet solennis ut A1 (solenniter, solennitas) et tentare, quod
 A1 raro pro temptare praebet. Dein ch pro c invenitur in A1. B1b. 2 40
 in voce lachrymae, perraro in A1. B1a. b charus pro carus scriptum
 est, sed A1 solum habet schola, schema; raro A1 author, autoritas
 pro auctor. (semel B2 habet autoritas); saepe t pro tt habet in vocibus
 literae, obliteratus, legitimus. Denique solum A1 habet formas mon-
 struosas a Latinistis recentibus inventas: illhic, illhuc (sed etiam illuc), 45
 caussa, eleemosyna (pro elemosina), idololatra (pro idolatra). In aliis
 vocibus scribendis B1b et manus prior in B2 conveniunt, hi enim anti-
 quo quidem more, sed post Lamperti tempus demum a plerisque recepto,
 semper praebent hii, hiis, nichil, michi, dein recenti more semper vel
 plerumque nunctii (vel nunctii), nunctiare, saepe pungna, pungnare 50
 (etiam in B1a semel expungnare; sed B1b solum habet nonnumquam
 mangnitud, incongnita, recongnoverunt), martirisatur, baptisatus (quod

V) *Vitae Annonis auctor Sigebergensis, qui longas particulas a. 1074. et 1075. ad verbum fere descripsit l. I, c. 2—5. 22—24. 28. II, 20—22. 25, SS. XI, p. 468—497¹.*

S) *Annalista Saxo, qui cum pauca tantum ex Lamperti Annalibus sumpta praebeat a. 1044—1076, SS. VI, p. 686—707, facilius crediderim eum haec ex alio fonte, qui perierit, Annalibus videlicet Nienburgensibus, ut coniciendum est, excerptisse quam ipsum Lamperti librum legisse².*

H) *Henricus de Hervordia, qui in Libri de rebus memorabilioribus cap. 85. 86, a. 1040—1070 (Lamp. a. 1041—1073), ed. Aug. Potthast (Gottingae 1859), p. 104—118. non quidem multa ex illis excerptit. Hunc locum infra p. 67 sq. repetitum de Brunone atque Eilberto episcopis Mindensibus, quem sub a. 1053. praebet, ex suo codice Annalium Lamperti sumpsisse mihi persuasum habeo, sive eum ipse Lampertus, sive quidam Mindensis sermone Lampertino usus postea addiderit³.*

Locorum ab his exscriptorum variam lectionem nonnunquam adnotavi, omissa quidem ea, quam ab ipsis immutatam esse mihi patebat. Pauciora etiam adnotavi ex duobus sequentibus libris auctorum Erphesfurtensium, cum hi codicibus ex B derivatis usi sint ideoque nihil fere ad textum restituendum attulerint:

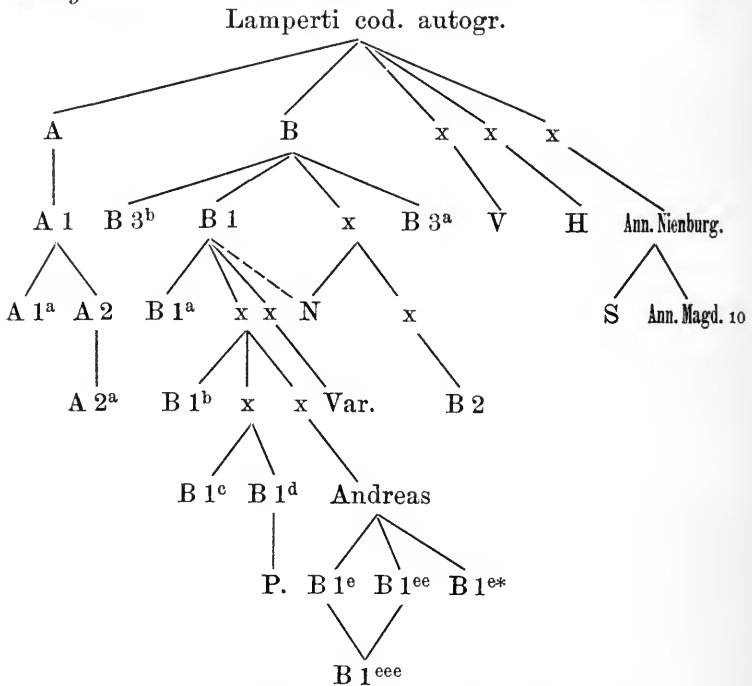
N) *Nicolai de Siegen Chronico ecclesiastico ed. F. X. Wegele (Jena 1855). Sed editor nonnullos locos ex Lamperti Annalibus sumptos omisit. De codice a Nicolao exscripto vide 'N. Archiv' XIX, p. 158.*

Var.) *Erphurdiano Antiquitatum Variloquo, Mencken, SS. R. Germ. II, col. 463—475. Cuius auctor aut codice B1 aut alio quodam ex B1 derivato usus est, cum post Lamperti Annales auctos additamentis Erphesfurtensibus ex-*

bis etiam in B1a), scandalisati, thesaurus. B1b semper habet gw pro gu in his verbis: lingwa, sangwis, ungwes, ingwine, langwentis, langwidius, distingwant, extingwendum etc., ut nonnunquam quidem etiam prior manus in B2 scripsit, sed haec saepius habet ligua, saguinem, consaguinitas, saguinentum, distiguant. Proprium est scribae codicis B1b, quod semper costodia, costodia, costodire et Cristus, cristiani, cristianitas, ubi haec verba non per compendia xp̄us, xp̄iani expressit, scripserit, proprium prioris scribae codicis B2, quod semper eppiscopus, appostolicus, eppistolas, cappituli scripserit. 1) Moneam oportet quondam Lampertum nostrum a quodam perspicaciore viro etiam cum poeta nomine Lamprecht carminis vulgari lingua de Annone composito confusum esse; Holtzmann in 'Pfeiffers Germania' II, p. 1—48. Sed constat hunc poetam saeculo XII. vixisse. Cf. Wattenbuck, 'DGQ.' ed. 5. II, p. 99. 2) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 163 sq. 3) Cf. ibid. p. 164 sqq.

scripserit *Annales S. Petri Erphesfurtenses maiores et Cronica S. Petri modernam*¹.

Quomodo igitur codices nostri manuscripti ac reliqua subsidia inter se cohaereant et quomodo ex codice autographo Lamperti derivati sint, hoc stemmate subiecto facilius⁵ intelliges:

Praeter iam dictos auctores multi quidem alii scriptores¹⁵ Lamperti Annalibus usi sunt, sed hi tam pauca exscripserunt, ut aut singulis locis tantum aut omnino non afferendi essent. Inter quos primus nominandus est Hersfeldensis ille auctor Libri de unitate ecclesiae conservanda, qui quidem librum socii sui adversi procul dubio legit², sed nullum²⁰

1) Vide supra p. L. 2) Quod apparet I, 6. II, 33, Libelli II, p. 192. 258 sq. (cf. infra p. 81, n. 1. 293, n. 3). — W. de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 1. III, p. 1018. et in sequentibus editionibus Brunonem Merseburgensem Lamperti Annales legisse verisimile duxit. Cur? Quia sunt quaedam, in quibus uterque concordat. Sed coaevi fuere hi auctores²⁵ rebus narratis, ideoque fieri potuit, ut res vere gestas eodem fere modo narrarent. Sed apud perspicacissimum Albertum Pannenburg, 'Lam-

locum ex eo ad verbum exscripsit. Dein etiam in Annalibus Patherbrunnensibus quaedam ex Lamperti Annalibus excerpta fuisse conieci 'N. Archiv' XIX, p. 187 sq., quae in Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436, maxime recurrunt. Per-
 5 pauca ex eisdem sumpta in Annalibus Magdeburgensibus a. 1059—1062, SS. XVI, p. 174, leguntur, quae per Ann. Nienburgenses ad eos perlata esse videntur. Paucissima etiam auctores Chronici Gozecensis c. 9. 12, SS. X, p. 144 sq. et Chronici Laureshamensis, SS. XXI, p. 413 sq.¹, ex eis
 10 assumpserunt². Tum post medium saec. XIII. frater ordinis Minorum Erphesfurtensis in Chronica Minore pauca ex codice B vel eius apographo exscripsit, SS. XXIV, p. 179—190. Annalista Reinhardbrunnensis ed. Wegele p. 9. paucissima verba Lamperti non ex integro Annalium
 15 eius codice, sed ex Ekkehardi codice S. Petri Erphesfurtensi (B 3a), additamentis Lampertinis aucto, exscripsit. Cum igitur saec. XIII. et XIV. duo tantum Lamperti Annales exscripserint, ab extremis annis saec. XV. pluribus hi inno-
 20 allatos Hartmannus Schedel in Libro cronicarum³, Iohannes Trithemius in Chron. Hirsaugiensi et Annalibus Hirsaugiensibus, Hieronymus Emser in Vita Bennonis episcopi Misnensis⁴, Wigandus Gerstenberger in Chronico Hassiaco⁵, Paulus Lang in Chron. Citizensi⁶ iisdem usi sunt. Dehinc
 25 bert v. Hersfeld d. Verf.' p. 108, n. 1. 139, n. 1. 142, n. 1. constat Brunonem legisse Annales Lamperti. Favete linguis! — Siebertum Gemblacensem Lamperti libro usum esse, quod Sig. Hirsch, De vita et scriptis Sieberti p. 110—113. contendit, summo iure refutaverunt G. Waitz, 'Gött. gelehrte Anzeigen' 1837. p. 2073. et SS. V, p. 147, L. Bethmann,
 30 SS. VI, p. 275, n. 66. — Haud valde miror, quod A. Pannenberg l. l. p. 97, n. 1. etiam Vitae Heinrichi IV. auctorem Lamperti Annales legisse sibi persuaserit. Sed hoc ioci causa allatum sit. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 394 sq. — M. Manitius 'N. Archiv' XIII, p. 644. auctorem Ratisponensem Translationis S. Dionysii ideo Lamperti librum legisse
 35 coniecit, quia uterque sermone Latino usus est. 1) Quod editor, Car. Pertz, non adnotavit. 2) Nota bene medio aevo in Germania superiore nunquam Lamperti Annales exscriptos esse, quos neque Ekkehardus Uraugiensis neque Otto Frisingensis neque Herimannus Alta-
 40 ringicorum, nemo unquam extra Germaniam legit, unde patet nunquam in has partes librum hunc allatum esse. 3) Qui unicum locum de civitate Erfurtensi ex iis exscripsit, ed. 1497. f. 175'. 176. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 171, n. 2. 4) Qui duos locos exscripsit C. III, § 39. et C. IV, § 46, Acta SS. Iun. III, p. 164. 167; Mencken, SS. R. Germ. 45 II, col. 1859. 1863. 5) Fr. Chr. Schmincke, Monumenta Hassiaca (Cassel 1747) I, p. 106. 110. 112. 114. 116. 129. 131. 132. 134. 142. 147. 149. 154. 160. 164. 172. 181. 183. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 172 sq. 6) Pistorii Rerum Germ. SS. cur. Struvio II, p. 1142—1144. 1146.

iam editione principe vulgata ad omnes eruditos Lamperti liber pervenit.

Posterorum editorum praeter postremum et Pistorium, quem iam diximus, nemo codice manuscripto Annalium usus est, sed omnes editionem principem recuderunt, cuius menda quidem ut tollerent, studuerunt, sed alia plura intulerunt.

Secundam editionem¹ paravit Lutovichus Schradinus, cui inscribitur: Germanorum res praeclare olim gestae . . . Lamberto Schafnaburgensi authore, cuius nomen haecenus delituit. Tubingae ex aedibus Morhardinis MDXXXIII, epistola dedicatoria data ad Schertlinum de Burtenbach. Schradinus enim loco in Trithemii Annalibus Hirsangiensibus de Lamperto lecto, quem editioni suae praefixit², nomen auctoris didicit, sed in formam Lamberti ex arbitrio idem vertit³.

15

Tertia editio prodit inter S. Schardii Germanicarum rerum quatuor celebriores vetustioresque chronographos Francofurti 1566. fol. Quarta curante Grynaeo: Chronicon historicum apud Germanos . . . authore monacho quodam Herveldensi. Basileae ex officina H. Petri 1569. fol. Quintam complectitur S. Schardii Historicum opus in IV tomos divisum. Vol. I. Basileae 1574. fol. Sextam dedit J. Pistorius inter Rerum Germanicarum Scriptores, in Vol. I, p. 149—265, Francofurti 1583. fol., recuso Hanoviae 1613. fol. Qui codicem manuscriptum excerpta haud ampla Annalium continentem adhibuit, ex quo etiam continuationem a. 1078—1352. edidit⁴. Schradini editio recusa est post Chronicon Urspergense Argentorati 1609. fol. p. 449—539⁵. Ea Schardii recusa in collectione cui inscribitur Schardius redivivus sive Scriptores rerum Germanicarum varii opera Hier. Thomae. Vol. I. Giessae 1673. fol. Pistorii editio repetita est in collectionis eius tertia editione curante B. G. Struvio I, p. 301—424. Ratisbonae 1726. fol.⁶ Tum Jo. Chr. Krause, qui Lamberti Schafnaburgensis Annales a. 1039—1077, omissa priore parte usque ad a. 1038, Halae

35

1) *Etiam quidem a. 1530. Tubingae editio Lamperti Annalium prodidisse dicitur, sed hoc falsum videtur; cf. SS. V, p. 151, n. 88.* 2) *Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 177.* 3) *In praefatione modo Lambertum, modo Lampertum scripsit.* 4) *Additiones ad Lambertum Schafnaburgensem appositae ab Erpshesfordensi monacho. Cf. supra p. LV.* 5) *Cui⁴⁰ inscribitur: Chronici Lamberti Schafnaburgensis . . . Annales.* 6) *Ex qua fragmenta quaedam repetita sunt inter Script. rerum Gall. III, p. 348. V, p. 367. VI, p. 227. VII, p. 240. XI, p. 59—69.*

et Lipsiae 1797. 8°. edidit, studuit, ut eos adnotationibus illustraret ac corrigeret, sed parum quod prodesset attulit.

Prima editio critice parata collatis omnibus codicibus, quos supra attuli, praeter A2. A2a. B1c et Andreae codices
 5 (B1e) in nostra collectione prodit, et quidem priorem partem ab origine mundi usque ad a. 1039. edidit G. H. Pertz b. m. in *Scriptorum t. III*, p. 18—102, Hannoverae 1839, cum aliis annalibus qui *Annalibus Hersfeldensibus* nituntur. Posterioris partis a. 1040—1077. editionem L. Fr. Hesse b. m.
 10 praeparaverat; quod cum nimis feliciter ei cessisset, quamvis diligenter in sermonem Lamperti inquisivisset, nonnulla bene adnotasset, denuo collatis codicibus B1b et B2 eam correxit Georgius Waitz b. m., praefationis parte magna et haud paucis adnotationibus additis. Quae editio prodit in *Scripto-*
 15 *rum tomo V*, p. 134—263, Hannoverae 1844¹. Ex *Scriptorum t. III. et V. recusi sunt Lamperti Annales*, breviata praefatione, omissis apparatu critico et multis adnotationibus, inter *Scriptores rerum Germanicarum Hannoverae 1843. et iterum Hannoverae 1874*, quibusdam emendatis, sed et allata
 20 varia lectione codicis A2, quae nullius momenti est.

Praestantissimos Annalium locos primus in linguam Germanicam vertit D. H. Hegewisch, '*Charactere und Sittengemälde aus deutschen Geschichtschreibern des Mittelalters*' (Leipzig 1768. 8°) I, p. 93—200; deinde maiorem partem
 25 ab a. 1039. F. B. von Buchholz, '*Lambertus von Aschaffenburg, Geschichten der Deutschen, nebst Bruchstücken aus andern Chroniken*'. Frankfurt a. M. 1819. 8°. *Integratorum annalium versionem correctam a V. Cl. W. Wattenbach dedit Fr. L. Hesse in 'Geschichtschreiber der deutschen Vor-*
 30 *zeit*' Leipzig 1855, inter quos alteram editionem cum fragmentis libelli de institutione ecclesiae Herveldensis emendavit W. Wattenbach (Leipzig 1883), quae iterum prodit Lipsiae 1893. in '*Geschichtschr. 2. Gesamtausgabe*' vol. XLIII.

Hanc novam parantes editionem paucas adnotationes
 35 prioris retinimus, novarum addendarum rationem diversam in diversis partibus nos sequi oportuit. Ad priorem enim

1) Hanc collectionis nostrae editionem cum praefationibus, apparatu critico, adnotationibus, sed multis mendis vitiatam, nimis audacter, licentia neque ab editoribus neque a bibliopola petita, recudit J. P. Migne in
 40 *Patrologiae Latinae cursu completo*, ac quidem priorem partem usque ad a. 1039. (ex SS. t. III) in tomo CXLI, col. 443—582, nomine praefixo Lambertii Schafnaburgensis, posteriorem partem (ex SS. t. V) in tomo CXLVI, col. 1027—1247, praemisso nomine Lambertii Hersfeldensis, qui duo Lambertii in indicibus tomi CCXVIII. recensiti sunt.

partem, in qua Lampertus *Annalium Hersfeldensium* exemplar exscripsit, ea praesertim adnotanda erant, quae ipse immutavit vel addidit. In ea parte, quae regni *Henrici III. et Henrici IV.* annos 1056—1069. complectitur, plerumque satis habuimus lectores ad libros relegasse, quos⁵ *VV. Cll. E. Steindorff et G. Meyer von Knonau* de historia horum regum composuerunt, quibus plura debemus, quam singulis locis adnotare opportunum videbatur. Ac vehementer doleo, quod historiae *Henrici IV.* primum tantum tomum a *Geroldo Meyer von Knonau* egregie conscriptum in usum¹⁰ vocare potuerim, nam ab a. 1069, quo hic desinit, tam fideli, tam gnaro duce destitutus viam perdifficilem ipse investigarem oportuit, permultis libris libellisque adhibitis. Nec facile fuit cautu, ne minus, praesertim ne nimia afferrentur ex his quae innumeri fere viri docti ad has res scripserunt, cum¹⁵ non commentarium *Annalium Lamperti* scribere meum esset, sed ea tantum adnotare, quae aut ad intellegendas aut ad diiudicandas narrationes eius necessaria videbantur. Ac plerumque satius duxi reliquos fontes historiae illius temporis attulisse quam ea quae nostris temporibus de ea conscripta²⁰ erant. Unde spero fore, ne obiurger libellum quendam non novisse, quem non attulerim, cum permultos sane legerim, quos ne uno quidem loco commemorare necesse visum est. Locorum nomina hodierna ac situm in indice adnotavi. Et cum multa iam de sermone *Lamperti*, de veteribus auctoribus²⁵ ab eo lectis scripta essent, ne textus his subnotatis nimia mole adnotationum obrueretur, perpauca dicta antiquorum auctorum a *Lamperto* usurpata in notis attuli, sed indicem subdidi, quo memorabiles locutiones collegi comparatas cum iis antiquorum auctorum, quos ille imitatus esse videbatur, ali-³⁰ quantulum quidem hac in re adiutus iis quae *Fr. Vogel*, *Acta semin. Erlang. II*, p. 405 sqq., *F. Rockrohr* in '*Forschungen zur Deutschen Geschichte*' *XXV*, p. 571 sqq., *M. Manitius* in '*N. Archiv*' *XII*, p. 371 sqq. 595, *A. Pannenberg*, '*Lambert von Hersfeld der Verf. des Carmen*' collegerunt,³⁵ sed plura utilia iam *F. L. Hesse* olim adnotaverat.

VI. De *Annalibus Weissenburgensibus*.

Cum *annalista Weissenburgensis* exemplar *Annalium Hersfeldensium* 708—984. proximum illi, quo *Lampertus* usus est, exscripserit¹, eius *annales* a latere eorum *Lamperti*⁴⁰

1) Cf. supra p. xxxvi sqq.; *H. Lorenz* p. 35 sq., qui recte monet saec. VIII. IX. exemplar *Ann. Hersfeldensium* satis fideliter exscriptum, cum etiam

edidi, quousque hi inter se concordant. Quo facto fieri potuit, ut in margine illorum fontes, ex quibus *Ann. Hersfeldenses* hausti sint, indicarem, in margine horum adnotarem, qui *annales ex Hersfeldensibus derivati* notam quamque exhibeant¹. Reliquam partem a. 984—1147. in paginis rectis a latere *annalium Lamperti* continue typis expressam cum his nusquam concordare moneo.

Hos *annales emendavi collato eodem codice, ex quo excerpta eorum S. A. Würtwein, Subsidia diplomatica XII, p. 134 sqq., primus eos paene integros b. m. G. H. Pertz, SS. III, p. 33—65. 70—72, ediderunt, Monacensi bibliothecae universitatis nr. 6², membr. fol., qui frater germanus codicis Bambergensis f. 1—40'. Chronica Hieronymi et Gallica anni 452. cum serie annorum usque ad a. 456³, hucusque cum Bambergensi concordans, scripta manu saec. XI. ineuntis (a. 1025—1039) continet. Eadem manus (A) f. 41—53'. tres columnas exaravit annorum Domini ab a. 457. usque ad a. 1034, imperatorum Rom[anorum], regum Franc[orum], quibus series imperatorum et regum Teutonico[rum] usque ad Conradum II. eadem manus inscripsit; quas litteris inclinatis excudendas curavi. Duae aliae manus eiusdem fere temporis (B. C) tres reges Francorum supplerunt, tum quarta manus (D) episcopos Spirenses a. 950—1004.⁴ et nonnullos imperatores Constantinopolitanos intulit. His tribus manibus scripta litteris inclinatis excusa et uncis inclusa sunt. Tum quinta manus E circa a. 1075. omnia ex *Ann. Hersfeld.* sumpta a. 708—984. et numeros annorum 1035—1147. sine columnis et *Annales Weissenburgenses* 985—1075. pulchre scripsit. Quae omnia solitis litteris expressa sunt. Dehinc tres posteriores manus singulas notas a. 1045. 1087. 1147. addiderunt. Seriem imperatorum et regum in priore editione omissam ab a. 534,*

hi *annales* notas u *Lamperto* omissas praebant, saec. X. multa omissa esse. 1) Sed ubi notam quandam solus alter eorum praebat, utrumque in margine *annalium* huius adscripsi. 2) Qui fuit saec. XVI. *Iohannis Aegolphi a Kußringen, canonici Wirzeburgensis et custodis Augustani, tum bibliothecae academiae Ingolstatensis.* 3) Cf. *Auct. antiq. IX, p. 620—623. Sed falso ibi hic codex saec. XI. exeunte scriptus dicitur, quo tempore pauca inscripta sunt.* 4) Falso *Pertz, SS. III, p. 19. dixit episcopos Spirenses post Ann. Weissenburg. exaratos circa a. 1087. inscriptos esse, immo evidentissime patet ad a. 1004. manum D ante E scripsisse. Nam in eadem linea post Waltherus ep[iscopu]s ord' manu D scripta scripsit manus E Mon. i. c. est. Pertz omnino falsa de diversis manibus codicis dixit.*

quousque eam edidit Th. Mommsen, *Auct. antiq.* IX, p. 621 sq., exhibui.

Hi annales, qui quidem breves, sed haud parvi pretii sunt, exscripti sunt in Ann. Laubiensibus a. 727—1075, SS. IV, p. 12—21¹.

Berolini, Nonis Novembribus a. MDCCCXCIII.

O. HOLDER-EGGER.

1) Cf. Giesebrecht, 'DKZ.' I, p. 778; G. Waitz in 'Nachrichten v. d. Kgl. Ges. d. Wiss. zu Göttingen' 1870. p. 305 sq.

LAMPERTI HERSFELDENSIS
ANNALES.

MAIL

Prima a.¹ aetas ab Adam usque ad Noe, continens genera- Beda I.
tiones X, annos vero mille DCLVI. Quae tota periit diluio, sicut
infantiam mergere solet obliuio.

Secunda a Noe usque ad Abraham, generationes similiter com-
5 plexa X, annos autem CCXCII. In qua linguarum facta est
divisio². A puericia namque homo incipit loqui^b posse post inf-
fantiam; quae et inde nomen accepit, quia fari, id est loqui^c, potest.

Tercia ad Abraham usque ad David, generationes XIII, annos
quoque DCCCCXLII continens. Et quia ab adolescentia incipit
10 homo posse generare, Matheus ab Abraham generationum^d sumpsit
exordium.

Quarta a David usque ad transmirationem Babilonis, genera-
tionibus eque iuxta Matheum XIII, annis autem CCCCLXXIII^e
porrecta. De^f qua regum tempora ceperunt, quia dignitas iuuenilis
15 regno est habilis^g.

Quinta deinde usque ad adventum salvatoris in carne, genera-
tionibus et ipsa XIII, porro^h annis DLXXXVIII extenta. In qua
ut gravi senectute fessa malis crebrioribusⁱ plebs Hebraea quassatur.

*p. 23. Sexta, quae nunc agitur, nulla generationum vel temporum *serie
20 certa, sed ut aetas decrepita ipsa tocius seculi morte finienda.

Secula generationibus constant, et^k inde dicuntur secula, Isid. Et. I, 38.
quod se sequantur. Abeuntibus enim aliis alia succedunt, quorum
decursus per generationes et regna ita scribitur^l.

Prima aetas continet creationem mundi. Primo enim die Deus
25 in lucis nomine condidit angelos. Secundo in firmamenti appellatione
creavit caelos. Tercio in discretionis vocabulo speciem aquarum et
terrae. Quarto luminaria caeli. Quinto animantia ex aqua. Sexto
animantia ex terra et primum hominem Adam.

a) prior pars annalium usque ad a. 701. exstat tantum in A 1, 1^a. B 1b, 2. b) in
30 marg. alia manu suppl. B 1b, 2. c) non, quod ex Beda supplendum est, deest etiam
in Ann. Quedl. d) Christi in marg. post suppl. B 1b. e) CCCCLXXXIII A 1. f) in qua
regum tempestate [dign.] del. et in marg. corr. De qua r. tempora ceperunt quia B 2.
g) abilis B 1b, 2, post corr. hab. B 1b. h) om. B 2. i) exterioribus B 2. k) om. A 1.
l) describitur B 2.

35 1) Prior libri pars cum Ann. Quedl., SS. III, p. 22 sqq. (ubi pauca
addita sunt) ad verbum fere convenit, a Lamperto igitur ex Ann. Hers-
feld. descripta est. Quae composita est ex Isidori chronicis brevi (I),
libro Etymologiarum V. inserto, et maiore (II), separatim edito, et
Bedaе chronicis minore (I), libro de temporibus inserto, et maiore (II),
40 libro de ratione temporum inserto, uno etiam loco ex Bedaе Hist. eccl.
sumpto. 2) Auctor ipse haec mutavit. Beda et Ann. Quedl.: lingua
Hebraea est inventa.

Isid. II. et
Beda I. II.

Adam CXXX. anno genuit Seth, a quo filii Dei. Seth anno CV. genuit Enos, qui cepit invocare nomen Domini. Enos anno XC. genuit Cainan. Cainan anno LXX. genuit Malalehel, qui interpretatur plantatio Domini. Malalehel anno LXXII.^a genuit Iareth^b. Iareth anno CLXII. genuit Enoch^c. Hunc nonnulla divina scripsisse Iuda apostolo⁵ testante comperimus. Enoch anno LXV. genuit Matusalam^d. Post cuius ortum translatus est a Deo. Matusalam^d anno CLXXXVII. genuit Lamech. Gigantes nati sunt. Et concupierunt filii Dei, id est Seth¹, filias hominum, id est Caine.¹ Lamech anno CLXXXII. genuit Noe, qui archam aedificavit. Noe anno DC. venit diluvium. Fuerunt autem ab Adam usque ad cataclismum, id est diluvium, anni mille DCLVI.

Beda I. et
Isid. I.

Secunda aetas continet annos CCXCII. Sem anno II.^f post diluvium genuit Arfaxat^g, a quo Chaldei^h. Arfaxat anno XXXV.¹ genuit Sela, a quo Samaritae et Indi. Sela anno XXX. genuit Heber^k,¹⁵ a quo Hebrei^l. Heber^k anno XIII.^m genuit Falehⁿ. Turris aedificabatur. Falehⁿ anno XXX.º genuit Reu. Dii primum adorantur. Reu^p anno XXXII.^q genuit Saruh^r. Regnum Scitharum^s inchoat. Saruh^r anno XXX.^t genuit Nachor^u. Regnum Aegyptiorum nascitur. Nachor anno XXXVIII.^v genuit Thare. Regnum Assiriorum^w et 20 Sicioniorum^x oritur. Thare anno LXX. genuit Abraham. Semiramis condidit Babiloniam, et Zoroastres magicam repperit. Fuerunt autem anni ab Adam usque ad Abraham mille DCCCCXLVII.

Beda I. II.
et Isid. I.

*Tercia aetas continet annos DCCCCXLII. Abraham anno^{*p. 24.} LXXXV. propter imperium Dei venit in terram Chanaan. Abraham²⁵ anno LXXXVI. genuit Ismahel^z, a quo Ismahelitae^a. Abraham anno C. genuit Isaac^b. Isaac anno LX. genuit Iacob. Iacob anno XC. genuit Ioseph. Memphis in Egipto conditur. Ioseph annis C et X^c vixit. Grecia segetes habere cepit. Hebreorum servitus in Egipto annis CXLVII, et Cecrops Athenas condidit. Moyses annis 90 XL rexit Israel, sub quo Hebrei litteras habere ceperunt. Iosue annis XXVI rexit Israel. Erichonius^d in e Grecia primus iunxit quadrigam. Iudices a Moyses^f usque ad Samuel preferunt annis CCCV. Othoniel annis XL prefuit. Cathmus Thebanorum rex Graec litteras invenit. Aoth^g annis LXXX prefuit. Amphion³⁵ musicus claruit. Debborah annis XL. Primus Latinisⁱ regnavit Picus^k. Et Apollo^l medicinae artem invenit. Gedeon annis XL. Orpheus Linusque musicum claruerunt. Abimelech annis III. Iste LXX fratres suos occidit. Thola annis XXX. Priamus regnavit in Troia. Iairⁿ annis XXII. Carmentis^o Latinas^p litteras repperit.⁴⁰

- a) LXII. *Quedl.*; LXV. *Beda*. b) Iared *h. l. B. 2.* c) Enoch *B. 1b.* d) Mathusa-
lem *A. 1.* e) Chain *B. 2.* f) secundo *B. 2.* g) Arphaxat *h. l. B. 1b.* h) Cal-
dei *B. 2.* i) CXXXV. *B. 1b.* ubi *add.*: genuit cainan. Cainan CXXX. anno *ex Hieronymi*
chron., ubi *sequentes numeri ex Hier. mutati sunt.* k) Eber *B. 1b. 2.* l) Ebrei *B. 1b. 2.*
m) sic *A. 1. B. 2* (XIII. anno); XXXIII. *Beda*; CXXXIII. *B. 1b.* n) Falech *B. 1b. 2. 45*
o) CXXX. *B. 1b.* p) alias Ragau *add. B. 1b ex Hier.* q) CXXXII. *B. 1b.* r) Sa-
muel *B. 2.* s) Scytharum *A. 1.* schyitarum *B. 2.* t) CXXX. *B. 1b.*; XXX — nascitur.
Nachor anno *om. B. 2.* u) Nachor — LXXXIX. *in marg. suppl. B. 1b.*; Nahor *A. 1.*
v) LXXXIX. *B. 1b.* w) Assyr. *A. 1. B. 2.* x) Sicyon. *A. 1.*; sicioniorum *B. 2.* y) Cha-
naan *A. 1.*; canaan *B. 2.* z) Ismael *B. 1b. 2.* a) Ismaelite *B. 2.* b) ysaac *h. l. B. 2.* f) Moise
c) CX. *A. 1.*; CLX. *B. 2.* d) Erichthon. *A. 1.*; Ericton. *B. 2.* e) pr. in Gr. *B. 2.* f) Moise
h. l. B. 2. g) Loth *A. 1. 1a.* h) Delbora *B. 2.* i) latinus *B. 1b. 2.* k) piensus *B. 1b.*
l) apollo *B. 1b.* m) musci *A. 1.* n) Troia (*semper*). Lair *A. 1. 1a.* o) Carmenta
A. 1. 1a. p) latinis *B. 1b.*

1) Lamp. haec addidit, quae nec Beda neque Isid. neque Ann. Quedl. habent. 55

Beda I. II.
et Isid. I.

Iepte^a annis VI. Hercules flammis se iniecit. Abessa annis VII. Bellum decennale Troyae surrexit. Aialon annis X. Hic in LXX interpretibus non habetur. Labdo^b annis VIII. Capta Troya Eneas venit in Italiam*. Samson annis XX. Ascanius Albam condidit. Helic^c sacerdos annis XL. Archa testamenti capitur, et regnum Sicioniorum^d finitur. Samuel et Saul annis XXXII. Regnum Lacedemoniorum exoritur, et Homerus fuisse probatur.

Quarta aetas continet annos CCCCLXXXIII^e. David annis XL regnavit. Carthago^f a Didone conditur. Gath^g, Nathan et Asaph^h prophetaverunt. Salomon^h annis XL. Templum Ierosolimisⁱ aedificatur annis CCCCLXXX egressionis ex Egipto expletis. Ex quo apparet Samuelem et Saulem XXXII annos et non XL preffuisse. Roboam XVII annis regnavit. Regnum Israel et Iuda dividitur. Abia annis III. Pontifex Abimelech insignis habetur. Asa annis XLI. Aggeus, Amos, Iohel^k et Ieu prophetaverunt et Azarias. Iosaphat annis XXV. Helias, Heliseus^l, Abdias et Micheas prophetaverunt.
*p. 25. Ioram annis VIII^m. *Edom recessit a Iuda et constituit sibi regem. Ochoziasⁿ anno I. Helias rapitur. Athalia annis VII. Ionadab filius Rechab sacerdos^o claruit. Ioas annis XL. Zacharias^p filius Ioiadae^o lapidatur. Amasias annis XXVIII. Amos propheta claruit in Israel. Ozias annis LII. Olimpias prima a Grecis constituitur. Ioatham annis^q XVI^r. Esaias^s, Osee^t et Iohel prophetaverunt. Et Romulus nascitur. Achas^u annis XVI. Roma conditur, et Israel in Medos transfertur. Ezechias annis XXVIII. Romulus C senatores constituit**. Manasses annis LV. Numa duos^v menses adiecit, et Sibilla^w Samia claruit. Ammon annis II. Tullus in re publica censum exegit. Iosias annis^x XXXI. Thales phisicus claruit. Ioachim annis XI. Huius terci^y anno Nabuchodonosor Iudeam cepit. Sedechias annis XI. Templum Ierosolimis incensum est. Fuerunt autem ab origine mundi usque ad terminum Iudaici^z regni anni III^mCCCLXIII.

Quinta aetas continet annos DLXXXVIII^a. Hebreorum captivitas annis LXX. Iudith historia conscribitur. Darius annis XXXVI. Huius secundo anno templum Ierosolimis construitur, finitis LXX annis Iudaicae captivitatis. Xerses annis XXI. Herodotus historiographus agnoscitur. Artaxerses^b annis XL. Esdras^c legem incensam renovavit. Et Neemias Ierusalem^d restauravit. Darius, qui et Nothus, annis XVIII. Haec aetas habuit Platouem. Artaxerses^b, qui et Ochus, annis XXVI. Demostenes et Aristotiles^e predicantur.
40 Xerses Ochi filius annis IIII. Xenocrates claruit. Darius annis VI.
*p. 26. *Alexander Macedo annis XII, qui Ierosolinam cepit.

Beda I. et
Isid. I.

Huc usque regnum Persarum, dehinc Grecorum.

Alexander anno V. Asiam obtinuit. Ptolomeus^f Lagi filius

*) B 1^b add.: hic fulmine periit. Ex parte Grecorum occisa est DCCCLXXVII. Ex parte Trojanorum DCLXXXVI.

**) B 1^b add.: hic fulmine interiit.

a) Lepthe A 1. 1^a. b) Iabdo B 1^b. c) Hely B 2. d) Sicyon. A 1; siciniorum B 1^b, 2. e) CCCC. XLXIII A 1; CCCCLXXXIII A 1^a. f) Cartago B 1^b. g) Gad B 2. h) Salemon B 1^b. i) Hierosolym. A 1 semper. k) Iael, Iehu et Az. proph. B 2. 50 l) Helizeus B 2. m) VII B 2. n) Ochosias B 2. o) sacerdotis B 1^b. p) Sach, B 1^b. q) anno A 1. r) XVII B 2. s) Esayas B 2. t) Oseas A 1. u) Achaz A 1. v) II A 1. w) Sybilla A 1. B 2. x) om. B 1^b, 2; an. A 1. y) III, B 1^b. z) iudaci B 1^b. a) DLXXX A 1. 1^a; DLXXXVIII Quodl. et Beda. b) Artaxerses A 1. c) Esdras A 1. d) Hier. A 1 semper. e) Demosthenes et Arist. A 1. f) Ptolemaeus A 1.

Beda I. et Isid. I. annis XL. Machabeorum liber primus inchoavit. Filadelphus^a annis XXXVIII. LXX interpretes claruerunt. Euergetes annis XXVI. Iesus Sapientiae librum composuit. Philopater annis XVII. Machabeorum liber secundus inchoavit. Epiphanes annis XXIII. Romani Grecos obtinuerunt. Philometor annis XXXV. Hunc Antiochus^b superans, Iudeos oppressit. Et Scipio Affricam vicit. Euergetes annis XXVIII. Brutus Hispaniam subegit. Sother annis XVII. Traces^c Romanis subiciuntur. Varro et Cicero nascuntur. Alexander annis X. Syria^d per Gabinium Romanis subicitur. Ptolomeus^e Cleopatrae filius annis VIII. Salustius historiographus nascitur. Dyonysius^f annis XXX. Pompeius Iudeam cepit. Cleopatra annis II. Egiptus Romanis subditur.

Huc usque regnum Grecorum, nunc Romanorum¹.

Iulius Cesar annis V. Hic primus monarchiam tenuit, et ab hoc cesares appellati sunt. 15

Octavianus annis LVI. Huius anno XLII. dominus noster Iesus Christus nascitur, completis ab Adam iuxta Ieronimum^g annis V^mCXCVIII.

Tiberius autem^h annis XXIII. Huius anno XVIII. dominus noster Iesus Christus crucifixus est. 20

Gaius annis III. Matheus evangeliumⁱ scripsit.

Claudius annis XIII. Petrus Romam, et Marcus Alexandriam petierunt.

Nero annis XIII^k. Petrus et Paulus cruci gladioque traditi sunt.* 25

Beda I. II. Vespasianus annis X. Huius anno secundo Titus Ierosolimam subvertit, templum solo stravit post annos primae aedificationis mille LXXXVIII, dominicae autem incarnationis LXXI.

Titus annis II. Hic facundus et pius fuit.

*Domitianus^l annis XVI. Iohannes apostolus in Pathmos³⁰ relegatur. *p. 27.

Nerva anno uno. Iohannes Ephesum rediit et evangelium scripsit.

Beda I. et Isid. I. Traianus annis XVIII^m. Symeonⁿ Ierosolimorum episcopus crucifigitur, et Iohannes apostolus requiescit. 35

Adrianus annis XXI. Aquila interpret oritur.

Antonius^o Pius annis XXIII^p. Valentinianus^q et Marcion heretici agnoscuntur.

Beda I. et Isid. II. Antonius^r minor annis XVIII. Montanus Catafrigarum auctor oritur. 40

Commodus annis XIII. Theodocion interpres apparuit.

*) B1^b add.: Lucanus et Iosephus claruerunt. Galba et Piso VII menses, hos occidit Ottho, tres menses; hic seipsum occidit. Vitellius VIII menses; hunc occidit Vespasianus.

a) Philadelphus A1; ffiladelfus B1^b. b) Antiochus A1. c) Thraces A1. d) Si-45
ria B1^b. e) Ptolemaeus A1. f) Dion. B1^b. g) Hieronym. A1 semper. h) sic
A1. B2 (ant); angustus B1^b. i) ewang. B1^b.2 semper. k) sic B1^b. Quedl. Beda.
Isid.; XIII A1. B2. l) Domitianus A1. B2. m) IX A1. n) Simeon B1^b.
o) sic B1^b.2; Antonius Quedl.; Anth. — agnoscuntur om. A1.1^a. p) sic B1^b.2;
XXII Quedl. Beda. Isid. q) Val. — annis XVIII om. B2. r) sic B1^b; Anto-50
ninus A1.

1) Catal. imperatorum in Ann. Quedl. ampliatius legitur.

- Elius Pertinax anno I. Nihil historiae habet. *Isid. I, II.*
 Severus Pertinax annis XVIII. Symachus^a interpres agnoscitur.
 Antoninus^b Caracalla annis VII. Quinta editio Ierusalem invenitur.
- 5 Macrinus anno I^c vel Marcus Aurelius Antoninus^d annis IIII. *Isid. I, II, et Beda I, II.*
 Sexta editio Nicapoli^e reperitur, et Sabellius infelix oritur. *Beda I, et Isid. I.*
 Alexander^f annis XIII. Origenes Alexandriae^f claruit.
 Maximianus vel Maximus annis III. Hic persecutus est christianos.
- 10 Gordianus annis VII. Fabianus episcopus Romae claruit.
 Philippus^g annis VII. Hic primus imperator christianus fuit.
 Decius anno I. Anthonius^h monachus oritur. *Beda I, et Isid. II.*
- *p. 28. *Gallicenusⁱ et filius eius Volusianus annis II. Novatianus^k heresis oritur. *Beda I, et Isid. II.*
- 15 Valerius^e cum Galieno^l annis V. Ciprianus^m et Cornelius martirio coronantur. *Beda I, II.*
 Claudius annis II. Iste Gothos ab Ilirico expulit. *Beda I, et Isid. I.*
 Aurelianus annis V. Hic etiam persecutus est christianos.
 Tacitus annumⁿ I.
- 20 Probus annis VI. Manicheorum heresis oritur.
 Carus annis II. Iste de Persis triumphavit.
 Diocletianus^o et Maximianus annis XX. Isti divinis libris exustis vastari aeclesias, affligi et interfici christianos iusserunt. *Beda I, II, et Isid. I.*
 Maximinus filius Maximiani^l, Severus et Galerius anno P I.
- 25 Constantinus annis XXXI. Cuius XVI. anno Nicena synodus^q congregatur, dominicae incarnationis anno CCCXVIII. *Beda I, II, et Isid. I, II.*
 Constantius et Constans annis^r XXVII. Reliquiae sancti Andreae sanctique Lucae evangelistae^s Constantinopolim transferuntur, et Antropomorfitarum^t heresis oritur. Per idem tempus
 30 Athanasius et Maximinus Treverorum archiepiscopus atque Hylarius^u doctrina et fide clari habebantur. *Beda I, et Isid. I.*
 Iulianus annis II. Hic ex monacho paganus factus christianos persecutus est.
- Iovianus anno I. Iste cum omni exercitu christianus efficitur.
 35 Valentinianus annis XI, qui a Iuliano ob fidem Christi milicia fuerat privatus. Et Gothi heretici facti sunt.
 Gracianus cum fratre Valentiniano^v annis VI. Ambrosius et *Isid. II, et Beda I.*
 Martinus episcopi claruerunt.
- Valentinianus cum Theodosio annis VIII. Ieronimus in Bethlehem^w toto mundo claruit.
 40 Theodosius annis XI. Sanctus Iohannes anachorita claruit. *Beda I, II.*
 Archadius cum fratre Honorio annis XIII*. Iohannes Crisostomus^x et Augustinus episcopi claruerunt.

*) B 1^b add.: Hic sacra ossa Samuclis prophete de Iudea translulit in Traciam.

a) Symmachus A 1; Simachus B 1^b. b) Anthoninus B 1^b. c) uno A 1. d) Anthoninus B 1^b; Anthonius B 2. e) sic omnes. f) Alex. B 1^b saepe. g) Philippus B 2. h) Antonius A 1. i) Galicenus B 2. k) Nouariana B 2. l) sic h. l. A 1. B 2; gallieno B 1^b. m) Cyp. B 2. n) anno B 2. — unum A 1. o) Diocletianus B 1^b; Dyoclet. B 2. p) ann B 1^b. q) syn. A 1. B 2. r) om. B 1^b. s) om. B 2. t) Anthropomorphitarum A 1. u) Hil. B 1^b. v) valentiano B 1^b. w) Bethlehem A 1. x) Chrysost. A 1.

1) Hunc auctor cum Maxentio, quem Beda II. filium Maximiani recte dicit, confundisse videtur.

- Beda I. et Isid. II.* Honorius cum Theodosio minore annis XV. Cyrillus^a Alexandriae episcopus claruit.
- Beda I. et Prosp.* Theodosius minor^b, Archadii filius, annis XXVI. Effesina^c sinodus Nestorium cum suis fautoribus Pelagianis damnat sub Celestino papa.
- Beda I.* *Marcianus annis VII. Calcedonense concilium sub Leone⁵ *p. 29. papa DCXXX patrum agitur.
- Isid. II. et Beda I.* Leo maior cum Leone minore annis XVII. Egiptus ab errore Dioscorie liberatur.
- Beda I. et Isid. I.* Zenon annis XVII. Corpus Barnabae apostoli reperitur, et 10 Azephalorum^f heresis oritur.
- Beda I. II.* Anastasius XXVI annis. Fulgentius episcopus claruit. Iustinus maior annis VIII.* Azephalorum^f heresis abdicatur. Iustinianus annis XXXVIII. Huius sexto anno primus ciclus Dyonisi^g inchoavit, dominicae incarnationis anno DXXXII. 15 Iustinus minor annis XI. Armenii fidem Christi susceperunt. Tiberius^h annis VI. Erminigildus^k rex Gothorum martirio coronatur.
- Beda II. eccl. V, 24.* Mauricius annis XXI. Gregorius papa Augustinum archiepiscopum cum monachis Britanniam^l misit, ut genti Anglorum verbum 20 Dei evangelizarent, dominicae incarnationis anno DXCVI.
- Beda I.* Focas annis VIII. Angli-Saxones fidem Christi susceperunt. Eraclius annis XXXVI^m. Iudei in Hispania christiani facti sunt.
- Beda I. II.* Eradonasⁿ cum matre sua Martina annis II. Pirrus^o regiae 25 urbis episcopus a Theodoro papa damnatur.
- Constantinus Eraclii filius menses VI. Paulus, Pirri^o successor, ob eandem vesanam doctrinam damnatus est.
- Constantinus Constantini filius annis XVII. Hic sextam sinodum^d congregavit. Cuius rogatu Agatho papa misit in regiam 30 urbem legatos suos, in quibus fuit Iohannes Romanae aecclisiae tunc diaconus^p, non longe post episcopus, pro adunatione facienda sanctae aecclisiae. Haec sexta sinodus^d Constantinopolim acta est. Ubi affuerunt episcopi CL, presidente Georgio patriarcha urbis regiae et Machario urbis Antiochiae^q; et convicti sunt, qui unam 35 voluntatem et operationem astruebant in Christo, falsasse patrum catholicorum dicta per plurima.**
- DCCII.^r anno dominicae incarnationis. Huc usque Beda^s.

- *) B 1^b add.: Huius sexto anno primus ciclus etc. 40
- **) B 1^b add.: Tagobertus rex Francorum monasterium in Wizenburck construxit anno Domini DCXXIII, regni sui XXIII^l.

a) Cir. B 1^b. b) iunior B 2. c) Ephesina B 1b. 2. d) syn. A 1. B 2. e) dyo-
scori B 2. f) aceph. B 2. g) Dion. B 1^b; Dionysii A 1. h) Tyb. B 2. l) sic et 45
Quell.; VII Beda et Isid. k) Erminigildus r. Gotthorum A 1; Erminigildis B 1^b.
l) Bryt. A 1. m) sic et Quell.; XXVI Beda. n) sic B 1^b. 2; Eradones A 1. o) Pyrr.
A 1. p) dyac. B 2 saepe. q) Antiochiae A 1. r) A 2 incipit: Anno dominice in-
carnationis DCC. II°, ubi Hucusque Beda desunt. s) ab a. 703. incipit B 1^a.

1) Cf. *Dagoberti diplomata spuria*, *Dipl. Mer.* p. 149 sq. 197 sq., 50 nr. 31. 83.

ANNALES WEISSENBURGENSES.

ANN. DOMINI.	ROM.	FRANCORUM ¹ .
DXXXIII.	I.	XVII. <i>Iustinianus^a, Iustini ex sorore nepos, ann. XXXVIII.</i>
5 DLXV.	XXXII. ^b	[<i>Hilpericus^c rex Francorum regnat</i>].
DLXXII.	I.	<i>Iustinus minor ann. XI, menses X, dies XXI.</i>
DLXXXIII.	I.	<i>Tiberius Constantinus ann. VII.</i>
10 DLXXXVIII.	VII.	[<i>Lotharius rex Francorum regnat</i>].
DXC.	I.	<i>Mauricius ann. XXI, menses IIII.</i>
DCXI.	I.	<i>Phocas ann. VIII.</i>
DCXVIII.	I.	<i>Heraclius ann. XXVI.</i>
DCXXXIII.	XVI.	[<i>Dagobertus regnat in Francia</i>]*.
15 DCL.	I.	<i>Heracleonas cum matre sua Martini ann. II.</i>
DCLII.	I.	<i>Constantinus filius Eraclii mens. VI.</i>
DCLIII.	I.	<i>Constans filius Constantini, qui in occidente occisus est in balneo, ann. XXVIII.</i>
20 DCLXXXI.	I.	<i>Constantinus sextae synodi^d, filius Constantini superioris regis, ann. XVII.</i>
DCXCVIII.	I.	<i>Iustinianus minor, filius Constantini, ann. X.</i>
DCCVII.	X.	<i>I. Pippinus, filius Ansgisi, maior domus ann. XXVII.</i>

*) *In infer. marg. folii 43, quod a. 649. desinit, ad nullum annum add. manu C: Clodoveus regnat in Francia.*

a) *litteris inclinatis expressa manu A scripta sunt in cod., in quo nomina imperatorum et regum saepe primo eorum anno praescripta sunt.* b) *tam abhinc desunt anni regum Francorum, quia horum regum nomina demum manu B abhinc addita sunt.* c) *litteris inclinatis impressa et uncis inclusa manu B scripta sunt in c.* d) *sic c.*

1) *Quae praecedunt ab a. 457. usque ad a. 532. cum codice Bambergeni Chronicorum Gallicorum a. 452. convenientia vide edita a Theodoro Mommsen, Auct. antiq. IX, p. 621 sq.*

DCCV.

DCCVI.**

*p. 33.

cf. *Quedl. Alt.*

DCCVIII. Cānrat^a rex de Britannia^b Roman perrexit ibique^c attonsus ac monachus factus in ieiuniis et precibus ad diem pervenit ultimum.

5

cf. *ib.*

DCCX. Bibbinus^d maior domus regni Francorum^e perrexit in Alemanniam^f.

cf. *ib.*

DCXII. Mortuus est Heriberdus^g rex Longobardorum.

cf. *Quedl.*

DCCXIII. Mortuus est Bibbinus^h maior domus; cui successit Karolusⁱ.*** filius eius.

10

ib.

DCCXV. Mortuus est Dagobertus^k rex; fuitque pugna Francorum.

ib.

DCCXVI. Pugnavit Karolus contra regem Ratbodum.

ib.

*DCCXVII. Pugnavit Karolus contra Francos in dominica die ante pascha.

*p. 34.

cf. *Alt. Quedl.*

DCCXVIII. Vastavit Karolus Saxoniam plaga magna[†].

15

cf. *Quedl. Alt.*

DCCXVIII. Occisio Francorum ad Suessionis^l civitatem.

ib.

DCCXX. Pugnavit Karolus contra Saxones.

ib.

DCCXXII. Magna fertilitas facta est.

cf. *Alt.*

DCCXXIII. Karolus^m infirmatur.

20

Beda H. eccl.
V, 24, IV, 26.

*) B 1. 3^a. P. *add.*: DCCV. Aldfridus rex Nordanimbrorumⁿ, filius Oswi fratris^o sancti Oswaldi regis, obiit^p.

**) B 1. P. *add.*: DCCVI. Inicium monasterii sancti Petri in Erphesfurt^q, quod construxit Tagebertus rex Francorum in monte qui antea Merwigisburg^r vocabatur, sed ab ipso Tage-
berto^s Mons Sancti Petri nuncupatus^t est¹. [*P. add.*: et omnia quae habuit in Thuringia ad eum locum dedit monitu Trutmanni solitarii²].

***) Martellus *add.* B 1 (in B 1^b eadem manu superscr.). P.

†) B 1. 2. P. *add.*: Sanctus Bonifacius ordinatur episcopus 30 II. Kal.^u Decembris³.

a) sic A 2, B 3^a; Cunrat B 1^a; Cunrat A 1, B 2; Cunrat B 1^b. b) sic B 2, 3^a. *Vita Lulli*; Britannia A 1. 2. B 1. c) ibique — ultimum om. B 1 (in B 1^b manu saec. XVI ex. — XVII. ex ed. suppl.). 3^a. d) Bippinus B 3^a; Pippinus B 2 solus (in B 1^b posterior manus Bibbin. nonnusquam mutavit in Pibbin. vel Bippin. vel Pippin.). e) frantie B 2. 35 f) Alemaniam A 1^a. B 1. g) Heribridus B 1^b; Eriberdus B 2; Heribertus B 3^a. h) Bippinus A 1; Pippinus B 2. i) Carol. *semper usque ad a. 800.* A 1. 2. k) Dagobertus B 1. 2. l) Suessionis A 1. 2. m) Kar. *inf. om.* A 1. 2. n) nordanimbrorum B 1^b. o) fil. oswifris B 1^b. p) *deest P.* q) Erphesfurt B 1^b. r) Merwigisburg B 1^b; Merruigisburg P. s) Tagaberto B 1^b. t) nuncup. B 1^b. u) ka-
40 lendas B 1^a.

1) Cf. *additamentum codicis Ekkehardi Gothani (B 3^a), SS. III, p. 33, n. b, a nobis inter Annales Erphordenses edendum.* 2) Cf. *Ann. Reinhardsb. exc. ed. C. Wenck, 'Entstehung der Reinhardsb. Geschichtsb.' p. 85.*

3) *Haec ex Willibaldi Vita Bonifatii c. 7, 21. falso ad hunc annum.* 45

- *SS. III,
p. 33. *DCCVIII. I. II. *Leontius ann. III.* Cuonrat^a rex de Britannia Romam perrexit ibique attonsus ac monachus factus in ieiuniis et precibus ad diem pervenit ultimum¹. *Beda II. eccl. V, 19, 24.*
- 5 Eodem anno mortuus Druogo^b. *Mos. cf. Quedl.*
DCCVIII. II. III. Durus et deficiens fructus fuit. *Mos. cf. Quedl. Alt.*
- DCCX. III. IIII. Bibbinus rex perrexit in Alamannia. *Mos.*
- DCCXI. I. V. *Tiberius, qui et Absimarus, ann. VII.* Aque inundaverunt valde. *ib. cf. Quedl. Alt.*
- 10 DCCXII. II. VI. Mortuus est Heribertus rex Langobardorum. *Mos.*
- DCCXIII. III. VIII. Mortuus est Pippinus rex; post quem regnavit Karolus filius eius annis XXVII. *ib. Chr. Laur.*
- 15 DCCXV. V. VIII. Dagobertus rex moritur; fuitque pugna Francorum. *Mos.*
- 15 DCCXVI. VI. X. Pugnavit rex Karolus contra regem Ratbodum. *ib.*
- *p. 34. *DCCXVII. VII. XI. Pugnavit Karolus contra Francos in dominica die ante pascha. *ib.*
- 20 DCCXVIII. I. XII. *Iustinianus secundo cum Tiberio filio ann. VI.* Vastavit Karolus Saxoniam plaga magna. *ib.*
- DCCXVIII. II. XIII. Occisio Francorum ad Suessiones civitatem. *ib.*
- DCCXX. III. XIII. Pugnavit Karolus contra Saxones. *ib.*
- 25 DCCXXII. V. XVI. Magna fertilitas facta est. *ib.*
- DCCXXIII. VI. XVII. Duo filii Drugonis ligati, et Karolus infirmatur. *ib.*

a) omnia solitis litteris expressa, quibus nihil adnotatum est, manu E scripta sunt in c.
b) Druggo radendo corr. Druogo c. c) sic c.

1) Ad a. 709. habet haec Beda Hist. eccl. V, 24.

DCCXXV. Karolus perrexit Andegavis.

cf. Quedl. Ott.

DCCXXVII. Sanctus Egbertus^a migravit ad Christum.

cf. Quedl.

DCCXXVIII. Cometae stellae apparuerunt.

ib.

DCCXXXI. Karolus vastavit ultra Liguram^b.

cf. Q. A. O.

DCCXXXII.^c Karolus pugnavit contra Sarracenos.

ib.

DCCXXXIII. Eclipsis^d facta est solis.

ib.

DCCXXXIII. Karolus perrexit in Fresiam.

ib.

DCCXXXV. Karolus vastavit Wascones.

ib.

DCCXXXVI. Beda nobilis et preclarus doctor obiit¹.

Inicium Herveldensis monasterii.

ib.

DCCXXXVIII. Karolus^e pugnavit contra Sarracenos^f in Gothia².

ib.

DCCXXXVIII. Karolus Saxonia³ iterum intravit et fecit eos tributarios.

ib.

DCCXL. Karolus Provinciam intravit usque in Massiliam.¹⁵

cf. Quedl. Ott.

*DCCXLI. Karolus obiit^g maior domus regni Franco-^{*p. 35.}

Chr. Laur.

rum; cui successerunt Karlmannus^h et Bibbinusⁱ, filii eius.

cf. Alt.

Inicium Althensis monasterii.

a) Egebertus B 1^b. b) liguriam B 3^a. c) DCCXXXII. — Sarracenos *om.* A 1. 2.
 d) Ecl. — solis *om.* A 1. 2. e) Corolus *h. l.* A 1. f) Sarac. A 1. 2. g) obit B 1^b. 20
 h) Carlmannus A 1. 2; Karlmannus B 2. i) bibinus B 1^a *h. l.*; Pippinus B 2.

1) Haec Ann. Quedlinb. et Alth. ad a. 735. ex Bedae app. recte habent. Ann. Mosell. et Lauresham. Bedae obitum ad a. 731. adnotant. 2) In Ann. Quedlinburg. et Alth. recte ad a. 737. 738. 739, ut in Ann. Mosell. et Lauresham. relata sunt, quae Lampertus, Ann. Weissenb. 25 et Ottenburani ad a. 738. 739. 740. habent. Sed cum hi convenient, in exemplari Ann. Hersfeldensium ab eis exscripto haec iam falsis annis adscripta fuisse et excidisse patet quae Ann. Quedlinb. et Alth. ad a. 740. habent.

DCCXXIII. I. XVIII. *Philippicus, qui et Bardanicus, ann. II, mens. VI.*

DCCXXV. II. XVIII. Karolus perrexit Andegavis¹. Mos.

DCCXXVI. I. XX. *Anastasius, qui et Artemius,*
5 *ann. III.*

DCCXXVII. II. XXI. Sanctus Egbertus migravit ad *Beda II. eccl.*
Christum. V, 24. 729.

DCCXXVIII. I. XXIII. *Theodosius ann. I.* Cometæ ib.
stelle apparuerunt.

10 DCCXXX. I. XXIII. *Leo Isaurus ann. VIII,*
mens. II, dies XIII.

DCCXXXI. II. XXV. Karolus^a vastavit ultra Ligoram. Mos.

DCCXXXII. III. XXVI. Karolus pugnavit contra Sarecenos^b. ib.

DCCXXXIII. III. XXVII. Eclipsis solis facta est. *Beda App.*

15 DCCXXXIII. V. I. *Karlus maior domus, Pippini*
ex Alfeida filius, ann. VII. Karolus perrexit^c in Fresiam. Mos.

DCCXXXV. VI. II. Karolus vastavit Wascones. ib.

DCCXXXVI. VII. III. Beda nobilis et preclarus *Beda App.*
doctor obiit. 735.

20 DCCXXXVII. VIII. III. Initium Herveldensis
monasterii².

DCCXXXVIII. VIII. V. Karolus pugnavit contra Sara- Mos.
cenos in Gothia.

DCCXXXVIII. I. VI. *Constantinus persecutor ann.*

25 XXXV. Karolus Saxonia iterum intravit et fecit eos tri- *ib.*
butarios. Chr. Law.

DCCXL. II. VII. Karolus Provinciam intravit usque in Mos.
Massaliam.

*p. 35. *DCCXLI. III. I. *Pippinus filius [Karoli^d] cum*

30 *fratre Karlomanno ann. VII, solus XX et dim.* Karolus *Lauresh.*
moritur XX° III° regni sui anno.

a) Kar. — ligoram in loco raso, et eadem iam ad a. 730. post dies XIII scripta erant, sed ibi erasa sunt in c. b) sic c. c) perr. in fr. alio atram., sed eadem manu (E) in loco raso. d) vox erasa, quae iam legi nequit in c.

35 1) Ad a. 724. haec habent Ann. Mosellani et Lauresham., quae in Quedlinb. et Altah. omissa sunt. 2) Perperam haec in hoc exemplari ad a. 737. posita sunt, quae Lampertus et Ann. Quedlinb. et Altah. recte ad a. 736. posuerunt. A. 736. monasterium suum fundatum esse Hersfeldenses contenderunt, quia Eigil in Vitae Sturmii c. 4. 11. dicit nono anno, antequam monasterium Fuldense a. 744. fundatum esset, Sturmum locum Hersfeldensem incoluisse. Cf. Rettberg, 'Deutschlands Kirchengesch.' I, p. 603. Cf. Mar. Scottus a. 738, SS. V, p. 546; Ann. S. Bonif. (Mariani), SS. III, p. 117.

- cf. Alt.* DCCXLII. Karolus Magnus natus est^{1*}.
- cf. Quedl. Ott.* DCCXLIII. Inicium Fuldensis monasterii.
- ib. Alt.* DCCXLVI. Sanctus Burchardus^a ordinatus est episcopus primus^b in Wirziburg^c.
- Chr. Lawr.* DCCXLVII. Sanctus Wigbertus migravit a seculo.⁵
cf. Quedl. Alt. Karlmannus^d Romae monachus factus est.
- cf. Quedl. Ott.* DCCL. Bibbinuse decreto Zachariae papae per unctionem sancti Bonifacii archiepiscopi rex appellatus est, qui antea maior domus vocatus est^f; et Hildericus^g rex tonsoratus in monasterium mittitur. 10
- Alam.* DCCLI. Zacharias papa obiit. Stephanus electus est atque
cf. Alt. occisus; et alter Stephanus electus atque consecratus est².
- cf. Q.O.A.* *DCCLIII. Stephanus papa ad Bibbinum^h veniens defensionem *p. 36.
petiitⁱ contra Haistulfum^k regem.
- ib.* DCCLVIII. Stephanus^l papa duos filios Bibbini^m, Karlumⁿ 15
et Karlmannum, unxit in reges.
- ib.* DCCLV. Sanctus Bonifacius martirio coronatur^{**}.
- cf. Q.O.A.* DCCLVI. Organa primum missa sunt Bibbino^o de
Grecia^{p. 3}.
- cf. Q.O.A.* DCCLVIII. Bibbinus^q Saxonibus superatis tributum imposuit, 20
ut CCC equos singulis annis persolverent.

*) B 1. 2. P. *add.*: Sanctus Bonifacius cum Karlomanno magnam sinodum^r habuit⁴.

**) B 1. 2. 3^a. P. *add.*: anno peregrinationis suae XL° 5.

a) Burekardus B 1^b. b) I. B 1. c) Werziburg A 1. 2. d) Carlmann, *plerumque* 25
A 1. 2; Karolomannus *h. l.* B 2. e) Bippinus B 1^b; Pipinus B 2. f) vocabatur B 2.
g) hildricus B 1^b; Hyldericus B 2; hildricus B 3^a. h) Pippinus B 2. i) peciit
A 2. B 1^{a-b}. k) haystulfum B 1^b; Haistulphum A 1^a. B 2. l) Steffanus — reges
ad a. 755, ante Sanctus Bon. posita B 2. m) bibini *h. l.* B 1^a; pipini B 2. n) Ka-
rolum B 2, *ut semper usque ad a. 771*; Carolum A 1. 2, *ut semper in hac parte*. o) Pi-
pino B 2. p) Gretia B 2; ex Gr. P. q) Pipinus B 2. k) syn. B 2. P.

1) Ignoratur, ex quibus annalibus haec ad Lamp. et Ann. Altah. pervenerint. Cf. Ann. Lucav. min. et Salisb., SS. I, p. 88. 89. 2) Ann. Alamann., SS. I, p. 26, ex quibus haec sumpta sunt, ab annalista Altahensi, nullo alio loco ab Hersfeldensi exscripti sunt. 3) Ann. Hersfeld. habuerunt: 35
Organa venit (vel venerunt) in Franciam, ut ex Ann. Weissenb., Quedlinb., Altah. apparet. Lampertus igitur haec altero fonte, nescio an Reginone, qui haec ut Lampertus perperam ad a. 756. habet, adiutus mutasse censendus est. 4) Haec ex Willibaldi Vita Bonif. c. 10, 30. Cf. additamentum cod. Ekkehardi Gothani (3^a), SS. III, p. 35, n. b. 5) Ex 40
eadem c. 12, 39.

DCCXLII. III. II. Post quem Karlmannus et Pippinus, *Chr. Laur.*
filii eius, ann. VI. regnaverunt.

DCCXLIII. VI. III. Inicium Fuldensis monasterii. *Fuld. ant.*

DCCXLVI. VIII. VI. Sanctus Burgchardus ordinatur *Chr. Laur.*
5 episcopus in Wirzeburg.

DCCXLVII. VIII. VII. Sanctus Wibertus mi-
gravit a seculo¹, quem sanctus Bonifacius de Britannia ad- *v. Wigb. c. 4.*
vocavit sibi in solatium predicationis; et quia eo maior natu
fuit, summa veneratione illum habuit².

10 DCCXLVIII. X. VIII. Grifo fugit in Saxoniam³. *Mos.*
DCCXLVIII. XI. VIII. Idem reversus de Saxoniam^{a. 3.} *cf. Quedl. Alt.*
ib.

DCCL. XII. X. Pippinus decreto Zachariae pape per unctio- *Chr. Laur.*
nem sancti Bonifacii archiepiscopi rex appellatur²; et Hildiricus, falso
vocatus rex, tonsoratus in monasterium mittitur.

15 DCCLI. XIII. XI. Lantfridus mortuus est. *Mos.*
cf. Quedl. Alt.

DCCLII. XIII. XII. Grifo obiit³. *Naz. cf. ib.*

*p. 36. *DCCLIII. XV. XIII. Stephanus papa ad Pippinum veniens *Chr. Laur.*
defensionem petit contra Haistolfum regem. *et Mos.*

DCCLIII. XVI. XIII. Stephanus papa duos filios *Chr. Laur.*
20 Pippini, Karolum et Karlmannum, unxit^b in reges^c.

DCCLV. XVII. XV. Sanctus Bonifacius martyrio coronatur. *ib.*

DCCLVII. XVIII. XVII. Organum venit in Frantiam³. *Mos.*

DCCLVIII. XX. XVIII. Pippinus Saxonibus superatis tributum *Fuld. Enh.*
imposuit, ut CCC equos singulis annis persolvant.

25 a) de sax. eadem manu (E) in loco raso. b) unxit c. c) post haec linea (quinque
voces circiter) erasa in c.

1) Alterum *Ann. Hersfeldensium* exemplar, quo *Lamp. et Ann. Weissenb. et Ottenbur.* usi sunt, *Wigberti* obitum ad a. 747. notatum habuit, quem prius exemplar, ex quo *Ann. Quedlinb. et Monast., SS. III,*
30 p. 153, ad a. 746. recte habent. Hunc enim annum ex *Vita Wigberti Hersfeldenses* computaverunt, ut *SS. XV, p. 41, n. 1. monui.*
2) Haec ex *Vita Wigberti c. 4, SS. XV, p. 39, sumpta, in hoc exemplari addita, ab Ann. Hersfeld. aliena sunt, ut ex Ann. Quedlinb., Monast., Ottenbur. apparet.* 3) *Cf. Marian. Scott. p. 547.*

- cf. A.Q.O.* DCCLXIII. Bibbinus^a magnum conventum habuit in Carisiago; fuitque hyemps^b durissima.
- cf. Ott. Alt.* DCCLXV. Ruotgangus episcopus corpora sanctorum Gorgonii, Naboris et Nazarii de Roma advexit.
- ib.* DCCLXVI. Victi sunt Sclavi in Weidahaburc^c a Francis.
- cf. Q.O.A.* DCCLXVIII. Bibbinus^a rex acquisivit Equitaniam totam, et inde revertens ad Sanctum Dionisium^d, VIIIe Kal. Octobris obiit, Karlo Magno et Karlmanno^f regnum relinquens.
- cf. Ott. Quell.* DCCLXX. Berhta^g regina venit de Italia et Desiderii regis¹⁰ filiam adduxit in Franciam.
- cf. Quell. Alt.* DCCLXXI. Karlmannus^f obiit, fratri Karolo regnum relinquens.
- ib.* *DCCLXXII. Karlus^h in Saxonia Eresburgⁱ expugnavit et *p. 37. fanum eorum^k quod vocabatur Irminsul destruxit. 15
- cf. Q.O.A.* DCCLXXIII. Karlus ab Adriano papa invitatus¹ Desiderium regem in Papia obsedit.
- ib.* DCCLXXIII. Karlus Papiam cepit et Desiderium regem in Franciam duxit. Eodem anno Saxones aecclesiam in Frideslare¹ lignis et igne implentes incendere volebant, 20 sed minime valebant.
- cf. Quell.* DCCLXXVI. Saxones christiani^m effecti sunt.
- DCCLXXVII. [Dedicatioⁿ aecclesiae in Ordorf^o a beato Lullo in honore sancti Petri²].
- cf. Q.A.O.* DCCLXXVIII. Karolus pugnavit contra Sarracenos^p, et 25 Saxones Loganahi^q vastant.
- Fuld. ant. cf. Alt.* DCCLXXVIII. Sturm abbas Fuldensis cenobii^r obiit.
- cf. Q.A.O.* DCCLXXXI. Karlus Romam perrexit, ibique baptizatus est Karlomannus^s filius eius, quem Adrianus papa mutato^t nomine vocavit

a) Pipinus B 2. b) hyems A 1. 2; hiems B 2. c) Ueidahaburg A 1. 2; Weydahaburc B 1^b. 2. d) Dionysium A 1; Dyonisium B 1^b. 2. e) octauo A 1. 2. f) Karlom. h. l. B 2; Carlmann, ut plerunque A 1. 2. g) Berthana B 1^a; Bertha A 2. B 1^b. 2. h) Carolus semper abhinc etiam B 2 ut A 1. 2. i) Eresburg A 1. 2; Cresburg B 1^a. k) om. B 1. 2. l) friceslare B 1; Frueslare B 2. m) crist. A 2. B 1^b saepe. n) haec habent B 1. 2. 3^a. P., desunt A 1. 1^a. 2. o) Ordorf B 1^b. 2. P. p) Sarac. h. l. B 2. 35 q) Loganabhi A 1; Longanabhi A 2; loganichi B 1; longanichi B 2. r) om. B 2. s) sic h. l. B 1. 2; Carlomannus h. l. A 1. 2. t) immutato A 1. 2; nom. mut. B 2.

1) Italiam ingrediens omisit Lamp., sed reliqua verba Annalium Hersfeld. melius hoc loco exceptit quam Ann. Weissenb. Auctor Ann. Hersfeld. hoc loco et aliis ex Chron. Lauriss. sumptis annum incarnationis 40 ex exemplari Ann. Mosell.-Lauresham. addidit. 2) Haec nisi a Lamperto scripta sunt, tamen Hersfeldiae addita videntur. Cf. infra a. 980.

DCCLXIII. XXVI. XXIII. Pippinus rex magnum conventum *Mos.*
habuit in Carisiago; fuitque hibernus durus.

DCCLXV. XXVII. XXV. Ruotgangu episcopus corpora sancto- *Chr. Laur.*
rum Gordiani, Naboris et Nazarii de Roma adduxit ^{et Mos.}.

5 DCCLXVI. XXVIII. XXVI. Victi sunt Sclavi a
Francis.

DCCLXVIII. XXX. I. *Karolus ann. XLVI, [sed^a
cum fratre Karlomanno III].* Pippinus rex adquisivit Aquitania *ib.*
totam. Eodem anno Pippinus rex ab Aquitania rever-
10 tens ad Sanctum Dionisium, VIII. Kal. Oct. obiit, Karlo et Karl-
manno regnum relinquens.

DCCLXX. XXXII. III. Berhta regina venit de Italia et *Mos.*
Desiderii regis filiam adduxit in Franciam.

DCCLXXI. XXXIII. IIII. [*Karlomannus^a rex de-*
15 *functus est].* Karlmannus obiit, fratri Karlo regnum relin- *ib.*
quens.

*p. 37. DCCLXXII. XXXIIII. V. Karolus in Saxonia Eresburg ex- *Chr. Laur.*
pugnavit et fanum eorum quod vocabatur Irminsul destruxit. *et Mos.*

DCCLXXIII. XXXV. VI. Karolus ab Adriano Romam *ib.*
20 vocatus, Italiam^b ingrediens, regem Desiderium in Papiam
obsedit.

DCCLXXIII. I. VII. [*Leo^c Chazarus ann. V].*
Karolus^d Papiam cepit et Desiderium regem in Frantiam duxit. *Mos. et*
Eodem anno Saxones ecclesiam in Frideslare lignis et *Chr. Laur.*
25 igne implentes incendere volebant, sed minime vale-
bant².

DCCLXXVI. III. VIII. Saxones christiani effecti^e sunt *Chr. Laur.*
Francis subditi. *et Mos.*

DCCLXXVIII. V. XI. Karolus pugnavit contra Saracenos. *ib.*
30 Saxones Logonahi vastant.

DCCLXXVIII. I. XII. *Constantinus cum matre
Heirene ann. X.*

DCCLXXXI. III. XIII. Karolus Romam perrexit, ibique *Mos.*
baptizatus est Karlmannus filius eius, quem Adrianus papa mutato
35 nomine Pippinum vocavit³. Ibi quoque desponsata est Ruotdrudis
filia eius Constantino.

a) litteris inclinatis expressa et uncis inclusa abhinc manu D addita sunt in c. b) it
e corr. eiusdem manus. c) haec manu D add, in c. d) K. p. c. et de eadem manu
(E) in loco raso. e) affecti c.

40 1) Cf. *Marian. Scott. p. 547.* 2) Cf. *Ann. Lauriss. (et Einh.), SS. I,*
p. 152 sq.; Vita Wigberti c. 19, SS. XV, 1, p. 42. 3) Cf. *Marian.*
Scott. p. 548.

- Bibbinum^a. Ibi quoque desponsata est Ruodrut^b filia eius Constantino *imperatorii. Karlus divisit terram inter^c episcopos in *p. 38. Saxonia.
- cf. A.Q.* DCCLXXXII.^d Karli comites occisi sunt a Saxonibus in loco qui dicitur Suntal¹. 5
- cf. A.Q.O.* DCCLXXXIII. Hildigart regina obiit; cui Fastrat successit.
- ib.* DCCLXXXVI. Sanctus Lullus archiepiscopus obiit^e; [cui^f Richolfus successit]. Et Karlus ad Italiam venit. Multa quoque visa sunt prodigia. Signum enim^h crucis in vestimentis hominum apparuit, et sanguis e caelo terraque profluxit². 10
- ib.* *DCCLXXXVII. Karlus Romam veniens, Bene³ventum profectus est et monasterium sancti Benedicti adiit². Et¹ eclipsis facta est solis. *p. 39.
- cf. Q.A.* DCCLXXXVIII. Karlus subegit gentem Wilzorum.
- cf. Alt.* DCCXC. Karlus perrexit in Pannoniam³. 15
- cf. Q.A.O.* DCCXCI. Karlus subegit gentem Avarorum. Et fundata *cf. Alt.* est aeclesia sancti Bonifacii in Fulda⁴.
- cf. Q.A.O.* DCCXCII. Coniuratio Bibbini^k contra patrem suum, quae per Fardolfum¹ publicata est. Unde Bibbinus^k attonsus in monasterium mittitur^m, caeterique²⁰ omnes perdit, alii decollati, alii suspensi, miserabiliterⁿ sunt mortui². Et ipsi Fardolfo^o datum est cenobium sancti Dionisii^p.
- ib.* DCCXCIII. Heresis Feliciana damnata est in *Lauresh.* sinodo^q Frankonofurt^{r. 5}; et Vastrath^s regina obiit. 25
- cf. A.O.* DCCXCV. Adrianus papa obiit in nativitate Domini².
- *DCCXCVI.* *p. 40.

*) B 1^a add. litteris inclinatis exarata, quo indicatur haec in exemplari descripto altera manu inserta fuisse: DCCXCVI. Monasterium sancti Albani Moguncie fundatur a Richolfo³⁰ archiepiscopo.

a) pipinum B 2. b) Rudrut A 1. 2; Ruodrot B 2. c) i. ep. in S. ad a. 779. post obiit *perperam posita* B 1^a. d) DCCXXXII. et ita sequentibus annis — 789. XXX pro LXXX B 1^a. e) obit B 1^b. f) *uncis inclusa desunt* A 1. 2. g) *om.* B 1^b. h) *quoque* B 2. i) *Et om.* B 1^a, 3^a; *Et — solis om.* A 1. 2. k) Pipin. B 2. l) Sardolfo B 2. m) *om.* B 2. n) *mirabiliter* B 1^b. o) *fardolfo h. l.* B 1^b; Sardolfo B 2. p) *Diouysii* A 1; *dyonisy* B 2. q) *syn.* A 1. 2. B 1^a, 2 (*sed sin. ut B 1^b bis in V. Lulli*). r) *Frankonofurt* A 1. 2; *frankenefurt* B 1; *Franckenofurt* B 2; *Franckonofurt* P. s) *Vastrat* B 2.

1) *Cf. Ann. Lauriss. (Einh.), SS. I, p. 162—165; Fuld. Enhardi.* 40
 2) *Cf. Marian. Scott. p. 548.* 3) *Haec ad expeditionem Avaricam a. 791. spectant, ex ignoto fonte hausta. Sed Marian. Scott. a. 791. eadem habet.* 4) *Cf. Ann. Fuld. ant.; Marian. Scott. p. 548.* 5) *Haec ex Ann. Einhardi sumpta videntur. Cf. Marian. Scott. l. l.*

- *p. 38. ***DCCLXXXII. IIII. XV.** Karli comites^a occisi sunt
 a Saxonibus in loco qui dicitur Sundal.
 DCCLXXXIII. V. XVI. Hildigart regina obiit; cui Fastrad *Mos.*
 successit¹.
 5 **DCCLXXXVI. VIII. XVIII.** Sanctus Lullus archiepisco- *Fr. Chesnii.*
 pus^b obiit; et Karolus ad Italiam venit. Multa quoque visa
 sunt prodigia; signum enim crucis in vestimentis hominum appa-
 ruit, et sanguis de caelo terraque profluxit^c.
 *p. 39. ***DCCLXXXVII. VIII. XX.** Karolus Romam ve- *cf. Lauresh.*
 niens, Beneventum profectus est, monasterium sancti *786.*
 Benedicti adiit². Et eclipsis solis facta est. *ib. 787.*
DCCLXXXVIII. I. XXII. *Constantinus solus*
ann. VIII, dies XII. Karolus subegit gentem Wilzorum¹. *Chr. Laur.*
DCCXC. II. XXIII. Karolus perrexit in Panno-
 15 niam.
DCCXCI. III. XXIII. Karolus subegit gentem Avarorum¹. *ib.*

DCCXCII. IIII. XXV. Coniuratio Pippini contra
 patrem suum, quae per Faldolfum^d publicata est; unde
 et Pippinus attonsus in monasterium mittitur, ceterique
 20 omnes perdit, alii decollati, alii suspensi, miserabiliter
 sunt mortui; et ipsi^e Fardalfo^d datum est cenobium
 sancti Dionisii³.

DCCXCV. VII. XXVIII. Adrianus papa obiit in nativitate^f *Lauresh.*
 Domini.

25 a) Kari comes c. b) epe archi corr. archiep. c. e) profulsit c. d) sic h. l. c.
 e) ipfi c. f) ob intuiuitat c.

1) Cf. *Marian. Scott. p. 548.* 2) *Exemplar annalium, ex quo annalista Hersfeld. haec exscripsit, non habere videmur. Nam fragm. Chesnii, quocum praecedentia ad a. 786. conveniunt, tantum habet ad a. 786:*
 30 Carolus perrexit ad Romam et inde usque ad Beneventum . . . et inde
 reversus est ad Romam. *Sed Ann. Lauresham. 786: Inde proficiscens*
perrexit ad Romam et inde ad monasterium S. Benedicti et inde per-
rexit ad Capuam. Et inde reversus est. Sed etiam fieri potuit, ut
 35 *annalista verba Chronici Lauriss.: Carlus Romam adveniens . . .*
proficisci in terram Beneventi coniungeret cum iis quae ex Ann. Lau-
resham. attulimus. 3) Haec ex Ann. Einhardi et Lauresham. (vel
Chron. Lauriss.) composita videntur.

- cf. Alt.* DCCXCVIII. Balthart abbas Herveldensis obiit.
- cf. Q.A.O.* DCCXCVIII. Leo papa, lingua truncata, excecatus et de pontificatu eiectus, videns et loquens in Franciam venit ad Karlum, in locum qui dicitur Heristelle.
- DCCC.^a Karlus a Romanis augustus est appellatus¹. 5
- cf. A.O.* DCCCI. Amarmurmulus^b rex Persarum elephantem^c unum cum aliis muneribus Karlo^d misit.
- ib.* DCCCIII. Leo papa iterum venit in Franciam, et Saxones Transalbiani translati sunt in Franciam^e.
- *DCCCIII.*
- ib.* DCCCV. Karlus Karli filius Betheimos^f vastavit.¹⁰ *p. 41.
- cf. Quedl.* DCCCVII. Mortalitas maxima facta est in Fulda.
- Fuld. Enh.* DCCCX. Hoenburg^g.² castellum impositum est Albiae
cf. Q.A. flumini ab imperatore Karlo contra Danos³.
- cf. Alt.* DCCCXI. Depositio Liutgeri^h episcopi⁴. 15
- Chr. Laur.* DCCCXIII. Richolfus Mogontinusⁱ archiepiscopus obiit;
c. Fuld. [cui^k Haistulfus^l successit]⁵. Et pons apud Mogontiam^m incendio periiit.
- cf. Ott.* DCCCXIII. Karlus Magnus imperator obiit; cui Lüdowicusⁿ successit, qui^o episcopatum in Hiltinesheim^p construxit⁶.

*) B 1^a add. litteris inclinatis: DCCCIII. Baugolfus abbas Fuldensis obiit, Ratgarius successit.

a) DCCC — appell. bis in A 1 in fine paginae et in principio sequentis. b) Amarmurmulus B 2. c) elephantem A 1. d) Carlo h. l. A 1 et infra a. 814. 856. Carlus, 25 atibi semper Carolus; Karolo B 3^a saeptus. e) Franconiam B 2. f) sic A 1. 2. B 1; Bohemios B 2. g) post corr. Hohenburg B 1^b, et ita A 1. B 1^a. h) Luitgeri A 1. 2 (in B 1^a-b dignosci nequit, nam liutgeri an luitgeri scriptum sit); Luitgeri B 2. i) Mogontiae A 1. 2 (mogoncie); mog B 3^a; arch. mog (Richolfus Mogu B 2; maguntineii B 1^b) B 1. 2. k) unciis inclusa desunt A 1. 2. l) Haistulfus B 2. m) mogunciam B 1^a; ma-30 gont B 1^b. n) Lodouicus A 1 (semper fere). B 2 h. l.; Ludowicus B 1^a h. l.; Ludowigus B 1^b h. l. o) et add. B 1^b. p) Hildenesheim A 1. 2; Hiltensheim B 3^a.

1) Cf. Marian. Scott. p. 548. 2) Hohbuochi potius, ut Ann. Altah. et Fuld. Enh. habent. 3) Auctor male legit Ann. Fuld. Enh.; cf. Lorenz p. 88, n. 8. 4) Iam a. 809, ad quem annum haec Ann. Quedl. (cf. 35 Corb.) habent. 5) Cf. Marian. Scott. p. 549. 6) Sane ex fonte Hildesheimensi addita videntur, quae nemo aliorum habet, qui Ann. Hersfeld. exscripserunt. Cf. Ann. Palid., SS. XVI, p. 58; Ann. Saxo, SS. VI, p. 571.

*p. 40. *DCCXCVII. I. XXX. *Heirene sola ann. VI. mens. II.*

DCCXCVIII. III. XXXII. Leo papa, lingua truncata et cecatus *Fuld. Enh.* et de pontificatu eiectus, videns et loquens in Saxoniam venit ad Karolum, in locum qui dicitur Heristelli¹.

DCCC. III. XXXIII. Karolus a Romanis augustus appellatus est. *Chr. Laur.*

DCCCL. V. XXXIII. Amarmurmulus^a rex Persarum *ib.* elephantem unum misit cum aliis muneribus Karlo², qui primus Francorum augusti nomen promeruit.

*p. 41. *DCCCIII. I. XXXVI. *Nichoforus ann. X.* Leo *Chr. Laur. c. Fuld.* papa iterum venit in Frantiam³; et Saxones Transalbani^b translati sunt in Frantiam⁴.

DCCCV. III. XXXVIII. Karlus Karoli filius Beheimos vastavit⁵.

DCCCVI. III. XXXVIII. Karolus divisit regnum *ib. cf. Quell.* cum testamento inter filios, Ludowicum, Pippinum et Karlum.

DCCCVII. V. XL. Mortalitas maxima facta est in Fulda³. *ib.*

DCCCX. VIII. XLIII. ^b Maxima mortalitas bovum^c. *ib.*

20 DCCCXIII. I. ^d *Stauracius filius eius mens. II.* Pons apud Mogontiam incendio periit. *Fuld. Enh.*

DCCCXIII. I. I. *Michahel gener Nichophori ann. II.* *Hludowicus^e filius Karoli ann. XXVI.* Karolus imperator *Chr. Laur. c. Fuld.* obiit; cui Ludowicus successit.

25 a) Amarmur multus signo coniuncta utraque voce c. b) sic c. c) bonū c. d) deest
h. l. numerus regni Franc., iam ad a. 812. XLVI. e) Hlud. — ann. in loco raso.

1) Hoc auctor Hersfeld, perperam ex Ann. Lauresh. sumpsisse videtur, ubi dictum est Karolum a. 797/8. Heristelli resedisse. Revera papa Podarbrunnon ad regem venit. 2) Persarum et Karlo ex Ann. Fuld. 30 Enhardi sumpta videntur. Cf. Marian. Scott. p. 549. 3) Cf. Marian. Scott. l. l. 4) Haec etiam ex Ann. Fuld. Enh. a. 804. (cf. Chron. Lauriss.) sumpta esse videntur. 5) Cf. Ann. Einhardi et Fuld. Enh.

- cf. Alt.* *DCCCXV. Baugolfus^a abbas Fuldensis obiit¹. *p. 43.
cf. A. Q. Et^b preceptum est, ut omnes monachi cantarent cursum sancti Benedicti².
- cf. A. Q.* 816. DCCCXVII. Lūdowicus^c imperator Aquisgrani habuit sinodum^d ibique^e ordinavit vitam monachorum.⁵
cf. H. O. Yb. DCCCXVIII. Lūdowicus^f imperator in Brittannia^g Normannum^h regem vicit.
cf. H. Q. A. O. DCCCXVIII. Lūdowicus^c Iudith filiam Welfiⁱ in uxorem accepit. Et in Fulda dedicata est aeclesia³.
 DCCCXX.*
cf. Quaedl. Yb. 823. DCCCXXII. Inchoatio monasterii Novae Corbeiae^k. 10
- cf. H. A. Yb.* DCCCXXIII. Lūdowicus^l contra Vivomarcum^m regem pugnavit et Brittanniamⁿ vastavit.
cf. ib. *DCCCXXV. Vivomarcus^o occisus est in domo propria. Et *p. 45.
H. A. Q. O. Yb. Haistolfus^p Mogontinus^q archiepiscopus obiit⁴; cui¹⁵ Otger^r successit^{**}.
cf. H. A. O. Yb. DCCCXXVI. Hiltwinus^s ossa sancti Sebastiani in Galliam^t transtulit.
cf. Q. A. 830. DCCCXXVIII. Lūdowicus^u imperator depositus est a filiis suis Liuthario^v, Lūdowico^w et^x Karlo. 20
cf. H. A. DCCCXXXI. Bun^y et Raban^z abbates fundamentum aeclesiae sancti Wigberti^a foderunt VI. Idus^b Iulii, secunda feria.
cf. O. A. H. Q. DCCCXXXII.*** Coniuratio Lūdowici^c contra patrem suum. 25

*) B 1^a *add. litteris inclinatis*: Ratgarius abbas Fuldensis obiit. Egil successit annis quinque.

**) B 1^a *add. litteris inclinatis*: Rabanus fit abbas.

***) A 1. 1^a. 2 *add.*: DCCCXXXII. Corpus sancti Aurelii

a) Baugolfus B 1; Baugolfus B 2. b) Et — Benedicti *om.* A 1. 2. c) Ludowigus 30 B 1^a; Ludowigus B 1^b; Ludowicus B 2. d) *syn.* A 1 (*semper*). 2. B 1^a. 2. e) ibi B 1. 2. f) Ludowigus B 1^a; Ludowigus B 1^b; Ludowicus B 2; Lūdeuigus B 3^a. g) Britannia A 1. 2. B 1^b. h) nortmannum B 3^a. i) Welf A 1; Welfi B 1^b. 2. k) Corbeye B 2. l) Ludowigus B 1^a; Lūdeuigus B 3^a; Ludowicus A 1. B 1^b. 2. m) Wiomarcum B 2. n) Britanniam A 1. 2. B 1. o) *sic h. l.* B 1. 2; Viuomarcus A 1. 2; Wiuomarcus B 3^a. 35 p) haistolfus B 1^b; haistolfus B 2. q) Mogontiae A 1. 2; arch. moḡ (Mogou B 2; mogun. B 1^b) B 1. 2. 3^a. r) Otgarius B 1^a. 2. 3^a; Oggarius B 1^b. s) Hiltwinus B 2. t) gallias B 2. u) Ludowigus B 1^a; Ludowigus B 1^b; Ludowicus B 2; Lūdeuigus B 3^a. v) Luithario A 1. 2; Lutthario B 1^a (*ubi saepe* utt *pro iut*); luthario B 1^b; lothario B 3^a. w) Lodowico A 1. B 2; Ludow B 1^a; lodowigo B 1^b; lōdew B 3^a. 40 x) *deest* B 1. 2. 3^a. y) Brun B 1. P. z) Rabanus B 2. a) Ewigberti B 2. b) VII. die B 1^a. c) Lodouici A 1. B 1^b; Ludowici B 1^a. 2; lōdennici B 3^a.

1) *Cf. Ann. Fuld. ant. a. 816.* 2) *Cf. Marian. Scott. p. 549.* 3) *Cf. Ann. Fuld. ant. et Hild. a. 819 (recte), Ann. Quaedl. et Altah. a. 818; Marian. Scott. p. 550.* 4) *Cf. Marian. Scott. p. 550.* 45

*p. 43. *DCCCXV. II. II. Decretum est, ut omnes monachi ^{Chr. Laur.}
cursum sancti Benedicti cantarent. _{c. Fuld.}

DCCCXVI. I. III. *Leo Armenius, Bardae patricii
filius, ann. VII, mens. V.*^a

5 DCCCXVIII. III. V. Ludowicus imperator in
Brittannia^b Mormannum regem vicit¹.

DCCCXVIII. III. VI. Ludowicus caesar Iudit filiam ^{Fuld. Enh.}
Welphi uxorem accepit.

DCCCXXIII. I. X. *Michahel alius, comes domesti-*
10 *corum, ann. VIII.*

DCCCXXIII. II. XI. Ludowicus augustus contra
Vivomarcum regem pugnavit^c et Brittanniam vastavit¹.

*p. 45. *DCCCXXV. III. XII. Wiomarcus^d occidebatur in domo *ib.*
propria.

15 DCCCXXVI. III. XIII. Hildewinus ossa sancti Sebastiani *ib.*
in Galliam transtulit.

DCCCXXXII. I. XVIII. *Theophilus filius Micha-*
helis ann. XII. Coniuratio^e Ludowici contra patrem
suum.

20 a) *ad a. 816. adscripta erant in c., sed erasa sunt Ludouuicus cesar iudit filiam uuelp,*
quae infra ad a. 819. leguntur. b) *br. morm. regem eadem manu (E) in loco raso.*
c) *pugn c.* d) *sic h. t. c.* e) *Coniur. — suum in loco raso eadem manu (E).*

1) *Ex Ann. Fuld. Enh. haec sumpta esse possunt.*

- cf. O.A.H.Q.* DCCCXXXIII. Regnum Francorum^a ad Lotharium est conversum.
- ib.* DCCCXXXIII. Bibbinus^b et Lûdowicus^c patrem suum restituerunt in regnum.*
- ib.* DCCCXXXVIII. Coniuratio Lûdowici^d iterum⁵ ad Franconofurt^e, et conversum^f est regnum ad patrem eius.
- ib.* DCCCXL. Lûdowicus^g insequendo filium venit *Apr. 8.* ad Herolfesfelt monasterium VI.^h Idus Aprilis. Lûdowicusⁱ imperator obiit; cui filius eius Lûdowicus^k successit.¹⁰
- ib.* DCCCXLI. Lutharius^l bellavit contra fratres suos Lûdowicum^m et Karlum; in quo prelio pene ad internicionem delati sunt Franci, et Liuthariusⁿ victus est; ubi¹ et Adalbertus^o comes occisus est.
- ib.* *DCCCXLII. Liutheri^p expulsus est a^q regno, et¹⁵ Raban^r abbas de monasterio. ^{*p. 47.}
- cf. O.H.Q.* DCCCXLIII. Liutheri^s, Lûdowicus^t et Karlus pacem fecerunt.
- cf. O.H.Q.A.* DCCCXLIII. Liutharius^u rex regem Sclavorum²⁰ Gestimulum occidit.
- cf. H.Q.A.* DCCCXLIV. Lûdowicus^t venit ad Herolfesfelt^w

in Germaniam delatum est, et Hirsangia fundata².

*) B 2 *add. ad a. 845 (post presides), P. h. l.*: Otgarius archiepiscopus transtulit sanctum Severum ad Erphesfurt^{x. 3.}

a) Frantie B 2. b) Pippinus B 2. c) Ludowigus B 1^a; lodowigus B 1^b; Ludowicus B 2. d) Lodowici A 1. B 1^b, 2; Ludowici B 1^a; Lûdeuici B 3^a. e) *sic h. l. B 1^b, 2, 3^a; Franconofurt A 1, 2; Franconofurt P; francofurt B 1^a, f) regn. conv. est 30 B 1^a. g) Lodowicus A 1, 2; Ludowigus B 1^a; Lodowigus B 1^b. h) III, A 1, 2; *sed VI. cum B habent Ann. Quedl. et Hild.* i) Ludowigus B 1^a; Lodowigus B 1^b; Ludowicus B 2. k) Ludouicus h. l. A 1; Ludow B 1^a; Ludouicus B 2; lodowigus B 1^b. l) Lotharius B 2. m) Ludowigum B 1^a; lodowigum B 1^b; Ludowicum B 2. n) Luitharius A 1; Lutharius B 1; lotharius B 2. o) Adelb. B 1 ([Albertus *del.*] Adelb. B 1^a); 35 Adelb. B 2. p) Lutherus A 1, 2; Luttheri B 1; Lutharius B 2; Lotharius B 3^a. q) de B 2. r) Rabanus B 2. s) Lutherus A 1, 2; Luttheri B 1; Lotharius B 2, 3^a. t) Ludowigus B 1^a; lodowigus B 1^b; Ludowicus B 2; Lodewigus B 3^a. u) Luitharius A 1, 2. B 1^b; Luttharius B 1^a; Lotharius B 2; Lûtharius B 3^a. v) Lodowigus B 1; Ludowicus B 2; Lodewigus B 3^a. w) herolfesfeldt B 1^b; hersfeldt B 3^a. x) Franck-40 furt P.*

1) *Male Lamp. ubi addidit. Adalbertus comes Mettensis iam ante pugnam Fontaneticam die Maii 13. occisus est. Et Ann. Hild., Quedl., Altah. recte necem eius ante hanc pugnam referunt. Demum in breviori Ann. Hersfeld. exemplari haec post pugnam Fontaneticam relatam posita sunt.* 2) *Cf. Hist. Hirsang., SS. XIV, p. 254, et quae exposui 'N. Archiv' XIX, fasc. 1.* 3) *Cf. additamentum cod. Gothani (B 3^a), SS. III, p. 45. in textu; Transl. S. Severi c. 3, SS. XV, p. 292.*

DCCCXXXIII. II. XX. Regnum^a Francorum ad Lotharium est conversum.

DCCCXXXIII. III. XXI. Pippinus et Ludowicus patrem suum constituerunt in regnum.

⁵ DCCCXXXVIII. VII. XXV. Coniuratio Ludowici iterum ad Franconofurt, et conversum est regnum ad patrem eius.

DCCCXL. VIII. I. *Hlotharius filius Hludowici ann. XVI.* Ludowicus imperator insequendo filium venit ¹⁰ ad Herolfesfelt.

DCCCXLI. X. II. Lutharius bellavit contra fratres suos Ludovicum et Karlum, et Adelbertus comes occisus est.

^{*p. 47.} DCCCXLII. XI. III. Lutheri expulsus est a regno.

¹⁵ DCCCXLIII. XII. IIII. Lutharius, Ludowicus et Karlus pacem fecerunt.

DCCCXLIII. I. V. *Michahel cum matre ann. XIII. mens. I, dies XV.* Lutharius¹ rex regem Selavorum Gestimulum occidit ceterosque sibi subegit^b.

²⁰ DCCCXLV. II. VI. Ludowicus imperator² venit ad 843. Herolfesfelt et privilegia monachis dedit suoque sigillo munivit.

a) Regn. — conversum *in loco vasa*. Eorum quae antea scripta erant extrema verba sunt: et conversum est reg[num ad] patrem eius, quae infra ad a. 838. leguntur.

²⁵ b) subiegit, e *adrasum c.*

843.
Oct. 31. II. Kal. Novembris et^a privilegia monachis dedit suo-
que sigillo munivit¹. Monachi quoque eiusdem Herveldensis^b monasterii reconciliati sunt cum Otgario^c archiepis-
copo de decimis frugum et porcorum^d ex terra Thuringorum^e per fideles legatos domni Lüdowici^f augusti^g,⁵
episcopos videlicet^h et presides².

cf. H.Q.A. DCCCXLVI. Lüdowicusⁱ filius Lüdowici^k Pannoniam subegit et Beheimos^l domum rediens vastavit. Bun abbas Herveldensis^m obiit³; cui Brunwart successit.

cf. O.H.Q.A. DCCCXLVII. Oggariusⁿ Mogontinus^o archiepiscopus obiit; cui abbas^p Fuldensis Rabanus successit. Abbatiam Waldo⁴ suscepit.

ib. DCCCXLVIII. Ad Mogontiam habito sinodali concilio Gotescale⁴ hereticus damnatus est.

cf. H.A.Q. DCCCL. Dedicata est ecclesia sancti Wigberti^r¹⁵
Oct. 28. V. Kal. Novembris a Rabano^s Mogontiacensi^t archiepiscopo.

Apr. 7. DCCCLII. Translatio sancti^u Lulli in cena Domini⁵.

cf. H.O.A. DCCCLV. Lüdowicus^v rex cum magno exercitu perrexit contra Ratzidum^w regem Maruhensium. Liu-

cf. H.Q.A. tharius^x etiam rex tonsuram et monachicum^y habitum suscepit moriturus in Promia^z.⁶

cf. H.Q.O. DCCCLVI. Rabanus [Mogontiacensis^a] archiepiscopus obiit; cui Karlus successit.

a) *bis scr.* B 2. b) herfelden B 2. c) Oggario B 1b. d) porcorum B 1a. e) Thuringie B 2. f) Lodowici A 1. B 1a. b. 2; Lüdewici B 3a. g) Augustenses A 1. 2. h) monasteriorum *pro* vid. B 2. i) Lodowicus A 1. B 2; Lodowigus B 1; Lodowigus B 3a. k) Lodow B 1a; lodowigi B 1b; lodouici B 2; Lodewici B 3a. l) Beheimos B 2. m) Hersfelden abbas B 2. n) *sic h. l.* A 1. B 1; Otgarius A 2. B 2. 3a. o) *deest* B 3a; Mogontiae A 1; arch. mogun B 1. 2. p) Rab. abb. Fuld. B 1. 2. 3a. 30 q) Godescale A 1. 2. r) Wicberti B 2. s) Rabono A 1. B 1b. t) mogon B 1b. 2. u) Translaos A 1. 1a. v) Lodowigus B 1; Ludowicus B 2; Lüdewigus B 3a. w) Razilum B 2. x) Lutharius A 1; Lutharius B 1b; Lutharius B 1a; Lotharius A 2. B 2; Ltharius B 3a. y) monachorum B 2. z) proxima B 1a. 3a; proximo B 1b. 2. a) *deest* A 1. 2; Mogont B 2; arch. mogont (mog B 1a) B 1. 3a. 35

1) *Reg. Imp. I, nr. 1134. 1135. Quod a. 843, non 845, factum est. Cf. Th. Sichel in 'SB. d. Wiener Akad.' XXXVI, p. 377.* 2) *Cf. notitiam infra appendicis loco editam; Ausfeld, 'Lambert v. H. und der Zehntstreit' p. 26 sqq.; Dümmler, 'Ostfränk. Reich' ed. 2. I, p. 242 sq.* 3) *Iam a. 840, ut Ann. Altah. p. 5. referunt. Brunwardum iam a. 843. 40 abbatem fuisse ex diplomatibus supra n. 1. notatis constat.* 4) *Hatto potius. Cf. infra a. 861, ex quo Lamp. perperam hoc coniecisse videtur.* 5) *Cf. Ann. Altah., ubi additum: VII. Kal. April. Sed coena Domini a. 852. fuit April. 7, non Mart. 26. Legas igitur aut VII. Idus April. aut VII. die April. Neque a. 851. nec 853. coena Domini fuit Mart. 26. 45* 6) *in Promia addidit Lamp., nescio an ex Reginonis Chron.*

DCCCXLVI. III. VII. Ludowicus filius Ludowici Pannoniam¹ subegit et Beheimos domum^a rediens vastavit.

DCCCXLVII. IIII. VIII. Otgarius archiepiscopus obiit; cui Rabanus successit².

DCCCXLVIII. V. VIIII. Ludowico^b ad Mogontiam habito sinodali concilio Godescalcus hereticus est dampnatus^{c. 3}.

DCCCLI. VIII. XII. Irmingardis regina⁴ obiit.

10 DCCCLV. XII. XVI. Ludowicus rex cum exercitu magno perrexit contra Ratzidum regem Marahensum^d. Lutharius etiam rex tonsuram et monachicum habitum suscepit moriturus^e.

DCCCLVI. XIII.^f Rabanus archiepiscopus obiit; 15 cui Karlus successit⁵.

a) demum c. b) sic c.; Ludowicus *Ann. Hild.* et *Quedlinb.* c) est dampn. bis scr.
d) sic c. e) mortuus c. f) abhinc usque ad a. 887. desunt anni regum Francorum.

1) *Inno Moraviam.* Cf. *Dümmler l. l. I, p. 298 sq.* 2) Cf. *Rudolfi Ann. Fuld.*; *Marian. Scott. a. 846. 847, p. 551.* 3) Cf. *Rudolfi Ann. Fuld.*
20 *Hersfeld. sumpta est.* 4) *Uxor Lotharii I. imperatoris. Haec notitia non ex Ann. Fuld.*
5) Cf. *Rudolfi Ann. Fuld.*; *Marian. Scott. a. 855, p. 551.*

- cf. H.Q.O.* DCCCLVII. Karlus archiepiscopus in Mogontia^a magnam sinodum habuit.
- cf. H.Q.O.A.* *DCCCLVIII. Lūdowicus^b rex Lūdowicum filium^{*p.49.} suum misit cum exercitu magno ad Abitritos^c. *
- ib.* DCCCLVIII. Lūdowicus^d et Karlus atque Lutharius^e filius Lutharii fratris eorum cum iuramento pacem fecerunt.
- cf. H.A.* DCCCLXI. Udo^f, Ernest, Berngerus comites et Waldo abbas Fuldensis¹ honoribus depositi sunt^g; Thiodo^h abbas successit².
- cf. O.H.Q.* DCCCLXIII. Karlus episcopusⁱ obiit; cui Liutbertus^k successit.
- cf. H.O.* DCCCLXIII. Lūdowicus^l rex Ratzidum regem Marahensium^m sibi subegit.
- cf. H.Q.A.O.* DCCCLXVIII. Liutheriⁿ rex a Benevento reversus Romam venit ibique ab Adriano damnatus est. Qui domum rediens pene cum suis omnibus periit.
- cf. H.A.* Eodem anno Thiodo^o abbas Fuldensis depositus, et Sigehardus^p electus est, vir religiosus.
- cf. O.A.H.* *DCCCLXXV. Lūdowicus^q rex obiit³; cui filius²⁰

*) B 2. 3^a add.: Karlus^r archiepiscopus quandam partem de reliquiis sanctae Innocentiae transtulit Erphesfurt^{s. 4.}

a) in Mogontiae A 1; arch. Moguntiae P; in mogoni (mogon. B 1^b) B 1. 2. 3^a. b) Lodowig rex lodowigum (Lodow h. l. B 1^a) B 1; Lodouicus r. lodouicum B 2; Lodewig r. 25
Lödewigum B 3^a. c) Arbitritos A 2. B 2, corr. eadem manu Abitr. A 2. d) Lodowigum B 1; Lodouicus B 2; Lodewigum B 3^a. e) Luth. f. Luttharii B 1^b; Lotharius f. lotharii B 2; Lūtharius f. Lūtharii B 3^a. f) Uto, ernst. bereugerus B 3^a. g) depositis B 1^b. h) Tiodo (i e corr. B 1^a) h. l. B 1^a. 2. 3^a. i) sic B 1. 2 ut Ann. Weiss; archiepiscopus A 1. 2. B 3^a ut Ann. Ott. Hild. Quedl.; mogoni add. B 1. k) Luitbertus 30
A 1; Luitbertus A 2; Luitbertus B 1; Luitberthus B 2; Luitpernus P. l) Lodowigus
B 1; Lodouicus B 2; Lōdeuwigus B 3^a. m) mabraensium B 2. n) Lutharus A 1. 2;
Luthari B 2; Luttheri B 1. o) Tiodo B 2 h. l. solus. p) Sigehardus B 2. q) Lodo-
wigus B 1; Lodouicus B 2. r) Carolus B 2. s) ad Erph. B 2.

1) Minime, sed Swarzhahensis. Perperam coniectando Lampertus addidit 35
Fuldensis. Cf. p. 26, n. 4. 2) Thiodo iam a. 856. Hattoni abbati
Fuldensi defuncto successit. 3) Ludowicus rex, cui Ludowicus filius
successit, obiit demum a. 876, hoc anno imperator (c. p. 29, n. 6). Sed
etiam Ann. Ott. ad hunc locum habent: cui filius suus Ludowicus successit.
Cf. Lorenz p. 93, n. 1. 4) Cf. Transl. S. Severi c. 5, SS. XV, p. 293. 40

DCCCLVII. XIII. Karlus archiepiscopus in Mongontia sinodum magnam habuit.

p. 49. *DCCCLVIII. I. *Michahel solus ann. XI, mens. I, d. VIII.* Ludowicus rex Ludowicum filium suum cum exercitu magno misit ad Habitrutos.

DCCCLVIII. II. Ludowicus et Karolus atque 860. Lutharius filius Lutharii fratris eorum cum iuramento pacem fecerunt¹.

DCCCLIX. III. Hiemps magna et mortalitas ani-^{cf. Alt.} malium.

DCCCLXI. IIII. Udo, Berenger atque Ernst depositi honoribus².

DCCCLXIII. VI. Karlus episcopus obiit, et Liutbertus successit^a.

15 DCCCLXIII. VII. Ludowicus rex Ratzidum regem Marahensium sibi subegit³.

DCCCLXVIII. I. *Basilius protostrator*^b, *id est*^c *marescalcus imperatoris, ann. I.* Lutheri rex a Benevento reversus Romam venit, ibique ab Adriano dampnatus⁴, domum rediens pene cum suis omnibus periit⁵.

Eodem anno Thiodo abbas Fuldensis^d depositus, et Sigihardus [electus^e] est, valde religiosus.

DCCCLXX. I. *Alexander mens. XIII.*

DCCCLXXI. I. *Leon ann. XL. Hic erat mathematicus et habuit IIII uxores. Ex ultima genuit Constantinum parvulum.*

p. 51. *DCCCLXXV. V. Ludowicus rex⁶, filius Lotharii, obiit.

a) successit e.

b) protostr., s. *eruso corr.* protostr. e.

c) id e.

d) fulgendis e.

30 e) deest e.

1) Haec ex *Rudolfi Ann. Fuld. a. 860. sumpta esse possent.* 2) Haec ex *Rudolfi Ann. Fuld. a. 861. sumpta videntur.* 3) Cf. *Ann. Fuld. a. 861.* 4) *Minime; cf. Dümmler l. l. II, p. 240, n. 1.* 5) Cf. *Ann. Fuld. a. 868. 869.* 6) *Imperator, ut habent Ann. Altah.*

- cf. Alt.* eius Lûdowicus^a successit. Brunwart Herveldensis^b abbas obiit¹; cui Druogo^c successit.
- cf. O.H.A.* DCCCLXXVI. Pugna iuxta Andarnaha facta est inter Karlum et Lûdowicum^d Lûdowici regis filium.
- cf. O.H.* DCCCLXXVIII. Lûdowicus^e rex, filius Lûdo-⁵ 882. wici^f regis, obiit; cui patruus^g eius Karlus successit².
- cf. Ott.* DCCCLXXXVII. Karlus de regno est eiectus, et Arnoldus electus.
- cf. O.H.A.* DCCCLXXXVIII. Karlus obiit.
- ib.* DCCCXC. Liutbertus^h archiepiscopusⁱ obiit^k; cui¹⁰ Sunderolt successit.
- ib.* DCCCXCI. Sunderolt Mogontinus^l archiepiscopus occisus est; cui Hatto successit.
- ib.* DCCCXCII. Arn^m episcopus* occisus est. Et Druogoⁿ abbas Herveldensis^o obiit; cui Harderat suc-¹⁵ cessit³.
- ib.* DCCCXCIII. Prelium magnum factum est inter Baiuarios^p et Ungarios.
- ib.* DCCCXCVI. Arnoldus Romae imperator factus est.
- ib.* DCCCXCVIII. Arnoldus imperator obiit; cui²⁰ Lûdowicus^q filius eius successit.
- cf. H.A.* DCCCXI. Harderat abbas Herveldensis^r obiit; cui Diethart^s successit⁴.

*) Herbipolensis *add.* B 1^b (herbipolenn̄). P. (*ante ep.*).

a) Lodow̄ B 1^a; Lodowigus B 1^b; Lodouicus B 2. b) herfelden̄ B 2; abbas herfeld.²⁵ B 1. c) Drugo A 1. 2; Brnogo B 2. d) Lodow̄ Lodowici B 1; lodouicum lodouici B 2. e) Lodowigus B 1; Lodouicus B 2. f) Ludouici h. l. A 1; Lodowici B 1; lodouici B 2. g) frater A 1. 2; Carolus patr. eius B 2. h) Luitbertus A 1. 2. B 1^b. 2; Lintbertus B 1^a. i) mogon̄ (moḡ) *add.* B 1. k) obit B 1^b. l) Mogontiae A 1; arch. Mogon̄ (mog B 1^a; mogon. B 1^b) B 1. 2. m) Arn — successit *om.* B 1^a.³⁰ n) Drugo A 1. 2. o) *om.* B 2; hersfeldē B 1^b. p) bauarios B 1. 3^a; bauaros B 2. q) Ludouicus A 1; Lodowigus B 1; ludouicus B 2. r) herefel. *eadem manu superscr.* B 2. s) diethart B 2.

1) *Ian.* 21; *cf. Ann. necr. Fuld., SS. XIII, p. 182.* 2) *Lamp. omisit quae in Ann. Hersfeld. ad a. 879. scripta erant (cf. Ann. Ott., Weiss., 35 Alt.): Ludowicus filius Karli obiit et haec sola retinuit, quae in Ann. Ott. ad a. 880. leguntur, (at in Ann. Hild. ad a. 879. eadem fere). Sed Ludowicus iunior demum a. 882. obiit, cuius frater, non patruus, fuit Karolus III.* 3) *In Ann. Hersfeld. exemplari breuiato tantum scriptum fuisse uidetur:* Harderat abbas, unde *Lamp. haec, annalista Weiss. sua 40 coniecit, cum Ann. Altah. habeant:* Hardarat abbas Herveldensis de Roma. *Iam in archetypo annalium Hersfeld. haec nota parum clare scripta fuisse uidetur.* 4) *Hoc falsum est. Ut ex diplomate Ludowici Pueri dato a. 908, Oct. 5 (Reg. Imp. I, nr. 1997) patet, tunc Otto (comes,*

DCCCLXXVI. VI. Bellum iuxta Andarnacha factum est inter Karlum et Lodowicum Ludowici filium, successorem regni.

5 DCCCLXXVIII. VIII. Ludowicus filius Karli obiit.

DCCCLXXXVII. XVII. Karlus est de regno eiectus, atque Arnoldus electus.

DCCCLXXXVIII. XVIII. I. *Arnolfus ann. XXV.* Karlus obiit.

10 DCCCXC. XX. III. Liutpertus archiepiscopus obiit, 889. et Sunderoldus successit.

DCCCXCI. XXI. IIII. Sunderoldus archiepiscopus occisus est, et Fridericus¹ successit.

15 DCCCXCII. XXII. V. Arn episcopus² est occisus, et Haltrat abbas obiit³.

DCCCXCIII. XXIII. VI. Bellum^a magnum factum est inter B[aioarios et Ungarios^b]⁴.

DCCCXCVI. XXVI. VIII. Arnoldus imperator est appellatus.

20 DCCCXCVIII. XXVIII. XII. Arnoldus rex obiit; cui Ludowicus filius eius successit.

a) haec — inter b ad a. 892. post obiit scripta, sed erasa sunt in c., quae scriba ad a. 893. iterum adscribere oblitus est. b) uncis inclusa ex Lamp., Ott., Hild., Alt. suppleri.

1) Error huius scriptoris, qui ad a. 937, ut videtur, oculo aberrans
25 hoc nomen scripsit pro Hattonne. Cf. Marian. Scott. a. 889, p. 552.

2) Wirziburgensis. 3) Cf. p. 30, n. 3. 4) Bulgaros pro Baioariis
ponendos hoc loco esse coniecit Dümmler l. l. III, p. 443, n. 1, cum minime
hoc anno inter hos populos pugnatum sit. Sed cum et Ann. Ott., Hild.,
Altah. (Aventinus scripsit in eorum excerptis Boios) Baioarios habeant,
30 ita in Ann. Hersfeld. scriptum fuisse patet. Potius ad falsum annum
haec nota, forsan in margine archetypi adscripta, a librario, qui primus
Ann. Hersfeld. ex archetypo descripsit, tracta esse videtur, quod facile
fieri potuit; nam eadem infra ad a. 950. in Ann. Hersfeld. legebantur.

- cf. *H.A.* DCCCCII. Selavi vastaverunt Saxoniam.
ib. DCCCCIII. Adelbraht^a et Eberhart et Heinrich^b
 902? occisi sunt¹.
 cf. *O.A.H.* DCCCCV. Cuonrat^c comes occisus est ab Adel-
 berto. 5
 cf. *O.P.A.H.* *DCCCCVI. Ungarii vastaverunt Saxoniam. *p. 53.
cf. O.H.A. DCCCCVII. Adelbertus^d comes occisus est iubente
 Lüdowico^e rege.
cf. O.P.H.A. DCCCCVIII. Liutboldus^f dux occisus est ab Un-
 gariis. 10
ib. DCCCCVIII. Burchardus dux Turingorum^g occi-
 sus est ab Ungariis.
ib. DCCCCX. Lüdowicus^h rex pugnavit cum Ungariis
 et victus est².
cf. O.P.H.A.Q. DCCCCXI. Ungarii vastaverunt Franciam. 15
cf. Q.A.O.P. DCCCCXII. Lüdowicus^h rex obiit; cui Cuonra-
 913. dusⁱ successit. Hatto^k archiepiscopus Mogontinus^l
 obiit; cui Hereger successit.
cf. O.H.A.P. DCCCCXIII. Otto Saxonicus comes obiit.
cf. P.H.A.O.Q. DCCCCXV. Ungarii vastando venerunt usque in 20
 Fuldam.
cf. Alt. DCCCCXVIII. Cünradus^m rex fuit in Herolfes-
 feldeⁿ.
cf. O.H.A.P. DCCCCXVIII. Cünradus^m rex obiit; cui Hein-
 ricus Saxo successit. 25
 927. *DCCCCXXIII. Hereger^o archiepiscopus Mogon- *p. 55.
cf. A. O. 927. tinus^p obiit; cui^q Hildibertus^{*} successit.**

*) abbas Fuldensis *add.* B 1.

***) B 1 *add.*: Abbaciam suscepit Hadamarus.

a) Adelbrah A 1; Adelbradt B 2; Adelbertus Eb. B 3^a. b) ac H. B 1^b; Heinrich 80
 B 2; Heinrichus A 1. 2. c) Cunrat A 1. d) Adelberdus B 1^b. e) Lodowigo B 1;
 ludowico B 2. f) Luitboldus A 1. 2. B 1^a; Luitboldus B 1^b; Lutboldus B 2; Liutpol-
 dus B 3^a. g) Thuringorum B 1^a, 3; Thuringiorum B 2. h) Lodowigus B 1; Lodo-
 wicius B 2. i) Cunradus A 1. B 2. k) Harto B 2. l) Mogontiae A 1; mog B 1^a;
 mogon. B 1^b; Mogonī B 2. m) Cunradus A 1. B 1^b, 2; Conradus A 2. B 1^a. n) He- 35
 rolfesfeld A 1. 2. o) Herger A 1. p) *om.* B 2; Mogontiae A 1; mog B 1^a; mogon. B 1^b.
 q) *om.* B 1^a.

*laicus) abbas fuit Hersfeldensis, cui substitutus fuit Thiethardus pro-
 visor; cui hoc diplomate monasterium illud regendum traditur et concedi-
 tur, ut abbatem eligat, si ipse potestate regendi se abdicare voluerit; cf. 40
 infra a. 927. 1) Cf. Ann. Alamann. a. 900, SS. I, p. 54; Regino a. 902.
 2) Lamp. ipse addidit et victus est, nescio an ex Reginonis Cont.*

DCCCCV. XXXV. XVIII.^a Cuonrat comes occisus 906.
est ab Adelberto.

*p. 53. DCCCCVI. XXXVI. XVIII. Ungarii vastaverunt
Saxoniam.

5 DCCCCVII. XXXVII. XX. Adelbertus comes de-906.
collatus est iubente Ludowico rege.

DCCCCVIII. XXXVIII. XXI. Liutboldus dux 907.
occisus est ab Ungariis.

DCCCCVIII. XXXVIII. XXII. Burghardus dux 908.
10 Thuringorum occisus est ab Ungariis.

DCCCCX. XL. XXIII. Ludowicus rex pugnavit
cum Ungariis.

DCCCXI. I. XXIII. *Romanós vetulus ann. I. Qui
erat domesticus ductorque exercitus in Oriente.* Ungarii
15 vastaverunt Franciam.

DCCCCXII. I. XXV. *Constantinus filius Leontis,
Porphirogenitus, id est in purpura natus, ann. I.* Ludo-
wicus rex obiit; cui Conradus successit. 911.

DCCCCXIII. II. I. *Chuonradus primus ann. XXII.*
20 DCCCCXIII. III. II. Otto Saxonicus dux obiit. 912.

DCCCCXV. III. III. Ungarii vastando venerunt
usque Fuldam¹.

DCCCCXVIII. VIII. VII. Cuonradus rex obiit;
cui Heinricus successit^b.

25 DCCCCXXI. X. I. *Heinricus primus ann. XIII.*

a) sic h. l. et in sequentibus annis falsi numeri regum Francorum, quia ad a. 888. Arnolfo perperam XXV anni dati sunt. b) successit c.

1) Cf. *Marian. Scott. a. 915 (937), p. 553.*

- cf. H.A. DCCCCXXVII. Diethardus iunior abbas Herveldensis^a factus est cum senioris Diothardi^b consensu^c.
- ib. DCCCCXXVIII. Diothardus^d abbas iunior^e episcopus* ordinatus, et Burchardus abbas electus est.
- ib. DCCCCXXX. Diothardus^f senior obiit. 5
- cf. O.H.A.Q. DCCCCXXXI. Heinricus rex Abotritos^g subegit.
- cf. H.A. DCCCCXXXII. Diedo episcopus** obiit; cui Burchardus abbas Herveldensis^a successit.
- ib. DCCCCXXXIII. Megingoz^h abbas Herveldensisⁱ electus est. 10
- cf. O.H.A.Q. DCCCCXXXIII. Heinricus rex Wucronin^k cum exercitu fuit^l.
- ib. DCCCCXXXV. Magna sinodus^m fuit in Erphesfurtⁿ. Eodem anno Heinricus rex obiit; cui filius eius Otto successit. 15
- cf. H.A. *DCCCCXXXVI. Otto rex fuit in Herolfesfelde^o. *p. 57. Eodem anno aeclesia sancti Bonifacii exusta est.
- cf. H.Q.A.O. DCCCCXXXVII. Eberhardus comes Heinricum filium Heinrici^p regis captum proiecit in vincula.
- cf. H.A. DCCCCXXXVIII. Eberhardus et Gisilberdus^q 20 occisi sunt.
937. Hildibertus^r archiepiscopus Mogontinus^s obiit; cui Fridericus successit^l.
- DCCCCXLII. Dedicata est aeclesia sancti Maximi in Treveris². 25
- cf. O.H.A. DCCCCXLIII. Sinodus ad Bunnam congregata est³.

*) Hildesemensis *add.* B 1.

**) Wirceburgensis (Wirtzburg. A 2. P) *add.* A 2. B 1^b. P (*ante ep.*); wyrteburgū post Burchardus *perperam add.* B 1^a (*falso loco insertum, cum in antiquiore codice in marg. sup-pletum esset*). 30

a) Herueldiae A 1. 2; herū B 1^a. 2; heruel. B 1^b. b) diethardi *etiam h. l.* A 2. B 1^a. c) consilio B 1. 2 (confilio B 1^a); *sed cum A consensu Ann. Hild. et Altah.* d) Diethardus A 2. B 2; hersf^g *add. h. l.* B 1^a. e) *om.* B 1^b, *pro quo add. h. l.* heruel. f) Diethardus A 2. B 2. g) abotritos A 1. 2 *ut supra* p. 28, l. 4; abodritos B 3^a. h) Me-35 gingos B 1^a. i) Herueldiae A 1. 2; herū B 1^a; heruel. B 1^b. k) Wuncronin B 2. l) fugat P. m) syn. A 1. 2. B 1. 3^a. n) erphesfurt B 1^b; Erphesfort B 2. o) herolf B 1; Herfel. Et eccl. B 2. p) henrici *h. l.* B 2. q) Gisilbertus A 1. 2. B 2. r) Hildeb. A 2. B 2. s) Mogontiae A 1; mog B 1^a; mogon B 1^b; *deest* B 3^a (mogū manu s. XV. *superscr.*).

1) *Ann. Quedl. haec recte habent ad a. 937, Ottenb. ad a. 936.* 2) *Cf. 40 Ann. Hild.; S. Max. Trev., SS. IV, p. 7; Reginonis Cont.; notitiam dedicationis, SS. XV, 2, p. 1269 sq.* 3) *Quam a. 942. celebratam esse refert Reginonis Cont. Cf. Köpke et Dümmler, 'K. Otto der Grosse' p. 126.*

*p. 55. *DCCCCXXXI. XX. XI. Heinricus rex Abatritos subegit.

DCCCCXXXII. XXI. XII. Heinricus rex fuit in *cf. H.A.* Losicin.

5 DCCCCXXXIII. XXIII. XIII. Heinricus rex in Wocronin cum exercitu fuit¹.

DCCCCXXXV. XXIII. I. *Otto primus ann. XXVI.* Magna sinodus fuit in Erpesfurt. Eodem anno Heinricus rex obiit; cui filius eius Otto successit.

10 *p. 57. *DCCCCXXXVI. XXV. II. Otto rex fuit in Herolfesfelt^a; et aeclesia sancti Bonifacii exusta est². 937.

DCCCCXXXVII. XXVI. III. Eberhardus comes 938. Heinricum filium Heinrici regis captum proiecit in vincula.

15 DCCCCXXXVIII. XXVII. IIII. Eberhart et Sigibertus³ occisi sunt.

DCCCCXLIII. XXXII. VIII. Sinodus^b ad Bunnan congregata est.

a) herolfelt c. b) Sindonus c.

20 1) *Cf. Reginonis Cont. a. 934: Slavos qui Vucrani vocantur hostiliter invasit. Neutiquam Georgio Waitz, 'Jahrb. Heinrich I.' ed. 3, p. 163, n. 2. concedam ex hac nota suam annalistam Hersfeldensem sumpsisse. Sed eundem, qui praecedenti anno Losicin scripsit, haec etiam ipsum adnotasse mihi persuasum habeo.* 2) *Cf. Ann. S. Bonif. brev. a. 937, SS. III, p. 118; Corb. a. 937, ib. p. 4; S. Max. Trev. a. 937, SS. IV, p. 7; Aug. a. 937, SS. I, p. 69 (ex quibus Reg. Cont. a. 937).* 3) *Lege Gisilbertus (dux Lotharingiae), ut Lamp. habet. Gisalperht, Gisilbrat, Gisilbractus reliqui annales ex Hersfeld. derivati.*

- cf. O. H. A.* DCCCCXLV. Nuncii Grecorum ad regem Ottonem
Oct. 31. venerunt cum magnis muneribus in vigilia omnium
sanctorum.
- cf. O. A. H. Q.* DCCCCXLVII. Etheit regina obiit; cui Adelheit
successit. 5
- ib.* DCCCCXLVIII. Sinodus ad Ingelemheim con-
gregata est, cui Marinus legatus apostolicus presedit.
- ib.* DCCCCXLVIII. Iterum nuncii Grecorum ad
regem Ottonem cum preciosissimis muneribus venerunt^a
Nov. 1. in memoria omnium sanctorum. Et Otto^b rex dedit
filiam suam^{c. 1} Cûnrado^d duci².
- ib.* *DCCCCL. Factum est magnum prelium inter **p. 59.*
Baioarios^e et Ungarios^{f. 3}.
- ib.* DCCCCLI. Otto rex perrexit in Italiam et acqui-
sivit^g Adelheidam reginam et Berngerum^h regem sub-
didit sibi.
- ib.* DCCCCLIII. Nimis crudelis dissensioⁱ exorta^k
est^l inter Liutolfum^m regis filium et Heinricum patrum
suum.
- cf. H. Q. A.* Eodem anno obsessa estⁿ Mogontia et Rossadal^o 20
castellum, factaque^p est in illo loco magna pugna.
- ib.* DCCCCLIIII. Fridericus archiepiscopus Magon-
tinus^q obiit; cui Willehelmus^r filius regis^s successit.
- cf. H. Q. A. O.* DCCCCLV. Otto rex Ungarios cum magno peri-
Aug. 10. culo sui suorumque magna cede prostravit in Lechfelt⁴ 25
in natali^t sancti Laurentii; in quo etiam bello dux Cûn-
radus^u cum aliis multis occisus^v est. Heinricus quoque
dux Baioariorum^w obiit.
- cf. H. A.* DCCCCLVI. Ruodberdus^x Treverensis^y archiepi-

a) *om.* B 1^a, 2. b) rex otto B 2. c) *om.* B 1^b, 2. d) Cûnrado A 1; Conrado A 2, B 1, 2, 30
e) baw B 1^a; baunaros B 1^b; bauarios B 2. f) unġ B 1^a; ungaros B 1^b. P (*semper*).
g) adquis. B 1^b. h) Beringerum B 2. i) dissensio A 1. k) orta B 2. l) *om.* B 1^a.
m) Liutolfum A 1; luttolfum B 1; Luitolfum B 2. n) *om.* B 1^b. o) Rosadal B 2.
p) factumque B 1^a. q) Mogontiae A 1; moġ B 1^a, 3^a; mogon. B 1^b; Mogunt B 2.
r) sic B 3^a; Wilhelmus A 1, 2, B 1, 2. s) *eadem manu superscr.* B 1^a; eius B 1^b, 2, 3^a, 35
t) naī B 1; nativitate B 2. u) Cunradus A 1, B 2; Conradus A 2, B 1. v) est occ.
A 1, 2. w) baw B 1^a; baunarorum B 1^b; bauarie B 2. x) Rudbertus A 1; Ruober-
dus B 1; Rnpertus B 2; Rûperts B 3^a. y) arch. Trev. B 1, 2.

1) *Liutgardam.* 2) *Iam a. 947. hoc factum refert Reginonis Cont. Cf. Kōpke et Dümmler l. l. p. 158, n. 3.* 3) *Cf. supra p. 31, n. 4; 40 Kōpke et Dümmler l. l. p. 182.* 4) *in Lechfelt scripsit Lamp. pro iuxta flumen Lech, ut exemplar breuiatum Ann. Hersfeld. habuit. Nihil de loco dictum erat in altero exemplari ab Altah., Hild., Quedl. exscripto.*

DCCCCXLVII. XXXVI. XIII. Etheid regina obiit; cui Adelheid successit¹.

DCCCCXLVIII. XXXVII. XIII. Sinodus ad Ingileheim congregata, cui Marinus legatus apostolicus presedit².

DCCCCXLVIII. XXXVIII. XV. Iterum³ nuntii Grecorum ad regem Ottonem cum preciosissimis muneribus venerunt in memoria omnium sanctorum; et Otto *Nov. 1.* rex dedit filiam suam Conrado^a duci.

¹⁰ *DCCCCL. XXXVIII. XVI. [*Reginbold*^b episcopus⁴ obiit, Godefrid successit].

DCCCCLI. XL. XVII. Otto rex perrexit in Italiam et adquisivit Adelheidam reginam et Berengerum regem subdidit sibi.

¹⁵ DCCCCLIII. XLII. XVIII. Satis acerba et nimis crudelis dissensio^c exorta est inter Liutolfum regis filium et Heinricum patruum suum.

Eodem anno obsessa est Mogontia et Rossad[al]^d.

²⁰ DCCCCLIII. XLIII. XX. Fridericus archiepiscopus obiit, et Willihelmus successit.

DCCCCLV. XLIII. XXI. Otto rex Ungarios cum magno periculo sui suorumque magna cede prostravit iuxta flumen Lech in natali^e sancti Laurentii; in quo *Aug. 10.* etiam bello dux Cuonradus cum aliis occisus est.

²⁵ DCCCCLVI. XLV. XXII. Liutolfus in Italiam perrexit eamque sibi subegit.

a) courado post corr. conrado c. b) haec manu D (antiquiore quam manus E, quae Ann. Hersfeld. excerspsit) scripta sunt in c. c) diffensio c. d) Rossad, c. e) nat c.

1) cui Ad. succ. in breviato exemplari Ann. Hersfeld. minus bene additum est, non legebatur in eorum archetypo; cf. a. 951. 2) Cf. Reginonis Cont. 3) Hac voce probatur in annalium Hersfeld. exemplari, ex quo haec descripta sunt, etiam extitisse quae Lamp. ad a. 945. habet, haec a scriba Weissenburgensi omissa esse. 4) Spirensis.

scopus obiit; cui Heinricus successit. Et Hadamarus^a Fuldensis abbas^b obiit; cui Hatto successit¹.

cf. H.A.Q. Eodem anno Liutolfus^c in Italiam perrexit eamque^d sibi subegit¹.

Et Megingoz^e Herveldensis^f abbas obiit²; cui Hagano successit.

cf. O.H.Q.A. *DCCCCLVII. Liutolfus^c in Italia est mortuus *p. 61. et inde^g ad Mogontiam^h portatusⁱ et ad Sanctum Albanum sepultus¹.

ib. DCCCCLVIII. Signum crucis in vestimentis^k 10 apparuit.

cf. A.H. DCCCCLVIII. Hagano¹ abbas Herveldensis^m potestatem suam reliquit ob infirmitatem corporis sui³, eoque vivente Guntherus electus est in locum eius.

cf. H.Q.A.O. DCCCCLX. Venerunt legati Rusciae gentis ad 15 959. regem Ottonemⁿ deprecantes, ut aliquem suorum^o episcoporum transmitteret, qui ostenderet eis viam veritatis.

961. Qui consensit deprecationi eorum, mittens Adalbertum^p

962. episcopum fide catholicum^q, qui etiam vix evasit manus eorum⁴. 20

ib. DCCCCLXI. Venerunt legati domni apostolici ad regem Ottonem invocantes^r eum Romam in adiutorium

cf. Alt. Iohannis papae. Filius eius Otto secundus in regem ungitur Aquisgrani.

cf. H. 961. O. DCCCCLXII. Otto rex perrexit Romam, eumque 25 Iohannes papa^s gratanter suscipiens, honorifice super cathedram^t augustalem posuit et benedictione atque

consecratione sua imperatorem fecit.

cf. Hild. Guntherus Herveldensis^u abbas obiit⁵; cui Egilolf^v 963. successit. 30

cf. H.O. DCCCCLXIII. Magna sinodus^w facta est Romae,

a) Stadam. B2; Hademarus B3^a. b) *om.* B1^a. 2; abbas fulden. B1^b. 3^a. c) Luitdolfus A1; Luitolfus B1^a; Luitolfus B1^b (*infra* l. 7. Luitolfus); Luitolfus B2. d) eamque — successit *om.* B1^b. e) Meingoz B2; Meingos B1^a. f) abbas Heruelidae A1. 2; heru B1^a; heru. B2. g) idem B1^b. h) mogonti B1; Moguntiam B2. P. (*semper*). 35 i) est *add.* A1. k) hominum *add.* A2. — aparuit B1. l) Hagano A1. m) Herfel B2; heru abbas B1^a. n) primum *add.* B1^b. o) ep. suorum B1^b. p) Adelf. B1. 2. 3^a. q) kath. B1^b. r) vocantes B2; et inv. B1^b. s) *om.* B1. 2. t) kath. B1^a; aug. eath. B2. u) *om.* B2; hirsfel B1^a; abbas heruel. B1^b. v) Egilof B1^a; Egiloff B1^b. 2. w) syn. A1. 2. B1^a. 3^a. 40

1) *Haec cum Cont. Reginonis conveniunt.* 2) Febr. 2; *Ann. necr. Fuld., SS. XIII, p. 198. Haec solus Lamp. habet.* 3) *Paralysi percussus; cf. Cont. Reginonis a. 959. 960.* 4) *Legati iam a. 959. advenerunt, Adalbertus Ruscis demum a. 961. episcopus datus est post Libutium defunctum. Cf. Cont. Regin. a. 959. 960. 961. 962.* 5) *Demum a. 963, 45 Sept. 14; Ann. necr. Fuld., SS. XIII, p. 199.*

*p. 61. *DCCCCLVII. XLVI. XXIII. Liutolfus in Italia est mortuus et inde ad Mogontiam portatus et ad Sanctum Albanum sepultus.

DCCCCLVIII. XLVII. XXIII. Signum crucis in vestimentis apparuit.

DCCCCLVIII. XLVIII. XXV. Patriarcha^a de *cf. Au.* Aquileia¹ venit in Herisfelt².

DCCCCLXI. L. I. *Otto secundus ann. XXIII.* Venerunt legati domni apostolici ad regem Ottonem et^{960.} rogaverunt eum Romam pergere in adiutorium Iohannis pape.

DCCCCLXII. I. II. [*Romanos^b filius Constantini ann. III*].

a) Patri c. b) haec manu D scripta sunt in c., ubi numerus regni Francorum post
15 haec posita.

1) Ingelfridus. 2) Mirandum est, quod hic annalista omiserit quae in *Ann. Hersfeld.* ad a. 960. de Adalberto abbate Weissenburgensi legantur.

cui Otto^a imperator presidebat cum multitudine magna episcoporum, abbatum, sacerdotum, clericorum ac monachorum; ibique deiectus est Benedictus a sede apostolica¹.

cf. H.A. DCCCCLXIII. Berengerus^b rex obsessus est in Monte Sancti Leonis ibique captus atque in Babenberg ductus est cum Willa uxore sua².

cf. H.A.O. DCCCCLXV. Otto imperator de Italia venit. Brun archiepiscopus* obiit; cui Folmarus^c successit.

ib. *DCCCCLXVI.^d Otto imperator tercia vice Romam¹⁰ venit. ^{*p. 63.}

ib. DCCCCLXVII. Otto imperator^e misit legatos suos ad Willihelmum^f archiepiscopum^{f*} et alios principes, ut Ottonem filium suum cum omni dignitate regali ad Italiam mitterent. Quem ipse suscipiens Romam perduxit, ut papa Iohannes posterior imperatorem faceret; quod et libenter fecit.

cf. O.H.A. DCCCCLXVIII. Willihelmus^g archiepiscopus^h obiit; cui abbasⁱ Fuldensis Hatto successit. Abbatiam vero suscepit Wernher^k.

cf. H.A. DCCCCLXVIII.^l Hatto Mogontiacensis^m archiepiscopus obiit; cui Rutberdusⁿ successit. ²⁰

ib. DCCCCLXX. Egilolfus^o Herveldensis^p abbas obiit; cui Gozberdus^q successit.

ib. DCCCCLXXI. Exustum est famosum templum in Dornburg. ²⁵

cf. A.H.O. DCCCCLXXII. Ottoni iuniori imperatori missa^r est^s Theophanu^t ab imperatore de Grecia. Eodem

*) Coloniensis *add. B 1. P. (ante arch.)*.

a) *inap. otto B 2.* b) Berengerus B 2. c) folmarus B 1^b. d) DCCCCLVI. *et seqq.* 30 a. DCCCCLVII, DCCCCLVIII. B 2. e) *om. B 1. 2.* f) Willihelmum A 1; willihelmum B 1^a; willihelmum B 1^b. 2. f*) mogont. *add. B 1^b.* g) *sic B 1^a; Wilhelmus A 1. 2. B 1^b. 2; Willihelmus B 3^a.* h) mogont. *add. A 2; mog (mogont. B 1^b) add. B 1. 3^a; Moguntinensis ante arch. P.* i) *abb. Fuld. om. B 1. 2; Hatto abb. Fuld. B 3^a.* k) Werh¹ B 2; Wernherus B 1. l) DCCCCLXIII. B 2. m) Mogontiae A 1; *mog B 3^a; om. B 2; 35 arch. mogontiensis (mogon. B 1^b) B 1.* n) Rutbertus A 1. B 1^b; Rupertus B 2. 3^a. o) Egilolf B 1^a; Egilolfus B 1^b. p) abbas heruel. (Herfel B 2) B 1. 2. q) *sic B 1^b; Gozbertus A 1; Gosberdus B 1^a; Gosperdtus B 2.* r) *om. B 1^b.* s) *om. B 1. 2.* t) *post corr. Theophanii B 3^a, et ita B 1^a. 2; Theophanu B 1^b; Theophania P.*

1) *In synodo Vaticana a. 963, Nov. 6. congregata, cui imperator prae-* 40
sedet, Iohannes XII. depositus est. Benedictus V. in synodo Lateranensi
a. 964, mense Iunio celebrata, cui Leo VIII. papa praesedit, depositus
est. Has duas synodos annalista confudit. 2) *Cf. Reginonis Cont.*
Ad hunc et sequentes annos cf. etiam quae Thietm. II, 13. 35. ex Ann.
Quedl. exscripsit.

DCCCCLXIII. III. IIII. Berengerus rex obsessus est in Monte Sancti Leonis ibique captus et in Babenberg deductus.

DCCCCLXV. I. V. [*Nicophorus^a annos VI. et dim.*].

5 Otto imperator de Italia revertendo venit ad Franconofurt.

*p. 63. *DCCCCLXVI. II. VI. Otto imperator tertia vice ad Italiam pergendo Romam pervenit.

DCCCCLXVIII. IIII. VIII. Willihelmus archiepiscopus obiit; cui Hatto successit.

10 DCCCCLXVIII. V. VIII. Hatto archiepiscopus 970. obiit; cui Ruotbertus successit.

DCCCCLXX. VI. X. [*Otgerus^b episcopus¹ obiit, Baldericus episcopus ordinatur^c*].

15 DCCCCLXXI. I. XI. [*Iohannes^a Cymisch ann. VI. et dimid.*]. Exustum est famosum^d templum in Thornburg².

DCCCCLXXII. II. XII. Domno Ottoni iuniori imperatori missa est filia imperatoris de Grecia.

a) haec manu D scripta sunt in c., ubi numerus regni Francorum post haec posita.

20 b) haec manu D scripta sunt. c) ordin c. d) famosum c.

1) *Spirensis*. 2) *Cf. etiam Ann. Magd., SS. XVI, p. 152. et Ann. Saxo, SS. VI, p. 624 (ex Nienburg. per Quedl.?* cf. *B. de Simson, 'N. Archiv' XIV, p. 608 sq.); Thietm. II, 35 (ex Quedl.)*.

anno Otto^a senior imperator cum iuniore^b Ottone de Italia perrexit in Franciam.

cf. H. A. DCCCCLXXIII. Otto imperator senior cum iuniore venit Quidelinburg^c ibique celebravit sanctum pascha *Mart.* 23. X. Kal. Aprilis. Illucque venerunt legati plurimarum⁵ gentium, id est Romanorum¹, Grecorum, Beneventorum, Italarum^d, Ungariorum, Danorum, Sclavorum, Bulgariorum atque Ruscorum, cum magnis muneribus.

cf. O. H. A. Eodem anno Otto imperator senior obiit in Mime-
Maii 7. lieba^e Non. Maii; cui filius eius^f secundus^g Otto suc-¹⁰cessit.*

cf. Alt. DCCCCLXXIII. Heinricus dux Baioariorum^h et Abraham episcopus² cum Bolisclaione^{i. s} et Misichone⁴ inierunt contra imperatorem pravum consilium. At imperator, tali nefando comperto consilio, congregavit omnes¹⁵ principes suos, et quid inde faceret, consilium petiit. Qui dederunt ei consilium, ut mitteret ad ducem Heinricum et Bobbonem^k episcopum et Gebehardum comitem⁵ eosque ad placitum invitaret per edictum. Qui sine dilatione, Deo donante, dedit se in potestatem impe-²⁰ratoris.

cf. Ott. Eodem quoque¹ anno perrexit imperator contra Haroldum^m in Scleoswigⁿ.

cf. Alt. DCCCCLXXV. Otto imperator habuit magnum conventum in Wehmare^o.²⁵

cf. Alt. Ott. Eodem anno imperator Beheimos^p vastavit et concremavit^q.

ib. DCCCCLXXVI. Otto imperator perrexit ad Baioa-^{*p. 65.}riam^r atque Heinricum ducem expulit Ottonique duci Baioariam^r commendavit.³⁰

cf. Alt. DCCCCLXXVII. Imperator cum magno exercitu

*) B 1. 2 *add.*: Sanctus^v Odalricus^s episcopus obiit.

a) *om.* B 1. 2. b) iuniori A 1 h. l. c) Quidilinburg A 1; emidelinburg B 1^a; a uidelinburg B 1^b. d) Italarum B 2. e) Mimeliaba B 2. f) *deest* A 1. g) otto 2us B 2. h) Bauuariorum B 1; Bauariorum B 2. i) Bolisclaone B 2. k) *sic* B 1 *et Ann. Altah.*; 35 Bopponen A 1. B 2. l) Eodemque A 1. m) Haraldum B 1. 2. n) Scleosung B 1^a; Scleosning B 1^b; Scleosuig B 2. o) Wehemare B 2. p) Bohemos A 2. B 2. P (*semper*). q) *et concr. om.* B 1^b. r) bauuariam B, 1^a; bauuariam B 1^b; bauuariam, *infra* l. 30. banoariam B 2. s) Dedalricus B 1^b (*ex* Odalr., *saepe enim a libraritis* 40 δ [de] *pro* δ *lectum est*); Odalricus B 1^a; Udalricus B 2.

1) Romanorum et Italarum . . . atque Ruscorum *Lamp. addidit.*
2) *Frisingensis.* 3) *II. duce Bohemiae.* 4) *I. duce Poloniae.*
5) *Immo, ut Bobbonem episcopum (Wirziburgensem) et Gebehardum comitem transmitteret ad . . . ducem (Heinricum), ut Ann. Altah. p. 12. habent.*

DCCCCLXXIII. IIII. XIII. Domnus Otto iunior *cf. Alt.*
 imperator perrexit ad castellum quod dicitur Bosuth et
 concremavit illud atque custodes apprehendit secumque
 adduxit^a.

⁵ DCCCCLXXV. V. XV. Domnus Otto imperator
 habuit magnum conventum in Welmare^b.

Eodem anno imperator Beheimos vastavit et con-
 cremavit, et revertendo venit in Herisfelt. *ib.*

^{*p. 65.} DCCCCLXXVII. I. XVII. *Basilius et Constanti-*
¹⁰ *mus coronati sunt cum avo Constantino et patre Romanos.*

Domnus Otto imperator cum magno exercitu per-
 rexit ad Beheim et maximam partem terrae illius con-
 cremavit.

a) abduxit *corrigendum videtur.* b) *sic c.*

cf. Alt. perrexit ad Beheimos^a et maximam partem terrae illius incendio concremavit. Ipse quoque Heinricus cum altero Heinrico¹ invaserant Bazowam^b. Quod imperator ut^c audivit, festinato exercitum illo movit urbemque obsedit et Heinricum ducem ad suam gratiam recepit atque in Franciam² perrexit.

ib. DCCCCLXXVIII. Ad imperatorem Ottonem venit *Mart. 31.* in pascha Bolislawo^d; qui honorifice susceptus magnisque muneribus ab imperatore oneratus rediit domum. Aderat et Heinricus cum altero Heinrico, qui comprehensi in exilium missi sunt.

cf. Alt., Ott. Eodem anno Liutheri^e rex cum electo numero militum repente invasit Aquisgrani palacium seditque ibi tribus diebus. At Otto imperator festinato cum exercitu insecutus est Liutharium^f usque in Sigonem^g fluvium et usque ad sancti Dionisii^g cenobium, eumque non adprehendit^h, quia fugiendo evasit.

DCCCCLXXVIII. Gero comes a Waldone quodam accusatus, dum eum in singulari certamine occidissetⁱ, ipse tamen ab imperatore decollatus est³.

cf. Alt. DCCCCLXXX. Otto imperator perrexit in Italiam. Et Gozberdus^k abbas aecclesiam construxit in Ordorf^l.

cf. Alt., Ott. DCCCCLXXXI. Adelbertus^m Magadaburgensisⁿ archiepiscopus obiit; cui Hisillarius successit. Imperator^o natalem^p Domini⁴ Romae celebravit.

cf. Alt. DCCCCLXXXII. Destructus est episcopatus in Mersiburg^q, miraeque magnitudinis edificium cecidit in Magadaburg^r.

cf. Ott., Hild. Eodem anno Otto imperator valde periculosum habuit prelium cum Sarracenis in Calabria. In quo prelio occisus^s est Heinricus Augustensis aecclesiae episcopus cum aliis plurimis episcopis. In quo etiam prelio *Iul. 13.* Idus Iulii⁵ occisi sunt milites fortissimi, id est^t Udo⁶,

a) Bohemios B 2. b) Bazomiam B 2. c) cum B 1^a. d) Bolislaw B 2; Bolizlawo B 3^a. e) sic B 1^b (vel luith.). 3^a; Luitherus A 1; Luttheri B 1^a; Luitheri B 2. f) Luitharium A 1; Lutharium B 1; Luitharium B 2; Lutharium B 3^a. g) dyonisii B 2. h) appr. B 1. 2. 3^a. i) occidisse B 1^b. k) Gozbertus A 2. B 1^b. 2; Goswertus B 1^a; Hirsfeldensis *add. P.* l) Ordorf B 2. m) Adebertus B 1^b. n) Madaburgen. B 1^b; Magdeburgen B 2. o) et imp. B 1^b. p) nat B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. q) merseburg B 3^a. r) Magdaburg B 1^b. 2; Magadeburg B 3^a. s) occisus A 1. t) fort. Hi scilicet A 1. 2. 40

1) Duce Carinthiae. 2) Saxoniam *Ann. Altah. recte.* 3) *Cf. Thietm. III, 9; Ann. Hild. (Altah.).* 4) *Immo pascha, ut Ann. Hild. habent. Sed etiam Ann. Altah. natale Christi.* 5) *Immo III. Idus Iul. (Iul. 13); II. Id. Iul. Ann. necr. Fuld.* 6) *Frater Conradi ducis Suevoiae, comes Franconiae; cf. Thietm. III, 20.*

DCCCCLXXX. IIII. XX. Domnus^a Otto imperator perrexit ad Italiam.

DCCCCLXXXI. V. XXI. Adelbertus archiepiscopus Magadaburgensis et abba Wicenburgensis obiit; cui
5 Sandraldus successit¹.

DCCCCLXXXII. VI. XXII. Destructus est episcopus in Mersiburg. Et mire magnitudinis edificium cecidit in Magadaburg.

a) Domnus — Italiam iam praecedenti anno adscripta erant, sed ibi erasa sunt.

Gebehardus, Guntherus¹, Berhtoldus^a cum aliis multis², et Otto dux atque Wernher^b abbas Fuldensis³. Ipse imperator vita^c comite vix evasit.

cf. Ott. DCCCCLXXXIII. Otto secundus imperator Romam post male gestas res regressus obiit ibidemque sepultus est. Henricus dux Baioariae^d regnum invasit, sed a principibus est reprobatus.

Hild. cf. A. O. DCCCCLXXXIII. Filius imperatoris tercius Otto patri successit in regnum^e, unctus in regem Aquisgrani a Iohanne Raven-
983. nati^f episcopo.

cf. Alt. *DCCCCLXXXV. Gozberdus^g abbatiam reddidit; *p. 66.
984. cui Bernharius^h successit.

Hild. cf. A. O. *DCCCCLXXXVI. Otto rex puer Boemios^{i, 4} vastavit, *p. 67.
sed⁵ Misiconem^k cum muneribus obviam suscepit.

ib. DCCCCLXXXVII. Iterum rex Boemiam^l intravit⁶ et 15
eam ad deditionem coegit.

ib. DCCCCLXXXVIII. Estatim fervor nimius.

975. Ruopertus^m Mogontinusⁿ archiepiscopus *obiit; cui *p. 68.
Willigis^o successit⁷.

Hild. DCCCCLXXXVIII. Theophanu^p imperatrix Romam perrexit 20
cf. Alt. omnem que illam regionem regi subdidit.

ib. DCCCXC1. Theophanu^p imperatrix obiit. Ignis de Rheno^q
ascendit et villas proximas absumpsit.

cf. Alt. Gotehardus^r monachus factus est.

a) Berhtoldus B 1^b; Berholdus B 1^a; Bertholdus A 1. 2. B 2; Berchtoldus B 3^a. b) Wern- 25
herus B 1. 2. 3^a. c) vita com. om. B 2. d) Baiorie B 1; Baioarie B 2. e) in r.
om. B 1^b. f) Ranenati B 1^a. g) Gosberdus B 1; Gozbertus A 2. B 2; abbas hirsfel.
add. B 1^a; Hirsfeldensem add. P; heruel. post abb. add. B 1^b. h) Bernhardus B 2.
i) sic B 1^a. 3^a; Boheimos B 1^b. 2 (aut Bohemios); Boemiam A 1. k) Misiconem A 1. 2;
Misiconem B 1^a. P. l) Bohemiam B 2. m) sic B 3^a; Rupertus A 1. B 1. 2. n) Mo- 30
gontiae A 1; moguntinen. B 1^b; arch. mog. (Mogou B 2; mogontinus B 3^a) B 1^a. 2. 3^a.
o) Willigisus B 1. 3^a; Waligis B 2. p) Theophana h. l. A 1; post corr. Theophanii
B 3^a, et ita h. l. B 1; Teophanu h. l. B 2. q) Rhneo A 1; Reno A 2. B 1. 2. r) Gode-
hardus A 1. 2; Gotehardus B 3^a semper.

1) Marchio Misnensis. 2) Hos cum aliis in Ann. necr. Fuld., SS. XIII, 35
p. 205, enumeratos esse monuit H. Lorenz p. 54. Cum Lamp. historiam
quandam abbatis Fuldensis se legisse dicat, nescio an ex illa haec
sumpsit. 3) Otto dux Sueriae et Baioariae et Wernher abbas non in
proelio, sed eodem anno in Italia obierunt. Sed cum in Ann. necr.
Fuld. utriusque obitus post praedictos adnotatus sit, nescio an hac re 40
error hic exortus sit. 4) Boemios hoc loco et Boemiam sequenti anno
scripsit Lamp. pro Sclaviam (et Sclavos), ut Ann. Hild. et Altah. et
Ottenb. habent, ut igitur etiam in exemplari ab eo exscripto legebatur.
5) Male Lamp. scripsit sed pro et ibi, ut Ann. Altah. habent (ibique
Hild.), opinatus Misiconem tunc hostem regis et ducem Boemiae fuisse, 45
cum dux Poloniae et socius belli regi fuerit. 6) Male hoc Lamp.
mutavit. Exemplar annalium ab eo exscriptorum habuit: Saxones Sclavos
... coegerunt, ut ex Ann. Altah. et Ottenb. apparet. Rex huic ex-
peditioni non interfuisse censendus est. 7) Falsissime et coniectando,
ut videtur, Lamp. hoc huic anno adscripsit, quod a. 975. factum est. 50

DCCCCLXXXIII. VII. XXIII. Branthoh abbas Fuldensis constituitur; et pie memorie^a

DCCCCLXXXIII. VIII. I. Otto tertius ann. XVII. Domnus Otto puer iterum rex constitutus^b est, qui domnum Bernharium abbatem fecit fratrum Hersfeldensium.

^{*p. 70.} DCCCCLXXXV. VIII. II. Otto dux¹, filius Cuonradi ducis², istud cenobium, id est Wicenburg, vi in-vasit, loca distribuit.

¹⁰ DCCCLXXXVI. X. III. [Baldericus^c episcopus³ obiit, Ruoppertus episcopus ordinatur].

DCCCCLXXXVIII. XIII. VI. Gisilharius abbas⁴ obiit; cui Gericus successit.

¹⁵ DCCCXCIII. XVII. X. Synodus Aquis facta per Dominicum Romanae ecclesie episcopum.

Millesimus. XXIII. XVII. Adelgeid imperatrix obiit.

²⁰ MI. XXV. I. Heinricus II. ann. XXIII, in IIII^od obiit. Gericus abbaciam reddidit et Siegebodonem elegit.

MII. XXVI. II. Otto tertius imperator obiit; cui Heinricus successit. Siegebodo abbas obiit; cui Luithardus^e successit.

²⁵ MIII. XXVIII. III. [Waltherus episcopus³ ordi-natur^f]. Monasterium istud combustum est.

MVII. XXXI. VII. Gericus pius abbas obiit.

MVIII. XXXIII. VIII. Brun episcopus⁵ martyrio coronatur.

³⁰ MXIII. XXXVIII. XIII. Heinricus Romae appel-latus est cesar.

MXXIII. XLVIII. XXIII. Cuonradus secundus rex efficitur [VI. Id. Sept.^g].

Sept. 8.

a) Otto imperator secundus obiit supplevit Pertz; nulla lacuna in c. b) estitus c.
 c) haec manu D scripta sunt, Baldericus — Ru in loco raso. d) i. e. in XXIII°.
³⁵ e) sic c. (non Liuth.). f) ord c.; haec manu D scripta. g) VI. ID SEPT litteris maiusculis, quas dicimus, scripta, alia manu, nescio qua (non A), addita sunt.

1) Carinthiae. 2) Lotharingiae. 3) Spirensis. 4) Weissenburgensis. 5) Dictus de Querfurt.

Hild. *DCCCCXCII. Otto rex Brandenburg^a obsedit. Gerdah^b *p. 69.
cf. A.O. Hildinesheimensis^c episcopus obiit;

A.

B.

cui Bernwart successit.

domnus Bernwardus, regius cancellarius, in divinis et humanis rebus sollertissimus, successit^d, XVIIIe Kal. Februarii ordinatus^f.

cf. Alt. *DCCCCXCIII. Wolfgangus^g Ratisponensis episcopus^h obiit; cui Gebehardus successit. 10

Hild. Filiiⁱ Heinrici comitis Heinricus, Uto^k, Sigifridus contra piratas
cf. Alt. pugnanti^l; quorum I^m occisusⁿ, duo^o sunt capti^l.

cf. Alt. *DCCCCXCIV. Maiolus abbas² obiit. *p. 91.

Hild. DCCCCXCVI. Otto rex contra Crescentium Romam
cf. A.O. venit, ubi et Brunonem in sede apostolica constituit; a quo et ipse imperator factus est.

cf. Alt. 997. Gotehardus abbas factus^p est in Altaha.

Hild. DCCCCXCVII. Iohannes Placentinus episcopus sedem apostolicam invasit consilio Crescentii.

cf. A.O. Adalbertus^q episcopus³ martirizatur. 20

Hild. DCCCCXCVIII.^r Crescentius ab imperatore decollatus cum XII
cf. Alt. suis ante Urbem^s suspenditur. Iohannes pseudopapa cecatur^t.

cf. A.O. DCCCCXCVIII. Brun^u papa, qui et Gregorius,

Hild. obiit; cui Gerbertus^{v.4}, qui et Silvester, successit. Adelheit^w
imperatrix obiit. 25

cf. A.H.O. M. Imperator ossa Karoli^x Magni Aquisgrani, a pluribus eousque ignorata^y, invenit. Gaudentius frater Adalberti^z martiris in Prago^{a.5} archiepiscopus constituitur.

cf. A.H. *MI. Imperator natalem^b Domini Romae celebravit. *p. 92.

ib. MII. Otto III.^c imperator obiit; cui Heinricus 30
Baioarius^d successit.

Eggihardus^e marchio, regni usurpator, Poledi^f occisus est⁶.

a) Brnadenburg A 1; Brandenburg B 3^a. b) Gerdach A 1. 2; Gerda⁹ B 2. c) Hildesheim A 1. 2; hild B 1. 2. — episc. om. B 2. d) sollert. succ. post ordinatus scriptum B 1^a. P., sed signis transpositum est B 1^a. e) sic Ann. Hild. et Vita Berno. c. 4; XV. B 1^a; et III. B 1^b; VIII. B 2; 14. P. f) ordiatu B 1^b. g) Wolfgangus B 1^b. 2. P. h) om. B 1. i) Filii — capti ad a. 992. post ordin. posita B 1^a. P.; sibi (pro Filii) B 1^a; et filii P. k) Uto A 1; Verto (ex ūto) B 2; Utto P. l) pugnantes B 1^b. m) unus B 1^b. P.; primus A 1. B 2. unde I, quod B 1^a habet, in autographo Lamp. fuisse patet. 40 n) est add. B 2. o) II B 1^a. p) factus — Alt. om. B 1^a. q) Adelberdus B 1^a; Adelbertus B 1^b. 2. r) DCCCCXCIII. et seq. a. DCCCCXCIII. B 2. s) duodecim s. a. urben A 1. t) excecatur B 2. u) Bruno B 1^b. 2. v) Gebertus A 1; Gerberthus B 2. w) Adelheit B 1^b; Adelheid A 2. B 2; Ad. imp. ob. om. B 1^a. x) Caroli A 1. 2. B 2. y) ignorta B 1^b. z) Adelb. B 2; Adeberti B 1. a) Pago B 2. b) nai B 1^a; nativi- 45 tatem B 1^b. 2. c) tercius B 1^b; imp. tercius B 2. d) Bauarus B 2. e) Egihardus B 2. f) Polodi A 1.

1) Verba haec in Ann. Hildesh. codice exciderunt. 2) Cluniacensis.
3) Pragensis. 4) Haec verba in Ann. Hildesh. codice abscisa sunt.
5) Gnezna. 6) Cf. Vita Meinweri c. 7, SS. XI, p. 110; Lorenz p. 38. 50

MXXV. XLVIII. I. Heinricus imperator obiit; cui Cuonradus successit.

MXXVI.^a II. Domnus Brunicho presbyter^b et *(Mart. 10)* monachus obiit¹.

5 MXXXIII.^c Dedicatum^d est oratorium sancti Petri in Wizenburg a Reginboldo^e Spirensi episcopo; et eclipsis solis facta est in natali^f apostolorum. *Iun. 29.*

10 Mill. XXXVIII.^g Dissensio facta est de adventu Domini per domnum Willihelmum Argentinensium episcopum.

Mill. XXXIX. Cuonradus imperator obiit; cui Heinricus filius successit.

Mill. XLII. Ungarii regem suum² expulerunt. 1041.

Mill. XLIII. Gisila imperatrix obiit. Folmarus 1043.

15 abbas³ obiit; cui Arnoldus successit. Heinricus rex *(Maii 14)* Agnetem duxit reginam.

Mill. XLIII. Rex Heinricus cum exercitu Un-1044. garios invasit et prelium committens devicit regemque² *(Iul. 5)* eis restituit. In ipso bello fuit ipse et Gebehardus

20 Radixponensis episcopus et Brun Wirzeburgensis episcopus et caeteri multi.

Mill. XLV. [Brun^h episcopus⁴ obiit]. 1045.

Mill. XLVII. Heinricus rex conventum magnum 1046.

25 Romae habuit, ibique deiectus papa⁵, et Swidegerus *(Dec. 24, 25)* Babenbergensis episcopus in sede apostolica collocatur; a quo rex ipse augustus, Agnes quoque imperatrix sunt appellati.

Mill. XLVIII. Swidegerus papa obiit⁶; cui Puppo 1047. episcopus Brissanus successit.

30 Mill. L. Domnus Brun Tullensis episcopus in 1048. sedem apostolicam elevatur⁷.

Mill. LII. Magna sinodusⁱ congregata est in Mo-1052. gontia^k, cui Leo papa et Heinricus imperator presidebant.

35 Mill. LIII. Domnus Brun, qui et Leo papa, cum 1053.

a) iam cessant anni imp. Constantinop. b) p̄r (i. e. vulgo pater) c. c) iam cessant anni regum Franc. d) haec, ut videtur, iam ad a. 1032. adscripta erant, sed ibi erasa sunt. e) boldo — apostolorum in loco ruso. f) nai c. g) abhinc etiam numeri annorum manu E scripti sunt. h) haec manu F addita sunt, quae nil aliud scripsit.

40 i) sinodis c. k) mogouii c.

1) Cf. *Necrol. Weissenb.*, 'Archiv des hist. Vereins für Unterfranken' (1855) XIII, 3, p. 55. 2) Petrum. 3) Weissenburgensis. 4) Wirzeburgensis. 5) Benedictus IX. a. 1046, Dec. 24. 6) Iam a. 1047, Oct. 9. Sed Damasus, eius successor, demum a. 1048, Iul. 17. consecratus est. 7) Electus iam a. 1048, Dec., consecratus a. 1049, Febr. 12.

- cf. A.H.* MIII. Plerique principes a rege deficiunt, sed post modicum correcti in gratiam recipiuntur.
- cf. H.O.A.* MIIII. Miserandum Papiæ incendium. Brun^a frater regis, qui electioni eius^b aliquamdiu restiterat, in gratiam eius rediit.
- cf. A.H.* *MV. Bernharius abbas Herveldensis obiit; cui^c Gotehardus^e successit.
- ib.* MVI. Guntherus, nobilis vir de Turingia^d, monachus factus est Herveldiæ; sed postea ad Althaha transiit consilio Gotehardi^e abbatis^l. Fames valida.
- ib.* MVIII. Nothger^f Leodiensis episcopus obiit; cui Baldaricus successit. Guntherus monachus heremum petivit^g.
- cf. Hild.* MVIII. Aecclesia maior Mogontiae^h, quam Willigisus construxerat, incensa est ipso die consecrationis 15 suae.
- ib.* MX. Ansfridusⁱ Traiectensis episcopus obiit; cui Adelboldus successit.
- cf. A.O.H.* MXI. Willigisus Mogontinus^k archiepiscopus obiit; cui Erkenbaldus^l* successit. Abbatiam Brantho^m suscepit².
- cf. H.O.* MXII. Aecclesia maior in Babenbergⁿ ab Eberhardo primo eiusdem sedis episcopo *consecrata est. ^{*p. 94.}
- cf. A.H.* Gotehardus abbatiam Herveldensem^o reliquit; cui Arnoldus^p successit. ²⁵
- cf. H.O.* MXIII. Henricus rex cum Cûnigunda^q regina imperiale nomen suscepit.
- ib.* MXV. Imperator ad Polenos^r cum exercitu abiit.
- cf. A.O.H.* MXVI. Grando magna fuit, et multi fulmine exusti sunt. ³⁰
- cf. H.O.* *MXVII. Megingoz^s Treverorum episcopus obiit; cui Boppo successit. Imperator contra Polenos^r iterum^t exercitum duxit^u. ^{*p. 95.}

*) Fuldensis abbas *add.* B 1.3^a (abb. Fuld.); Fuldensis *add.* P.

a) Bruno B 2. b) *om.* B 1^b. c) Godeh. A 1.2. d) Thur. B 1.2. e) Godeh. A 1.2; 35 (Goth. B 2. f) Notger B 2. g) petiit B 2. h) mog B 1^a; Mogon. B 1^b; Moguntie B 2. i) Ausfr. B 2. k) Mogontiae A 1; Mogonⁱ B 2; arch. mog (mogon. B 1^b) B 1.3^a. l) Erchenb. A 1.2. m) Brancko B 2. n) habenburg B 1^b. o) Heruelt B 2. p) Arn. succ. *om.* B 2. q) Cûnegunda B 1; Cunegunda B 2; Cunigunda A 1. r) Polonos B 2. P. (*semper*). s) Meingoz treue B 1^b; Meingos treu B 1^a; Meingo Treue-40 ren B 2. t) tercium B 1^b. u) ducit B 2.

1) *Cf. etiam Ann. Saxo a. 1006, SS. VI, p. 656; Vita Godehardi post. c. 8, SS. XI, p. 201; Lorenz p. 37.* 2) Abb. Br. susc. *ipse Lamp. addidit, quae apud reliquos non leguntur.*

magna manu Francorum atque Latinorum pugnavit 1053. contra Nortmannos, sed heu! pro dolor! pene sui omnes deciderunt pugnando^a, et ipse vix urbium monitione^b salvatus.

5 Mill. LIIII. Domnus Leo papa nonus obiit in 1054. Christo. Sigebodo Spirensis episcopus obiit. (Apr. 11/2).

Mill. LV. Coniuratio Welphi ducis Karendinorum^c 1055. contra imperatorem.

10 Mill. LVI. Domnus papa Gebehardus, qui et Victor, 1056. Goslaria^b venit, ibique Heinricus Romanorum imperator augustus tertius obiit; cui Heinricus filius eius successit.

*p. 71. Mill. LVIII. Heinricus comes palatinus¹ mentis 1059? insania captus tonsuram et monachicum^d habitum^d accepit ac monasterium Gorziae sub specie religionis intravit; sed eum, quem ingressum^b vitae posuit, pedem retraxit seseque in eum, quem despexit, mundum male-
15 sanus iniecit, insuper et domnam Mathildam, Gozelini ducis¹ filiam, que sibi in matrimonio iuncta fuit, heu! (Iul. 27.) infelix parracida^b peremit². Eodem anno Liutboldus 1059. (Dec. 7.)
20 archiepiscopus obiit.

Mill. LVIII. Heinricus comes iterum penitentia 1060? ductus monasterium³ ingressus est.

Mill. LX. Cuonradus episcopus Spirensis obiit; cui (Dec. 12.) Einhardus successit.

25 Mill. LXI. Cuono dux Karendinorum obiit. Agnes 1061. velamen testimonii⁴ accepit.

Mill. LXII. Anno Coloniensis episcopus regem 1062. (Apr.) Heinricum matri subripuit seseque illi magistrum prefecit. Eodem quoque anno Romam directi sunt papae
30 duo, Parmensis⁵ episcopus et Lucensis^{c. 6}, inter quos usque ad sanguinis effusionem certatum est.

a) pugnando ead. m. corr. pugnando c. b) sic c. c) sic infra l. 25, kar h. l. c.
d) bis ser. c. e) Lutensis c.

1) *I. Lotharingiae.* 2) *Quo tempore haec et quod hi annales ad a. 1059. referunt gesta sint, non satis constat, cum Lamp. haec ad a. 1057. et 1061, infra p. 72. 79, Berthold., SS. XIII, p. 731. V, p. 271. caedem Mathildae ad a. 1060 (Ann. Laub., SS. IV, p. 20. ex Weissenburg. eandem ad a. 1058) referant, cuius diem (Iul. 27) indicat Necrol. Weissenb., Böhmer, Fontes IV, p. 312. Cf. Vit. Annonis I, 19. 32, 40 SS. XI, p. 475. 479 sq. et quae Meyer v. Knouau, 'Jahrb. Heinrich IV.' I, p. 162 sqq. n. 83. 84. p. 199 sqq. de tempore harum rerum gestarum exposuit.* 3) *Efternacense, quo mente captus missus est; cf. infra p. 79.*
4) *Cf. Levit. 24, 3: velum testimonii. Quare non ausus sum ex Ann. Laub. l. l. velamen castimonii recipere, ut Meyer v. Knouau l. l. I, p. 231, n. 68. 45 censet.* 5) *Cadalus (Honorius II).* 6) *Anshelmus (Alexander II).*

- cf. H.O.
1020. MXVIII. Imperator papam¹ Babenberg^a suscepit hospicio.
- ib. MXX. Heribertus Coloniensis archiepiscopus obiit; cui Pilegrinus successit. Erkenbaldus^b Mogontinus^c archiepiscopus obiit; cui Aribo successit. 5
- cf. O.A.H. MXXI. Ingens terrae motus factus est in Baio-
aria^d.
	A.	B.	
cf. A.H.	MXXII. Gotehardus episcopus factus est Hildenesheim.	MXXII. Dominus ^e Bernardus ^f Hildinesheimensis ^f 10 episcopus obiit*; cui ^g Gotehardus ^h Altahensis ⁱ abbas ^k successit**.	
cf. Hild.	*MXXIII. Gero Magadaburgensis ^l episcopus obiit; *p. 96. cui Hunfridus successit. Brantho ^m abbas ⁿ Fuldensis ^o 15 episcopus factus est Halberstatensis; Richardus Fuldensis ^o abbas factus est ^{p. 2} .		
cf. O.A.H.	MXXIII. Heinricus secundus ^q rex, primus ^r imperator, obiit; cui successit Cuonradus ^s .		
cf. H.O.A.
Mart. 26.	*MXXVII. Cunradus ^t rex imperator factus est in 20 pascha. Gebehardus ^u frater imperatoris coactus est ex ^{*p. 97.} laico clericus fieri.		
cf. Ott.	MXXVIII. Heinricus imperatoris filius rex factus est Aquisgrani per Pilegrinum Coloniensem ^v archiepiscopum ³ . 25		
cf. H.A.	MXXVIII. Bruno Augustensis episcopus obiit; cui Eppo successit. Wernher ^w Argentinae episcopus obiit; cui Willihelmus ^x successit.		

*) XII. Kal. Decembris⁴ add. B 1 (B 1^b extra lineam, signis appositis). 30

**) III. Nonas Decembris ordinatus⁵ add. B 1^b. P.

a) Babenburg B 1^b. b) Erchenb. A 1. 2; Fricenbaldus B 2. c) om. B 2; Mogontiae A 1; mogont. B 1^b; arch. mög B 1^a. 3^a. d) Baiora B 1^b. e) Dominus B 1. P.; Dñs B 2. — Bernardus P. f) hild¹ B 1^a. b. 2; hildisheimensis B 3^a; Hildesheim. P. g) deest B 1. P. h) Gotteh. B 2; Goteh. B 3^a. P. i) altah¹ B 1; altaha B 2. P; Alt. abb. om. B 3^a. 35 k) om. B 1^b. l) ep. Mag. (Magdaburg. A 2. B 2) B 1. 2; episc. om. B 3^a. m) Brandt B 2. n) abb. Fuld. om. (ep. bis scr.) B 1^a. o) abb. Fuld. A 2. B 1^b. P.; f. est abb. Fuld. B 2; Rich. — est ad a. 1024. post Cuonradus positum B 1^a. p) a. successit A 1. 2. q) H. B 1. r) om. B 1. 2. s) sic B 1^b; Cunradus A 1. B 1^a. 2; C. succ. B 2. t) sic B 1^b; Cunradus A 1. B 1^a; Conradus A 2. B 2. u) Geuehardus B 1. 2. v) arch. Col. 40 B 2. w) Wernherus B 1^a. 2. x) Wilhelmus A 1. 2. B 2.

1) *Benedictum VIII. a. 1020, Apr. 14.* 2) Richardus — est ipse Lamp. falso addidit, quae in Ann. Hild. non leguntur. Branthoni abbati a. 1013. deposito Bobbo successit, huic Richardus a. 1018. 3) *Ad haec, quae in Ann. Hild. non leguntur, cf. etiam Vita Meinwerci c. 201, SS. XI, 45 p. 154; H. Bresslau in 'N. Archiv' II, p. 545 sq.* 4) *Haec ex Vita Bernw. c. 54, SS. IV, p. 781, vel Ann. Hild.* 5) *Nescio an hic dies ex Vita Godeh. post. c. 15, SS. XI, p. 204, recte computatus sit.*

Mill. LXV. Heinricus quartus in tertia feria ^{1065.}
 paschae gladium cinxit Wormaciae, Heberhardo archi- ^{Mart. 29.}
 episcopo Treverensi benedicente.

Mill. LXVI. Cometa aparuit. Adalbertus Bre-1066.
 5 mensis episcopus, homo nequam, consiliarius Heinrici
 regis, inter mala, quae operatus est plura, abbatias, pre-
 posituras et omne quod de sanctorum domibus abraderet
 potuit suae nequitiae fautoribus per manus regis tradi 1065.
 fecit, insuper II abbatias, Corbeiam et Laurissam, sibi
 10 vendicavit. Milites autem Laurissamensis abbatis ¹ [feren-
 tes^a] illud egre, ad resistendum edificabant munitiones,
 ponentes in illis custodias; similiter episcopus Mogontiae
 Sigifridus ceterique episcopi, duces et principes omnes-
 que sectatores iusticiae conspirantes apud Triburiam, ^{1066.}
 15 hortati sunt regem, ut quecumque consilio episcopi acta
 fuissent irrita faceret et ab eo cessaret; quod episcopum
 non latuit, nam nocte nemine persequente aufugit; sic
 per gratiam Dei sacer ille locus sancti Nazarii cum
 ceteris locis equae legis salvatus est.

20 Eodem anno Heinricus rex Bertam reginam duxit, ^(Int.)
 Ottonis marchionis filiam.

Pie recordationis Eberhardus Treverensis archiepi-
 scopus^b obiit; in cuius locum cum electus esset Cuono ^(Apr. 15.)
 Coloniae prepositus, populi Treverorum indignantes
 25 noluerunt eum suscipere, sed magna manu armatorum
 collecta nocte eum aggressi, omnes sibi resistentes per- ^(Maii 18.)
 cusserunt, ipsum domnum et regis missum, Spirenses
 episcopum Enhardum, omnesque optimos et res eorum
 secum duxerunt, et non post longe Spirenses episcopum
 30 et suos libertati dantes, prefatum seniore Cuononem
 miserabili tormento — heu infelices! — percusserunt. ^(Iun. 1.)

Comes Willihelmus, qui et Basthart, Anglossaxones ^(Oct. 14.)
 et regem² illorum occidit regnumque obtinuit.

Mill. LXVII. Ad sepulchrum Cuononis martyris 1067.
 35 plura Deus misericordiae suae sygna cepit operari.
 Heinhardus Spirensis episcopus obiit; cui Heinricus suc- ^(Mart. 23.)
 cessit. Godefridus Lotariorum dux periclitantem Ro-
 mam et hostium incursus^c timentem defendere mittitur.

Mill. LXVIII. Aquae inundaverunt. Magna et 1068.
 40 ante inaudita sterilitas vini et pomi facta est³.

a) vocem supplevit Pertz, deest in c., ubi hoc loco sillaba quaedam erasa est. b) archi-
 eadem manu superscr. c) cursus, in eadem manu superscr. c.

1) *Udalrici.* 2) *Haraldum.* 3) *Cf. Lamp. a. 1069 (SS. V, p. 176).*

- cf. H. O. A.* MXXX. Cūnradus^a imperator Ungariam cum^b exercitu intravit.
- cf. Hild.* *MXXXI. Arnoldus^c abbatiam Herveldensem per^{*p. 98.} didit; cui Bardo successit. Sed is post dimidium annum¹ Ariboni Mogontino^d archiepiscopo defuncto successit; Rudolfus^e vero abbatiam Herveldensem suscepit^f.
- ib.* MXXXII. Arnoldus amissa abbatia Herveldensi^g (Dec. 17.) obiit in Gellingin^h.
- cf. O. H.* *MXXXIII. Cūniguntⁱ imperatrix obiit. Impe^{*p. 99.} rator exercitum duxit in Burgundiam contra Ōdonem^{k. 2.} 10
- cf. Hild.* MXXXIII. Albuwinus^l prepositus Herveldensis^m abbas factus in Niunburgⁿ.
1036. *MXXXV. Rudolfus abbas Herveldensis^o ordinatur^{*p. 100.} episcopus Podelbrunnon^p; cui Megingerus^q, vir venerabilis, successit. 15
- ib.* MXXXVI. Piligrinus^r Coloniensis^s archiepiscopus obiit; cui Herimannus^t successit.*
1038. *MXXXVII. Incensum est monasterium Herveldense^{u. 3.} *p. 101.
1037. Gozelo dux Ōdonem^v comitem occidit et cum eo²⁰ *ib.* ad VI milia^w homines⁴.
- cf. H. O.* MXXXVIII. Godehardus^x Hildinesheimensis^y episcopus obiit; cui Diotmarus^z successit.

*) B 1. P. add.: MXXXVI.^a Edificatum est monasterium Scothorum^b in Erphordia per domnum²⁵ Waltherum de Glisberg; ibidem^c sepultus⁵.

a) sic B 1^b; Cunr. A 1. B 1^a. 2. b) om. B 1^a. c) Arnold B 1. d) arch. (archieps B 1^a) mög (mogon. B 1^b; Magont B 2) B 1. 2. e) Rudolfus B 1^b; Rudolfus B 2 saepe. f) abb. iterum recepit B 2; vero abbas herveldensis sus (sic A 1; suscipitur Schr.; successit A 2) A 1. 2, quod compendiiis abb' herū male lectis exortum est (Herū B 1^a; 30 herueld. B 1^b). g) Herf B 1^a. h) gellingin B 2. i) Cunigund A 1; Cūnigū B 1^a; Cunigrat B 2; Conegunda B 1^b. k) Udonem A 1; Dedonem (Ōdonem B 1^a; cf. p. 42, n. s) B 1; Ottonem B 2. l) Albuinus B 2. N. m) Herfel' B 1^a. 2; herfeld' B 1^b. n) Niunburg A 1. 2. B 1; Numburg B 2. o) Herfeld' B 1. 2. p) podelbrunon B 1^b. P.; Podelbrunnon B 2. q) Megingerus B 2. r) Pilegr. A 1. 2; Biligr. B 1. 35 s) arch. Col. B 1. 2. t) Herimannus B 1^b. 2. u) Herfeld B 2. v) Udonem A 1; Ōdonem B 1; Ottonem B 2. w) deest A 1 (sex), B 1^a; VI B 1^b, ut in cod. autographo fuisse videtur. x) incipiunt excerpta cod. B 3^b; Godehardus B 2; Sanctus Godehardus B 3^a. b. y) Hildenesheim. A 1; Hildineh' B 1; Hildeshemeñ B 2; om. B 3^a. z) Diotmarus A 2. B 1. 2; Ditmarus B 3^b. a) Eodem anno B 1^b; numerus deest P. b) Sco- 40 torum P. c) qui ib. sep. est P.

1) Ipse Lamp. addidit post dim. a., quae in Ann. Hild. non leguntur.
 2) II. comitem Campaniae et Blesiae, regnum Burgundiae affectantem.
 3) A. 1038. potius, ut ipse Lamp. in Inst. Herveld. (infra) tradit.
 4) et — homines neque in Ann. Hild. neque in Ann. Saxone et Ann. 45 Magd., qui Ann. Hild. maiores exscripserunt, legitur. 5) Cf. Chron. Sampetr. ed. Br. Stübel p. 10.

Mill. LXVIII. Hyemps magna et aspera; et rex 1069.
 Heinricus barbaros¹ trans Alpiam flumen constitutos
 cum exercitu invasit, populum multum occidit, civitates
 destruxit, fana cum simulachris succendit, captivitatem
 5 magnam cum victoria reportavit. Eodem anno Dedi
 marchio Saxonicus levavit manum contra regem, et
 nichil prevaluit. Adalheid coniux Ruodolfi ducis, quod
 castitatem non servaverit, falso accusata et marito et
 honore privata est.

10 Mill. LXX. Godefridus Luothariorum dux, vir
 mirae audaciae, in natali^a Domini² obiit. Item domi- Dec. 25.
 nus Deus dilecti sui Sebaldi merita per virtutum opera 1070.
 mundo revelavit³.

Mill. LXXI. Ruodolfus Suevorum dux coniugem 1071.
 15 suam, quam per malam famam abiicit, coram Alexandro
 papa expurgatam iterum recepit.

Monachi^b et familia Stabulensis^c cenobii patroni (Maio).
 sui sancti Remacli auxilio de magnis periculis liberati
 sunt.

20 Magna sinodus habita est in Mogontia, cui Hein- (Aug. 15—18).
 ricus rex et archiepiscopus⁴, legati⁵ vero domni aposto-
 lici et diversarum provinciarum episcopi et abbates pre-
 sidebant; ibi Karlus episcopus Constantinensis aeccliesiae,
 nondum tamen ordinatus, quod non per ostium, sed per
 25 symoniacam^d heresim, id est pecuniam, in ovile intra-
 verit, accusatus et convictus, ab episcopatu eicitur.

Otto Baiuuariorum dux, quasi coniurasset in regem 1070.
 Heinricum, hostis iudicatus est, et honor eius⁶ ad alios
 translatus.

30 Mill. LXXII. Sigifridus Mogontiae episcopus ductus 1072.
 spiritu Cluniensę cenobium ingressus est; qui reductus
 a civibus in voto non permansit.

*p. 72. *Mill. LXXIII. Heinricus rex cum in multis offen- 1073.
 disset principes regni eius, oderant eum, quin immo tota
 35 Saxonia quasi vir unus recessit ab eo et rebellavit.

Mill. LXXIII. Heinricus rex coangustatus nimis 1074.

a) natali c. b) Mocrachi, c *eras. c.* c) stabulensis *eadem manu corr.* stabul. d) symoniacā c.

1) *Luticios.* 2) *Dec. 24. potius. Cf. Meyer v. Knouau I, p. 637,*
 40 *n. 78.* 3) *Cf. Lamp. a. 1072 (SS. V, p. 191).* 4) *Sigefridus.*
 5) *Uto Treverensis et Gebehardus Salzburgensis archiepiscopi; epist.*
Sigefridi, Jaffé, Bibl. V, p. 79, nr. 38. 6) *Ducatus Bavariae; quod*
iam a. 1070. in natali Domini factum est. Cf. Lamp. (SS. V, p. 179).

1039. *MXXXVIII. Conradus^a imperator obiit Tra-^{*p. 102.}
cf. H.O. iecti^b feria^c secunda in pentecosten^d; cui Henricus^e
Im. 4. filius eius successit.
- cf. Hild.* Richardus abbas Fuldensis obiit; cui Sigewart^f
 successit. 5
- (Oct. 13.)* Regenbolt^g Spirensis episcopus obiit; cui Sibicho^h
 successit.
1040. *MXL. Henricus rex in Boemiamⁱ duxit exerci-^{*SS. V,}
(Aug.) tum, ibique Werinherus^k comes et Reginhart^l signifer^{p. 152.}
 Fuldensis cum aliis multis occisi sunt^{1.} 10
1041. Petrus Ungariorum rex a suis expulsus ad regem^{1*}
 Henricum confugit petens auxilium^{2.}
- (Aug. 13.)* Eberhart^m [episcopusⁿ] Babenbergensis obiit; cui
 Suitgerus^o successit.
- (Jul.?)* Dedicata est cripta Herveldiae^{p. 3,} atque in eam¹⁵
 translatae sunt reliquiae sanctorum confessorum Wig-
 berti et Lulli.*
1041. MXLI. Henricus rex secundo^q Boemiam ingres-
cf. Ott. sive ducem eius in deditionem accepit, Prenzlao^r nomine,
 terramque eius sibi^s tributariam fecit. Inde per Baioa-²⁰
Sept. 29. riam^t regressus, festum sancti Michaelis^u Ratisponae⁴
 celebravit.
1042. ^vOban^v, qui Ungariorum regnum invaserat^w, erup-
(Febr.) tionem in fines Baioariorum et Carentinorum fecit mul-
 tamque predam abegit. Sed Baioarii coadunatis viribus²⁵
 insecuti predam excusserunt, multisque occisis, reliquos
 in fugam coegerunt^{5.}

*) *Pro W. et L. habet B 1: plurimorum et abbatum sanctorum.*
 — *Nic. de Siegen: translatae sunt corpora sanctorum pluri-*
morum confessorum atque sanctorum abbatum, scilicet Lulli, 30
Wigberti.

a) sic B 3b; Conradus A 1. B 2; Conradus A 2. B 1. b) om. B 1. 2. 3b. c) fer. sec. om. A 1. 2. d) penthecost. A 2. B 1b. 2. e) tercius add. A 2. B 1. 2 (3us); III. superscr. B 3b. f) Sigewartus B 2. g) Regenbot B 2. h) Sybicho A 1; Sibicoh B 1b. i) Boemiam B 1b. 2 (semper). k) Wernherus B 1. 2. — cones B 1b. l) Reginhard A 1. 35 P*) om. B 2; rege B 3b. m) sic A 2; Eberhard A 1; Eberhardus B 1. 2. n) deest B 1. 2. o) Suitgerus B 1b. 2; Suintgerus B 1a. p) sic B 1b; Herveld' B 1a. 2; Herueldensis A 1. 2. q) scds B 1a; excerpta B 1c incipiunt. r) Prenslao B 1b. s) om. A 1. t) baioariam B 1b. u) michah' B 1b. v) Uban A 1. B 1c. 2. w) inuaserant B 2.

1) *Cf. Ann. Saxo, SS. VI, p. 684. et Ann. Magd., SS. XVI, p. 172 (ex 40*
Ann. Hild. mai.). 2) *Quod demum a. 1041. factum est; cf. Ann. Altah.*
(SS. R. G. ed. 2.) p. 24 sqq.; Herim. Aug., SS. V, p. 123; Ann. Poson.,
SS. XIX, p. 572; Steindorff, 'Heinrich III.' I, p. 114 sqq. 3) *Cf. Lam-*
perthi Inst. Herveld. (infra). 4) *Immo Pragae; Ann. Saxo a. 1042,*
SS. VI, p. 685; Steindorff l. l. I, p. 109, n. 4. Ex Boemia vero regem 45
Ratisponam profectum esse recte Lamp. tradit. 5) *Quod demum a. 1042.*
Febr. factum est; Ann. Altah. p. 29 sqq.; Herim. Aug. p. 124.

oravit Dominum intente promisitque penitentiam, et ^{2. Pav. 33, 12. 13.} regnum eius confirmatum est. Eodem anno dissipata ^{3. Reg. 3, 1.} sunt castella, quae rex fecit in offendiculum Saxoniae. Ipse est rex Heinricus, qui excluso episcopo¹ sedem sibi
5 fecit Wormaciae.

Mill. LXXV. Heinricus rex universam regni sui 1075. contraxit^a militiam, ingentem scilicet exercitum, et iuxta *(Iun. 9.)* Unstrot fluvium bellum intulit Saxonibus; ibi multis milibus utrimque interemptis, rex tandem victor effec-
10 tus est.

Herimannus Babenbergensis episcopus, vir mendax et avariciae deditus, postquam sedit annos X, sub Gregorio papa digna damnatione depositus est.

Iterum rex Heinricus cum armato milite Saxoniam
15 ingressus, Saxones quoque pacem petentes suscepit, sed *(Oct. 27.)* sevicia magis quam gratia^b insecutus est universos.

Mill. LXXXVII. Bertha^c imperatrix obiit. Coun-1087. radus factus est rex III. Kal. Iunii Aquisgrani. *Maii 30.*

Mill. CXLVII. Rex^d Cunradus crucem suscepit 1147.
20 ad expeditionem Iherosolimorum.

a) mil. contr. corr. contr. mil. c. nil aliud scripsit, addita sunt in c.

b) grām, m evasum c.

c) haec manu G, quae

d) haec manu H, quae nil aliud scripsit, addita

1) Adalberto.

1042.

(Sept.)
cf. Ott.

MXLII. Rex prima^a expeditione in Ungariam facta predictum Ōban^b fugavit, usque ad fluvium Raban pervenit, tres urbes maximas¹ cepit, acceptoque a provincialibus iureiurando in pace remeavit.

(Iul. 21/2).

Herimannus^c Mimigardenvurtensis^d episcopus obiit²; cui Rutbertus^e successit.

(Iul. 24).

Heriberdus Einstatensis^f episcopus obiit; cui frater eius Gezman^g successit. Cui post aliquot^h ebdomadas

(Oct. 17).

defuncto Gebehardusⁱ successit.

*Dec. 25.**cf. Ott.*

MXLIII. Rex incarnationem Domini Goslariae¹⁰ celebravit. Illuc dux Boemicus^{k. 3} adveniens, benigne susceptus a rege et honorifice aliquamdiu habitus, tandem in pace est dimissus. *Ibi inter diversarum provinciarum legatos legati Ruscorum tristes redierunt, quia de filia regis sui⁴, quam regi Heinrico^{k*} nupturam¹⁵ speraverant, certum repudium reportabant. Ibi¹ quoque legati regis Ungariorum⁵ pacem suppliciter orant, sed non impetrant, quoniam rex Petrus, quem Ōban^b per vim regno expulerat, presens erat⁶ suppliciterque Heinrichi regis auxilium contra illius violentiam implorabat.²⁰

p. 153.15**1**5**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20**10**15**20*

1043.

(Mart. 28).

Sigewart^m Fuldensis abbas obiit; cui Rohingusⁿ successit.

(Febr. 14/5).

Gisla imperatrix obiit et Spira sepulta est.

(Aug.)

Rex secunda expeditione in Ungarios^o facta predictum Ōban^b ad placitam sibi pactionem coegit, acceptisque²⁵ ab eo de pace iuramentis et obsidibus reversus, nuptias celebravit in Ingelheim^p in coniunctione⁷ Agnetis filiae Willihelmi^q comitis Pictavorum.

*Dec. 25.**cf. Ott.*

MXLIII. Rex natalem^r Domini celebravit Tre-

a) in pr. B 2. — expedicione B 1^a.b) Uban *semper* A 1. B 1^c. 2. c) Hermannus B 2. 30

d) Mimigardenuurdensis A 1. 2.

e) Rutbertus B 1^b; Rudbertus A 1; Rupertus B 2.

f) sic (Einst.) omnes codd. ubique.

g) Geßman B 2. h) aliquod A 1. 2. — hepd. A 1;

ebdomedas B 1^b.i) Geberhardus A 1. k) bohemicus B 2. k*) Henrico h. l. B 1^b.l) Ibi que q. B 1^a.m) Sigeward A 1; Sigebart B 1^c. n) Rohingus B 1^a. b. o) ungarB 1^c. 3^b.p) Ingelheim A 1. q) Willihelmi A 1. B 1^c. 2; (Willihelmi *del.*) Willih. B 1^b. 35r) nat̄ B 1^a; nativitatem B 1^b. c. 2.

1) Heimenburg et Brezesburg *Herim. Aug.* 2) *De die emortuali eius, quem alia necrologia Iul. 21, alia Iul. 22. dicunt, vide Steindorff l. l. I, p. 165, n. 4.* 3) *Bretislavus I, quem Lamp. supra a. 1041. Prenzlaos appellavit.* 4) *Iaroslavi. De his nuptiis tractatum esse nemo alius retulit. Cf. Steindorff l. l. I, p. 164, n. 3.* 5) *Legati Casimiri ducis Polonorum Goslariam advenientes ad regem non admissi sunt; Oronis legati demum Paderbrunnæ mense Maio ad regem venerunt, ut Ann. Altah. p. 32. referunt; quas legationes Lamp. procul dubio confudit et perturbavit; cf. Steindorff l. l. I, p. 163, n. 3.* 6) *Hoc verum est; cf. Ann. Ottenbur., SS. V, p. 6.* 7) *Cf. Esther 2, 18: iussit convivium praeparari . . . pro coniunctione et nuptiis Esther. Infra a. 1066. hoc dictum recurrit.*

veris, ibique omnes qui in regiam maiestatem deliquerant crimine absolvit, eandemque legem per totum regnum promulgavit, ut omnes sibi invicem delicta condonarent.

Gozele dux Lutheringorum^a obiit; cuius^{a*} filius 1044.
 5 Gotefridus^b, nobilissimae indolis iuvenis atque in re militari admodum exercitatus, quia ducatum patris non potuit obtinere, arma contra rem publicam corripuit. Adelbertum ducem, quem rex patri^c eius subrogaverat, prelio victum occidit¹, cedes hominum et depopulationes 1048.
 10 agrorum quam maximas fecit, loca omnia usque ad Rhe- 1044.
 num^d, preter ea quae vel murorum presidio hostilem impetum subterfugiebant vel se data pecunia redemerant, in cinerem redegit.

Rex tertia^e expeditione in Ungariam facta predictum (Iul.).
 15 Oban vicit et expulit Petroque regnum restituit.

Hazecho^f Wormaciae episcopus obiit; cui Adel- (Ian. 17).
 gerus successit; cui itidem paulo post humanis rebus (Iul. 20).
 exempto Arnoldus successit.

Diotmarus^g Hildinesheimensis episcopus obiit; cui (Nov. 14).
 20 Azelinus^h successit.

MXLV. Dux Gotefridus a rege in deditionem ac- 1045.
 ceptus in Gibekesteinⁱ missus est custodiendus, sicque (Iul.).
 regnum brevi tempore quietum^v et pacatum mansit.

Petrus Ungariorum rex Oban emulum atque in- 1044.
 25 sidiatorem regni sui captum decollavit².

Brun^k Wirezburgensis^l episcopus obiit; cui Adel- 1045.
 bero successit. (Maii 27).

Cathelo^m Citicensis episcopus obiit³; cui Eppo suc-
 cessit.

30 a) Luterling. B1; Lotoring. B2. a*) Cui B2. b) Godefridus B1. c) pater B1^a.
 d) Renum B1. 2. H. e) vice add. B1^b. f) Nazecho B2. g) Ditmar B3^b; Diotmarus Hildinesheimen⁸ B2. h) Aezelinus A1 h. l. (infra a. 1054. Azel.); Ezelinus A2. B2. 3^b; Azelinus B1^a. i) Gibekenstein A1; Gibeleestein B2 (ubi le saepius pro k). k) Bruno A2. B2; Brunnus P. l) Wirezburg. B1^a-b; wirezburg. B1^c;
 35 Wirezburg. B2. m) Catelo B2.

1) Perperam ac perplexa haec narrata sunt. Gozelone defuncto rex filio eius Gozeloni ducatum eius Lotharingiam inferiorem dedit; quem cum Gozelonis alter filius Gotefridus dux Lotharingiae superioris appeteret, regi rebellavit, sed sequente anno, ut Lamp. recte infra scripsit, se dedit. Gozelone fratre eius a. 1046. defuncto, rex ducatum huius, Lotharingiam inferiorem, Friderico Luxemburgensi dedit. Unde Gotefridus iterum rebellans a. 1047, ut Lamp. sub hoc anno retulit, ducatu suo privatus est. Tunc Adalbertum ducem Lotharingiae superioris constitutum Gotefridus a. 1048. occidit; cf. Steindorff l. l. I, p. 202, n. 2.
 40 2) Quod iam a. 1044. factum esse videtur testibus Ann. Alt. p. 37; Herim. Aug. p. 125; Ann. Poson., SS. XIX, p. 572. 3) In Italia a. 1045. ineunte; cf. Steindorff l. l. I, p. 221.

1045. Altbrandus^{a. 1} Premensis archiepiscopus obiit; cui
(Apr. 15). Adelberdus^b successit.
- Dec. 25. MXLVI. Rex natalem^c Domini Goslariae^d celebravit; ubi et socrus² eius de Pictavis cum primoribus gentis suae aderat. 5
1046. Petrus rex^e Ungariorum ab Andrea propinquo suo dolo circumventus cecatur.
- (Jan. 24). Eggihardus^f marchio³ subitanea morte prefocatus interiit.
- (Febr. 15). Drutmarus abbas Corbeiensis obiit; cui⁸ Ruothar-
(Mart. 2). dus^h successit. 10
- (Majo). Dux Gotefridus custodia absolutus, dum videret nec intercessionemⁱ principum nec deditionem, quam^{*p. 154.} sponte subierat, sibi aliquid profuisse^k, et rei indignitate et inopiae familiaris tedio pernotus⁴ bellum rur-
154. sus¹ de integro sumpsit. Inter alias, quas rei publicae intulit, clades Neumago domum regiam miri et incomparabilis operis^m incendit, civitatem Verdonensem cepit, maiorem in ea aecclesiam concremavit. Sed post modicum facti in tantumⁿ penituit, ut publice se verberari²⁰ faceret et capillos suos, ne tonderentur, multa pecunia redimeret, sumptus ad reaedicandam aecclesiam daret et in opere cementario per seipsum plerumque vilis mancipii ministerio functus deserviret^{o. 5.}
1046. MXLVII. Rex natalem^c Domini Romae^p celebravit, ubi tribus depositis⁶, qui sedem apostolicam contra ecclesiasticas regulas invaserant, Suitgerum^q Babenbergensem episcopum vicarium apostolorum constituit. A quo 25

a) Adelbrandus B 1. 2. b) Adelbertus A 1. 2. B 2. c) naī B 1^a. 3^b; nativitatem B 1^b. 2. (infra l. 25. B 1^c); natale B 1^c h. l. et S. semper. d) cel. Gosl. B 2. e) Ung. rex B 2. 30
f) Egg. — interfit om. B 2. g) om. B 2. h) sic infra a. 1059. et A 2 h. l. (Rūth.);
Ruthardus A 1. B 1. 2. i) intercessione B 1. k) pro suis se B 1^a. l) rursus B 1^b.
m) opis B 2. n) eum add. P. o) seruiret B 2. p) cel. Rome B 2. q) Suutgerum B 1^a. b (vel Suutgerum). 2.

1) Bescelinus cognomento Alebrandus Adam Brem. II, 67. 2) Agnes, 35
uxor Wilhelmi V. ducis Aquitaniae et comitis Pictaviae, mater Agnetis imperatricis, tunc uxor Gaufridi Martelli comitis Andegaviae. 3) II. Misnensis. 4) Gotefridus custodia absolutus in ducatum suum Lotharingiae superioris restitutus est, ut etiam Lotharingiae inferioris ducatum acquireret, rebellavit (cf. p. 59, n. 1). Allucinatur igitur Lamp. 40
et falso ordine sequentia narravit, quae demum a. 1047. post expeditionem Fresonicam sub hoc anno relatae gesta sunt. 5) Cf. Laurentii Gesta ep. Virdun. c. 2, SS. X, p. 492. De tempore, quo Gotefridus poenitentiam egerit, vide W. de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. II, p. 444. 669.
6) Gregorius VI. et Silvester (III) in synodo Sutrii Dec. 22. habita, 45
Benedictus IX. in synodo Romana Dec. 23. 24. depositi sunt.

- in die sancto ipse vicissim cum Agnete regina imperiali
nomine et honore est donatus. Inde Beneventum vicinasque regiones peragrans, sanctum pascha in redeundo Mantuae celebravit, ascensionem^a in Augusta. Ubi Epponi episcopo defuncto¹ Heinricum subrogavit. Deinde exercitum navalem per Rhenum^b duxit in Fresiam contra Gotefridum eiusque adiutorem Diodericum², ibique duas urbes munitissimas cepit, Rinesburg et Fleerdingen.
- 10 Suitgerus^c papa, qui et Clemens, obiit et Babenberg sepultus est.
- Rohingus abbas Fuldensis obiit, qui eodem anno Romae in natali^d Domini consecratus fuerat a Suitgero^e papa³.
- 15 Guntherus^{*} heremita obiit⁴.
- MXLVIII. Imperator natalem^e Domini Polethe^f papae obitum nunciantes eique successorem postulantes. Quibus imperator Bopponem Prisiensem^g episcopum assignavit, Babenbergensem^h vero episcopatum Hezekin^{i, 5} cancellario contradidit^k.
- Festum sancti Michaelis¹ imperator iterum Polethe^{1048.} celebravit. Ibi postero die Dietmarus comes, frater ducis Bernhardi⁶, cum a milite suo Arnaldo accusatus fuisset de inito contra imperatorem consilio, congressus cum eo, ut obiectum crimen manu propria purgaret, victus et occisus est.
- Ekbertus^{m, 7} Fuldensis abbas factusⁿ fuerat statim post natalem^e Domini.
- 30 MXLVIII. Imperator natalem^e Domini Frisinge

*) B 1^a. b. c. P. add.: de (in B 1^a) Thuringia.

a) ase. in Aug. om. B 2. b) Renum B 1. 2. H. c) Suitger. B 1^a. b (rel Suitger.). 2.
d) nai B 1^a; nativitate B 1^b. c. 2. N. e) nat B 1^a. 3^b; nativitate B 1^b. c. 2. f) Polethae A 1 semper; polete corr. polethe B 3^b. g) sic A 1. 2. B 3^b; Prismensem B 1
35 (superscr. bre B 1°); Prisiensem B 2. H. h) Babeuberg B 1^a. i) Hexclem B 2.
k) tradidit A 1^a. B 1^b. P., sed con eadem manu superscr. B 1^b. l) Michah' B 1^b.
m) Eebertus A 1; Ekebertus B 1. n) om. B 1^b.

1) Qui die Maii 26. obiit. 2) IV. marchionem Fresiae (comitem Hollandiae). 3) Cui papa privilegia dedit a. 1046, Dec. 29. 31. Jaffé, 40 Reg. pont. ed. 2. nr. 4133. 4134. 4) Iam a. 1045, Oct. 9; cf. Steindorff l. l. I, p. 289. Cuius Vitam vide SS. XI, p. 276 sqq. 5) Hartwico, cuius nominis forma deminutiva est Hezekim ut Hazilinus apud Herim. Aug. a. 1053, p. 133. 6) II. Saxonici. Hac de re cf. Steindorff l. l. II, p. 16. 40. 7) Qui fuerat monachus Hersfeldensis, deinde 45 abbas Tegernseensis.

celebravit. Ibi iterum legati Romanorum, Bopponis papae morte nunciata, rectorem Romanae aeccliesiae postulabant¹. Quibus imperator Brunonem Tolosae^a episcopum dedit.

1049. ML. Leo papa propter componendum statum⁵ aeccliesiarum et pacem Galliis reddendam Roma egressus, Mogontiae^b sinodum celebravit, presidente imperatore cum XLII episcopis². Ubi Sibecho^c Spirensis episcopus de criminibus, quibus accusabatur³, sacra communione se purgavit. Et dux Gotefridus^d interventu¹⁰ papae et principum gratiam imperatoris⁴ obtinuit⁴. Ex-^{*p. 155}pleta synodo^{e. 5}, imperator expeditionem movit super Balduwinum^{f. 6}. Papa vero reditum eius Aquisgrani expectavit⁷.

1052. MLI. Imperator natalem⁸ Domini Wormaciae celebravit⁸. Ubi Leo papa ei valefaciens, mediocriter com-

1053. positus et causis ecclesiasticis et regni negociis⁹, Romam reversus est, abducens^h secum Gotefridumⁱ ducem¹⁰ et fratrem eius Fridericum, qui Gebehardo^k postmodum¹¹ in sedem^l apostolicam successit, item alios quam plures²⁰ tam clericos quam laicos^m in re militari probatissimos, quorum virtute Nortmannisⁿ, qui Apuliam occupaverant, obviam ire parabat.

a) Tholose *h. l.* B 1. 2. 3b. b) Mogonī B 1^a. b; mog B 3b; Moguntinam B 1^c; Moguntiaci *H.* — syn. A 1. 2. B 1^a. c. 2. 3b. c) Sibeche A 1. d) Godefr. B 1^a. e) syn. 25 A 1. B 1^a. f) Balduuinum A 1. g) nai B 1^a; nativitatem B 1^b. c. 2. h) secum adducens *in marg. suppl.* B 2. i) Godefr. B 1. k) Gebehardum A 1. l) sede apostolica B 1^a. m) laycos B 2 *saepe*. n) Normannis B 2. *H.*

1) *Hoc iam Wormatiae mense Decembri ineunte factum est, non Frisingae, Damaso II. iam Aug. 9. defuncto.* 2) *Iam a. 1049. medio 30 mense Octobri haec synodus celebrata est; cf. Steindorff l. l. II, p. 95 sqq.; Jaffé nr. 4188.* 3) *Adam Brem. III, 29: cui crimen adulterii intendebatur. Cf. Wiberti Vit. Leonis IX. II, 5.* 4) *Quod minime Moguntiae factum est, sed Aquisgrani mense Iulio a. 1049, imperatore et papa ibi commorantibus.* 5) *Potius dimidio anno post synodum, mensibus 35 Apr. et Maio a. 1050.* 6) *V. marchionem Flandrensem.* 7) *Minime, sed post synodum per Alsatiam et Sueviam Romam rediit. De eo Aquisgrani morato vide n. 4.* 8) *Immo Polethe, ut Ann. Altah. p. 47. et Lamp. ad sequentem annum tradunt, non Goslariae, ut Herim. Aug. p. 129. scripsit. Lamp. de festis nativitatis Domini ad a. 1052. 1053. 40 retulit quae ad a. 1051. 1052 (1050. 1051. nostrae rationis) spectant, tria itinera Leonis IX. confudit. Leo a. 1050. ex Italia Tullum reversus, mense Ianuario a. 1051. cum imperatore convenit, mense Februario Augustae ab eo discessit, a. 1052. iterum in Germaniam regressus Wormatiae cum imperatore nativitatem Domini celebravit.* 9) *Eadem de 45 Victore II. papa Romam revertente infra ad a. 1057. dicta sunt.* 10) *Minime. Gotefridus demum a. 1054. in Italiam profectus est. Cf. Steindorff l. l. II, p. 272 sq.* 11) *A. 1057.*

Consecrata est aecclesia in Goslare^a ab Herimanno^b 1050.
Coloniensi archiepiscopo¹. (Iul. 2).

Imperator pentecosten^c celebravit Podelbrunnen^d. 1051.
Ubi Bardo archiepiscopus, ad missam habito sermone
5 obitum suum instare predicens, orationi fidelium se com-
mendavit²; qui eodem mense³ decessit, eique Liutpol- (Iun. 10/11).
dus^e successit.

Dietericus^f Constantiensis episcopus obiit; cui Ru- (Iun. 22).
molt successit.

10 Hunfridus Magadaburgensis^g episcopus obiit; cui (Febr. 28).
Engelhardus^h successit.

Natus est imperatori filius Heinricus, IIII.ⁱ rex^k, 1050.
III. Idus Novembris⁴. (Nor. 11).

MLII. Imperator natalem^l Domini Polethe^m cele- Dec. 25.
15 bravit. Ubi filio suo Heinrico, adhuc caticuminoⁿ, prin-
cipes regni sub iuramento fidem promittere fecit. Pascha 1051.
celebravit Coloniae, ibique predictus puer ab Herimanno^b Mar. 31.
eiusdem civitatis archiepiscopo baptizatus est⁵.

Rudolfus^o Podelbrunnensis^p episcopus obiit⁶; cui (Nor. 6/7).
20 Immed^q successit⁵.

MLIII. Imperator natalem^l Domini Goslariae Dec. 25.
celebravit, ubi et Immed^r consecratus est a Liutpoldo^s
archiepiscopo. Ibi^t quoque per Gotefridum^u ducem
heretici deprehensi sunt et suspensi^{v.7}.

25 Leo papa profectus contra Nortmannos^w, conserto^x 1053.
cum eis prope Beneventum prelio, et fugientibus statim (Iun. 18).

a) Goslaria A 1. b) Hermannus B 2. c) penthec. A 2. B 1b. 2. d) podelbrunnu
B 2; podelbrunnu B 3a; Podelb' B 3b. e) luitpoldus B 1a; Luitpoldus B 1b; Luci-
poldus B 2; Luitpoldus A 1. 2. f) Dietericus A 1. 2. g) Magdaburg. B 1b; Magde-
30 burg. B 2. h) Eugilhardus B 2. i) quartus B 1b. 2. k) om. B 2. l) nat' B 1a;
.n. B 3b; nativitate B 1b. 2. m) polete B 3b. n) catechumino B 2; catechumino B 3b.
o) Rodulfus B 2. p) podelbrunnu B 1a; Polbrunnu B 2. q) Huned' B 2. r) Hu-
med B 2. s) Luitpoldo A 1. 2. B 1b; luitpoldo B 1a; Lupoldo B 2. t) Ibi — suspensi
infra perperam posita (v. p. 64, n. 1), desunt h. l. A 1. u) Gotefridum B 1. v) et
35 susp. om. B 1b. w) Normannos B 2. x) contulit cum eis pr. Ben. signa et A 1.

1) Iam a. 1050, non 1051. Cf. Ann. Saxo, SS. VI, p. 688; Ann. Ste-
derburg., SS. XVI, p. 202; Chron. SS. Simonis et Iudae Goslar., 'Deut-
sche Chron.' II, p. 605; Steindorff l. l. II, p. 116. 2) Cf. Vit. Bar-
donis archiep. Mogunt. maior c. 24, SS. XI, p. 339, quam Lamp.
40 legisse potest. 3) Potius Iun. 10. vel 11; cf. Steindorff l. l. II, p. 144,
n. 6. 4) Iam a. 1050; Ann. Alah. p. 47; Herim. Aug. p. 129;
Chron. Vindocin. et S. Maxentii Pictav., 'Chroniques des églises d'Anjou'
ed. Marchegay et Mabille p. 167. 398. 5) Haec omnia sub hoc anno
posita ad a. 1051. pertinent; cf. p. 62, n. 8. 6) Qui fuerat abbas
45 Hersfeldensis; cf. supra a. 1035; Inst. Herfeld. (infra). 7) Haec ad
a. 1052. (nostrae rationis 1051) pertinent; cf. p. 62, n. 8. Cf. Herim. Aug.
p. 130; Anselm. Leod. c. 64, SS. VII, p. 228; Manegold. ad Gebh. c. 39.

1053. in prima congressione Longobardis, Teutonici^a omnes pene^b ad unum interfecti sunt. Ipse quoque obsessus est in Benevento¹, et vix tandem post multas tribulationes obsidione liberatus, cunctos^c dies, quibus supervixit tantae calamitati, in luctu et merore egit. 5

Eo tempore Fridericus frater Gotefridi, Romanae ecclesiae archidiaconus^d, Constantinopolim^e apostolicae sedis functus legatione² abierat. Ubi indicta synodo^f 1054. cum imperatorem Constantinopolitanum³ et patriarcham⁴ evocasset, et illi primatus sui maiestatem vendicantes^g 10 dicto obtemperare dedignarentur, egressus^h urbem, scandaliaⁱ sua^k more apostolorum publice super eos excussit. Quo facto tantum terrorem omnibus Constantinopolitanis incussit, ut imperator et patriarcha cum clero et populo sequenti die sacco^l et cinere obvoluti ad eum procederent et apostolicam auctoritatem in eo proni in terram^m adorarentⁿ. 15
*p. 156.

1052.
(Maii 6).

Marchio Italorum Bonifacius obiit⁶; cuius viduam 1054. Beatricem dux Gotefridus accipiens⁷, marchiam^m et caeteras eius possessiones coniugii pretextu sibi vendicavit. 20 Quo comperto imperator Henricus gravi scrupulo perurgeri cepit, reputans, ne forte per eum animi Italorum semper avidi novarum rerum, ut a regno Teutonicorum deficerent, sollicitarentur.

Apr. 19.

MLIIII. Leo nonus papa XIII. Kal. Maiiⁿ beato 25 fine quievit in Domino Romaeque sepultus est. Imperator interpellatus a Romanis, ut antistitem sedi^o apostolicae provideret, Gebehardum^p Einstadensem episcopum misit^q; datisque^r clanculo^s litteris ad omnes qui

1055.
(Mart.)

1054. in Italia opibus aut virtute militari plurimum poterant, 30

a) Teuthonici A 1 *plerumque*; theutunici B 2. b) *om.* B 1^a. c) *cunctis diebus* B 2. d) *archidyac.* B 2 *saepe*. e) *Constantinopoli* A 1. f) *syn.* A 1. B 1^a. g) *vind.* A 1 *h. l.* h) *regressus* A 1. i) *scandalia* B 1^b. k) *suo* B 2. l) *hoc loco sequuntur* Ibi — suspensi (*cf.* p. 63, n. 1) A 1. m) *marchiam* B 2. n) *mai* B 3^b. o) *appliance* sedis B 2. p) *Gevehardum* B 1. 2. q) *hoc loco male interposita sunt* Hulc (*p.* 65, l. 5) 35 — *liberaretur* (l. 13) B 1. 2. r) *Imperator quoque datis* B 1. 2 *post interposita.* s) *clanculum* B 2.

1) *Immo Civitate, ad quod oppidum etiam proelium commissum est. Inde papa a Nortmannis custoditus* Iun. 23. *Beneventum profectus est.* 2) *Cum Humberto episcopo cardinali Silvae-candidae et Petro archiepiscopo Amalfitano.* 3) *Constantinum IX. Monomachum.* 4) *Michaelem Cerularium.* 5) *De hac narratione fabulosissima vide Steindorff l. l. II, p. 268 sqq. Neque tamen patet, quod idem p. 270, n. 3, dicit, eam ex fonte Lotharingico haustam esse.* 6) *Iam a. 1052, Maii 6, sagitta ex insidiis percussus. Cf. Steindorff l. l. II, p. 172 sq.* 7) *Quod de-* 45 *num a. 1054. factum est.*

deprecabatur eos, ut ducem Gotefridum^a, ne quid forte 1054.
mali contra rem publicam machinaretur, observarent;
promittebatque seipsum vita comite proximo anno affu-
turum et, quid facto opus esset, visurum.

5 [Huic^{b.1} subdiaconus toxicum in calicem misit.
Quem cum ipse post consecrationem levare vellet nec
posset, a Domino causam facti inquisiturus cum^c populo
ad orationem prosternitur, statimque toxicator a demone
arripitur^d. Ita igitur causa manifestata, dominus papa
10 calicem cum sanguine dominico cuidam altari iussit in-
cludi et pro reliquiis in perpetuum conservari. Deinde
iterum cum populo tamdiu ad orationem prosternitur,
quousque subdiaconus a demonio liberaretur.]

Fridericus archidiaconus Constantinopoli regressus,
15 ubi comperit Leonem papam humanis rebus excessisse
et alium iam ecclesiastici regiminis iura suscepisse, dona
quidem, quae ab^e imperatore Constantinopolitano per-
magnifica deferebat², aeccliesiae Romanae consignavit,
et statim Urbe excedens in monasterium Casinum^f se 1055.
20 contulit³, ibi deinceps Christo sub sanctae professionis
titulo militaturus. Quod factum male plerique interpre-
tabantur. Sed nemo qui sanum sapiebat aliter hoc eum
quam ardore fidei et tedio secularium negociorum fecisse
credebat, presertim cum eodem tempore et longi itineris
25 labore exhaustus et gravi corporis molestia pulsatus diu
se posse vivere desperaret.

a) Godefr. A 1. b) haec iam supra posita B 1. 2, v. p. 64, n. q. c) bis scr. B 1b.
d) corripitur B 2. e) a Const. imp. B 1b. f) Cassianum B 2. H. N.

1) Scil. Victori II. papae. Haec, quae ad verbum cum Bernoldi Chron.
30 a. 1054, SS. V, p. 426 sq. conveniunt, in margine codicis autographi
Lamperti postea suppleta fuisse patet, signo posito ad Gebehardum,
cum alio loco in A, alio in codd. B ea legantur, nec pronomen Huic
textui Lamperti conveniat. Nec sane stilo Lampertino haec scripta sunt.
Sed ex codicibus Lamperti haec exscripserunt Ann. Saxo a. 1055, SS. VI,
35 p. 690, et frater Minor Erphordiensis in Chron. Minore, SS. XXIV,
p. 189 sq., hic ex codice S. Petri Erphordiensis. Sed Heinr. de Her-
cordia, qui p. 109. praecedentia exscripsit (et cum A habet datisque), haec
non praebet. 2) Cf. Leo Casin. II, 85, SS. VII, p. 686. Qui quidem
scribit Trasmundum comitem Teatinum legatis captis omnia quae fere-
40 bant abstulisse, sed c. 86. dicit Fridericum Constantinopoli magnam
pecuniam secum portasse. Cf. Ann. Rom., SS. V, p. 470. 3) Mense
Iunio a. 1055. vel paulo post. Vide apud Leonem Casin. II, 86, qua de
causa in monasterium secesserit. (Privilegium Victoris II. papae datum
a. 1055, Oct. 29. per manum huius Friderici cancellarii, Jaffé nr. 4339,
45 genuinum non est).

1054. Azelinus^a Hildenesheimensis episcopus obiit; cui^b
 (Mart. 8.) Hecelo successit.
- Apr. 11/12. Sibicho^c Spirensis episcopus obiit; cui Arnoldus
 successit.
1053. Hezekel^d Babenbergensis episcopus obiit¹; cui⁵
 Nor. 6. Adelbero successit.
1054. Imperatoris filius Henricus consecratus est in
 (Iul. 17.) regem Aquisgrani ab Herimanno^e Coloniensi archiepi-
 scopo, vix et aegre super hoc impetrato consensu Liu-
 poldi^f archiepiscopi, ad quem propter primatum Mogon-
 tinae^g sedis consecratio regis et caetera negociorum^h
 regni dispositio potissimum pertinebat. Sed imperator
 pocius Herimanno archiepiscopo hoc privilegium vendi-
 cabat propter claritatem generis eius, et quia intraⁱ
 diocesim ipsius consecratio haec celebranda contigisset. 15
- Dec. 25. MLV. Henricus imperator natalem^k Domini Gos-
 lariae celebravit, statimque exactis feriis solemnibus²
 1055. in Italiam perrexit, vocatus eo^l legatione Romanorum,
 (Mart.) qui nunciaverant nimium in Italia contra rem publicam
 crescere opes et potentiam Gotefridi ducis, et nisi tur-
 20 batis rebus mature consuleretur, ipsum quoque regnum
 propediem ab eo, dissimulato pudore, occupandum fore.
 Sed ubi Italiam ingressus est, dux Gotefridus^m missis
 in occursum eius nunciis mandavit nihil se minus quam
 rebellionem cogitare, paratumⁿ pocius pro statu rei publi-
 cae et imperatoris salute extrema etiamⁿ omnia experiri,
 25 gratum^o se habere, quod patriis finibus extorrisⁿ, patriis
 possessionibus^q eiectus, opibus saltem uxoris suae in
 peregrinatione^r sustentaretur; quam nec dolo nec
 raptu, sed ipsius placito et celebratis solemniter^s nup-
 30 tiis in matrimonium sibi iunxisset. Beatrix quoque,
 dissimulato metu, imperatori obviam processit, et vix
 impetrata dicendi copia, ait nihil se egisse preterquam
 quod iure gentium sibi agere licuisset³. Destitutam se
 priori marito desolatae domui patronum paravisse et
 35 ingenuam ingenio sine fuce nefariae^t cuiusquam machi-

a) Azelinus B 1^a. b) cui — obiit (l. 3) om. B 2. c) Sinto A 1. d) Hezeleen B 2. e) Herimanno B 2 h. l. et l. 13; herimano B 3^b. f) Luitpoldi A 1; Lupoldi B 1^a. g) Mogontie B 1; Moguntiae P. h) negocia atque B 2. i) inter B 1^b. — dyoc. B 2. k) nat B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. l) ea B 1^a; et B 2. m) Godefr. A 1. n) om. B 2. 40 o) Se gratum B 2. p) et terris B 2. q) successionibus B 1^b. r) perigrinatione B 1^a. s) solempn. B 2 saepe. t) nepharie B 2.

1) Hic iam a. 1053, Nor. 6. obiit, Adalbero eius successor in nativitate Domini a rege episcopus constitutus est. 2) Demum mense Martio.

3) Cf. Waitz, 'DVG.' VI, p. 66.

nationis nupsisse. Nec equi nec boni memorem eum 1055.
 esse, si id sibi pace eius non liceret, quod in imperio
 Romano feminis nobilibus semper licuisset. Imperator
 itaque accepto a primoribus consilio Gotefridum crimine
 5 absolvit, non tam probans satisfactionem eius quam me-
 tuens, ne malis recentibus exasperatus Nortmannis^a in-
 festantibus Italiam ducem belli se preberet, et fierent
 novissima eius peiora^b prioribus¹. Beatricem tamen^{Math. 27, 51.}
 quasi per deditionem acceptam secum abduxit^c, hoc illi
 10 culpa obiciens, quod contractis se inconsulto nuptiis
 hosti publico Italiam prodidisset. Deinde anno integro²
 intra^d Italiam commoratus cuncta quae rei utilitas ex-
 poscere videbatur magnifice pro loco et tempore ordi-
 navit.*

15 *) Adscribere placuit locum stilo Lampertino conscriptum, quem
 Heinricus de Hervordia post locum praecedentem exscriptum
 exhibet (ed. Potthast p. 110) ex fonte ignoto sumptum. Vide
 quae de eo 'N. Archiv' XIX, fasc. 1. disserui.

Decessit hoc anno Bruno Mindensis episcopus³. 1055?
 20 Qui post longam egrotationem, qua Dominus vas^{cf. Act. 9, 15.}
 electionis suae in camino tribulationis transitorie
 purgaverat, IIII. Ydus Februarii beato fine in^{Febr. 10.}
 Domino requievit. Iste Magdeburgensis ecclesie
 canonicus et Egberto marchioni consanguinitate
 25 proximus, mox ut episcopatum suscepit, omni
 studio inprimis⁴ sedis suae primatem ecclesiarum fratrumque
 suorum prandium de hereditariis suis bonis benigne adauxit
 et duo monasteria, sancte Marie et sancti Martini, ab ante-
 cessore suo Sigiberto episcopo incepta, alterum eorum, quod
 30 est sancte Marie, et opere et consecratione consummavit,
 sancti Martini vero ex parte devote augmentavit. Alia quo-
 que monasteria, quae sub suo iure erant, et prandia ibi Deo
 servientium devotus melioravit, quatenus votum suum in

a) Normannis B 2. b) peyora B 1^b. 2. c) duxit B 1^b. d) inter B 1^b.

35 1) Haec omnia Lamp. pure commentus est, certe nullum fontem secutus.
 Gotefridus nequaquam in Italia cum imperatore convenit, sed in Lotha-
 ringiam abierat cum Balduino comite Flandriae contra Fridericum
 ducem Lotharingiae inferioris pugnaturus. Cf. Steindorff l. l. II, 297 sq.
 303 sq. Vera sunt quae sequuntur. 2) Minime. Iam mense Novebrri
 40 in Germaniam rediit. 3) Hermannus de Lerbeke c. 16, Leibnitii
 SS. Brunsvic. II, p. 172, qui hunc locum Heinrici de Hervordia ex-
 scripsit, Brunonem a. 1055. defunctum esse dicit. 4) Haec sumpta
 sunt ex diplomate Heinrici III. dato Brunoni episcopo a. 1043,
 Jan. 23, Wilmans, 'Kaiserurk. der Provinz Westfalen' II, p. 252
 45 (St. 2238).

1056. MLVI. Guntherus tunc temporis cancellarius^{a.1} visionem vidit memoria^{a*} dignam: Deum^b in solio maiestatis suae residere et elevato in altum brachio districtum gladium magno nisu vibrare et circumstantibus dicere: *Reddam ultionem hostibus meis et his qui oderunt me retribuam.* Quam visionem protinus mortalitas subsecuta^c est principum regni. Eaque expleta, vidit eodem rursus scemate Dominum residere et remisso iam in vaginam gladio et super genua sua reclinato dicere circumstantibus: *Ignis succensus est^d in furore meo et¹⁰ ardebit usque ad inferni novissima.*
- (Febr. 11.) Herimannus^e Coloniensis episcopus^f obiit; cui Anno (Mart. 3.) Goslariensis prepositus successit.
- Apr. 7. Imperator regressus de Italia sanctum pascha Podelbrunne^g celebravit, brevique^h commoratus in Goslaria, perrexit ad villam Civoisⁱ in confinio sitam regni (Ian.) Francorum ac Teutonicorum^k, colloquium ibi^l habiturus cum rege Francorum². A quo contumeliose atque hostiliter obiurgatus, quod multa sepe sibi mentitus fuisset, et quod partem maximam^m regni Francorum dolo a²⁰

monasterio sancti Mauricii, quod ipse propriis expensis a fundamento construxit, eo maiori fiducia postmodum expedire posset. Multa illius in pauperes, in peregrinos, in clericos benignitas, mira liberalitas erat. Sed quia quem diligit Deus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit, paralisis hunc per V annos decoxit, ut omnium membrorum officio destitutus in gestatoria sella famulantium manibus quo opus esset deportaretur. Successit ei in episcopatu Enghilbertus Babenbergensis canonicus³, pontificalis modestie et gravitatis vir, etate et vite innocentia admodum reverendus.

a) imperatoris *add.* B1^c. P. a*) memoria B1^b. b) sic B1^b. c. 2; dominum A1. B1^a (diim). c) secuta B2. d) *om.* B1^b. e) Herim. — successit *infra posita* 35 B1. 2 (v. p. 70, n. a) *h. l. desunt, etiam in B3^a post est traditum (infra p. 69, l. 25), in B3^b post suscepit hospicio (infra p. 69, l. 7) posita sunt, sed ante Heinrichus imp. obiit in Botfelden, unde in cod. S. Petri haec in margine suppleta fuisse videntur; Hermannus B2. 3^a. b. f) archieps B3^a. S. H.; archiepps B2. g) Podelbrunnae A1. h) temporis *add.* B2. i) Cinou⁹ B2. k) teutunic. B1^a; theutonic. B1^c; Teuthonic. 40 A1 saepe. l) *om.* B1^a. c. m) magnam B1^a.*

1) Postea (a. 1057) episcopus Babenbergensis. 2) Heinricho I. 3) Magister Annonis; cf. Vit. Annonis II, 9, SS. XI, p. 487.

patribus eius occupatam reddere tamdiu distulisset, cum 1056.
imperator paratum se diceret singulariter cum eo con-
serta manu obiecta refellere, ille proxima nocte fuga
lapsus^a in suos se fines recepit¹.

5 Imperator nativitatem^b sanctae Mariae Goslariae *Sept. 8.*
celebravit, ibique Victorem papam, qui et Gebehart,
magnifico apparatu^c suscepit hospicio, collectis scilicet ad
ornandam tantae diei solemnitatem cunctis pene regni
opibus et principibus. Inde profectus Botfelden^d, cum
10 ibi aliquamdiu venationi deditus moraretur², comperit
Willihelimum^e marchionem³ et Diodericum^f comitem⁴ (*Sept. 10.*)
cum infinita multitudine Saxonicus exercitus, quos contra
Luticios miserat, male gestis rebus occubuisse^g. Nec
multo post ipse corporis molestia^h correptus, cum VIIⁱ
15 aut eo amplius diebus lecto decubasset, diem clausit (*Oct. 5.*)
extremum. Presentes erant quasi ad officium tanti^k
funeris ex industria evocati Romanus pontifex, Aquile-
iensis^l patriarcha⁵, patruus imperatoris Ratisponensis
episcopus⁶, item aliae^m innumerabiles tam laici quam
20 aecclesiastici ordinisⁿ dignitates^o. Notatumque est nulla
retro maiorum memoria sine publica indictione tot illu-
stres personas in unum confluisse. Corpus eius Spiram
translatum est et celebratis regio more exequiis die
*p. 158. natalicio apostolorum Symonis^p et Iudae, quo scilicet *Oct. 28.*
25 die etiam natus fuerat⁷, sepulturae est traditum. Regnum
pro patre optinuit^q filius eius Henricus^r, V^s annorum
infantulus^s, anno postquam in regem unctus fuerat
tercio. Summa tamen rerum et omnium^t quibus factio
opus erat administratio penes imperatricem remansit,
30 quae tanta arte periclitantis rei publica statum tutata
est, ut nihil in ea tumultus, nihil simultatis tantae rei
novitas generaret⁹.

a) elapsus B 2. b) nat B 1^a, 3^b. c) apparatu B 1^a. d) in Verbotfelden B 2.
e) Willihelmu B 1^c, 2. f) Diodericum h. l. B 1, 2, cf. supra p. 61, l. 7. g) obcub. A 1.
35 h) modestia B 1^b. i) septem B 1^b, 2. k) om. B 1^b. l) sic B 1, 2, 3^a; Aquile-
giensis A 1. m) om. B 1, 2, 3^a; et alii S. H.; cf. p. 92, l. 27. n) om. B 2. o) digni-
taq[ue] B 2. p) sic A 1, B 3^a, II.; Simonis B 1, 2. q) obt. A 1, B 1^b, c, 2. r) quar-
tus add. B 1^b, c, 2; IIII, superscr. B 3^b. s) quinque B 1^b, 2. t) omnibus B 2.

1) Cf. Ann. Altah. p. 52, qui melius de causa contentiois referre viden-
40 tur; Vita Lieberti c. 42, SS. VII, p. 536, n. 23. 2) Cf. Anon. Huser.
c. 39, 40, SS. VII, p. 265. 3) Muzchia aquilonaris. 4) De Kalten-
burg. Cf. Steindorff l. l. II, p. 352 sq. 5) Goteboldus. 6) Gebe-
hardus III. 7) Eadem verba apud Anon. Huser. c. 40, l. l. p. 266.
8) Ita scripsit Lamp., quia eum a. 1051. natum esse supra falso dixerat.
45 Henricus fuit paene sexennis. 9) Cf. Meyer v. Knouau, 'Jahrb.
d. Deutschen Reichs unter Heinrich IV.' I, p. 647 sqq.

1055. Arnoldus Spirensis episcopus obiit¹; cui Cunradus
(Oct. 2.) successit^a.
- (Apr. 10.) Cunradus filius imperatoris, dux Baioariae, obiit².
1056. Ducatum eius imperator imperatrici dedit privato iure,
quoad vellet, possidendum³.
- (Maii 5.) Dedi palatinus comes⁴ a quodam^b clerico Premensi
occisus est, quem a fratre suo archiepiscopo^c.⁵ susce-
perat pro criminibus, quae ei obiciebantur, exilio de-
portandum; sepultusque est^d iubente imperatore^e in
Goslaria.
- Willehelmo^f marchioni successit Udo comes, vir
valde industrius et regi consanguinitate^g proximus⁶.
- Dec. 25. MLVII. Rex natalem^h Domini Ratisponae cele-
bravit, presente adhuc Victore papa. Qui exinde com-
positis mediocriter, prout tunc copia erat, regni nego-
1057. ciis⁷, in Italiam regressus, V. ⁱ Kal. Augusti migravit ad
Dominum. Einstatensem episcopatum, quo se ille papa
factus non abdicaverat, Gunzo suscepit. Tum vero uni-
versi, quicquid^k principum, quicquid plebis Romanae
(Aug. 2.) erat, uno animo, pari voluntate in electionem consense-
runt Friderici fratris Gotefridi ducis, extractumque de
monasterio Casino^l.⁸, ubi lucerna Dei ardens et lucens
sub lecto monasticae quietis delitescebat, super candela-
brum extulerunt sedis apostolicae. Nec quisquam sane
multis retro annis laetioribus suffragiis, maiori omnium²⁵
expectatione ad regimen^m processerat Romanae aecclie-
siae. Sed tantam spem heu! frustrata est mors imma-
tura.
- (Nov. 7.) Uto marchio⁹ obiit; cui filiusⁿ eius Uto iunior suc-
cessit.

a) hoc loco sequuntur Herimannus — successit B 1, 2, supra p. 68, l. 12 sq. posita.
b) quadam B 2. c) archieps B 1. d) om. B 1. e) rege B 2. f) Wilhelmo
A 1, B 2. g) consanguinitati B 1^a. h) nat̄ B 1^a; n. B 3^b; natale B 1^c, S. H.; nati-
vitatem B 1^b, 2. i) quinto A 1. k) quicquid B 2 saepe. l) Cassino B 1^c, 2, H. N.
m) regimen A 1; regnū (ex regim) B 1^a, 2. n) fil. eius om. B 1^b.

1) Iam a. 1055, Oct. 2. Sed successor eius demum a. 1056. constitutus
est. Cf. Steindorff l. l. II, p. 329 sqq. 2) Iam a. 1055, Apr. 10;
cf. Steindorff l. l. II, p. 317, n. 2. 3) Demum Heinrich IV. rege
Agnes ducatum Baioariae suscepisse videtur. Cf. Waitz, 'DVG.' VII,
p. 108, n. 1; sed Lamperto assentitur Meyer v. Knouau l. l. I, p. 14.
Cf. infra a. 1061. 4) Saxoniae. Cf. Adam Bren. III, 55; Chron.
Gozec. I, c. 9, SS. X, p. 144. 5) Bremensi Adalberto. 6) Cf. Ann.
Saxonem, SS. VI, p. 691. 7) Cf. supra p. 62, n. 9. 8) Tum Romae
erat, rediturus in monast. Casinense, cuius abbas tunc erat; Leo Casin.
c. 94, SS. VII, p. 692 sq. 9) Praecedenti anno memoratus.

Principes Saxoniae crebris conventiculis agitabant 1057. de iniuriis, quibus sub imperatore affecti fuerant, arbitrabanturque^a pulchre sibi^b de his satisfactum fore, si filio eius, dum adhuc aetas oportuna iniuriae esset, regnum eriperent; nec procul ab^c fide aberat filium in mores vitamque patris pedibus, ut aiunt¹, iturum esse. Accessit ex insperato magnum turbandis rebus adiumentum Otto frater Willehelmi^d marchionis, sed matrimonio impari, matre scilicet Selavica^e, natus, vir acer ingenio^f et manu impiger. Is apud gentem Boemorum^g iam a puero exulaverat. Sed comperta morte fratris², magna spe obtinendae hereditatis regressus in Saxoniam, a cunctis illic principibus benigne excipitur^h, magnisque omnium adhortationibusⁱ instigatur non modo marchiam^k, quae sibi iure hereditario competeret, sed ipsum quoque regnum affectare. Ubi alacrem paratumque negotio advertunt, fidem^l omnes dicunt, suas quisque^m manus, suam operam pollicentur, regemque, ubicumque fortuna opportunum fecisset, interficere constituunt. Perculsis metu omnibus, quibus rerum publicarum sollicitudo aliqua erat, et magnopere intentis ad sedandam turbam, quae oriebatur, placuit regem ocius in Saxoniam venire et periclitanti rei publicae quaquaⁿ posset^o ratione consulere. Itaque natalem^p sanctorum apostolorum Petri^{10n, 23.} et Pauli Mersenburg^q celebraturus erat; eo quicquid principum erat in Saxoniam ad colloquium evocari iussit. Quo dum pergerent, pro sua singuli copia magna militum manu stipati, contigit, ut Brun et Ecbertus^r,^(10n, 26.) patruelles regis³, *casu incidere in multitudinem predicti Ottonis⁴, conglobato agmine ad curtem regiam proficiscentis^s. Hi^t preter causam publicam privatis quoque inimiciciis infestissimi illi erant. Nec mora dato

a) arbitrabantur B 1^b. b) de hiis sibi B 2. c) a B 2. d) Guillelmi h. l. A 1; Guillelmi A 1^a; Willelmi B 2. e) sic A 1, Ann. Magd.; selavia B 1, 2; Slavica S. 35 f) ingenii B 2. g) Bohem. B 2. h) accipitur A 1, 1^a. i) exhortationibus B 1^a. k) marchiam B 1^a, 2. l) illi add. P. m) quique B 1, 2. n) quaquam B 1^a. o) posse B 1^b. p) uat B 1^a; nativitatem B 1^b, 2. q) in Erseburg A 1, 1^a; eel. erat Mers. B 2. r) Eggeberdus B 1; Egebertus B 2 (Eggeberdus in cod. B fuisse videtur); Egebertus Magd.; Ecbertus P. S. H. s) proficiscentes B 1^b. t) Ilii h. l. B 1, 2.

40 1) Scil. Livius VIII, 9: cum omnes . . . in sententiam eius pedibus irent; V, 9, 2: in quam sententiam cum pedibus iretur, alii. 2) A. 1056, Sept. 10. occisi, supra p. 69. 3) Gisela, uxor Brunonis comitis et Conradi II. imperatoris, Heinrichi IV. et horum comitum avia fuit; cf. Meyer v. Knonau l. l. I, p. 40, n. 32. 4) iuxta villam Nienthorp secus 45 fluvium Salicam Ann. Saxo, SS. VI, p. 692, et Ann. Magdeb., SS. XVI, p. 174.

1057. militibus signo ad pugnam, equis subdunt calcaria, et pari utraque pars audacia, paribus odiis in inmuta vulnera ruunt. Ibi in prima fronte Brun^a et Otto, ambo pleni irarum, ambo sui tegendi^b inmemores, dum hostem ferirent, tam concitatos in sese vicissim impetus dede-⁵ runt, ut uterque alterum^c primo incursu equo excussum letali vulnere transfoderet¹. Amissis ducibus, aliquamdiu utramque aciem anceps pugna tenuit. Sed Ecbertus^d, quamquam graviter saucius, dolore tamen interempti fratris efferatus, rapido cursu in confertissimos hostes¹⁰ precipitem se mittit, Bernhardi^e comitis filium², egregium adolescentem^f, sed vixdum militiae maturum, interficit; caeteros^g languidius, quoniam^h duces perdidissent, pugnantesⁱ in fugam convertit. Sic res publica maximo metu liberata est. et Saxones, adempto rebellionis signi-¹⁵ fero, nihil ulterius quod secus esset contra regem moliti sunt.

1056.
(Dec.)

Cuono^k cognatus regis dux factus est Carentinorum^{1.3}. Frater eius Henricus^m palatinus comes Luthariorum² instinctu demonis monasticam vitam professus²⁰ est in Gorzia⁴. Sed postⁿ paucos dies, vulgante se demonio, quo illusus fuerat, sanctae conversationis habitum, quo se angelus Satanae^o in angelum lucis^p transfiguraverat^q, abiecit uxoremque suam⁵ et possessiones, desertor Dei et transfuga^r, recepit. 25

2. Cor. 11, 14.

1057.
Dec. 25.

MLVIII. Rex natalem^s Domini Mersinburg^{t.6} celebravit; aderatque ibi^u inter alios regni principes etiam

a) Bruno B 2, S. Magd. b) tangendi memores B 2. c) alterutrum B 1^a, H. d) Egbertus B 1; Egebertus B 2; Egbertus H. Magd.; Ecbertus P. S. e) Bernardi A 1. f) adulescentem A 1; adolescentulum A 1^a. g) cet. — convertit eadem manu in marg. 80 suppl. B 1^b. h) quam B 1^b. i) pugnantem B 1^b. k) Cuno B 2. l) Carentin. B 2. m) Henricus h. l. A 1. n) per A 1, 1^a. o) sathane B 1^b, 2. p) se iterum add. B 1^b. q) transformaverat B 2. r) transfuga B 1^b. s) nat B 1^a; nativitatem B 1^b, c. 2. t) Merseburg B 1^c. u) om. B 1^b.

1) L. Rockrohr in 'Forschungen' XXI, p. 571 sq. docuit Lampertum³⁵ hoc loco initatum esse Liv. II, 6, 9: adeoque infestis animis concurrerunt, neuter, dum hostem vulneraret, sui protegendi corporis memor, ut contrario ictu per parmam uterque transfixus, duabus haerentes hastis moribundi ex equis lapsi sint. 2) Liuderum eum vocatum fuisse coniciendum est, cum Necr. S. Mich. Luneb., Wedekind, 'Noten' III, 49 p. 47, huius nominis virum tunc occisum esse tradat. 3) Quod iam a. 1056, tempore nativitatis Domini factum est; Ann. Alth. p. 53. 4) Cf. supra p. 51, n. 2. Lamp. haec anticipavit. 5) Mathildam; cf. supra p. 51. 6) Immo Goslariae, sed pascha eum Mersinburg celebrasse Ann. Alth. p. 54. referunt, unde Lampertum utriusque festivi-⁴⁵ tatis locum commutasse conicere posses, sed Ann. Sazo p. 692. et ex

Hildibrant^a abbas de Sancto Paulo¹, mandata deferens ab^b sede apostolica, vir et^c eloquentia et sacrarum litterarum eruditione valde ammirandus^d.

Ego n.^{*} vulgatam toto orbe abbatis Meginheri pla- 1058.
5 citam Deo conversationem emulatus, rei familiaris curam, ne in via Dei pregraverer, abieci, sanctanque vestem ab eius sanctissimis manibus Idibus Marcii^e, heu! nimium Mart. 15. impar tali armaturae, suscepi.

Piae memoriae Stephanus^f papa, qui et Fridericus, 10
cum in civitate Florentia^g moraretur, III. Kal. Aprilis^h Mart. 29. naturae mortali debitum solvit et vere, ut speramus, deⁱ hac convalle^k lacrimarum ad gaudium transiit ange- cf. Ps. 83, 7. lorum. Indicio sunt signa et prodigia, quibus sepulchrum eius in eadem civitate usque hodie divinitus 15 illustratur. Sedem apostolicam protinus, inconsulto rege (Apr. 5). et principibus, invasit Benedictus quidam Lateranensis^{1.2}, adiutus factione popularium, quos pecunia corru- perat.

Otto de Suinfurde^m dux Suevorumⁿ obiit^{o.3}. Duca- 1057.
20 tum eius Rudolfus^p optinuit^q, et ut regi in dubiis tunc (Sept. 25). rebus ex affinitate devinctior fideliorque in rem publicam foret, soror⁴ quoque regis ei desponsata est, tenera adhuc aetate, traditaque est episcopo Constantiensi⁵ nutrienda, dum thoro coniugali maturesceret^{r.6}.

35 Cuono^s dux Carentinorum contractis ingentibus 1058. copiis ad occupandum^t ducatum suum, quem tanto tempore metu rebellionis non inviserat^u, primam profectionem parabat. Sed morte preventus⁷ ceptum iter^v 1061. non explevit.

30 *) Lampertus B 1^{a. b.}

a) Hildebrant A 1; Hiltibrandt B 2. b) a B 1^{c. 2.} c) om. B 2. d) aduult, B 1^{c. 2.}
e) Martii A 1. f) Steffanus B 1^{b.} g) florentia B 1^{b.} h) Kalendas Aprilis A 1.
i) om. B 1^{a.} ubi hac superser. k) lacr. valle B 1^{b.} l) Latranensis B 1^{b.} m) Suin-
furde (Suinfurde B 1^{a.}) B 1; Suinforde B 1^{b.} n) suuevorum B 1^{b.}; Suuevorum B 1^{a.}
35 o) ablit B 2. p) Rudolphus B 2 saepe. q) obt. A 1, B 1^{b. 2.} r) maturescere B 1^{a.}
s) Cuno B 2. t) occupandam B 2. u) invaserat A 1^{a.} B 1^{b. 2.} v) tunc B 1^{b.}

eodem fonte (Ann. Nienburg.) Ann. Magdeb. (falso ad a. 1059), SS. XVI, p. 174, et 'Magdeb. Schöppenchr.' p. 97. pascha eum Magdeburg celebra-
risse dicunt; cf. Meyer v. Knouau l. l. I, p. 84, n. 64. 152, n. 62.
40 1) Monasterio extra muros Romanos sito. 2) Cardinalis episcopus
Veliterrensis, quod nomen Lamp. corrupisse videtur. 3) Iam a. 1057,
et eodem anno ducatus Rudolfo datus est. 4) Mathilda. 5) Rumoldo.
6) A. 1059. duci nupsit; Berthold., SS. XIII, p. 731. 7) Immo Je-
mum a. 1061. obiit; cf. supra p. 51; Meyer v. Knouau l. l. I, p. 99. 208.

1058. Ego n.^a presbiter ordinatus sum Ascafnaburg^b in
Sept. 16. ieiunio autumnali a Liupoldo^c archiepiscopo, statimque
 peregrinationem^d Ierosolimitanam^e aggressus sum zelo
Rom. 10, 2. Dei, sed utinam secundum scientiam!
- Nov.* 17. Ecberdus^f, qui et Eppo, abbas Fuldensis XV. Kal. 5
 Decembr.^g obiit; cui Sigifridus^h eiusdem cenobii mona-
 chus successitⁱ.
- Dec.* 25. *MLVIII. Natalem^j Domini in civitate Marouwa^k *p. 160
 celebravi, in confinio sita Ungariorum^l et Bulgariorum.
- (*Itin.*) Romani² principes satisfactionem ad regem mittunt, 10
 se scilicet fidem, quam patri dixissent, filio, quoad pos-
 sent, servaturos, eoque animo vacanti Romanae aecclie-
 siae pontificem usque ad id tempus non subrogasse; eius
 magis super hoc expectare sententiam; orantque sedulo,
 ut quem ipse velit transmittat; nihil eius ordinationi 15
Ioh. 10, 1. obstare, si quis non per legitimae electionis^m ostium,
 sed aliunde ascendisset in ovile ovium. Rex habita cum
 primoribus deliberatione Gerhardumⁿ Florentinum epi-
 scopum, in quem et Romanorum et Teutonicorum^o.³
 studia consenserant, pontificem designat Romanque per 20
 Gotefridum^p marchionem transmittit. Ita Benedicto,
 qui iniussu regis et principum sacerdotium usurpaverat,
 reprobato, Gerhardusⁿ, qui et Nicolaus, pontificatum
 1059. optinuit^q. Is^r eodem anno ab abbate Meginhero^s inter-
 pellatus propter decimationes Saxoniae litteras^t et man- 25
 data direxit Burchardo Halberstadensi episcopo, ne sta-
 tutos patrum terminos transgrederetur, neu monasterium
 Herveldense superfluis concertationibus inquietaret. Si
 pergeret molestus esse, necessario se apostolicae^t aucto-
 ritatis virga usurum adversus eius inobedientiam, pre- 30

Prov. 22, 28.

a) Ego enim .n. (n. eadem manu superscr.) B 1^a. b) a Scafnaburg A 1, 1^a, 2, 2^a (Scafnabur). c) Liupoldo A 2, B 1^a, 2; Liupoldo A 1. d) perigrin. B 1^a. e) Hierolymit. A 1. f) Ecberdus A 1; Egbertus B 2. g) Kalendas Decembres A 1. h) Sigifridus A 1; Sigefridus B 1, 2. i) Nat B 1^a; Nativitatem B 1^b, c, 2; Rex nat. D. . . . celebravit B 1^c. P. S., quod stulte contexit Schr. k) Marouinia B 1^a; Marouina B 1^c, 2; Marauua S. 35 l) Hunzar. h. l. A 1; Ungarorum semper B 1^c. m) ordinationis B 1^b. n) Gerard. A 1. o) thenton. h. l. B 1^a. p) Gothefr. B 2. q) obt. A 1, B 1^b, c, 2. r) ab add., sed del. B 1^b. s) Mehingero B 2; herueld. (hersfelden B 1^a, c) uid. B 1. t) om. B 1^b.

1) In nativitate Domini *Marian. Scottus, SS. V, p. 558.* 2) *Haec omnia ad a. 1058. pertinent.* 3) *Hildebrandi et Gotefridi marchionis.* 40
*Non vera, sed somnia sua de hac legatione Lamp. retulit. Non Romani principes, qui Benedictum X. elegerant, sed pars Hildebrandi ad imperatricem legatum misit eiusque consensum, ut Gerhardus eligeretur, ex-
 petiit; qui Senae mense Decembri electus est.* 4) *Quae non exstant* (Jaffé ed. 2 nr. 4409). *De iure decimationum Hersfeldensium in pagis* 45
Hassega et Frisonefeld dioeceseos Halberstatensis vide Ausfeld p. 32 sqq.;
dipl. Heinrici V, St. nr. 3213.

sertim cum monasterium illud sub iurisdictione esse 1059.
Romani^a pontificis tot predecessorum eius privilegia
testarentur¹. Abbati quoque epistolam² scripsit verbis
consolatoriis, quae usque in presentiarum^b in cartario
5 servatur Herveldensis monasterii.

Ego^c, exacta peregrinatione Ierosolimitana^d, XV. *Sept.* 17.
Kal. Octobris ad monasterium reversus sum, et quod in
omni illa profectioe mea precipuum a Deo postulave-
ram, Meginherum^e abbatem superstitem inveni. Time-
10 bam scilicet, quoniam sine benedictione illius profectus
fuissem, si offensus inreconciliatusque decessisset, magni
criminis reum^f me teneri apud Deum^g. Sed non abfuit
propicia divinitas redeunti, quae tanto illo itinere sepe
usque ad ultimam necessitatem periclitatum misericor-
15 dissime texerat. Incolumem^h repperi; peccatumⁱ in-
dulsit, et quasi ex inferis redivivus emergerem, sic ob-
viis^k, ut aiunt³, manibus me gratulabundus excepit.
Mirum autem in modum, diceres vitam eius absolutioni
meae ex industria servatam fuisse: eodem die^l, quo me
20 crimine absolverat, febre correptus est, et sic per octo
dies gravi egritudine decoctus, VI. Kal. Octobris, feli-
citer consummato^m cursu, quievit in Domino, vir magna-
rum in Christo virtutum et vere — quod omnium moder-
norum abbatumⁿ pace dixerim — unicum sua aetate
25 in Teutonicis regionibus recte ac monastice vivendi
exemplar⁴.

Is, ut predictum est, cum Burchardo Halbersta-
densi episcopo diuturnam traxerat litem propter deci-
30 ereptas per occasionem episcopalis regiminis sibi vendi-
cabat. Contra cuius improbitatem cum nec forenses
nec ecclesiasticae leges quicquam^o valerent, et abbas,
sepe querimonia in ius relata, surdis tribunalibus fabu-
lam narrasset, tandem, brevi antequam vita excederet,
35 mandavit ei per Fridericum palatinum comitem^p: se

a) romā B 1^a. b) impraesent. A 1. c) N, add. A 2, 2^a. d) Iherosolymit. A 1.
e) Mehingerum B 2, ubi abb. bis scr. f) me ten. reum B 1^b; me reum ap. deum
ten. B 2. g) dominum A 1, 2. h) Incolumem B 1^b. — reperi B 2. i) sic omnes,
nullus codex habet peccato ut ed. prior. k) obviis B 1^b. l) om. B 1^a. m) con-
40 sumato A 2. B 1^b. n) om. B 2. o) quidquam B 2. p) comen B 2.

1) Ut sub iurisdictione ecclesiae Romanae esset monasterium Hersfeld-
ense, legitur in privilegii Stephani III. spurio et Iohannis XIII, Jaffé
ed. 2. nr. 2384. 3723. 2) Quae non exstat (Jaffé nr. 4410). 3) Hieronymus scil. in epist. ad Paulinum sacrae scripturae ex more prae-
45 missa: Obviis te manibus excipiam. 4) Cf. Inst. Herveld. (infra).

1059. quidem tamquam viribus imparem causa cadere, Deo tamen vires ad tuendam equitatem non defuturas esse; proinde parati ambo essent, ut intra^a paucos dies ad tribunal equissimi iudicis Dei causam dicerent; victurum ibi esse, non qui plus posset, sed cuius causa iustior⁵ esset. Nec fefellit *eventus. Nam post dormitionem^{p. 16} abbatis pauci dies intercesserant, et ecce episcopus, cum predictae rei gratia synodum^b indixisset et admoto iam equo illuc properare vellet, repente divina animadversione ictus corruit, reportatusque ad cubiculum, ascitis¹⁰ ocius presbiteris suis, per Deum obtestabatur, ut decimationes suas Herveldensi monasterio restituerent atque omnem in perpetuum super hac re litem preciderent^c, scirentque cunctis qui eadem temptassent sic infeliciter rem cessuram, ut sibi cessisset, qui iniustae exactionis¹⁵ tam acerbum vindicem ipsum experiretur Deum^d. Cumque Magadaburgensis^{e. 1} et Hildinesheimensis^{f. 2} episcopi visitatum eum advenissent, cum magno eiulatu fatebatur se iuxta predictum eximii abbatis ad tribunal Dei iam iam abripi et pro invasis rebus alienis rationem exigi,²⁰ rogabatque obnixè, ut missis Herveldiam nunciis veniam sibi pro admissis supplices precarentur. Nec multo post
(Oct. 18.) diruptis miserabili genere morbi visceribus expiravit^{g. 3}. Uto quoque archipresbiter eius, quo ille potissimum in-²⁵ centore in hanc seviciam^h inarserat, quique exactor atque administerⁱ huius calumniae vehementissimus extiterat, eodem anno subitanea morte sine^k confessione, sine sacra communione interiit, a diabolo^l, ut fama vulgacior loquebatur, suffocatus.

Nor. 8. Meginhero abbati VI. Idus Novembris^m substitutusⁿ 30 est Ruothardus^o Corbeiensis disciplinae^p monachus, qui in monasterio Corbeiensi abbas quondam fuerat ordinatus⁴, sed quorundam criminum postea falso, ut creditur, insimulatus^q, abbacia amissa, nonnullos per diversa monasteria privatus^r iam exegerat annos. Burchardo 35

a) inter B1^b. b) syn. A1, B1^{a-c}. c) preciderent B2, N. d) dominum A1; deum exp. B2. e) Magdab' B1^b; Magdeb. B1^c, 2. f) Hildenesheim, A1; Hildimesh' B1^a; Hildesl' B1^c; Hildisheimen B2. g) exspir. B2. h) sententiam B2, N. i) administrator B1^b, 2; minister N. k) sine conf. om. B2. l) dyab. B2 saepe. m) Novembres A1. n) substitus B1^b. o) Ruthardus A2, B2. p) disc. — Cor-40 beiensis om. B1^a. q) insimulatus A1, 2. r) om. B1^b, ubi iam superser.

1) Engelhardus. 2) Hezelo. 3) De hac narratione Lamperti ex odio nata vide Meyer r. Knonau l. I, I, p. 165, n. 85; cf. Inst. Herveld. (infra). 4) A. 1046—1050; cf. Ann. Corb., SS. III, p. 6; Catal. Corb., SS. XIII, p. 276; supra a. 1046; Inst. Herveld. (infra).

episcopo successit Bucco^a Goslariensis prepositus¹. Qui 1059. precessoris sui recenti adhuc exicio conterritus ab infestatione Herveldensis monasterii temperabat^b. Minabatur tamen plerumque magna se facturum, sed ultra 5 verba non processit.

Liupoldus^c archiepiscopus Mogontinus^d VII. Idus *Dec. 7.* Decembr.^e obiit, relicto in monumentum^f sui monasterio sancti Iacobi, quod propriis impensis extruxerat Mogontiae^g foris murum in monte qui dicitur Speciosus. Cui 10 successit² Sigifridus^h abbas Fuldensis. Abbatiam vero 1060. Wideradus optinuit¹, eiusdem cenobii monachus, eius- *(Jan. 6.)* dem quoque familiae oriundus.

MLX. Rex natalem^k Domini Wormaciae³ cele- 1059. *Dec. 25.* bravit. Ubi et synodus^l indicta fuerat; sed excusantibus se episcopis^m per infirmitatem et pestilentiam, quae tunc temporis vehementer grassabatur in Gallia, ad effectum non pervenit.

Sizzoⁿ Verdensis episcopus obiit; cui Richberdus^o 1060. *(Oct. 9.)* successit.

30 Gebehardus Ratisponensis episcopus obiit; cui Otto *(Dec. 2.)* successit.

Conradus^p Spirensis episcopus⁴ moritur⁴; in cuius *(Dec. 12.)* locum Einhart promovetur^r.

35 MLXI. Andreas^s rex Ungariorum videns Belem quendam propinquum suum⁵ regnum affectare et Ungarios a se paulatim ad eum deficere, uxorem suam⁶ et

a) Burco B 1. b) temperabat B 1^a. c) sic B 3^b; Lupoldus *h. l.* A 1. B 1. 2. d) Moguntinus A 1. 2. B 2; Moguntin B 1^c. e) Decembres A 1. f) monumentum A 1. 2. g) Mogunciae A 1. B 1^c. h) Sigefr. B 1. 2. 5^b. i) obt. A 1. 2. B 2. k) nat B 1^a. 3^b; 30 nativitate B 1^b. 2. l) syn. A 1. 2. B 1. m) om. B 1^b. 2; se hii quibus indicta erat B 1^a. n) Sizzo A 1. 2; Sizo B 2. o) Richberdus A 1; Richbertus B 1. 2. p) Conradus A 1. B 1^a. 2. q) om. B 1. r) sic A 1; obiit. cui Einhart (Einhart A 2) successit A 2. B 1. 2. s) haec (— p. 78, l. 27) habet B 3^b.

1) Fuit etiam consobrinus Annonis. Quod Lampertum ignorasse non 35 credes, cum omnium quae ad Annonem spectant optime gnarus fuerit. Tamen eius cognatos episcopos ordinatos esse non adnotavit. Quid mirum? 2) A. 1060, cum rex epiphaniam Ottingae celebraret; *Ann. Altah.* p. 55; *Marian. Scottus*, SS. V, p. 558. 3) Frisingae potius. Cum Wormatiense synodus in nativitate Domini celebranda indicta esset, Lamp. in errorem 40 ductus est, ut regem ibi tunc moratum esse crederet; *Bresslau*, 'Konrad II.' II, p. 428; *Meyer v. Knonau l. l. I*, p. 157, n. 75. 4) De diebus emortualibus horum trium vide *Meyer v. Knonau l. l. I*, p. 201 sq., n. 67—69. 5) Bela fuit frater Andreae, quod Lamp. nescivit. Haec omnia de bello Ungarico ad a. 1060. pertinent. Cf. *Ann. Altah.* p. 56 sq.; 45 *Berthold.*, SS. XIII, p. 731. V, p. 271; *Ann. Poson.*, SS. XLX, p. 572; *Auct. Zwell.* (ad a. 1054), SS. IX, p. 539. 6) Anastasiam filiam Iaroslavi principis Russiae.

1060. filium Salomonem, cui imperator filiam suam¹, parvulo parvulam^a, desponderat, cum multis opibus ad regem Heinricum^b transmisit, petens, ut et sibi misso exercitu subveniret et suos, *donec rebus tranquillitas redderetur, *p. 10 servaret². Rex Willihelmu^c marchionem Thuringo-⁵rum et Epponem Citicensem episcopum cum duce Boemorum^{d. 3} et exercitu Baioarico illuc misit. Sed marchio et episcopus priores Ungariam ingressi, non expectato^e duce Boemorum^d, cum Bele signa contulerunt atque infinitam multitudinem Ungariorum peremerunt. Deinde¹⁰ cum ex^f omni parte Ungarii ad ferendum suis auxilium frequentes confluisissent, videntes missi regis tantae multitudini se numero et viribus impares esse, finibus hostium excedere volebant. Verum illi loca omnia, per quae exitus esse poterat^g, ocluserant, tum, ne quid cibi¹⁵ aut potus in via^h reperiretur, providerant. Cumque insuper abeuntes crebra incursione infestarent, et illi semper periculum virtute propulsantes magnas hostium strages darent, tandem diuturna cede exhaustis viribus, Andreas equo forte excussus pugnantium pedibus est²⁰ conculcatus, episcopus captus, marchio fame magis quam ferro expugnatus se dedit. Cuius virtus tantae admirationi apud barbaros fuit, ut Ioas⁴ filius Belis, pro illius tumⁱ gentis moribus haud^k desperatae indolis adolescens, ultro patrem exoraret, non modo ut eum²⁵
1061. iure belli intactum sineret, sed etiam ut affinitate sibi iungeret desponsata^l ei filia sua⁵, sorore^m Ioiade⁶.

Imperatrix ducatum Baioariae, quem post mortem Cuonradiⁿ filii sui usque ad id tempus per se ipsam

a) parvula B 1^a. b) Henricum h. l. A 1. c) Willihelmu A 1; Willihelmu B 2; 30 Willihelmu B 3^b. S. d) Bohemorum B 2. e) expecto B 1^b. f) om. B 3^b. g) poterant B 1^b, 3^b. h) in via om. B 1^b. i) cum A 1; l. turgentis inor. B 1^b. k) haut B 3^b. l) desponta B 1^b. m) om. B 1^b. n) Cunradi A 1. B 2.

1) Iudith, ubi Ungaris Sophiam vocatam, quam non Henricus III, ut etiam Simon de Keza eiusque assentatores (SS. XXIX, p. 542) fabulantur,³⁵ sed imperatrix a. 1058. Salomoni desponsavit. Cf. Steindorff l. l. II, p. 154, n. 4; Meyer v. Knouau l. l. I, p. 93, n. 79. 2) Verum harum rerum ordinem, quem Lamp. aliquantum perturbavit, exposuit Meyer v. Knouau I, p. 189 sqq., qui optimo sane iure (n. 42) hanc Lamperti relationem ea analistae Altahensis longe inferiorem censet. 3) Spi-⁴⁰tigneo II. 4) Geisa, cuius nomen Lamp. in hoc Hebraicum vertit. 5) Sophia. Cf. Ann. Altah. a. 1061, p. 58. 6) Hoc loco, ut etiam bis infra a. 1074. 1075, Lamp. Geisae nomen in alteram formam Hebraicam vertit, nam et Ioas et Ioiada sunt nomina Hebraica in Vulgata saepissime occurrentia; cf. supra p. 5, l. 19. Non nomen filiae fuisse⁴⁵ Ioiadae primus Wedekind, 'Noten' I, p. 188 sqq. docuit.

administraverat¹, Ottoni² dedit, videns eum virum in-1061.
dustrium et iuvandis regni negociis satis oportunum.

Heinricus^a palatinus^b comes Luthariorum uxorem 1060?
suam³ manu propria interfecit, et sic tandem publicata (Iol. 27).
5 evidenti^{us} infestatione demonis, quam diu dissimulaverat,
missus est in monasterium Efdernachen^c, ibique diuturna
vexatione consumptus interiit.

MLXII. Willihelmus^d marchio reversus in Thu-1062.
ringiam, dum redire in Ungariam et sponsam suam cum
10 magna opum suarum ostentatione adducere pararet, inter
eundum secunda mansione morbo correptus obiit⁴. Spon-
sam eius Ódalricus^e marchio Carentinorum⁵, cognatus
eius, accepit; marcham Otto frater eius optinuit^f. Sed
is beneficia Mogontini^g episcopatus aliter optinere^h non
15 potuit, nisi promitteret decimas se de suis in Thuringia
possessionibus daturum et caeteros Thuringos, ut idem
facerent, coacturum⁶. Quae res multorum malorum
seminarium fuit, detestantibus omnibus Thuringis factum
eius et asserentibus mori se malle quam patrum suorum
20 legitimaⁱ amittere.

Imperatrix, nutriens adhuc filium suum, regni nego-
cicia per se ipsam curabat, utebaturque plurimum con-
silio Heinrici^a Augustensis episcopi⁷. Unde nec suspi-
cionem incesti amoris effugere potuit, passim fama
25 iactitante⁸, quod non sine turpi commercio in tantam
coaluissent^k familiaritatem. Ea res principes^l graviter
offendebat, videntes scilicet, quod propter unius priva-
tum amorem sua, quae potissimum in re publica valere
debuerat, auctoritas pene obliterata fuisset. Itaque

30 a) Henr. A1. b) comes pal. B1^b. 2. corr. pal. comes B1^b. c) Efdernachen B2;
Efdernachen B1; Efdernachense N. d) Willihelmus A1. B1^c; Willehelms B3^b in
schedula assata, ubi haec — accepit (l. 13) integra descripta sunt, sed f. 85. Willihelmus
marchio Thuringorum obiit, quae post deleta sunt, ubi sequuntur Marcham — amittere
(l. 13—20). e) Ódalricus A1. B1^c. 2. f) obt. A1. B1^c. 2. g) Moguntini B2.
35 h) obt. A1. B1^b. 2. i) legitima A1. B3^b. k) coaluissent B2. l) om. B1^a.

1) Cf. supra a. 1056, p. 70. 2) De Northeim. 3) Mathildam.
Haec ad a. 1060. pertinere videntur. Cf. supra p. 51, n. 2. 4) Eius
obitum Ann. Altah. p. 58. iam ad a. 1061. referunt. 5) Carniolae
40 et Istriae (cf. Meyer v. Knorau l. l. I, p. 188 sq., n. 41). Qui fuit filius
Popponis comitis, fratris Willehelmi. Cf. Ann. Saxo a. 1062, p. 693.
6) Cf. Ann. Saxo a. 1060, p. 693; Ausfeld p. 39 sqq. 7) Cf. Berthold.
a. 1058, SS. XIII, p. 731. V, p. 270. 8) Eisdem verbis Lamp. infra
a. 1077. utitur, cum eundem falsum rumorem de Gregorio VII. et Mat-
45 hilda comitissa ortum esse referat. Cf. epist. clerici Babenbergensis,
Sudendorf, Registrum II, p. 14, nr. XI; Sigeib. Chron. a. 1062, SS. VI,
p. 364.

1062. indignitatem rei non ferentes, crebra conventicula facere¹, circa publicas functiones remissius agere, adversus imperatricem popularium animos sollicitare, postremo omnibus modis niti, ut a matre puerum distraherent et regni administrationem in se transferrent. Ad ultimum Coloniensis episcopus, communicatis^a cum Ecberto^{a*} comite et cum Ottone duce Bawariorum^b consiliis^c, navigio per Renum^d ad locum qui dicitur Sancti Suintberti^e insula (Apr.) venit^f. Ibi tum^g rex erat. Qui dum quadam die post solemnes^h epulas factus fuisset hilarior, hortari eum¹⁰ episcopus cepit, ut navim quandam suam, quam ad hoc ipsum miro opere instruxerat, spectatum procederet. Facile hoc persuasit puero simplici et nihil minus^{*} quam^{p. 163} insidias suspicanti. Cumque navim ingressus fuisset, stipantibus eum his, quos episcopus factionis suae socios¹⁵ ac ministros paraverat, repente remiges insurgunt, remis incumbunt, navim dicto cicius in medium fluminis impellunt. Rex nova rerum facie confusus incertusque animi, nec aliud quam vim et necem sibi paratam arbitratus, in flumen se precipitem dedit; ciciusque eum²⁰ aqua violentior suffocasset, nisi Ecbertus comes dato post eum saltu periclitantem, ipse quoque non minimum periclitatus, vix et aegre morti eriperet et navi restitueret. Exinⁱ blandiciis^k quibus poterat delinitum Coloniam perducunt. Caetera multitudo per terram²⁵ subsequitur, criminantibus plurimis, quod regia maiestas violata suique imposita foret. Episcopus, ut invidiam facti mitigaret, ne videlicet privatae gloriae potius quam communis commodi ratione haec admisisse videretur, statuit, ut episcopus quilibet, in cuius diocesi rex dum¹³⁰ temporis moraretur, ne quid detrimenti res publica pateretur, provideret et^m causis, quae adⁿ regem delatae fuissent, potissimum responderet². Imperatrix nec filium sequi nec iniurias suas iure gentium expostulare voluit,

a) communicato B 1, 2. a*) Egberto B 2. b) sic h. l. A 1, B 1; baioariorum B 2, 35
 c) consilio B 2 solus. d) sic h. l. omnes. e) Suintberti B 1^b; Suintberti post corr. Suintberti B 1^a; Swittberti B 2. f) venerunt B 1^b. g) cum A 1, B 1; tunc B 2, H. h) solemnes B 1^b; solemnes B 2 plerumque. i) Exinde B 1^b. k) bladicis A 1. l) tunc A 1. m) et — responderet om. B 1^b. n) c. quoad B 1^a.

1) Haec verba, quae Lamp. saepissime scripsit (Dieffenbacher p. 55 sqq.), 40 hoc loco etiam Ann. Altah. p. 59. habent; crebra conventicula faciebant.
 2) Hoc, quod verum non est, ipsum Lamp. in Instit. Herveld. refellisse monuit Meyer v. Knonau I, p. 288, n. 100. Ibi enim Lamp. recte retulit Annonem cum rege regni gubernacula suscepisse. Cf. etiam infra a. 1063, p. 87. 88, n. 4; a. 1066, p. 102.

sed in propria recedens^a, privata^b deinceps aetatem 1062. agere proposuit. Nec multo post tedium passa erumnarum seculi, domesticis quoque erudita calamitatibus, quam cito et velociter exsufflante spiritu Dei exsicce-^{Is. 40, 7.} tur fenenum temporalis gloriae, cogitavit seculo renunciare; statimque ad explendum quod cogitaverat preceps abisset, nisi in ea impetum spiritus amici maturioribus^c consiliis inhibuissent.

MLXIII. Rex natalem^d Domini Goslariae cele-^{Dec. 25.} bravit¹. Ubi ipsa die, dum ad vesperam sellae episcoporum locarentur, inter camerarios Hecelonis^e Hildenesheimensis^f episcopi et camerarios Wideradi Fuldensis abbatis gravis concertatio oborta est, et primo iurgiis. dein^g pugnis res gesta est, citoque ad gladios prorupissent, nisi^h Ottonis ducis Baioariorum², qui causam abbatis tuebatur, auctoritasⁱ intercessisset. Causa vero talis erat. Consuetudo^k erat in regno per multos retro maiores observata, ut semper in conventu^l episcoporum abbas Fuldensis archiepiscopo Mogentino^m proximus assideret³. Sed episcopus causabatur neminem sibi intraⁿ diocesim suam post archiepiscopum debere preferri, animatus ad hoc et opum gloria, qua^o antecessores suos longe supergredebatur, et temporis oportunitate, quia rege adhuc in puerilibus annis constituto singuli quod²⁵ sibi animus suggessisset facere impune^p poterant.

Gerhardus^q papa, qui et Nicolaus, obiit. In cuius^{1061.} locum per electionem regis et quorundam principum^(Jul. 19?) Parmensis episcopus⁴ substitutus est et Romam per Bucconem Halberstadensem episcopum missus⁵. Cui redeunti^{1062.}
^{(Oct. 28).}

30 a) decedens B 2. b) privatā B 1^a, 2; private P. c) om. B 2. d) nat B 1^a; nativitate B 1^b, 2. e) Hecelonis B 2. f) Hildenesheim/men. A 1; Hilden B 1; Hildemen B 2. g) deinde A 1^a, B 1^b, 2. h) ni B 1^a. i) non add. B 1. k) consuetudo erat post maiores B 1^b. l) conuentū B 1^b. m) Moguntino A 1. n) inter dyoc. B 1^b; caus. quod intra dyoc. suam post arch. nem. sibi debere B 2. o) quia B 1^a. p) in-
35 pune B 1^b, 2. q) Gerardus A 1.

1) Potius Frisingae (cf. Meyer v. Konau I, p. 305, n. 35). *Sequentia quidem tunc Goslariae gesta sunt, sed haec in synodo provinciali, Sigfrido archiepiscopo praesidente, non rege Goslariae praesente acta esse idem p. 328 (cf. p. 664 sqq.) censet. Monachus Hersfeldensis in Libro*
40 *de unitate ecclesiae II, 33, Libelli II, p. 259, qui cum Lamperto concordat, hunc annalium locum exscripsit.* 2) Hic in synodo provinciali Goslariae tunc affuisse non credendus est. Cf. Meyer v. Konau I, p. 668.
3) Cf. Busson in 'Mittheil. d. Inst. f. österr. Gesch.' II, p. 35 sqq.
4) Cadalohus. 5) Mirum in modum Lamp. res gestas et temporis ordinem
45 earum perturbavit. Nicolao II. a. 1061, Jul. 19 (aut 27?) defuncto, Aushelmus episcopus Lucensis electus est Oct. 1. a parte Hildebrandi, tum

1063. pro premio bene curatae legationis pallium dedit et alia quaedam archiepiscopatus insignia¹. Quod archiepiscopus Mogontinus^a ad obfusandum sui prioratus fastigium factum interpretatus, indignissime tulit². Sed per archiepiscopi Coloniensis interventum satisfactione ac-

cf. *Esth.* 7, 10,
Ez. 24, 13.

Iun. 8.

Iun. 7.

Rex pentecosten^{a*} Goslariae celebravit. Ibi^b dum ad vespertinalem sinaxim rex et episcopi convenissent, rursus de positione sellarum episcopalium tumultus exoritur, non fortuita, ut prins, concursione^c, sed premeditata diu machinatione. Nam episcopus Hildenesheimensis^d, acceptae prius contumeliae memor, Ecbertum comitem cum expeditis militibus retro altare occuluerat^e. Hi audito tumultuantium camerariorum strepitu ocius advolant, Fuldensium^f alios pugnis, alios¹⁵ fustibus cedunt, prosternunt^g et de sacrario aecclesiae inopinato periculo attonitos facile proturbant^h. Quibus ilicoⁱ ad arma conclamantibus, Fuldenses, quibus arma in promptu erant, facto grege aecclesiam irrumpunt, in medio chori psallentiumque fratrum manus conserunt,²⁰ rem non iam fustibus, sed gladiis^g gerunt. Pugna atrox^{*p. 16} committitur, atque per totam aecclesiam pro ymnis^k et canticis spiritualibus vociferatio adhortantium et ululatus^l morientium exauditur. Super altaria Dei tristes iugulantur hostiae, passimque per aecclesiam sanguinis²⁵ currunt flumina, non legali, ut quondam, religione^m, sed hostili crudelitate profusa. Episcopus Hildenesheimensisⁿ, capto ediciori loco, tamquam militari quodam classico suos, ut fortiter preliarentur, hortabatur, et ne loci^o religione^m ab armis terrerentur, suae auctoritatis et permissionis^p titulum obtendebat. Multi utrimque vulnerati, multi occisi sunt, inter quos precipui erant Regimbodo^q

a) Moguntinus A 1, B 2. a*) penthec. B 1^b. 2. b) Ubi B 2. c) conuersione A 1.
d) Hildehemen B 2. e) occultauerat B 1. f) Fuld. alios bis scr. B 1^a. g) prosternunt B 1^b. h) perturbant B 1. i) illicco B 2 saepe. k) hymnis A 1. l) ulu- 35
lancium B 1^a. m) religione A 1. n) Hildenesheimen B 2. o) loca B 1^a. p) promissionis A 1, 1^a. q) Regenbodo A 1; Regimboto B 2; Reinbodo S.

Oct. 28. a rege Cadalohus nuncupatus est papa. Tum rege imperatrici erepio a. 1062, Oct. a principibus, Annone auctore, Bucco in Italiam missus est, qui litem pontificum diiudicaret. Hic Anshelmum appellavit⁴⁰ pontificem. Cf. infra a. 1064. 1) Alexander II. (Anshelmus), non Cadalohus. Jaffé nr. 4498, d. d. 1063, Ian. 13. 2) Cf. Sigefridi epist., Cod. Udalr. nr. 28, Jaffé, Bibl. V, p. 55 sq.; Meyer v. Konau I, p. 307 sq. 328, n. 42. 3) Cf. infra p. 89, n. 5.

signifer Fuldensis¹ et Bero, Ecberto comiti miles^a 1063.
 carissimus. Rex inter haec vociferans et sub obtentu^{Imm. 7.}
 regiae maiestatis populum^b adiurans surdis fabulam
 narrare videbatur. Tandem monitus a suis, ut vitae pro-
 5 priae pugna excedens consuleret, vixque^c inter consti-
 patam arcius^d multitudinem eluctatus, in palacium se
 recepit. Hildenesheimenses^e, qui instructi premeditati-
 que ad pugnam venerant, superiores efficiuntur. Ful-
 denses, utpote quos inermes inopinatosque subito exortae
 10 sedicionis procella contraxerat, fusi fugatique atque^b
 de aecclesia expulsi sunt. Fores ilico obserantur. Ful-
 denses, qui primo tumultu ad arma tollenda paulo^f
 longius discurrerant, frequentes armatique assunt^g, atrium
 aecclesiae occupant, aciem instruunt, ut de aecclesia
 15 progressos statim adorianatur. Sed nox concertationem
 diremit. Postero die severissime habita questione, Ec-^{Imm. 8.}
 bertus comes facile crimen removit, non tantum iuris
 et legum patrocínio, quantum favore et indulgentia regis,
 cuius patruelis erat². Totum accusationis pondus in
 20 abbatem versum est. Hunc inquit omnium quae ac-
 ciderant caput fomitemque fuisse, hunc^h ad disturban-
 dam quietem regiae curtis premeditato furore venisse;
 argumento rei esse, quod tanta viⁱ hominum, tanta
 bellici apparatus pompa instructus, nullo periculi metu
 25 urgente, eo venisset^k. Tum vero urgebat et ille aposto-
 licae sanctitatis ac Mosaicae^l mansuetudinis episcopus,
 qui tanti sanguinis effusione manus suas Deo consecra-
 verat et violatae aecclesiae iniurias truculentius atque
 inimitus quam rex suas persequebatur. In quorum cor-
 30 pora prius ferro debachatus fuerat, ad perimendas horum
 animas gladio spiritus modo^m fulminabat, precidens tam
 defunctos quam eos qui cedi superfuerant de corpore
 aecclesiae. Abbatem preter acerbitatem rei^b, quae acci-
 derat, odium quoque gravabat nominis monachiciⁿ, quod
 35 inveterata malicia homines seculi semper obfuscare atque
 obprimere^o conabantur^p. Sic undique impetitus, ob-
 pugnatus^q, obpressus^r, post tot tantasque contumelias

a) char. miles A 1. b) om. B 2. c) vix B 1^b. d) arcus A 1. e) Hildenesheim.
 B 1^b. 2. f) om. B 1^b. g) adsunt A 1. h) hic B 1^a. i) in B 1^a. k) urg. coue-
 40 nisset B 1^a. l) mosayce B 1^b. m) om. B 1^a. n) monachi B 1. 2. o) oppr. A 1.
 B 1^b. 2. p) conantur B 2. q) oppugn. B 2. r) oppr. B 1^b. 2.

1) Cf. *Ann. necr. Fuld. a. 1063, SS. XIII, p. 215*: Reginhodo et Wignand com.; *Meyer v. Knonau I, p. 330*. 2) Cf. *supra a. 1057, p. 71, n. 3*.

1063. ^(Iun.) privatus abscessisset, nisi, quem nec lex nec innocentia tueri poterant, pecunia tutata fuisset. Nam distractis ac dilapidatis rebus Fuldensis monasterii se suosque carissimo mercimonio redemit. Quantum regi, quantum auriculariis, quantum episcopo datum sit, haut^a satis certo comperimus¹. Cautum enim fuerat, ne passim vulgaretur. Hoc haut^a dubio constat, sic ea tempestate exhaustas atque attritas esse illius monasterii opes, quae usque ad id temporis florentissimae erant cunctisque Galliarum aecclésiis eminebant^b, ut modo ibi prioris opulentiae vix monimenta reperias.

Abbas post haec accepta licentia Fuldam remeavit, amaro et confecto nimis super tantis calamitatibus animo. Et ecce, ibi acerbiori pene rerum asperitate excipitur, et secundum prophetae^c elogium, fugiens¹⁵ *Lob 20, 24.* arma ferrea, incidit in arcum ereum. Fratres Fuldenses a principio austerum eius et minus quam decuit populare ingenium offenderat^d. Auxit ipse invidiam et facem non minimam emulationi^e subdidit predia aecclésiae militibus improbe erogando^f et victualia fratrum, priorum abbatum liberalitate statuta, minuendo. Murnurabant de his quottidie^g et intestinis simultatibus quaciebatur monasterium. Tolerabantur tamen timore magis quam amore, ne scilicet immature vulgata querimonia favor regis et principum eum tuerentur. At ubi nuncius acceptae in Goslaria cladis Fuldam venit, tum vero et^h recentis vulneris dolore et preteritorum memoria accensi fremere omnes et se vicissim hortariⁱ, ut tantam temporis commoditatem divinitus oblatam non^k negligenter; agendo negotio nihil preter operam industriamque suam *desse^l, urgeri hominem propriis iniquitatibus ad interitum; agerent nunc singuli pro virili portione et se suumque monasterium liberarent acerrimo, non patre, sed hoste, qui Fuldense nomen, caelo prius equatum, probro nunc ludibrioque cunctis exposuisset. 35

a) haud A 1. B 2. b) imminebant B 2. c) proph'ie B 1^a. d) offenderant A 1.
 e) emulacione B 2. f) erogando B 1^a. g) sic B 2, ut V. Lullii semper; quotidie A 1; cottidie B 1. h) om. B 1^b. i) cepere add. B 2. k) om. B 1^a. l) esse B 1^a.

1) *De iudicio Lamperti iniquo in regem, iniquo in episcopum Hildesheimensem in hac narratione vide L. v. Ranke, 'Sämmtl. Werke' LI, p. 132; 40 Delbrück p. 16; L. Rockrohr, 'Die letzten Brunonen' p. 24, qui bene monet pecuniam datam esse ab abbate pro multa commisi et in compensationem damni, non ut rex atque alii corrumpentur (cf. infra p. 86, l. 4—6); Meyer v. Knouau I, p. 666.*

Sic inflammatae sedicioni tamquam oleum igni addidit^{1063.}
 iniuria recentior. Reginbodo^a, qui in illa Goslariensi^(11m.)
 congressione occubuerat, equum unum magni precii fra-
 tribus Fuldensibus ob recordationem animae suae dede-
 rat^{b. 1}, quem protinus abbas, ipsis inconsultis, laico cui-
 dam dedit. Hunc efferatis animis, intemperatissimis
 clamoribus fratres repetunt; diu se tyrannidem^c eius
 magis quam dominatum servili patientia tulisse, non
 ultra laturos fore; redderet ocius per vim erepta sibi
 alienae liberalitatis^d beneficia. Si cunctaretur, non iam^e
 clandestinis^f musitationibus se acturos, sed palam aditis
 tribunalibus divinam et humanam opem contra violen-
 tiam eius imploratos. Abbati pondus malorum primo
 consilium respondendi ademerat; dein^g totus ad preces
 lacrimasque versus, orare et obtestari per Deum, ne
 iuxta vetus proverbium ignem gladio scrutarentur², ne
 Goslariensis contumeliae vulnus recens adhuc et necdum
 in cicatricem obductum novis doloribus exulcerarent;
 memorarentur^h calamum^e conquassatumⁱ non conteren-
 dum, nec linum fumigans in favillas cineresque redigen-
 dum; parcerent, si minus existimationi propriae, at^k
 calamitati eius et^k miseriae, quae tanta esset, ut hosti-
 bus quoque^l suis lacrimas^m excutere posset; se, si
 angelus Domini persequens eum paululum remisisset, si
 ab tantis malis vita comite unquamⁿ respirasset, non
 modo adempta redditurum, sed duplicatis quoque mune-
 ribus cumulaturum. His qui aetate et sensu maturiores
 erant cito haec verba satisfecerant^o. Sed iuventus more
 suo nihil veniae, nihil laxamenti admittebat; diu sim-
 plicitati suae per mollia verba insultatum fuisse; fidem
 eius tanto tempore, tot rebus spectatam ultra^p fallere
 non posse; eos mores, eam improbitatem^q hominis esse,
 quicquid urgentibus inpresentiarum malis non fecisset,
 id, nisi iterum vis^r adhiberetur, perpetuo infectum
 fore; propterea se ab^s iure suo non cessuros esse,
 donec ad expugnandam animi eius duriciam omnia divi-

a) Reginboto B 2. b) dederit A 1. c) tyr. A 1. B 2 saepe. d) libertatis B 1a.
 e) om. B 1a. f) clandest. B 1. — mussit. A 1. g) Deinde B 1b. h) memoren-
 tur B 2. i) quassatum B 1b. k) ac B 2. l) om. B 2; quique B 1. m) exc.
 40 laer. B 2. n) unaq(ue) B 1a. o) satis erant, fece superser. ante er. B 1b. p) non
 u. fall. B 2. q) in prob. B 1a. r) ius B 1. s) a B 1b. P.

1) *Idem Reginbodo, ut videtur, a. 1062. monasterio Fuldensi praedium tradidit pro remedio fratris mei Sigebodonis et ob memoriam mei, Dronke, Cod. dipl. Fuld. p. 369, nr. 762.* 2) *Horat. Sat. II, 3, 275 sq.:*
 45 Adde cruorem stultitiae atque ignem gladio scrutare.

1063. nae, omnia humanae opis suffragia^a pertemptassent. Abbas diu immoratus, ubi se videt nihil supplicando agere, nec copiam sibi esse ad reddenda quae exigebantur^b, presertim exhaustis pene cunctis opibus monasterii nec sufficientibus tamen^c ad exsaturandam ingluviem⁵ avariciae eorum qui in Goslariensi tumultu laesi fuerant: tandem regis iussione^d accersitus ad curtim^e regiam proficiscitur, dato necessariis suis negotio, ut terroribus et blandimentis, quaqua via possent, efferatae iuventutis animos mitigarent^f. Sed hoc in irritum cessit. Denique post abcessum^g eius principes iuventutis, quibus potissimum incentoribus tantum malum exarserat, totam adeunt^h congregacionem, indicant animo sibi fixum esse, ut eruptione facta de monasterio regem, ubicumque gentium reperitur, perquirant, contra seviciam abbatis eius¹⁵ potentiaeⁱ patrociniū exposcant; orantque, ut, quibus validudo^k non obsistat, secum proficiscantur, qui vero aetate vel morbo pregravante id non possint, scripti sui astipulatione^l factum eorum corroborent^m. Res feda et dictu quoque horrenda visa est senioribus, fusique in²⁰ terram per Deum precabantur, ne se et ipsum Fuldensis spei exiguum quod restabat perditum irent; turbatam graviter Goslariensi clade rem Fuldensem, si ipsi monasterii limen ea mente excessissentⁿ, non turbandam modo, sed omnino in preceps ituram. Nihil illi his²⁵ sermonibus moti — iam enim pertinacia in amentiam atque in rabiem se verterat^o — concite per monasterium discurrunt, invicem se ad audendum^p facinus adhortantur, et sic tandem adulta conspiratione sedecim numero, crucem sibi preferentes, antiphona imposita, claustris³⁰ monasterii erumpunt. Sequebantur^q eos eminus maiores^{*p. 160} natu, qui sanum aliquid sapiebant, cum tanto luctu atque eiulatu, acsi eos ad sepulturam funebris pompa ultimum vale^l audituros efferret. Itaque ne rei tam atrocis novitas repente nunciata regi stuporem incuteret, unum³⁵ ex numero suo citato quantum poterat equo premittunt, qui litteras ad regem tantae calamitatis indices perferat^q

a) suffragia A 1. b) exigebatur B 1^a, 2. c) sic omnes (tū B 1), quod pro tū (tantum) scriptum fuisse conicere non oportet. d) iussione A 1. e) curtem B 2. f) mitigare B 1^b. g) abcessum B 1. h) ad eū B 1^a. i) potentiam B 1. X.; potentiam et B 2. 40 k) validudo A 1. B 1^a, 2. l) asstip. B 2. m) corroborarent B 1. 2. n) excesserint B 2. o) verterant A 1. p) audiendum B 1^b. q) perferret corr. perferat B 2.

1) Ovid. Met. X, 62: Supremumque vale, quod iam vix auribus ille acciperet.

et, qua vi, qua necessitate ad haec extrema experienda 1063. coacti sint, edoceat. Ipsi paulatim pedestres servatis ordinibus subsequuntur. Postquam nuncius eo pervenit, lectaeque^a sunt litterae, horror quidam perculit omnes 5 qui in palacio erant super tam procaci facto, mirabanturque inter eximios et apostolicae conversationis viros tantum flagicii potuisse reperiri, ut privatas iniurias tam pessimo exemplo^b ulciscerentur, nec^c filii patris, in ea potissimum calamitate, misererentur, in qua hostes quoque^d suos ad miserationem et ad lacrimas provocare 10 potuisset. Placuit itaque omnibus insigne hoc facinus insigni aliquo exemplo vindicari. Tum rex consilio usus Coloniensis archiepiscopi et Ottonis ducis Baioariorum, quorum tunc arbitrio res publica administrabatur, precepit, ut ipse baiulus litterarum cum aliis tribus, qui 15 auctores sedicionis fuerant, per diversa monasteria in custodia habendi mitterentur. Ad compescendam vero caeteram multitudinem, quoniam^e nec spiritu lenitatis nec virga monasticae correptionis sanari potuissent, abbas 20 militari manu uteretur. Tunc^f abbas missis obviam militibus sine vi et tumultu eos Fuldam reduci iussit et extra monasterium custodibus adhibitis suum prestolari redditum. Ipse quoque, regi vale facto, eos e vestigio est subsecutus. Ibi collectos fratres et primos militum Fuldensium diu ea consultatio tenuit, laicorum^g an monachorum iudicio in eos animadverti oporteret. Vicit ea sententia, quae^h censebat eos, qui excusso iugo regulae, contempto abbate, per contumaciam egressi et necdum in monasterium recepti essent, laicorum potius 25 lege iudicandosⁱ fore. Ita^k abbas laicorum iurisdictionem secutus, duos ex eis, alterum presbiteratus, alterum diaconii honore insignes, iussit publice virgis cesos et attonsos expelli. Reliquos multis plagis maceratos per vicina monasteria, alium alio transmisit. De singulis 35 tamen non pro modo culpae, sed pro natalium suorum claritate vel obscuritate mitius vel atrocius sumptum supplicium est. Viderit abbas, an vi doloris impulsus iniurias suas acerbius quam decuit vindicando modum forte excesserit. Id constat, inustam esse ea tempestate maculam Fuldensi monasterio, quae longa forsitan succedentium temporum serie ablui et extergi^l non possit.

a) lecte B 1^b. b) publico B 1, 2. c) nec — misererentur om, B 1^b. d) quanquam A 1; quique B 1, N.; cf. p. 85, n. 1. e) qua B 1^b. f) Item B 1^b. g) laicorum B 1^a. h) qua B 1^b. i) vIndicandos B 2. k) Itaque B 2. l) extingwi B 1^b.

1063. Bel, qui regnum invaserat Ungariorum, obiit. Ioas filius eius sacius putans moderatis opibus in pace perfrui quam^a inmoderatas ambiendo calamitatem atque excidium parere genti suae, mandavit^b regi Heinrico^c, si sibi apud Salomonem filium Andreae regis natalibus⁵ et meritis suis condignus honor haberetur, subditum se ei fidelemque futurum et malle beneficiis cum eo quam armis, fide quam acie dimicare¹. Eadem Ungarii omnes assidua legatione pollicebantur. Ita rex Heinricus^d Ungariam cum exercitu ingressus², Salomonem in solium¹⁰ patris restituit, iuncta ei in coniugium sorore sua³; ablatisque omnibus, quae regi scrupulum movere vel regni statum labefactare poterant, in pace remeavit ad Gallias.

Educatio regis atque ordinatio omnium rerum publicarum penes episcopos erat, eminebatque inter eos Mo-¹⁵gontini et Coloniensis archiepiscoporum auctoritas⁴. A quibus cum in partem consilii Adelbertus Premensis^(Im.) archiepiscopus assumptus fuisset⁵, tum propter claritatem generis, tum propter aetatis atque archiepiscopatus prerogativam, ille sepius colloquendo, obsequendo etiam²⁰ atque assentando ita sibi regem brevi devinxerat, ut, caeteris episcopis posthabitis, totus in eum inclinaretur,^{1064.} et ipse in regno communi pene^c monarchiam usurpare videretur⁶. Secundas^f post eum partes agebat Wernheri^g

a) quia B 1^a. b) mandatū B 1^a. c) Heinricus h. l. A 1. d) Heinrichus A 1, 25
e) om. B 2. f) Secundus B 2. g) Werenher A 1.

1) Haec perperam et perplexa narrata sunt. Bela rex eadem fere mandavit, quae Geisae hoc loco attribuntur. Cui cum fides non haberetur, Heinrico rege cum exercitu Ungariam ingrediente, Bela obiit, Geisa fuga elapsus, sed mox regressus cum Salomone pactus est; cf. Meyer v. Knonau 30 I, p. 344 sqq. 2) Inter Sept. 4. et 27. Nam die Sept. 4. Anno, Sigefrid us, Adalbertus ecclesiam Arluchrensem ad Danubium fluvium infra Linz sitam dedicaverunt ('Archiv f. österr. Gesch.' XLVI, p. 467) ante expeditionem Ungaricum, die Sept. 27. rex diploma dedit ad fl. Fischia in Austria (St. 2630), post expeditionem procul dubio. 3) Iudith, 35 quae ei a. 1058. desponsata erat; cf. supra p. 78, n. 1. 4) Cf. supra p. 80, n. 2. Supra p. 87. dicit Lamp. Annonem et Ottonem, hoc loco Annonem et Sigefridum rempublicam gubernasse. Iam hinc apparet, quod verum est, usque in medium a. 1063. apud Annonem omnem potestatem fuisse. 5) Ab Annone solo potius; cf. Adam Brem. III, 33; 40 Triumph. S. Remacli I, 3, SS. XI, p. 439, et quae Meyer v. Knonau p. 333 sqq. optime exposuit, nisus eo quod regis diplomate d. d. Im. 29 (St. 2622) Adalbertus patronus regis dicatur. 6) Quod iam medio anno 1064. factum est, ab eo tempore, quo rex a. 1065. gladium accinxit, maxime viguit; cf. Meyer v. Knonau I, p. 387 sq. 405 sq. — Lamp. 45 hac relatione complexus est quae compluribus annis gesta sunt.

comes¹, iuvenis tam ingenio quam aetate ferox. Hi duo pro rege imperitabant; ab his episcopatus et abbati-
 5 industrio atque egregio viro, spes adipiscendi honoris
 ullius erat, quam^a ut hos prius ingenti profusione pecu-
 niarum suarum redemisset. *Et ab episcopis quidem et
 ducibus metu magis quam religione temperabant. In
 10 abbates vero, quod hi iniuriae obviam ire non poterant,
 tota libertate grassabantur, illud pre se ferentes, nihil
 minus regem in hos iuris ac potestatis habere quam in
 villicos suos vel in alios quoslibet regalis fiscus dispensa-
 15 quum erat crebra regalium servitorum exactione usque
 ad feces ultimas exhauriebant. Dein^b convalescente
 audacia, in ipsa monasteria impetum faciebant atque
 ea inter se tamquam provincias partiebantur, rege ad
 omnia quae iussus fuisset puerili facilitate annuente.
 20 Itaque Premensis archiepiscopus duas occupat abbatias, (Sept. 6).
 Laurensem et Corbeensem³, premium hoc asserens esse
 fidei ac devocionis suae erga regem. Ne id invidiosum
 apud caeteros regni principes foret, persuaso rege, dat
 Coloniensi archiepiscopo duas, Malwendren^c et Endan^d, (Iun. ex.).
 25 Mogontino archiepiscopo unam in Selechinstat^{d. 5}, Ottoni
 duci Baioariorum^e unam in Altaha, Rüdolfo^f duci Suevo-

a) q2 (quia) B 1^a. b) Deinde A 1^a. B 1^b. c) Milmüden et Eldan B 2. d) Selechin-
 statt B 2. e) Baunarie B 2. f) Rodolfo h. l. A 1. B 1; Rudioffo B 2.

1) De quo Lamp. infra a. 1064. 1066. plura narrat. Ut tantas partes
 30 hunc egisse perperam crederet, eo adductus est Lamp., quod huic prae-
 dium monasterii Hersfeldensis dono datum est. Quo damno motus iam
 sequenti loco in hos duos furiose invehitur. Cf. Meyer v. Knouan I,
 p. 485, n. 177. 2) Nota hoc anno Weccelonem fratrem Annonis, An-
 none summopere annitente, ut hoc fieret, archiepiscopum Magdeburgen-
 35 sem post Aug. 31. constitutum esse. Quod num casu an consulto ac
 cogitate a loquaci Lamperto silentio tectum esse credas, dubius non
 haerebis. 3) Quae ei datae sunt diplomatis regis datis a. 1065,
 Sept. 6 (St. 2683. 2684). 4) Et Vilicensem; Chron. Laureham.,
 SS. XXI, p. 413. Invidiam facti totam in Adalbertum convertens, An-
 40 nonem suum, qui sane Adalberto non minus aridus nec minus hac in
 re vituperandus erat, Lamp. culpa purgare fecte conatus est. Cf. prae-
 sertim Triumph. S. Remacli I, 3, SS. XI, p. 439. 5) Quod iam
 a. 1063, Iun. 14 (St. 2620) factum est, Annone, non Adalberto hoc regi
 45 dixerit interventu Annonis Sigefridum satisfactionem accepisse. Cf. Meyer
 v. Knouan I, p. 332 sq.

1065. rum^a unam in Kenbeten^b.¹ Igitur Premensis archiepiscopus, ut totam tyrannidi suae vacantem redderet Corbeensem^c abbatiam, ridiculam commentatur fabulam. Disseminatis per curtim^d regiam rumoribus divulgat episcopum civitatis cuiusdam Transalpinae², cui Pole nomen⁵ est, humanis rebus excessisse. Huic successorem, persuaso rege, subrogat abbatem Corbeensem³, iubetque, ut destitutam rectore aecclesiam quantocius eat invisere. Verum inter moras, quibus ille itineri necessaria parabat, dum quidam de Italia venientes episcopum, qui¹⁰ mortuus dictus fuerat, vivum et incolumem nunciassent, irridere omnes et detestari fraudem archiepiscopi ceperunt^e. Tum Otto dux Baioariorum ad prohibendum tantum nefas divino spiritu animatus⁴, multis conatibus circumquaque explicitis, vix et aegre obtinuit, ut tam¹⁵ abbati quam monasterio Corbeiensi suus honor, sua dignitas incolumis servaretur. Porro cum in monasterium Laurensae satellites archiepiscopi venissent nunciantes, quod regia donatione locus ipse in ius potestatemque archiepiscopi concessisset, iuberentque, ut abbas⁵ ei²⁰ constituto loco non pigritaretur occurrere, tantus dolor et indignatio omnes invasit, ut nec manibus in legatos ipsos temperassent, nisi ius gentium plus quam ira valuisset. Contumeliose auditi, contumeliosius multo sunt dimissi. Quod postquam regi nunciatum est, missis aliis²⁵ nunciis iussit abbati sub interminatione salutis propriae, ut abbatia se abdicaret festinusque monasterio excederet. Ille, comperta, priusquam legati advenirent^f, regis sententia, benigne eos suscipi iussit atque in diem posterum eorum quae in mandatis habebant audientiam dis-³⁰ tulit. Nocte paucis sibi abhbitis inde discedens, in loco tutissima, omnibus preter admodum paucos ignoratus^g, se recepit, cum et prius omnes aecclesiae thesauros clanculo exportatos^h in tutum locasset. Ita legati

a) Suenorum B1^b. b) Kenbetten B2. c) Gorb. h. l. B1^b. d) curtem B2. e) ce-35
pere B2. f) venirent corr. adven. B1^b. g) paucis incognitus B2. h) deportatos B1^b.

1) Eodem anno datae sunt Einhardo episcopo Spirensi abbatae Limburgensis et S. Lamberti die Aug. 30 (St. 2680. 2681), Altrino Brixinensi abbata Pollingensis die Iun. 11 (St. 2671), Ellenhardo Frisingensi Benedictoburana Aug. 18 (St. 2679), Rumoldo Constantiensi abbata Rhenau-40
giensis, Meyer v. Knouau I, p. 468. 2) Megingaudium, ut videtur, qui occurrit in charta a. 1061 ('Cod. dipl. Istriano'). Iure haec refellit Dehio, 'Gesch. d. Erzb. Hamburg-Bremen' I, Ann. p. 43. 3) Sarachonem. 4) Immo animatus officio et commodo suo, cum advocatus monasterii Corbeiensis esset; cf. Mehmel, 'Otto von Nordheim' (Gött. 1870) p. 28; 45
Delbrück p. 17; Meyer v. Knouau I, p. 479 sqq. 5) Udalricus.

die postero, cui iussa regis exponerent, non habentes 1065.
 multumque viri prudentiam admirantes, infecta legatione
 redierunt¹. Tum milites eius, quos eo tempore et opum
 gloria et militaris^a rei industria clarissimos habebat,
 5 collatis viribus montem qui proximus adiacet monaste-
 rio² occupant, castellum extruunt^b, presidium imponunt,
 parati archiepiscopum ab infestatione monasterii capitis
 quoque sui periculo arcere.

MLXIII. Causabantur Romani principes, quod 1064.

10 rex eis inconsultis Romanae ecclesiae pontificem consti-
 tuisset, et ob eam iniuriam defectionem meditari vide-
 bantur³. Propter quod placuit Coloniensem archiepisco-
 pum Romam mitti. Qui veniens eo⁴, cum aliud turbatis
 rebus invenire non posset remedium, indicavit ordinatio-
 15 nem, quae incio senatu Romano facta fuisset, irritam
 fore, et sic amoto Parmensi episcopo, per electionem (Maii 31).

*p. 168. eorum Anselmum^c Luccensem^d episcopum pro eo ordi-
 nari constituit. Verum *ubi ipse peracta legatione re-
 gressus est in Galliam, Parmensis episcopus armata 1063.

20 multitudine non modica Luccensem^d episcopum sede
 apostolica per vim deturbare aggressus est. Econtra
 fautoribus illius ad arma impigre concurrentibus, con-
 gressio facta est, multique hinc et inde vulneribus ac-
 ceptis corruerunt⁵. Sic depravata ecclesiastici rigoris
 25 censura, homines non ut quondam, ut preessent aecce-
 siae Dei, iniecta manu trahebantur, sed ne non prees-
 sent, armata manu preliabantur, fundebantque mutuo
 sanguinem non pro ovibus Christi, sed ne non^e domina-
 rentur^f ovibus Christi. Anselmus^g tamen, qui et 1064.
 30 Alexander^h, et virtute militum et favore principum se-

a) rei mil. B 2. b) extruunt B 1. 2. c) Anselmum A 1. B 2. d) Luccensem B 2.
 e) sed ut (corr.) B 2. f) ne nōdenarentur B 1^b. g) Anselmus A 1. B 2. h) Alexander B 1.

1) *Quomodo revera de monasterio Laureshamensi res actae sint, vide in*
 35 *Chron. Lauresham., SS. XXI, p. 414 sq., ubi libellus paulo post has*
res gestas compositus exscriptus est. (Auctor Laureshamensis saec. XII,
quaedam ex Lamperti Ann. excerpta cum illa antiqua narratione con-
iunxit.) Quaecum Lamperti relationem aculeatam commentisque errorna-
 40 *rum nullo modo concordari posse patet.* 2) *Burcheldon dictum in*
Chron. Lauresham. l. l. p. 415, montem saltus Odenwald prope Heppen-
heim situm. Cf. Ann. Weissenburg., supra p. 53. 3) *Inepta blaterat*
Lamp. Cf. supra p. 81, n. 5. 4) *Immo Mantuam, ubi diebus Maii 31.*
 — *Iun. 3. synodo celebrata Anselmus confirmatus est pontifex.* 5) *Pugnas*
 45 *a. 1063. ante iter Ammonis Romae factas dicit Lamp., de quibus incerta*
quaedam memoria tenuit.

dem optinuit^a. Alter vero, etsi per contumeliam repulsus, tamen quo advixit^{a. 1} ab iure suo non cedebat, huic semper derogans, hunc adulterum aecclesiae Dei, hunc pseudoapostolum appellans; missas quoque seorsum celebrans, ordinationes facere et sua per aecclesias decreta⁵ et epistolas more sedis apostolicae destinare non desistebat. Verum nullus attendebat, criminantibus universis, quod in ultionem privatae contumeliae sedem quoque^b apostolicam homicidio^c maculasset.

1063. *(Sept. 3.)* Henricus^d Augustensis episcopus obiit², invisus¹⁰ regi, invisus episcopis omnibus propter superbe administratam regni gubernationem tempore^e imperatricis^f. Embricho^g ei successit, prepositus Mogontinus, vir pontificalis modestiae et gravitatis.

1064. Wernheri^h comes villam monasterii nostri quae¹⁵ dicitur Kirhbergⁱ inconsulto abbate³ a rege petiit et impetravit¹. Pro qua recipienda diuturnum agonem desudavimus, dimicantes adversus tanti hostis seviciam non armis carnalibus, sed ieiuniis et crebris orationibus. Unde ille mordaciter magis quam facete^k iocari solebat²⁰ magno munere dignum se esse apud regem, qui monachos eius, languidos prius in^l opere Dei et tepidos, novis facibus adhibitis exsuscitasset^m invitosque ad ieiunia et nudipedalia coegisset.

(Nov.) Sigefridus Mogontinus episcopus et Guntherusⁿ²⁵ Babenbergensis et Otto Ratisponensis et Willelmus^o Traiectensis episcopi, item alii quam plures, columnae et capita Galliarum, autumnali^p tempore⁵ Ierosolimam^q profisciscuntur.

Dec. 25. 1065. *MLXV.* Rex natalem^r Domini Goslariae celebra-³⁰
Nov. 27. vit, pascha^s Wormaciae. Ubi archiepiscopus Premensis inter sacra missarum solemniam, dum debitum tantae

a) obt. A 1. B 1. a*) quoad vixit A 1, B 1. b) quanquam A 1. 1^a. c) om. B 1^a.
d) Henricus A 1. e) tēpr., eadem manu superscr. temporaliter B 1^b. f) imperatrici B 1^b.
g) Embrichio B 2. h) Werherus A 1; Wernherus A 1^a. 2. i) infra a. 1066, Kirhberg 35
A 1, hoc loco Kirhberg A 1. B 1^a. 2; kirchberg B 1^b. k) face⁵(re) B 1^a. 2. l) et
tep. in op. dei B 2. m) exsuscitasse B 1^b. n) Gunterus A 1. o) Willelmus A 1;
Willelmus A 1^a. 2. B 1^a. 2. p) autumnali B 2. q) Hierosolimam h. l. A 1. 2. r) nai
B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. s) pasha A 1.

1) Demum a. 1071 ex. vel 1072 in. obiit. 2) Iam a. 1063, Sept. 3; 40
cf. Ann. August., SS. III, p. 127; Necrol. Germ. I, p. 67. 125. 480.
3) Ruothardo. 4) Pro qua, ut recte Ausfeld p. 47, n. 2. coniecisse
videtur, monasterio Hersfeldensi a. 1065, Apr. 5. dati sunt a rege 10
mansi in villa Homberg sita in eisdem Wernheri comitatu (St. 2662).
Quod Lamp. tacuit. 5) Post transitum sancti Martini (Nov. 11) Ma-
rian. Scott., SS. V, p. 558.

festivitati sermonem faceret, hominem ab infestatione demonis purgavit, fuis pro eo tam suis quam tocius 1065.
populi qui presens erat precibus. Ea res grandi miraculo cunctis erat, stupentibus scilicet, quod vir tam pessimae in populo existimationis, qui vitam virtutum non
5 haberet, signa virtutum faceret. Sed emuli eius invidiose^a hoc interpretabantur. non meritis eius, sed presentium populorum supplicationi asscribendum^b esse tantae rei effectum. Ibi per concessionem eiusdem
10 archiepiscopi primum se rex arma bellica succinxit¹, (Mart. 29). statimque primam susceptae armaturae experientiam in archiepiscopum Coloniensem^c dedisset et ad persequendum eum ferro et igni preceps abisset^d, nisi res turbatas imperatrix tempestivo valde consilio composuisset².
15 Inter caetera id potissimum invidiae ei erat, quod ante aliquot annos³, dum imperatrici ius regni rerumque gubernacula eripere vellet, ipsum pene regem in ultimum discrimen precipitasset.

Heceloni Argenterati episcopo paulo ante defuncto (Tan. 12/3).
20 successor substitutus est⁴ Wernheri^e, propinquus Wernheri^f comitis⁵.

Interea⁶ predicti episcopi Ierosolimam^g pergentes, dum magnitudinem opum suarum gentibus, per quas iter habebant, inconsultius ostentarent, ultimum sibi periculum consciverant¹, nisi rem humana temeritate prolapsam divina misericordia restituisset. Nam barbaros, qui ex urbibus et agris ad spectandos tam illustres viros catervatim profluebant, primo peregrini cultus ac magnifici apparatus ingens miraculum, dein^b, ut fit, non minor

30 a) insidiosae B2. b) ascrib. A1. c) Coloniensium B1^a. 2. d) abijisset B2.
e) Werher A1. 1^a; Wernher A2. f) Wernheri A1. 1^a. g) Hierosolimam A1 *plerumque*. h) consueverunt A1. i) deinde B1^b. P. A1^a e *corr. post. n.*

1) Cf. *Ann. Weissenb.*, supra p. 53; Meyer v. *Knonau I*, p. 400, n. 11, qui ib. p. 402. 405, n. 20. bene exposuit hoc non solum auctore Adalberto, sed reliquis principibus, praesertim Annone archiepiscopo et Goderulo duce assentientibus factum esse. 2) Ubi Lamp. hac enunciationis forma utitur: dedisset et . . . preceps abisset, nisi hoc vel illud factum esset, ut supra a. 1063, p. 81, l. 14. 90, l. 22. et multis locis, non res revera compertas eum dixisse apparet, sed studuisse, ut ira
40 ac furore motus inimicos quovis modo calumniaretur. 3) A. 1062, Apr.; cf. supra p. 80. 4) In conventu Wormatiensi, ut Lamp. indicare videtur. 5) Supra a. 1064. nominati, quem Willibirgam, sororem Wernheri episcopi, uxorem habuisse credunt; cf. Meyer v. *Knonau I*, p. 486, n. 178. 6) Ad sequentem relationem itineris sacri episcoporum
45 cf. *Ann. Altah.* a. 1065. et *Marian. Scott.*, SS. V, p. 559, qui in *ple-*

1065. predae spes ac desiderium cepit. Itaque cum transita Licia fines Sarracenorum introissent^a et iam^b a civitate cui Ramulo nomen est una vel paulo plus mansione
Mart. 25. abessent, *proximo parasceue ante pascha circa terciam *p. 16. diei horam¹ incursionem passi sunt ab Arabitis, qui⁵ comperto tam insignium virorum adventu undique ad spolia diripienda frequentes armatique confluerant. Ple-
 rique christianorum^c religiosum putantes manu sibi auxilium ferre^d et salutem suam, quam peregre proficiscentes Deo devoverant, armis corporalibus tueri, prima statim¹⁰ congressione prostrati, vulneribus multis confecti et
Gen. 14, 23. omnibus quae habebant a filo subteminis usque ad corrigiam caligae exspoliati sunt. Inter quos Willihelmus^e quoque Traiectensis episcopus, brachio pene plagis debilitato, nudus ac semivivus relictus^f est. Caeteri christiani¹⁵ iactu lapidum, quod genus teli forte locus ipse affatim ministrabat, non tam periculum propulsabant, quam mortem^g, quae presens urgebat, differre conabantur. Pedem etiam paulatim subtrahendo ad villam declinabant, quae ab ipso itinere spacio mediocri distabat.²⁰ Capharnaum hanc fuisse ex similitudine vocabuli coniciebant². Quam ut ingressi sunt, episcopi omnes atrium quoddam occupant³, humili septum maceria et tam fragili, ut, etiamsi nulla vis adhiberetur, sola vetustate facile corrueret. In cuius medio domus erat, cenaculum²⁵ habens satis editum et ad repugnandum quasi ex industria preparatum. Huius superiora episcopus Mogontinus et Babenbergensis^h cum clericis suis, inferiora caeteri episcopiⁱ sibi vendicant. Laiciⁱ omnes ad arcendam vim

a) retroissent B 1^b. b) intr. etiam B 2. c) crist. B 1^b saepe. d) referre B 2. 30
 e) Willihelmus A 1; Willihelmus B 1^a. 2. f) derelictus B 1^a. g) mortem B 1^a. h) Babenbergen corr. Babenburgen B 1^b. i) layci B 1^b saepius.

que cum Lamperto consentiunt. Omnes tres procul dubio narrationes sociorum episcoporum auribus perceptas secuti sunt, neutiquam Marianus et Lampertus eandem, id quod W. de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. III, 35 p. 1107. coniecit, cum modo Lamp. et Ann. Altah., modo Lamp. et Marianus, modo iste et Ann. Altah. magis inter se concordent. Ne Pseudo-Ingulfi, falsarii Croylandensis saec. XIV, relationem hac de re consulas, cave. 1) Ann. Altah.: hora diei pene secunda. 2) Minime. Capharsala Ann. Altah., Cavarsalim Marianus, quod est Kefr Saba (Kaffr 40 Suba) prope Ramleh, antiqua civitas Antipatris, quae olim vocabatur Χαβαροζαβὰ (Iosephi Antiquit. XIII, 15, 1. XVI, 5, 2; cf. K. v. Raumer, 'Palaestina' ed. 2. p. 144 sq.), longe distans a vico Capharnaum. 3) Ann. Altah.: tres episcopi . . . atrium quoddam muratum . . . occupavere. 4) Unus tantum, Otto Ratisponensis, praeter hos aderat, ut 15 ipse Lamp. a. 1064, p. 92. recte dixit.

hostium et maceriam defendendam impigre discurrunt, 1065.
 et primam quidem certaminis procellam lapidum iactu, *Mart. 25.*
 ut predictum est, sustinere. Dein^a cum barbari magnam
 telorum nubem in castra coniecissent, et ipsi plerumque
 5 impressione in eos facta clipeos et gladios manibus
 eorum vi extorsissent, non solum iam maceriam tueri
 sufficiunt, sed portis^b etiam interdum erumpere et
 pugnam comminus^c lacessere audent. Quorum impetum
 dum Arabes nullo iam loco, nulla acie sustinere pos-
 10 sent, consilium tandem a^d tumultuaria congressione ad
 obsidionem vertunt et inedia atque lassitudine conficere
 aggrediuntur, quos ferro expugnare non poterant. Ita-
 que multitudinem, qua^e superabundabant^f, conglobatis
 scilicet circiter XII milibus, partiuntur, ut alii aliis
 15 vicissim ad obpugnationis^g studium succedentes nullam
 illis vel paululum respirandi^h copiam facerent, suspi-
 cantes, quod propter inopiam rerum omniumⁱ, quibus
 vita humana sustentari solet, dimicandi laborem non diu
 tolleraturi forent. Ita christiani toto parasceue, toto
 20 sabbato^k sancto usque ad terciam fere horam paschalis
 diei sine intermissione oppugnabantur; nec eis hostilis
 improbitas vel modicum temporis punctum, quo saltem
 somni perceptione corpora recrearent, indulgebat. Nam^l
 cibum et potum nec^m, mortem pre oculis habentes,
 25 desiderabant nec, si magnopere desideraretur, quid su-
 merent, omnium inopes habebantⁿ. Cumque die tercio *Mart. 25—27.*
 labore et inedia exhausti ad extremum pervenissent, et
 fortia plerumque conatos^o virtus ieiunio infracta frustra-
 retur, quidam ex numero presbiterorum exclamavit non
 30 recte eos agere, quod in armis suis plus quam in Deo
 spei ac roboris ponerent et calamitatem, quam^p eo per-
 mittente incidissent, propriis viribus propulsare cona-
 rentur; propterea placere sibi, ut se dederent, presertim
 cum triduana iam abstinencia militaribus rebus eos in-
 35 utiles prorsus reddidisset. Non esse Deo difficile, ut
 deditis eis et ab hoste sub iugum missis misericordiam
 prestaret, qui suos totiens^q etiam in ultima necessitate
 conclusos mirabiliter liberasset. Ut hoc quoque inferret:
 barbaros nequaquam propter ipsos^r occidendos tanto

40 a) Deinde A 1^a. B 1^b. P. b) portas B 1^b. c) comminus B 2. d) om. B 1^b. e) quia B 1^a. f) superhabund. B 1. 2. g) oppugn. A 1. B 1^a. 2. h) respirendi B 1^b. i) omnibus B 1. k) sabbat[us] A 1; sabato B 1^b; sabbatho B 2. l) Non iam B 1. m) minio del. B 1^a, deest B 1^b. P. (ubi non desid.). n) habebantur B 1^b. o) conatus B 2. p) qz (quia) B 1^a. q) toties A 1 *semper*; totiens B 1. 2 *semper*. r) eos B 1^a.

1065. molimine grassari^a, sed ut pecunias eorum auferrent^b; *Mart.* 27. quibus si potiti fuissent, liberos eos deinceps intactosque sine vi, sine molestia abire passuros. Placuit consilium omnibus, statimque ab armis ad preces versi, per interpretem, ut in deditionem acciperentur, orabant. 5 Quo comperto, dux Arabum citato equo in primos advolat et caeteros quidem longius summovet^c, cavens, ne temere admissa multitudine preda confuse distraheretur. Ipse decem et septem honoratissimos gentis suae secum assumens^d castra ingressus est potentia^e, relicto 10 ad portas presidii causa filio suo, ne quis forte predae avidus^f post se non vocatus^g irrumperet. Cunque admotis scalis in cenaculum, ubi Mogontinus^h et Babenbergensisⁱ episcopi latitabant, cum paucis^j ascendisset, Babenbergensisⁱ episcopus, cui, licet iunior aetate esset, 15 tamen propter virtutum prerogativam^k et tocius corporis^l admirandam dignitatem precipuus a cunctis honor deferrebatur, rogare eum cepit, ut, omnibus quae^k haberent *cf. Matth.* 5, 26, usque ad novissimum quadrantem sublatis, nudos se abire sineret. Ille et victoria elatus et preter ingenitam 20 morum barbariem accepta quoque tot congressionibus clade nimium efferatus ait se adversus^l eos iam triduo non sine grandi damno^m exercitus sui ea mente bellum gessisse, ut suis condicionibus erga victos uteretur, non quasⁿ ipsi constituissent; ne ergo^o falsa spe eluderentur, se, omnibus quae haberent sublatis, carnes eorum comesturum^p et sanguinem bibiturum^q. Nec moratus, linteum^q, quo caput more gentis^r obvolverat, expediens, facto vinculo in collum episcopi iniecit^s. Episcopus, ut erat vir liberalis verecundiae^s et maturae admodum 30 gravitatis, ignominiam non ferens, tanto nisu pugnum ei dedit in faciem, ut uno ictu^t consternatum ad^t pavementum usque precipitem daret, vociferans insuper prius

a) ingrassari, in *delet.* B 1^b. b) auferrent B 1^b. 2. c) submovet B 1^b. d) potentia A 1. e) aude B 1^a. f) vocatos B 1^a. g) Magontinus *h. l.* B 1^b. h) Babergensis B 1^a. 35 i) Babenburgensis B 1^b. k) *om.* B 2. l) adversos B 1^b. m) dampno B 2. n) q2 (quia) B 1^a; quasi B 1^b. o) go B 1^b (*saepe pro g*). p) comest. B 1^b. q) lintheum B 1. 2. r) gencium B 1^b. s) verecunde B 1^b. t) pav. ad *corr.* ad pav. B 1^b.

1) *Marianus*: ducem Arabitarum cum viris XVI . . . intromiserunt. 2) *Ann. Altah.*: octo principes paganorum . . . ascenderunt. *Reliquis* 40 *decem vel novem in inferiore parte aedificii relictis, ut Lamp. infra p. 97, l. 8. 9. significare videtur.* 3) *Marianus*: Istum pulchrum sanguinem gutturis tui sugam. 4) *Ann. Altah.*: lintheum, quo caput suum involutum erat (*i. e. turban*), absolvit, collo episcopi sedentis circumposuit. 5) *Altah.*: uno ictu manus; *Marian.*: uno colapho. 45

eum penas pro impietate daturum, quod impuras manus^{1065.}
 in sacerdotem Christi profanus et idolatra^a mittere pre-^{Mart. 27.}
 sumpsisset. Irruunt protinus alii clerici et laici et tam
 huic quam caeteris qui in cenaculum ascenderant adeo
 5 artis nexibus manus a tergo constringunt, ut sanguis
 plerisque rupta cute per unguis profluere. Perlato
 audacis facti indicio ad eos qui in^b inferiori parte
 domus^c consistebant, ipsi quoque his qui apud se erant
 Arabum principibus idem faciunt. Dein^d laici omnes
 10 sublato in altum clamore vocatoque in auxilium sibi
 omnium rerum opifice Deo rursus arma capessunt^e,
 maceriam occupant, presidium, quod circa portas erat,
 conserta manu fundunt fugantque, et sic alacres, sic
 innovatis inopino successu viribus ubique rem peragunt,
 15 ut nihil lassitudinis, nihil incommodi ex triduana eis
 inedia et labore accessisse putares. Alacritatem tantam,
 repente ex trepidis rebus et ultima desperatione coor-
 tam, ninium admirati Arabes, nec aliam novitatis huius
 causam suspicati, quam^f quod de principibus suis sump-
 20 tum fuisset supplicium, infestissimis animis in pugnam
 ruunt et facto grege per arma, per viros in castra per-
 rumpere^g parant. Et acta res foret, nisi mature^h orto
 consilio christiani vinctos^{g*} eo loco principes statuerentⁱ,
 ubi atrocissima vis hostium et creberrimus telorum
 25 imber^k incumbebat, apposito super capita eorum spicu-
 latore, qui districtum in manibus gladium tenens clami-
 tabat per interpretem, nisi ab obpugnatione^l quiesce-
 rent, non armis se adversum^m eos, sed principum capi-
 tibus dimicatueros. Tum ipsi principes, quos preter vin-
 30 culorum acerbiter imminens quoque cervicibus gladius
 vehementer angebat, cum magno eiulatu suos obtesta-
 bantur, ut moderatius agerent, ne obstinate certamen
 hostibus inferentes eos ad supplicium necemque suam,
 cum incisaⁿ spes^o esset veniae, inflammarent. Patris
 35 periculo attonitus filius ducis Arabum, quem ad portam
 atrii a patre causa presidii relictum supra memoravi,
 citato gradu in confertissimos suorum cuneos se dedit
 et furentis exercitus impetum voce et manu increpitans
 retinuit et tela in hostes iacere prohibuit, quae^p non
 40 hostes, ut ipsi putarent, sed principes sui propriis pec-

a) ydolatra B 2. b) inf. in parte B 1^a. c) om. B 1. 2. d) Deinde A 1^a. B 1^b. P.
 e) capessant B 1^b. f) quia B 1^a. g) prorumpere B 2. g*) iunctos B 1^b.
 h) maturo B 1^b. i) statuerent B 1^b; stat. princ. B 1^a. k) ymber B 1^b. 2. l) oppugn.
 A 1. B 1^a. 2. m) aduersus B 1^a. n) incisa B 1. 2. o) esset spes B 2. p) qui B 1^a.

1065.
Mar. 27. toribus excepturi forent. Per hanc^a occasionem paululum ab armis et incursione^b vacatione data, nuncius venit in castra ad christianos, missus ab his qui in parasceue omnibus amissis nudi et saucii usque Ramulo pertenderant¹. Is amaritudine et metu confectis mentibus magnum attulit refrigerium, indicans ducem predictae civitatis, licet paganum, divino tamen, ut putabatur, instinctu animatum, cum ingentibus copiis ad ipsos liberandos advenire. Nec latere potuit Arabitas advenientium hostium fama. Statimque omnes, aversis¹⁰ ab aliorum oppugnatione ad se ipsos salvandos cogitationibus, precipiti fuga, quo quemque^c spes evadendi vocabat, dilabuntur. In ea trepidatione, dum alii ad alia curanda discurrerent, unus victorum evasit, opera usus Sarraceni cuiusdam, quem ducem itineris christiani habebant, tanto omnium dolore, tanto gemitu, ut ab eo, cuius indulgentia dimissus fuerat, vix manus inhiherent^d.
(Mar. 28.) Nec multo post dux ipse, ut nunciatum fuerat, cum exercitu advenit², pacificeque in atrium a^e christianis susceptus est, suspensis tamen omnibus inter spem et²⁰ metum, ne forte non sublata calamitas, sed hostis^f tantum mutatus esset, et propter novitatem rei difficile credentibus, quod Satanus^g Satanan eicere, hoc est paganus pagannum ab infestatione^{*} christianorum cohibere vellet. Primo^{*p.} omnium victos sibi presentari iussit. Quos cum aspexisset et quae facta fuerant ordine audisset, maximas christianis gratias egit pro magnifice gestis rebus et expugnatis rei publicae acerrimis hostibus, qui regnum Babilonium^h iam per multos annos assiduis populationibus infestassent et magnas plerumque adversum se in³⁰structas acies commisso certamine obtrivissentⁱ. Traditos eos custodibus regi Babiloniorum^{h.3} vivos servari precepit. Ipse, accepta a christianis quanta convenerat pecunia⁴, secum eos Ramulo perduxit. Inde adhibito eis expeditorum iuvenum presidio, ne qua denuo³⁵ num incursione periclitarentur, usque Ierosolimam eos
(Apr. 12.) perduci iussit. Nihil deinceps difficultatis in eundo,

a) om. B 1^b. b) incursionibus A 1. 1^a. c) f. quocūque B 1^b. d) inhiberet B 1^b.
 e) om. A 1. 1^a. f) t. h. B 2. g) sathanas sathanan B 1^b. 2. h) Babyl. A 1.
 i) obtinissent B 1^a.

1) *Supra p. 94, l. 10 sqq.* 2) *Hoc secunda feria paschatis factum esse Ann. Altah. et Marianus referunt.* 3) *Alp Arslan.* 4) *Marianus: accepit quingentos bisantios aureos.*

nihil in redeundo perpessi Liciam^a pervenerunt, gratias^b 1065.
 Deo referentes, quod emensis^c tot rerum asperitatibus
 vivos eos et incolumes in tutum restituisset. Ex hoc
 per christianorum fines reditum facientibus omnia cede-
 5 bant ex sententia. Verum posteaquam in Ungariam
 ventum est, Guntherus^d Babenbergensis^e episcopus, heu!
 innatura morte preventus, prosperae ac laetae reversionis
 lugubrem omnibus exitum fecit. Decessit autem X. Kal.
 Augusti¹, aetate integra et^f ad perfruendum hoc seculo *Int. 28.*
 10 maxime matura^g, vir preter morum gloriam et animae
 divicias corporis quoque bonis adprime^h ornatus. Natus
 erat ex primis palatii, privatis possessionibus preter epi-
 scopatum affluentissimus, lingua promptus et consilio,
 litteris eruditus tam divinis quam humanis, tum statura
 15 et formae elegantia ac tocius corporis integritate itaⁱ
 caeteris^k eminens mortalibus, ut in illo Ierosolimitano
 itinere ex urbibus et agris spectandi eius studio pro-
 fluerent, et bene secum actum crederet, cui eum videre
 contigisset. Unde, cum positis eis in diversorio plerum-
 20 que turba intemperans propter eum nimis molesta foret,
 compulsus est aliquotiens a caeteris episcopis, ut in
 publicum procederet et obsidentem fores^l multitudinem
 suo spectaculo a caeterorum vexatione avocaret. Tantum
 hunc transitoriae felicitatis splendorem vitae innocentia
 25 et morum temperantia clariorem in eo cumulationemque
 faciebant. Nam tantam in se utriusque^m hominis glo-
 riam, quam omnes mirabantur, solus ipse itaⁿ propter
 Deum contempnebat^o, ut infimae quoque condicionis
 hominibus popularem se communemque preberet et a
 30 servis^p suis plerumque maximas verborum contumelias
 inultus acciperet. Celebri ergo pompa funeris in patriam
 reportatus et magnis omnium qui eum noverant plancti-
 bus exceptus, in Babenbergensi aecclesia, ubi a puero
 adoleverat, sepultus est. Successit ei in episcopatum^q
 35 Herimannus vicedomnus Mogontinus, qui in eadem Iero-
 solimitana peregrinatione^r constitutus, dum eum inva-
 lescente morbo ad exitum urgeri videret, legationem
 premisit ad necessarios suos, quibus patria excedens suae

a) Litiam B 2. b) grā B 1^a. c) imensis B 1^a; emensis B 1^b. d) Gunterus A 1. 1^a.
 40 e) babenburgensis B 1^b. f) om. B 1. 2. g) natura B 1^a. h) appr. B 2. i) ut
 add. B 1^b. k) cunctis B 2. l) foris B 2. m) hom. utr. B 2. n) om. B 2.
 o) contemn. A 1. p) verbis del., et in marg. corr. servis B 2. q) episcopatu A 2
 solus. r) perigrinatione B 1 (per Ier. corr. Ier. per. B 1^b).

1) In Oedenburg civitate, ut Ann. Altah. habent.

1065. rei familiaris dispensationem delegaverat, petens, ut sibi ad episcopatum quaque possent ratione aditum pateface-
rent. Quod et sedulo fecerunt, profuso in coemptionem
eius argenti et auri inestimabili pondere.

(Maii 17). Eilbertus^a Patavii episcopus obiit; cui Altman⁵
capellanus^b imperatricis^c successit, qui dum ipso tem-
pore cum caeteris principibus Ierosolimam abisset, per
interventum imperatricis absens^d designatus est episcopus.

Arnolfus^e Wormaciae episcopus, vir pontificalis
(Maii 17²) modestiae et sanctitatis, migravit ad Dominum; succes-
sitque ei^f Adelbero monachus ex monasterio sancti Galli,
frater Ruodolphi⁶ ducis, uno pede omnino debilis, vir per
omnia dignus spectaculo. Erat enim fortitudinis magnae,
edacitatis nimiae, crassitudinis tantae, quae aspicientibus
horrorem magis incuteret quam admirationem; nec ita¹⁵
centimanus gigas^h aut aliud antiquitatis monstrum, si
ab inferis emergeret¹, stupentis populi oculos in se at-
que ora converteret.

Dec. 25. MLXVI. Rex natalemⁱ Domini Goslariae^{k. 2} cele-
bravit. Ubi ab ipso iam inicio autumn¹ usque ad eam²⁰
partem hyemis^m tamquam stativis castris se continuerat³,
sumptus habens regiaeⁿ magnificentiae multum impares.^{*p. 17}
Nam preter pauca, quae ex redditibusⁿ regalis fisci venie-
bant, vel quae abbates coacticio^o famulatu ministrabant,
caetera omnia in quottidianos^p usus eius quottidianis^p²⁵
impensis emebantur. Hoc adeo fiebat odio Premensis
archiepiscopi, quem omnes criminabantur sub pretextu
regiae familiaritatis monarchiam usurpasse manifestae
tyrannidis. Et ipsi ergo consueta regi servicia^q detrac-
tabant, et ille in alias regni partes regem abducere³⁰
nolebat, ne scilicet cum aliis principibus communicando^r

a) Eilbertus B 1^a; Gilbertus Patavi B 2. b) capell. B 1^b. 2. c) imperatoris B 1^a.
d) om. B 1^b. e) Arnolfus B 2. f) om. B 2. g) Rudolfi A 1. 2. B 2. h) gygas
A 1. 2. i) nat B 1^a; natiuitatem B 1^b. 2. k) Goslare B 1^a. l) autumni B 2.
m) hiemis A 1. B 1^a. n) redditibus B 1^a; retibus, post corr. redit. B 1^b. o) coacto B 2.
p) quotid. A 1; cottid. B 2. q) mittere add. A 1. 1^a. r) communicandū B 1^a.

1) Horat. Carm. II, 17, 14: nec si resurgat centimanus Gyes (ubi codices
miss. habent gyges; cf. ib. III, 4, 69: centimanus Gyes); Sulp. Sev. Vita
Martini c. 26: si ipse, ut aiunt, ab inferis Homerus emergeret. 2) Inmo
Moguntiaci. Cf. Meyer v. Knonau I, p. 483, n. 174. 3) Minime,⁴⁰
sed mense Augusto exeunte a partibus Rheni Goslariam profectus, mense
Septembri in Oschersleben et Bassleben diplomata dedit (St. 2683. 2684),
Goslariam reversus, inde mense Novembri Corbeiam iuit, ubi diebus
Nov. 19. et Dec. 8. (St. 2687. 2688) moratus est, neque inde eum Gos-
lariam rediisse solo Lamperto hoc loco teste credendum est.

principatum consiliorum et familiaritatis ipse sibi aliquid 1065.
 immineret^a de fastigio usurpatae singularitatis. Sed
 non ultra laturo iniuriam videbantur principes regni.
 Archiepiscopi Mogontinus^b et Coloniensis cum caeteris,
 5 quibus curae^c erat res publica, crebra conventicula facie-
 bant atque omnes in commune, quid facto opus esset,
 consulere rogabant. Dein iam adulta conspiratione,
 diem generalis colloquii omnibus indixere regni princi-
 pibus, ut Triburiam convenientes Premensem archiepi-
 scopum, communem omnium hostem, communibus omnes
 10 studiis oppugnarent regique denunciarent aut regno ei
 cedendum esse^d aut familiaritate et amicitia Premensis
 archiepiscopi defungendum.

Perlato Goslariam¹ atrocis rei nuncio, rex ad sta- (Dec.)
 15 tutam diem concitus properabat. Cum quo et Wernheri^e
 comes veniens in villam Ingilneheim, cuius pars aliqua
 ad nostrum quoque monasterium pertinet, hospitatum
 divertit². Ubi dum milites eius ab incolis predas age-
 rent, et illi ad arma conclamantes manu vindicare^f se
 20 niterentur, atrox pugna coorta est. In qua dum Wern-
 heri^e comes ad ferendum^g suis opem impigre discurreret,
 a quodam nostri monasterii vilissimo mancipio vel, ut
 alii ferunt, a femina saltatrice clava percussus in capite
 corruit atque ad regem semivivus est reportatus. Ad-
 25 monitus ab episcopis, qui presentes erant, ut pro pec-
 catis suis Deo in extremo iam spiritu constitutus satis-
 faceret seque Herveldensium monachorum precibus inter-
 emptum recognoscens villam Kirhberc^h, quam iniuste
 invaserat, redderet, nullo modo adquevitⁱ, donec epi-
 scopi consensu facto minitarentur se ei sacram commu-
 30 nionem morienti non duros, nisi prius tanti peccati
 pondere se exonerasset. Sic tandem pudore magis quam
 religione victus reddidit, statimque vita excessit.

Statuta die³ tristis in regem omnium vultus, tristis 1066.
 (Ian.)

35 a) immineret B 1^a; imminuere B 1^b. b) Moguntinus h. l. B 1^a. c) cura B 2.
 d) esset B 1^b. e) Werenher A 1. f) se vind. B 1^b. 2. g) ferendam A 1.
 h) Kirhberg B 1. 2. i) acq. B 1^a. 2.

1) Immo Corbeiam, ut probabilius est; cf. p. 100, n. 3. Sed potius demum
 40 in colloquio Triburiensi rex et archiepiscopus hanc conspirationem com-
 perisse videntur, ad partes Rheni profecti, ut abbatem Lauveshamensem
 libertatem monasterii sui contra Adalbertum defendentem superarent.
 2) De tempore, quo haec facta sint, falso a Lamperto indicato vide
 Kilian, 'Itinerar Heinrichs IV.' p. 35 sq.; Meyer v. Knonau I, p. 484,
 n. 176. 3) Post octabas epiphaniae (Ian. 13) teste Annone in epistola

1066. erat sententia, ut aut regno se abdicaret aut archiepi-
 (Jan.) scopum Premensem a consiliis suis atque a regni con-
 sortio amoveret. Tergiversanti et, quid potius eligeret,
 hesitanti archiepiscopus consilium dedit, ut proxima
 nocte, ablatis secum regni insignibus, clam aufugeret^a 5
 et Goslariam aut in alium locum se reciperet, ubi ab^b
 iniuria tutus foret, donec turba haec conquiesceret. Ad-
 veniente vespera thesauros regios per satellites et socios
 fraudis suae iam exportare ceperat, cum repente ad
ministros regis consilium hoc, nescio quo indicio, per-
 manavit; qui statim raptis armis curtim regiam circum-
 dederunt totamque deinceps noctem ducentes pervigilem,
 ne quid novi accideret, asservabant. Facto mane in-
 fensis adeo animis omnes in archiepiscopum coorti sunt,
 ut nec manibus temperassent, nisi regia maiestas vix et 15
 aegre iracundiam cohibuisset¹. Contumeliose itaque
 eiectus est de curte regia cum omnibus tyrannidis suae
 fautoribus, misitque cum eo rex amicorum suorum non
 modicam manum, ne scilicet ab emulis suis insidias in
 via pateretur. Sic iterum^c rerum publicarum admini-
 stratio ad episcopos rediit², ut singuli suis vicibus, quid
 regi, quid rei publicae facto^b opus esset, previderent.

Apr. 16.

Apr. 15.

Rex pascha^d Traiecti celebravit. Eberhardus Tre-
 verorum archiepiscopus, dum in sabbato^e sancto tantae
 diei misterium^f solemniter populo exhibuisset, regressus 25
 in secretarium^g, caput^h in sinum archidiaconi^{*} reclinavit,
 circumstantibusque fratribus, spiritum exhalavitⁱ. Epi-
 scopatum eius per interventum^k Coloniensis archiepiscopi
 suscepit Cuono^l prepositus^m Coloniensis³. Graviter et
 indigne nimis tulit tam clerusⁿ quam populus Trevero-
 rum, quod ipsi in electionem eius^o admissi consulti-
 que non essent, seque vicissim hortabantur, ut insignem
 hanc contumeliam insigni aliquo exemplo eluerent. Erat

a) auffug. B 2. b) om. B 1^b. c) dum B 1^a. d) pasche B 2. e) sabato B 1^b.
 f) myst. A 1. g) sacrarium A 1. 1^a. 2. Utrum Lampertus scripserit, certe dignosci 35
 nequit, cum et sacrarium et secretarium scriptores mediæ aevi pro aedicula quam vocamus
 'Sakristei' usurpent, sed supra p. 82, l. 16. sacrarium aliam vim habet; in sacrario
 Eberhardum obiisse referunt etiam Gesta Trev. c. 32, SS. VIII, p. 174. h) capud
 B 1^a. i) exal. B 1. 2. k) intercessionem B 2. l) Cuno A 1. 2. B 2; Cono S.
 m) Col. prep. B 2. n) clericus B 1^b. o) om. B 1. 2. 40

ad Alexandrum papam, Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. III, p. 1258, nr. 5,
 colloquium Triburiae habitum est. 1) Cf. supra p. 93, n. 2. 2) Apud
 quos revera nusquam fuit; cf. supra p. 80, n. 2. Apud Annonem
 summam potestatem a. 1066. fuisse constat. 3) Lamp. caute silentio
 texit hunc Annonis nepotem fuisse. Nescio an Hazzecha mater Cunonis 45
 (Theoderici Passio Conradi c. 1, SS. VIII, p. 214) soror Annonis fuerit.

tum^a temporis maior domus¹ aecclesiae Treverorum 1066. Diedericus^b comes, adolescens tam natura ferox quam (Maii 18). aetate. Is die, quo episcopus urbem ingressurus sperabatur, cum ingentibus copiis ei^c obviam processit atque in ipso lucis crepusculo, priusquam hospicio² progrediretur, super eum irruens, paucos resistere temptantes occidit, caeteros inopino terrore percussos facile fudit fugavitque, opes, quas^d amplissimas advexerat^e, diripuit, ipsum episcopum captum traditumque in manus carnicum de rupe altissima precipitari et sic interfici iussit³. (Ton. 1). Corpus eius a religiosis viris collectum atque in monasterio Doleiensi sepultum est⁴; ubi usque in presens (Iul. 25). tempus magnis, ut fertur, miraculis divinitus sepe illustratur⁵. Successit ei in episcopatum Ūto^{f. 6}, concordante in electionem eius tam clero^g quam populo.

In festis paschalibus per quatuordecim fere noctes continuas cometa^h apparebat. Quo in tempore atrox et lacrimabile nimis preliumⁱ factum est in partibus aquilonis; in quo rex Anglisaxonum tres reges cum infinito eorum^h exercitu usque ad internicionem delevit⁷. (Apr. 16—29).

Rex Friteslare^k veniens gravissimam egritudinem (Maii). incidit⁸, ita ut a medicis desperaretur, et principes de regni successione consilia conferre cepissent. A qua infirmitate vixdum plene resumptis viribus pentecosten^l 1066. Herveldiae celebravit. Nec multo post nuptias in Tri-

a) tunc B 1b. 2. b) Dietericus B 2. c) obv. ei B 2. d) quam B 1. 2. e) adduxerat diripuit B 1b. f) Ūto A 1. 2. B 1a. 2. g) claro A 1. h) om. B 2. i) pmiun B 2. k) Frideslare A 1; friteslaree, ee e corr. B 1b; iam add. P. l) penthec. B 2.

1) *Advocatus. H.* 2) *In villa Bitburg habito; Triumph. S. Remacli* 30 *I, 17, SS. XI, p. 446; Gesta Trev. c. 33, SS. VIII, p. 174; Gest. Trev. add. c. 9, ib. p. 182; Passio Conradi c. 2, ib. p. 215.* 3) *Cum regem eodem tempore ad mortem aegrotare audivisset (r. infra l. 21), hoc scelus perpetrare conatus esse videtur.* 4) *Primo Iul. 8. ante fores ecclesiae Lonset, postea Iul. 25. in monasterio Tholeiensi; Passio Conradi c. 4. 7, 35 l. l. p. 217 sq.* 5) *Cf. Pass. Conradi c. 7, l. l. p. 218 sq.* 6) *Filius Eberhardi comitis de Nellenburg, regis fidelissimi consilarii; Gest. Trev. add. c. 9, SS. VIII, p. 183.* 7) *Die Sept. 25, non tempore paschali, Haroldus II. rex in proelio apud Stamfordbridge commisso occidit Haroldum Hardrada regem Norvegiae et Tosti ducem, fratrem suum. Nescio num tertium regem occisum Lamp. in mente haberit regem Hiberniae, quem Adam Brem. III, 51. in hoc proelio cecidisse dixit, an cum hac pugna confuderit in unum proelium Oct. 14. apud Hastings commissum, quo Wilhelmus Haroldum regem Anglorum occidit. Quod proelium terribili illo cometa praesignatum esse permulti scriptores omnium fere terrarum 45 opinati sunt.* 8) *Cf. Triumph. S. Remacli I, 16, SS. XI, p. 445. Quo tempore hoc factum sit, indicant Ann. Altuh. a. 1066.*

1066. buria regio apparatu celebravit in coniunctione¹ Berhtae^a (Iul.) reginae, filiae Ottonis marchionis Italorum².

Reginherus Misnensis^b episcopus obiit; cui Crafft^c prepositus Goslariensis successit. Sed is dum suscepto episcopatu Goslariam venisset, post refectionem in cubiculum, ubi thesauros suos, quorum nimius amator erat, nullo conscio infoderat, quasi paululum requiescere volens, sese inclusit. Cumque iam die vergente in vesperam preter modum consuetudinemque suam somno indulgere videretur, rem insolitam mirantes cubicularii¹⁰ pulsare ostium ceperunt. Sed nec pulsantibus nec vociferantibus ullum dabatur responsum. Tandem effractis foribus irrupentes invenerunt eum^{c*} fractis cervicibus, colore tetro, exanimem ipsis thesauris suis miserabilem^d in modum incubantem^e. Episcopatum pro eo suscepit^f 15 Benno predictae Goslariensis aeccliesiae canonicus.

1067. MLXVII. Otto marchio Thuringorum obiit, gaudentibus admodum in morte eius omnibus Thuringis^g, eo quod ipse primus ex principibus Thuringorum^g, ut predictum est³, decimas ex suis in Thuringia possessionibus dare consensisset et per hoc calamitatem maximam genti suae invexisse videretur. Marcham^h eius Egbertus patruelis regis suscepit¹.

(Mart. 23). Einhardus Spirensis episcopus obiit; cui Heinrichus successit, Goslariensis aeccliesiae canonicus, tantaeⁱ 25 dignitati vixdum per aetatem maturus, et non tam electione principum ad hanc proventus^k quam indulgentia regis, cui in puerili aetate fuerat¹ familiarissime assentatus.

(Sept. 19/20). Benno Osenbruggensis episcopus obiit; cui alius³⁰

(Nov. 23). Benno successit⁵.

Nov. 11. Rex in nativitate^m sancti Martini Goslariam veniens

a) Berthe B 1. 2. b) Mißneū B 2. c) Crafft B 2; Craht S. II. c*) cum A 1. d) miserabiliter B 1^b. e) incumbentem B 1^b. f) suscepit B 2. g) Turing. h. l. B 1^b. h) Marchia A 1. 1^a. i) ante B 1^a. k) profectus A 1. 2. B 1^b. l) fuit 35 B 1^a. m) natalem A 1. 1^a.

1) Cf. supra p. 58, n. 7. 2) In diplomate spurio abbatae S. Maximini (St. 2694) Heinrichus die Iul. 13. declarat se Triburiae Berhtam in matrimonium duxisse, qui dies tam optime concordat cum tempore indicato ab Ann. Altah., ut pateat falsarium eum ex notitia quadam eiusdem temporis didicisse, qui et locum recte adnotaverit. 3) A. 1062, supra p. 79. 4) Cum Otto filios tantum haberet; Ann. Saxo a. 1062, SS. VI, p. 693. 5) Die sancti Clementis Vita Benmonis c. 13, SS. XII, p. 66. Unde patet regem tunc non adeo aegrotasse, ut verbis sequentibus dictum est, ut Meyer v. Knouau I, p. 574, n. 48. monuit. 45

graviter infirmari cepit atque eadem valitudine^a per multos dies laborans lecto recubabat. 1067.
Nov.

MLXVIII. Rex natalem^b Domini Goslariae necdum sospitate ad plenum recuperata celebravit; a quo Dec. 25.
 5 Egbertus^c marchio exactis diebus festis digressus, cum se in sua recepisset, modica febre pulsatus terminum vitae accepit^d. Sed marchiam^e adhuc vivens adquisierat filio suo, tenerrimae aetatis infantulo, quem ei vidua^f 1068.
(Jan. 11).
 10 ducis^g Ottonis de Swinefurt^h pepereratⁱ. Cui tamen ipse paucis diebus antequam vita excederet repudium scribere cogitaverat et contra leges ac^j statuta canonum viduam^k Ottonis marchionis matrimonio sibi iungere^l, quod haec forma elegantior et efferatis moribus^m suis oportunior videretur. Sed mors oportuneⁿ interveniens (Jan. 11).
 15 nefarios^o conatus^p eius interceptit.

Ravenger patriarcha Aquileiensis^q obiit; cui Sigehardus cancellarius successit; pro quo Bibo cancellarius est substitutus^r.^{*}

*) B1. 2 add.: Ecclesia in^s Monte Sancti Petri⁵ exusta est XVIII. Kal. Decembris. Nov. 11.

MLXVIII. Rex natalem^b Domini Goslariae celebravit, pascha Quidelenburc^r, pentecosten^s Coloniae⁶; Dec. 25.
1069.
 post pentecosten^s Wormaciae cum principibus regni colloquium habuit. Ibi primum cum episcopo^t Mogontino^u rem secreto agit^v eiusque opem ad perficiendum quod mente machinetur obnixè implorat; si impetret, se deinceps ei subditum et dicto obtemperantem fore; ad hoc Thuringos armata^w manu, si aliter nequeat, coacturum, ut decimas sine ulla inperpetuum contra- ; Apr. 12.
Maii 31.
Iun.
 25 dictione persolvant. Annuente episcopo et pactione

a) valetud. omnes h. l. b) nat^o B 1^a; natiuitatem B 1^b. 2. c) Eebertus B 2; Ekbertus S. d) marchiam A 1. S. e) acquis. B 1^a. 2. 3^b. f) om. B 1^b. g) Suuinefurt A 1. 1^a. h) peperat B 1^b; pepeat B 3^b. i) et B 2. k) coniungere B 2. l) inoribus B 1^a. m) inoportune B 2. n) nefarios B 1^a. o) conatos B 1^b. 35 p) Aquileiensis A 2. B 2. q) s. p. in M. B 2. r) Quidelenburg B 1. 2. s) penthec. B 1^b. 2. t) deest B 1. 2. u) Maguntino h. l. B 2. v) habuit B 2. w) adarmata B 2.

1) Diem obitus praebet 'Braunsch. Reimchr.' v. 1716 sq., 'Deutsche Chron.' II, p. 481. 2) Immula seu Irmingardis Anno Saxo a. 1067. 1068, SS. VI, p. 695. Filius Egberti nomen habebat. 3) Adelam de 40
 Loranio (Ann. Saxo a. 1062, p. 693) quam paulo post Dedi marchio in matrimonium duxit (infra a. 1069, p. 106). 4) Qui primo subscripsit diplomati dato a. 1068, Maii 10 (St. 2714). 5) Erphesfurtensis. Cf. Erph. Ant. Varil., Mencken, SS. II, c. 472. 6) Immo Moguntiaci. Quod Lamp. scire potuisset, cum Kal. Iun. rex ibi dederit abbatae Hersfeldensi privilegium (St. 2723); cf. Meyer v. Konau I, p. 612, n. 11.

1069. utrimque firmata¹, rex ad publicum refert sibi cum
 (Lun.) uxore sua non convenire; diu oculos hominum fefellisse,
 ultra fallere^a nolle; nullum eius crimen, quo iuste re-
 pudium mereatur, afferre, sed se, incertum quo fato,
 quo Dei iudicio, nullam cum ea maritalis operis copiam⁵
 habere. Proinde per Deum orare, ut se male ominata
 compede absolvant pacianturque equo animo discidium
 fieri, ut illa^b sibi et ipse^c ei, si ita Deus velit, felicioris
 matrimonii viam patefaciat. Et ne quis violatum^d semel
 pudorem causetur obstare iterum nupturae, se sub iure-
 iurando confirmare, quod eam, ut acceperit^e, sic incon-
 taminatam inlibatoque^f virginitalis pudore conservaverit.
 Fedra res et ab regia maiestate nimium abhorrens visa
 est omnibus qui aderant. Negocio tamen, cui rex tam
 fervide animum adiecisset, detractare singuli religiosum¹⁵
 arbitrabantur. Episcopus quoque tam preciosa pollici-
 tatione redemptus, quantum poterat salva verecundia,
 haut^g aegre causam^h regis tuebatur². Itaque cunctis
 id fieri decernentibus, synodum conficiendo negocio in-
 dixit Mogontiae proxima post festum sancti Michaelis²⁰
 ebdomadaⁱ. Hac expectatione rebus suspensis, regina
 Loresham, ut statutum tempus ibi prestolaretur, missa
 est. Rex alio, quo regni negocia vocabant, abiit.

Interea Dedi marchio Saxonicus, cum viduam duxis-
 set Ottonis marchionis³ tercio prius anno defuncti⁴,²⁵
 predia etiam, quae ille a diversis dominis beneficii loco

a) vallere B 1^a. b) ille B 2. c) ipsa B 2. d) violatum B 1^a. e) accepit B 2.
 f) illib. B 1^a. g) hand A 1. B 2. h) regis causam B 1^b. i) hebdomada A 1;
 ebdomoda B 1^b.

1) *Ex eo quod Sigefridus archiepiscopus hoc anno litem de decimis Thu- 30*
ringiae renovaverit (Dronke, Cod. dipl. Fuld. p. 370 sq., nr. 764; Sige-
fridi charta, Ioannis, SS. R. Mogunt. II, p. 462 sq.; cf. Ausfeld p. 42
—59), et rex ei hac in re faverit, Lamp. haec audacter sibi confinxit
vel, ut aliis persuaderet, e mentibus est. Quid enim rex et archiepiscopus
inter se secreto pacti sint, monachus Hersfeldensis scire non potuit, cum 35
neuter eorum hoc ei revelasset. Cf. Meyer v. Knouau I, p. 661 sqq.
 2) *Archiepiscopum ad matrimonium dissolvendum regi publice auxilium*
praebuisse constat, eum et Ann. Altah. idem referant. Cum vero archi-
episcopus Alexandro papae (Jaffé, Bibl. V, p. 65 sq., nr. 34) scripserit
se regi potius hac in re restitisse et petiverit, ut papa legatum ad rem 40
diffiniendam mitteret, apparet hominem illum inconstantem nulliusque
fidei et regi secreto adversatum esse et papae non plenam veritatem de
re a se tractata scripsisse, id quod W. de Giesebrecht, 'DKZ.' III,
p. 1116 sq. statuit, etiam Meyer v. Knouau I, p. 662. quodammodo con-
cessit. 3) Cf. supra p. 105, n. 3. 4) A. 1067, supra p. 104. 45

habuerat¹, summa vi nitebatur acquirere². Cum nullus 1069.
daret postulanti, indignitatem non ferens, regi, per quem
potissimum stetisset, ne darentur, bellum parabat cre-
brisque colloquiis Thuringos ad societatem armorum
5 sollicitabat. Promptum hoc fore sperabat, eo quod rex
archiepiscopum adiuvando in exigendis decimationibus
multum a se avertisset animos eorum³. Incitamentum
tamen^b illi furoris vel maximum erat uxor saevissima.
Haec placido hominis ingenio et per aetatem iam man-
10 suefacto iuvenes animos inspirabat, sepius obtundens,
quia, si vir esset, non inultus iniurias acciperet nec
priori marito eius audacia se imparem gereret, quo et
virtute et opulentia superior esset. Rex^c accepto nuncio
graviter permotus ingentes copias, et quae pluribus^d
15 etiam bellis satis essent, celerrime contraxit. Tum vero
episcopus Mogontinus tempus se accepisse ratus, quo
per occasionem publici belli privatum in Thuringos
odium vindicaret, infestissimus aderat, regem quam atro-
cissime rem agere instigabat; ipse quoque totis amico-
20 rum, totis^e Mogontini^f episcopatus opibus cepto annite-
batur. Non fefellit Thuringos efferatus in se animus
episcopi, nec ipsi in eum mitiores spiritus gerentes,
* p. 175. legatos ad regem * miserunt, se nihil iniquum, nihil quod
secus sit moliri adversus eum, nec arma contra^g rem
25 publicam suo consilio aut favore sumpta^h esse; paratos
se potius hostem publicum capitis quoque sui periculo
expugnare; promptius^h autem ac devotius id facturos
esse, si decimationum leges, priorum regum et episco-
porum indulgentia sibi statutas, ratas inviolatasque fore
30 pateretur. Quodsiⁱ episcopus ad eos rem divinam non
divinis, sed humanis armis expugnatum^k veniret et de-
cimas^h iure belli sibi extorquere vellet, quas nec iure
ecclesiastico nec lege forensi potuisset, iam pridem se
sacramento obstrictos obligatosque fuisse, ut raptores et

35 a) acq. B 1^a, 2. b) om. B 2. c) Rex — contraxit om. B 2. d) plurimis B 1^b.
e) om. B 1^a. f) Mogontini B 2. g) sumpta B 1^a. h) potius B 1^a. i) quodsi B 1^a.
k) expugnaturus B 1^b.

1) Praesertim procul dubio beneficia archiepiscopi Moguntini, de quibus supra a. 1062, p. 79, dictum est, ut Giesebrecht l. l. p. 139, monuit.
40 2) Optime ostendit Ausfeld p. 51 sqq. Thuringos secretum illud pactum regis et archiepiscopi, quod paulo ante factum esse Lamp. confinxit, novisse non potuisse, Lampertum sui praesumptione caecatum quaestionem de decimis Thuringiae falsissime narrationi huius rebellionis immiscuisse, quod etiam ex ipsius narratione apparet.

1069. predatores inultos non sinerent¹; sacius sibi^a esse mori in bello quam amissis patrum legitimis^b periuros vivere. Rex ad haec benigne respondit auxiliumque suum, si in fide permanerent, certissimos sperare iussit. Dehinc, (Iul.) ubi res matura visa est, infesto agmine Thuringiam in-⁵travit. Duo ibi castella, quibus marchio presidium imposuerat. Bichelingun^c et Scidingen^d, alterum per deditionem, alterum manu expugnatum recepit. Caeteris ilico^e admovendus erat exercitus. Sed marchio advertens nullo loco vel munitione sustineri posse impetum¹⁰ regis, incisa^f spe resistendi, se suaque omnia dedit. Thuringi, etsi, ut promiserant, erga regem et causam publicam devoti fidelesque essent, in episcopum tamen Mogontinum hostilia pleraque fecere, probris et conviciis in faciem lacessere, milites eius, dum predas age-¹⁵rent, facto grege sepius incursare, rapinam^g excutere, fundere, fugare, nonnullos denique ministros eius, nec hos mediocri fortuna vel humili loco natos^h, dum ab exercitu regis paulo longius predatum abissentⁱ, comprehensos suspenderunt^k. Iussum tamen eis est ab rege²⁰ facile et contemptim, ut decimas darent², non quo recusantibus vim ferre¹ in animo esset, sed ne non reddito promisso archiepiscopum offenderet. Dedi marchio aliquamdiu habitus in custodia, tandem, adempta possessionum et reddituum^m non modica parte, dimissus est.²⁵ Filius eius Dedi iunior patrem ea tempestate infestius acerbiusque quam alius quisquam insectatus est³. Ob eam rem exacto bello ingenti gloria esse cepit apud regem, egregiae indolis adolescens, nisi ambitionis spiritu et preproperaⁿ dominandi cupidine raperetur.³⁰ Is non multo post, cum nocte quadam ad necessitatem naturae secessisset, apposito extrinsecus^o insidiatore confossus in inguine et occisus est⁴. Quis necis eius auctor fuerit⁵, non satis constat, quamquam dolo novercae

a) .n. (enim) B 2. b) legitimis h. l. B 1^a. c) Bichelingim B 1^c; Bichelingen B 2. 35
d) Schidingen A 1; Seidingen B 1^b. e) illico h. l. A 1. B 1^c. 2. f) incisa B 2.
g) rapinas B 2. h) ortos A 1. 1^a. i) abijissent B 2. k) suspenderent A 1. 1^a.
l) inferre B 2. m) reddituum B 1. 2. n) prepropia B 1^a. o) extrinsecus B 1^b.

1) *Huius treugae, quam 'Landfrieden' dicimus, a Thuringis constitutae Lamp. etiam a. 1070, infra p. 116. mentionem fecit, iisdem fere verbis*⁴⁰
usus. 2) *Hoc verum videtur, regem scilicet leviter hoc Thuringis*
praecepisse. 3) *Ann. Ottenbur., SS. V, p. 7. eum patrem regi reconciliasse tradunt. Cf. Delbrück p. 21.* 4) *Cf. Geneal. Wettin., SS. XXIII,*
p. 227. 5) *A proprio servo eum occisum esse dicit Ekkeh. a. 1070,*
SS. VI, p. 200; sed clam occisum Ann. Ottenbur. l. l.

interfectum vulgi sermonibus passim iactaretur. Illud 1069.
haut^a dubie liquet, monasteria et aecclesias moriente
eo magna formidine exoneratas esse, cum mentibus
omnium certissima opinio insedisset eum^b augendarum
5 opum studio non^c Deo, non^c homini^d parciturum, qui
patri proprio non pepercisset.

Imminente iam die, qui scindendo^e regis coniugio ^(Sept.)
dictus fuerat, rex Mogontiam concitus properabat. Et
ecce inter eundum comperit legatum sedis apostolicae
10 suum Mogontiae adventum prestolari, qui discidium fieri
prohibeat^f et episcopo Mogontino apostolicae animad-
versionis sententiam minitetur, quod tam nefariae separa-
tionis se auctorem promiserit¹. Consternatus ilico,
quod rem diu exoptatam perdidisset e manibus, per
15 iter^g quo venerat in Saxoniam redire volebat. Vix et
aegre tamen amicorum consiliis superatus, ne principes
regni frustraretur, quos summa frequentia sibi Mogon-
tiae occurrere iussisset, Frankonofurt^h abiit, ibique eos
quiⁱ Mogontiae convenerant statuto die² adesse iussit. ^{Oct. 4—10.}
20 Quo dum frequentes venissent, Petrus Damianus — is
legatus erat sedis apostolicae, vir aetate et vitae inno-
centia admodum reverendus — mandata exposuit Romani
pontificis: Pessimam rem et ab nomine christiano, ne-
dum ab regio multum abhorrentem esse, quam molia-
25 tur. Si minus humanis legibus vel canonum sanctioni-
bus terreretur³, parceret saltem famae et existimationi
propriae, ne scilicet tam fedi exempli venenum ab rege

a) haud A 1. B 2. b) cum A 1. 1^a, alio atram. corr. eum A 1^a. c) nec B 1^b.
d) hominibus B 2. e) scindendi B 1. 2. f) prohibebat B 2. g) man. pariter (ex p
30 iter, ut B 1^a habet) A 1. 1^a. h) Franconofurt A 1; frankonofurt B 1; Franconofurt B 2.
i) om. B 1^a.

1) Idem fere annalista Altah. retulit, quod verum habendum est. Papa
igitur aut legatus fraudem archiepiscopi perspexisse videtur. Monachus
Altahensis etiam legatum inopinatum advenisse scribit, in hoc tantum
35 lapsus, quod eum archiepiscopo improvisum venisse opinaretur. Cf. p. 106,
n. 2. 2) Cf. supra p. 106, l. 21. Oct. 7. et 8. rex diplomata Franconofurt
nunt dedit, St. 2726. 2727. 3) Non tam inepta Petrus Damianus, vir
canonum peritus, loqui potuit. Cf. Gratian. II, C. 27, q. 2, c. 16: Non
est dubium illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua
40 commistio sexus non docetur fuisse; ib. c. 17. 18; ib. c. 36: In omni
matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat et per-
ficit coniunctorum commistio corporalis. Sane matrimonium regis,
quippe quod non perfectum fuerit, iure canonico annihilari potuit,
quamvis utraque pars matrimonio contrahendo antea consenserit. Unde
45 rex rationem, propter quam connubium dissolvi potuit, proposuit, supra
p. 106, l. 9 sqq.

1069. sumpto inicio totum commacularet populum christianum¹, et qui ultor esse^a debuisset criminum, ipse auctor et signifer fieret^b ad flagitium. Postremo, si non flecteretur consiliis, se necessario vim ecclesiasticam adhibiturum et canonum lege scelus prohibiturum. Ad haec^c 5 suis manibus nunquam imperatorem consecrandum *fore, *p. 176. qui tam pestilenti exemplo, quantum in se esset, fidem christianam prodidisset. Tum vero in eum^d coorti omnes, qui aderant^e, principes aiebant equa^f censere Romanum pontificem, et per Deum rogabant, ne crimen inferret 10 gloriae suae^g et regii nominis maiestatem tam turpis facti colluvione macularet; preterea ne parentibus reginae causam defectionis et iustam turbandae rei publicae occasionem daret, qui si viri essent², cum armis et opibus plurimum possent, tantam filiae suae contumeliam 15 proculdubio insigni aliquo facinore expiaturi essent. Hac oratione^h fractus magis quam inflexus: 'Si id', inquit, 'fixum obstinatumque est vobis, imperabo egomet mihi feramque, ut potero, onus, quod deponere non valeo'. Ita efferato magis per studium concordiae odio, 20 annuit quidem, ut in regni consortium regina revocaretur; ipse tamen, ut congressum eius conspectumque vitaret, adhibitis sibi vix XL militibus in Saxoniam concitus rediit. Regina cum caetera multitudine et regni insignibus paulatim subsecuta est. Cumque ad eum 25 Goslarium venisset, vix compulsus ille a familiaribus suis, ut ei obviam procederet, satis superque pro consuetudine eam benigne suscepit. Sed protinus refrigescente amore, ad ingenium suum atque ad pristinum rigorem animi rediit; et quia consilia scindendi coniugii 30 sepe iam temptata non processerant, statuit deinceps, communicato cum ea solum regni nomine, sic eam habere, quasi non haberet³.

a) deb. crim. esse B 2. b) foret B 2. c) hoc an hec incertum B 2. d) v. meum B 1^a.
 e) aderam B 1^a. f) eque B 2. g) om. B 1^b. h) ratione B 1^b. 35

1) Nota bene hoc ipso anno Rudolfum ducem sororem reginae Adalheidam, falso ei crimen adulterii obicientem, repudiasset, (*Ann. Weissenb.*, supra p. 55; *Wenric. c. 6, Libelli I, p. 294*), hoc Lampertum cauto silentio texisse, quin etiam cavisse, ne huius Rudolphi uxoris unquam mentionem faceret (cf. *infra p. 138, n. 1*). Iure monet Meyer v. Knonau 40 I, p. 614. forsitan Rudolphi exemplo regem incitatum esse, ut suam quoque uxorem dimitteret. 2) Cf. ad haec verba Meyer v. Knonau I, p. 626, n. 44. 3) Cf. *infra a. 1071, p. 131, l. 25 sqq.*; *L. Ranke, Werke I, p. 135*; Meyer v. Knonau I, p. 627 sq., n. 50. 51.

Maxima eo anno vinearum omniumque silvestrium^a 1069. arborum sterilitas fuit¹.

Meginwardus abbas Hildenesheimensis abbatiam suscepit Augiensem, patefacto in eam^b sibi per multam largicionem aditu².

Rumoldus^c Constantiensis episcopus, maturae admodum gravitatis vir, obiit³; cui Carolus^d successit, (Nov. 4.) Magadaburgensis^e canonicus⁴. Is a clericis Constantiensibus primo benigne susceptus est; sed processu temporis, dum pro libito suo magis quam ex ratione rem gereret, indignantes clerici a communione eius se abstinere ceperunt propter simoniacam^f heresim, per quam episcopatum usurpasse dicebatur; id quoque ei crimini dantes, quod plerosque aeccliesiae thesauros furtive abstulisset⁵. Qua accusatione Romam perlata, Romanus pontifex mandata direxit Mogontino archiepiscopo⁶, ne ullo modo ab eo consecraretur, donec in sui presentia causa diligentius ventilaretur.

Tolose⁷ episcopus obiit; cui Bibo cancellarius successit; pro quo Adalbero⁸ canonicus Mettensis^h cancellarius estⁱ substitutus⁸. (Iul. 14.)

MLXX. Rex natalem^k Domini Frisinge^l celebravit. (Dec. 25.)

Episcopus Mogontinus et Coloniensis et Babenbergensis a domno apostolico evocati Romam venerunt. Ibi^m episcopus Babenbergensis accusatus, quod per simoniacamⁿ heresim data pecunia episcopatum invasisset⁹,

a) sylv. A 1 saepe. b) ea B 1^a. c) Rumoldus A 1. 2. B 1^a. 2. d) Karolus B 1. e) Magdaburg. A 2. B 1^b. P.; Magdeburg. B 2. f) symon. B 2. g) Adelbero B 1. 2. h) Meten B 2. i) subst. est B 2. k) nañ B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. l) Frisingae A 1. m) Ibi que B 1^a. n) symon. h. l. B 1^b.

1) Idem referunt Ann. Weissenb., supra p. 53, ad a. 1068. Cf. Ann. August. a. 1069, SS. III, p. 128; Fames valida. 2) Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii), SS. V, p. 274; Ann. Altah. a. 1071. tradunt Heccelonem episcopum Hildesheimensem, consanguineum eius, ei pecuniam dedisse. 3) De die obitus vide Meyer v. Knonau I, p. 630 sq., n. 59. 4) Denum a. 1070, Febr. Augustae episcopus designatus est. Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1070. l. l.; Ann. August., SS. III, p. 128. 5) Cf. acta synodi Mogunt., Jaffé, Bibl. V, p. 72; Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1069. 1070. l. l.; Ann. Altah. a. 1071. 6) Cf. epist. Sigefridi ad Alexandrum papam, Jaffé, Bibl. V, p. 68, nr. 36: Namque mihi Romae posito viva voce et postea apostolica legatione interdixistis, ne eum qui designatus est in Constantiensem episcopum ullo modo consecrarem. Hoc igitur factum est post Sigefridi iter Romanum, quod infra a. 1070. narratur. 7) Tullensis Udo. 8) Bibo cancellarius postremo subscripsit diplomatibus datis Aug. 15 (St. 2724. 2725), Adalbero primo diplomati dato Oct. 7 (St. 2726). 9) Cf. supra p. 99 sq.

1070. multa et preciosa munera papae dedit et per haec effe-
 ratam adversum se^a mentem eius ad tantam mansue-
 tudinem reduxit¹, ut, qui non sine periculo honoris et
 gradus sui evasurus putabatur, non solum impunitatem
 criminis, quod obiectum fuerat, consequeretur, sed etiam⁵
 pallium et alia quaedam archiepiscopatus insignia ab^b
 sede apostolica pro benedictione perciperet. Mogontinus
 archiepiscopus ultro se episcopatu abdicare atque in
 ocium privatae conversationis secedere magnopere cupie-
 bat, sed tam Romani pontificis auctoritate quam eorum¹⁰
 qui presentes erant maturioribus consiliis vix et aegre
 abductus est a sententia. Omnes in commune acerbe
 obiurgati, quod sacros ordines per simoniacam heresim
 venderent et ementibus indifferenter communicarent
 manusque imponerent, tandem accepto^c ab eis iure-¹⁵
 iurando, quod haec^d ulterius facturi non essent, in sua
 cum pace dimissi sunt.

1069. Dux Lutheringorum^e Gotefridus^f, omnibus pene
 terris magnitudine suarum rerum gestarum compertus
 (Dec. 24.) et cognitus, obiit et Verdunis^g sepultus est; cui filius²⁰
 eius [Gotefridus]^h Gozeloⁱ successit, prestantis quidem^{*p. 177.}
 animi adolescens, sed gibbosus.

1070. Udalricus marchio Carentinorum obiit².
 (Mort. 6.)
 Apr. 4.

Rex pascha in Hildenesheim³ celebravit. Ibi inter
 milites regis et milites episcopi⁴ sedicio facta est. Sed²⁵
 milites regis in congressione superiores facti plerosque
 ex militibus episcopi peremerunt captosque¹ sedicionis
 auctores ex edicto regis in vincula coniecerunt^k. Rex
 ascensionem Domini Quidelenburc^l, pentecosten^m Merse-
 burc⁵ celebravit. 30

Augustissimumⁿ in Quidelenburc^o templum cum
 omnibus attiguis sibi aedificiis, incertum divina ultione
 an fortuita calamitate, incensum atque in cineres re-
 ductum est⁶.

a) om. B 1^a. b) a B 1^b. c. P. c) ab eis acc. B 1^a. d) hoc B 2. e) Lute-
 ring. B 2. f) Godefridus A 1. g) verdunisse sep. B 1^a. h) Gotefr., superscr.
 Gozelo B 1^b, quod et in archetypo fuisse patet, nam Godefridus (Godfridus H.) solum
 A 1. H.; Gozelo solum B 1^a. 2; Godefridus, qui et Gozelo S. i) captos B 1^b. k) con-
 ceretur B 1^b. l) Quidelenburg B 1^b; Quidelinburg B 2. m) penthec. Merseburg
 B 1^b. 2. n) Augusstimum B 1^a. o) Quidelinburg B 2. 40

1) *Infra a. 1075. Herimannum se iuramento (periurio) purgasse dicentes clericos Babenbergenses profert (SS. V, p. 220).* 2) *Diem obitus praebet Necrol. S. Michaelis Luneb., Wedekind, 'Noten' III, p. 18; cf. ibid. I, p. 190.* 3) *Spirae secundum Ann. Altah., sed iure Kilian, 'Itinerar' p. 46. Lamperto assentitur.* 4) *Heclonis.* 5) *Misinae secundum* 45
Ann. Altah. Cf. Kilian p. 46. 6) *Cf. Ann. Corb., SS. III, p. 6.*

Clarus eo tempore in palacio^a et magnae in re publica auctoritatis erat Otto dux Baioariorum. Sed, sicut semper gloriam sequi solet invidia¹, invidentes ei plerique homines nequam, qui maliciae suae potentiam^b eius atque^c inmoderatam gloriam obstare querebantur^d, sollicitè oportunitatem ad opprimendum eum querebant. Itaque quendam Egenen nomine, hominem ingenuum, sed omni flagiciorum genere infamatum, in necem exitiumque eius subornaverunt². Is crimen adversus eum detulit, quod se ad occidendum regem precibus et pollicitationibus multis sepe numero sollicitasset, atque in^e argumentum fidei gladium ostentabat, quem sibi ab eo in hos tam sceleratos^f nefariosque usus datum asserebat³. Si inficiaretur, paratum se quovis indicio^g verbis suis fidem facere. Qua accusatione vulgata, hi, quos ratione communis commodi^h aliquando offenderat, omnes infensi infestique aderant et iracundiam regis adversus eum inflammare summa vi, summa ope nitebantur. Igitur rex eumⁱ Mogontiam cum caeteris principibus^k ad colloquium evocavit, quid delatum esset, exposuit, negantique inducias in sex ebdomadas^l dedit⁴, ut^m Kal. Augusti Goslarium veniens obiectum crimen congressusⁿ cum accusatore suo manu^o propria refelleret^p. Cum in haec verba discessum esset, causari principes de iniquitate condicionis ceperunt, nec bonum nec equum esse dicentes, ut homo nobilissimus, integerrimae apud omnes existimationis nec ulla unquam sinistri rumoris macula attaminatus, manum conferre iuberetur cum homine sceleratissimo, qui si quid ingenuitatis a parentibus

Imm. (c. 12).

30 a) pallacio (*saepe*) erat et m. in rep. auct. O. dux B2. b) om. B1^b. c) suam add. B1^b. d) querebant B1^b. e) om. B1^a. f) celeratos B1^a. g) iudicio B2 solus. h) comodi B2. i) cum B2. k) eum add. B2. l) hebdom. A1; hebdomodas B1^b. m) VI (*pro vi*) B1^a. n) om. B2. o) pr. manu B2. p) renelleret A1.

35 1) *Sallust. Jug. c. 55*: meminisse post gloriam invidiam sequi. 2) *Infra p. 172. Gisonem comitem et Adalbertum Lamp. scribit incitasse Egino-nem, ut hoc faceret. Infra a. 1071, p. 130. Liupoldum de Mersburg maxime Ottoni duci adversatum esse dicit.* 3) *Rem accuratius exponit annalista Altahensis a. 1069. 1070, ducem revera sceleris huius reum arbitratus. Sed testem habes Ekkehardum a. 1071, SS. VI, p. 200, cum Brunonem de bello Saxon. c. 19. testem adducere non liceat, iustos homines ducem falso accusatum esse postea censuisse, et ipsum regem postea ducem huius criminis insontem duxisse credes, qui eum in familiaritatem acceperit. Sed num dux tunc regi fidelis fuerit, iure dubitabis.* 4) *Spatium temporis a colloquio Moguntino usque ad Aug. 1. paucis diebus maius sex hebdomadibus fuisse ostendit Kilian p. 46—49.*

1070. accepisset, id per furta, per latrocinia, denique per omnia^a viciorum probra iam dudum obliterasset. Ille tamen et indignitate rei efferatus et Deo innocentiae suae teste et conscio fretus cum quovis, etiam indigno, etiam preter natales suos, pugnare malebat quam tanti⁵ sceleris suspicionem teneri. Igitur die statuta ad proxima Goslariae loca cum armata multitudine venit; missis ad regem nunciis mandavit, si sibi tuto venire, si tuto causam dicere liceret, paratum se coram venire et conditione, quam principes regni equam iudicassent, crimen,¹⁰ cuius insimulatus fuerat, refellere. Rex ad haec atrociter et acerbe respondit se ei nec in veniendo nec in causa dicenda pacem aut securitatem polliceri; id solum expectare^b, ut iuxta condictum Goslariam comminus veniret, et si quid de innocentia sua presumeret, con-¹⁵serta cum adversario suo manu equissimo iudici Deo rem committeret; ni id faceret, se omnia legum dissidentium simultate, relegato sententiarum certamine, pro convicto confessoque eum in tanti^c sceleris inmanitate habiturum¹. Relato ad ducem hoc responso, nec tutum²⁰ nec satis honestum eius^d rationibus visum est his qui recte ei consultum cupiebant, ut sic inflammatae adversum se regis iracundiae illudendum se vexandumque obiceret, cum sibi integris adhuc^e rebus et crimine necdum comprobato tuto coram venire non licuisset, quod²⁵ tam iure caeli quam iure fori omnibus semper reis omnibus in causis licuisset. Ita incisa^f spe veniae, infectis rebus in sua se recepit, sacius putans, quoad posset, armis salutem tueri quam ad^g exsaturanda hostium suorum odia turpiter more pecudum iugulari.³⁰

Aug. 2. Postera die rex principes Saxoniae, quod ex his oriundus esset, et hi propter privatas inimicicias maxime invisum eum haberent², sententiam super eo^h rogavit.

a) omnium B 1^b. b) expect. B 2. c) tanta B 1^b. d) om. B 1^a. e) ad haec A 1.
f) incisa B 1^b. 2. g) om. B 1^b. h) eum B 2.

1) *Annalista Altahensis nobis tradidit quae rex vere respondit: Pax ei ad me venienti firma erit, || et post, prout reus vel (et c.) innocens apparuerit. In hac relatione callide studuit Lamp., ut omnia in favorem ducis, in odium regis converteret, ut Delbrück p. 21—26. exposuit.*
2) *Sane conscius fraudis sibi fuit Lamp., cum haec scriberet. Cf. 40 O. Franklin, 'Das Reichshofgericht im Mittelalter' II, p. 129 sq.: 'Es war in älterer Zeit die Regel, dass das Reichshofgericht mit Stammesgenossen einer der Parteien besetzt wurde, ob rechtlliche Nothwendigkeit, ist nicht mit Sicherheit auszumachen.'*

Qui eum tamquam manifesti criminis deprehensum 1070.
 *p. 178. reum maiestatis iudicaverunt, et si caperetur, capi-
 tali in eum sententia animadvertendum fore decreve-
 runt¹. Ilico amici regis ferro et igne persequi eum,
 5 singuli pro virili^a portione, adgrediuntur^b. Plerique
 etiam nec fide erga regem nec studio erga rem publi-
 cam nec ultione cuiusquam privatae iniuriae, sed sola^c
 rapinarum cupiditate arma contra eum capiunt. Ita^d
 undique laxatis, immo^e ruptis irarum habenis, omnes
 10 in eum irruunt, predia eius et possessiones alias diri-
 piunt, vastant, incendunt, ministros eius agrorumque
 cultores, si quos fors^f obtulisset, obruncant, lacerant,
 iugulant. Sic postremo preter modum modestiamque
 ira immoderati debachabatur, ut nec ab aecclesiis nec
 15 templis, quae ille propriis impensis Deo construxerat,
 hostilis seviciae impetus temperaret. Deinde rex col-
 lecto exercitu egressus extremam operi manum per se
 ipsum imposuit; principes, quos ei consanguinitate vel
 alia necessitudine obnoxios noverat, aut acceptis obsidi-
 20 bus aut iureiurando, ne ad eum deficerent, obligavit.
 Castellum eius Hanenstein, a quo ad primum statim
 belli terrorem presidium abductum fuerat, funditus
 everti iussit. Alii castello, quod^g Tesenberg dicitur,
 exercitum iam admoverat. Sed hi qui intus erant, etsi
 25 loci situ inexpugnabiles essent et copiis omnibus, quae
 administrando bello necessariae erant, affatim affluerent,
 ultro tamen se dedere quam^h ancipitem belli fortunam
 temptare maluerunt. Relicto illic presidio, rex in ulte-
 30 riora loca ad demoliendas uxoris quoque eius possessio-
 nes² exercitum abduxit, villas multas opibus et aedificiis
 ornatissimas incendit, bona diripuit, in mulieres et pueros
 — nam viri in montes et in saltusⁱ devios se abdide-
 rant — feda et hostilia multa commisit; tantaque in ea
 35 expeditione acerba et crudelia perpassi sunt a rege pro-
 prio homines innocentes et nulla saltem suspicione cri-
 minis cuiusquam infamati, ut nihil acerbius, nihil cru-

a) virile B2. b) aggred. B1. 2. c) solum B1^b. d) Itaque B1. 2. e) ymo B1^b;
 ymmo B2. f) fors B1. g) qⁱ B2. h) q² (quila) B1^a. i) saltos B1^b.

1) et si — fore *Lamp. commentus esse videtur*. Cf. *Ann. Alt.*: reus
 40 maiestatis esse decernitur, et in regis potestate redacto ducatu . . . ipse,
 ubicumque inveniretur, persequi ab omnibus iubetur. 2) *In West-*
faliam. Uxor enim Ottonis Richenza fuit, vidua Hermannii comitis de
Werla (Ann. Saxo, SS. VI, p. 720 sq.). HESSE.

1070. delius a barbaris perpeti potuissent. Tandem dux Otto perdoluit, et calamitatum pondere superata est constantia patientiae. Itaque assumptis secum ad tria milia viris electis et omni militaris disciplinae studio exercitatis impetum in Thuringiam fecit, villas regalis fisci, 5 rebus cunctis affluentissimas, incendit, predam multam abegit et milites suos, quorum plerosque ad societatem belli sola spes rapinarum allegerat¹, hac primum mercede inescavit fidosque ac firmos sibi effecit. Ita populabundus ultra Heschenewege^a pervenit. Ibi confluentibus 10 ad se agrorum suorum cultoribus, quibus milites regis preter miseram vitam nihil reliquum fecerant, partem aliquam predae distribuit, verbera^b divinae animadversionis fortibus animis tolerare^c admonuit et pro se, quoniam^d arma ferre non possent, suppliciter ad 15 Deum vota facere flagitavit. Interea Thuringi, qui se ante aliquot annos sacramento obstrinxissent, ne latrones aut raptores inultos sinerent², rerum suarum direptionibus exacerbati ad arma conclamant, conglobatis propere^e ingentibus copiis hostes e vestigio insequuntur, 20 inventisque haud^f procul ab Heschenewege^g certamen inferunt IIII. Nonas Septembris³. Nec diu anceps pugna fuit. Nam^h his qui cum duce Ottone erant impigre occurrentibus, vix primam prelii procellam sustinentes in fugam vertuntur, et alii in proximosⁱ montes 25 et silvas evadere, alii per iter^k quo venerant citatis equis reverti^l summo conamine^m nitebantur, hautⁿ satis auspicato temptatam fortunae aleam detestantes. Ipse denique, qui primo, ut res certamini committeretur, vehementissimus auctor inceptorque fuerat, Rütgerus^o comes⁴, 30 is nunc primus fugiendi auctor ac signifer apparebat omnique, ut vulgo dicitur⁵, vento *citacior montes et *p. 1

Sept. 2.

a) Heschenennuege A 1. b) verba B 1^a. c) tollerare h. l. solus B 2. d) \bar{q} (quam), eadem manu superscr. quoniam B 1^b; quō h. l. A 1 (quod Schr. in quum corrigit), et ita plerumque in cod. autographo quoniam brevium fuisse pteat, cum A 1 persaepe, non- 35 numquam et codices quidam pro eo quomodo habeant. e) prope B 1^b. f) haut h. l. solus B 1^b. g) Heschenennuege A 1; Heschenewege B 2. h) Nas B 1^b. i) proximo B 1^a. k) pariter A 1. B 1^b, alio atram. corr. per iter B 1^b (p iter B 1^a. 2). l) om. B 2. m) coname B 1^b. n) haud A 1 (semper). B 2. Etiam in V. Lulli modo haud, modo haut scriptum est. o) Rütgerus A 1. B 1^a. 2. 40

1) Cf. Sall. Cat. c. 57, 1: plerique quos ad bellum spes rapinarum . . . inlexerat. 2) Cf. supra p. 108, n. 1. 3) Cf. Ann. Corb., SS. III, p. 6; Ottenb., SS. V, p. 7. 4) De Bilstein ad Wirraham fl.; v. Gebhardi, 'Hist.-genealogische Abhandl.' III, p. 102 sqq. HESSE. 5) Silius Ital. IV, 6: voluerique citatior Euro. 45

colles modernus^a Idithun¹ transmittebat. Trecenti plus 1070. vel minus^b in ea congressione ex Thuringis corruerunt. Ex parte altera unus occisus, duo sunt vulnerati. Dux Otto, signo receptui dato, cum a cede hostium vix et aegre militem suum revocasset, aliquamdiu in eisdem castris commoratus est, et vergente iam in vesperam die plerosque principes exercitus sui, singulos^c in sua, cum pace dimisit. Ipse adhibitis sibi quantas res poscere videbatur copiis in ulteriorem Saxoniam contendit ibique totam hyemem^d usque ad natalem^e Domini exegit², *Dec. 25.* partim rapinis et depredationibus victitans, partim ex possessionibus Magni comitis, quem belli periculorumque omnium socium et innocentiae suae^f devotissimum assertorem habebat³. Is filius erat Ottonis ducis Saxoniae, egregius adolescens, boni^f et equi in pace supra annos suos servantissimus et in bello audacia et virtute militari nulli secundus. Perlato ad regem nuncio acceptae^g *Sept.* in Heschenewege^h cladis, omissis rebus aliis Goslariam concitus remeavit, nec inde usquamⁱ ante natalem^e *Dec. 25.* Domini abscessit^k, timens scilicet, ne tam caram tamque acceptam sibi^l villam, quam pro patria ac pro lare domestico Theutonici^m reges incolere soliti erant, hostes per absentiam eius, quod minitari et crebris usurpare sermonibus dicebantur, in favillas cineresque redigerent.

Adalberoⁿ Wormaciae episcopus^{*} propria, ut fer- *(Aug. 6).* tur^o, crassitudine prefocatus interiit⁴; cui Adalbertus^p successit.

Aribo^q diaconus, frater Willehelmi^r et Ottonis marchionum, occisus est a propriis servis suis, vir tam divinis quam secularibus litteris adprime^s eruditus, sed

*) B 1^c. P. *add.*: monachus Sancti Galli et frater ducis Suevorum *ex loco supra p. 100, l. 11 sq.*

a) modernos Idithum B 1^b. b) plus minusue A 1. c) singuli B 1^b. d) hiemem B 1^a, 2. e) nāi B 1^a; nativitatem B 1^b, 2. f) *om.* B 1^b. g) accepit B 1^b; percepit B 2. 35 b) Heschenenuege A 1; Heschenewege B 2. i) usque^(ne) B 1^b. k) abcessit B 1^a; recessit B 2. l) *om.* B 1^a. m) teuton. *h. l. solus* B 2. n) Adalbertus A 1; Adalbero Wormaten^l B 2; Adalbertus *Schr.*; Adelbertus P. (*sed B 1^c ut editum*). o) ferunt B 1^a. p) Adelb. B 2; eni Adalb. succ. *om.* B 1^b, c. q) Kribo A 1, 2; Eribo B 2. r) Willehelmi A 1, 2. B 1^a, 2. s) *appr.* B 1^a, 2.

40 1) Cf. 1. *Paral.* 25, 3; *Isidor. Etym.* VII, 8, 28: Idithum transiliens eos sive saliens eos. *HESSE.* 2) *Sed cf. Ann. August., SS. III, p. 128: Ottone Pawariorum duce ad Liuticios secedente, Welf gener eius ducatum suscepit.* 3) Cf. *Adam Brem. III, 59.* 4) *Diem obitus habent Libri anniv. S. Galli, Necrol. Germ. I, p. 478. Cf. supra p. 100.*

1070. propter lasciviam morumque intemperantiam merito bonis omnibus gravis et invisus.

Silvestrium arborum eadem quae priore^a anno sterilitas permansit¹. Sed vinearum tanta fertilitas fuit, ut plerisque in locis pre multitudine vix colligi vendemia posset.

Dec. 25.

MLXXI. Rex natalem^b Domini Goslariae² celebravit. Ibi per interventum Rūdolphi^c ducis Suevorum Welf^d filius Azzonis marchionis Italarum ducatum Baioariae^e suscepit³. Is filiam⁴ Ottonis ducis Baioariorum¹⁰ uxorem duxerat et^f per iusiurandum altera iam vice matrimonio fidem dixerat⁵. Quamdiu itaque res tranquillae^g erant, quamdiu etiam bellum temere ceptum sine grandi permutatione rerum sedari posse sperabat, maritalem uxori^h affectum et honorem deferebat et causam soceri, quantum poterat, armis et consiliis tuebatur. At ubi animadvertit datam in eum esseⁱ sententiam et bellum iracundiamque regis magis in dies adversus eum crudescere, leges omnes vinculaque omnia, quibus vicissim propinquitatem firmaverant, abruptit, satius putans per²⁰ iurii crimen et violatae fidei verecundiam sustinere quam res suas florentissimas desperatis ac perditis eius rebus admiscere. Et primo in tam trepidis rebus petenti^k auxilium denegavit, dein^l filiam eius a complexibus suis et thori consortio segregavit patrique remisit, postremo²⁵ ad ipsum eius ducatum occupandum omnem operam intendit, nihil pensi habens, quantum auri, quantum argenti, quantum redditum^m ac possessionum suarumⁱ dilapidaret⁶, dummodo quod cupiebat assequeretur. Directus est ergo dolus inⁿ manu eius et potuit^o et in³⁰ valuit⁷, cunctis detestantibus, quod clarissimam atque

Dan. 8, 25.

a) priori B 1b. b) natī B 1a; nativitatem B 1b. 2. c) Rudolfi A 1, B 1a. 2. d) Welf B 2. e) Baioariorum B 2. f) et — dixerat om. B 2. g) intranquille B 2. h) uxoris B 1a. i) deest B 1. 2. k) om. B 2. l) deinde B 1b. m) reddit. B 2. n) in m. eius bis scr. B 1a. o) sic omnes, recte procul dubio. 35

1) Cf. supra p. 111. 2) in Babenberg Ann. Altah., sed diplomate dato a. 1071, Ian. 6. Goslariae (St. 2740) Lamperti notitia confirmari videtur. 3) Cf. Ann. Altah.; Berthold. (Ann. S. Blasii), SS. V, p. 275; Ann. August., SS. III, p. 126. 4) nomine Ethelindam, quod Ann. Saxo a. 1071, p. 698. hoc loco exscripto addidit. 5) Eadem fere verba⁴⁰ in Ann. Altah. p. 80. 6) Praediorum et pecuniarum quantitatem eum regi donasse etiam Ann. Altah. referunt. 7) Duos locos Vulgatae Lamp. hoc loco confudit: Dan. 8, 25: et dirigetur dolus in manu eius, et cor suum magnificabit, et Osea 12, 3. 4: et in fortitudine sua directus est cum angelo. Et invaluit ad angelum et confortatus est. 45

opinatissimam in re publica dignitatem tam feda ambicione^a pollisset. Noverat rex haut^b satis placituum principibus Baioariae, quod hoc tum^c contra morem et ius, tum ipsis inconsultis factum fuisset¹, et propterea
 5 quantocius ire in Baioariam cogitabat, ut tumultum, si quis forte oriretur, per se ipsum reprimeret². Sed e diverso haut^d nescius erat, si ipse longius abisset^e, hostes ilico in Goslariam impetum facturos et clarissimum illud regni domicilium in^f cinerem redacturos.

¹⁰ *Accepto a familiaribus suis consilio, quosdam Saxoniae ^{1071.}
^{p. 180.} principes illic presidii causa reliquit, et ipse, sicut instituerat, in Baioariam proficisci parabat. Interea dux Otto videns sibi nihil iam spei reliquum esse, cuius et bona omnia flamma hostilis absumpsisset, et ducatum
 15 alius in suam potissimum contumeliam invasisset, statuit rem in extremum discrimen adducere et cum rege, ubi primum copia fieret, collatis signis dimicare. Itaque montem qui dicitur Hasengun occupavit^g, ut is scilicet militibus suis, quomodocumque res in prelio cecidissent,
 20 receptui foret. Eum^h, etsi natura et situ ipso satis munitum, munitiorem tamen manu atque opere fecit, ibique convecta ex circumiacentibus agris preda, regem prestolabatur. Rex accepto nuncio nihil moratus, quantas in ea trepidatione potuit copias ex Saxonia, exⁱ
 25 Thuringia atque ex Hassia celerrime contraxit. Caeteris principibus, qui longius aberant, mandavit, ut, si forte res sine mora et diuturnitate confici non posset, sibi quam citius possent armata manu concurrerent. Plurimum eo tempore rex consiliis utebatur Eberhardi comitis³, sapientis admodum viri. Is videns hostes sic ad bellum exercitatos, sic ipsa iam^k desperatione, quae plerumque timidus¹ etiam virtutem addere solet⁴, efferratos, sine magno detrimento rei publicae nec vinci nec vincere posse, abiit ad ducem^m, Ottonem eumque per

35 a) poll. amb. B 1^b. b) haut A 1. c) dum B 2. d) haut A 1. B 2. e) abijisset B 2. f) in cin. red. om. B 2. g) om. B 2. h) Cum B 1. i) et B 1^b. k) om. B 2; iam ipsa B 1^a. l) etiam tim. B 2. m) ab. adduce(re) B 1^a.

1) *De Baioariorum iure in duce constituendo vide Waitz, 'DVG.' VII, p. 115.* 2) *Potius ut Welfonem ducem iuxta antiquum morem Ratisponae ducem institueret, in Baioariam profectus esse videtur.* 3) *De Nellenburg. Cf. dipl. d. d. 1073, Oct. 27, Mon. Boica XXIX, 1, p. 186 (St. 2769): Eberhardus comes, cuius consilium eo in tempore multum in nostra viguit curia.* 4) *Stat. Theb. IV, 12: timidisque etiam brevis addita virtus, quem versum attulit E. Dümmler, 'N. Archiv' IX, p. 658.*

1071. Deum obtestari cepit, ne se suosque in tantum discrimen precipitaret; necdum ei omnem spem veniae, omnem respirandi facultatem ereptam esse. Si de monte, quem occupaverat, exercitum abduceret seque regi iustis conditionibus^a dederet, sub iuramento se ei promittere,⁵ quod et veniam culpa, cuius insimulatus fuerat, et omnium quae iure belli amiserat restitutionem ei^b a rege impetraret¹. Annuente eo rem ad regem detulit et eum haut^c difficulter in sententiam adduxit, quippe cum federe eum iam belli cepisset, quod propter privatum hominis amorem a principibus per ingenium trahi ac segniter geri videbat. Pace per iusiurandum utrimque firmata, induciae datae sunt Ottoni duci usque in pascha, ut Coloniam veniens deditionem lege, quam^d principes equam^e iudicassent, perficeret. Inter has inducias, cum dux Otto exercitum, singulos in sua, dimississet, Retheri^f comes, partium eius haut^c leve momentum, occisus^{g*} est ab hostibus suis propter quasdam^a privatas similitates.

(Ian. 9.) Saricho abbas Corbeiensis obiit²; cui Wernheri^g 20 eiusdem cenobii monachus successit.

(Febr. Mart.) Rex, sicut instituerat, in Baioariam abiit, ibique compositis mediocriter, prout tum^h copia erat, regni negociis³, ad Rhenumⁱ rediit. Castellum Hamerstein^k, (Apr.) quod a superioribus regibus iam olim dirutum fuerat^l, 25

Apr. 24. summo nisu instauravit. Pascha Coloniae celebravit⁵, ibique rursus Ottoni duci inducias usque in pentecosten¹

(Mao in.) dedit. Exacta solemnitate paschali Leodium abiit^m. Ibi ad eum vidua⁶ Balduwiniⁿ comitis⁷ venit, regiae maiestatis patrocinium expetens contra violentiam improbitatemque^b Rutberti^o fratris Balduwini^p.⁸, qui et fratrem

a) om. B 1^b. b) om. B 2. c) haud A 1. B 2. d) q2 (quia) B 1^a. e) equa B 1^a. f) Rether A 1; Recheri B 2. f*) occisus A 1. g) Werenher A 1; Wernher A 1^a. 2. h) tunc B 1^b. i) Renum B 2. k) Hamerstein B 2. l) penthec. B 1^b. 2. m) adiiit B 1^b. n) Balduwini B 2. o) sic h. l. omnes. p) Balduwini h. l. A 1.

1) Iure Delbrück p. 26 sqq. hunc locum perstringens Lampertum falsitatis arguit, cum nullo modo credendum sit talia Eberhardum duci promisisse. Quin vero induciae illae mediante Eberhardo comite factae sint, non est cur dubitemus; cf. A. Vogeler, 'Otto v. Nordheim' (Minden 1880) p. 34. 2) Diem obitus vide in Catal. abb. Corb., SS. XIII, p. 276. 40 Sed Necr. S. Mariae Fuld., Böhmer, Fontes IV, p. 451: Ian. 7. 3) Cf. supra p. 62, n. 9. 4) Procul dubio ab Heinricho II. a. 1020, Dec.; cf. Ann. Quedl., SS. III, p. 85; Rupertii Vita Heriberti, SS. IV, p. 749; licet castellum tunc dirutum esse non traditum sit. 5) Cf. Bresslau, 'Jahrb. Konrad II.' II, p. 429. 6) Richildis. 7) VI. Flan- 45 driae, I. comitis Hanoniae. 8) Cf. infra p. 124 sq.

prelio victum vita privasset¹ et comitatum eius, expulsis^{1071.}
uxore et liberis², tyrannica^a crudelitate occupasset. (Maio).

Non ingratum fortassis lectori fecero, si gestae rei
historiam quam paucis potero absolvam. In³ comitatu
5 Balduwini^b eiusque familia id multis iam seculis serva-
batur quasi sancitum^c lege perpetua, ut unus filiorum,
qui patri potissimum placuisset^d, nomen patris acciperet
et^e totius Flandriae principatum solus hereditaria suc-
cessione optineret^f, caeteri vero fratres aut huic subditi
10 dictoque obtemperantes^g ingloriam vitam ducerent, *aut
*p. 181. peregre profecti magis propriis^h rebus gestis florere
contenderent, quamⁱ desidia ac socordia dediti egesta-
tem suam vana maiorum opinione consolarentur. Hoc
scilicet fiebat, ne in plures divisa provincia claritas illius
15 familiae per inopiam rei familiaris obsoleret. Igitur
cum Balduwinus senior⁴ duos genuisset filios, Balduwi-
num et Rûbertum^k, Balduwinum omnium quae habebat
heredem instituit, Rutberto^l, ubi primum aetas facien-
dis stipendiis matura visa est, naves paravit, aurum, ar-
20 gentum et caeteras longinuae profectionis impensas
affatim prebuit, iussitque, ut ad gentes externas iret et,
si vir esset, propria^m sibi virtute regnum diviciasque
pararet. Ille patri adquiescensⁿ, assumpta secum multi-
tudine, qua regio pregravari videbatur, navem ascendit
25 et in Galliciam^o ire eamque, si votis^p Deus successum
annuisset, sibi subdere cogitavit. Cumque post paucos
dies ad ignota quaedam littora applicuisset^q et egressus^r
in terram ab incolis loci predas agere cepisset, illi ex
omnibus partibus^s ad arcendam vim ilico armati con-
30 veniunt, facta congressione eum, cum^t aliquamdiu pugnam
fortiter sustinisset, in fugam vertunt, fugientem usque
ad naves persequuntur sociosque eius pene ad internicio-

a) tyr. A 1. B 2. b) Balduini B 2. c) sancitum B 2. d) nomen patris placuisset
add. B 2. e) et — optineret om. B 1^a. f) obt. A 1. B 1^b. g) temperantes B 2.
35 h) propriis B 1^a. i) om. B 1^a. k) sic B 2; Rûbertum A 1; Rutbertum B 1. l) sic
B 1. 2 h. l.; Rûberto A 1. m) propia B 1^a. n) acq. B 1^a. 2. o) Gallitiam A 1.
p) voti B 1^a. q) adplic. A 1. r) ingressus B 1^b. s) om. B 1. 2. t) congr. contra
eum aliq. B 1^b.

1) Non fratrem, sed fratris filium Arnulfum III. comitem in proelio
40 Casletano a. 1071, Febr. 22. (vel 21) commisso Robertus I. Friso occi-
derat; cf. E. Schmiele, 'Robert der Fries' (Sondershausen 1872) p. 50 sq.
2) Uno tantum filio Balduino II. comite Hanoniae. 3) E. Schmiele
p. 26 sqq. sequentem narrationem de Roberti Frisonis itineribus per-
strinxit ac summo iure ut fabulosam reiecit. Cf. H. Floto, 'K. Hein-
45 rich IV.' I, p. 336 sqq. 4) V. marchio Flandriae, cognomine Insulanus.

nem^a prosternunt. Ipse cum paucis vix fuga elapsus ad patrem tantae calamitatis nuncius rediit. A quo propter male gestas res contumeliose repulsus, alia rursum^b via, quoniam^c hac non successisset, fortunam temptare adgreditur^d, omnia paratus, etiam extrema^e perpeti, ut maculam veterem factis recentioribus elueret. Reparatis navibus et numero militum instaurato marinis iterum fluctibus se credidit, in regionem longinquam, ubi sedem vaganti Deus^e ostendisset, iter facturus. Et ecce post paucos dies tempestate infestissima circum-⁵ventus, multis suorum naufragio amissis, ipse nudus omniumque rerum egens vix et aegre in littus^f evasit. Dehinc assumpto plebeio habitu inter eos qui Ierosolimam causa orationis pergebant Constantinopolim ire parabat, vocatus^g eo crebris legationibus Northmanno-¹⁵rum^h, qui sub imperatoreⁱ Constantinopolitano militabant, quique ei, si illuc veniret, tocius Graeciae^k principatum pollicebantur^l. Sed imperator Constantinopolitanus, comperto hoc consilio, omnia flumina, per quae transitus in¹ Graeciam esse poterat, appositis custodibus²⁰ observari fecit, ut deprehensus ilico trucidaretur. Sic conatus ceptumque eius^m irritum fuit. Tandem advertens sic infeliciter sibi cedere, quamcumque viam temptasset amplificandae gloriae suae, deinceps in perpetuumⁿ ab oppugnatione exterarum gentium animum²⁵ avocavit atque in Fresiam, quae confinis est Flandriae, cui Thidericus^o quondam comes² et post hunc Florentius³ frater eius imperaverat, irruptionem fecit. Bis ibi commisso prelio victus et^p fugatus est. Tandem incolae loci multis certaminibus exhausti, cum animum eius vel³⁰ 1063. ad mortem vel ad victoriam obstinatum cernerent, ultro se ei dederunt⁴. Quod ubi frater eius Balduwinus

a) internationem A 1. b) rursus B 2. c) quomodo A 1; cf. p. 116, n. d. d) aggred. B 1. 2. e) om. B 1^a. f) litus B 1^a. g) vocatis B 1^b, 2, statim corr. vocatus B 1^b. h) normann. B 2. i) imperatore B 1^b. k) graecie B 1^a. l) esse pot. in Gr. B 2, 35 m) om. B 2. n) imperp. B 1^b. o) Thidericus B 2. p) ac A 1.

1) *Nescio an Lampertus de Haraldi Haradrada Norwegiensis itinere Constantinopolitano et Hierosolymitano circa a. 1045. factu quidquam incerti compererit, quod falso in Robertum Frisonem transtulerit; cf. Fagrskinna c. 150—164, ed. P. A. Munch et C. R. Unger (Christianiae 1847) 40 p. 106—112; Snorro Sturl., Heimskringla, Harald. harðr. c. 3—15, ed. C. R. Unger (Christianiae 1868) p. 547—558. 2) IV. a. 1039—1049. 3) I. a. 1049—1061. 4) A. 1063. Robertus Gertrudem viduam Florentii comitis a. 1061. occisi uxorem duxit et sic comitatum Fresiae et Holdlandiae adquisivit, Ann. Egmond., SS. XVI, p. 447; Ann. Bland., 45*

comperit — iam enim pater eius morbo ac senio con-1067.
fectus naturae concesserat¹ —, armata multitudine his
eum sedibus proturbare^a magna vi, magno molimine
parabat. Cui cum exercitu adventanti Rütbertus^b lega-
5 tos obviam misit, obtestans per Deum, ut se fratrem
suum reminisceretur nec iura germanitatis, apud bar-
baros quoque semper sacrosancta et inviolata, pollueret;
misereretur potius peregrinationis, laborum et calamita-
*p. 182. tum, in quibus totam aetatem suam detrivisset; *gau-
10 deret ipse beatus^c sorte sua, quod totam communis
patris hereditatem, quam^d iure gentium secum dividere
debnisset, solus sine consorte obtineret; se patriis^e fini-
bus extorrem, paterna hereditate destitutum, ab summa
gloria maiorum suorum ad ultimam egestatem coactum,
15 exterar^f gentes bello lacesse, terras ac maria concita-
tasse, nihil denique pretermisisse, ne de portione pater-
nae substantiae, quae se contingeret, fratri molestus
esset. Nunc laboribus exhaustum, adversitatibus defatigatum^g
20 vix et aegre parvissimo terrarum angulo inse-
disse, cuius nullam partem constet ad eius dominium^h
pertinere. Postremo id se animo fixum habere nec ab
sententiaⁱ ulla vi, ulla necessitate abduci posse, ut hic
aut instantis iam senectutis requiem aut honestae sal-
tem mortis sepulchrum sit habiturus. Nihil ille his
25 verbis motus exercitum haut^k segniter ad Fresiam ad-
movebat². Tum^l Rütbertus^m necessitate compulsus ar-
mata iuventuteⁿ, quam secum lectissimam habebat, ob-
viam ei processit; commissoque prelio ex parte Baldu-
wini^o multi occisi, plures vulnerati, omnes in fugam
30 versi sunt; quos dum ipse loco pulsos sistere pugnam-
que restituere summo conamine moliretur, in confertis-

a) perturbare A 1^a, B 1^b. b) Rütbertus B 1^a, 2; Rubertus A 1. c) om. B 1^b.
d) qua B 1^a. e) sic P.; patris (p̄ris) A 1, B 1^a, 2; patribus B 1^b. f) ceteras B 1^b.
g) fatigatum B 1^a. h) dominū B 1^a. i) nec absentē B 1^a. k) hand A 1 (semper).
35 B 2. l) Tunc B 1^b. m) Rubertus A 1; Rupertus B 2; Rupertus B 1^a. n) arm.
vi venture B 1^b. o) Balduini B 2.

SS. V, p. 26. Cf. Schmiele l. l. p. 31 sq. Duobus procliis Robertum a
Frisonibus victum esse commentum videtur, quod tamen Giesebrecht,
'DKZ.' ed. 5. III, p. 168, quodammodo recepit. 1) A. 1067, Sept. 1.
2) Nunquam inter Balduinum VI. et Robertum Frisonem bellum gestum
est. Hoc egregio exemplo doceris, quomodo Lampertus historiam, quam
compertam non habuit, commentus sit. Quae revera inter fratres acta
sint, referunt Galbert. c. 69, ed. H. Pirenne (Paris 1891) p. 110 sq.;
Herim. Tornac. c. 12, SS. XIV, p. 280; Geneal. com. Flandr. Bertin.,
45 SS. IX, p. 306; Gislebert., SS. XXI, p. 491. Cf. Schmiele l. l. p. 32—36.

1070. simos hostium cuneos temere invectus occiditur¹. Cuius
 (Iul. 17.) morte comperta, Rütbertus^a ilico in Flandriam irruptionem fecit eamque sibi tamquam ex iure debitae successionis totam mancipavit. Filius erat Balduwino^b impubis adhuc adolescens et necdum armis militaribus maturus². 5
 Is repente et perempti patris et hostilis irruptionis atroci nuncio attonitus ad regem Francorum Philippum^c nomine confugit, auxilium et necis paternae vindictam expetens, eo quod pater eius tam ipsi quam maioribus eius sepe in arduis rebus commodissime^d affuisset³ et civitates 10
 quasdam ex his quas Rütbertus^e occupaverat pro donativo^f ab eo^g accepisset⁴. Ille rei indignitate^h gravis-
 1071. sime permotus statim temere et tumultuario tantum milite collectumⁱ exercitum duxit^k in Flandriam, de magnitudine virium suarum et hostis imbecillitate ni- 15
 mium presumens. Sed Rütbertus^l, quo viribus erat impar, eo magis, ut rem astu^m tractaretⁿ, intentus, simulato aliquamdiu metu et fugiendi^o studio, ex insperato
 (Febr. 22.) atque ex insidiis copias suas super exercitum regis effudit⁵, tantumque eis terrorem incussit, ut abiectis armis 20
 fugiendo saluti consulere summa ope conarentur⁶. Filius Balduwini^p.⁷, cum deinceps parum spei in armis Francorum^q poneret, assumpta matre sua ad regem Theutonico-
 (Maio. in.) nicorum^r Henricum Leodii, ut predictum est⁸, tum^s

a) Rübertus B 1^a; Rubertus A 1; Rutpertus B 2. b) Balduino A 1. B 2. c) philippus B 2. d) commodissime B 2. e) Rubertus A 1. B 1^a; Rutpertus B 2. f) donatino B 1^b. 2. g) ab eo om. B 1^a. h) indignitate B 1^a. i) om. B 2. k) in Fl. d. B 2. l) Rubertus A 1. B 1^a; Rupertus B 2. m) actu B 1. 2, alia manu corr. astu B 1^b. n) tractare B 1^b. o) confugiendi B 1^b. p) Balduini A 1. B 1^b. q) deest B 1. 2. r) teutonic. B 2. s) tunc B 1^b. 30

1) Balduinus VI. a. 1070, Iul. 17. in lecto suo mortuus est. Cf. supra p. 121, n. 1. Eo mortuo Robertum Flandriam occupasse solum verum est ex hac narratione Lamperti. 2) Duo filii erant Balduino VI. Arnulfus III. et Balduinus. Arnulfus comes Philippi regis auxilium impetravit. 3) Avus horum fratrum Balduino V. tutor Philippi 35 regis fuerat, qui sororem Henrici I. regis, patris Philippi, uxorem habebat. Pater eorum Balduinus VI. tantum tempore Philippi a. 1067—1070. Flandriam rexerat. 4) Nihil veri huic dicto subesse videtur. 5) Multo pauciores fuisse copias Roberti hostium numero tradit etiam Flandria gener. c. 20, SS. IX, p. 322, sed cum paucis militibus Arnul- 40 fum Roberto occurrisset dicit Galbert. c. 69, l. l. p. 112. Inopinatum Robertum hostes invasisse referunt Ordericus Vitalis in Hist. eccl. l. IV, SS. XX, p. 56. et Cont. Gestorum ducum Norm. VII, 25 (Roberti Cont. Gest. d. Norm. VIII, 12, SS. XXVI, p. 9) et Will. Malmesbur. § 256, SS. X, p. 473. 6) In proelio Arnulfo occiso (cf. p. 121, n. 1) et 45 Robertus et Richildis capti sunt, uterque mox liberatus. 7) Balduinus adhuc puer erat, ut ipse Lamp. supra l. 5. recte dixit. 8) P. 120.

temporis positum venit opemque eius adversus patru¹ violentiam supplex imploravit, atque ut magis eum sibi obnoxium faceret, comitatum Reginheri quondam comitis cum castello munitissimo Mons nomine^a, quae scilicet 5 predia mater eius¹ a priore^b marito suo² dotis nomine acceperat, sancto Lamperto tradidit³. Quae rursum episcopus Leodiensis⁴ duci Gotefrido, ille itidem ipsi filio Balduini^b* beneficii loco dedit. Hoc rex quasi precio redemptus⁵ episcopo Leodiensi^c atque duci Gotefrido, 10 item aliis^d Lutheringiae^e principibus precepit, ut in arduis rebus presidio^f illi essent et Rütbertum^g, si iniuste inवास sedibus ulro excedere nollet, vi et armis expellerent. Qui protinus coadunato exercitu in Flandriam profecti sunt⁶. Sed comperto, quod Rutbertus^h 15 cum rege Francorum iam in gratiam redissetⁱ et expiata veteri contumelia firmum sibi eum fidelemque fecisset⁷,
 *p. 183. infectis rebus in sua rediere^k, temerarium iudicantes cum rege potentissimo privatis viribus acie configere. Sic Rutbertus^h deinceps^l Flandriae principatu^m in securitate poeiebatur.

* Fratres de monasterio Stabulausⁿ quotidie aures regias obtundebant pro repetitione monasterii Malmen- drensens, quod abbati ereptum rex consilio Premensis episcopi, ut predictum est^s, dono dederat Coloniensi

25 *) B1^c. P. praemittunt: Cum Heinricus imperator Leodium venisset.

a) acceperat add. B1^b ex seq. b) priori B1^b. b*) sic h. l. omnes. c) Leodensi B1^b. d) in add. B1^a. 2. e) Luthoringie B2. f) prelio illi adessent B2. g) Rütbertum A1. B1^a; Rupertum B2. h) sic B1^b h. l.; Rütbertus A1. B1^a; Rupertus B2. i) rediisset B2. k) redire B1^b. l) om. B2. m) picipatu B1^a. n) mon. proturbati quotidie A1.1^a, procul dubio e coniectura editoris nescientis, quid sit Stabulaus; Stab. proturbati P. (Stabul. recte B1^c).

1) Filia praedicti Reginheri IV. Richildis, quae comitatum eius ex hereditate possidebat. 2) Herimanno comite Montensi. 3) Cf. relationem hac de re conscriptam, editam ab Ernst, 'Hist. de Limbourg' VI, p. 109 sq.; 35 G. Waitz, 'Urkunden zur Verfassungsgesch.' p. 8 sq., nr. 3, uliis, (edetur etiam SS. XXX), ubi patet hoc die Maii 9. factum esse. Cf. Chron. S. Huberti Andagin. c. 24, SS. VIII, p. 583; Gislebert., SS. XXI, p. 493 sq. Diplomate dato Leodii die Maii 11. (St. 2743) Heinricus rex hunc comitatum ecclesiae Leodiensi dedit. 4) Theoduinus. 5) Tam 40 inepte quam maligne hoc dictum est, cum rex nihil acceperit. 6) Hac de re nihil alibi relatum est. Nam quod Ann. Egmund. ad a. 1071, SS. XVI, p. 447, tradunt, Gotefridum ducem et episcopum Traiectensem Hollandiam sibi subegisse, potius a. 1074. factum esse docent Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436. 7) Quod mense Martio vel Aprili factum 45 est; Schmiele p. 56. De legatis Roberti Frisonis ad Heinricum regem hoc tempore missis vide Herim. Tornac. c. 13, SS. XIV, p. 280. 8) A. 1063, supra p. 89.

1071. archiepiscopo. Cumque nihil^a ille precibus, nihil lacrimis, nihil ipsa perurgentium^b importunitate moveretur, inito consilio et, ut fertur, divina revelatione ad hoc faciendum incitati, ossa beati Remacli^c levant¹, Leodium
 (Maii 8), deferunt^d et rege^e celebri quodam loco convivium agente⁵ super mensam ipsam apponunt, obsecrantes per Deum, ut, si minus filiorum, saltem patris tanti^f misereretur⁶ iam cum Christo regnantis et de iniuriis suis quotidie^h ad tribunal aeterni iudicis proclamationem facientis; cui nisi sua restitueret, ultra ei propter penuriam rerum¹⁰ necessariarum militaturi non essent. Hoc supplicationis genere, quod ad captandam benivolentiam comparatum fuerat, rex versa vice nimium efferatus, concitus se, relictis epulis, in palacium proripuit, et quo exemplo in abbatem², tam audacis facti incentorem, animadvertere¹⁵ deberet, plenus irarum cogitabat³. Sed ecce mensa, cui superpositae erant sacrae reliquiae, divina virtute confractaⁱ corruit ministroque^k regis, haut obscuri nominis viro⁴, crura pedesque contrivit. Qui paulo post, exorata per intercessionem beati Remacli pietate divina, ita pristinae restitutus est sospitati^l, ut ne^m cicatrix quidem in argumentum lesionis abolitae relinqueretur. Atque
 (Maii 9), ita deinceps per totam noctem sequentemque diem tanta circaⁿ sanctum corpus coruscabat miraculorum multitudo, ut corporali quodammodo proclamatione videretur²⁵ beatus Remaclus ius suum expostulare. Attonitis omnibus tantae rei novitate, rex timore vehementissimo correptus, ne forte, si cunctaretur, caelestis in eum protinus^o ultio procederet, non solum ablata restituit, sed recentibus etiam donis pro munificentia^p regia magnifice³⁰ cumulavit⁵.

a) ille nichil B 2. b) perurgentum B 1. c) Reinardi B 2 h. l. d) defertur A 1. e) regi B 1^b. f) om. B 1. 2. g) miseretur A 1; miseratur A 1^a. h) quotidie A 1. i) fracta B 1^b. k) ministrosque B 1^a. l) sanitati B 1^b. m) nec B 1^b. n) circum A 1. o) om. B 2. p) magnificencia B 2. 35

1) *Ad sequentem narrationem cf. Triumph. S. Remacli l. II, SS. XI, p. 450 sqq.; epist. Theoduni episcopi Leodiensis, Martene et Durand, Anecd. I, col. 487 sqq.; Ann. Altah. a. 1071.* 2) *Theodericum.* 3) *Annonem incitasse ad hoc regem tradit Triumphus S. Remacli II, 10; Ann. Altah. et eum et regem abbatem contumeliis affecisse referunt. 40 Sed Lampertus omnem invidiam rei in regem convertens cavit, ne sui Annonis hac in re foeda, cuius ipsi soli culpa danda fuisset, mentionem faceret; cf. Delbrück p. 28 sq.* 4) *Inmo servulo monasterii Stabulensis nomine Gonterulo; Triumph. II, 11.* 5) *De his recentibus donis nihil habet Triumphus, sed etiam annalista Altahensis eorum 45 mentionem fecit.*

Hinc digressus, pentecosten^a Halberstat celebravit. 1071.
Ibi Ottonem ducem caeterosque ingenuos¹, qui cum eo *Ann. 12.*
arma contra rem publicam sumpsisse arguebantur, in
deditionem suscepit principibusque regni in custodia
5 habendos et statuto die sibi restituendos commendavit².

Meginwardus abbas Augiensis dignitate sua ultro
se abdicavit, offensus tum infestatione quorundam mili-
tum suorum, qui eum gravibus contumeliis affecerant,
tum importunitate regis, qui frequentibus eum edictis
10 urgebat, ut predia monasterii, quae tam eius quam prio-
rum abbatum largicione dilapidata vix iam in usus fra-
trum sufficere poterant, militibus suis^b in beneficium
erogaret³. In locum eius non per electionis ostium, sed
per simoniacae hereseos cuniculum protinus irrupit Rū-
15 bertus^c abbas Babenbergensis⁴, cognomento Nummular-
ius, annumeratis in erarium regis mille pondo argenti
purissimi⁵. Hic sordidissimis^d questibus et usuris, quas
*p. 184. etiam privatus adhuc in *monasterio exercuerat^e, infinitam
sibi pecuniam conflaverat, et propterea mortes epi-
20 scoporum et abbatum^f anxia expectatione^g iam dudum
suspiraverat. Cumque eos diucius vivendo vota sua et
effrenatae ambicionis impetum, quo preceps rapiebatur,
morari graviter et impacientissime ferret, eo vesaniae
evasit, ut preter occulta^h munera, quibus auriculariorum
25 favor redimendus erat, regi centum pondo auri promit-
teret, ut, eiecto eximiae sanctitatis viro abbate Wide-
rado, sibi abbatia Fuldensis traderetur. Et profecto,
quod nefarie concupiverat, flagiciosissime optinissetⁱ,
nisi pauci, quibus leges ecclesiasticae pecunia cariores
30 erant, in faciem regi, ne id faceret^k, obstitissent⁶. Is *cf. Gal. 2, 11.*
pseudomonachus, dicam expressius vi doloris impulsus,

a) penthec. B 1^b. 2. b) suum B 1^a. c) Rubertus A 1, B 1^a. Var.; Rupertus B 2. Emser.
e) surdid, B 1^a; sordidissimis B 1^b. e) excreuerat B 1^b. f) et abb. om. B 1^b. g) ex-
spect. B 2. h) occulta B 2. i) obtin. A 1, B 1. k) regine id facere B 1^b.

35 1) *Inter hos etiam Magnum filium ducis Saxoniae, qui tunc se dedidisse videtur.* 2) *Huic repugnat annalista Altahensis, qui scribit Adalberto archiepiscopo intercedente iam tunc Ottonem in gratiam regis admissum esse. Sed erravit procul dubio (cf. a. 1072, infra p. 137), cum et Adam. Brem. III, 59. tantum dicat consilio archiepiscopi duces se regi dedi-*
40 *disse. Cf. Vogeler, 'Otto v. Nordheim' p. 35; E. Meyer l. l. p. 12 sq.*
3) *Ut Liupoldo de Mersburg, infra p. 130. commemorato, curtem quan-*
dam in beneficium daret, regem pracepisse tradunt Ann. Altah. a. 1071.
Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1070, SS. V, p. 275. 4) S. Michaelis.
Cf. Ann. S. Mich. Bab., SS. V, p. 9. 5) Trigintu libras auri eum
45 *regi obtulisse dicunt Ann. Altah. 6) Cf. supra p. 93, n. 2.*

1071. is angelus Satanae^a transfiguratus in angelum lucis,
 2. *Cor.* 11, 14. ita sanctam et angelicam monachorum professionem in-
 famavit, corruptit, viciavit, ut monachi nostris temporibus
 atque in his regionibus non innocentia estimentur^b at-
 que integritate vitae, sed quantitate pecuniae, nec que-
 5 ratur in abbatibus eligendis, quis dignius^c preesse, sed
 quis carius abbatiam possit emere. Ita proprio huius^d
 invento, novo atque infausto huius^d aucupio haec in
 aecclesiam introducta est consuetudo, ut abbatiae publice
 10 venales prostituantur in palacio, nec quisquam tanti
 venales proponere queat, quin protinus emptorem in-
 veniat, monachis inter se non de observantia regulae
 cf. *Iac.* 3, 14. zelo bono, sed de questibus et usuris zelo^e amaro con-
 tendentibus. Sed haec ut digne defleri possint, pro
 magnitudine sua et proprio volumine et prolixiore^f opus 15
 habent tragedia. Ad ceptum pocius revertamur. Advo-
 catus Augiensis monasterii¹, postquam pecuniarium hunc
 abbatem advenire comperit et, quanta largicione aditum
 20 sibi in ovile Christi lupus rapax patefecisset, audivit,
 missa obviam legatione denunciavit ei sub interminatione
 salutis propriae, ne intra possessiones Augiensis mona-
 sterii presumeret accedere, alioquin occurrurum se et ar-
 mata manu vindicaturum in libertatem, quos ipse tam
 caro mercimonio emisset in servitutum. His ille auditis
 25 nimium animo consternatus est, tum propter gravem
 iacturam pecuniarum suarum, tum propter ereptum sibi
 tamquam de faucibus, cui diu anxie inhiasset, honorem.
 Et primo quidem animum induxerat rem armis experiri
 et, ut dici solet, ignem gladio scrutari², hoc est simo-
 niacam^g heresim homicidiis cumulare; sed asserentibus 30
 his qui cum eo erant supra vires suas esse negotium,
 confuso, ut dignum erat, et confecto animo abiit^h in
 possessiones fratris sui, prestolaturus ibi, quos exitus
 35 tamⁱ tristibus iniciis fors^k esset allatura³. Nam abba-
 tiam Babenbergensem interea susceperat Ekebertus¹
 Gorziensis^m disciplinae monachus⁴. Ad cuius ingressum
 omnes protinus fratres, quos prior ille abbas suis, hoc
 est mercatoriae atque usurariae artis, disciplinis insti-

a) sathane B1. 2. b) estimantur B1. c) dignus A1^a. B2. d) huius^d (huiusmodi) B2. e) scelo A1. f) prolixiore B1^b. g) symon. B1^a (symonicam). 2. h) abii B1^a. 40
 i) iam B2. k) sors B1^a. 2. P. Var. l) Ecebertus A1. m) Gorsiensis B1^b.

1) *Hezil, ut videtur. Cf. Dümgé, Reg. Badensia p. 112, nr. 60.* 2) *Cf. supra p. 85, n. 2.* 3) *Eum aliquamdiu abbatiam Augiensem tenuisse patet ex Ann. Altah. p. 84; Gregorii VII. Reg. I, 82 (Jaffé nr. 4870).* 4) *Cf. Ann. S. Mich. Bab., SS. V, p. 9.*

tuerat et quasi filios^a pater^b in vitam moresque suos 1071.
pedibus, ut dicitur, ire docuerat¹, tamquam folia quae
vento raptantur diffugerunt^c.

Karolus^d, cui rex Constantiensem episcopatum
5 dederat², assiduis proclamationibus pro ordinatione sua
sedem apostolicam appellabat. Econtra fratres Constani-
tenses obstinata contentione oblucebantur, ne contra
canonum instituta is, qui preter simoniacam^e heresim
furti^f quoque insimulatus fuerat, sibi episcopus ordina-
10 retur. Papa, cum ei molesti essent, cognitionem causae
a se ad^g archiepiscopum Mogontinum reiecit iussitque,
ut, utrisque vocatis ad sinodum^h, rem diligentissime
ventilaret, et si crimina, quae obieciabanturⁱ, refellere
non posset, nulla eum ratione consecraret³. Hac de
15 causa sinodum^h archiepiscopus Mogontiae^k indixit in
mensem Augustum. Rex concertationem hanc iniquo
valde animo ferebat propter amicitiam Karoli¹ et plu-
rima servicia^m, quibus etiam in re familiari plerumque
sibi commodissime affuerat, et idcirco muneraⁿ sua rata
20 ei^o manere cupidissime volebat. Unde Mogontino archi-
episcopo graviter succensebat, quod non statim eum,
contemptis obstrepentium fratrum simultatibus, ordi-
nasset. Sed ille immobilis *persistebat in sententia⁴,
illud pre se ferens, quam^p terribiliter^m anno superiore⁴
25 a papa pro simili causa obiurgatus fuisset, et quam vix
et aegre sine damno gradus sui evasisset⁵, et quod
postea recentibus litteris sedis apostolicae, ne sine dili-
gentissima discussione manus illi imponeret, commonitus
fuisset.

30 Itaque instantibus iam Kalendis Augusti rex Mo- *Int. ex.*
gontiam properabat, cupiens ipse in discussione tanti
negocii cum archiepiscopo cognitor assidere. Inter eun-
dum Herveldiam venit. Inde digressus die postera, in
villam^r quae dicitur Utenhusen^s prandendi gratia diver-
35 tit. Cumque refecti iam ferventissimo accelerandi itineris

a) filius B 1^a. b) patri B 1^b, 2. c) fugierunt B 1^b. d) Carolus A 1, B 2. e) symon, B 1^a, 2. f) forti B 1^a. g) om. B 1^b. h) syn. A 1, B 1^a, 2. i) obieciuntur B 1^b. k) moguncie B 1^a. l) Caroli A 1 solus h, l. m) om. B 1^a. n) univ. B 1^a. o) om. B 2. p) quia B 1^a. q) superiori B 1^b. r) villa B 2. s) Utenhusen B 2.

40 1) Cf. supra p. 71, n. 1. 2) Cf. supra p. 111. 3) Cf. epist. Sigefridi, Jaffé, Bibl. V, p. 69, nr. 36, ubi apparet synodum iam prius indictam expeditione militari (contra Ottonem ducem a. 1070, Aug.) impedi-
ente dilatam esse. 4) Cf. Acta synodi Mogunt., Jaffé, Bibl. V, p. 72: At metropolitanus antistes laudabili constantia in se ipso fixus
45 heret et immobilis. 5) Minime haec dicta sunt supra p. 112.

1071. studio certatim omnes caballos repeterent, accidit, ut
(Iul. ex.) Liupoldus^a quidam de Mersburg^b, regi carissimus, cuius
 opera et consiliis familiarissime uti solitus erat, caballo
 forte laberetur et proprio mucrone transfossus ilico^c
 expiraret¹. Cuius calamitas intolerabili^d dolore et mesti-
 cia regem confecit, statimque Herveldiam^e reportatum
(Iul. 30.) sepelivit, XXX^f quoque mansos pro anima eius mona-
 sterio contradidit in loco qui dicitur Mertenefelt^g.²
 Notatum autem est hunc ipsum gladium fuisse, quo¹⁰
 famosissimus quondam rex Hunorum^h Attila in necem
 christianorum atque in excidium Galliarum hostiliter
 debachatus fuerat. Hunc siquidem regina Ungariorum³,
 mater Salomonis regis, duci Baioariorum Ottoni dono
 dederat⁴, cum eo suggerente atqueⁱ annitente rex filium¹⁵
 eius in regnum paternum restituisset. Cumque eum
 dux Otto filio Dedi marchionis Dedi iuniori in argu-
 mentum pignusque individuae dilectionis ad tempus pre-
 stitisset, illo, ut predictum est⁵, preempto, regi et per
 regem Liupoldo^a huic casu obvenerat. Unde plerique²⁰
 ducis Ottonis fautores divino hunc iudicio per eum, qui
 ducis Ottonis fuisset, gladium occisum interpretabantur,
 eo quod ad illum persequendum et de palacio eicien-
 dum is potissimum regem instigasse diceretur. Legitur
 autem de hoc gladio in Gestis Getarum^k.⁶, qui et Gothi²⁵
 dicuntur, quod Martis quondam fuerit, quem bellandi
 presidem et militarium armorum primum repertorem
 gentiles mentiebantur, eumque post multa tempora
 pastor quidam¹ in terra^m leviter absconsum deprehen-
 derit ex sanguine bovis, cuius pedem, dum in gramine³⁰
 pasceretur, vulneraverat, isque eumⁿ Attilae^o regi detu-
 lerit, divinatumque illi fuerit omnium^p tunc temporis
 aruspicum responsis, quod gladius idem ad interitum
 orbis terrarum atque ad perniciem multarum gentium

a) Luipold. B 1^c (*infra* l. 20. Lwp.). 2; luipuld. B 1^a; Lupold. A 1; Luppold. H. b) sic 35
 A 1. B 1^c; de M. quid. B 1^b. 2; de M. om. B 1^a. H.; mercisburch B 1^b. c; Merßberg B 2;
 Merspurg A 1; de M. in cod. autographo superscripta fuisse patet. c) sic A 1 (illico
 h. l.). H.; om. B 1. 2. d) intollerab. B 1^b. c. 2, corr. intoler. B 1^b. e) heruelddie B 1^b.
 f) XXX (*minio del.*) triginta B 1^a. g) Mertenefeldt B 2. h) Hunorum A 1. i) om.
 B 1^a. k) Getharum B 2. l) qui B 2. m) terre B 2. n) om. B 1^b. o) Attale B 2. 40
 p) omniumque B 2.

1) Cf. Ann. Altah. p. 83; Bruno c. 81. 2) Diplomate dato Herveldiae
 Iul. 30 (St. 2744), Wenck, 'Hess. Landesgesch.' III, 'Urk.' p. 60, nr. 60:
 pro anima fidelissimi et carissimi nostri militis Liupoldi. 3) Anastasia
 uxor Andreae I. 4) A. 1063, procul dubio; cf. Meyer v. Knouau I, p. 348.⁴⁵
 5) P. 108. 6) Iordanis Getica c. 35, 183, Auct. antiq. V, 1, p. 104 sq.

fatalis esset. Quod verum fuisse oraculum multarum nobilissimarum in Galliis civitatum hodieque testantur excidia, in tantum ut gladius ipse vindex irae Dei sive flagellum Dei a barbaris quoque diceretur. Haec, quoniam gladii huius mentio incidere^a, per excessum sint dicta.

Rex, magnifice ac regaliter curato funere, Mogontiam, sicut instituerat, properavit. Cumque¹ statuta die in sinodo^b cum episcopis assedisset, aderat Karolus^c, aderant et fratres Constantienses, magnam ei molem criminum obiectantes. Contra quos rex, quantum salva verecundia poterat, dedita opera nitebatur et modo obiecta purgare, modo^d pondus obiectorum, quae non poterat purgare, callidis sermonibus conabatur^e attenuare, plerumque etiam instantium ac perurgentium procacitatem verbis durioribus corripiebat ac frontis impudentiam opposita^f auctoritatis suae maiestate refringere temptabat. Primum et secundum diem in hoc negotio insumpsit². Cumque accusatorum constantiam nec veritate responsionis nec arte dictionis eludere posset, ad ultimum, probatis quae obiecta fuerant criminibus, baculum episcopalem ab eo recepit. Verbis tamen exquisitissimis mesticiam eius consolabatur, promittens, quod, dum primum sibi oportunum fieret, benigna vice hanc calamitatem ei compensaret. Ipsis diebus regina, quae una cum rege Mogontiae^g aderat, filium peperit³. Sed is baptizatus statim obiit delatusque in Hartesburg ibi sepultus est. Episcopatum Constantiensem rex Ottoni canonico Goslariensi dedit⁴, recentisque calumniae^h exemplo conterritus confestim eum consecrari fecit, ne quis scilicet adversus eum scrupulus denuo per dilationem consecrationis oriretur.

Inter duces Polenorum⁵ et duces Beheimorumⁱ.

a) incidat B 1^a. b) syn. A 1. B 1^a, 2. c) Carolus A 1. d) modo — purgare om. B 1^b. e) nitebatur B 1^a, 2. f) apposita B 1^b. g) Moguntie B 2. h) calumpnie B 2. i) Boheimorum B 1^a; Bohemiorum B 2.

1) Ad sequentia cf. Acta synodi Moguntinae et epist. Sigefridi de ea ad Alexandrum papae referentem, Jaffé, Bibl. V, p. 70—81, nr. 37. 38; Berthold. (Ann. S. Blasii), SS. V, p. 275; Mar. Scottus, SS. V, p. 560. 2) Cf. Ranke, Werke LI, p. 135 sq. 3) Non tribus, sed quatuor diebus in synodo de hac re actum esse patet ex artis laudatis. De triduanis colloquiis Lamperti vide Dieffenbacher p. 60 sq. 72; infra p. 143, n. 3. 4) Cf. Ann. Altah. p. 84. 5) Cf. Casus Petrishus. c. 27, SS. XX, p. 645. 6) Wratislauum II.

1071. infestissima dissensio^a erat. Propter quod eos rex in
(Sept.) civitatem Misene^b autumnali tempore¹ evocatos durius
corripuit et, ut deinceps suis^c singuli terminis contenti
essent nec se vicissim^d temerariis incursionibus lacesse-
rent, sub obtentu regiae maiestatis precepit; alioquin se⁵
hostem et vindicem experturus foret, qui prior alteri
arma intulisset.

Anno^e Coloniensis archiepiscopus, expulsus de Sale-
felt^f canonicis, vitam illic instituit monasticam, missis
eo de Sigeberg et de Sancto Pantaleone^g monachis². 10
Quo in tempore et ego illuc veni conferre cum eis de
ordine et^h disciplina monasterialis vitae, eo *quod magna *p. 188
quaedam et preclara de illis vulgi opinione iactarentur.
Denique, sicut vulgo assiduitate vilescunt omnia, et
popularium animi novarum rerum avidi magis semper¹⁵
stupent ad incognita, nos, quos usu noverant, nihili
estimabant, et hos, quia novum inusitatumque aliquid
preferre videbantur, non homines, sed angelos, non car-
nem, sed spiritum arbitrabantur. Et haec opinioⁱ prin-
cipum quam privatorum mentibus^k altius pressiusque²⁰
insederat. A quibus ad populum derivatus rumor tan-
tum terroris plerisque in hac regione monasteriis iniecit,
ut ad ingressum illorum alias XXX, alias XL, alias L
monachi austerioris vitae metu scandalizati de monaste-
riis abscederent saciusque ducerent de salute animae in²⁵
seculo periclitari quam supra^l virium suarum mensuram
vim facere regno caelorum. Et revera non inmerito
Luc. 16, 16. Dominus super nostrates monachos *despectionem effun-
Job 12, 21. dere videbatur^m. [Nam quorundam pseudomonachorum
privata ignominia nomen monachorum vehementer in-³⁰
famaverat, qui omissoⁿ studio divinarum rerum totam
operam pecuniis et questibus insunebant^{o. 3}. Hi pro ab-
batiis et episcopatibus aures principum importune ob-
tundebant et ad honores ecclesiasticos non via virtutum,
ut maiores nostri consueverant, sed per ambitionis pre-³⁵

a) dissensio A 1. b) Missene B 2. c) sui B 1. d) incissim B 1^a. e) Hoc anno
A 1; Anno eodem B 1^b. f) Salefeldt B 2; Saleveld S.; Salvelt Var.; Salefeld H.
g) Pantaleone B 1. 2. N. Var. h) de add. B 2. i) tam add. B 2. k) om. B 2.
l) super B 1^b. Var. m) nitebatur B 1^b. n) obmisso B 2. o) insunebant B 2.

1) De tempore vide Kilian, 'Itinerar' p. 55. Mense Septembri hoc factum⁴⁰
esse ex eo etiam apparet, quod hic locus post res mense Augusto gestas
collocatus, infra festi S. Michaelis mentio facta sit. 2) Cf. chartam
Annonis datam a. 1071, J. Ad. v. Schultes, 'Sachsen-Coburg-Saalfeld.
Landesgesch.' II, 'Urk.' p. 1, nr. 1. 3) Cf. supra p. 128 sq.

ruptum et male partarum^a pecuniarum profusionem 1071.
 grassabantur. Denique in coemptionem exigui honoris aureos montes quottidie^{a*} promittebant¹ secularesque
 emptores largicionis suae inmoderantia excludebant, nec
 5 venditor tantum audebat exposcere, quantum emptor paratus erat exsolvere. Mirabatur mundus, unde tantus pecuniarum scateret fluvius, unde Cresi et Tantali opes
 in privatos homines congestae fuissent, et eos potissimum homines, qui crucis scandalum et paupertatis titulum
 10 preferrent et preter simplicem victum et vestitum nihil rei familiaris habere se mentirentur. [Ista dominici agri zizania, haec vineae Dei arida sarmenta et stipula
 aeternis ignibus preparata totum sacri gregis corpus quasi tabo^b quodam infecerant, et secundum apostolum modi-
 15 cum fermentum totam corruerat massam, ita ut omnes similes estimaremur, nec esse in nobis putaretur, qui
 faceret bonum, non esse usque ad unum.] Propter hoc principes regni ad instituendam in Galliis divini servicii
 scolam Transalpinos monachos evocabant, nostrates
 20 autem, quicumque in illorum instituta ultro concedere noluis-
 sent, de monasteriis cum ignominia eiciebant. Ego tamen, ut predixi, ad eos veniens et per XIII ebdomas^c apud eos partim in Salefelt^d, partim in Sigiberg^e
 commoratus animadverti nostras quam illorum consuetudines regulae sancti Benedicti melius congruere², si
 25 tam tenaces propositi tamque rigidi paternarum nostrarum traditionum emulatores vellemus existere.

Archiepiscopus Mogontinus a festivitate sancti Michaelis usque in pentecosten^f mala valitudine^g laborabat, ita ut etiam^h desperaretur a medicis, et de successione eius plerique intentissimis studiis satagerentⁱ.

Karolus^k, quem ab episcopatu Constantiensi de-
 1071. iectum supra diximus³, regressus ad Magadaburgensem^l diocesim VI.^m Kal. Ianuarii obiit.

35 a) parearum B 1. a*) quotidie A 1. b) thabo B 2; tabe P. c) hebdom. A 1, B 1^b (hebdomedas). d) Salefeldt B 2; Salfelt Var. h. l. e) sic h. l. A 1, B 1^a; Sigeberg B 1^b, 2. f) penthec. B 2. g) valetud. h. l. omnes. h) iam B 1^a. i) satathagerent, ta del. B 2. k) Carolus A 1, B 2. l) Magdab. A 1; Magdeb. B 2, — dyoc. B 1^b, 2. m) sexto B 2.

1) Terent. Phorm. I, 2, 18: montes auri pollicens. HESSE. 2) Cf. ad haec epistolam Cassinensium ad monachos Theutonicos ordinis S. Benedicti de institutis regularibus inter a. 1073, et 1085, datam, cuius exemplar ad Hartwicum abbatem Hersfeldensem datum editum est 'N. Archir' III, p. 189 sqq. (cf. ibid. p. 322), exemplar ad fratres Fuldenses missum exhibet Nicolaus de Siegen ed. Wegele p. 162-164. 3) P. 129.

1071.

Dec. 25.

MLXXII. Rex natalem^a Domini Wormaciae cele-

1072.

(Jan.)

Febr. 22

Mart.

bravit. Inde peragrata aliquanta regni parte¹ Goslariamregressus, totam ibidem^b quadragesimam exegit².Burchardus camerarius archiepiscopi Mogontini^c
episcopus ordinatus est in Basilea. 5

Primus tunc in palacio erat Adalbertus^d Premensis archiepiscopus, qui triumphatis emulis suis, qui eum^e ante aliquot annos de palacio eiecerant³, solus nunc rege fruebatur, receptus non modo in gratiam et familiaritatem, sed pene in regni consortium et omnium⁴ quae publice vel privatim agenda erant societatem. Ita regem callidis subreptionibus suum fecerat⁴. Sed is morbo et aetate exhaustus, cum diu per exquisitissimas medicorum operas morti obluctatus fuisset⁵, quasi naturam arte eludere posset, mediante quadragesima, XVI. 15

Mart. 17.

Kal. Aprilis debitum condicioni persolvit⁶ et pertinacibus^f odiis hominum, quod nunquam potuerat vivendo, tandem aliquando satisfecit moriendo. Erat plane vir admirandae compunctionis et potissimum, dum salutarem Deo hostiam immolaret^g, totus in lacrimas effluebat; virgo quoque, ut ferebatur, ab utero matris permanebat⁷. Sed has in eo virtutes nimium in oculis hominum morum insolentia et iactantiae levitas obfuscabant. Corpus eius ex Goslaria in sedem episcopatus

(Mart. 25).

sui⁸ delatum atque sepultum est. 25

Apr. 1. 8.

Rex palmas Coloniae, pascha Traiecti^h celebravit. Ubi dum ei populus vehementer obstrepere pro iniuriis et calamitatibus, quibus passim per totum regnum innocentes obprimebanturⁱ, pupilli et viduae diripiebantur, monasteria et aecclisiae vastabantur, et ruptis iniquitas³⁰ habenis in omne quod voluisset facinus impune bachabatur: permotus tandem vel ipsa rei acerbitate vel pro-

a) naī B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. b) ibi B 1^a. c) Mogontī B 1^a; Mogontinē B 2.
d) Adalb. B 1^a. 2. H. e) cum B 1^a. f) pertinacibus B 1^b. g) ymmol. B 1^b. 2.
h) Traiecti B 1^a. i) opprim. B 1. 2.

35

1) *Per Laurissam Ratisponam ivit, ubi Ann. Altah. eum festum nativitatē Domini celebrasse falso referunt; cf. Kilian, 'Itinerar' p. 55 sq.*
2) *Non totam, cum ipse Lamp. infra dixerit regem Coloniae palmas celebrasse.* 3) *A. 1066, Jan. Cf. supra p. 101 sq.* 4) *Cf. Adam. Brem. III, 58—60, ubi apparet potentiam eius a. 1069. receptam a. 1071. usque ad mortem potissimum viguisse.* 5) *Cf. Adam. Brem. III, 62: Dunque medicorum auxilio studuit recuperare valitudinem, propter crebra medicaminum temptamenta graviorem mox incidit infirmitatem. Cf. ib. schol. 91.* 6) *Cf. ib. III, 63—65. 68.* 7) *Ib. III, 2: castitatis amator fuit; cf. schol. 93.* 8) *Bremam. Cf. ib. III, 67.*

45

clamantium importunitate, annitentibus in hoc ipsum 1072.
 cunctis regni principibus, exoravit Coloniensem archi-
 episcopum, ut post se rerum publicarum administratio-
 nem susciperet. Diu ille restitit petenti, partim memoria
 5 veterum iniuriarum¹, *partim quia homo totus in Deum
 *p. 190. suspensus divinis quam secularibus negociis implicari
 maluisset. Superatus tamen unanimitate^a postulantium
 privatam commodum publico postposuit. Tum^b primum
 res publica in pristinum statum dignitatemque refor-
 10 mari cepit, frenaque iniecta sunt vaganti usque ad id
 tempus licentiae². Nam cum rex omnem causarum
 cognitionem a se ad archiepiscopum tamquam ad patrem
 ac^c salutis suae tutorem reicere soleret, ille nec gratia
 cuiusquam nec odio ab iure ad iniuriam unquam abduci
 15 poterat, sed iudicabat omnia, sicut scriptum est, sine 1. Petr. 1, 17.
 personarum acceptione, nec considerans personam pau- Lev. 19, 15.
 peris in iudicio nec honorans vultum potentis. Divites,
 si qui per potentiam pauperes oppressisse delati fuissent,
 severissima animadversione castigavit; castella eorum,
 20 quae male agentibus perfugium erant, funditus everti
 iussit, plerosque ex ipsis et genere et opibus clarissimos
 in vincula coniecit. Inter quos illum nostra aetate
 nominatissimum Egenen, qui duci Baioariorum^d Ottoni
 calamitatis tantae causa extiterat³, cum plurimi adver-
 25 sus eum pro privatis iniuriis et depredationibus faciem
 regis interpellassent, teneri fecit eumque catenis^e onera-
 tum plerumque ad spectaculum vulgi deduci iussit, ad
 gratificandam scilicet popularium animis regiam severita-
 tem. Postremo eo moderamine, ea industria atque
 30 auctoritate rem tractabat, ut profecto ambigeres, ponti-
 ficali eum an regio nomine digniorem iudicares, atque
 in rege ipso, qui incultu^f atque socordia pene preceps
 ierat, paternam virtutem et^g paternos mores brevi ex-
 suscitaret.

35 Rex Aquasgrani^h profectus⁴ sanctum Speum⁵ con- (Apr.)
 fessorem et brachium iusti Simeonisⁱ, cuius mentio est

a) immanite B 1^a; immanitate B 1^b. b) Tune B 1^b. c) et B 2. d) Boioariorum B 1^b. e) cathenis B 1^b. 2. f) in cultu omnes et ed. prior perperam. g) atque B 2. h) Aquisgrani A 2. B 1^b. c. 2. i) Sym. A 1. II.

40 1) Nullas Lamp. retulit; sed cf. supra p. 93. 2) Cf. Horat. Carm. IV, 15, 10: evaganti frena licentiae iniiecit. 3) Cf. supra p. 113. 4) Ubi die Apr. 27. diploma dedit (St. 2756). 5) Obscurissimus sanctorum, de quo nihil relatatum est. Cf. Acta SS. Ian. II, p. 891.

in evangelio^{a.1}, et caput Anastasii monachi et martiris² aliorumque sanctorum reliquias ibi accepit atque in Hartesburc^b transtulit.

Treveris quoque apud Sanctum Paulinum XIII cor-
(Febr.)pora sanctorum Thebeae, ut putatur^c, legionis reperta⁵ sunt, quorum^d haec nomina in tabulis plumbeis conscripta ibidem reperta sunt: Palmatius^e, Tyrsus^f, Maxentius, Constantius, Crescentius, Iustinus, Leander, Alexander, Sother^g, Hormista, Papi-
rius, Constans, Iovianus. Dumque ex cripta, ubi sancti pau-
sabant, terra portaretur, os quoddam incaute proiectum sangui-
nem fudit non modicum, et usque hodie permanet sanguinolentum.
De passione eorum haec ad nos ab ipsis Treverensibus
scripta perlata sunt: * *Rictiovarus^h Maximiani impera-
toris prefectus, legionem Thebeam iussu ipsius circumquaque
persecutus, Treverim propter ipsos IIII. Nonas Octobris¹⁰
est ingressus, et eadem die occidit ibiⁱ duces eiusdem legionis*

*) *Eadem leguntur in codice Vaticano Palatino Lat. nr. 482. f. 63'. cum epistola ab Udone archiepiscopo Treverensi [Burchardo] fratri missa, quam edidi 'N. Archiv' XVII, p. 489, ex quibus Lampertus etiam ea quae praecedunt exscripsit.* ²⁰
Hanc Treverensium relationem a V. Cl. Iohanne Tschiedel ex cod. Palatino exscriptam hoc loco exhibeo: Rictiovarus Maximiani imperatoris prefectus, legionem Thebeam iussu ipsius circumquaque persecutus, Treverim propter ipsos IIII. Non. Octob. est ingressus, et eadem die occidit ibi duces eiusdem²⁵ legionis Tyrsum cum omnibus illum comitantibus. Sequenti autem die Palmatium Trevericae civitatis consulem et patricium cum omnibus eiusdem civitatis principibus interfecit. Tercia vero die caedem exercuit in plebe sexus utriusque. Horum autem martyrum corpora innumerabilia in sancti³⁰ Paulini iacent aeclesia; quorum tredecim et nomina et merita in plumbo conscripta noviter sunt ibi iuxta corpora ipsorum reperta: Palmatius videlicet et Tyrsus, Maxentius, Constantius, Crescentius et Iustinus, Leander, Alexander, Sother, Hormista et Papius, Constans et Iovianus. Dum autem ex³⁵ cripta, ubi haec iacent sanctorum corpora, terra portaretur, os quoddam incaute proiectum sanguinem effudit non modicum, et usque in hodiernum diem permanet sanguinolentum³. Sequitur inscriptio, quae lamina plumbea contineri dicebatur: In hac cripta iacent corpora — — cedem exercuit in plebem⁴⁰ sexus utriusque, saepe edita (cf. 'N. Archiv' XVII, p. 488; SS. VIII, p. 166 sq.), quacum haec ad verbum fere conveniunt.

a) ewang. B 1^b. 2. b) Hartespurg h. l. A 1; Hartesburg B 2. c) putat B 2. d) quorum — rep. sunt om. B 1^b. e) Palmatius A 2. B 1^a. c. h. l. et infra p. 137, l. 2. f) Tirsus B 1^b. c. g) Soter B 2. h) Rictiovarus B 1^b. i) ibidem B 2. 45

1) Luc. 2, 25 — 32. 2) Persae, ut videtur. Cf. Acta SS. Ian. II, p. 422 sqq. 3) Cf. Hist. mart. Trev. c. 3, SS. VIII, p. 222; Sigeb. a. 1071, SS. VI, p. 362.

Tirsum^a cum omnibus comitatibus suis. Sequenti autem die Palmatum Trevericæ civitatis consulem et patricium cum omnibus eiusdem civitatis principibus interfecit. Tercia vero die cædem exercuit in plebe sexus utriusque. Horum autem
 5 *martyrum^b corpora innumerabilia in sancti Paulini archiepiscopi iacent aeclesia.*

Rex ascensionem^c Domini Goslariæ, pentecosten^d 1072.
 Magadaburg^e celebravit. Ubi Adalberto^f Premensi archi-
 episcopo in quadragesima, ut predictum est¹, defuncto
 10 successorem constituit Liemarum, optimæ spei iuvenem
 et omnium liberalium artium peritia adprime^g insignem.
 Ibi quoque Otto dux Baioariorum post integrum annum
 deditionis suæ gratiam regis recepit², data vel regi vel
 15 his qui regi pro eo suggererant non modica portione
 prediorum suorum.

Rex in nativitate^h sancti Iacobi Wormaciæ occurrit *Int. 25.*
 matri suæ Agneti imperatrici de Transalpinis partibus
 redeunti; ubi sex autⁱ eo amplius annos iam demorata
 fuerat³, sub nimia austeritate vitam instituens, adeo^k
 20 ut communem humanarum virium mensuram excederet
 ieiuniorum ac^l vigiliarum patientia. Reversionis autem
 eius in Galliam hæc causa erat. Rûdolfus^m dux Sue-
 viae ab his qui ei male consultum cupiebantⁿ accu-
 satus apud regem fuerat, quod iniquum aliquid con-
 25 tra regem contraque rem publicam^o moliretur; propter
 quod assiduus legationibus ad curtim regiam, ut causam
 diceret, accersiebatur. Sed ille, licet ab culpa remotis-
 simum se sciret, conterritus tamen^o ducis Baioariæ
 30 Ottonis recenti exemplo et aliorum quorundam, quos
 rex precipitata sententia absque discussione legitima
 damnaverat^p, temere in periculum se dare volebat¹. Cum-
 que esset imperatrici ob vetus meritum suum acceptis-
 simus, propinquitate etiam devinctus propter filiam eius,
 quæ^q ei, ut predictum est⁵, nupserat, sed intra^r paucos

35 a) sic h. l. omnes præter A 2. b) martyrum A 1 (semper), B 1^a (h. l.). c) ascen-
 dens de Goslaria B 1^a. d) penthec. B 2. e) Magadaburg B 2. f) Adelb. B 1. 2.
 g) appr. B 1^a. 2. h) nat̄ B 1^a; natalem A 1. i) et B 1^a. k) om. B 1^b. l) et
 B 2. m) Rûdolfus A 1, B 1^a; Rûdolfus B 2. n) cupiebat A 1. o) tam B 1^a.
 p) dampnav. B 1 h. l. 2. q) quã B 1^b. r) inter B 1^b.

40 1) P. 134. 2) Cf. Ann. Ottenbur., SS. V, p. 7. 3) A. 1063. primo
 in Italiam secesserat, sed iam ineunte a. 1064. in Germaniam redierat.
 Dehinc aestate a. 1065. iterum Romam abiit. Septem annis igitur ibi
 morata erat; cf. Meyer v. Knouau I, p. 321, n. 31. 32. p. 369. 461, n. 123.
 4) Neque Otto neque aliorum quisquam, quem ipse Lamp. nominare
 45 nesciit, sine legitima discussione damnatus est, nec Rûdolfus in peri-
 culum se dedisset, si curiam adiisset. Vera annalista Altahensis a. 1072.
 hac de re scribit. 5) A. 1058, supra p. 73.

1072. dies celebratae coniunctionis decesserat¹, misit eamque obnixis precibus in Galliam evocavit ad sedandam, quae oriebatur, intestini belli tempestatem. Nam firmiter apud se statuerat, si pax non convenisset, armata pocius manu, quoad posset, salutem tueri quam probris et contumeliis deformandum regiae se tradere potentiae. Imperatrix, quamquam cuncta seculi negocia religionis^a obtentu inperpetuum abiurasset, nec a proposito tamen suo nimium^b abhorrere nec ab ecclesiastica functione alienum fore iudicavit, si viro optime erga se merito in angustis^c rebus opem ferret et filio iuveniliter tumultuanti modum imponeret. Venit itaque Wormaciam, amplissimo stipata numero abbatum et monachorum, et predictum ducem, cum interposita fide Coloniensis et Mogontini^d archiepiscoporum coram venisset, omni^e criminis suspicione absolvit, statimque compositis propter quae venerat a filio abscessit^f, ut non tam carnali affectione quam communis commodi ratione ad hanc secularis negocii administrationem se adductam liquido cunctis patefaceret^g. Dux quoque a rege dimissus in pace protinus se in sua recepit, certum tenens non ex integro abolitas ab animo regis inimicicias, sed ademptam interim nocendi facultatem esse. Ibi etiam Hugo Cloniensis^h abbas, qui cum imperatrice eo adadvererat, Rūbertoⁱ Augiensi abbati Romani pontificis mandata et litteras² detulit, quod scilicet apostolicae sedis anathemate^k de corpore aecclisiae precisus^l esset, quod omne ei divinum officium preter^m psalmodiam interdictum esset, quod omnis ei inperpetuumⁿ ad abbatiam Augiensem vel ad aliquam dignitatem ecclesiasticam³ accessus oclusus esset, propterea quod de simoniaca^o heresi insimulatus et, ut obiectum crimen purgaret, ad sinodum^p secundo ac tercio vocatus venire distulisset. Ita ille compulsus a rege baculum pastora-

a) relig. A 1. b) om. B 2. c) angustiis B 1b. d) Moguntini B 1a; Moguntineū B 2. 35 e) cū B 1b. f) abscessit B 1a. g) patefeceret B 1b. h) Clomac. B 1b; Cluniac. h. 1. B 1a. 2. i) Ruberto A 1. B 1a; Ruperto B 2. k) anathemate A 1. l) precisus B 2. m) prter B 1b. n) in perpetuum B 1b. o) symon. B 1a. p) syn. A 1. B 1.

1) A. 1060, Maii 12. *Mathilda decesserat, quod Lamp. supra non dixit. Cf. Meyer v. Knonau I, p. 168, n. 90. p. 203. Nota Lampertum hoc loco etiam, ubi occasio se ingressit, cavisse, ne diceret Rudolfum sororem reginae, quam repudiavit, uxorem duxisse. Cf. supra p. 110, n. 1. 2) Quae non exstant. Sed vide Gregorii VII. Reg. I, 82, Jaffé, Bibl. II, p. 103; Jaffé, Reg. pont. ed. 2. nr. 4703. 4704. Cf. supra p. 127 sq. 3) Hoc perperam relatum videtur esse; cf. infra a. 1076 (SS. V, p. 244).*

lem, quem non ut pastor, sed ut mercennarius^a usurpa-^{1072.}
verat^b, multa cum amaritudine reddidit. *cf. Joh. 10, 12.*

Clara et celebris valde his temporibus per Gallias
erat memoria sancti Seboldi^c in Nürinberg^{d. 1} et sancti
5 Heimeradi^e in Hasengun^{f. 2}, et magno^g populorum con-
cursu quotidie^h frequentabanturⁱ propter^k opitulatio-
nes, quae divinitus illic languentibus sepenumero con-
ferebantur^l.

Archiepiscopus Mogontinus in nativitate^m sanctae *Sept. 8.*
10 Mariae³ Mogontia egressus, cum in Galliciam quasi ora-
tionis causa profectionem simulasset, in Cloniacenseⁿ
monasterium secessit; dimissisque his qui una venerant, *(Sept. 23).*
abdicatis^o etiam omnibus quae habebat, statuit ibi dein-
ceps privatus aetatem agere atque ab omni^p secularium
15 negociorum strepitu sub voluntariae paupertatis titulo
inperpetuum ferari. Sed brevi perstitit in proposito.
Revocante eum tam clero quam populo Mogonciacensi^{q. 1},
vix^r et aegre^s abstractus de monasterio in natali^t sancti *Nov. 30.*
Andrae apostoli Mogontiam rediit⁵ atque opus arduum,
20 quam precipitanter arripuerat, tam precipitanter, quo-
niam communi omnium sententiae oblectari non poterat,
deseruit.

Rüthardus^u abbas Herveldensis mense Ianuarii^v *Jan.*
egrotare cepit, et sic per annum continua egritudine
25 decoctus, cum evasurum se desperaret, abbatia et pasto-
rali dignitate, quam per infirmitatem administrare non
poterat, III. Idus Decembris ultro se abdicavit, anno *Dec. 11.*
postquam abbati Meginhero successerat^w decimo tercio^x
iam exacto⁶. Successitque ei profinus secundum ipsius
30 postulationem H.⁷ eiusdem cenobii monachus.

a) mercenarius A 1. b) occupaverat cum multa au. B 1^b. c) Seboldi B 2. d) Nürinberg B 1^b. 2; Nurnberg A 1. e) Hemeradi B 2; Hemerad A 1. f) Hasengun B 1^a.
g) magna pop. concursione B 2. h) quotidie A 1. i) frequentabantur B 1^b.
k) propter — conferebantur om. B 1^b. l) frequentabantur B 2. m) nat B 1^a. n) Cluni-
35 niacense B 1. 2, alio utram. o superser. corr. Cloniac. vel Clōniac. B 1^b. o) abdicans
B 1^b. p) omnium B 2. q) mogontiac. A 1; Mogontien B 2; Mogonciensi N. r) vix —
Mogontiam om. B 1. 2. N. s) egrae A 1. t) natalem A 1, codex Wittenberg. procul
dubio nat habuit. u) Ruthardus A 1. 2. B 1^a. 2. v) Ianuario A 1; ian B 1^a; uno au
(ante) B 2. w) successit B 1^b. x) XIII° B 1^a. 2; tercio dec. A 1.

40 1) Cf. Ann. Weissenb. a. 1070, supra p. 55; Ann. August. a. 1070,
SS. III, p. 128. 2) Cf. Vitae S. Haimeradi c. 27—39, SS. X, p. 606 sq.,
quae inter a. 1074. et 1090. ab Ekkeberto monacho Hersfeldensi con-
scripta est. 3) Die Sept. 9. potius teste Mariano Scotto, SS. V, p. 560.
4) Cf. epist. cleri et populi eum revocantis, Jaffé, Bibl. V, p. 81 sqq.,
45 nr. 39. 5) Quo advenit die Dec. 6. teste Mariano l. l. 6) Cf.
a. 1059, supra p. 76. 7) Hartwicus; cf. Lamperti Inst. Herfeld.
(infra); Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436.

1072. Adalbero^a Metensis^b episcopus obiit; cui Herimannus^c Leodiensis prepositus successit^d.
(Nov. 12).

Dec. 25. *MLXXXIII. Rex natalem^e Domini Babenberg celebravit. Ibi Berhtoldo^f duci Carnotensium¹ ducatum sine legitima^g discussione absentis^h abstulit et Marwardoⁱ cuidam propinquo suo tradidit². Rüdolfus^k quoque dux Suevorum tumultum aliquem rei publicae machinari formidabatur. Sed discurrentes utrimque frequentes legati et illum, ne precipitanter in arma proueretur^l, et regem, ne cunctantem obstinata importunitate lacesseret, salubri moderamine retinebant. Ibi^m quoque Coloniensis archiepiscopus, offensus his quae plurima preter aequum et bonum fiebant in palacio, petiit a rege vacationem deinceps dariⁿ sibi ab rerum publicarum administratione^o, causatus in senium iam vergentem¹⁵ aetatem et laboriosis regni negociis minus minusque in dies sufficientem. Quod rex haut^p difficulter annuit, quia pravis libidinibus suis et iuvenilibus ineptiis^q iam dudum animadvererat eum graviter offendi et plerumque, quantum salva regia^r dignitate poterat, pro virili portione obniti. Is ergo ubi se in sua recepit, rex^s tanquam severissimo pedagogo liberatus statim in omnia genera flagiciorum ruptis omnibus modestiae et temperantiae frenis precipitem se dedit³.

Montes omnes colliculosque Saxoniae et Turingiae^t 25

a) Adelbero B 1^b. 2. b) Metensius B 1^a; Mettensis B 1^b. c) Hermannus B 2. d) B 1^b add.: Succurre gloriose Ieronime, doctorum flos. e) nat¹ B 1^a. 3^b; nativitatem B 1^b. 2. f) Bertoldo A 1; Bertholdo B 1^a. 2. g) legitima h. l. B 1^a. h) om. B 2. i) Marwardo B 1^b. k) Rndolfus A 1. B 1^a; Rudolfus B 2. l) rueret B 2. m) sequentia — p. 144, l. 32. habet B 3^b. n) dare B 1^b. o) anmin. B 3^b. p) haud A 1 (semper). 30 B 2. q) inceptis B 1^b. r) maiestate vel add. B 1^b; regia dign. salva B 2. s) om. B 2. t) Thur. B 1. 2. 3^b.

1) I. e. Carantanorum. 2) Nec sine legitima discussione (cf. supra p. 137, l. 30) neque omnino ducatum Berhtoldo ablatum esse credendum est (cf. Delbrück p. 37; E. Meyer, 'Lambert von Hersfeld' p. 15 sq.; 35 aliter Giesebrecht, 'DKZ.' III, p. 1122). Sed aliquid veri huic relationi inesse videtur, cum Berhtoldus tunc regi adversatus sit (cf. Ann. Altah. a. 1072. 1073, p. 84 sq.; Berthold. [Ann. S. Blasii] a. 1073, SS. V, p. 275; Ann. Mellic., SS. IX, p. 499). Fieri potuit, ut rege et Berhtoldo discordantibus Marwardus de Eppenstein ducatu Carinthiae potiri moliretur. Cf. infra p. 153. Heyck, 'Gesch. der Herzoge von Zähringen' p. 41 sqq. 3) Ecce iam telam suam fraudibus et commentis exornatam texendam aggreditur auctor. Constat regem adolescentem inter a. 1065. et 1070, etiam Annone palatium regente, dissolute atque intemperanter vixisse. Ab a. 1073. ne Bruno quidem, nec ipse Lampertus eum quidquam flagitii⁴⁵ perpetrasse contenderunt. Sed ut Annonem suum glorificaret, hoc e curia eiecto regem in probra se dedisse comminiscitur. Vide quae ipse Lamp. hac de re supra p. 135, l. 32 sq., infra p. 162. dixit.

castellis munitissimis extruxit^a presidiumque imposuit¹. 1073. Quibus cum victui necessaria minus sufficerent, permisit, ut ex proximis villis et agris hostili more predas agerent² et ad ipsa castella munienda circumquaque manentes cogere^t et impensas affatim convectare et per se ipsos servilib^b manu desudare^{c.3}. Verum ne manifestae tyrannidis^d notaretur, si contra innocentes atque in regnum proprium^e tam barbara crudelitate grassaretur, ut impietatem suam quadam religionis specie palliaret, archiepiscopum^f Mogontinum modis omnibus instigavit, ut decimationes Turingiae^g, sicut ante plures annos instituerat, exigeret, pollicens se^h ei in exigendo summa ope affuturum etⁱ dicto obtemperare nolentes regia maiestate coacturum^l, ea tamen pactione, ut ipsarum decimationum partem sibi, quae et regiae magnificentiae^k et tanto labori^k suo digna foret, tribueret⁵. Ita episcopus vanissima⁶ spe animatus sinodum^l indixit in^m Erphesfurtⁿ VI. Idus Martii^{o.7}.

Mart. 10.

Statuto die aderat rex, aderat archiepiscopus, stipatus uterque magno grege philosophorum^p, immo^q sophistarum^r, quos ex diversis locis summo studio consciverant, ut canones sibi non pro rei veritate, sed pro episcopi voluntate interpretarentur et causam eius, quoniam^s veris non poterant, sophisticis^t allegationibus roborarent⁸. Assidebant ergo cum rege et archiepiscopo

a) exstr. B 2. b) vili B 1^b. c) desiderare B 1^a. d) tyr. A 1. B 1^c. 2. 3^b. e) propium B 1^a. f) Archiepiscopus Mogontinus B 1^b. g) Thur. B 1. 2. 3^b. h) om. B 2. i) bis scr. B 1^b. k) sic omnes. l) syn. B 1^a. c. 3^b. m) om. B 1^a. n) Erphesfurt A 1. o) VI. Idus M. om. B 1^c. 2; Martii B 3^b. p) philozoph. B 2; phylosoph. B 3^b. q) ymmo h. l. B 1. 2. r) zophist. B 2. s) quomodo A 1. t) zophist. B 2; sophyst. B 3^b.

1) *Iam aliquot annis antea, etiam Annone rem publicam administrante, castra haec exstructa esse Lampertus sane non ignoravit* (cf. Ann. Corb. a. 1067, SS. III, p. 6; Bruno c. 16; Ekkeh. a. 1068; Berthold. [Ann. S. Blasii] a. 1072, SS. V, p. 275; Ann. Altah. a. 1073, p. 85), sed studuit, ut Annone dimisso omnia mala evenisse confingeret. Cf. Delbrück p. 30. 2) *Hoc verum est*; Ann. Altah. p. 85; Bruno c. 16. 25. 3) Cf. Waitz, 'DVG.' VIII, p. 210 sqq. 4) *Hunc locum perstrinxerunt Delbrück p. 31; Ausfeld p. 59 sq.* 5) *Hoc quin Lampertus commentus sit, dubium non est, cum, quid rex et archiepiscopus inter se secreto pacti sint, notis non posset.* 6) *Minime vanissima, cum nactus sit id quod expetivit.* 7) *Ita etiam* (media quadragesima = dominica Laetare = Mart. 10) Ann. Saxo p. 699. et Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436 (ex Ann. Patherbrunn.). Sed quae in utroque libro de hac synodo dicuntur quin ex Lamperti annalibus vel Inst. Herveld. sumpta sint, haud dubito. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 187, n. 1. 8) *Ad hanc synodi Erphesfurtensis relationem conferas quae Ausfeld p. 61—73. exposuit.*

1073.
Mart. 10.

Mogontino Herimannus^a Babenbergensis episcopus, Hechel Hildenesheimensis^b episcopus, Eppo Citicensis episcopus, Benno Osenbruggensis^c episcopus; qui non ad discutendam iuxta aecclesiasticas leges causam fuerant evocati, sed ut id quod rex volebat arte dictionis et sententiarum pondere, postremo quaqua possent ratione et consilio optinerent^d, quamquam plerique eorum id quod rex moliebatur vehementissime improbarent. Sed ne libere quod sentiebant eloquerentur^e, et regis terrore et privata archiepiscopi amicitia inhibebantur^f. Habebat praeterea rex circa se armatorum copias non modicas, quibus eos, si qui forte negocium interturbare conarentur, militari manu coherceret^g. Turingorum^h spes et fiducia potissimum in abbate Fuldensi¹ etⁱ abbate Herveldensi² nitebatur, quod hi aecclesias decimales plurimas et praedia infinita haberent in Turingia^h, et hi si^k causa cecidissent, sibi una cadendum esset^l. Qui publica discussione interpellati pro decimarum redditione primo per Deum rogabant archiepiscopum, ut antiquitus tradita monasteriis suis legitima^m rata inconvolvaque manereⁿ sineret, quae etⁿ sedes apostolica et^o veteribus et recentibus scriptis crebro sibi firmasset³, et^p precessores^{*p. 193} eius Mogontini pontifices, summi ac sanctissimi viri, usque ad Liupoldum^p episcopum⁴ nunquam^q infringere temptassent. Id atroci responso archiepiscopus repulit, scilicet precessores suos sua aetate pro suo arbitratu aecclesiae Dei moderatos^r fuisse, eosque rudibus in fide auditoribus et pene adhuc neophitis^s lac potum dedisse, non escam, et sapienti dispensatione multa indulgisse, quae processu temporis, dum in fide convaluissent, suc-

cf. Hebr. 5, 12.

a) Hermannus B 1^c. 2. b) Hildenesheimen B 2. c) Osenbrugg. B 1^a. 2. d) obt. A 1. B 1. e) loquerentur B 2. f) prohibebantur B 2. g) coere. A 1. h) Thur. B 1. 2. 3^b. i) in add. B 2. k) in eadem manu superscr. B 3^b, add. B 1. 2. l) esse B 1. 2. 3^b. m) legitima h. l. A 1. B 1^a. 3^b. n) si add. B 1^a. o) om. B 2. p) Liupoldum A 1. B 1^a. c. 2. q) iniqua B 1^a. r) moderatores B 2. s) neophytis A 1; 35 neofitis B 2.

1) Widerado. 2) Hartwico. 3) In privilegiis pontificum Fuldensibus spurii et authenticis in universum tantum decimae huic abbatae concessae confirmantur, decimarum Thuringiae mentio non fit (cf. Ausfeld p. 17). In unico authentico privilegio Hersfeldensi papae Iohannis XII. (Jaffé ed. 2. nr. 3723) de decimis nihil dictum est, in spurii Stephani III. (Jaffé nr. 2383, 2384) in universum tantum decimae ei datae confirmantur, in spurio Gregorii IV. (Jaffé nr. 2571) decimae trium ecclesiarum a Karolo M. datae confirmantur. 4) Ad ea quae sub hoc de decimis Turingorum acta sunt vide Ausfeld p. 37 sq., sed⁴⁵ et locum Wigandi Gerstenberger infra ad Inst. Herveld. editum.

cessorum suorum industria resecuri vellent. Se autem iam adulta vel potius^a senescente aecclesia spiritualia comparare spiritualibus, nec iam parvulis lac, sed perfectis solidum cibum ministrare atque a filiis aecclesiae leges aecclesiasticas exigere. Proinde esse eis aut ab unitate aecclesiae secedendum aut legibus aecclesiae aequanimiter adquiescendum^b. Tum illi rursus per Deum orare, ut, si in Romani pontificis auctoritate, si in Karoli^{c. 1} aliorumque imperatorum privilegiis, si in precessorum eius Mogontinorum pontificum indulgentia nihil sibi presidii aut spei reliquum esset, ipsarum saltem decimarum eam ipse^d partitionem^e fieri sineret, quam et canonum scita equam^f iudicassent, et caeterae per orbem terrarum aecclesiae usitatam haberent, scilicet ut quarta parte ipse pro suo suorumque missorum servitio contentus, tres reliquas portiones aecclesiis, quibus antiquitus attitulatae fuissent, permetteret. Econtra episcopus non ea mente se ait tantum laborem trivisse et iam per decem ferme annos laboriosum hoc saxum volvere², ut tandem aliquando voti compos effectus ultro iure suo cederet et tanto molimine extortas eis decimas ipsis pro libito^g suo partiendas addiceret^h. Primus ac secundus dies in hac concertatione iam fluxerat³, ancipiti adhuc fortuna, utra pars utri cessura foret. Iamque in eo res vertebatur, ut Turingi¹, improbata sinodo^k, sedem apostolicam appellarent. Sed rex sub attestatione nominis divini affirmabat se in eum, si quis id preumpsisset, capitali sententia animadversurum et omnia quae eius essent usque ad^l interitionem dissipaturum, clademque eius diei^m multis postea seculisⁿ non abolendam. Ita abbas Herveldensis suorum periculo conterritus, quoniam aliud, in artum conclusis rebus, non pate-

1073.
Mart. 10.

1. Cor. 2, 13.

1. Cor. 3, 1, 2.

Mart. 10, 11.

Mart. 12.

a) om. B 1^b. b) acq. B 1^a, 2. c) Caroli A 1. B 2. d) sibi B 2. e) participationem B 1^b.
f) equa B 1^a. g) libito B 1. 2. 3^b; cf. supra p. 111, l. 10. h) adijecit B 2.
i) Thur. B 1. 2. 3^b. k) syn. A 1. B 1. 3^b. l) usque interuactionem A 1.
m) om. B 2. n) seclis B 1^a.

1) *Karoli Magni privilegium, quo monasterio Fuldensi decimae dantur, datum est a. 810, Apr. 22, Dronke, Codex dipl. Fuld. p. 127 sq., nr. 247 (Reg. Imp. I, nr. 438) (cf. etiam Dronke nr. 248 = Reg. Imp. I, nr. 439). Monasterio Hersfeldensi a Karolo Magno de aliquot praediis Thuringiae decimae concessae sunt (Reg. Imp. I, nr. 173. 188. 189. 211. 249 spurio. 266 dubiae fidei), sed de omnibus praediis Thuringicis huic monasterio neque a Karolo M. neque a successoribus eius decimae concessae sunt.* 2) *Terent. Eunuch. V, 8, 55: Satis diu hoc iam saxum volvo. HESSE. Cf. supra p. 79. 104 sq. 107 sq.* 3) *Nota eadem fere verba in narratione synodi Moguntinae, supra p. 131, l. 18.*

1073. bat effugium, rem consilio regis permisit, quatenus, prout
 Mart. ipse bonum et equum iudicaret, causam inter se et
 archiepiscopum terminaret. Diu igitur habita delibera-
 tione in hanc tandem pactionem mediante rege abbas
 et archiepiscopus consenserunt, ut abbas in decem suis
 decimalibus aecclesiis duas partes decimarum, terciam
 archiepiscopus acciperet, in reliquis^a vero eius^b aecce-
 siis dimidia abbati, dimidia archiepiscopo contingeret^c;
 ubi vero aecclesia decimalis propria archiepiscopi esset,
 tota illic ei decima cederet; preterea ut omnes domini-
 cales^d archiepiscopi curtes, in quacumque essent parro-
 chia, ob omni penitus decimarum exactione immunes
 manerent. Sub iugum misso abbate Herveldensi, statim
 Turingi^e omni spe adempta, eo quod in illius prudentia
 et eloquentia plurimum fiduciae sibi posuissent, non
 ultra restiterunt, sed decimas in reliquum absque re-
 tractatione dare professi sunt. Fuldensis abbas ali-
 quantis postea diebus obstinatus in proposito perstitit.
 Sed cum nec regis gratiam recipere nec ad sua redeundi
 licentiam impetrare posset, nisi in communem senten-
 tiam concederet, tandem rerum difficultate superatus
 ad hanc conditionem non tam consilio quam imperio et
 metu regis coactus est, ut in cunctis decimalibus aecce-
 siis suis partem dimidiam decimarum ipse^b, dimidiam
 archiepiscopus acciperet, dominicales autem curtes suas
 sicut archiepiscopus omnes ab omni decimarum reddi-
 tione liberas haberet. Tum^f rex, sciens haut^g bene
 placitura Romano pontifici quae gesta fuerant, sub inter-
 minatione gratiae suae utrique abbati precepit, ut ne-
 que per se ipsos neque per nuncium neque alio quovis
 modo pro insimulanda synodo^h apostolicam sedem inter-
 pellarent.

Atque itaⁱ omnibus quae intenderat pro voluntate
 exactis, concitus Ratisponam contendit, sanctum pascha
 ibi celebraturus. Cumque in civitate Augustaⁱ diem
 palmarum ageret, Rüdolfum^k ducem Suevorum et alios
 Mart. 24. quosdam², qui sinistrum aliquid contra rem publicam

a) reliquis B 1^a. b) om. B 2. c) contingere B 3^b. d) decimales B 1^b. e) Thur.
 B 1. 2. 3^b. f) Tunc B 1^b. g) haud A 1. B 2. h) syn. A 1. B 1. 3^b. i) in *add.*
 B 2. k) Rüdolfum A 1. B 1^a; Rüdolfum B 2.

1) Immo Eihstatti, ut procul dubio recte habent Ann. Altah. p. 85. Cf. Kilian, 'Itinerar' p. 57 sq. 2) Berhtoldum ducem Carinthiae videlicet; Ann. Altah. p. 85. Quem Lamp. cogitate hoc loco omisisse videtur; cf. infra p. 153.

moliri iam^a pridem delati fuerant, in gratiam recepit. 1073.
Dein^b sanctum pascha, sicut instituerat, Ratisponae, *Mart.* 31.
pentecosten^c in Augusta celebravit. *Maii* 19.

- *p. 194. *Alexander papa, qui et Anshelmus, decessit. Cui *(Apr. 21).*
5 Romani protinus inconsulto rege successorem elegerunt
Hildebrandum, virum^d sacris litteris eruditissimum et
in tota aecclesia tempore quoque priorum pontificum
omni^e virtutum genere celeberrimum. Is quoniam^f zelo
Dei ferventissimus erat, episcopi Galliarum protinus^g
10 grandi scrupulo permoveri ceperunt, ne vir vehementis
ingenii et acris erga Deum fidei districtius eos pro ne-
gligentiis^h suis quandoque discuteret. Atque ideo com-
munibus omnes consiliis regem adortiⁱ orabant, ut elec-
tionem, quae eius iniussu facta fuerat, irritam fore de-
15 cerneret, asserentes, quod, nisi impetum hominis pre-
venire maturaret, malum hoc non in alium gravius^g
quam in ipsum regem redundaturum esset. Statim rex
a latere^k suo Eberhardum comitem misit, qui Romanos
proceres conveniens, causam ab eis sciscitaretur, quare
20 preter consuetudinem maiorum rege inconsulto Romanae
aecclesiae pontificem ordinassent, ipsumque, si non ido-
nee^l satisfaceret, illicite^m accepta dignitate abdicare se
preciperet¹. Is veniens Roman benigne a predicto viro
susceptus est. Cumque illi mandata regis exposuisset,
25 respondit se Deo teste honoris huius apicem nunquam
per ambitionem affectasse, sed electum se a Romanis
et violenter sibi impositam fuisse ecclesiastici regiminis
necessitatem; cogi tamen nullo modo potuisse, ut ordi-
nari se permetteret, donec in electionem suam tam regem
30 quam principes Teutonici regni consensisseⁿ certa lega-
tione cognosceret; hac ratione distulisse adhuc ordina-
tionem suam et sine dubio dilaturum, donec sibi volun-
tatem regis certus inde veniens nuncius intimaret. Hoc

a) del. iam pr. B 2. b) Deinde B 1^b. c) penthec. B 2. d) om. B 1. 2. e) omnium
35 B 1. f) quomodo A 1. g) om. B 1^b. h) negligentissis actibus B 2. i) adorsi
B 1. 2; cf. p. 159, n. g. k) rex altare B 1^a. l) yd. B 1^b. 2. m) illicite B 1^b.
n) consensississe B 2.

1) *Minime. Perperam ac perverse haec narrata sunt. Cf. Bonizo VII, Libelli I, p. 601: rex ilico misit Gregorium Vercellensem episcopum, Italici regni cancellarium, qui eius electionem firmaret et eius interesset consecrationi. Cf. Wido Ferrar., ib. p. 557 sq. Eberhardus de Nellenburg alia legatione ad papam functus esse videtur, nescio an regis epistolam famosam (Gregorii VII. Reg. I, 29a) Romam tulerit. Hunc locum de ordinatione Hildebrandi iuste perstrinxit L. de Ranke, 45 Werke' LI, p. 136 sq.*

1073. ubi regi est renunciatum, libenter suscepit satisfactionem et laetissimo suffragio, ut ordinaretur, mandavit; quod et 1074. factum est anno sequente in purificatione sanctae Mariae¹.
 Febr. 2.
 1073. Interea^a hi qui in castellis supra memoratis erant graviter nimis imminebant populo^b Saxoniae et Turin-⁵giae^c. Omnia quae in villis et agris erant in dies eruptione facta diripiebant, tributa et vectigalia silvarum et camporum importabilia^d exigebant et plerumque sub pretextu decimarum totos simul greges abigebant^e. Ipsos provinciales et plerosque ex his honesto loco natos^f 10 et re familiari florentissimos vilium mancipiorum ritu servire^g sibi cogebant^h. Filias eorum et uxores consociis et pene aspicientibus maritis violabant. Nonnullas etiam viⁱ in castella sua raptas et, quanto tempore libido suggestisset, impudicissime habitas ad ultimum maritis 15 cum ignominiosa exprobratione remittebant^k.⁴ Quorum si quis inter tanta mala suspirare et internum animi dolorem levi saltem querimonia solari atque evaporare ausus fuisset, statim, velut qui gravem iniuriam regi fecisset, in vincula coniciebatur^l, nec inde exire poterat,²⁰ nisi tocius suppellectilis suae distractione vitam salutemque suam redemisset^m. Cumque ex omnibus locis cater-²⁵vatum quotidieⁿ pro his regiam maiestatem interpella-³⁰rent, quae unicum antehac omnibus afflictis refugium esse consueverat, cum gravi contumelia reiciebantur^o,²⁵ dicente rege ista eos¹ pro iniusta decimarum retentione^m pati⁶, sequeⁿ tamquam vindicem causae Dei necessario armata manu eos coercere^o, qui legibus ecclesiasticis sponte nollent adquiescere^p. Itaque videns rex omnes circumquaque manentes metu attonitos et ad suscipien-³⁰

a) haec — remittebant (l. 16) habet B 3b. b) populos B 1b. c) Thur. B 1. 2. 3b.
 d) importabilia B 2; import. B 1b. e) in marg. suppl. B 3b; sibi serv. B 2. f) om. B 1b. 2. g) remittebant A 1. h) conicieb. B 2. i) redemisse B 1a. k) quotidie A 1. B 1b. l) pati iam h. l. add. B 2. m) retentione B 1; detentione B 2. n) se B 1a. o) coercere A 1. B 1. p) acq. B 1. 2.

1) *Minime, sed iam a. 1073, Iun. 30. Cf. Ranke l. l.* 2) *Cf. Carmen de b. Saxon. I, 41—46; Ann. Altah. p. 85.* 3) *Cf. supra p. 141.*
 4) *Cf. Bruno c. 16. 25; epist. principum Saxoniae, ib. c. 42; Ann. S. Disib., SS. XVII, p. 7.* 5) *Ann. Altah. l. l.; contumeliis affectus videbatur expelli.* 6) *Quam ineptissimum dictum, non regis, sed Lamperti litem de 40 decimis Thuringorum perverse his querimoniis Saxonum immiscentis. Nam de decimis ecclesiasticis (Thuringorum) hoc loco agi ex verbis sequentibus patet, ideoque etiam supra l. 9. non decimam regalem, sed ecclesiasticam Thuringorum auctorem in mente habuisse elucet, quod perperam negavit Waitz, 'DVG.' VIII, p. 387. Recte interpretatus est et optime illustravit 45 hunc locum Ausfeld p. 74, male decimam interpretante etiam H. Ulmann in 'Hist. Aufsätze dem Andenken von G. Waitz gewidmet' p. 124.*

das quascumque imposuisset condiciones patientissimos, 1073. magnum quiddam^a et a nullo maiorum suorum antehac temptatum machinari cepit, videlicet ut omnes Saxones et Turingos^b in servitutem redigeret et predia eorum fisco publico adiceret¹. Cavebat tamen, ne consilium hoc immature^c vulgatum et effectu careret et principibus regni iustae murmurationis occasionem preberet. Itaque secreto^d cum rege Danorum² colloquium facit³ 1071. et cum eo magna quadam parte Saxoniae, quae Utoni marchioni pertinebat¹, paciscitur, ut in conficiendis rebus, 10 quas animo agitabat^{d*}, auxilio^e sibi foret, et se Saxonibus ex uno latere bellum inferente, ipse eos ex alio latere adoriretur. Id ipsum aliis, qui Saxoniae^e contigui erant, 1074. regibus et gentibus iniungit⁵.

15 Ubi satis adminiculorum visum est, cunctis regni 1073. principibus expeditionem indixit in Polenos^f, id causae pretendens, quod Boemos^g contra vetitum suum⁶ bello impetissent et fines eorum ferro et igne infestassent. Hanc, ut dixi, causam in promptu^h habebat¹. Caeterum^k, ut fama vulgacior postmodum loquebatur, sub occasione Polenorum^f volebat in Saxoniam exercitum ducere et deletis usque ad internicionem Saxonibus loco eorum gentem Suevorum constituere⁷. Haec enim^l illi gens erat acceptissima, et eorum plerosque obscuris et 25 pene nullis maioribus^m ortos amplissimis honoribus ex-

a) quoddam B 1^b. b) Thur. B 1^a. c. 2. c) immature B 1^a. d) secreto B 2. d*) cogitabat B 1^b. e) cont. erant Sax. B 2. f) Polon. B 1^c. 2. g) Bohemos B 2. h) promptu B 1^a. i) habebat B 2. k) Certum B 1. l) om. B 1^a, ubi illi bis scr., sed alterum minio del. m) om. B 1^a.

30 1) Hoc insanum dictum illustravit Delbrück p. 33—35. 2) Suenone Estrithson. 3) Hoc colloquium in Bardowik prope Lüneburg a. 1071. media aestate habitum est; Adam Brem. III, 59 (cf. Kilian p. 53); Bruno c. 20. Quod hi de foedere regum icto dicunt inter hostes regis vulgatum fuisse videtur, sed quod Lampertus dicit, reges pactos esse, ut 35 uterque Saxones a. 1073. invaderet, ipse procul dubio commentus est. Quod ut credi posset, carit, ne diceret, quo tempore colloquium illud habitum sit, sed ita illud narravit, ut hoc tempore factum videretur. Revera in illo colloquio procul dubio de ecclesiae Hamburgensis iure metropolitano in Dania exercendo et propagando actum est, cum Adal- 40 bertus archiepiscopus illi interfuerit. Etiam contra Ordulfum ducem, inimicum Adalberti et Suenonis regis, quippe qui Magni regis, olim hostis huius, gener ac socius fuerit, aliquid reges tunc pactos esse, quod Adam dicit, credere posses. 4) Ditmarsiam interpretatur Dehio l. I, p. 275. 5) Idem regem a. 1074. fecisse minus inepte quam Lam- 45 pertus fabulatur Bruno c. 36. 6) Cf. a. 1071, supra p. 132. 7) Infra p. 151. patet ipsos Saxones in expeditionem Polonicam evocatos esse et eos credidisse hoc bellum revera suscipiendum esse. Quo iam haec eludantur. Cf. p. 156 sq.

1073. tulerat et primos in palacio fecerat, et ad eorum nutum cuncta regni negocia disponebantur. Quae res eum^a valde exosum invisumque principibus reddiderat; et eorum plerique indignitatem rei non ferentes, nisi pro responso necessario evocati, in totum palacio abstinebant. Igitur exercitum suum in expeditionem adunari ^{Aug. 22.} constituit septimo die post assumptionem^b sanctae Dei genitricis Mariae. Qua expectatione suspensis et intentis omnibus, ipse iam^c ferocius^d solito atque infestius agebat, posthabitis principibus, solos circa se Suevos assidue^e habebat, ex his^f sibi auricularios a secretis, ex his tam familiarium quam publicorum^g negociorum procuratores instituebat. Tum^h Saxones omnes servilisⁱ conditionis esse crebro sermone usurpabat¹, nonnullos etiam ex eis missis nunciis obiurgabat, cur sibi iuxta conditionem natalium suorum, ut ipso verbo utar, serviliter non servirent² nec de^k redditibus^l suis fiscalia sibi obsequia impenderent. Contradicientes, quasi qui^f maiestatem regiam violassent, totis regni viribus persequi et de regno proturbare^m minabatur. 20

His atque huiusmodi iudiciis principes Saxoniae malum, quod cervicibus suis impendebat, animadvertentⁿ, statimque graviter ancipiti periculo permoti clandestina^o conventicula crebro faciebant³ et se vicissim, quid facto opus esset, in medium consulere hortabantur. 25 Una omnium voluntas, eadem erat sententia, eamque dato et accepto vicissim sacramento confirmabant, malle se mori atque extrema omnia prius^p experiri quam acceptam a parentibus libertatem per dedecus amittere. Huius coniurationis auctores ac signiferi quidam erant 30 Bucco Halberstatensis^q episcopus, Otto dux quondam Baioariae atque^r Herimannus^t frater Ottonis Saxonici ducis, qui superiore anno decesserat⁴. Sed Bucco, licet frequentibus iniuriis a rege lacesitus fuisset, tamen, quia vir eximiae sanctitatis erat et optimae in aecclesia 35 Dei existimationis, credi nullo modo potest aliter in

a) cum B 1. b) assumptionis B 1^b. c) om. B 1^b. d) ferocis B 1^a. e) assidue A 1; assidue se B 1^a, ubi assidue eadem manu in loco raso scr. f) om. B 1^a. g) sic B 1^b et Vita Lulli ter; publicorum A 1. B 2; publico B 1^a. h) Tunc B 1^b. i) om. B 1, in marg. post esse suppl. B 2, ubi illis abscessum. k) om. B 1^a. 2. l) redditibus h. l. B 1. 2. 40 m) perturbare B 1^b. n) animadvertere B 1^b. o) clandest. B 1^c. 2. p) om. B 2. q) Halberstat. B 1^a. r) Heremannus B 2; Hermannus B 1^b h. l.; Hermannus B 1^c.

1) Cf. Ann. S. Disibodi a. 1075, SS. XVII, p. 6. 2) Cf. epist. principum Saxoniae, Bruno c. 42: qui nos aut serviliter sibi servire compellerent. 3) Ann. Altah. p. 85: crebra conventicula faciebant; quibus- 45 cum etiam sequentia notabili modo conveniunt. 4) A. 1072, Mart. 28.

hanc audaciam prorupisse nisi zelo Dei et sola com-1073.
munis^a commodi racione. Caeteri duo preter publi-
cam gentis suae causam etiam privato odio iam pridem a rege desciverant propter Magnum Ottonis ducis
5 Saxonici filium, quem rex in deditiōem acceptum
iam per biennium in custodia tenebat¹. Huic veniam
admissi non alias impetrare poterant, nisi ducatu et
aliis, quae sibi ex defunctis^b parentibus hereditario iure
competebant, inperpetuum se abdicaret. Quod ille nulla
10 racione^c se facturum protestabatur^d, etiamsi sibi quic-
quid aetatis reliquum esset in custodia et in vinculis
exigendum, etiamsi per omnes cruciatus et per omnia
suppliciorum genera anima ponenda esset. Cumque
nihil^e supplicando, nihil pecuniam atque infinita praedia
15 offerendo, nihil sua uterque^f erga ipsum regem atque
erga rem publicam multa sepe bene merita commemo-
rando proficerent, ad ultimum Otto dux quondam Baio-
ariae seipsum regi optulit^g quamdiu vellet in vinculis
habendum et omnia sua, tamquam priori conventionē
20 nihil actum esset, pro arbitrato suo distribuenda, dum-
modo propinquum suum, qui solo suarum partium studio
in eam calamitatem devenerat, deditiōe absolveret. Ad
haec fertur rex nimis dedisse responsum: Ipsum
et omnia quae ipsius essent iam pridem deditiōis iure
25 in potestatem^h regiam cessisse, nec eumⁱ obiecto quon-
dam crimine adhuc ita purgatum, ut sui vel¹ suarum
rerum iure gentium traditionem ullam liberam haberet.
Ea vox acerbe prolata acerbius est accepta magnaque
odii seminarium irarumque fomitem ministravit.

30 His auctoribus orta sedicio ita brevi totum Saxo-
niae populum quasi rabie quadam infecit, ut omnis
dignitas, omnis condicio, omnis aetas, quae modo facien-
dis stipendiis idonea^k foret, uno animo, pari voluntate
ad arma conclamaret et se sub sacramento promitteret
35 aut obstinate morituros aut gentem suam in libertatem
vindicturos^{l, 2}. Erant in ea coniuratione principes isti:
Wezel Magadaburgensis^m archiepiscopusⁿ, Bucco Halber-

a) criminis B1^a. b) om. B1^a. c) se rac. B2. d) protestabatur B1^a. e) erga ipsum regem add. B1^b ex seq. f) utrique B1.2. g) obt. A1. B1^b.2. h) cum A1. B1^b.
40 i) ut simul B1. k) yd. B2. l) vendic. B1^a.2. m) Magdeb. R1^c.2. n) eps B1^a.c.

1) Cf. supra p. 127; Bruno c. 19. 2) Nota, quod Lamp. infra ad a. 1076. (SS. V, p. 250) quasi necessitate coactus dixit, vulgus Saxonum callidis principum exhortationibus ad arma capiēda concitatum esse. Quod Bruno c. 24—26. testatur.

1073. *statensis*^a episcopus, *Hezel*^b *Hildenesheimensis*^c episcopus, *Wernheri*^d *Merseburgensis* episcopus, *Eilbertus*^e *Mindensis* episcopus, *Immet Poderbrunnensis*^f episcopus, *Friderich Mimigardefurdensis*^g episcopus¹, *Benno Misinensis*^h episcopus, *Otto dux quondam Baioariae*,⁵ *Uto marchio*, *Dedi marchio et omni marchione*ⁱ animosior atque implacatior uxor eius *Adela*^{k. 2}, *Egbertus marchio Turingorum*^l, puer adhuc infra militares annos, *Friderich palatinus comes*³, *Diedericus*^m comes⁴, *Adelbertus comes*⁵, *Otto comes*, *Cunradus*ⁿ comes, *Heinricus*^{n*} comes⁶; tum vulgus promiscuum supra^o LX milia erat, qui ad asserendamⁿ libertatem patriae legesque tuendas promptissimo animo manus operamque suam promittebant. Et vere divinitus oblatam sibi esse⁴ occasionem dicebant, qua iugum iniquissimae dominationis a cervi-¹⁵bus suis excuterent. Dux Saxoniae necdum aliquis constitutus^r fuerat, quia, sicut supra memoratum est⁷, dux Otto paulo ante humanis rebus excesserat, et filius eius^s Magnus, cui ducatus legitima successione debebatur, adhuc in castello *Hartesburg*^t deditus servabatur;²⁰ et quia rex in bona eius inhiaverat, id prestolari putabatur, ut malorum pondere ac longae deditiois tedio fatigatus ultro iure suo cederet et ducatum cui rex^u voluisset dandum permetteret^v. *Liemarus Premensis archiepiscopus*, *Eppo Citicensis episcopus* et *Benno Osen-*²⁵*bruggensis*^w episcopus, quia in communem sententiam gentis suae concedere nolebant, de finibus Saxoniae effugati ad regem se contulerunt eique toto belli huius tempore individui comites adhererunt⁸.

a) Halbersteden B 2. b) Hezel A 1. c) Hildenesheim. B 1^a; Hildeßeneheim B 2. 30
 d) Werenher Mersburgensis A 1. e) Eilberthus A 1; Gilbertus B 1^a c; Gilbertus B 2.
 f) Poderbrunn. B 1; poderbrunn. B 2. g) Mimigardefurd. A 1. h) Misinensis B 2.
 i) marchioni B 1^a. k) adola B 2. l) Thur. B 1. 2. m) Dithericus B 2. n) Cunradus A 1. B 1^a. 2; Conradus B 1^b c. n*) Heur. B 2. o) sup B 1^a. p) serendam B 2; asserendam B 1^c. q) om. B 2. r) fuerat const. B 2. s) om. B 1^a. t) Hartes-³⁵burg B 2. u) vol. rex B 2. v) promitteret B 2. w) Ossenbruggen B 2.

1) Hic frater Dedonis marchionis Lusatiae potius a parte regis stetit, certe non inter rebelles fuit, a. 1073, Aug. legatione regis ad Saxones functus est; Bruno c. 27. 50. 51; Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1073, SS. V, p. 286. 2) Cf. supra p. 107. 3) Saxoniae, frater Adalberti⁴⁰ archiepiscopi Bremensis. 4) De Cadalenburg. Cf. infra a. 1075. 5) De Ballenstedt, qui iam a. 1069. cum Dedone marchione rebellaverat. 6) Omissus est Gebehardus comes de Supplingenburg, sane non infimus horum. 7) P. 148 sq. 8) Revera ex multis diplomatibus regis tempore belli datis (St. 2768. 2769. 2770. 2771. 2772) Liemarum et Epponem⁴⁵ apud eum affuisse patet, in paucioribus (St. 2768. 2769) Benno occurrit. De Eppone rex ait in diplomate ei dato a. 1074. (St. 2775): ob infati-

Igitur circiter^a Kal. Augusti¹, adulta iam satisque^{1073.}
 roborata coniuratione, legatos² mittunt ad^b regem tum^c (Iun. 29).
 temporis^d Goslariae constitutum, postulantes, ut expe- (c. Iul. 1).
 ditio, quam in Polenos^e instituerat, sibi remitteretur;
 5 se adversum acerrimos hostes Luticios^f die ac nocte in
 procinctu atque in acie stare, et si paululum manus re-
 mittant, ilico^g finibus suis insultantes adversarios et
 omnia cede atque incendio depopulantes aspicere. Ad
 horum vim arcendam vix sibi satis copiarum esse; pro-
 10 inde stultum fore, ut exteris ac longe positis gentibus
 arma inferant, qui domesticis ac pene intestinis sine
 intermissione bellis quatiantur. Preterea postulant, ut
 castella, quae ad eversionem Saxoniae per singulos
 montes colliculosque extruxerat^h, dirui iuberet; ut prin-
 15 cipibus Saxoniae, quibus sine legitima discussione bona
 sua ademerat, secundum principum suorum iurisdic-
 tionem satisfaceret; ut relicta interdum Saxonia, in qua
 iam a puero residens ocio atque ignavia pene emarcuis-
 set, etiam alias regni sui partes inviseretⁱ; ut vilissimos
 20 homines, quorum consilio seque remque publicam preci-
 pitem dedisset, de palacio eiceret^j et regni negocia regni
 principibus, quibus ea competerent, curanda atque ad-
 ministranda permetteret^k; ut abdicato grege concubina-
 rum, quibus contra scita^k canonum attrito frontis^l
 25 rubore incubabat, reginam, quam sibi secundum eccle-
 siasticas traditiones thori sociam regnique consortem

a) circa kl^a B 2. b) ad r. om. B 1^a. c) tunc B 1^b. d) om. B 2. e) Polonos B 2.
 f) Lutitios B 2. g) illico A 1. B 2. h) om. B 2; ex-str. B 1^a. i) deijeeret B 2.
 k) iura, eadem manu superscr. scita B 1^b. l) fontis, post corr. frontis B 2.

30 gabile servitium Epponis episeopi, qui in omnibus nostris tempta-
 tionibus precipue nobis bonus et fidelis extitit. 1) Inno Iun. 29.
legati Saxonum advenerunt; Ann. Altah. p. 85; Bruno c. 23. Lampertus
leviter memoria lapsus circiter Kal. Iulii scribere debuisset. Qui has
res male compertas habens ignoravit etiam legatos aliquot dies ex-
 35 *pectasse, antequam ad regem admitterentur, id quod Ann. Altah. p. 85.*
tradunt, et versu Carm. de b. Saxon. I, 35: Ut sunt ingressi, fuit et
locus aptus agendi confirmatur. Inde est quod Bruno c. 23. tradit
festicitate (Iun. 29) celebrata, cum dies ad causas agendas statutus
(Iun. 30) venisset, regem principes Saxones videre noluisse; qui tamen
 40 *hanc legationem confudit cum adventu Saxonum ad Goslariam, quem*
Lamp. p. 153. narrat. 2) Tres fuerunt legati, quorum unus Megin-
fridus praefectus Magdeburgensis, teste Carm. de b. Saxon. I, 32—37.
Alia Bruno c. 23. refert. 3) Non tam falsa et iniusta Saxones
loqui potuissent, acsi rex nunquam e Saxonia egressus esset. 4) In
 45 *hoc argumento consentiunt epist. principum Saxoniae, Bruno c. 42;*
Ann. Altah. a. 1072; Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1072; Ekkeh. a. 1068.

1073. delegisset, coniugali loco haberet^a et diligeret¹; ut cae-
 (c. Jul. 1.) tera flagiciorum probra, quibus dignitatem regiam adole-
 scens infamaverat, nunc saltem maturato sensu *et aetate *p. 197.
 abdicaret². Postremo per Deum rogant, ut iusta postu-
 lantibus sponte annueret nec sibi magni cuiusquam at- 5
 que inusitati facinoris necessitatem imponeret. Si ita^b
 faceret, se promptissimo animo ei sicut hactenus^c servi-
 turos, eo tamen modo, quo ingenuos homines atque in
 libero imperio natos regi servire oporteret³. Sin autem,
 christianos se esse, nec velle hominis, qui fidem chri- 10
 stianam capitalibus flagiciis prodidisset, communione
 maculari. Quodsi armis cogere instituisset, sibi quoque
 nec arma deesse nec militaris rei periciam. Sacramento
 1. Cor. 14, 12. se ei fidem dixisse, sed si ad aedificationem, non ad de-
 structionem aecclesiae Dei rex esse vellet; si iuste, si 15
 legittime, si more maiorum rebus moderaretur; si suum
 cuique ordinem, suam dignitatem, suas leges tutas in-
 violatasque manere pateretur. Sin ista prior ipse^d teme-
 rasset, se iam sacramenti huius religione non teneri,
 sed quasi cum barbaro hoste et christiani nominis op- 20
 pressore iustum deinceps bellum gesturos et, quoad
 ultima vitalis caloris scintilla superesset, pro aecclesia
 Dei, pro fide christiana, pro libertate etiam sua dimica-
 turos. Vehementer regem permovit haec legatio. Ve-
 rum consiliariis eius dicentibus, quod ad primum belli 25
 terrorem tanti motus irarum deflagraturi essent, paulu-
 lum resumpto spiritu, leviter et contemptim legatis re-
 spondit nihilque certi reportantes dimisit⁴. Quod ubi
 suis nunciarunt, atrox omnium mentibus ira incanduit,
 seque mutuo sermone, ut contemptum sui manu vindi- 30
 carent, hortabantur⁵. 'Obstinatum', inquit, 'in malis
 ingenium, nisi acrior vis adhibeatur, emolliri non poterit^e,
 et nisi ad vivum propiusque medullas mucro adigatur,
 sensum doloris non admittet^f'.

a) dil. et hab. B 2. b) Sita B 1^a. c) actenus B 2. d) tem. ipse corr. i. t. B 1^b. 35
 e) pote terit B 1^b. f) admittit B 2.

1) *Hoc legati a. 1069. vel antea postulare potuissent, non hoc anno. Sed Lamp. iis quae supra p. 110, l. 31 sq. perperam dixit hanc sibi querimoniam praeparavit.* 2) *Sane rex legatos e palatio eici iussisset, si talia ei obicere ausi essent.* 3) *Cf. Carmen de b. Saxon. I, 49. 50.* 4) *Ann. 40 Altah. p. 85: sine honore et certo responso regrediuntur. Cf. Carmen I, 51—60.* 5) *Hoc factum est in magna contione Saxonum in villa Holcineslere (sic cum Ann. Saxone p. 699. legendum est, cum codices recentiores Brunonis hac in re nullius fere auctoritatis sint) habita, de qua Bruno c. 24—26. uberrima tradit.*

Igitur armati^a instructique Goslarium contendunt, 1073.
 ibique^b mediocri a villa intervallo castra locant¹; sta-
 timque efferato animo in eum irruissent et ius suum
 non iam rethoricis^c allegationibus, sed bellicis terrori-
 5 bus expostulassent, nisi Bucco Halberstatensis^d episco-
 pus et pauci admodum, qui sanum aliquid sapiebant²,
 impetum tumultuantis turbæ salubri moderatione in-
 hibuissent. Rex accepto nuncio vicini iamque instantis
 periculi graviter mente consternatus propere in Hartes-
 10 burc^e se contulit eoque^f secum regni insignia et the-
 saurorum suorum quantam in ea trepidatione potuit
 partem convexit. Erant tum^g temporis cum eo Eppo
 Citicensis episcopus et Benno Osenbruggensis^h episco-
 pus, eorumque consilio et prius tranquilla et nunc tur-
 15 bata re publica omnia faciebat. Casu quoque nuper ad-
 venerat, nescio quid privataeⁱ causæ acturus in pala-
 cio, Bertoldus dux quondam Carentinorum. Huic rex
 quam sanctis obtestacionibus se purgabat, quod ducatum
 eius nulli alii tradidisset^j; sed Marewardum^k privata
 20 presumptione fides alienos invasisse^k, nec ei quicquam
 de iure suo propterea^l imminutum esse, si suo iniussu,
 sine consulto principum honores publicos homo ineptis-
 simus temerasset. Ille licet hæc ficta esse sciret et
 regis maliciam non tam voluntate quam fortunæ vio-
 25 lencia correctam^m esse, tamen suscepit satisfactionemⁿ,
 promisitqueⁿ operam suam rei publicæ utilitatibus nus-
 quam^o defuturam. Hunc itaque, quia vir^p erat summæ
 prudentiæ et popularis eloquentiæ, cum duobus^q supra

a) hæc — convexit (l. 12) habet B 3^b. b) ibi B 1^a. c) rethoricis A 1. d) halber-
 30 statensis B 2; halberst^h B 3^b. e) Hartesburg A 1. B 1^b. 2. f) eo q (quod) B 1^a.
 g) tunc B 1^b. 2. h) Osenbruggū B 2. i) om. B 2. k) Marcuardus . . . inua-
 sisset A 1; Marewardū B 2. l) om. B 1^a. m) correctæ B 1^a. n) promisit B 1. 2.
 o) nunquam B 2. p) erat vir B 2. q) duobus B 1^b.

1) E. Meyer l. l. p. 24; R. Wagemann, 'Die Sachsenkriege K. Hein-
 35 richs IV.' (Celle 1882) p. 35; Külian p. 59 (sed cf. p. 60, n. 4) negant
 hoc verum esse, quod Lamp. narrat, regem Goslarie fuisse, cum Saxo-
 nes advenirent, sed recte hoc relatum esse crediderim, ratus, id quod
 supra p. 151, n. 1. dixi, Brunonem res lunio mense exente Goslarie
 40 gestas cum hoc adventu Saxonum confudisse, quippe quem de rebus tunc
 adventu territum in castrum munitissimum Harzburg se recepisse, Saxones
 eum illuc secutos esse. 2) Bruno c. 23: nisi Dedi marchio eorum
 furorem compesceret. 3) Iure omnes fere hoc commentum Lamperti
 reiciunt. Berhtoldus iam Mart. 24. in gratiam regis receptus erat; cf.
 45 supra p. 140, 144, n. 2. 4) Lampertum tam callide quam malitiose
 regem calumniari patet ex n. 3.

1073. memoratis episcopis¹ rex legatum misit ad Saxones. Ad
 (Aug.) quos cum venissent, rogabant eos per Deum, ut ab
 armis, quae, honesto licet nomine, pessimo tamen exem-
 plo sumpsissent, mature discederent nec rem supra mo-
 dum supraque vires suas temptarent, quae a caeteris 5
 regni principibus nimium improbanda foret, utpote quam
 nec sua nec maiorum suorum memoria unquam^a gens
 ulla temptasset. Iustam eorum esse causam, quos sum-
 mis sepe iniuriis regis inclementia ad haec extrema ex-
 perienda coegisset^b, honori tamen suo magis consulenti- 10
 dum quam iracundiae, et deferendum regiae maiestati,
 quae apud barbaras etiam^c nationes semper tuta invio-
 lataque fuisset^d. Proinde remisso armorum strepitu,
 pacatis animis, sopitis simultatibus, tempus locumque
 constituerent, quo rex tocius regni principes evocaret, 15
 ut iuxta communem sententiam et obiecta purgaret et
 quae correctionis egere viderentur corrigeret. Ad haec
 illi^e: 'Non eadem', inquit, 'caeteris regni principibus
 et nobis incumbit necessitas rebellionis. Caeteris enim
 gentibus vacatione data et pene feriatis omnibus, nos 20
 solos sibi peculiariter elegerat, quos secundum prophete-
 25
 Antos 1, 3. ^etae^e elogium in plaustris ferreis^f tritureret^g; quorum
 regionibus post initum semel principatum nunquam ex-
 cederet; quibus post erepta patrimonialia libertatem *quo-^{*p. 198.}
 que eriperet et natalibus omnium infamatis durissimae 25
 servitutis iugum iniceret^h; ad quorum oppressionem singulis
 montibus colliculisque presidium imponderet, ut
 aquas nostras pecunia bibere et ligna nostra precio com-
 parare cogemur; quorum uxores et filias militibus
 suis publice libidinis victimas prostitueretⁱ; quorum 30
 terram — quod omnium quae passi sumus gravissimum
 ducimus — inauditis adinventionibus^j nec christiano
 ore nominandis criminibus incestaret. Si cum caeteris
 regni principibus haec nobis communis esset iniuria,

a) iniqua B 1^a. b) coegissent B 1^b. c) om. B 1, 2. d) om. B 1^a. e) propheteie 35
 B 1^a. f) consternatus (*prima vox f. 48. pro ferreis*) B 1^a. g) om. A 1. 1^a. h) in-
 ventionibus B 2.

1) *Minime, sed cum Friderico episcopo Monasteriensi, quem Lamp. inter rebelles fuisse supra p. 150. falso dixit, et Sigefrido capellano regis, ut Bruno c. 27. recte procul dubio dixit. Hos episcopos regis legatos fuisse 40 Lamp. arbitratus est, cum eos paulo post cum rege Hersfeldiam venientes vidisset (infra p. 156).* 2) *Otto de Northeim teste Brunone c. 27. legatis respondit. Cum sequentibus confer querimonias Saxonum supra p. 151 sq. expositas.* 3) *Cf. Bruno c. 17. 26.* 4) *Cf. supra p. 141. 146.*

merito ad illorum cognitionem communemque audien-^{1073.}
 tiam nos reiceret. Nunc autem, cum nobis aut privata
 calamitate cadendum aut privata virtute iniuriis sit ob-
 vium eundum, nihil nostra interest super nostris miseriis
 5 aliorum expectare^a sententiam. Quapropter, si eum
 malefactorum tandem aliquando piget penitetque, in
 argumentum non fictae penitentiae castella, quae in per-
 niciem nostram extruxit, absque procrastinatione diruat,
 patrimonia nobis per vim seu per calumniam erepta re-
 10 stituat, postremo iusiurandum nobis^b det, quod legit-
 tima genti nostrae a primis temporibus constituta nun-
 quam deinceps infringere moliatur. Si hoc facit, licet
 sepe elusi, sepe *verbis pacificis in dolo* irrisi, tamen ut-
 cumque adhuc credimus bona pollicenti. Sin autem,^{1. Mach. 7, 10.}
 15 omni dilatione relegata, nec expectatis^a aliarum gentium
 aut aliorum principum decretis, iugum, quod cervicibus
 nostris impendet, excutere conabimur liberosque nostros
 nostra vel morte vel victoria in libertatem asseremus'.
 In haec verba legatos dimiserunt. Qui iterum missi
 20 iterumque remissi in eadem eos sententia obstinatos in-
 venerunt. Itaque omnes vias, per quas descensus esse
 poterat de castello, adhibitis custodibus observari sta-
 tuerunt, summa ope id precavendum estimantes, ne^c
 qua ei copia fieret effugiendi et in alias regni partes
 25 bellum transferendi. Et profecto, si id rite curassent,
 facili dispendio et paucis admodum diebus res confice-
 retur, quae postmodum tanto tempore tracta in extre-
 mum pene discrimen cunctas regni provincias attraxerat.
 Neque hoc ipsum regem latebat. Idecirco modis omni-
 30 bus intentus agebat, qualiter hostium custodias falleret^d
 et de angustiis Saxoniae in latissimam regni aream bel-
 lum traiceret, maximeque ad episcopos Rheni^e, quos sibi
 ob crebra sua merita fidos firmosque in adversis fore
 sperabat.

35 Castellum^f in altissimo colle situm erat et uno
 tantum itinere ipsoque difficillimo^g adiri poterat. Ce-
 tera montis latera vastissima silva inumbrabat, quae
 exinde per multa milia passuum continua vastitate in
 latum extenditur usque ad confinium Turingiae^h, et
 40 ideoⁱ nulla obsidentium diligentia conclusis egressum^k
 vel ingressum eripere poterat. Rex collato cum suis

a) exsp. B 2. b) om. B 1. 2. c) nec B 1^b. d) om. B 1^b. e) Reni B 2. f) haec
 — p. 156, l. 25. habet B 3^b. g) difficillimo B 1^b. h) Thur. B 1. 2. 3^b. i) ide B 1^b.
 k) bis scr. B 1^b.

1073.
(Aug.) consilio frequentes ad eos legatos mittebat, pacem postu-
lans^a et omnium quae illos^b offenderant emendationem
pollicens. In quam^c actionem intentis suspensisque
omnibus et iam^d propter res bene gestas immatura secu-
ritate torpentibus, nocte quadam¹, cum nihil minus 5
suspicarentur, ipse Bertoldum ducem et duos supra me-
moratos episcopos et alios plerosque familiares suos se-
cum assumpsit. et premissis ante se in sarcinis regni
insignibus et quanta tempus et res patiebantur parte
thesaurorum, clam egressus est de castello, dato negocio 10
his qui intus remanebant, ut postera die quanta possent
arte presentiam sui simularent et hostium animos a sus-
picionibus fugae suae avocarent. Triduo per vastissimam
silvam ieiuni, ut fertur^e, gradiebantur angustissimo
et paucis antehac comperto tramite, quem venator qui-
dam, dux itineris, dum^f venandi studio sollertius^g sil-
varum abdita rimaretur, deprehenderat, undique circum-
spectantes gladium et^h ad quemlibet perstreptentis aurae
sonitum incursus hostium iamque iugulo incumbentem
interitum formidantes². Quarto die inedia, vigiliis ac 20
longiⁱ itineris labore usque ad extremam lassitudinem
confecti^k Eschenewege^l pervenerunt. Ubi cibo somno-
que paululum recreati, postero die, id est^m Idibus Augu-
sti, cum iam miles frequentior ad regem confluere cepis-
set, Herveldiam contenderunt. Quatuor deinceps diebus 25
ibidem commoratus est, operiens exercitum, quem in
expeditionem contra Polenosⁿ de toto regno suo evo-
caverat.
- Aug. 22. *Iam enim dies instabat, quem coadunando militi
constituerat³. Adelbero Wirzburgensis^o *episcopus et
Herimannus^p Babenbergensis episcopus et alii plerique
principes, qui ad miliciam proficiscentes in vicina^q loca
iam devenerant^r, audito quod acciderat, prope ad*

a) om. B 1^b. b) illum B 1^b. c) qua B 1^a. d) omn. eciam B 1. e) ferunt A 1. 1^a.
f) qui B 1. 2. 3^b. g) solertius A 1. h) om. B 1^a. i) longo P. k) confectis B 1^a. 35
l) Eskenewege B 3^b. m) id est om. A 1; id B 1^a. 3^b. n) polonos B 2. o) Wirce-
bergensis A 1; Wirziburgeu B 2. p) Hermannus B 2. q) vicinia B 1^b. r) ad-
tulerant B 1^a.

1) *Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436: Fuga regis de Hartesburg in natali sancti Laurentii (Aug. 10); V. Idus Augusti (Aug. 9) Ann. Saxo p. 700. 40 Cf. Scheffer-Boichorst, Ann. Patherbrunn, p. 95. Cum aliis locis pauca ex Lamperti Ann. in Ann. Patherbrunn. exscripta fuisse mihi persuasum sit, nescio an etiam hoc loco dies fugae ex hoc loco Lamperti ibi computatus fuerit.* 2) *Ottonem de Northeim ei in itinere insidias tetendisse referunt Ann. Alth.* 3) *Cf. supra p. 148, l. 7.*

regem adhuc Herveldiae constitutum concurrerunt. Rū-^{1073.}
 dolfus^a dux Suevorum cum episcopis Rheni^b, Sueviae ^{Aug.}
 atque Baioariae circa Mogontiam castris positus nuncium
 regis prestolabatur, per quem certius edoceret, quoniam
 5 in loco ei occurrere deberet. Audierat^c enim eum ab
 hac expeditione ad alia regni negotia animum revocasse,
 sed quaenam mutandae sententiae necessitas repente in-
 cidisset, certo non compererat^d. Plerique tamen iacti-
 tabant eum coniurationis huius conscium participemque
 10 extitisse, ideoque tam lento gradu ad miliciam procedere,
 ne aut regi in tanto discrimine contra propositum suum
 pudore victus auxilium preberet, aut, si negaret, de-
 fectionem suam consiliumque immature prodere cogere-
 tur¹. Rex itaque missis nunciis mandavit, ut tam ipse
 15 quam caeteri qui cum eo erant principes citato quantum
 possent itinere sibi occurrerent in villa quae dicitur
 Capella^e haut^f procul ab Herveldia. Quo cum venis-
 sent, pedibus eorum provolutus orabat per respectum
 Dei, sub cuius testificatione sibi fidem dixissent, ut super
 20 infelicibus eventis^g suis misererentur pariter et indigna-
 rentur; communia ipsorum beneficia praecepta sibi esse
 paucorum malignitate, qui immemores iurisiurandi, im-
 memores beneficiorum, quibus eos sepe numero et pri-
 vatim et publice sibi obligasset, cum regno etiam
 25 vitam sibi eripuissent, nisi fugae presidio periculum de-
 clinasset; violatae regiae maiestatis iniuriam non ad se
 solum pertinere, publicam esse contumeliam omnium
 eorum, qui se regem creassent, et quorum auxilio ab
 improbis hominibus tutus esse debuisset. Proinde omnes
 30 pro virili portione satagerent^h, ne regia dignitas, quam
 a maioribus suis honestissimam atque preclarissimam
 acceperant, sua ignavia fuscareturⁱ, neve^k tam pessimum
 exemplum suorum temporum ad posterum suos inultum
 transmitterent. Haec^l memorando tam deformitate ca-
 35 suum suorum quam miserabilis querimoniae prosecutione
 omnibus qui aderant lacrimas excussit. Erant qui cen-
 serent, quoniam^m in expeditionem contra Polenosⁿ armati
 instructique venissent, ut protinus in Saxoniam exercitus
 40 duceretur, et recentis contumeliae vulnus recentis vin-
 dictae antidoto curaretur. Alii decernebant non esse

a) Rud. A 1. B 1^a. 2. b) Reni. Swenie B 2. c) Anderat B 1^b. d) comperat B 1^b.
 e) cappella B 2. f) haud A 1. B 2. g) eventibus B 1^b. h) -athag. B 2 *semper*.
 i) frustaretur B 1. 2. k) ne B 2. l) hoc B 2. m) quomodo A 1. 1^a. n) polonos B 2.

1) Cf. quae Bruno c. 17. de foedere inter Suevos et Saxonos facto narrat.

1073. rem precipitanter adgrediendam^a; gentem Saxonum esse
 (Aug.) robustissimam et bellorum usu propter ingenitam feritatem exercitatissimam, quae insuper frequentibus iniuriis efferata, ruptis iam omnibus iuris et legum retinaculis^b, aut mori aut vincere sit obstinata. Propterea⁵ dandas sibi esse inducias^c, quibus domum redeant, copias instruunt, impensas augeant, ut multiplicatis sumptibus ad protrahendum in quaslibet moras bellum durare valeant. Horum sententia ab omnibus comprobata^d, de-
 Oct. 6. crevit rex, ut septimo die post festum sancti Michaelis^e 10 miles in expeditionem adunaretur^f in villa Herveldensis monasterii quae dicitur Bredingen. Ita assumptis secum qui advenerant principibus abiit Triburiam et caetera circa Rhenum^g loca¹ invisere. Missis etiam circumquaque nunciis obnixae non solum principibus, sed et popu-
 laribus, ne a se deficerent, supplicabat², multa largiendo^h, plura pollicendo, nonnullis etiam sua restituendo, quae superioribus annis, dum prosperis successibus inmoderatus indulgeret, per calumniam abstulerat.

Saxonesⁱ comperto, quod elusis custodibus suis rex²⁰ in alias regni partes evasisset, vehementer sunt contristati^k, arbitantes, id quod res exigebat, nihil sibi deinceps ocii aut remissi habendum, nec¹ pestem hanc ut hactenus intra^m domesticos parietes cohibendam, sed revelata facie bellum publicum cum hoste publico geren-
 dum; ideoque sibi expedire, ut quantascumque possent gentes et regna adversus regem concitarent. Protinus legatos miserunt ad Turingosⁿ auxilium petere et rogare, ut ipsi pro sua quoque libertate et frequentibus contu-
 meliis, quibus lacesiti fuerant, arma sumere^o non pigri-
 30 tarentur. Turingiⁿ, celeberrimo conventu habito in loco qui dicitur Triteburc^p, ubi legationem Saxonum audierunt, promptissime assensi sunt, nec ulla unquam legatio laetioribus acclamationibus^q excepta^r est. Nec mora ius-
 iurandum dant nusquam se defuturos negotio, commu-
 35 nem sibi esse cum eis rebellandi necessitatem, et ideo commune periculum; communem etiam, si Deus annue-

a) aggr. B 1. 2. b) recinaculis B 1^a. c) om. A 1. 1^a. d) ita add. B 2. e) michah¹ B 1^a. f) uniretur, corr. eadem manu adunaretur B 2. g) Rennu B 2. h) lar| B 1b. i) haec — moliturum (p. 159, l. 18) habet B 3b. k) tristati B 2. l) ne B 1. 2. 3b. 40 m) inter B 1b. n) Thur. B 1. 2. 3b. o) sūmere B 2. p) Tretebure B 2. q) adclam. A 1. r) accepta, eadem manu superscr. ex B 1b.

1) *Wormatiam Berthold. (Ann. S. Blasii), SS. V, p. 276. falso hoc loco nominasse videtur; cf. infra p. 169, n. 1.* 2) *Cf. Bruno c. 30.*

ret, victoriam futuram, seque usque ad extremum spiritum pro communi utilitate dimicaturos¹. Denunciant preterea abbati Fuldensi et abbati Herveldensi et caeteris principibus, qui in Turingia^a prediorum aliquid habent, ut ad ferendum genti suae auxilium die statuto coniuraturi venirent²; nisi id facerent, se bona eorum protinus omnia direpturos. Legati etiam regis supervenerunt ingentia eis beneficia pollicentes, si fedus Saxonum bellique societatem respuerent. Sed cum gravi contumelia sunt repulsi, in tantum ut^c nec manibus in eos furor populi temperasset, nisi paucorum sapientium^d moderatio propter ius gentium, quo legatis est deferendum, intercessisset^e. Archiepiscopus Mogontinus Erphesfurd^f eo tempore morabatur. Hunc adorti^g in communem sententiam concedere urgebant nec prius regionibus illis excedere passi sunt, donec datis obsidibus fidem suam firmaret, nihil se adversum^h eos armis aut consilio moliturum; quamquam nonnulli existimarent tam eum quam archiepiscopum Coloniensem et alios plerosque Rheni^h principes iam a principio coniurationis huius consciosⁱ participesque extitisse³. Id tamen, dum incertus adhuc rerum eventus pendebat, summa ope dissimulabant.

Igitur quoniam in exteris gentes regem persequi consilium non erat, omnem operam suam ad expugnanda castella eius verterunt. Haec autem sunt^k castella, quae ipse, postquam pater eius decesserat, extruxit, quae tamen ad presens memoriae occurrunt^l: Hartesburg^m, Wigantesteinⁿ, Moseburg, Sassenstein, Spatenberg, Heimenburg^o, Asenberg. Vokenroth^p Friderici palatini comitis fuerat, idque ei rex quadam legum violentia eripuerat¹.

a) Thur. B 1. 2. 3b. b) nisi B 1. 2. 3b; cf. infra p. 160, l. 21. c) \varnothing quod, eadem manu superser. ut B 1b. d) sapientum B 1. 2. 3b. e) om. B 3b. f) sic B 1b. 3b; Erpesfurd A 1; erphesfurt B 1a; Erphesfurd B 2. g) sic A 1. B 3b; adorsi B 1. 2. ut supra p. 145, n. h. g*) adversus B 1b. h) Rheni B 2; princ. Rh. B 1a. i) participes consciosque B 2. k) sibi B 1a. l) occurrant A 1. m) Hartesburg A 1; Hartesburg B 1b. n) Wigantestein A 1; Wigantestein B 1a. c. o) sic A 1. B 1a. c (lucē clarius) et infra B 3b; in B 1b potius Heimbürg quam Hennburg, in B 2 Heimbürg scriptum videtur. p) sic h. l. A 1; Vockenroth B 1a. b; Vockenroch B 1c; Volecnroth B 2 (cf. p. 59, n. l); infra bis Vokenrot.

1) Cf. Bruno c. 28. 2) Cf. praef. ad Lamperti Inst. Herv. (infra). 3) Cf. Bruno c. 18; Ekkeh. a. 1072, SS. VI, p. 200; Ann. Stud. a. 1074, SS. XVI, p. 316; Ann. S. Disibodi a. 1075, SS. XVII, p. 7. Infra p. 178. et SS. V, p. 225. Lamp. hoc iam certum affirmavit. 4) Cf. quae 45 Bruno c. 26. narrat, Fridericum conquestum esse, quod ipsi beneficii quoddam abbatae Hersfeldensis iussione regis ablatum sit. Quamvis Vokenrot inter possessiones monasterii Hersfeldensis non inveniatur,

(1072?) presidiumque suum imposuerat. Liunebure^a quoque, oppidum^b maximum Ottonis ducis Saxonici, situm in confinio Saxonum et Luticiorum, occupaverat¹, militesque lectissimos cum Eberhardo filio Eberhardi comitis de Ellenbure^c imposuerat, *non aliam ob rationem, nisi⁵ quod omnia quae predicti ducis fuerant in potestatem *p. 201. regiam iure deditiois per Magnum filium eius venisse argumentabatur. Alia preter haec quam plurima extruere aggressus fuerat, sed eum ab incepto repente ob-
1073. orta^d bellorum tempestas revocavit.

Herimannus^e frater ducis Saxonici iam pridem, antequam rex Saxonia effugaretur², Liunebure^f obsederat militesque regis, quoniam temere ingressi alimenta non habebant, paucis diebus ad deditioem coegit. Nec tamen dimittere victos aut punire volebat, sed intra 15 oppidum diligenti custodia, ne effugerent, observatos secundum prophetam^g pane arto et aqua brevi sustentabat, mittensque ad regem mandavit, ut, si suos, qui obsidebantur, vivos incolumesque recipere vellet, Magnum fratris sui filium deditioe absolveret sibi remitteret; 20 ni id faceret, se de his tamquam de hostibus, qui fines alienos contra leges invasissent, iuxta leges gentis suae capitale supplicium sumpturum. Diu rex, quid ageret, ambigebat. Inhumanum scilicet fore sciebat, si suis extrema necessitate circumventis non consuleret. Sed re-
25 putabat econtra, quantum rationibus suis deperiret, si eum, de cuius interitu sibi tocius Saxoniae dominatum pollicitus fuerat, dimitteret suique compotem faceret, presertim cum propter recentes iniurias, quibus eum iam triennio³ in custodia habitum afflixerat, gravius caeteris 30

a) Luinebure A1; Luinibure B1^a; Lunenburg B1^b; Lunebure B1^c; Lunibure B2.
b) opidum B1^c. 2 scæpe. c) Ellenburg B1^b. P.; ellenburek B1^c. d) aborta B1^a.
e) Herimannus B2. f) Luinebure A1. B1^a h. l.; Luineburg B1^b; Luneburg B2.
g) propheciam B1^a.

nescio an Lamp. et Bruno eandem rem dicant, ut Giesebrecht l. l. p. 166. 35 praesumpsit. Nam hoc castrum haud procul ab Hersfeldia situm fuisse infra p. 174. patet. (Itaque conicio illud situm fuisse in monte Meisner, ubi hodieque villa Vockerode. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 190 sq.) Quod si verum esset, sane notandum, quomodo hanc rem Lamp. narraverit. 1) A. 1072. mortuo Ottone duce (Mart. 28) et Magno filio eius in custo-
40 diam misso, ut ex Brunonis c. 21. elucere videtur. Cf. Wagemann l. l. p. 19. 2) dum rex e finibus suis (Herimanni) fuisset egressus, Bruno c. 21. Quo tempus indicari videtur, quo rex in Baucaria et Suevia moratus est, Mart.-Inn. a. 1073. Sed ob stare videtur dies (Aug. 15) infra a Lamperto adnotatus. 3) Supra p. 149, l. 6. ipse Lamp. recte dixit per biennium. A. 1071. 45 (mense Iunio, vide supra p. 127, n. 1) Magnus in custodiam missus est.

omnibus^a rem publicam vexaturus timeretur. Non paucis^{1073.}
 diebus^b haec deliberatio eum incertum suspensumque
 tenebat. Et profecto vicisset avaricia, privatisque utili-
 tatibus salutem militum posthabuisset, nisi principes
 5 regni, crebris legationibus fatigati ab his qui obsideban-
 tur, unanimi consilio eum adorirentur et non tam sup-
 plicando quam comminando et terrendo ab sententia
 deducerent¹. Itaque in assumptione sanctae Mariae, *Aug.* 15.
 cum adhuc Herveldiae esset, misit qui Magnum custo-
 10 diae exemptum suis restituerent et eos qui in predicto
 castello iamiam puniendi servabantur obsidione et peri-
 culo liberarent.

Turingi^c quoque conglobata ex vicinis locis multi-
 tudine Heimenburc^d castellum obsederunt² paucisque
 15 diebus vi et armis oppugnatum ceperunt atque succen-
 derunt. Eos qui intus^e erant, castello everso, dimise-
 runt impunitos, ut scilicet se probarent non hostili odio
 adversus regem arma sumpsisse, sed tantum ut iniurias,
 quibus regio eorum per calumniam opprimebatur, pro-
 20 pulsarent³. Protinus alii castello quod Asenberc^f dice-
 batur exercitum admoverunt, et quia propter difficulta-
 tem locorum militari manu capi posse desperabatur,
 castris circumquaque positos satagebant, ne cui ingre-
 diendi vel egrediendi copia fieret, ut quos humana vis
 25 non poterat, alimentorum inopia expugnaret; haut^g
 dubie scientes, quod cibaria, quantumvis copiose con-
 gesta, multitudini quae intus erat in longum tempus
 sufficere non possent.

Interea rex videns coniurationem magis magisque
 30 in dies convallescere copiasque hostium augeri, conteri-

a) om. B2. b) om. B1^b. c) Thur. B1^b. 2. 3^b. d) sic A1. B1^a. 3^b (*luce clarus*);
 incertum num Heimenburc an Hennenburc scriptum sit in B1^b; Henneburc B2. e) intro
 B1^a. f) sic h. l. A1; Asenberc B1. 2. 3^b. g) haud A1. B2.

1) Cf. supra p. 93, n. 2. Bruno c. 21. nihil de principibus interceden-
 35 tibus dicit. 2) Saxonum tria millia castrum Heimenburg obsedis-
 se, deinde, cum hi victi essent, Fridericum comitem palatinum cum sex
 milibus accessisse ad castrum obsidendum accurate refert Carmen de
 b. Saxon. I, 87—124. Inter copias palatini comitis, cum eum posses-
 siones in Thuringia habuisse constet, nec Heimenburg longe distet a
 40 finibus Thuringiae, Thuringos affuisse probabile est. Cf. quae exposui
 'N. Archiv' XIX, fasc. 2; G. Waitz, Carmen de b. Saxon. p. 31; Saxonones
 obsedissee Heimbürg dicit etiam annalista Altah. p. 86. 3) Immo quia
 palatinus comes milites pecunia et promissis corruerat, ut castrum de-
 derent, eos ex pacto abire permisit, ut poeta in Carm. I, 90. 91. 125—
 45 138. vere procul dubio narrat, qui eos animo irritato increparerit.

1073. ^{Aug.} tus etiam damno castellorum suorum, quorum alia iam
 capta, alia summo molimine oppugnari audiebat, roga-
 vit Mogontinum^a et Coloniensem archiepiscopos, ut Saxo-
 nes convenirent et turbatis rebus aliquod remedium in-
 venire conarentur. Qui dicto obtemperantes mandave-
 runt principibus Saxoniae, ut sibi in monasterio Cor-
 beiensi^b VIII. Kalendas Septembris occurrerent de
^{Aug. 24.} communi commodo tractaturis. Episcopus Coloniensis,
 casu nescio an per industriam remoratus, die statuto
 non venit; nuncios tamen misit, qui pro se causam dice-
 rent, promittens omnibus, quae ipsi de suis reique publi-
 cae utilitatibus rationabiliter statuissent, se promptis-
 sime^c assensurum et pro communi salute quantum posset
 operam daturum. Mogontinus archiepiscopus residens
 cum Saxonibus, qui occurrerant, sedulo nitebatur pacare¹⁵
 eos^d regique reconciliare. Sed illi econtra preter vul-
 gatas ubique iniurias suas, quibus ab eo vehementer
 attriti fuerant, graves causas afferebant, quibus proba-
 rent eum sine magna christianae religionis iactura non
 posse ulterius regnare, ea scilicet in familiarissimos ami-
 cos, ea in uxorem, ea in sororem propriam, abbatissam
 de^e Quidelenburc^{f. 1.}, ea in alias personas naturae neces-
 sitate sibi coniunctissimas facinora patrasse², quae si
 secundum ecclesiasticas leges iudicarentur, et coniugium
 et militiae cingulum et omnem prorsus seculi usum,²⁵
 quanto ^{*}magis regnum, abdicare censeretur. Longis ita-
^{*p. 202.} que contentionibus ad hunc finem postremo^g res deducta
 est, ut decernerent XII^h ex sua gente, XII^h ex parte
 regis obsides dari, quorum fide interposita ipsi tuto ad
 colloquium venire possent cum caeteris principibus regni,³⁰
 ut causae, quas adversus regem afferrent, eorum iudicio
 discuterentur et terminarentur, ipso rege, si ita expedi-
 dire videretur, presente et crimina, quae obicerenturⁱ, si
 posset, refellente. Dandis accipiendisque obsidibus dies
 statutus est Idus Septembris infra Turingiam^k in loco³⁵

a) Moguntinum B 1^a. b) Corbeiensi B 1^b. c) proptissime B 1^b. d) eosque regi conciliare B 1^b. e) deest B 1^a, sillaba (in?) erasa. f) Quidelinburg B 2. g) res postr. B 1^b, 2. h) duodecim B 2. i) obcereijatur A 1. k) Thur. B 1, 2.

1) *Adalheidam*. 2) *Lampertus in mente habuit turpes rumores a Brunone c. 6—14. et Manegoldo, Libelli I, p. 363, narratos (cf. supra p. 140, 40 l. 22 sq. p. 154, l. 31 sqq.)*. (Cf. *Casus Petrishus*, c. 26, 31, SS. XX, p. 645 sq.) *Sed hi postea demum vulgati esse videntur; cf. Vita Heinrichi IV. c. 3; Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1075, p. 280; Gregorii VII. epist., Jaffé, Bibl. II, p. 538.*

qui dicitur Hoenburg. Habendo autem cum principibus 1073. colloquio dies statutus est XIII. Kal. Novembris in confinio Turingiae^a et Hassiae in villa quae dicitur Gerstengen^b. In hanc condicionem discessum est. Saxones tamen de apparatu belli et oppugnandis regis castellis nihil propterea remittebant. Cumque regi quae gesta fuerant nunciata fuissent, visum est his qui partes eius adiuvabant multum abhorrere a maiestate regia, ut ipse Saxonibus pro se obsides daret, nimiumque gravari nomen 10 regionum fedissimae condicionis iniuria. Quapropter Mogontinus et Coloniensis episcopi statuta die Hoenburg^{Sept. 13.} profecti obtinuerunt^c, ut, omissis^d ex utraque parte obsidibus, ipsi tantum pro pace^e firmanda fidem suam interponerent et hoc pignore venturis ad colloquium 15 principibus omnem periculi metum adimerent.

Interea rex legatos misit ad Luticios, gentem Saxo- 1074. nibus infestissimam, eisque infinitam pecuniam promisit, ut Saxonibus bellum inferrent, asserens eos nunc intestinis simultatibus occupatos facili externorum bellorum 20 impulsu posse usque ad internicionem^f deleri¹. Quod ubi Saxonibus compertum est, ipsi quoque nuncios ad eos miserunt et multo copiosiore eis pecuniam promiserunt, ut ab infestatione sua tam iniquo tempore quiescerent; quod si^g non facerent, ne inani opinione fallerentur^h, se utrique hosti, si ea necessitas incumbat, et 25 multitudine et virtute militum posse sufficere. Barbarorum alii regis, alii Saxonum fedus pecuniamque suscipiendamⁱ clamitabant. Unde orta per imperitiae multitudinis intemperantiam sedicione, tanta se cede dilaniaverunt^k, ut multa milia hominum in ea congressione 30 interfecta referantur. Atque ita deinceps multis diebus in se ipsos et in sua viscera hostili gladio debachantes externis bellis necessario supersedere cogebantur².

Rex quoque Danorum, memor firmatae iam pridem

35 a) Thur. B 1. 2. b) sic h. l. omnes. c) obtinere B 1^b. d) obmissis B 2. e) servanda *add.*, *sed del.* B 2. f) interneccionem B 1^a h. l.; internicionem A 1 *semper*. g) qd*st* B 1^a. h) fallerent B 1^b. i) clam. susc. B 2. k) lanianerunt A 1, 1^a.

1) A. 1074. *regem commotum ecclesia Hartesburgensi contra pactum destructa Luticios contra Saxones evocasse scribit Bruno c. 36, non promissa pecunia, sed parte Saxoniae eis concessa, quantum expugnare possent. Si alteri horum aliquantulum fidei hac in re dandum est, certe Brunoni saniora narranti.* 2) *Iure hanc narrationem ineptam dicit E. Meyer l. l. p. 26, quam a Lamperto excogitatum esse mihi persusum habeo. Cf. Bruno c. 32. 36.*

cum rege pactionis¹, cum exercitu navali applicuit ad Saxoniam, et tractis per longa terrarum spacia navibus in fluvium, qui administrando negotio oportunus videbatur², igne et ferro regionem infestare parabat. Sed miles eius vehementer detractabat^a miliciam, obiciens,⁵ quod sibi, quotiens^b externorum hostium incursionibus quaterentur, Saxones pro muro fuerint, nec ullis unquam, cum facultas suppeteret, laccessierint iniuriis; postremo si calamitatem, quae ad presens urgeret, quandoque propulsarent, graves penas iniustae huius infestationis a¹⁰ populo Danorum exacturos. Cum haec privatim et publice iactitarent, rex veritus, ne in eo discrimine a milite desertus ludibrio fieret hostibus, naves retrahi iussit et nulla regioni clade illata Saxonia excessit. Ita tantus ille bellici apparatus fervor impune deflagravit³.¹⁵

1073.
Oct. 20.

Principes Saxoniae XIII. Kal. Novembris iuxta conductum venerunt in Gerstengun^c cum XIII milibus armatis, caetera multitudine ad custodiam regionis atque in obsidione castellorum derelicta⁴. Aderant etiam^d ex parte regis Mogontinus^e archiepiscopus, Coloniensis^f archiepiscopus, Mettensis^g episcopus⁵, Babenbergensis episcopus⁶, Gozelo Lutheringorum^h duxⁱ, Rüdolfus^k

a) detractabat B 1. 2; cf. supra p. 100, l. 29. 106, l. 15 et saepius. b) quoties A 1 semper; quociens B 1 semper. c) Gerstengen B 1. 2. d) om. B 1. 2. e) Moguntinus B 1^a. f) Col. arch. om. B 1^b. g) Metensis B 1^a. 2. h) Lutthering. A 1. 1^a; 25 Luterig. B 2. i) et B 2. k) Rudolfus A 1; Rudolfus B 1^a. 2.

1) Cf. supra p. 147. A. 1074. *Heinricum Suenonem regem* promissionis iuramento confirmatae commemorasse Bruno c. 36. scribit. Sed cum foedus contra Saxones inter reges certe non factum sit, *Heinricus illum de pacto appellare non potuit.* 2) *Reginonis chronico lecto didicit* 30 *Lamp. Danos antiquos naves per fluvios sursum evexisse (a. 888. 890), nonnunquam per siccum traxisse, unde ineptissime dixit Danos naves in fluvium quandam (quem ignoravit!) per longa terrarum spacia traxisse.* 3) *Fabellam hanc esse ineptissimam nemo non videt praeter Wilhelmum de Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. III, p. 285. Hoc tempore Sueno Estrithson* 35 *non Saxones, sed Angliam invadere cogitabat, a. 1075. misit eo filium suum Knutonem cum 200 navibus, qui infecta re rediens ad Flandriam naves appulit. Cf. Ann. Anglosax., SS. XIII, p. 116 sq.; 'Two of the Saxon Chronicles' ed. John Earle (Oxford 1865) p. 215; Will. Malmesb., Hist. regum Angl. § 261, ed. Hardy p. 437; Freeman, 'Hist. of the Norman conquest' IV, p. 585. Non tam hac re Lampertum ad suam* *fabellam confingendam adductum quam eam pure commentum esse censere mallet. Cf. Delbrück p. 77, n. 2.* 4) *Etiam regius exercitus mense Oct. ineunte in territorio Hersfeldensi, hox procul a Gerstungen* *ex conducto (cf. supra p. 158) convenisse, sed mox dimissus esse videtur; 45 cf. Carm. de b. Sax. II, 1—5; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276: disposita . . . expeditione in Saxoniam.* 5) *Herimannus.* 6) *Herimannus.*

Suevorum dux, Bertholdus^a Carentinorum dux, missi a rege, ut causam, quam adversum se afferrent, discuterent. Ipse eo venire noluit, sed in civitate^b Wirceburg^c exitum rei prestolabatur¹, precavens scilicet, ne tumultuantis populi furor sua magis presentia efferatus aliquid forsitan in se, quod secus esset, admitteret. Igitur principes Saxoniae principum qui a rege venerant pedibus provoluti rogabant per Deum, ut ad ventilandam causam suam intenti cognitores et iusti iudices adessent nec perpenderent, quantum quamque^d in re publica inusitatum opus aggressi essent, sed quae calamitas eos ad haec extrema coegisset. Accepta deinde dicendi copia suas singuli iniurias exposuerunt, quae in ipsos singulos, quae etiam in gentem suam^e rex nefanda facinora commisisset, quibus^f preterea inauditis criminibus ipsam regii nominis maiestatem polluisset². Obstupuerunt^g principes qui a rege venerant, et pre immanitate scelerum secundum prophetam^h tinniebant aures omnium, nec eos, quod pro libertate sua, pro coniugibus, pro liberis arma sumpsissent, sed quod intollerabilesⁱ contumelias muliebri^k patientia tamdiu supportassent, culpandos censebant. Cumque toto triduo consilia contulissent³ et, quid facto opus esset, communi sollicitudine perquirerent, haec postremo cunctis sententia convenit, ut reprobo rege alium, qui gubernando regno idoneus esset, eligerent⁴. Id tamen haut^l temere publicari placuit, donec, rege^m per occasionem pacis in remotiores partes regni abducto, cum caeteris regni principibus consilium hoc communicarent. Propter hoc vulgari iubent in plebem, in hanc sententiam utriusque partis principes

1073.
Oct. 20.

*p. 203.

Ier. 19, 3.

Oct. 20—22.

a) Bertoldus B 2. b) om. B 2. c) Wirceburg B 2. d) quaque A 1. 1^a. e) om. B 1. 2. f) quibus — polluisset om. B 1^b. g) Obstupere B 1^b. h) propheciam B 1^a. — tynn. B 2. i) intolerab. A 1. B 1^b. k) mulibri B 1^b. l) haut A 1. B 2. n) om. B 1^a.

1) *Herbipoli colloquium illud factum esse falso procul dubio tradit Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276.* 2) *Cf. supra p. 162, n. 2.* 3) *Cf. p. 131, n. 2.* 4) *Ridiculum est quod Lamp. narrat, cunctos principes praedictos, etiam igitur episcopum Babenbergensem, Gozelonem ducem, huiusmodi consilii participes fuisse (cf. Floto I, p. 396). Si quidem confers ea quae Carmen II, 31. 42—44. significat et Bruno c. 17. 31. 35. de pacto inter Suevos (i. e. Rudolfum ducem) et Saxones inito dicit, tunc ea quae infra de Reginero narrantur, aliquid perduellionis tunc actum esse a nonnullis principibus elucere videtur. Sed Lamperto nulla fides danda est in his quae hoc loco et infra p. 168. de Rudolfo rege eligendo profert, hoc commentus, ut iam tunc regem regno indignum a principibus indicatum esse ostenderet. Cf. E. Meyer p. 27 sqq. O. Grund, 'Wahl Rudolfs v. Rhein- felden' p. 32 sqq. nimis credulus Lamperti commentis eradit.*

1073.
Oct. ex. consensisse, ut Saxones regi pro admissa in eum atque in rem publicam temeritate^a satisfactionem congruam proponerent, rex autem eis et facti impunitatem et iniuriarum, quibus ad defectionem eos coegisse insimulabatur, de caetero securitatem sub iureiurando promitteret¹. 5 His rebus conficiendis tempus statutum est in natale^b Domini, rege eam^c festivitatem Coloniae celebraturo². Et profecto Rūdfolum^d ducem ibidem absque dilatione regem constituissent, nisi ille pertinaciter resistendo iuraret³ nunquam se in hoc consensurum, nisi a cunctis 10 principibus conventu habito, sine nota periurii, integra existimatione sua, id facere posse decerneretur.

Saxones in sua cum pace redierunt. Caeteri principes Wirceburc^e profecti sunt⁴, regi quae gesta fuerant nunciaturi. Qui protinus nihil hesitans pedibus, ut dici 15 solet, in sententiam abiit⁵, et dummodo pax conveniret, quascumque condiciones imposuissent, se promptissime laturum spondit^f. Celebrata ibidem omnium sanctorum festivitate, Ratisponam ire instituit, animadvertens, quod principes Rheni^g aliquantula Saxonici furoris labe 20 iam infecti minus minusque in dies^h ad exhibenda sibi obsequiaⁱ devoti^k ac benivoli essent. Cumque inter eundem aliquot diebus Nurenberg moraretur, quidam, qui lateri eius iam diu familiarissime obversatus fuerat⁶, Regenger nomine, incertum aliorum instinctu an privato 25 in eum odio suscitatus, repente prorupit in medium et ducibus Rūdfolo^l ac^m Bertholdo grave adversus eum crimen detulit. 'Ego', inquit, 'et alii plerique, quos pessimae machinationis suae rex idoneos fore administros speraveratⁿ, nuper multis precibus magnisque pollicitationibus ab eo sollicitati sumus, ut, vobis ac caeteris regni principibus Wirceburg^o convenientibus et secretioris colloqui gratia paululum a multitudine remotis, armati in vos irrueremus et trucidatis sedicionis auctoribus ipsum periculo, rem publicam perturbatione^p libe- 35

a) temeritatis B 2. b) sic A 1; natali A 1^a; natī B 1^a; nativitatem B 1^b, 2. c) ea A 1. d) Rūdfolum A 1. B 1^a; Rūdfolffum B 2. e) Wirceb^l B 1^a; Wirceburg B 1^b; Wirceburg B 2. f) respondit B 2. g) Reni B 2. h) in dies om. B 1^b. i) exh, colloquia B 2. k) deuota B 1^a. l) Rūdfolo A 1. B 1^a; Rūdfolfo B 2. m) et B 1^a. n) sperabat, eadem manu superscr. sperauerat B 1^b. o) Wirceburg B 2. p) om. B 1^b, 40

1) *Carmen II*, 37—41. *exacte indicat, quid principes decreverint.*
2) *Assentitur Berthold.* (*Ann. S. Blasii*) p. 276. 3) *Cf. supra* p. 93, n. 2. 4) *Ubi rex die Oct. 27. moratus est; St.* 2768. 2769. *Cf. Berthold.* (*Ann. S. Blasii*) p. 276. 5) *Cf. supra* p. 71, n. 1. 6) unus quidam de consiliariis regis dicitur a Bertholdo (*Ann. S. Blasii*) p. 276. 45

raremus. Et caeteri quidem satis impigre susceperunt ^{1073.}
 negocium. Solus ego tam iusticiae respectu quam futuri ^(Nov.)
 iudicii metu detractabam^a opus nefarium, et quantum
 oblectari obstinatae sententiae audebam, dehortari eum
 5 conabar a proposito. Quapropter^b tanta in me incan-
 duit indignatione, ut a contubernio suo, quo me hacten-
 us caeteris^c familiariter perfruitum optime nostis, pro-
 tinus me amoveret et iugulandum apparitoribus suis
 obiecisset, nisi periculum imminens penetralibus pro-
 10 pere^d excedendo declinasset. His dictis in argumen-
 tum fidei locum expressit, consocios nominavit, et si rex
 inficiaretur, paratum se ait cum ipso, si id leges pate-
 rentur, vel cum quovis homine conserta manu rem divino
 iudicio committere. Vehementer haec verba permove-
 15 runt predictos duces, cum esset is qui deferebat homo^e
 haut^f obscuri nominis in palacio et apud suos inviolatae
 existimationis. Preterea ea res potissimum dictis fidem
 conciliabat, quod rex et aliis quibusdam principibus suis
 simili modo necem paravisse¹ et plerosque ex familiari-
 20 bus suis etiam occidisse iam pridem infamatus fuerat².
 Itaque legatos ad eum mittunt mandantque se iam nulla
 religione teneri sacramenti, quo ei fidem subiectionem-
 que firmassent, cum ipse prior fidem prodidisset et de
 salute sua tractantibus insidias machinatus fuisset. Pro-
 25 inde, nisi obiecta diluisset, nullam deinceps a se vel in
 tranquillis rebus fidem vel in perturbatis auxilium spe-
 rare debere. Aegre nimis id passus rex statim ad popu-
 lum retulit de importunitate Rüdolfi^g ducis, qui ut in-
 vadendi regni occasionem inveniret, cum verum sibi
 30 crimen impingere non posset, falsis suspicionibus et arte
 *p. 204. compositis^h rumoribus impeteretⁱ et obruere conareturⁱ
 innocentiam suam. 'Sed procul', ait, 'facessant verbo-
 rum pugnae, cessent callidaⁱ argumentorum phantas-

a) detra|| (*custos paginae*) detractabam A1; detract. B1.2; cf. *supra* p. 161, n. a.

35 b) Quappter B1^a. c) om. B2. d) proprie B1^a. e) deo B1^a. f) hand A1. B2.

g) Rüdolfi A1. B1^a. 2. h) impetraret B1^b. i) niteretur B2. k) calida B1^a.

1) *Nemo calumniatorum regis, neque ipse Lampertus, quidquam eius-
 modi protulerunt. Ea enim quae Bruno c. 57. 60. 61. de nece Rudolfo,
 Bertholdo, Ottoni a rege parata fabulatur, demum a. 1075. et 1076.
 40 facta esse dixit. His de rumoribus turpibus quidem Lamp. quaedam
 audivisse videtur, qui licet narrationem Regingeri fictam esse sibi per-
 suasum haberet, nec tamen facere potuit, quin eam in odium regis
 verteret (cf. Delbrück p. 38). Eo callidior et acutior Bruno eam silere
 maluit.* 2) Cf. Bruno c. 10—14.

1073. mata^a! Ego non verbis, sed manu mea refellam mendacium, et neglecta interim regii nominis maiestate, cum ipso duce Rūdolfo^b congressus detegam cuniculos fictae huius criminationis, qua maliciam suam palliare conatur, ut, si regnum amiserō, non mea culpa, sed per illius subplantationem^c periuriumque intelligar amisisse'. Tunc^d Udalricus de Cosheim, unus ex his qui consilii participes et sceleris administri destinati fuisse accusabantur, lenibus verbis dolorem regis mitigare studebat rogabatque eum, ne aliquid, quod infra regiam magnificentiam esset, vi doloris impulsus profiteretur; se melius multoque rectius cum Regingero vel cum quolibet homine collata manu et suam et ipsius innocentiam asserturum. Statimque ad ducem^e R[ūdolfum]^f abiit seque paratum dixit, quocumque modo ipse equum iudicasset, mendacium Regingeri refellere. Ille satisfactionem nec suscipit nec aperta fronte abnuat, sed ait se super hac^g deliberatione caeterorum principum sententiam expectaturum. Rex, sicut instituerat^h, Ratisponam contendit, omnibus invisus, omnibus suspectus, nec ipse iam cuiquam hominum satis fidei habens, cum hi quoque, quos intima familiaritate sibi devinxeratⁱ, ad primam ingruentis tempestatis nubeculam a se defecissent.

Interea Saxones crebris legationibus urgebant principes Rheni^k, ut vel sibi constituendi regis potestatem facerent, vel ipsi, quoniam^l et dignitate et multitudine superiores essent, quemcumque vellent, Saxonibus suffragium ferentibus, eligerent et constituerent, nec sinerent rem publicam unius hominis ignavia ad extremam usque vastitatem deperire. His accensus^m archiepiscopus Mogontinusⁿ, cui potissimum propter primatum^o Mogontinae sedis eligendi et consecrandi regis auctoritas deferrebatur, principes de toto regno Mogontiam evocavit, ut communi consilio Rūdolfum^p ducem regem^q constitueret¹. Quod ubi regi compertum est, assumptis secum

a) fantasm, B 2. b) R. A 1; Rudolfo B 1^a, 2. c) supplant, B 1, 2. d) Tum B 2.
 e) St. adduce(re) B 1^a. f) R. A 1, B 1^a; Rūdolfum B 1^b; Rudolfum B 2. g) re
 add, A 1; rei add, A 1^a. h) constituit B 2. i) definxerat A 1. k) Rheni B 2.
 l) quomodo A 1, 1^a. m) ascensus B 1^a. n) Moguntinus B 1^a. o) om, B 1^b.
 p) Rud, h, l, omnes. q) om, B 2. 40

1) Paulo post Sigefridum regis legatione ad Saxones functum esse narrat Lamp. (infra p. 172). Sane aut hic, aut illic, fortasse utroque loco alucinatur. Cf. Th. Lindner, 'Anno der Heilige' p. 107 sq.; Floto I, p. 398 sq., contra quem quod O. Grund l. l. p. 40. attulit nihili est.

quoscumque donis vel promissis ad studium suarum par-1073.
 tium allicere potuit, concitus de Baioaria remeavit, ratus
 ante omnia impediendae tantae rei curam agendam.
 Cumque prope Wormaciam in locum qui dicitur Loven-
 5 deburg^a venisset, gravissima egritudine correptus multis (*Dec.*)
 diebus lecto decubabat¹, spemque maximam hostibus
 suis fecerat tantos irarum motus sine sanguinis^b effu-
 sione posse confici. Sed ab infirmitate vixdum plene
 recreatus Wormaciam festinavit. Ubi cum magna pompa
 10 a civibus in urbem susceptus est, qui et paulo ante, ut
 sua erga eum studia clariora facerent, milites episcopi
 ingressum eius prohibere temptantes urbe expulerant et
 ipsum episcopum², nisi mature fuga lapsus civitate ex-
 cessisset, comprehendissent et vinctum ei misissent.
 15 Venienti ergo ei armati instructique obviam procedunt,
 non ad vim faciendam, sed ut conspecta eorum multi-
 tudine, armorum apparatu, expeditorum iuvenum fre-
 quentia animadverteret in arduis rebus suis, quantum
 spei in eis ponere debuisset. Operam suam benigne^c
 20 spondent, iusiurandum dant, sumptus ad bellum admini-
 strandum ex sua re familiari singuli pro virili portione
 offerunt et, quo advivant^d, pro honore eius devote se
 militaturos confirmant³. Ita rex civitate munitissima
 25 hanc, utcumque res cecidissent, tutissimum asilum habere
 cepit, eo quod esset et civibus frequens et murorum
 firmitate inexpugnabilis et ubertate circumiacentium
 regionum opulentissima et omnibus quae in bello usui
 esse solent copiis instructissima. Porro hi qui ab archi-
 30 episcopo Mogontino ad colloquium Mogontiam evocati
 fuerant, audito, quod rex concitus adventaret, plures
 metu perculsi eo venire dissimulaverunt. Pauci, qui
 venerunt, cum de tantis rebus sine aliorum principum
 35 discussionem sententiam ferre non auderent, irriti frustra-
 tique discesserunt. Ad quos rex legatos mittens, multis
 precibus eis vix et aegre extorsit, ut sibi familiaris col-
 loquii gratia in Oppenheim^e occurrerent. Quo dum,

a) Louendoburg B 2. b) sanguis B 1^a. c) sp. ben. corr. ben. sp. B 1^a. d) quoad
 vivant A 1. B 2; et coadiuvant B 1^a. e) oppenheim B 2.

40 1) *Regem prope Wormatiam aliquamdiu infirmatum esse iam mense
 Augusto, cum e Saxonia exivisset, Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276.
 falso procul dubio dixit.* 2) Adalbertum. 3) Cf. diploma regis
 datum Wormatiensibus a. 1074, Jan. 18 (St. 2770). *Infra p. 185 sqq.*

1073. datis utrimque^a obsidibus propter periculi suspicionem,
 (Dec.) venissent, pedibus eorum provolutus suppliciter orabat,
 ut memores iusti iudicis Dei, memores sacramenti, quo
 se Deo mediante obligassent, fidem sibi servarent in ad-
 versis. Si quid antehac excessisset, iuvenilibus animis⁵
 et aetati in vicium prona veniam darent¹; deinceps et
 malo correctum^b et annorum sensusque maturitate robo-
 1. Cor. 13, 11. ratum quae parvuli sint^c evacuaturum et quae virtutis,
 * quae honoris, quae regiae dignitatis, quae postremo^{*p. 205.}
 virum deceant, cogitaturum et amplexurum. Ad^d haec¹⁰
 illi responderunt frustra eum a se fidem expetere, quam
 ipse nec Deo unquam nec homini prestitisset; de quo
 ambigerent. in pace an in bello, amicis an inimicis in-
 festior suspectiorque esset, quique ante paucos dies positus¹⁵
 sibi in Wirzeburg^c et de salute eius tractantibus clan-
 culo carnifices mortemque preparasset. Sin aliquid habe-
 ret obtendere aut per quorundam factionem^f falsis cri-
 minibus se impetitum putaret, sineret Udalricum de Cos-
 heim, sicut professus fuisset, manum conferre cum Re-
 ginguero, ut, si vicisset, eos deinceps fidos sibi obnoxios-²⁰
 que sine omni inperpetuum^g contradictione haberet.
 Libenter rex suscepit condicionem, statuitque, ut^h certo
 die post octavamⁱ epiphaniae congressi prope Mogon-
 tiam in insula Rheni^k quae dicitur Marowa utriusque
 partis allegationem iusto iudici Deo decernendam^l per-²⁵
 mitterent.

(Aug.-Dec.)

Ea² tempestate hi qui in Hartesburg^m erant multa
 et preclara militaris audaciae facinora fecerunt. Nam
 sepe numero erumpentes preda in vicinis regionibus et
 strages hominum non modicas agebant, et priusquam³⁰
 Saxones ad vim arcendam frequentes confluere possent,
 se in castellum receperant. Maxime autem Goslariensi-
 bus propter viciniamⁿ exiciales erant. Plurimos enim
 eorum peremerunt et bona eorum, quae extra villam
 reperta fuissent, crebra incursione populabantur, et mer-³⁵
 catores exterarum gentium, ne consuetas merces eo
 conferrent, metu vitae amittendae inhibebant. Cum-
 que tempore quodam ad modicum inter eos pax con-

a) obs. utr. corr. utr. obs. B1^b. b) correct^m(turum) B2. c) sunt B2. d) At B1^a.
 e) Wirtzeburg B1^a; Wirzeburg B2. f) per quorū danacionem B1^a. g) i^{perper-}
 tum B1^a. h) in *add.* B1^a. i) oct B1^a; octavas B2. k) Rheni B2. l) dis-
 cernendam B2. m) hartessburg B2. n) vicinia B1^a.

1) Cf. *regis epist., Gregorii VII. Reg. I, 29a; Ann. Weissenb., supra*
p. 55. 57. 2) *Ad sequentia cf. Carmen de b. Sax. I, 139—237; Bruno c. 29.*

venisset, quidam ex castello Goslariam privatae rei^a ali^{1073.}
 quid ibi acturi venerunt. Ubi cibo potuque distenti,
 dum nimia potione incaluissent, sicut ebrietas mater
 esse^b solet iurgiorum, ceperunt adversum eos, cum qui-
 5 bus accumbebant, ineptos inconditosque sermones iacti-
 tare et Saxonibus ignaviam exprobrare^c, quod non mili-
 tari, sed ovina mente adversus regem arma sumpsissent.
 Indignati qui aderant Saxones sedicione concitata eos
 trucidaverunt forasque proiecerunt¹. Quod ubi his qui
 10 in Hartesburg erant^d compertum est, dedita opera se
 in ultionem sociorum suorum accinxerunt; et quia villam
 viris fortibus, vallis et seris undique^e munitam incur-
 sare haut^f satis tutum putabatur, dolo eos circumvenire
 parabant. Erat quidam Goslariae prefectus Bodo nomine²,
 15 regi tempore pacis acceptissimus, nunc quoque turbata
 re publica fidem inviolatam ei servans, occulte tamen
 metu Saxonum, ne deprehensus factione vulgi omnia
 sua amitteret. Is^g edoctus ab his qui in castello erant,
 pastores, qui Goslariensium pecora servabant, precio
 20 corripit, ut gregem paulo longius a villa in pastum
 eicerent. Missi de castello equites ea protinus abege-
 runt. Caeteri in montibus et silvis armati se abdiderunt.
 Perlato Goslariam rumore abactorum pecorum, unani-
 miter ad arma conclamant, summis omnes viribus in
 25 certamen ruunt, nec quisquam alterum operiebatur, sed
 citato quisque quantum poterat equo prior hostem in-
 sequi predamque excutere contendebat. Illi paululum
 fuga simulata cedebant insequentibus, donec eos ultra
 locum insidiarum incautos protraherent. Tunc sublato
 30 undique clamore, tam hi qui in castello remanserant
 quam hi qui in vicinis montibus se occultaverant impe-
 tum in eos fecerunt et tamdiu palantes fugientesque
 prosternebant, donec non ratio, sed fusi sanguinis horror
 ac sacietas occidioni^h finem facerent. Propter haec
 35 et alia huiusmodi placuit Saxonibus proximum castello
 collem occupare militesque imponere, qui contra excur-
 siones hostium sine intermissione intenti sollicitique ex-
 cubarent³. Nec sic tamen audaciae eorum modum im-

a) ibi rei al. B 2. b) solet esse B 1^a. c) exprobrare B 1^b. d) om. B 2. e) unum.
 40 unid. B 1^a. f) haud A 1. B 2. g) hic B 2. h) occisioni B 1, 2.

1) *Duos milites patibulo affixos esse a Goslariensibus tradit Carmen I, 183—185.* 2) *Dictus Boto advocatus Goslariensis in epist. Heccelonis episcopi Hildesheimensis, Sudendorf, Reg. I, p. 11, nr. 7.* 3) *Cf. Carmen II, 88—114; Bruno c. 29.*

1073. posnerunt, sed ubicumque oportunitas se prebuit, multa et in eos, a quibus asservabantur, et in alios provinciales hostilia fecerunt.

Dec. Interea instante iam natali^a Domini^b milites regis qui^c in^d Asenberg obsidebantur assidue^e legatos ad⁵ regem mittebant, rogantes per Deum, ut ad ereptionem eorum aliquod consilium exquireret, quoniam^f deficientibus alimentis extrema iam inedia tabescerent, et nisi mature periclitantibus consuleretur, aut moriendum sibi esse aut in hostium potestatem concedendum. Rex Mo-¹⁰gontinum et Coloniensem archiepiscopos ad colloquium evocans obnixè rogavit, ut Saxones^g convenirent^h agentque cum eis, ut ab oppugnatione castellorum, datis saltem ad modicum tempus induciis, recederent. Illi quamquam laborem hunc in irritum cessurum haut^h ¹⁵dubie scirent, tamen, quia molestus eis erat, facturos ^{*se} ^{*p. 206.} quod rogabantur promiserunt, statimque missis legatis mandaverunt principibus Saxoniae, ut sibi proxima ebdomadaⁱ post epiphaniam^k Corbeiae ad colloquium occurrerent. 20

Hoc anno post exortum bellum Saxonicum nulla deinceps exactio facta est decimarum in Turingia^{l, 2}, gaudentibus Turingis^l, quod occasionem invenissent, ut traditas^m sibi a patribus leges manu militari tuerentur, et dolente rege, quod, dum decimis immoderatus inha-²⁵ret, pene regnum cum vita amisisset.

Hoc etiam anno famosissimus ille Egen, qui duci Baioariae Ottoni capitale illud crimen intenderat³, comprehensus in quodam latrocinio a popularibus cecatus est et ad tantam egestatem redactus, ut deinceps ostia-³⁰tim circueundoⁿ stipem publicam peteret. Giso^o quoque comes et Adalbertus^p cum quatuor^q filiis suis, quibus inceptoribus idem perditus tragicam hanc fabulam confinxerat⁴, ab hostibus suis ob privatas quasdam inimicitias occisi sunt in castello ipsius Gisonis Hollenden^r, ³⁵Deo vindicante innocentiam ducis Ottonis.

a) sic h, l. A 1, B 1^b, 2; natal' B 1^a. b) d' (saepè pro domini) B 1^a; die B 2; die domini A 1. c) om. B 1^b. d) om. A 1, 1^a. e) assidue A 1. f) quomodo A 1, 1^a. g) et Thuringos add. B 5^b, qui haec habet — l. 25. h) haud A 1, B 2. i) hebdomada A 1 semper; ebdomoda B 1^b. k) epiphanie B 1^b, 2; epiph' B 3^b. l) Thur. B 1, 2, 3^b. m) tradita B 1^a. n) circueundo B 1^b. o) Giso B 2. p) Adelb. B 2; Adebertus B 1. q) III A 1; 4^{or} B 2. r) Hallenden B 2.

1) Eadem fere verba supra p. 162. 2) Cf. *epist. Sigefridi ad Gregorium VII*, Jaffé, *Bibl. V*, p. 87, nr. 40. 3) *Supra* p. 113. 4) Cf. *Mehmel, 'Otto von Nordheim'* p. 52 sq.

MLXXIII. Rex natalem^a Domini Wormaciae celebravit, longe aliter ibi victitans, quam regiam magnificentiam deceret. Nam neque ex fiscis regalibus quicquam servicii ei exhibebatur, neque episcopi aut^b abbat^ces vel aliae publicae dignitates consueta ei obsequia prebebant, sed in sumptus quotidianos^c necessaria ei vili precio coemebantur¹. Erant tamen cum eo nonnulli ex principibus, sed hi neque cum eo serviciorum apparatu neque cum ea militum aut apparitorum frequentia, qua soliti fuerant, sed cum paucis et pene privato habitu ad salutandum eum venerant, ne scilicet manifestae defectio-
 10 nis notarentur, si evocati ad curtem venire detrectarent. Quos tamen ille nullo modo a se abscedere permittebat, reputans, quod, si minus auxilii sibi, hostibus tamen multum terroris allaturi essent, dum tam illustres in regno personas adversus se congregatas audirent.

Mogontinus^d et Coloniensis archiepiscopi die statuta^e Corbeiam iuxta condictum venientes, sicut in mandatis
 20 a rege habebant, rogabant Saxones, qui ibidem occurrerant, ut ab obpugnatione^e castellorum exercitum abducerent. At illi nulla ratione hoc se facturos responderunt. Preterea vehementer eos obiurgarunt, quod, dum deliberando et modo^f colloquia, modo inducias expetendo
 25 tempus tererent^g, et regi audaciam auxissent et sibi maximas commoditates vindicandae libertatis corrupissent; proinde recederent nec sibi ultra^h *verbis pacificis*¹ in dolo illuderent; se in eum locum progressos esse, ubi iam non muliebribusⁱ colloquiis, sed militaribus armis
 30 res expedienda^k sit. Vix tandem sedata multitidine ab his qui sapientiores erant, unanimi consensu statuerunt, ut^l proxima ebdomada^m post purificationem sanctaeⁿ Mariae² Friteslar^o convenirent ibique communicato cum caeteris regni principibus consilio periclitanti rei publicae rectorem, qui omnibus placuisset^p, constituerent.
 35 Regi quoque mandaverunt, ut, si ita sibi^q expedire iudicaret, die statuta^r presto adesset et ius suum non per

1073.
Dec. 25.1074.
Jan. 12—18.

1. Mach. 7, 10.

a) nat¹ B 1^a, 3^b; nativitatem B 1^b, 2. b) neque B 1^a. c) quotid. A 1; cottid. B 1.
 d) haec — anxiantem (p. 174, l. 13) habet B 3^b. e) oppugn. A 1. B 1^b, 2, 3^b. f) modo
 40 B 1^b. g) tererant A 1; tererent B 1^a. h) ultro B 2. i) mulieribus B 1^a, 3^b;
 br e corr. B 1^b. k) experienda B 2, 3^b. l) in B 1^b. m) hebdomada A 1; hebdomeda
 B 1^b. n) beato B 1^b. o) friteslarie B 1^b. p) placuisset B 3^b. q) om. B 3^b.
 r) statuto B 1^b, 2; cf. l. 18.

1) Eadem fere vide supra a. 1066, p. 100.

2) Febr. 3—8.

1074. epistolas aut per internuncios, sed presens ipse viva voce
(*Ian.*) expostularet.

Postquam in hanc sententiam digressi sunt, Turingi^a tertia dehinc die eos qui in^b Asenberg erant in edia expugnatos in deditioem acceperunt impunitosque⁵ dimiserunt, castellum succenderunt, statimque alii castello quod Spatenberg^c dicebatur exercitum admoverunt. Castellum Vokenrot^d paucis ante diebus ceptum fuerat obideri. Et quia regina in eo toto tempore belli huius servabatur, iussu regis profectus eo abbas Herveldensis¹,¹⁰ consentientibus Turingis^a, eam^e inde accepit atque Herveldiam adduxit pregnantem et iam de partus vicinitate in dies anxiantem. Cunque ibi diebus multis moraretur — nesciente scilicet rege propter perturbationem rei publicae, quo eam mittere posset servandam² —, II. f.¹⁵
Febr. 12. Idus Februarii, feria IIII.^g peperit filium³. Is^h quoniamⁱ infirmari et ^aiamian^k expiraturus^l putabatur, ^{*}p. 207.
Febr. 14. tercio die baptizatus est ab Ezzone^m Altenburgensi episcopo, qui tunc forte apud abbatem hospitabatur, et nomine ataviⁿ sui Conradus^o est vocatus. Et quoniamⁱ²⁰ alii non aderant, qui digne^p eo munere fungerentur, abbas et alii plerique fratres Herveldensis cenobii^q eum de sacro fonte susceperunt.

(*Ian.*) Reginger, qui ad sugillandum regem contra Udalricum^r de Cosheim proposuerat, ante paucos dies in²⁵ eundae^s congressionis dirissimo demone arreptus, horrenda morte interiit⁴.

Interea^t rex, cum videret, quod paulatim a se principes deficerent, et hostium ferocitas sua magis patientia incrudesceret, pudore compulsus pariter et necessitate³⁰

a) Thur. B 1. 2. 3^b. b) *om.* B 1^b. c) Spatenberg dicitur (*fr*) B 3^b *solus*. d) Vokenrot B 2. e) eandem P. f) secundo B 2; pridie B 1^b. g) quarta B 1^b. 2. h) Hic B 2. i) quomodo A 1. 1^a. k) inf. eciam iam B 1. l) exspir. B 2. m) Ezzone B 1^b. n) atavi B 1^b. o) Conr. B 1^a; Cunr. A 1; Conr. B 2. p) digni B 2. q) Herveldem eum (*cen. om.*) B 2. r) Uodalr. B 1^a; Udalr. A 1. B 2. s) in eodem B 1^a. 35 t) haec — amittere (p. 175, l. 4) habet B 3^b.

1) Hartwigus. 2) Potius quia rex ipse mox Hersfeldiam venturus erat, et quia regina haud longe ab hoc monasterio morata erat, eam illuc misisse videtur. Cf. 'N. Archie' XIX, p. 192, n. 1. 3) Cf. *Inst. Herveld.* (*infra*); Berthold. (*Ann. S. Blasii*) p. 277; *Ann. Yburg.*, 40 SS. XVI, p. 436, die Febr. 14. eum natum et baptizatum esse tradunt. In diplomate dato a. 1074, Ian. 28. in villa Breitenbach (prope Hersfeldiam), quo rex donationem reginae factam confirmavit, (St. 2772) legitur: ut eadem regina Berhta et a nobis concepta proles. 4) Consentit Berthold. (*Ann. S. Blasii*) p. 276. Dies ineundi certaminis constituta 45 erat paulo post Ian. 13 (*supra* p. 170, l. 23).

statuit extremam fortunae aleam temptare et cum Saxo-^{1074.}
 nibus, ubi primum copia fieret, collatis signis dimicare,
 magis eligens vitam honeste quam regnum per dedecus
 amittere. Multum enim animos militum ab eo avoca-
 verat^a, quod suis, qui quotidie^b oppugnabantur, ex-
 pugnabantur, expellebantur, non subveniebat^c, et aliis
 pro salute eius anxie desudantibus, ipse intra^d muros
 Wormaciae inertis ocio torpesebat; ut hoc crimen elue-
 ret, vel morte pacisci^e cupiebat. Igitur misit ad omnes
 principes regni eosque^f per Deum obsecrabat, ut sibi
 auxilio venirent, multa sua erga eos in preteritum bene
 merita commemorans, plura in futurum pollicens. Et
 multi quidem episcoporum protinus ad eum convene-
 runt¹, sed hi consiliis prebendis paratioris quam stipen-
 diis faciendis². Nam militibus suis domi relictis, ipsi
 cum paucis et pene privati aderant, ea^g scilicet mente,
 ut et de inobedientia apud eum excusarentur et causam
 eius, quam vehementissime omnes improbant, non
 multum adiuverent. Sed archiepiscopus Mogontinus,
 archiepiscopus^h Coloniensis, episcopus Argentorati³, epi-
 scopus Wormaciensis, quem civitate sua supra expule-
 rat⁴, preterea ducesⁱ omnes, Baioariae^{k, 5}, Sueviae, Lutheringiae^{1, 6},
 Mosellae regionis⁷, Carentinorum⁸, milites
 etiam Fuldensis⁹ et Herveldensis abbatum constanter
 ei contradixerunt, nolle se ad oppressionem innocentium^m
 arma ferre, qui si etiam aliquid, quod gladio vindice
 plecti debeat, admisissent, ad hoc eos gravis et facile
 excusabilis necessitas impulisset¹⁰.

Rex Wormacia egressus VI. Kal. Februarii Her-^{1000, 27.}
 veldiam cum exercitu venit. Eo die visum est in caelo

a) euocaverat B 2, Schr.; euacauerat A 1. b) cottidie B 1^a. c) subveniret B 1^b.
 d) inter B 1^b; in muris B 2. e) pascisci B 1^b, 2. f) eos B 2. g) ea — adiuverent
 om. B 2. h) om. B 1^b. i) drcus A 1. k) Baioirie B 1^b. l) Lutheringae A 1, 1^a.
 m) innocentium A 1, 1^a.

35 1) *Udo Treverensis, Liemarus Bremensis, Embrico Augustanus, Eppo
 Cicensis, Gundeharus Eichstetensis, Ellenhardus Frisingensis, Herimanus
 Mettensis, Theodericus Viridunensis, ut ex diplomatibus (St. 2771,
 2772) patet.* 2) *Parvum exercitum regium collectum esse dicit etiam
 Carmen II, 117. 118. 187—190; quocum bene consentit Berthold. (Ann.
 40 S. Blasii) p. 276. Bruno c. 31: exercitu quidem magno, sed non ad
 praeliandum parato, nisi necessitas cogeret, congregato.* 3) *Werin-
 herus II.* 4) *Qui p. 169. ante adventum regis fuga clapsus esse
 dicitur.* 5) *Welfo.* 6) *Inferioris, Gotefridus III. (Gozele).* 7) *I. e.
 Lotharingiae superioris, Theodericus.* 8) *Bertholdus.* 9) *Wideradi.*
 45 10) *Nonnullos praedictorum hiberno tempore, expeditione non indicta,
 impediende abfuisse coniciendum est, ut censet Th. Lindner, 'Anno der
 Heilige' p. 83, n. 1; cf. 'N. Archiv' XIX, p. 191.*

1074. signum mirabile. Oriente sole duae simul columnae
 Jan. 27. aurei coloris, splendidissimi fulgoris, dextra^a leuaque
 oriebantur, quae, usquequo sol aliquantis lineis in altum
 excresceret, eodem iubare rutilantes permanebant. Pre-
 cedenti quoque nocte caelestem arcum circa gallorum⁵
 cantum serenissimo caelo plerique viderunt. Frigus erat
 validissimum, et hiberna siccitate arebant omnia, in tan-
 tum ut flumina non superficietenus glacie constricta,
 sed tota preter solitum in glaciem conversa viderentur¹.
 Unde panis inopia vehementer laborabat exercitus, eo¹⁰
 quod propter rigorem fluminum ubique cessante mola-
 rum usu ipsum, quod forte invenissent, frumentum com-
 Jan. 26. minuere non poterant. Rex, pridie quam Herveldiam
 veniret^b, misit abbatem Herveldensem ad Saxones, qui
 in ulteriore ripa Wirrae fluminis² ad XL milia congre-¹⁵
 gati residere ferebantur³, investigare ab eis, an nuncii
 (Jan. 27—
 Febr. 1.) sui tuto ad eos ire ac redire possent. Ipse transgressus
 Herveldiam⁴ in proximis villulis reditum abbatis presto-
 labatur duobus ferme milibus^e a predicto fluvio^d; nec
 ulterius castra movere voluit, donec miles frequentior²⁰
 conveniret, et ipse diligentius perquireret, an aliqua spes
 recuperandae pacis reliqua esset. Siquidem audierat
 Saxonibus placuisse, ut ei ingressum Turingiae^e non
 concederent, sed statim in ipsa ripa fluminis predicti,
 quod Hassiam Turingiamque^e dirimebat, instructa acie²⁵
 exciperent venientem. Fluvium glacies pedestri itinere
 commeabilem fecerat. Ea res maiorem ei metum incu-
 tiebat, ne forte, dum adhuc imparatus imparque tantae
 multitudini esset, hostes super eum^f nulla itineris diffi-
 cultate prepediti repente irruerent. Ideoque consiliariis³⁰
 suis graviter succensere dicebatur, quod eum Wormacia-
 egredi et in tantum discrimen ultro se precipitare per-
 misissent. Saxones enim in tantum abundare^g multi-
 tudine ferebantur⁵, ut XI^h milia plebis, quoniamⁱ subito
 clamore^k in expeditionem evocata cibos secum non³⁵

a) dextera B 1b. b) veniret B 1b; venit B 2. c) miliaribus A 1a. B 1c. d) flumine B 2. e) Thur. B 1. 2. f) om. B 1. 2. g) habund. B 1. 2. h) undecim A 1. i) quomodo A 1. 1a. k) clamore B 1a.

1) *Consentiunt Carmen II, 146—162; Bruno c. 32; Ann. Yburg. l. l.*
 2) *Apud oppidum Vacha; Bruno c. 31.* 3) *Exercitu regis 6 milium 40*
Saxones decies plures copias habuisse dicit Carmen II, 190. 4) *Ipsa*
die, quo eo advenerat, cum habeamus diplomata data Jan. 27. 28. in
villa Breitenbach ad Fuldam fluvium sita, St. 2771. 2772. 5) *Con-*
sentit Bruno c. 31.

*p. 208. sumpsissent, in domos suas^a tamquam minus *sibi ne-^{1074.}
cessaria remitterent. (Jan. 28—
Febr. 1).

Inter has moras exercitus regis predae quam pugnae
avidior per contiguas Herveldiae villas longe lateque
5 discurrebat easque hostiliter depopulabatur et sub pre-
textu necessarij victus, quo in miliciam aleretur, preter
miseram vitam nihil reliquum faciebat innocentibus¹.
Neque rex prohibebat iniuriam, ut militem hoc precio
redemptum devociorem sibi faceret. Qua^b clade ita at-
10 tritae^c atque exhaustae sunt possessiones Fuldensis
monasterii atque Herveldensis, ut, ingravescente alimen-
torum inopia, magna cum difficultate fratres retineren-
tur in monasteriis. Abbas Herveldensis reversus a Saxo-
nibus retulit eos preter omnium opinionem mitia atque
15 pacifica respondere, quod scilicet non ita expertes ratio-
nis, ita sint inmemores vulgati etiam apud barbaras
nationes iuris gentium, ut nesciant ab iniuria legatorum
etiam inter atrocissimas inimicicias temperandum. Se
extrema necessitate compulsos^d in aciem processisse,
20 nec ad persequendum quenquam, sed ad se protegendos
iniuriasque propulsandas arma sumpsisse; si ea neces-
sitas adimatur, etiam nunc pacem quam bellum^e malle
et districtos iam gladios libenter in vaginam remittere.
Grata admodum erat his qui cum rege erant responsio.

25 Tunc missi sunt quatuor ex episcopis² agere cum
eis de pace et promittere ex nomine regis, quod omni-
bus, quae rationabiliter postulassent, et quae electi ex
utraque parte indices equa^f censuissent, promptissime
annueret, dum ipsi quoque vicissim iustis condicionibus
30 adquiserent³ et mansuetudinem eius quam manum
militarem experiri mallent. Ad haec illi responderunt^h
nihil aliud se postulare, quam quod multis iamⁱ sepe
legationibus postulassent³, scilicet ut castella, quae ad
oppressionem eorum per Saxoniam et Turingiam^k ex-
35 truxerat¹, sine dilatione dirui iubeat; ut sua singulis
patrimonia per vim seu per^m calumpniamⁿ erepta resti-

a) suos corr. suas B 1^b. b) Quia B 1^a. c) atrite B 1^b. d) compulso[s eras.] B 1^a.
e) bella B 1^b. f) om. B 1^a. g) acquiese. B 1^a c. 2. h) respondere B 1^b. i) om.
B 2; sepe iam B 1^b. k) Thur. B 1. 2. l) exstr. h. l. B 1^a. 2; exstruxerit A 1; ex-
40 truxerit A 1^a. m) om. B 2. n) calumpniam B 1^a h. l. 2 semper.

1) Cf. *Carmen II*, 163. 169. 2) *Inter hos Embrico Augustanus; Ann. August., SS. III*, p. 128. 3) *Veras pacis condiciones a Saxonibus propositas tradit Bruno c. 31; quas Lamp. exponit, eae partim re. ae, partim ab ipso excogitatae sunt. Cf. E. Meyer p. 31 sqq.*

1074. tuat; ut duci Ottoni, ad quem extinguendum falsa cri-
 minatione et pessimo nefarii^a hominis artificio impu-
 denter abusus sit, ducatum Baiariae reddat¹; ut epi-
 scopo Mogontino, episcopo Coloniensi, duci Rudolfo^b,
 postremo omnibus qui in hac dissensione ab eo defecis-
 sent aut aliquid, quod eum lederet, aliarum partium
 studio admisissent, impunitatem tribuat nullasque^c in-
 perpetuum^d offensae huius penas^e exigat; ut libertatem
 genti suae et legitima^f a primis temporibus statuta
 rata atque inviolata manere sinat; ut totam in sola¹⁰
 Saxonia aetatem inerti ocio deditus non transigat, sed
 interdum Goslaria decedens, regnum suum, quod maio-
 rum eius industria latissimum sit, circueat²; aecclesiis
 et monasteriis, viduis et orphanis et caeteris qui calum-
 niam patiantur iusta faciat et regiam dignitatem, quam¹⁵
 nomine preferat, regalium morum et operum claritate
 exornet. Si haec se facturum fidelissime polliceatur et
 ad firmamentum indubitatae fidei fideiussores sibi det
 eosdem, quos nunc habeat recuperandae pacis interces-
 sores, principes regni: paratos se arma deponere, pacem²⁰
 suscipere et deinceps dicto obtemperantes vivere; sin
 autem, sacramento se obstrictos esse, ut, quamdiu sibi
 vitalis calor ultima scintilla supervivat, pro libertate,
 pro legibus, pro patria sua indefessi dimicent. Dura
 nimis regi visa est exactio, cepitque huc et illuc anxius²⁵
 tergiversari fidemque principum suorum appellare, ne
 se sub iugum tam fedae condicionis ad sui omnium
 ignominiam mitti paterentur; illud pre caeteris intolera-
 bile^g iudicans, quod castella sua destruere et hostibus
 suis premia pro suppliciis reddere cogebatur. Cumque³⁰
 sprete pace, quae offerebatur, sequenti die exercitum
 recenseri aciemque ad pugnam instrui placuisset, misit
 circumquaque ad habitacula principum, iubens, ut suos
 singuli ad aciem instruendam producerent. Omnes
 promptissime se dicto parere sponponderunt^h, sed rede-³⁵
 untibus nunciis, nullusⁱ castris est^k egressus, detrectan-
 tibus cunctis opus nefarium, ut eis, quorum causam
 iustissimam estimarent, certamen inferrent. Ex alia

a) hom. nef. B 1^b. b) sic h. l. omnes (Rudolfo B 2). c) nullaque B 2. d) im-
 perp. B 1^b. e) sic Vita Lulli; paenas A 1. f) legitima A 1. B 1^a. g) intollerab. 40
 B 1^c. 2. h) sponponderunt B 1^b. i) nullis B 2. k) om. B 1^b.

1) Hoc regem Ottoni promississe, ut in pacem consentiret, non a Saxo-
 nibus expetitum esse tradit Bruno c. 30. 31. 2) Cf. supra p. 151.

quoque parte castra Saxonum non minima sedicione qua- 1074.
 tiebantur. Plebs universa tumultuabatur contra princi- (Ian. 29—
 pes, quod se frustra in tantas bellorum procellas impu- Febr. 1).
 lissent. Cum enim nunc victoriam omnia spondeant, et
 5 oportunitas ad votum arrideat, ad quam ab exordio belli
 anhelantibus semper animis suspiravissent, ipsi repen-
 tina penitudine correcti^a manus supplices tendant^b,
 pacem petant et ei, a quo totiens elusi sint, iterum se
 eludendos muliebri socordia^c et puerili levitate tradant.
 10 Duci quoque Ottoni vehementer insistebant^d, ut accepto
 super se regno ducatum sibi preberet^e ineundi certa-
 minis et prospera omnia promittenti Deo manus suas
 operamque non negaret.

*p. 209. "Tunc circumstantes regem hi, quorum consilio

15 familiarius uti consueverat, cum subterfugiendae condi-
 tionis studio divina atque humana omnia sollicitantem
 viderent: 'Nullum', inquit, 'o rex, habemus diverticu-
 lum: aut equanimiter suscipienda est condicio, quam
 imposuerint, aut regnum cum magno etiam vitae peri-
 20 culo amittendum. Acie vis^f configere periculumque^g
 armis propulsare? sed qua virtute, putas, is miles hos-
 tem congressus proteret, qui modo ad recensendum exer-
 citum nomen^h dare iussus ne castris quidem exire voluitⁱ?
 Parvulo intervallo abest hostium infinitus exercitus; sed
 25 cunctis hostibus plus tibi formidandi sunt hi^k, qui lateri
 tuo familiariter obversantur, qui interim tibi simulata
 fide blanda loquuntur, quamdiu eos, quibus se sacra-
 mento obligaverunt^l, prelio lacescere non coguntur.
 Quodsi classica insonuerint, et pressius posito pede aut^m
 30 feriri aut ferire angustia loci coartabuntur, nimirum aut
 dicto cicius diffugient, aut te deserto ad partes hostium
 transibunt. Unde saciusⁿ fuerat Wormaciam^o non ex-
 cedere quam in extremum discrimen progressum fidei
 principum tam iniquo tempore experimentum querere.
 35 Unum tamen patet incisae^p spei et undique impeditis
 rebus effugium, si facturum te quae postularis incunc-
 tantur promittas. Ita et iuveniliter exultantium hostium
 ferocitatem eludere et periculum, quod faucibus urget,
 evadere et regnum deinceps, sopitis inperpetuum cunctis

40 a) correcti B 2. b) tendēt corr. tendāt B 2. c) sordia A 1; sordida P. (sed A 1^a et
 Schr. socordia). d) instabant B 2. e) praebere A 1. f) ius B 1^a. g) periculum
 B 1^a. h) bis scr. B 1^a. i) voluit² (pro voluit?) B 1^a; voluerit B 1^b. k) om.
 B 2. l) obligavere B 1^b. m) aut feriri om. B 1. 2. n) satis B 2. o) Wormacia A 1.
 p) inseite B 2.

1074. simultatibus, poteris obtinere'. Tum^a ille non tam ratione
 victus quam necessitate, cum omnia prius incassum per-
 temptasset diverticula, tandem accitis ad^b concilium
 principibus permisit^c, ut pro suo arbitratu tantos motus
 componerent, promittens se indubitata fide omnibus^{d. 5.}
 annuere, quae ipsi^e conficiendis tantis rebus competere
 iudicassent. At illi responderunt^f non aliam prorsus
 patere viam subterfugiendi, quod stricto^g iam mucrone
 comminus^h intentaretur, prelii, quam ut faceret quae
 Saxones postulassent. Quod cum sub testificatione nomi-
 nis Christi spondissetⁱ, profecti sunt ad eos XV epi-
 scopi et quicquid principum in castris erat referre illis
 regis voluntatem. Multae ibi dictae sententiae, multa
 sunt^k conquisita argumenta, cum propter suspectam regis
 ferocitatem et sepenumero spectatam fidem nulla Saxo-
 nibus viderentur satis tuta consilia. In longum pro-
 tracta^l deliberatione, ad ultimum hoc pacto recuperan-
 dae paci consenserunt^m, ut, si quando rex acceptae lesio-
 nis memor sententiam revocare aut aliquid eorum, quae
 modo suprema necessitate compulsus statuisset, in irri-
 tum ducere conaretur, omnes eodem quo nunc sacra-
 mento obstricti arma repeterent, iniuriae obviam irent
 et tamquam evidentis periurii reum, cunctis regni prin-
 cipibus suffragium ferentibus, de regno proturbarent¹.
 In haec verba omnes ut erant conglobato agmine ad
 videndam faciem regis processerunt ipso die purificatio-
 nis sanctae Mariae², preeuntibus his qui reparandae
 pacis mediatores fuerant episcopis et aliis principibus.
 Quos ille venientes honorifice suscepit, osculum prebuit
 et pacis condiciones, quas per internuncios significaverat, 30
 vivae vocis auctoritate roboravit.

Ita compositis omnibus ex sententia, his qui partes
 suas impensius curaverant dona iuxta magnificentiam
 regiam largitus est, dimissisque singulis in locum suum,
 ipse iunctus Saxonibus Goslariam perrexit³. Destinatis 35
 etiam circumquaque nunciis mandavit, ut ab oppugna-
 tione castellorum exercitus abduceretur, et hiⁿ qui in

a) Tunc B 1^b. c. b) in B 1^b. c) promisit B 1^b. d) om. B 2, ubi p. h. l. del. e) ipsis
 B 1^a. f) respondere B 1^b. g) districto B 1^b. h) cominus B 1^a h. l. i) spondis-
 disse B 1^b. k) sibi B 1^a. l) protracta B 1^a. m) consensere B 2. n) his B 1^a, 40

1) *Lampertum hanc conditionem commentum esse patet.* 2) *Consentiunt Ann. August. l. l., Yburg. l. l., Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276. In villa Gerstungen hanc pacem factam esse dicit Lamp. infra p. 183, l. 14. et 200 sq.* 3) *Consentiunt Bruno c. 31; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276; Carmen II, 210.*

castellis erant nihil deinceps hostile in provinciales face-^{1074.}
rent, sed ubi primum cibaria, quae in^a diutinam belli ^(Febr.)
administrationem affatim congesta^b fuerant, consumpsis-
sent, ipsa castella provincialibus traderent funditus di-
5 ruenda. Nec Saxones magnopere curabant has inducias,
quamvis non minimum haberent suspectas, cum in potes-
tatem suam redactum scirent communi sententiae non
posse refragari.

Igitur cum venisset Goslariam, iuvenes qui in Har-
10 tesburg fuerant, quique propter res bene gestas in magna
apud eum admiratione habebantur, vehementer impro-
babant conventionem pacis, et quia secundum prophe-
tam^c dolus directus fuerat in manibus eorum, multa et ^{Dan. 8, 25.}
supra mensuram suam magnifica ei promittebant^d de
15 viribus suis, si in procinctu^e perstitisset. Ostentabant
etiam ad experimentum virtutis suae titulos interfecto-
*p. 210. rum Goslariensium dispositos per omne illud ^{spacium,}
quod a Goslaria usque in Hartesburg duobus ferme
milibus interiacet¹. Haec^f audiendo malis assuetus ani-
20 mus et per aetatem gloriae militaris avidus paulatim
reformabatur ad ingenium suum atque ad^g rigorem
pristinum, factique iam non^h mediocriter penitebat.
Cumque¹ a Saxonibus promissa sua reposceretur^k, cepit
rursum callidis responsionibus tergiversari et petere, ut
25 ad conventum principum regni communemque audien-
tiam res integra differretur, quatenus eorum iudicio de
singulis, quod honori, quod utilitati rei publicae condu-
ceret^l, statueretur. Illis annuentibus, precepit, ut VI.
Idus Marci principes de toto regno Goslariam conve- ^{Mart. 10.}
30 nirent.

Statuto die caeterorum principum nullus eo venit.
Saxones et Turingi^m cum infinita multitudine de tota
Saxonia et Turingia^m sacramento evocati aderant et hautⁿ
procul a Goslaria castrametati legatos ad regem miserunt
35 agere cum eo de condicionibus, quibus inter se et eum
pax convenisset. Triduo² integro et hi modo supplicando, ^{Mart. 10—12.}
modo terrorem bellicum intentando^o acriter instabant,
et ille sedulitatem instantium lubricis responsionibus

a) ad B 1^b. b) cong. f. his scr. B 1^a. c) propheciam B 1^a. d) promittebant A 1;
40 pmittebant B 1^a. e) pinctu B 1^a. f) Nec B 1^b. g) om. B 1^a. h) om. B 1, 2.
i) Cu (sic) B 1^a. k) reposecerentur A 1^a, B 1^c, P. Schr. l) condeceret B 2. m) Thur.
B 1, 2. n) haud A 1, B 1^c, 2. o) intemptando B 2.

1) Cf. *Carmen II*, 215—220.

2) Cf. *supra* p. 131, n. 2.

1074. eludere conabatur^a, et modo de absentia principum cau-
 Mart. 12. sabatur, ad quorum iudicium ea res potissimum specta-
 ret, modo obnixè flagitabat, ut, caeteris omnibus iuxta
 conductum manentibus, sola castella, quae summis im-
 pensis ad munimentum^b regni extruxisset^c, sibi condo-
 narentur¹. His scilicet salvis facilem ducebat caetera-
 rum rerum iacturam, eo quod speraret se in his, utcum-
 que res cecidissent, semper refugium habiturum et per-
 petuas a Saxonibus eius^d, quam nunc intulissent, contu-
 meliae penas exacturum. Iamque spretis legatorum 10
 supplicationibus, reprobatis familiarium suorum consiliis,
 fixus obstinatusque persistebat in proposito, cum subito
 nunciatur, quod Saxones, omissis^e internunciis, per quos
 antehac res agebatur, armati instructique ad palacium
 tenderent, nec iam promissa reposcere, sed ei valefacto, 15
 regem, quem deinceps belli ducem habeant, constituere
 vellent². Preterea archiepiscopus Premensis, episcopus
 Citicensis, episcopus Osenbruggensis^f et caeteri, qui
 propter impensius studium partium eius^g Saxonia effu-
 gati, possessionibus nudati, pluribus ignominiiis defor- 20
 mati fuerant³, unanimiter circumsteterunt eum per Deum
 obsecrantes, ut, si minus propriae^h, saltem eorum cala-
 mitatis miseretur, qui propriis sedibus odio nominis eius
 expulsi anno iam ferme integro per omnes miserias vitam
 traxissent; fidem se eiⁱ in adversis^k intemeratam ser- 25
 vasse, et quaecumque^l preter voluntatem accidissent,
 communicato labore tolerasse^m. Nunc quoniam Deus
 tantas rerum procellas benigna vice in sedem reduxis-
 set⁴, gauderet sorte sua⁵ et, ne^g deinceps tale naufragium
 incideret, tuta nunc statione locatus provideret. 30
 Quodsi res tranquillas et propicia divinitate iam ad
 honorem eius ex sententia compositas rursusⁿ intertur-

a) conabatur B 1^b. b) monimentum B 1. 2. c) extrux. h. l. A 1. B 1^a. 2. d) omni-
 bus A 1. e) obmissis B 2. f) Ossenbruggen B 2. g) om. B 1^a. h) proprie A 1.
 i) ei[s *eras*.] B 1^b. k) aduersus B 2. l) qucumque (quac.) B 1^b. m) toller. B 2. 35
 n) rursus B 1^b.

1) *Ipse Lamp. supra (p. 181, l. 4) dixit regem mandasse, ut castella Saxonibus destruenda traderentur; quocum consentit Carmen II, 215 sq. Solum castrum Hartesburgense regem retinere voluisse docet Bruno c. 33.* 2) *Bruno c. 33: populus . . . se statim ab integro 40 rebellem fore clamabat. Cf. supra p. 180, n. 1.* 3) *Cf. supra p. 150, ubi hi tres episcopi in simul nominantur. Facile apparet pure commentum esse Lamp. quod de consilio ab eis regi dato multis verbis narrat.* 4) *Cf. Horat. Epod. XIII, 7. 8: deus haec fortasse benigna reducet in sedem vice. H.* 5) *Ib. XIV, 15: Gaude sorte tua. H.* 45

bare atque implicare vellet, quos exitus habiturus esset, ^{1074.}
 ipse prospiceret; se superioribus malis iam usque ad ^{Mart. 12.}
 extremam lassitudinem defatigatos necessario deinceps
 loco et tempóri concessuros et genti suae, ne denuo
 5 patria expellantur, obnoxios futuros. Inter haec verba
 cum Saxones iam^a armata multitudine atrium palacii
 replese^b et ad vim faciendam paratos inconditis moti-
 bus perstreperere cerneret, tandem ancipiti^c periculo per-
 motus consensit, ut duci Ottoni ducatum Baioariae re-
 10 poscenti intra^d anni spacium iuxta principum iurisdictio-
 nem satisfaceret¹, castella vero sua omnia sine dilatione
 destrueret, sed ea condicione, ut Saxones et Turingi^e
 sua quoque castella, quae tempore regni eius extracta^f
 fuissent, pari modo diruerent², caetera etiam omnia,
 15 quae in Gerstengun^g pollicitus fuerat, fide integra ex-
 solverentur^h. Nec perficiendis quae promiserat impro-
 bitas³ Saxonum ullas indulsit inducias. Unde continuo
 missis circumquaque nunciis, Vokenrotⁱ et Spatenberg
 et caetera castella, de quibus questio promulgata fuerat,
 20 succendi ac penitus dirui fecit. In Hartesburg^k muri
 tantum sunt diruti, quantum ad infirmandam munitio-
 nem difficultatemque loci^l adimendam sufficeret. Caeteris
 aedificiis status mansit incolumis, eo quod aecclesia
 25 Goslaria decedens Wormaciam abiit ibique totam quadra-
 gesimam ab omni deinceps belli apparatu feriatas exegit⁴. ^{Mart. ex.}
 Porro vulgus Saxoniae, id potissimum, quod con- ^{Apr.}
 211. tiguas castello Hartesburg villulas^m incolebat, vehemen- ^(Mart.)
 30 ter offenderat, quod in Hartesburg^k ullae servatae essent
 reliquiae; nec quicquam tantis laboribus actum putabant

a) om. B 1^a. b) implese, *superscr.* re B 2. c) per. anc. B 1^a. d) inter B 1^b.
 e) Thur. B 1. 2. f) exstr. A 1. B 2. g) sic h. l. A 1. B 1^a. b. c. ; Gerstungun B 2.
 h) exolv. A 1. B 1^b. i) Volkenrott B 2. k) Hartesburg A 1 h. l. l) loca, *eadem*
 35 *manu superscr.* ci B 1^b.

1) Cf. *supra* p. 178, n. 1. 2) Hoc confirmatur epistola principum
 Saxoniae, Bruno c. 42; cf. *ib.* c. 34. 3) Haec vox, quam nonnulli ut
 Delbrück p. 73. falso interpretati sunt, hoc loco eam vim habet ut Ovid.
Ars am. I, 676: et improbitas muneris instar habet (*Verg. Georg.* I, 145:
 40 labor improbus) etc.; cf. *supra* p. 95, l. 20. Neque eam ut 'Geschichtsschr.
 2. Aufl.' XLIII, p. 165. voce germanica 'Ungeluld', sed 'drängender
 Eifer, Andringen' interpretari malle. 4) Non totam quadragesimam
 (Mart. 5—Apr. 19), cum rex Mart. 22. etiam Friteslariae diploma dederit
 (St. 2774; cf. Kilian p. 65), pascha (Apr. 20) iam Babenbergue exege-
 45 rit, ut Lamp. *infra* p. 185, l. 20. dicit. Rectius Bruno c. 34: Martio
 mense nondum peracto Saxoniam reliquit.

1074. stante atque incolumi castello, quod omnium cladum,
 (Mart.) quas acceperant, caput principiumque extitisset^a, et
 quod circumiacentis regionis opulentissimas^b quondam
 villas nunc in horrorem vastamque solitudinem redigis-
 set^c. Non detulisse regem cultui divino, sed sub pre-
 5 textu religionis crudelitatis suae patrocinium^d quesisse,
 ut scilicet instaurato post^e modicum bello, cum haec ira
 Saxonibus deferbuisset, locum habeat^f, ubi milites suos
 rursus ad eversionem Saxoniae^g tuto^h emittat, tuto
 recipiat, et tunc tanto victis incumbat infestior, quanto 10
 nunc discedat Saxonum laetis successibus efferacior.
 Haec vicissim intemperatis clamoribus serendo in magnam
 se ferocitatem inflammaveruntⁱ. Igitur tercio die post-
 quam rex abscesserat^k, insciis inconsultisque principibus,
 facto grege in Hartesburg irruunt, quod residuum erat 15
 murorum a fundamento deiciunt, lapides^l longe lateque
 dispergunt. Caeteris aedificiis, quae indulgentia princi-
 pum integra servaverat, idem faciunt; aeclesiam, quae^m
 accelerandi operis studio interim lignis elegantissime
 constructa fuerat, incenduntⁿ, thesauros diruunt, altaria 20
 confringunt. Postremo, ne qua regi instaurandi castelli
 occasio reliqua esset, filium¹ eius et fratrem², quos ille
 ad gratificandum popularibus locum ibi tumulaverat,
 effodiunt aguntque omnia, quantum possunt, ne admini-
 strando bello deinceps mons complanatus ullam prestare 25
 possit^o oportunitatem. Reliquias sanctorum³, quae ef-
 fractis altaribus erutae^p fuerant, et effossa defunctorum
 corpora abbas ex vicino cenobio⁴ oportune superveniens
 furenti vulgo eripuit atque in suum monasterium cum
 honore transvexit.

Perlatus ad principes Saxoniae rumor admissi faci-
 noris grandi eos formidine percudit, ne rex tanta iniuria
 exacerbatus causaretur ab ipsis fedus esse violatum et
 iustam exinde occasionem instaurandi belli nactus cunctas
 adversus eos regni vires concitaret. Id consulto pre- 30

a) extitisset B 2. b) oppulenti. A 1. c) redigisset A 1. 1^a. d) ques. patr. B 2.
 e) hec add., sed del. B 1^b. f) haberet B 1^b. g) Saxonum B 1^a; om. B 1^c. h) om.
 B 1^a. i) inflammare B 1^b. k) abcesserat B 1^a. l) lapides A 1. m) quā B 2.
 n) eleg. construxerat accendunt B 2. o) posset B 1^b. p) erute A 1.

1) A. 1071. recentem a partu defunctum; cf. supra p. 131. 2) Con-
 radum a. 1055. defunctum (v. supra p. 70). Eadem fere verba habet
 Bruno c. 33; cf. epist. princ. Saxoniae, ib. c. 42; Carmen III, 1—23;
 Ekkech. a. 1073, SS. VI, p. 200; Ann. S. Alb. (Rosenfeld., Hildesh.,
 Chron. Sampetr.) a. 1073, SS. II, p. 245; Yburg. l. l. 3) Cf. supra
 p. 135 sq. 4) Hilsburgensis Herrandus, ut coniectatum est. 45

venire cupientes graviter in eos qui tale flagitium admiserant animadvertunt¹. Deinde legatos ad regem mittunt, obsecrantes per Deum, ut se habeat excusatos; nec conscios se tanti sceleris nec incentores extitisse, patratumque non secus quam ipsum graviter et iniquo animo ferre; quodsi minus fidei habeat negantibus, paratos se quovis genere satisfactionis dictis fidem facere et violatae pacis a se suspicionem amovere. Ille vehementer efferatus, quod dolorem pristinum, qui necdum in cicatricem cutem obduxisset, recentibus iniuriis exulcerasset: 'Quandoquidem', inquit, 'nec forenses leges contra violentiam Saxonum quicquam proficiunt, nec iniurias meas desertus a milite armis persequi^a valeo, ad leges ecclesiasticas iam^b necessitate coactus confugiam, et ubi humana cessant auxilia, divinam opem implorabo'. Pro-

tinus legatos Romam misit sedem apostolicam contra eos^c interpellare², qui aecclesiam incendissent, altaria confregissent, sepulchra violassent et odio viventis in sepultos cineres barbara crudelitate debachati fuissent³.
 20 Pascha^d Babenberg celebravit⁴, erantque cum eo archiepiscopus Mogontinus, dux Carentinorum Bertoldus^e et alii quam plures ex his qui bello Saxonico ab eo defecerant⁴. Cum enim crimen rebellionis Saxonibus donasset, aliis regni principibus, qui coniurationis socii fuerant, 25 quod iuste succenseret, non habebat.

Ipo tempore Coloniae res accidit digna omnium bonorum miseratione et lacrimis, incertum levitate vulgi an factione eorum, qui vicem regis in archiepiscopum ulcisci cupiebant. Id magis venit in suspensionem, quod, 30 cum celebre apud omnes esset nomen Wormaciensium,

a) prosequi B2. b) om. B1^a. c) eo B1^a. d) Rex pasche)a B1^b. e) sic h. l. omnes.

1) Hoc falsum videtur, cum principes Saxoniae in epistola (Bruno c. 42; cf. ib. c. 34) hanc rem narrantes minime hoc dixerint; cf. Delbrück 35 p. 39. 2) Hoc in dubium vocandum est, cum Gregorius in epistolis suis huius rei non mentionem fecerit. Sed cf. Pauli Bernried, Vita Gregorii VII. c. 64. A. 1075. post Oct. 25. rex legatos misit papae episcopos Saxonicos rebelles accusaturos, ut Bruno c. 64. tradit. 3) Cf. Horat. Epod. 16, 11—14: Barbarus heu! cineres insistet victor et . . . 40 ossa Quirini . . . dissipabit insolens. 4) Consentium Marianus Scott., SS. V, p. 561; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 277. Huc pertinent etiam quae Bernold., De damn. scism. c. 36, Lib. II, p. 43. a. 1075. gesta falso tradit, unde patet etiam Liemarum archiepiscopum Bremensem tunc affuisse. 4) Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276: Rudolfus dux et 45 caeteri rebelles reconciliantur regi.

1074. pro eo quod regi^a fidem in adversis servassent et episcopum rebellare temptantem civitate expulissent¹, Colonienses pessimum exemplum emulati suam quoque devocionem insigni aliquo facinore regi gratificare vellent. Ad patrandum quod nefarie machinabantur casus idoneam attulit occasionem. | Archiepiscopus² pascha Coloniensis celebravit, eratque cum eo episcopus Mimigardurvensis^{b. 3}, ad communicanda tanta solemnitate gaudia familiaris amicitiae obtentu evocatus. Cumque ex actis ex parte feriis paschalibus abscedere pararet, hi¹⁰ qui archiepiscopi domestica^c negocia curabant iubentur^{*p. 212.} ad evectonem eius navem^d idoneam providere. Lustratis perspectisque^e omnibus, unam mercatoris cuiusdam predivitis navim, quia in eos usus competens videbatur, occupant eamque in ministerium archiepiscopi, eiectis ¹⁵ mercibus, quas habebat, ocius expediri iubent. | Negantibus famulis^f, qui navim servandam susceperant, vim, nisi mature^g iussa capessant, minitantur. Illi quantum poterant citato cursu ad dominum navis rem deferunt et, quid facto opus sit, consulunt. Habebat ille filium ²⁰ adulta aetate, non minus audacia quam viribus excellentem et tum propter generis affinitatem, tum ob merita sua primoribus civitatis maxime^h carum et acceptum. Is assumptis famulis suis et iuvenibus ex civitate, quantos in ea trepidatione in auxilium suum consciscere ²⁵ potuit, concitus ad navem^d evolat et ministros archiepiscopi acriter, ut navis exoccuparetur, insistentes cum iniuria proturbat. Dehinc advocatum urbis⁴ in idem opus succedentem tumultusque instaurantem simili constantia repellit, fundit et fugat. Iamque et his et illi³⁰ sui singulisⁱ amici armati subsidio accurrunt^k, et ad magnum^l discrimen pugnamque ancipitem res spectare videbatur. | Perlato nuncio ad archiepiscopum, quod atrocissima sedicione confunderetur civitas, misit festinanter ad sedandos motus populi, irarumque plenus ³⁵ minabatur se proxima sessione sediciosos iuvenes merita pena coher-

a) regis B 1^b. b) sic A 1. V.; Mimigardufurd. B 1; Mimigardēū B 2. c) om. B 1^b.
 d) sic h. l. omnes codd.; navim V 1, ut codd. reliquis locis. e) prospectisque B 2.
 f) sic A 1. V.; om. B 1. 2. g) iussa mat. B 2. h) permaxime B 1^b. i) sic A 1. V.;
 singuli B 1. 2. k) accurrunt A 1. l) magnā B 1^b.

1) Cf. supra p. 169. 2) *Sequentia exscripta sunt in Vita Annonis (V.) II, 21, SS. XI, p. 492—494.* 3) *Fridericus.* 4) *Franconem, qui in curtis Annonis datus a. 1061. 1074, Oct. 3, Lacomblet, 'Niederrhein. UB.' I, p. 126. 142, nr. 106. 218, urbis prefectus appellatur.*

citurum^a. Erat quippe vir omni genere virtutum floren-1074.
 tissimus et in causis tam rei publicae quam aecclesiae ^{Apr. 23.}
 Dei spectatae sepius^b probitatis. Sed unum in tantis
 virtutibus viciū tamquam tenuis in pulcherrimo^c cor- ^{naevus}
 5 pore nevus^d apparebat¹, quod, dum ira incanduisset, ^{1. Par. 1, 17.}
 linguae non satis moderari poterat, sed in omnes sine
 personarum acceptione rixas et convicia amarissima rota-
 bat. Hoc in se, cum iram paululum digessisset, vehe-
 10 menter et ipse reprehendebat. Vix ad modicum dirempta^e
 est concertatio. Sed ferox animis^f et elatus primo suc-
 cessu iuvenis non cessabat interturbare omnia, percur-
 15 rensque civitatem varios sermones per populum serebat^g
 de insolentia et austeritate archiepiscopi, qui totiens
 iniusta preciperet^h, totiens innocentibus sua adimeret,
 20 totiens honestissimos cives procacissimis verbis incesseret.
 Nec difficile fuit id hominum genus in omne quod velles
 tamquam folium quod vento rapitur transformare, quippe
 qui ab ineunte aetate inter urbanas delicias educati nul-
 lam in bellicisⁱ rebus experientiam habebant, quique
 25 post venditas merces inter vina et epulas de re militari
 disputari soliti omnia quae animo occurrissent tam facilia
 factu quam dictu putabant, exitus rerum metiri nescie-
 bant. Preterea in mentem veniebat Wormaciensium in-
 30 signe preclarumque facinus, quod episcopum suum in-
 solentius agere incipientem urbe expulissent², et cum
 ipsi multitudine, opibus armisque instructiores^k sint,
 dedignantur^l, quod inferiores estimetur audacia et
 archiepiscopum tyrannico^m sibi fastu imperitantem tam-
 diu muliebriter patiantur. Conferunt primores inepta
 35 consilia, saevit vulgus intemperans novarum rerum studio
 et per totam civitatem spiritu diabolico raptatum ad
 arma conclamat. Nec iam archiepiscopum urbe expel-
 lere sicut Wormacienses, sed per omnes cruciatus truci-
 dare, si copia detur, conspiratⁿ. Natalis erat beati
 40 Georgii martiris, qui eo anno IIII.º feria^o ebdomadae
 paschalis obvenerat^q, et archiepiscopus celebrata missa-
 rum solemnitate apud Beatum Georgium, cum sermonem

a) coerc. A 1. B 1. b) sepe B 1b. c) pulcherrimo B 1b. d) nervus, *recenti manu*
corr., naevus B 1b. e) direpta B 2. f) animus B 2. g) serencia B 1a. h) peipe-
 40 ret B 1a. i) n. ibecillis B 1a. k) instructiores B 1b. l) indignantur B 2. m) tyr.
 A 1. B 2. V. n) conspirant V. o) quarta B 1b. 2. p) frater (ex fr) A 1. — heb-
 A 1. B 1b. q) abuenerat B 2; obvener. — solemnitate *lis ser.* B 1a.

1) Cf. *Horat. Sat.* I, 6, 66 sq.: velut si egregio inspersos reprendas corpore naevos. HESSE. 2) Cf. *supra* p. 185 sq.

1074. faceret ad populum, presagio quodam futurorum, nescius
Apr. 23. ipse mali, quod imminabat^a, contestatus fuerat audien-
 tibus, quod civitas diabolo in potestatem tradita esset
 et propediem peritura, nisi iamiam impendentem iram
 Dei per penitentiam inflectere maturarent. Igitur post
 meridiem, inclinata iam die in vesperum, cum igni
 oleum, iracundiae^b accessisset ebrietas, ex omnibus par-
 tibus urbis ruunt ad curtim archiepiscopi, et eum^c
 celebri quodam loco cum episcopo Mimigardevurdensi^d
 cenantem adorti, tela contorquent, saxa iaciunt, non-
 nullos ex assistentibus interficiunt, caeteros plagis et
 vulneribus confectos in fugam vertunt. Inter^e haec
 conspiciuntur quam plurimi ipsum talium furiarum in-
 centorem demonem^f precurrere ^{*insanienti populo, galea-^{p. 213.}}
 tum, loricatedum, igneo mucrone terribiliter fulgurantem
 nec ulli quam sibi similiorem. Cumque militari quodam
 classico cunctantes, ut se in pugnam sequerentur, con-
 citaret, in ipso impetu, quo portarum seras effractus
 vociferando irruebat, repente ex oculis sequentium dis-
 paruit. Archiepiscopum sui inter cuneos hostium nubem-
 que iaculorum vix et aegre expeditum in templum sancti
 Petri abripiunt^g, foresque non modo seris et vectibus,
 sed admotis etiam magnis molibus obfirmant. Seviunt
 foris et instar inundantis aquae rugiunt vasa diaboli,
cf. Iob 3, 24.
Ier. 25, 15.
Is. 13, 5. plena vino furoris Dei, et per omnia episcopii^h penetralia
 discurrentes fores infringunt, thesauros diripiunt, vasa
 vinaria concidunt, et dum vina in diutinosⁱ usus summa
 ope congesta precipitantius effundunt^k, repletum subito
 cellarium ipsos — quod dictu quoque ridiculum sit —
 inopinis fluctibus periclitatos pene suffocaverat. Alii
 capellam archiepiscopi irrumpentes altare^l spoliant^m,
 sacra vasa pollutis manibus contrectant, vestimenta pon-
 tificalia diripiunt, dumque omnem suppellectilem sacri
 ministerii curiosa, immoⁿ furiosa diligentia evertunt,
 reperiens^o illic quendam pre timore se in angulo¹
 occultantem et putantes, quod archiepiscopus esset, inter-
 ficiunt, non sine gratulabunda^p exprobratione, quod
 petulantissimae linguae tandem aliquando modum impo-

a) iminebat B 1^b. b) acc. irac. B 2. c) cum B 1^b. d) Mimigardefurd. B 1; Mimi-
 gardefurden B 2. e) iter B 1^a. f) dyabolum B 2. g) sic A 1. V.; arripiunt B 1. 2. 40
 h) episcopi B 1^b. P. Schr. i) diuos (divinos) B 2. k) effundunt A 1. l) altaria B 2.
 m) spoleant A 1. n) ymmo B 1^b. 2. o) repper. B 1^a. p) exultacione et *add.* B 1^b.

suerint^a. Sed cognito, quod decepti similitudine essent, ^{1074.} et archiepiscopus intra^b templum sancti Petri et loci ^{Apr. 23.} religione et murorum firmitate se tutaretur, undique conglobati ipsum templum obsident, muros perfringere ⁵ dedita opera moliantur, postremo, nisi ocius sibi tradatur archiepiscopus, ignem quoque^c se^d adhibituros minitantur. Tum^e hi qui intus erant videntes obstinatos esse ad necem eius animos populi, nec ebrietate sola, quae tempore digeri solet, sed pertinacibus etiam odiis ¹⁰ et frenetico^f quodam furore homines agitari, suadent ei, ut mutato habitu effugere conetur de ecclesia et fallere obsidentes, hoc facto et sacras aedes incendii^g et se mortis periculo liberaturus^h. Oportunum fugae patrociniū tempus pollicebatur. Sedicione in mediam ¹⁵ noctem protracta, horrebant omnia tenebris et caligine, ut haudⁱ facile cuiquam esset vultus occursantium discernere. Augustus aditus patebat de templo in dormitorium, item de dormitorio in atrium domumque canonici cuiusdam adherentem muro civitatis. Isque ante ²⁰ paucos dies ortae sedicionis inpetraverat ab archiepiscopo, Deo ad salutem archiepiscopi hoc ipsum misericorditer providente, ut rupto muro civitatis parvulum sibi posticum facere sineretur. Ibi eductus archiepiscopus, applicitis propere in evectiōnem eius et comitum eius^k ²⁵ quatuor equis, abiit opacae noctis tenebris, ne ab obviantibus agnosceretur, commodissime^l usus; repertoque post modicum episcopo Minigardevurdensi^l, sociis iam pulchre pro ea tum calamitate constipatus in locum cui Nössen^m nomen est pervenit. Interim hi qui circa templum erant crebris arietum ictibus muros quatiebant, ³⁰ eratque confusa vox tumultuantium et fidem Dei omnipotentis testantiumⁿ, quod non evasurus esset manus suas, non decepturus obsidentium diligentiam, etiamsi in minima terrae reptilia se transfiguraret. Econtra hi ³⁵ qui^o obsidebantur nunc supplicando, nunc pollicendo, quod diligentissime quesitum, si inveniretur, ipsis tradituri essent, callide ludebant operam perurgentium, usquequo archiepiscopum longius evectum atque in tuta iam loca progressum esse arbitrarentur. Tum demum reclusis foribus ipsos ingredi et pro libito^p suo querere ⁴⁰ sinunt, adiciuntque frustra eum queri intra^q septa tem-

a) imposuerunt B 2. b) inter B 1^b. c) om. B 2. d) om. B 1^b. e) Tanc V. f) phreuet, A 1. g) incendio V. h) liberaturos B 2. i) hant B 1^a solus. k) om. B 1. l) Minigardefurd, B 1. 2. m) Nussen A 1. B 2; Nöse V 1. n) attestantiūm B 2. 45 o) om. B 1^a. p) libitu B 1. 2. V; cf. supra p. 143, n. g. q) inter B 1^b.

1074. pli, quem certo comperissent primo incursu concitatae
Apr. 23. multitudinis clara adhuc die urbe egressum, iam in lon-
 ginquas partes transire potuisse; idque magis suspican-
 dum, quod contractis undique per moram nocturni tem-
 poris copiis primo mane ad occupandam armis civitatem
 sit adventurus. Igitur ingressi, cum omnia templi pene-
 tralia diligentius investigando evertissent, vix tandem
 admissa fide, quod falli potuissent, deinceps ab inquisi-
 tionis studio ad tuendam urbem animos vertunt arma-
 tamque multitudinem circumquaque per propugnacula 10
 dispertiunt^a. Inter haec arreptum quendam de turba
 super portam urbis ad ignominiam archiepiscopi suspend-
 unt, magis in hoc furori^b suo, quo precipites raptab-
 antur, satisfaciens, quam quod crimen ullum suspen-
 dio dignum misero obtendere possent¹. Mulierem etiam 15
 quandam de summitate murorum *precipitant fractisque^{*p. 214.}
 cervicibus interficiunt, hoc ei crimini dantes, quod homi-
 nes plerumque magicis artibus dementare infamata fuis-
 set. Sed hoc scelus commodiori^c tempore et pacatiore
 animo vindicare debuerant. Induxerant etiam^d ani- 20
cf.
Marc. 13, 20. mum, nisi Deus consulens servis suis breviasset dies
 amentiae eorum, ut monachos de Sancto Pantaleone^e
 omnes trucidarent, pro eo quod, expulsis ab archiepi-
 scopo prioribus monachis, novum illic inusitatumque^f
 religionis genus instituissent².] Preterea iuvenes impi- 25
(Apr. 24.) gros citato quantum possent gradu ad regem ire iubent,
 nunciare ei quae gesta fuerant et suggerere, ut quan-
 tocitius veniat vacantem expulso archiepiscopo civitatem
 occupare; in eo verti salutem civitatis et ipsius utilita-
 tem maximam, ut grandia molientem de vindicanda in- 30
Apr. 23—25. iuria sua archiepiscopum anticipare conetur. Talibus
 furiis toto triduo agitabantur. Postquam auditum est
 per provinciam et celebri rumore vulgatum, quod Colo-
 nienses archiepiscopum probris^g et contumeliis affectum
 urbe fugassent, exhorruit omnis populus novitatem rei, 35
 atrocitatem sceleris, spectaculum humanarum rerum,
 quod vir tantarum in Christo virtutum tam indigna
 perpeti Deo aspiciente potuisset. Magna eius in pau-
 peres liberalitas, multa in divinis rebus devotio, multa

a) disparelunt B 1^b.

b) furore B 2.

c) commodociori B 1^b.

d) deest V. 40

e) Panthaleone B 1, 2.

f) inusitatum B 2.

g) probro B 2.

1) Alteri crura succiderunt *addit Vita Annonis l. l.* 2) *Cf. supra p. 132 sq. Vita Annonis l. l. p. 494. pro his refert eos abbatissam S. Caecliae, consanguineam Annonis, perimere voluisse.*

in humanis moderatio, vehemens in corrigendis legi-1074.
 bus studium, libera in corripiendis qui male agerent (Apr. 23-25).
 severitas omnium ore celebrabantur, earumque rerum
 commemoratio non minimum ei gratiae apud popula-
 5 res conciliabat. Exclamant omnes ad suam magis ini-
 iuriam pertinere violatam pontificalis nominis maiesta-
 tem et mori sibi satius esse, quam ut tantum flagicium
 suorum temporum inultum patiantur. Igitur per qua-
 tuor^a vel quinque miliaria circumquaque ad arma con-
 10 clamant; multa hominum milia dicto cicius concurrunt,
 nullo qui per aetatem arma ferre posset tam religiosam
 miliciam detrectante; conglobatique in unum rogant
 archiepiscopum et cunctantem vi^b impellunt, ut ad re-
 15 cuperandam civitatem quantocius festinet; se pro eo
 dimicaturos, et si ea necessitas incumbat, oves pro
 pastore, filios pro patre libenter mortem excepturos.
 Quod nisi Colonienses maturent venientem suscipere et
 pro ipsius arbitrato satisfacere offenso, se aut ingesto
 igne populum^c cum civitate consumpturos, aut dissipato
 20 muro eum super congeriem occisorum in cathedram
 pontificalem reducturos. Ita archiepiscopus quarto die Apr. 26.
 postquam exierat, magno vallatus agmine, ad urbem ac-
 cessit. Quod ubi Coloniensibus compertum est, et se
 tantae tamque efferatae multitudinis impetum nec muro
 25 nec acie sustinere posse animadvertunt, tum primum
 furor deflagrare, ebrietas vanescere^d cepit; magnoque
 terrore concussi obviam legatos de pace miserunt, se
 reos confitentes et omnem, quam^e vita incolumi iube-
 rentur, penam pendere paratos. Archiepiscopus digne
 30 penitentibus se veniam non negaturum respondit. Tum^f
 celebrata missarum solemnitate apud Sanctum Georgium,
 eos qui pontificem sede propria expulissent, qui aeccle-
 siam homicidio polluisent, qui templum sancti Petri
 hostiliter impetissent, qui caetera religionis iura ausu
 35 barbaro temerassent, episcopali banno ad satisfactionem
 vocavit. Protinus omnes nudis pedibus, laneis ad car-
 nem induti processerunt, vix et aegre impetrata pace
 multitudinis, quae circa episcopum erat, ut hoc tuto
 facere sinerentur. Nam et vehementer ei succensebant,
 40 quod, dum inmoderatus^g elementiam^h ostentando popu-
 laris fieri vellet, nefarios homines ad audenda nequiora
 huius sceleris impunitate animaret. Archiepiscopus eos

a) IIII vel V B 1^a. b) om. B 1^a, 2. c) populus B 1^b. d) evanescere V. e) quae
 B 2. f) Tunc B 1^b. g) mod. corr. inmod. B 1^b. h) demenciam B 1^a.

1074. postero die ad suscipiendam secundum canonum scita
 Apr. 26. penitentiam tam inmanis flagicii ad Sanctum Petrum
 presto esse iubet. Ipsa progressus ad Sanctum Gereone-
 nem, ibi extra urbem pernoctare statuit; veritusque^a,
 quod tradita civitate vis concitatae multitudinis inhiberi⁵
 non posset, sed partim iniuria, partim predae cupidine^b
 accensi acerbius saevirent in populum, obnixè rogat pro-
 vinciales, qui secum erant, ut singuli in sua cum pace
 recederent^c; satis se opera eorum usum et evidens tulisse
 documentum, quid animi oves erga pastorem, filii erga¹⁰
 patrem gererent; asperrimam partem negotii multa eorum
 virtute exactam esse; caetera quae restent facile iam
 privata ac domestica manu posse confici. Proinde, quod
 bonum, felix faustumque esset, abirent in domos suas,
 hanc reportantes spem, quod huius beneficii gratia apud¹⁵
 eum seu vivum seu defunctum perpetuo *mansura foret. *p. 215.
 Hoc vix impetrato, milites suos, quantos ad comprimen-
 dos urbanos motus, si qui forte levitate vulgi instaura-
 rentur, sufficere putabat, precedere in civitatem iubet,
 secuturus ipse proxima luce, cum eorum qui precessis-²⁰
 sent diligentia, ne quid forte insidiarum lateret in civi-
 tate, precavisset. Ea nocte sexcenti^d aut eo amplius
 mercatores opulentissimi ex urbe profugi ad regem se
 contulerunt, intercessionis eius opem adversus archiepi-
 scopi seviciam imploraturi¹. Caeteri ingresso archiepi-²⁵
 scopo civitatem et toto triduo iuxta condictum expect-
 tanti^e minime se presentaverunt ad proponendum ali-
 quod satisfactionis genus. Unde indignitatem rei non
 ferentes episcopi milites, incio, ut plurimi asserunt,
 atque inconsulto archiepiscopo, arma rapiunt, domos³⁰
 incursant, possessiones diripiunt, occursantes partim
 sternunt, partim captos in vincula coniciunt, et pror-
 sus, ut veritati vel coacto^f assentiamur, multo fero-
 cius, quam tanti pontificis existimationi competeret,
 iustae ultionis negotium exsequuntur^g. Sed gravior³⁵
 morbus acriori indigebat antidoto. Filius supramemorati
 mercatoris, qui primus sedicione inflammaverat populum,
 et pauci alii luminibus sunt orbat, nonnulli virgis cesi
 ac detonsi, omnes gravissimo rei familiaris damno^h mul-

a) veritus B 1^b. b) cupiditate B 2. c) recederant B 2. d) sexcenta B 1^b. e) exspect. 40
 B 2. f) sic B 1. 2. V.; coacti A 1. g) exsecuntur A 1. B 1^b; exequantur V. h) om. B 1^a.

1) *Eos qui nocturnis se temporibus subtraxerunt graviora minantes Anno die dominica Apr. 27, qua civitatem ingressus est, anathematizavit, ut ipse scripsit archiepiscopo Trevirensi, Sudendorf, Registrum I, p. 5, nr. 3.*

tati^a atque iusiurandum dare compulsi, quod deinceps ^{1074.}
 archiepiscopo civitatem contra omnium hominum violentiam, quantum consilio et armis possent, vindicaturi ^(Apr. ex.)
 essent et eos qui ex urbe profugerant, quoad digne
 5 archiepiscopo satisfacissent, semper pro infestissimis
 hostibus habituri. Ita civitas paulo ante civibus frequen-
 tissima et post Mogontiam caput et princeps Galliarum urbium subito pene redacta est in solitudinem;
 et cuius plateae vix capiebant stipata viantium examina,
 10 nunc rarum ostendit hominem, silentio et horrore omnia
 desiderii quondam ac deliciarum loca possidentibus. Nec
 futurum hoc dubia significaverant presagia. Peregrinus
 quidam ad celebrandam^b palmarum festivitatem^{b*} illuc ^{Apr. 13.}
 ipso anno devenerat^c. Is vidit^e per somnium^e corvum
 15 quendam horrendae magnitudinis per totam volitare
 Coloniam et terribiliter crocitando populum tali specta-
 culo attonitum huc et illuc agitare, supervenire post
 haec^f virum tam veste quam forma precellentem, qui
 et corvum horrifico sonitu perstreptentem urbe expelleret
 20 et populum mente consternatum iamque^g extrema omnia
 formidantem cassa formidine absolveret. Cumque a cir-
 cumstantibus interpretationem somnii horrore concussus
 quereretur, audivit, quod civitas propter peccata populi
 diabolo in potestatem tradita fuisset, sed interventu^h
 25 Georgii martiris liberata instantis iam atque a Deo pre-
 destinati interitus necessitatem evasissetⁱ.

Rex, celebrata in^k Babenberg paschali solemnitate, ^{Apr. 20.}
 in Nörenberg^l perrexit obviam legatis apostolicae sedis.
 Erant autem hi: mater eius imperatrix, episcopus Ostien-
 30 sis¹, episcopus Prenestinus², episcopus Curiensis³, epi-
 scopus Cumensis⁴, missi a Romano pontifice componere,
 si possent, multo iam tempore vacillantem statum Gal-

a) multati B 1^b. 2. b) celebrand^g B 2. b*) festivitatum A 1. c) aduenerat A 1.
 d) videt B 1^b. e) somnium A 1. f) hoc B 1^b. g) sic A 1. V.; iam B 1. 2. h) sancti
 35 add. B 1^b. i) euasit B 2. k) om. B 2. l) Norenberg B 1^a; Nurenberg A 1; Nurin-
 berg B 2.

1) Geroldus. 2) Humbertus. Cf. *epist. Gregorii VII, Jaffé, Bibl. II, p. 537; Bonizo l. VII, Lib. I, p. 601; Pauli Bernried, Vita Gregorii VII, c. 62; Vita Anselmi Luc. c. 14, SS. XII, p. 17; Manegold. c. 25, Lib. I, p. 358. Ex hoc vel ex ignoto fonte sumpta videntur quae ad hanc legationem spectantia in diplomate spurio, demum saec. XII. conscripto, (St. 2788) leguntur: iubente matre mea Agnete, quae cum apostolici Gregorii legato Geroldo Hostiensi episcopo et cardinalium primo praesens aderat; Ann. Saxo, SS. VI, p. 702 sq. 3) Heinricus. Hunc solus Lamp. 45 nominat, sed et Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 276. praeter duos episcopos cardinales plures fuisse legatos significat. 4) Rainaldus.*

1074. *(Apr. Mai.)* liarum. Nec tamen cum rege sermonem communicare sepius rogati consenserunt, donec secundum ecclesiasticas leges penitentiam professus per iudicium eorum anathemate absolveretur¹, pro eo quod propter venditas ecclesiasticas dignitates symoniacae^a hereseos insimulatus fuisset apud sedem apostolicam. Itaque petierunt verbis Romani pontificis, ut sinodum^b tenere intra^c Gallias pace episcoporum sinerentur. Vehementer hoc^d abnuerunt omnes episcopi tamquam inusitatum longeque a suis rationibus alienum, nec se huius auctoritatis ^{*pri-}10 ^{*p. 216.} privilegium ulli alii^e preterquam ipsi Romano pontifici unquam delaturos affirmabant². Siquidem intenderat Romanus pontifex, ut omnes episcopos et abbates, qui sacros gradus precio redemissent, discussione habita deponeret. Iamque hac^f de causa Babenbergensem episcopum et alios nonnullos ab omni divino officio suspenderat³, donec coram venientes inustum sibi crimen hereseos digna satisfactione purgarent. Et rex quidem cupide hoc^g volebat odio Wormaciensis episcopi et quorundam aliorum, qui eum bello Saxonico offenderant,²⁰ quos hac calumnia involvendo et dignitatis suae detrimenta passuros spe certissima presumpserat⁴. Sed quia

a) simon, B 1^b h. l. *solus*. b) syn, A 1. c) inter B 1^b. d) hec B 1, 2. e) propter *add.* B 1^a. f) de hac B 1^a. g) *om.* B 1, 2.

1) *In invidiam regis Lampertus has res depravavit. Rex tunc minime* 25 *anathemate constrictus erat. Cf. Ranke, 'Werke' LI, p. 138. Legati episcopi Babenbergensis communionem vitaverunt, ut testatur Marianus Scottus, SS. V, p. 561. XIII, p. 78 sq. Lefarth p. 69 sq. quidem recte monuit Gregorium tunc regem quodammodo extra communionem positum dixisse (Gregorii Reg. I, 85, l. l. p. 106), sed aliud est anathemate con-* 30 *strictum esse.* 2) *Liemarus archiepiscopus Bremensis maxime, secundo loco archiepiscopus Moguntinus obstiterunt, ne concilium celebraretur. Vide Gregorii epist. datam a. 1074, Dec. 12, Reg. II, 28, l. l. p. 140 sq. Quae epistola in Reg. pont. ed. 2. nr. 4810. perperam in a. 1073. posita est, cum Dünzelmann, 'Forschungen' XV, p. 523. et Beyer, ib. XXI,* 35 *p. 410. nihil aliud probaverint quam se male legisse quae de his rebus testimonia existant. Cf. Bonizo l. VII, l. l. p. 602; Liemari epist., Sudentorf, Reg. I, p. 8 sq., nr. 5.* 3) *Minime. Demum in synodo Romae a. 1075, Febr. 24—28. celebrata episcopi Spirensis, Argentoratensis, Babenbergensis ab officio suspensi sunt; Gregorii VII. Reg. II, 52a,* 40 *l. l. p. 170. Cf. Gregorii epist. datam a. 1074, Dec. 4, Reg. II, 29, l. l. p. 141 sq. (in Reg. pont. ed. 2. nr. 4811. falso ad a. 1073, Dec. 12. positam); epist. Gregorii VII. datam a. 1074, Iun. 12, Reg. I, 84, l. l. p. 105, qua se causam eius Herimanno episcopo commendasse scribit (Reg. pont. ed. 2. nr. 4872).* 4) *Quam inepta sit haec maligna crimi-* 45 *natio regis, patet ex eo, quod nemo adversariorum regis tunc postea re symoniacae quam dicunt hereseos accusatus fuerit, complures vero fide-*

per legatos res tanta confici posse desperabatur, consulto ^{1074.}
in audientiam ipsius Romani pontificis dilata est. (Apr. Mai.)

Rex dimissis legatis, non solemniter ac tumultuario milite collectum exercitum ducere parabat^a in Ungariam, comperto, quod Salomon rex Ungariorum a Ioiade Beli filio bello^b impetitus^c et tribus iam preliis victus, amisso exercitu, vix de regno effugisset. Ut eius miseriae subveniret, et affinitati prestabat, quam tradita illi^d in coniugium sorore sua¹ contraxerat, et utilitatibus propriis^e, quia magnam ei partem regni sui pollicitus fuerat, si eius beneficio^f expugnatis hostibus in regnum restitueretur. Cumque Ratisponam² venisset, insecuta est eum (Mai.)
legatio familiarium eius nunciantium, quod Willelhelmus^g
¹⁵ cognomento Bostar³ rex Anglorum ab^h archiepiscopo Coloniensi vana pollicitatione illectus cum magno exercitu adventaret, regni sedem Aquisgrani occupare paratus⁴. Territus rex tam atroci nuncio ac privatae rei curam externis negociis antehabendam ratus, ommissaⁱ in
²⁰ Ungariam expeditione, ad Rhenum^k concitus remeavit. Pentecosten^l Mogonciae^m celebravit⁵, splendide ac popu- Iun. 8.
lariter ab archiepiscopo Mogonciacensi acceptus atque habitus. Inde cum Coloniā ire instituisset, multum spirans irarum et comminationis in archiepiscopum Colo-
niensem, ille missis in occursum eius nunciis mandavit
falsam omnino ac scenicis figmentis similem esse fabulam, quam in eum emuli sui composuissent, hi nimirum, qui eum paulo ante urbe expulissent et nunc ad opprimendum eum, quoniam armis non possent, mendaciis
³⁰ grassarentur. Se non ita rationis expertem vel communis commodi negligentem esse, ut in ultionem privatae

a) om. B 1. 2. b) om. B 2. c) impetitus B 1^a. d) sibi, superscr. illi B 1^b. e) propriis B 1^a. f) beneficiis B 2. g) sic B 1^b. V.; Wilhelmus A 1. B 1^a. 2. h) om. B 1^a. i) obmissa B 2. k) Renum B 2. V. l) Penthec. B 1^b. 2. m) sic h. l. A 1. B 1^a. b, semper fere B 1^a. b.

lissimorum eius fautorum. Praeter testes p. 193, n. 2. allatos vide quae Gregorius ipse regi symoniacos extirpaturo hac de re scripserit a. 1074, Dec. 7, Reg. II, 30, l. l. p. 142. et a. 1075, Iul. 20, Reg. III, 3, l. l. p. 205 sq. Cf. Delbrück p. 39 sq. Infra p. 240. Lamp. hanc ineptiam
⁴⁰ *calumniam ruminavit. 1) Iudith (Sophia). Cf. supra p. 78. 2) Ubi die Martii 25. diploma dedit (St. 2777). 3) I. e. Bastardus. Sequentia exscripta sunt in Vita Annonis II, 22, l. l. p. 495. 4) Wilhelmus tunc in Normannia moratus est. Cf. 'Two of the Saxon Chronicles' ed. Earle p. 212; Flor. Wigorn. ed. Thorpe II, p. 10 sq.; Ann. Normannicos multos;*
⁴⁵ *Freeman, 'Hist. of the Norman Conquest' IV, p. 568 sqq. Cf. Bruno c. 36. 5) Ubi etiam die Iun. 12. diploma dedit (St. 2778).*

1074. iniuriae patriam suam barbaris prodere velit, nec ea
 (Lun.) levitate a puero vitam^a instituisse, ut quisquam sanum
 aliquid sapiens tam inepta de se suspicari possit^b. Im-
 petrata per legatos coram veniendi copia, in Anderna-
 chen^c regi occurrit. Cumque rex de his quae compere-
 rat^d severissime questionem promulgaret, proditae qui-
 dem rei publicae crimen, quod obiciebatur, sacramento
 purgavit. Caetera, quae delata fuerant¹, ait rex se veteri
 amicitiae ac pontificali nomini condonare nec pro iure
 suo expostulare velle. Ita non extincto, sed interim¹⁰
 cohibito furore, Coloniam processit. Ibi postero die ad
 iudicandum populo assedit, sperans per accusationem^e
 eorum, quos archiepiscopus propter iniurias suas^f p̄na
 affecerat, occasionem sibi futuram, ut eum sedicione
 concitata rursus civitate exturbaret vel propter oppressos¹⁵
 per calumniam^g innocentes saltem reum maiestatis face-
 ret. Sed ille omnes accusationum^h strophasⁱ responsi
 veritate^k ac sententiarum gravitate tamquam araneorum
 telas dirupit^{1.2}. Postquam rex innocentia^m eius ac vitae
 integritate, consiliis quoque omnia septa vidit nec ullum²⁰
 patere locum calumniae^g, ad aliud se vertit genus in-
 iuriarum. Exegit ab eo, non precibus quidem, ut oportuit,
 sed imperiosa quadam auctoritate, ut Coloniensibus
 admissae in se temeritatis veniam daret excommunica-
 tosque aecclesiae reconciliaret³, preterea ut ad firma-
 mentum conservandae ergaⁿ se inperpetuum fidei sex
 sibi ex militibus suis obsides daret. Utrumque ille cum
 magna constantia negavit, obsides quidem, quod nullus
 regum priorum tale quid ab aliquo precessore^o suo
 postulasset, *excommunicatorum^p autem reconciliatio-
 nem, quod sine digna penitentiae satisfactione excom-^{*p. 217.}
 municatos in aecclesiam recipi leges aecclesiasticae veta-
 rent. Imminebat ille vehementer, comminans omnia
 se incommoda^q illaturum et cuncta quae illius sint^r
 ferro et igne demoliturum. Perstabat hic fixus in pro-
 posito, dicens se mori^s quidem paratum, si ipse cum

a) om. B 1^b; vitam a puero V. b) posset corr. possit B 1^b. c) Andernachin B 2.
 d) cōperat B 1^b. e) occasionem B 1^b. f) om. B 1^b. g) calumpn. B 1^a h. 1.
 2 saepe. V. h) occasionum B 1^b. i) scrophas B 1^a. k) veritati B 1^b. l) dis-
 rumpit V. m) innocencie B 1^b. n) sic B 1. 2. V.; se erga A 1. o) predecessore B 2. 40
 p) excomm. — satisfactione om. B 2. q) incomoda B 1^b. r) sic B 1. 2. V.; sunt
 A 1. 1^a. s) quidem mori B 2.

1) Nescio an huc spectent quae Lamp. infra (SS. V, p. 239 sq.) de epi-
 stola Annonis tradit. 2) Cf. Is. 59, 5: Ova aspidum ruperunt et
 telas araneae texuerunt. Iob 8, 14: sicut tela araneorum fiducia eius. 45
 3) Cf. supra p. 192, n. 1.

Coloniensibus conspirasset ad eum interficiendum, sed nunquam retinendae vitae studio ab iure^a ad iniuriam declinaturum. Diu anceps erat pugna, et utrorumque milites magna concusserat sollicitudo expectatione tam 5 tristis spectaculi. Tandem evictus rex ab his, quorum consiliis plurimum tribuebat, flexit sententiam et ait malle se cum eo beneficiis certare quam maleficiis; et si eum fidum sibi devotumque in causis rei publicae experiretur^b, primum deinceps inter amicos habiturum. 10 Hoc modo^c reconciliatus archiepiscopo Aquasgrani^e perrexit et adversus ea, quae de irruptione barbarorum fama vulgaverat, eam regni partem quantum poterat communivit^d.

Ruthardus^e abbas Herveldensis monasterii V. Idus 15 Iunii decessit, vir in sacris scripturis adprime^g eruditus et sic ad loquendum^h expeditus, ut nemo illa aetate verbum Dei copiosius, nemo subtilius, nemo elegantius tractaret. Alias in observationeⁱ sanctae regulae paululum quam mores et tempora expeterent remissior erat. 20 Is miro iudicio Dei, qui quos diligit corripit et flagellat omnem filium, quem recipit, ante diem mortis suae sensu defecit et per continuos duos annos et sex menses frenesi^k pariter et epilepsi^l gravissime vexabatur. Defunctus est autem anno^m integro et sex mensibus exactis, 25 posteaquam abbatia se^m abdicaverat^l. Quod tamen factum adeo penitens deflebat, quotiens a stupore atque hebetudine mentis paululum respiraverat, ut ambiguum esset, morboⁿ an merore gravius acerbisque tabesceret^o.

Mediante Iulio regressum regem de^m Lutheringia^p Wormaciam iterum adierunt legati regis Ungariorum 30 orantes obnixè, ut memor affinitatis, memor actae simul a puero aetatis², maturius^q subveniret expulso. Et quia preces tardius movebant privatis occupationibus intentum, datis XII obsidibus fidem^r ei firmabant, quod, si 35 eius beneficium in regnum restitueretur, deinceps ei tributarius dictoque obtemperans foret³ et sex ei munitissimi

a) iurie B 1b. b) expiretur B 1b. c) sic A 1. B 1b. F.; Aquisgrani B 1a. 2. d) etc. add. B 1b. e) Ruthardus A 1. 2. B 1a. 2. f) quinto A 2. B 1b. g) appr. B 1a. 2. h) alloquendum B 1b. i) observatione B 1b. k) phren. A 1. 2. l) epilepsi B 1; 40 epilepsia A 1. 2. m) om. B 1a. n) an m. an B 1a. o) thab. B 2. p) Lutheringia B 2. q) maturius — privatis om. B 1. 2. r) fidel B 1b.

1) Cf. supra a. 1072, p. 139. 2) Cf. supra a. 1061, p. 78. Cf. Horat. Carm. I, 36, 7. 8: memor actae non alio rege puertiae. 3) I. e. regnum suum in beneficium (feudum) ab Heinrico rege susciperet. Cf. Gregorii 45 Reg. II, 13, l. 1. p. 127 sq.

1074. mas Ungariae civitates in argumentum nunquam irrum-
 (Iul. Aug.) pendae fidei traderet. Hac mercede redemptus ilico
 missis circumquaque nunciis principes in expeditionem
 solemni indictione evocavit. Sed alii temporis angu-
 stias, alii rei familiaris inopiam, plerique, quod opes⁵
 suae bello Saxónico nimium attritae fuissent, item alii
 aliud excusationis genus obtendentes, omnes pariter
 miliciam^a detrectabant. Ipse tamen, ne tantum rei
 publicae commodum casu^b oblatum sua ignavia cor-
 (Aug. Sept.) runperetur, gregario tantum ac privato milite conten-
 tus, infesto exercitu ingressus est Ungariam et non-
 nullas eius regiones hostiliter peragravit. Porro Ioas,
 qui Ungariam occupaverat, comperto eius adventu, summa
 industria id operam dedit, ut in locis, in quibus irruptio^c
 hostium timebatur, nihil homines alimentorum, nihil¹⁵
 animalia pabulorum reperirent, et sic ipse cum omnibus
 suis^d in quandam insulam propter locorum difficultatem
 omnino hostibus inaccessibilem^e se contulit. Exercitus
 regis, qui ad tanti^f belli administrationem nihil sum-
 ptuum preparaverat, gravissima statim laborabat inedia,²⁰
 adeo ut homines plerosque, animalia pene omnia brevi
 pestilentia et fames consumerent. Qua⁵ necessitate com-
 pulsus rex, nullo insigni facinore perpetrato, Ungaria
 Sept. 29. excessit¹, et post festum sancti Michaelis Wormaciam
 Oct. reversus, ordinatis ibi pro tempore et copia regni nego-²⁵
 (Nov.) ciis, Ratisponam rediit², dispositum habens id quod
 (Dec.) reliquum erat temporis usque ad natalem^h Domini in
 peragrandisⁱ Baioariae atque Alemanniae^k civitatibus
 insumere³.

(Mart.) Hildebrandus¹ papa cum episcopis Italiae conve-³⁰
 niens iam frequentibus sinodis^{m. 4} decreverat, ut secun-
 dum instituta antiquorum canonum presbyteriⁿ uxores

a) maliciam B 1^a. b) casum B 1^b. c) irrupto A 1. d) deest B 1. 2. e) inaccessi-
 bilem B 1^a. f) tantā B 2. g) Quia B 1^a; Qui eadem manu corr. Qua B 1^b. h) nāi
 B 1^a; nativitatem B 1^b. 2. i) peragendis B 1^a. k) Alemanie B 1^b. 2. l) sequentia 35
 — p. 202, l. 3. habet B 3^b. ni) syn. A 1. B 1^a. 3^b. n) patri A 1; patres A 1^a (sed
 Schr. corr. presbyteri); p̄i B 3^b, ut archetypus habuisse videtur.

1) Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 277; Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436;
 Mellic., SS. IX, p. 499; August., SS. III, p. 128; Notae Weltenburg.,
 SS. XVII, p. 572; Ann. Ottenb., SS. V, p. 7; Simon de Keza l. II, 40
 SS. XXIX, p. 544; Buidinger, 'Ein Buch Ungarischer Gesch.' p. 43—48.
 2) Ubi die Nov. 26. diploma dedit (St. 2782). 3) Berthold. (Ann.
 S. Blasii) l. 1. : per Augustam et Augiam Argentinum devenit. 4) Una
 tantum a. 1074, mense Martio celebrata (Marianus Scottus, SS. V, p. 560 sq.
 XIII, p. 78 sq.). Lampertus postea scribens quae postea acta sunt falso
 antecepit. Cf. Jaffé, Reg. pont. ed. 2. I, p. 603 sq.

non habeant, habentes aut^a dimittant aut deponantur, 1074.
 nec quisquam omnino ad sacerdocium admittatur, qui
 *p. 218. non in *perpetuum continentiam vitamque celibem pro-
 fiteatur. Hoc decreto per totam Italiam promulgato,
 5 crebras litteras ad episcopos Galliarum trans mittebat,
 precipiens, ut ipsi^b quoque in suis aecclesiis similiter
 facerent atque a contubernio sacerdotum omnes omnino
 feminas perpetuo anathemate resecaient¹. Adversus hoc
 decretum protinus vehementer infremuit tota^c factio
 10 clericorum, hominem plane hereticum et vesani dogmatis
 esse clamitans, qui oblitus sermonis Domini, quo^d ait:
Non omnes capiunt hoc verbum; qui potest capere, capiat, ^{Math.}
 et apostolus: *Qui se non continet, nubat; melius est enim* ^{19, 11, 12.}
nubere quam uri, violenta exactione homines vivere coge- ^{1. Cor. 7, 9.}
 15 ret ritu angelorum, et dum consuetum cursum naturae
 negaret, fornicationi et immundiciae frena laxaret²;
 quodsi pergeret sententiam confirmare, malle se sacer-
 docium quam coniugium deserere, et tunc visurum eum,
 cui homines sorderent³, unde gubernandis per aeccele-
 20 siam Dei plebibus angelos comparaturus esset. Nihilo-
 minus ille instabat et assiduis legationibus episcopos
 omnes socordiae ac desidiae arguebat, et nisi ocius in-
 iunctum sibi negocium exequerentur^e, apostolica se cen-
 sura in eos animadversurum comminabatur. Archiepi-
 25 scopus Mogontinus sciens non parvo constare operam
 hanc, ut tanto tempore inolitam consuetudinem revelle-
 ret^f atque ad rudimenta nascentis aecclesiae senescen-
 tem iam^g mundum reformaret, moderatius agebat cum
 eis; et primo eis in dimidium annum inducias et deli- ^(Apr.)
 30 berandi copiam dedit, hortans eos, ut quod necessario
 faciendum sit sponte faciant et tam sibi quam Romano
 pontifici necessitatem adimant aliquid in eos, quod secus

a) autem (aut B 1^b) B 1. 3^b. b) ipi B 1^a. c) omnis, eadem manu superscr. tota B 2.
 d) qui B 1^b. e) exseq. B 1^a. 2. f) refelleret B 2. g) om. B 3^b.

35 1) *In unica epistola Gregorii VII. hoc anno Nov. 18. data (Reg. II, 25, Jaffé, Bibl. II, p. 137 sq.) ad Annonem huius rei mentio facta est, cum epist. collectas Gregorii nr. 3—5, Jaffé, Bibl. II, p. 523—526, de-
 mum a. 1075. datas esse recte iudicasse videntur Giesebrecht in 'Mün-
 chener hist. Jahrbuch' 1866. p. 125. et O. Meltzer, 'Papst Gregors VII.
 40 Gesetzgebung' (Leipzig 1869) p. 60 sqq. Et a. 1075. multae aliae epi-
 stolae de continentia clericorum ad episcopos Germaniae datae sunt. Reg.
 II, 62. 66. 67. 68; epist. coll. nr. 10, l. l. p. 532 (falso a. 1074, Dec. ad-
 scripta in Reg. pont. ed. 2. nr. 4902). 2) Cf. Pseudo-Udalrici epist.,
 Lib. I, p. 255—260. 3) Cf. Iob 18, 3: Quare . . . sorduimus coram
 45 vobis? Liv. IV, 25, 11: se suis etiam sordere.*

1074. sit, decernendi. Ad ultimum congregata sinodo^a in Er-
^{Oct.}phesfurt^b mense Octobri pressius iam imminebat, ut
 relegata omni tergiversatione inpresentiarum aut coniu-
 gium abiurarent aut sacri altaris ministerio se abdicar-
 rent¹. Multas econtra illi rationes asserebant^c, quibus⁵
 instantis perurgentisque improbitatem eludere senten-
 tiamque cassare niterentur. Cumque adversus apostoli-
 cae sedis auctoritatem, qua se ille ad hanc exactionem
 preter voluntatem propriam compulsus obtendebat, nihil
 argumenta, nihil supplicationes precesque^d proficerent: 10
 egressi tanquam ad consultandum, consilium ineunt, ut
 in sinodum^e non redeant, sed iniussi omnes in domos
 suas discedant. Nonnulli etiam confusis vocibus clami-
 tabant melius sibi videri, ut in sinodum^f regressi ipsum
 episcopum, priusquam execrabilem adversum^g eos sen- 15
 tentiam promulgaret, cathedra episcopali deturbarent et
 merita morte multato^h insigne monumentum ad posteros
 transmitterent, ne quis deinceps successorum eius talem
 sacerdotali nomini calumniam struere temptaret. Cum
 ad episcopum relatum esset hoc eos machinari, commo- 20
 nitus a suis, ut tumultum, qui oriebatur, matura mode-
 ratione preverteret, misit ad eos foras rogavitque, ut
 sedato pectore in sinodum^e regrederentur; se, cum pri-
 mum oportunitas arrisisset, Romam missurum et dom- 25
 numⁱ apostolicum, si qua posset ratione, ab hac senten-
 tiae austeritate deducturum. Postero die admissis in
 auditorium^k communiter laicis et clericis, veterem illam
 de reddendis decimis querelam replicat, et quasi nihil
 bello Saxonico, nihil actum sit conditionibus, quibus
 paulo superius in Gerstingun^l pax convenerat, de inte- 30
 gro Turingos^m omnes de iniustaⁿ decimarum retenta-
 tione^o reos addicere molitur, nec recogitat hanc causam
 originem seminariumque extitisse omnium calamitatum²,
 quibus per plures iam annos res publica incommodissime

a) syn. A 1. B 1^a. 3^b. b) Erpesfurt A 1; erphesfurt B 1^b. c) afferebant B 2. 35
 d) preces B 3^b. e) syn. A 1. B 1. 3^b. f) syn. A 1. B 1^a. 3^b. g) aduersus B 2. N.
 h) inlucato A 1. B 2. i) dominum A 1. B 1; dñm B 2. k) adiutorium B 1^a; audi
 e corr. B 1^b. l) Gerstingim B 1^b; Gerstungun B 2. m) Thur. B 1^a. 2. 3^b; Thuringis
 B 1^b. n) dein insta B 1^b. o) detencione B 2.

1) Valde mirum est, quod Sigefridus iam a. 1074. de connubiis clerico- 40
 rum solvendis tractasse dicatur, cum decretum de continentia clericorum
 demum a. 1075. in Germania promulgatum sit, cumque hac de re nihil
 in epistolis Sigefridi, nihil in epistolis Gregorii VII. legatur. Potius in
 synodo a. 1075. Oct. celebrata, de qua infra p. 226 sq. Lamp. retulit,
 haec acta esse crederem. 2) Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 186 sq. 45

vexabatur¹. Indigne nimis tulerunt^a hoc Turingi^b, ut-^{1074.}
 pote qui propter recentem belli successum tumidos ad-^{Oct.}
 huc spiritus gerebant sibi que vanissime^c persuaserant,
 quod post triumphatum regem et acceptum gustum
 5 audaciae eorum² nullus deinceps futurus esset episco-
 pus, qui eis aliquam super hac re movere molestiam
 auferet. Primo tamen temperatis responsionibus ei sug-
 gerunt non alia se^d ratione in Gerstingun^e recuperandae
 paci consensisse, quam ut legitima^f sua a primis diebus
 10 statuta rata^g sibi in perpetuum atque inconvulsa mane-
 rent³. Cum haec replicando surdis auribus fabulam
 narrare viderentur, subito efferata mente se foras pro-
 pripiunt, ad arma conclamant et ad momentum contracta
 ingenti^h multitudine in sinodumⁱ prorumpunt; et nisi
 15 maturius milites episcopi intercessissent et blandiando
 rationemque reddendo potius quam repugnando — quo-
 *p. 219. niam viribus impares erant — ferocientis turbae impe-
 tum inhibuissent, in ipsa cathedra episcopali episcopum
 oppressissent⁴. Ita soluta est sinodusⁱ, tam episcopo
 20 quam cunctis qui assederant clericis ultima formidine
 consternatis et passim per omnes ecclesiae angulos
 latebras sibi quaerentibus. Statim episcopus ab Erp-
 hesfurt^k discedens, reliquam partem anni usque ad epipha-
 25 inter^m sacra missarum solemniam eos qui sanctam sino-
 dumⁱ turbaverant ad penitentiam sub episcopali banno
 evocavit.

1075.
Jan. 6.

MLXXV. Rex natalemⁿ Domini Argentorati cele-^{1074.}
 bravit. Cumque adessent quam plurimi ex principibus,^{Dec. 25.}
 30 quos ille dedita opera^o de toto regno ad diem festum

a) hoc tul. B 2. b) Thur. B 1. 2. 3b. c) om. B 3b. d) om. B 2. e) Gerstingun B 1b; Gerstungun B 2. f) legitima A 1. B 1a. 3b. g) om. B 1b. h) mult. iug. B 2. i) syn. A 1. B 1a. 3b. k) Erpeshurt A 1; erpeshurd B 1b; Erpeshurt N. l) sic B 1; Helegenstat A 1; Heiligenstat B 3b; Heilingenstadt B 2; Heilligenstait N. m) intra 35 B 2. n) natī B 1a. 3b; nativitatem B 1b. c. 2. o) opera B 1.

1) Cf. supra p. 141. 146. 2) 2. Mach. 13, 18: accepto gustu audaciae Iudae. 3) Nihil de decimis Thuringorum in pace Gerstungensi statutum esse, quod nec Lamp. ipse (supra p. 177 sq.) dixit, ostenderunt et Lampertum fraudis convicerunt Delbrück p. 40 sq. et Ausfeld p. 75—78. 4) Ad haec spectare videntur quae Sigfridus Gregorio VII. scripsit, Cod. Udalr. nr. 40, Jaffé, Bibl. V, p. 87: ut, dum monerem eos, ut omnipotenti Deo obedirent, ipsi econtra armata manu promiscuae plebis me et meos obsiderent etc. Codicis Udalriciani nr. 40. ex duabus epistolis compositis videtur, quarum prioris a. 1074. in. scriptae extrema 45 pars, posterioris a. 1074. ex. vel 1075. in. scriptae initium perierint.

Indith 2, 2. evocaverat, *habuit cum eis misterium consilii sui* et eos
 1074. modis omnibus ad instaurandum bellum Saxonicum solli-
 (*Dec. ex.*) citabat¹. Multa in presens largiebatur, plura in futu-
 rum pollicebatur, nullum postremo vel infimae condi-
 tionis, qui modo efficiendis tantis rebus commodus⁵
 putaretur, relinquebat, quem non dato vicissim et ac-
 cepto iureiurando fidum sibi et obnoxium faceret. Cum
 ea potissimum pollicitatio omnes ad consentiendum in-
 flecteret, quod sub testificatione iurisiurandi singulis
 promittebat, si eorum auxilio Saxoniam Turingiamque⁸ 10
 recuperasset, quod ipsis utramque provinciam pro arbi-
 tratu suo inter^b se partiendam et perpetuo iure possi-
 dendam traditurus esset². Ita ira aestuans nihil quam
 sanguinem eorum qui se offenderant malebat. Quod
 tamen anno iam^c integro quam maxime dissimulaverat,¹⁵
 adeo ut principes Saxoniae, quotiens ad eum venissent,
 magnifice susciperet et ad absentes pacifica sepenumero
 atque honorifica mandata destinaret³.

1075. Paucis post diebus Mogontiam venit, ibique occurrit
 (*Ian.*) ei Ruzenorum^d rex Demetrius nomine⁴, deferens ei in-
 20
 3. *Reg.* 10, 25. ^{cf.} estimabiles divitias in vasis aureis et argenteis et vesti-
 bus valde preciosis, petiitque, ut auxilio sibi foret contra
 fratrem^e suum⁵, qui se per vim regno expulisset et
 regnum tyrannica^f immanitate occupasset⁶. Missus est
 protinus a rege Burchardus^g Treverensis ecclesiae^h pre-
 25
 positus agere cum illo de iniuriis, quas fratri intulerat,
 et commonere, ut regno, quod iniuste^b invasisset, ultro
 decederet, alioquin auctoritatem et arma Teutonici regni
 propediem experturumⁱ fore. Is legationi huic propterea
 oportunos videbatur, quod ille, ad quem mittebatur, soro-
 30
 rem⁷ eius in coniugio habebat, et ipse hac de causa apud
 regem, ne quid in illum interim gravius decerneretur,
 summis precibus obtinuerat. Ruzenorum^k rex Dedi mar-
 chioni Saxonico, cuius ductu eo advenerat, a rege com-
 missus est servandus, donec legati reverterentur.

35

a) Thur. B 1. 2. b) intra B 2. c) om. B 1. 2. d) Ruzenorum B 1^a. e) h. l. 2;
 Russenorum B 1^b. e) fratē B 1^a. f) tyr. A 1. B 2. g) Burghardus B 2. h) om.
 B 2. i) experturum B 1^b. k) Ruzenorum B 2; Russenorum B 1^b.

1) Cf. Berthold. (*Ann. S. Blasii*) p. 277. 2) De hoc commento Lam-
 perti vide Delbrück p. 42. 3) Cf. Bruno c. 35. 37. 4) Alio nomine 40
Isaslavus I. (Isjaslav) dictus, filius Iaroslavi. 5) *Svätoslavus.* Cf.
Best. Rjumin, 'Geschichte Russlands übers. von Th. Schiemann' (Mitau
 1874) I, p. 121 sq. 6) Cf. Siebert. a. 1073, SS. VI, p. 362. 7) *Odum*
filiam Lippoldi; cf. Albert. Stad., SS. XVI, p. 319 sq.

His diebus contigit gravi scandalo Babenbergensis 1075.
 aecclisiae statum labefactari. Herimannus^a episcopus
 aecclisiam in honorem^b beati Iacobi Babenberg foris
 murum propriis impensis extruxerat^c, ibique clericos
 5 XXV, scientia, moribus et canonicae conversationis disci-
 plinis haud obscuros, congregaverat et eis quae ad victum
 vestitumque sufficerent affatim providerat. Cumque is
 quem congregationi prefecerat morbo preventus diem
 clausisset extremum, nactus oportunitatem temporis, cle-
 10 ricanos expulit et locum ipsum cum omnibus appendiciis
 suis Egberdo^d abbati de Sancto Michaelae tradidit^e ad
 instituendum illic ordinem monasticum, non offensus
 crimine aliquo clericorum, cum, ut dixi, honestissime
 *p. 220. iuxta ecclesiasticas^f leges vitam instituerent, sed *mona-
 15 sticae conversationis mundicia delectatus in toto episco-
 patu suo, si fieri posset, hanc solam esse vitam cupie-
 bat, zelo quidem Dei, sed non secundum scientiam, sic *Rom. 10, 2.*
 emulatus Rachelis pulchritudinem, ut Liae^g fecundita-
 tem in thalamum caelestis sponsi non crederet admit-
 20 tendam¹. Clerici qui expulsi fuerant graviter ferebant
 sine causa destitutos se esse stipe^h ecclesiastica, qua
 alebantur. Clerici quoque maioris aecclisiae Babenber-
 gensis tam illorum quam suam vicem dolebant, quod
 scilicet non sine magna sui ordinis iniuriaⁱ tantum epi-
 25 scopus deferret ordini monastico. Igitur iunctis^k preci-
 bus adorti^l sunt eum, obsecrantes per Deum, ne his,
 quibus nullum crimen impingeret, sine legitima^m discus-
 sione et audientia eriperet canonice suscepta ecclesia-
 sticae sustentationis beneficia nec sineret eos destitutos
 30 spiritualis militiae stipendiis, quibus praeter ea nihil am-
 plius esset rei familiaris, probro et ostentui fieri secula-
 ribus. Episcopatum Babenbergensem paucas habere con-
 gregaciones clericorum, et ideo non tam monachis sibi
 opus esse quam clericis, quorum ipsi solacio diebus
 35 solemnibus in processionibus, in susceptione hospitem

a) Hermannus B 2. b) honore B 2. c) exstr. B 2. d) Egbertho A 1; Egberto B 2.
 e) et add. B 1^a. f) leges eccl. B 2. g) lye B 2. h) stipa B 1^b. i) iactura B 2.
 k) cuncti B 2. l) adorsi B 1. 2, cf. supra p. 159, n. g. m) legitima A 1.

1) Rachel enim contemplativam vitam, Lia activam significat iuxta inter-
 40 pretationem Gregorii Magni; cf. eius Reg. I, 5, Epp. I, p. 7: Contem-
 plativae vitae pulchritudinem velut Rachelem dilexi sterilem. . . Sed
 . . . Lia mihi in nocte coniuncta est, activa videlicet vita, fecunda,
 sed lippa. Eiusdem Moral. in Iob VI, 5, § 61. Opp. ed. Muur. (Parisiiis
 1705) I, col. 210; in Ezech. I, II, hom. 2, § 10, 11, ib. col. 1324 sq.

1075. uterentur^a. Preterea aecclesiam, quam noviter ipse extruxisset^b, loco celebri in mediis huc et illuc diversantium turbarum fluctibus sitam nec a maiore aecclesia Babenbergensi plus XXX^c passibus disparatam, multo clericis oportuniorem esse quam monachis; qui scilicet⁵ *Exod. 8, 26, 27.* monachi, cum abhominaciones^d Egiptiorum immolare^e iubeantur domino Deo suo, secerni a multitudine et, sicut scriptum est, viam trium dierum ire debeant in solitudinem, ne, si ea, quae colunt et prima ducunt seculares, immolent^e coram oculis eorum, scandalizati¹⁰ lapidibus irrisionum suarum obruant et infament sanctam et apostolicam vitam. Si Deo familiarius adhereant monachi tanquam honestior et sublimior portio corporis Christi, non idcirco clericos tanquam membra putrida penitus abscidendos^f esse ab aecclesia, quia, licet stellae¹⁵ *1. Cor. 15, 41.* ab stellis differant in claritate, unam tamen caeli faciem decentissime distinguant sua varietate; et licet membra disparia sint et suis singula functa officiiis, concordiam tamen, licet dispari, famulatu necessitatem expleant unius eiusdemque corporis. Episcopus nec ratione move-²⁰ batur nec supplicatione, asserens honorem, quem deferret monachis, in nullo preiudicare clericis, bona autem, quae in usus pauperum proprio labore congegisset, sui iuris, sui arbitratus esse, utrum clericis attituleret an monachis. Clerici et inopia familiari et indignitate rei vehementer²⁵ exacerbati regis et omnium principum regni aures quotidiana^g proclamatione obtundebant^h pro iniuria sua. Cumque nihil usquam opisⁱ, nihil spei esset, versi ad validissimum illud, quod in sancta^k aecclesia ultimae semper necessitatis unicum esse presidium consuevit,³⁰ Romam pergunt, et^l recitata Romano^m pontifici per ordinem suae calamitatis historia, apostolicae sedis patrocinium contra tanti calumniatoris violentiam suppliciter implorant¹. Adest simul tocuis cleri Babenbergensis

a) niterentur B 2. b) extr. B 2; extrussisset B 1b. c) triginta B 2. d) abomin. 35 A 1; abhominaces B 1a. e) ymmol. B 1b. 2. f) abscidendos B 1b. 2. g) quotid. A 1; cottid. B 1a. 2. h) obtendabant A 1. 1a (Schröd. corr. obtundebant). i) opis (operis) B 1a. k) eccl. sancta B 1a. l) om. B 1a. m) summo B 1a.

1) Haec de ecclesia S. Iacobi Lamp. in maius nimis extulit, tamquam haec praecipua causa fuisset, ut Herimannus deponeretur, cum tamen⁴⁰ in multis epistolis, quas hac de re conscriptas habemus, codicis Udalriciani, Gregorii VII. Registri, collectionis epistolarum a Sudendorf editae nulla huius ecclesiae mentio facta sit. Infra SS. V, p. 244. dicit Lamp. Popponem praepositum Babenbergensem maxime auctorem fuisse, ut Herimannus deponeretur. Neque hoc satis certum videtur.

legatio, querelam ingeminant et Romani pontificis pacien- 1075.
 tiam vehementer incusant, cur aecclesiam Dei tam diu
 sinat hominis heretici communione^a maculari, qui non
 ut pastor per ostium, sed ut fur et latro per symonia- *Ioh. 10, 1. 2.*
 5 cam^b heresim et ingentium pecuniarum profusionem
 irrepserit in ovile ovium; qui aput^c predecessorem eius
 Nicolaum¹ papam tanti criminis insimulatus, ut dici
 solet, ignem gladio², hoc est heresim periurio purga-
 10 tionis ministerium, expers ipse omnino litterarum, contra
 sacros canones impudenter occupasset; qui ante episco-
 patum cunctis capitalibus criminibus atque omni pro-
 brorum genere Mogontinae civitati, in qua nutritus sit,
 celebrem se spectabilemque fecerit; qui pecuniariam at-
 15 que usurariam artem, qua a puero sit institutus, post-
 quam caelestium talentorum negociator constitutus sit,
 multo sollicitius exerceat, ita ut abbatias et aecclesias
 intra^e diocesim suam sitas, quas fede comparaverit,
 fedissime vendat^f et familiam Babenbergensis aeccle-
 20 siae, paulo ante opulentissimam ac bonis^g omnibus floren-
 tissimam, ad summam redegerit paupertatem; qui nunc
 super omnia mala sua, ut in vestimentis ovium liberius *Matth. 7, 15.*
 lupinam exerceat feritatem et facilius illudat simplicium
 innocentiae, transfiguratus in angelum lucis angelus *2. Cor. 11, 14.*
 25 Satanae^h, clericos absque ulla discussione de aecclesiis
 *p. 221. suis eiciat atque omnibus in *quibus possit locis vitam
 monasticam, non tam amator religionis quam subdolosⁱ
 simulator, instituat. Postremo per Deum omnipoten-
 tem^k exorant, ut tandem aliquando expergefactus Simon^l
 30 Petrus baculum pastoralis zeli exerat contra lupum im-
 probe rapientem et dispergentem oves Dei et Simonem^l *Ioh. 10, 12.*
 magum iterum in aecclesia Dei nummulariorum men- *Matth. 21, 12.*
 sas et era proponentem cum pecunia sua mittat in per- *Act. 8, 20.*
 ditionem. Romanus pontifex iam pridem eum a sacri
 35 altaris ministerio suspenderit⁴. Presenti autem relatione *(Febr.)*
 efferatus absque dilatione excommunicavit eum, ea sci- *(Apr. 20.)*

a) communcione B 1^b. b) symonicam B 1^a. c) sic h. l. B 1^a, ut *Vita Lulli nonnunquam*. d) catheram B 1^a. e) inter B 1^b. f) vendant B 1^a. g) omn. bonis B 2.
 h) sathane B 1^b. 2. i) sndolus B 1^a. k) oipoté B 1^a. l) symon. B 1^a.

40 1) *Alexandrum potius*. Cf. supra a. 1070, p. 111 sq. 2) Cf. supra p. 85, n. 2. 3) *Papam pecunia corrupisse dicitur supra p. 112.*
 4) *Demum in synodo Romana a. 1075, Febr. 24—28. celebrata; cf. Gregorii Reg. nr. 52a, Jaffé, Bibl. II, p. 170.*

1075. licet ex causa, quod de gravissimis criminibus iam olim accusatus et, ut causam diceret, crebro per biennium Romam evocatus¹ venire contempsisset. Clericis quoque, qui se per calumniam expulsos querebantur, aecclesiam suam restitui precepit, et destinatis ad clerum Baben-⁵
 (Apr. 20). bergensem litteris² mandavit, ut se a communione^a illius abstinerent, contestatus quam sancte, quod, si^b communione^a aliquando, at^c pontificatum, quem contra ecclesiasticas leges invasisset, nunquam deinceps se vivo re-
 (Majo). cepturus foret. Quod ubi clericis Babenbergensibus legati¹⁰ sui retulerunt, et iram veterem armavit tantae pollicitationis fiducia, occultata interim apostolicae sedis legatione, mittunt ad episcopum, qui tunc temporis Babenberg consistebat, eique denunciant, ut quantocius de urbe discedat; non posse eum ultra sibi episcopum esse,¹⁵ quoniam^d et episcopatum per symoniacam^e heresim contra ecclesiasticas sanctiones coemisisset et eum administrare^f ignarus omnino litterarum non posset. Atrocissimae^g per se legationi adiecta est gravis contumelia. Adolescens quidam ex numero clericorum et animis ferox²⁰ et aetate versiculum brevem ex psalterio proposuit: 'Huius', inquit, 'capituli non mysticum sensum, non allegoricam significationem, sed verbum ex verbo fidus interpres si mihi recte explicaveris, ego te omni questione liberatum, cunctis criminibus, quibus te impetimus, ab-²⁵ solutum, dignissimum plane episcopatu pronuntiabo'³. Ille insolita re attonitus, cum, quid hoc esset, unde nova haec et inusitata mitium antehac clericorum asperitas procederet⁴, turbulentus sciscitaretur et dictis atro-

a) comun. B 1^a nonnumquam. b) post del. B 2. c) ac A 1; aut B 2. d) quo-
 modo A 1. e) simon. h. l. B 1^b solus. f) administrate B 1^a. g) Atrocissime A 1.

1) Minime crebro, sed semel tantum ad synodum a. 1075, Febr. celebrandam vocatus (Gregorii Reg. II, 29, l. l. p. 141) venire non contempsit, sed litteras excusatorias et nuntium misit, Cod. Udabr. nr. 43, Jaffé, Bibl. V, p. 91 sqq. Quid antea a. 1074. in causa eius actum sit, vide in Gregorii Reg. I, 84, l. l. p. 105. 2) Datis Apr. 20. et iterum aliis datis Jul. 20, cum priores Babenbergam non delatae essent, Gregorii Reg. II, 76, III, 1, l. l. p. 200 sq. 203 sq. Ex his et aliis epistolis de causa Herimanni datis, Cod. Udabr. nr. 44, l. l. p. 93 sqq., Gregorii Reg. III, 2, 3, l. l. p. 204 sqq. patet sequentia a Lamperto falsissime narrata 40 et commentis plena esse. 3) Cf. fabellam quam narrat Bruno c. 15; epist. canonicorum Babenbergensium, Cod. Udabr. nr. 44, l. l. p. 93; Gregorii Reg. II, 76, l. l. p. 201. 4) Herimannus in itinere Romano, haud procul ab urbe Roma moratus audivit se depositum et excommunicatum esse; unde perterritus Babenbergam rediit. Patet igitur haec 45 falsissima, certe alio modo acta esse.

cibus responsa atrociora redderet, repente in medium ^{1075.}
 procedunt legati sedis apostolicae et preter litteras, quas ^{(Maio).}
 manibus preferunt¹, viva voce ei ex nomine Romani
 pontificis denunciant, ut nullum deinceps pontificalis
 5 officii ius potestatemque habeat, sciatque^a se apostolicae
 excommunicationis gladio de corpore universalis aecclē-
 siae precisum^b esse, propterea quod obiectum sibi cri-
 men symoniacae hereseos totiens apostolicis epistolis
 Romam evocatus purgare distulisset. Precipiunt etiam
 10 clericis Babenbergensibus, ut nullum ultra ei tamquam
 episcopo honorem reverentiamque deferant, sed ab eius
 communione omni modo^c se abstineant, ne deprehensi
 tamquam ecclesiasticae sanctionis transgressores similem
 cum eo sortiantur^d excommunicationis vindictam. Ibi
 15 primum episcopus circumventum^e se fraude clericorum
 suorum advertit. Quibus acriter insistentibus, ut quan-
 tocius episcopatu abdicatus abscederet, cum nulla ratione
 satisfacere posset, assererentque sub testificatione nominis
 divini nullum se in aecclēsia opus Dei acturos fore ipso
 20 in ea persistente, incertus confususque animi misit ad ^(Mart.)
 episcopum Mogontinum, fidissimum sibi amicum, quem
 multis sepe beneficiis privatim et publice sibi devinxisset,
 quique omnium, quae in acquirendo^f vel administrando
 episcopatu gessisset, conscius sibi particepsque extitisset,
 25 rogavitque, ut quam citissime veniret et tumultuantem
 intestinis simultatibus clerum quoquo posset modo com-
 pesceret. Ille nihil moratus affuit egitque, ut rogaba-
 tur, cum clericis, ne obliti pudoris ac modestiae suae
 in episcopum suum, quem propter Deum patris loco
 30 venerari debuissent, sine causa exardescerent, cum eos
 nec^g dicto nec facto, quod iuste in querelam vocare
 possent, sciens provocasset, vel si quid, quod eos lederet,
 forte inscius admisisset, se cognitore atque arbitro para-
 tus esset quovis modo satisfacere offensis; parcerent, si
 35 minus eius innocentiae, at honori atque existimationi
 propriae^h, ne ad contempnendosⁱ episcopos suos caeteri

a) sciat B 1^a. b) precisum B 2. c) comm. omnino B 1^b. d) exc. sortiantur B 1^b.
 e) circumventum B 1^a. f) acquir. B 1^a, 2. g) ne B 1^b. h) proprie B 1^a. i) contemn.
 A 1 *semper*.

40 1) *Nec legati apostolicae sedis adfuerunt nec litterae papae tunc allatae sunt (cf. p. 206, n. 2), sed Poppo praepositus alique clerici Babenbergenses Roma reversi mandatum attulere, ut Herimannus excommunicatus haberetur, si ipse ad suscipiendam sententiam Romae se non praesentaret.*

1075. per orbem terrarum^a clerici hoc animarentur exemplo,
 (Mart.) et rebellionis atque contumaciae pestilens hic morbus
 sumpto a Babenbergensibus^b inicio totum inficeret cor-
 pus gregis dominici. Nihil illi placationis, nihil laxa-
 menti admittentes, gravissimis eum conviciis confuta-
 runt, iustissime^c dicentes in eum quoque apostolicae
 excommunicationis anathema^d procedere debuisse^e, qui
 hominem omnibus probris infamatum *et nihil in mori-
 bus, nihil in scientia dignum sacerdocio afferentem per
 symoniacam^f heresim episcopum ordinasset; nec ad ex-
 (Apr.) cusandas excusationes^g in peccatis obtendere posse igno-
 rantiam, cum actus eius omnemque vitae institutionem,
 tamquam qui in laribus suis diu familiarissime obversa-
 tus sit, optime cognovisset et omnibus quae in coemendo
 episcopatu acta sint medius ipse atque intimus inter-
 fuisset. Videns archiepiscopus obstinatos in contentione
 clericos nulla ratione mitigari^h posse, ne quid pro amico
 suo intactum intemptatumque relinqueret, assumpto eo
 Roman ire statuit, sperans Romanum pontificem vel
 pecunia vel supplicatione expugnariⁱ posse, ut eum cri-
 mine atque anathemate absolveret. Sed inter eundem
 reputans haud satis^k tutum esse, ut eum, non prius ex-
 plorato Romani pontificis animo, Romam perduceret,
 suasit ei in extrinsecis aeclesiae Babenbergensis posses-
 sionibus redditum suum prestolari, et ipse cum paucis,
 ut instituerat, concitus Romam contendit^l. Quo dum
 venisset, vix et aegre, ut a Romano pontifice in commu-
 nionem susciperetur, optinuit; et qui¹ alienis criminibus
 patronum se paraverat, ipse de propriis insimulatus,
 quod Babenbergensem^m episcopum per symoniacam here-
 sim sciens ordinasset, pene gradus sui periculum incur-
 rerat². Ad ultimum discedentiⁿ iussum est, ut ab eius^o

a) terrarū B 1^b. b) exemplo vel add. B 2. c) iust. dic. om. B 2. d) pena B 2.
 e) debuisse A 1. f) simon. h. l. B 1^b. g) accusationes A 1^a et ed. prior foede.
 h) mitigare B 1^b. i) expugnare post corr. expugnari B 1^a. k) om. B 2. l) in 35
 add. A 1. 1^a. m) babēgersem B 1^a. n) discedendi A 1. o) eis A 1. 1^a.

1) Sigefridus non, postquam Herimannus excommunicatus et depositus,
 sed postquam (Febr. ex.) ab officio suspensus est, Romam profectus est,
 ubi eo praesente die Apr. 12. papa diffinivit, ut, si Herimannus
 Roman perveniret, ibi causae sententiam acciperet, sin vero . . retrogra-
 dus fieret, excommunicatus denunciaretur, ipso tunc in itinere Romano,
 non in possessionibus ecclesiae Babenbergensis existente, ut in epistola
 clericorum Babenbergensium, Cod. Udalr. nr. 44, l. l. p. 95. narra-
 tum est. Vides igitur, quam falsissime haec a Lamperto exposita sint.
 2) Hoc Lamp. odio archiepiscopi motus commentus esse videtur. In epi-
 stolis laudatis nihil huiusmodi dictum est.

5 communionem omni modo^a abstineret et promulgatam ad-^{1075.}
 versus eum apostolicae excommunicationis sententiam
 omnibus Teutonicis regni principibus notam faceret, et
 cum primum conficiendae rei temporis oportunitas arri-
 5 sisset, alium pro eo Babenbergensibus episcopum ordi-
 naret. Quod ubi Babenbergensi episcopo compertum est,
 nullam deinceps spem sibi reliquam nisi in clementia
 Romani pontificis fore ratus, conductis qui causam suam
 apud sedem apostolicam dicendi arte tuerentur, Romam
 10 perrexit. Sed Romani pontificis constantia et invictus
 adversus avariciam animus omnia excludebat argumenta
 humanae fallaciae. Multis lacrimis, multis supplicatio-
 nibus, multis^b rethorica arte compositis disceptationibus
 vix hoc solum obtinuit, ut ea condicione anathemate
 15 absolveretur, quatenus, ubi primum^c in patriam redi-
 set^d, monasterium ingrederetur atque ibi deinceps a
 cunctis in perpetuum^e seculi actibus feriatus scandali-
 zatum sua ambitione aecclesiam digna satisfactione def-
 20 flecteret^f. Ita regressus in patriam, cum iussa Romani
 pontificis retulisset ad milites suos, quibus se multa
 largicione admodum popularem acceptumque fecerat,
 vehementer restiterunt^g, indignissimum fore dicentes et
 nulla retro maiorum memoria in aecclesiis Galliarum *cf. Esth. 14, 5.*
 hoc accidisse, ut sine publica audientia et canonica dis-
 25 cussione, quod nec infimis quidem gradibus competeret,
 episcopus deponeretur; non hanc privatam illius esse ini-
 iuriam, ad communem potius spectare contumeliam
 omnium, qui tuendae Babenbergensis aecclesiae dignitati
 operam suam deberent et eius episcopo sub iureiurando
 30 fidem dixissent; et ideo extrema omnia prius se^e exper-
 turos esse, quam servatum ad sua tempora illius aeccle-
 siae honorem sinerent fedissimo hoc exemplo contami-
 nari. His ille promissis animatus, neglecto Romani
 pontificis decreto, Babenberg rediit, ibique IIII vel V^g (*Maio*)

35 a) omnino B 1^b, 2; *cf. supra p. 207, l. 12.* b) multis — disceptationibus *om. B 2.*
 c) *om. B 1^b.* d) redijsset B 2. e) in perp. *om. B 2.* f) restituere B 1^b. g) 4^{or} vel
 quinque B 2.

1) *Omnia haec commenta sunt. Minime Herimannus tunc Romam pro-*
fectus est, sed eodem tempore (Apr.), quo Sigefridus ibi erat, ut supra
 40 *p. 208, n. 1. abnotari, eo profecturus nuntium praemiserat, qui pecunia*
magna effusa causam ipsius tueretur, sed biduo a Roma subsistens certior
factus, quod ibi die Apr. 12. de causa ipsius actum esset, reversus est.
Gregorii Reg. III, 3, l. l. p. 206; Cod. Udabr. nr. 44, l. l. p. 95; Pauli
Bernried. Vita Gregorii VII, c. 43.

1075. ebdomadas^a commoratus, preter altaris officium in caeteris omnibus, quae scilicet ad exteriorem episcopi administrationem pertinebant, nullo modo iure suo cedebat, irritam reputans excommunicationem, quam non canonice in se promulgatam cavillabatur¹. Quibus diebus⁵ in civitate Babenbergensi nullum publice actum est opus Dei, clericis refugientibus atque omnino execrantibus communionem eius. Caeteram^b eius anni partem in extrinsecis Babenbergensis aeclesiae possessionibus militum^{*} suorum presidio fultus² exegit. Verum neque rex¹⁰ neque episcopus neque alius quisquam, qui sanum saperet, ei communicare volebat.^{*p. 223.}

Apr. 5. Rex pascha Wormaciae celebravit³. Quo dum ad salutandum eum quidam ex principibus Saxoniae pergere instituissem^c, missi obviam eis legati denunciaverunt,¹⁵ ut ocius in sua redirent, alioquin haud^d tuto visuros esse faciem regis, quem post tam graves contumelias digna adhuc satisfactione non placassent^e. Ibi primo malum, quod cervicibus impendebat^f, adverterunt^g.⁴ Rex, omnibus quae bello administrando necessaria erant affa-²⁰ tim provisiss^h iam et instructis, solemniter edicto cunctis qui in regno suo erant expeditionem indixit in Saxoniam diemque et locum statuit coadunandi exercitus, videlicet VI. Idus Iunii⁵ in possessione Herveldensis monasterii, in locoⁱ qui dicitur Bredingen^k. Misit etiam legatos²⁵ ad Saxones, qui tunc ineundi consilii gratia frequentes Goslarum convenerant, dicere eis memorem se gravium iniuriarum, violatae regiae maiestatis et turpis fugae, qua^l extremo in periculo vitae consulere coactus fuisset⁶. Nec se cunctis generaliter Saxonibus crimen hoc³⁰

a) hebdomadae A 1 *semper*; hebdomadas B 1^b. b) Cetera B 1^a; Certam B 2. c) instituissem B 1^a. d) haud B 1^a. e) placuissent B 1^b. f) impendebat B 1^a. g) animadverterunt B 1^c. P. h) provisiss B 1^a. i) locum B 2. k) Bredingen B 2. l) qua B 2.

1) Quae revera demum promulgata est, cum Gregorii litterae datae Jul. 20, Reg. III, 1, l. l. p. 203 sq. allatae essent. 2) Cf. Gregorii Reg. 35 VI, 19, l. l. p. 356. 3) Consentunt Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 278, Bernold. p. 431, Brunone c. 44. falso hoc Moguntiae factum esse tradente. 4) Hoc falsum esse patet ex Brunonis c. 41. 44, qui nuntium Saxonum tunc advenisse narrat; sed cf. ib. c. 37. Cf. Delbrück p. 45. 5) Diem a. 8. Idus Iunii (Jun.) ipse rex designavit in epist. ad abbatem S. Maximini, Giesebrecht, 'DKZ.' ed. 5. III, p. 1262, nr. 10. 6) Quae vera insint longae sequenti narrationi tractatus inter regem et Saxones habiti vide apud Brunonem c. 45. Quae Lamp. partim in invidiam regis maligno animo depravavit, partim expungendi atque ornate eleganterque scribendi studio suo raptus inepte ac perplexe exposuit. 45 Cf. Delbrück p. 42—45. Cf. supra p. 156.

intendere; paucos fuisse principes, qui imperitam multi-^{1075.}
 tudinem et naturali levitate semper novarum rerum ^(Apr.)
 avidam hac^a rabie inflammassent; ab his concitatae se-
 ditionis et turbatae rei publicae penam se, quoniam^b
 5 legibus non potuerit, armata manu exacturum^c. Proinde
 rogare se caeteros et sub interminatione gratiae suae^d
 precipere, ne hostes publicos armis aut opibus tueantur;
 si obediant, veniam se eis dare veteris culpa, quod tam
 inusitati facinoris socii participesque antehac extitissent;
 10 sin autem, excusationem deinceps non habituros esse
 peccati, quod scientes premonitque admisissent. Ad
 haec Saxones: 'Gratissimam^e', aiebant, 'habemus legatio-
 nem; et nisi principes nostri de omnibus quae obiciun-
 tur iuxta magnificentiam regiam ei satisfacere spondeant,
 15 eos sine mora vel captos^f et in vincula coniectos^g eius
 examini reservabimus vel, in favillam redactis omnibus
 quae ad eos pertinent, Saxonia procul effugabimus.
 Quodsi iustis et regio nomine dignis condicionibus parati
 sunt vel obiecta purgare vel quae peccaverunt expiare,
 20 oramus et per Deum obtestamur, ut honori potius suo
 quam iracundiae consulat nec ante publicam principum
 caeterorum audientiam et legitimum^h discussionem ali-
 quid in eos, quod se non deceat, decernat. Diem potius
 statuatur, locum designet, copiam det tuto coram veniendi
 25 et tuto causam dicendi, ut secundum palatinas leges
 iusta examinatione habita vel puniat convictos vel ab-
 solvat innocentes. Quodsi ira immoderatio nullam ad-
 mittit satisfactionem nec alio pacto quam sanguine prin-
 cipum nostrorum restinguiⁱ poterit, quid^k prodest ambi-
 30 guis responsionibus sententias involvere? Extremae^l *cf. Tob 38, 2.*
 impietatis fore iudicamus, ut principes nostros deseramus
 et eos pro nobis iugulandos obiciamus, quos haud^m
 dubie scimus nullo privato odio vel gratia, sed solaⁿ
 tuendae salutis nostrae et vindicandae libertatis nostrae
 35 causa contra regem arma sumpsisse. Quapropter id sup-
 plices petimus, ut eadem nobis et illis venia concedatur
 admissae presumptionis, aut, si nulla supplicationum
 victima expiari potest quod fecimus, eodem in nos et
 in illos supplicio animadvertatur^o. Tunc Bucco Halber-

40 a) ac B 1^b. b) quō B 1^b; quū B 1^c. c) eos acturum B 1^a; coacturum B 1^b. d) sua
 B 2. e) grauissimam A 1, 1^a, B 1^b. f) coniectos *del. et in marg. eadem manu corr.*
 captos B 2. g) om. B 1^b. h) legitimam A 1, B 1^a. i) restingui B 2. k) qđf
 (quod) B 1^b. l) Extrema B 2. m) hant B 1^a. n) sole *post corr.* sola B 1^b.
 o) animadvertiserat B 1^b.

1075. ^(Apr.) statensis^a episcopus, Wece^b archiepiscopus Magadaburgensis^c, Magnus dux Saxoniae, Otto dux quondam Barioariae et caeteri principes, quos rex specialiter tam truculenta comminatione impetebat¹, dixerunt nequam se sibi conscios esse, quod pacem, quae^d anno 5 priore in Gerstingun^e convenerat, facto aliquo vel dicto violassent. Nam si rex instinctu eorum vel consilio factum suspicaretur, ut aecclesia in Hartesbure^f incenderetur, thesauri^g diriperentur, corpora sepulchris eicerentur², aut aliud aliquid contra statutum illius conventionis perpetraretur, paratos se esse, ut quavis^h condicione, quam modo caeteri principes regni equam iudicassent, crimen refellerent et innocentiam suam assere- rent; insuper ipsam aecclesiam propriis impensis ambiciosius quam fuerat instaurarentⁱ, amplioribus ornamentis 15 excolerent³; omnia etiam, quae ineptum vulgus^k, maligno spiritu suscitatum, ausu nefario infregisset, diripuisset, temerasset, multiplicius restituerent; super haec omnia auri et argenti et prediorum suorum, quantum salvo pudore suo et regni^l maiestate accipere vellet, prompta 20 mente darent, dummodo in gratiam rediret et gladium, quem in cervices eorum et in eversionem tocius Saxoniae iratus extenderat, placatus remitteret in vaginam. Quodsi obstinatum adversus omnes preces et supplicationes animum gereret, se deinceps contra eum nec arma 25 laturos nec aciem instructuros, sed nudis pedibus venienti obviam processuros et sententiam, quaecumque vel iratus dictasset, porrecto iugulo excepturos^m.⁴ In haec verba nuncios regis dimiserunt, et ipsi protinus suos eadem adⁿ eum responsa deferentes destinarunt. Quos 30 ubi rex advenire comperit, precepit, ut nulla ratione in conspectum suum admitterentur, mandavitque eis per occultos indices^o, ut quantocius recederent nec se oculis

cf. *Ioñ.* 18, 11.

a) Halberstadensis B 1^a; Halberstattensis B 2. b) Wece^b B 2. c) Magdeburgen^e B 2. d) quā corr. q̄ B 2. e) Gerstungun B 2. f) Hartesburg A 1. B 1. g) thes. — 35 eicerentur om. B 2. h) quavis B 1^a. i) insuper ipsam ecc^l am iterum add. B 1^b. k) vulgus A 1. l) regia B 2. m) exceptōs B 1^b. n) resp. ad eum B 2. o) indices B 1^b.

1) *Praedictorum tres (praeter Weccelonem et Magnum) et Fridericus comes palatinus ut sine condicione ipsi dederentur, rex poscebat. Haecce 40 fuit truculenta comminatio.* 2) *Supra p. 184.* 3) *Hoc minime dixerunt principes in epist., Bruno c. 42.* 4) *Absurdum commentum hoc est. Saxones obtulerunt principes praedictos sub hac tantum condicione dedere, quatenus sub utrorumque principum iudicio starent, non sine condicione, ut rex poposcerat; Bruno c. 45.*

eius, cui contumeliam fecissent, sic temere ingererent; 1075.
 alioquin regia censura coerciturum^a se hostes publicos (Apr. Mai.)
 et insidiatores regni, qui sub pretextu legationis mendacia sua per populum sererent ad sollicitandos animos
 5 principum et expeditionem suam impediendam. Ita legati sine effectu reversi sunt. Iterum alios atque alios miserunt, sed eodem omnes rigore obfirmatas contra se tam fores quam aures regias invenerunt¹. Semel cum unus legatorum captata loci et temporis oportunitate
 10 se inprovisus in conspectum regis proripuisset et quae in mandatis habebat proloqui cepisset, vix ad primum sermonis exordium dato silentio statim cum gravi indignatione reiectus est, et cum ab Udalrico^b quodam regio satellite in crastinum servandus abductus vel potius
 15 abreptus fuisset, proximo^c mane, elusis custodibus, vix vita comite effugit.

Dehinc crebris legationibus adorti ducem Rudolfum^d, ducem Berhtoldum^e, ducem Gozelonem et caeteros principes², quos superiore bello coniurationis socios
 20 habuerant, fidem implorant, federis, quod pepigissent^{f. 3}, admonent, obtestanturque^g per Deum, per cuius nomen in unius eiusdemque^h militiae sacramenta iurassent, utⁱ assint periclitantibus, et sicut^k prius gerendo bello favorem suum, ita nunc reparandae paci, quoniam eos belli
 25 peniteat, auxilium consiliumque suum non subtrahant. Sed regis prudentia, qua supra^l aetatem suam mirum in modum callebat, omnia seperat, omnes vias, omnes aditus obstruxerat. Siquidem a cunctis principibus suis iusiurandum acceperat, quod nullas eorum legationes se
 30 inconsulto susceperent, quod eos nec armis publice nec consiliis secreto tutarentur nec sibi pro eis preces aliquando supplicationesque deferrent, donec se acceptae ab eis ignominiae maculam digna animadversione eluisse^m ipse index testisque fateretur. Ita quocumque intendis-
 35 sent, quamcumque viam pertemptassent, omnia obfirmataⁿ, implicata, impedita repererunt.

Exin^o crebra per Saxoniam Turingiamque^p conventicula faciunt, quid^q facto opus sit, consulunt, discussis

a) coerc. B 2. b) sic h. l. omnes. c) primo B 2. d) sic h. l. omnes. e) Bertholdum A 1. B 1b. 2. f) pepigissent B 2. g) obtestantur B 2. h) eiusdem B 1b. i) at B 1b. k) sic B 1a. l) super B 1b. m) eluisset B 1b. n) offirm. A 1. 1a. o) Exiude B 1b. p) Thur. B 1. 2. q) quod B 1a.

1) Cf. Bruno c. 41; epist. princ. Sax., Bruno c. 42. 2) Consentiant Bruno c. 43, epist. princ. Sax., ib. c. 42. 3) Cf. supra p. 157. 163, n. 4.

1075. et eventilatis omnibus, quae tanto malo remedium ali-
 (Maio). quod polliceri videbantur. Cum nulla usquam humani
 auxilii spes eluceret, statuunt unanimiter a Deo sibi
 deinceps querendum esse subsidium, qui solus tam ob-
 stinatam regis ferocitatem emollire et rem implicitam 5
 expedire queat^a. Iubent ergo, ut per totam Saxoniam
 et Turingiam^b, depositis cultioribus indumentis^c, sacco
 et laneis vestiantur^d. cibo et potu statutis diebus ab-
 stineant, sumptus^e in pauperes pro sua quisque re fami-
 liari conferant et per aeclesias nudis pedibus discur- 10
 rentes Deum communi lamentatione deprecentur, ut
 manum suam, quae^f humano ubique cessante adiutorio
 sola iam possit opitulari undique conclusis, ad ereptio-
 nem eorum extendat. Preterea placet, ut die, quo regis
 exercitus iuxta publicam indictionem in Bredingen 15
 coadunandus conveniret, ipsi in loco qui dicitur Lupe-
 zen^g sex milibus ab eis disparati castra locarent et
 iterum atque iterum repetitis supplicationibus aures eius
 et principum eius obtundentes, si evincerent, gratias
 Deo, sin autem, in eodem loco venientem prestatolati, 20
 collatis signis equissimo iudici Deo rem committerent.

Superveniunt etiam hinc Luticiorum, hinc Poleno-
 rum^h nuncii, suam utrique operam, socias manus et
 pares ad cuncta, quae belli artibus transigenda sint,
 animos pollicentes; et quod parati sint die, quemⁱ Saxo- 25
 nes designaverint, armatorum copias quam maximas *in *p. 225.
 Saxoniam mittere, vel^k, si hoc malint, contra Danos et
 alias gentes, quas vulgatum erat ad irruptionem Saxo-
 niae a rege sollicitatas esse, stationes^l ingesque excu-
 bias agant, ut hac parte sollicitudinis exonerent alias 30
 occupatos^l. Hoc nuncio paululum recreatis animis di-
 gressi, quantum temporis supererat usque ad diem coadu-
 nandi exercitus, in ieiuniis et vigiliis exigunt, aeclesias
 indefessi obsident, in cinere volutantur et cilicio, noctes
 perinde ac dies precibus insumunt, nullum postremo 35
 religionis genus, quod ad placandum Deum ecclesiastica
 traditione comparatum sit, pretermittunt. Sed ira Dei,

a) queant B 1^a, 2. b) Thur. B 1, 2. c) vestimentis, eadem manu superscr. indu B 2.
 d) induantur, eadem manu superscr. vestiantur B 1^b. e) sumptos B 2. f) qui B 1^a;
 quā post corr. qua B 2. g) Lupesen B 1^b. h) polonorum B 2. i) quam B 2. 40
 k) Sed B 1^b. l) om. B 2.

1) Iure haec refellit E. Meyer p. 40. Danos tunc Wilhelmo regi Angliae
 bellum intulisse monui supra p. 164, n. 3. Cf. p. 163.

quae in eos exarserat, maior erat, quam ut lacrimis re- 1075.
stingui, hostiis et muneribus mitigari posset^a.

Rex pentecosten^b Wormaciae cum paucis celebra- *Maii 21.*
vit¹ principibus, in preparationem miliciae singulis pri-
vata sollicitudine occupatis. Statuta^c die² venit in Bre- *Iun. 8.*
dingen cum infinita multitudine, planeque omnium una-
nimi consensu constitit nulla unquam retro maiorum
memoria tantum exercitum, tam fortem, tam militariter
instructum in regno Teutonico^d a quoquam rege con-
tractum fuisse³. Quicquid in regno episcoporum erat,
quicquid^e ducum, quicquid comitum, quicquid eccle-
siasticarum aut secularium dignitatum, omnes summa
vi, summa ope in hoc bellum enisi convenerant. Nemo
prorsus, nisi quem forte gravis admodum et omnino
inexplicabilis necessitas excusasset, aberat. Episcopus
Coloniensis causatus^f impium fore, si calamitatis, quae
oppressura esset fratrem suum Magadaburgensem^g epi-
scopum et consobrinum suum Halberstatensem^h epi-
scopum, spectator adesset, vacationem impetraverat,
hautⁱ gravate hoc concedente rege, eo quod post pri-
mam defectionem invisum semper eum suspectumque^k
habuisset. Leodiensis^l episcopus⁴, vir preter decrepitam
aetatem longa etiam egritudine exhaustus, reginam in-
terim servandam susceperat, et hac occasione ipse quo-
que milicia defungebatur. Uterque tamen milites suos
amplissimo numero transmisit. Dux quoque Boemorum^m 5
aderat tanto stipatus agmine, ut se solum bello Saxo-
nico sufficere posse vana spe elusus arbitraretur. Wide-
deradus abbas Fuldensis, preter quod ab ineunte aetate
uno pede graviter claudicaverat, iam per biennium ita
paralisi dissolutus erat, ut nisi baculo aut ministrorum
humeris innixus nusquam progredi posset. Eum tamen
nec tam molesta validudoⁿ excusare poterat a milicia,
id potissimum curante rege, ut omnium principum suo-
rum titulis ac fascibus quam maxime insignem faceret
expeditionem. Cumque ad locum coadunandi exercitus
ferventissima aestate vehiculo sedens pergeret, strepitu

a) potuisset, *superser*, posset B 1^b; possit B 1^c. b) pentec. B 1^b, 2. c) Stat. —
multitudine om. B 1, 2. d) Theutonico h, l, A 1, B 1^a. e) quidquid B 1^a, c h, l.
40 B 2 *semper*. f) causat²(ur) B 1^a, g) Magdeburg, B 2. h) Halberstadensem B 1;
Halberstattensem B 2. i) haut A 1, B 2. k) susceptumque B 1^a, l) Lediensis
B 1^a, m) Bohemorum B 2, n) valetudo omnes praeter B 1^c.

1) *Ubi etiam die Maii 28. diploma dedit (St. 2784).* 2) *Cf. supra*
p. 210, n. 5. 3) *Cf. Carmen de b. Sax. III, 57—93.* 4) *Theodwinus*
45 *(Dietwinus), qui iam die Iun. 23. huius anni obiit. Cf. infra p. 225.*
5) *Wratisslaus II.*

1075. circumfusae multitudinis et vi concitati pulveris suffo-
Iun. catus pene spiritum exalaverat^a. Relatus in monaste-
 rium a stupore quidem mentis post paululum respiravit,
 nullum tamen ultra verbum proloqui potuit, atque ita
 deinceps per VI^b ebdomadas gravissima corporis molestia 5
Iul. 16. decoctus, XVII. Kal. Augusti humanis rebus exemptus
 est. Vir plane ferventis in Deum fidei, suis tamen omni-
 bus admodum invisus, propterea quod in diebus eius
 Fuldense nomen multis calamitatibus vehementer attri-
 tum et pene omnino oblitteratum fuisset¹. Sed ad cep- 10
 tum, unde digressi sumus, redeamus.

Iun. Missi a rege exploratores speculari exercitum Saxo-
 num^c retulerunt eos multitudine et armis haut^d impa-
 res^e, caetero belli apparatu etiam superiores esse², opes
 multas et sufficientes in longum quoque tempus sumptus 15
 convexisse, nihil permotos tantorum hostium adventu
 in proximo castra locasse; post laborem itineris ocioso
 iam animo, fixis^f tentoriis, recreando corpori indulgere;
 hoc statuisset, ut legatos supplices de pace mitant, si
 non impetrent, equo certamine adorianur venientes³. 20
 Facile et contemptim^g hoc auditum est ab his qui cum
 rege erant, passim iactantibus nec ferreas vel^h adaman-
 tinas acies multitudini etⁱ virtuti suae inexpugnabiles
 fore; secum esse militem lectissimum, qui in faciendis
 stipendiis aetatem exegisset, et quem singuli principes 25
 diligenti delectu^k habito de toto orbe exquisissent. Illinc
 vulgus esse ineptum, agriculturae potius quam miliciae
 assuetum, quod non animo militari, sed principum ter-
 rore coactum contra mores et instituta sua in aciem
 processisset^l, et ideo non expectaturum, ut commisso 30
 certamine comminus stricto ense feriret et feriretur, sed
 ante commissum prelium solo concurrentis exercitus stre-
 pitu et clamore terrendum, fugandum et fundendum
 esse¹. Rex non tam metuebat, ne prelio, quam ne sup-
 plicatione^m vinceretur, *ne principes sui eis bellum 35
 inferre religiosumⁿ ducerent, qui se ad quascumque con-
 ditiones pacatissimos preberent⁵, et ignominiae suae vin-
 *p. 226.

a) exhal. A 1. b) sex B 1^a. 2. N. c) saxonicum B 1^a. c; Saxonū tum B 1^b. d) haut
 A 1. B 1^c. 2. e) imparē B 1^b. f) suis B 2. g) Fac. in contemptum B 1^a. h) nec
 B 1^b. i) mult. sue et virt. in. B 2. k) dilectu B 1. l) esset A 1. 1^a. m) suppli- 40
 catio ne B 1^a. n) irreligiosum B 1. 2; cf. p. 106, l. 16.

1) Cf. supra p. 87 sq. 2) Cf. Ann. S. Disibodi, SS. XVII, p. 7.
 3) Concordat Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 278. 4) Cf. Carmen III,
 97—126. 5) Commentum; vide supra p. 212, n. 4.

dicta, qua nihil ardentius cupiebat, e manibus sibi rape-^{1075.}
retur. Hoc precavens quam maxime satagebat, ut ante
exercitus committerent, quam legati Saxonum pacem
postulaturi venirent, plurimum in hoc ipsum annitente^a
5 duce Suevorum Rūdolfo^b, propterea quod anno priore
regnum affectasse infamatus^c suspicionem hanc novis
erga regem studiis abstergere cupidissime volebat.

Profectus rex de Bredingen^d die prima venit in ^{Iun. 8.}
Elenen. Sequenti die¹ precipitato nimium gradu duo-^{Iun. 9.}
10 rum pene dierum iter confecit^{e. 2} atque in Beringe³
castra posuit, haut^f multo a Saxonibus intervallo. Iam
fixis^g tentoriis singuli quae exhaustis lassitudine corpo-
ribus necessaria forent circumquaque dispersi provide-
15 verat, cum subito dux Rūdolfus^b ingrediens nunciat
Saxones brevissimo spacio abesse et, incertum negligentes
an ignaros advenientium hostium, inter epulas et
pocula ineptis lascivire lusibus, quasi^h vel ad punctum
temporis inultum habeant, quod sumpta contra rem
20 publicam et leges maiorum arma sic improbe conspecti-
bus regisⁱ invexissent; ignominiam hanc Teutonici^k
regni nullis deinceps seculis abolendam esse; placere
sibi, cum adhuc maior pars supersit diei, ut acies in-
struatur, prelium committatur, vel si prelium detrectan-
25 tes intra^l castra se tutentur, ipsa castra admoto exer-
citu expugnentur. Rex ei pronus in terram gratias agit
et huius beneficii quo^m advivat nunquam se immemorem
futurum Deo in testimonium ascito pollicetur. Ita ambo
se tentorio proripiunt. Dato ad pugnam signo ocius
30 omnes assunt, longe lateque patentesⁿ campos occupant,

a) annuente B 1b. b) Rud. A 1, B 1^a c. 2. c) infam. B 1b. d) Bredingen B 1^b
h. l.; Breidlingen B 2 h. l. e) fecit B 1b. f) haud A 1, B 1^c 2. g) suis B 2.
h) qui si A 1, 1^a. i) sic iterum add. B 1^a. k) tenthon. A 1 saepe. l) inter B 1^b.
m) sic (ut semper fere in codd. medii aevi, non quoad vivat) A 1, B 1^a-b; quo adv. n.

35 om. B 2. n) om. B 1. 2.

1) De die (Iun. 9) consentiunt Bruno c. 46; Bernold., SS. V, p. 392. 431; Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436; S. Disibodi, SS. XVII, p. 7; Mellic., SS. IX, p. 499; Chron. Wirzib. (= Ann. Hildesh., Rosenfeld., Chron. Sumpetr., ed. Stübel p. 10, Ann. S. Alb. [VI. Idus]); Necrol. Hildesh., 40 S. Mich. Lüneburg., Visbeck. 2) Ut regem sanguinis Saxonum sitientem depingeret, nimium studens in errorem lapsus est Lamp., cum ab Elenen ad villam Beringe minime sit iter duorum dierum. Giesebrecht, 'DKZ.' III, p. 1138. nimis pie Lampertum contra Lampertum tueri conatus est, ne quid ineptius dirisse videatur. Cf. Kilian, 'Itinerar'
45 p. 68. 3) Eundem locum indicavit Bruno c. 46.

1075. *Ann. 9.* singuli duces suas seorsum^a legiones instruunt. Et quia nec situs loci nec multitudo paciebatur, ut uno eodemque tempore omnibus una fieret manus conserendi copia, datum negocium est duci Rūdolfo^b, ut ipse cum suis prima acie configeretur, peculiari scilicet Suevorum privi-⁵ legio, quibus ab antiquis iam diebus lege latum est, ut in omni expeditione regis Teutonici ipsi exercitum precedere et primi committere debeant¹. Caeteris iussum, ut propter^c assistentes pugnantibus, prout res^d posceret, auxilio concurrerent. Rex in quinta erat legione,¹⁰ quam ex lectissimis et erga se admodum spectatae fidei iuvenibus stipatam ornatissimamque instituerat². Ita paulatim servatis ordinibus ad castra Saxonum procedunt^e.

Saxones, qui sibi stultissime persuaserant spacium illud, quo a rege aberant, vix ab equite^f expedito, ne-¹⁵ dum ab exercitu sarcinis aliisque impedimentis implicato uno die transmitti posse, nihil minus quam regem eo die ad se perventurum suspicabantur. Ideoque^g vana securitate resoluti omne studium ab armis ad curam corporum verterant, cum repente conspicantur caelum²⁰ pulvere obtenebratum³, exercitum super arenam maris innumerabilem totam adiacentis campi latitudinem instar locustarum occupasse et fere iam emenso^h quod in medio erat spacio ad ipsa castra opprimenda, nisi maturent egredi, citato paululum gradu properare. Inopinata re²⁵ trepidi et se invicem inertiae, quod hostem non previdissent, ineusantes, protinus sublatis in caelum vocibus conclamant, arma rapiunt, portis prorumpunt⁴. Pauciⁱ *p. 227. lorice corpora muniunt, caeteri, dum morarum impacientes ruunt, nec vestes, quibus se paulo ante largiori ocio³⁰ indulgentes exuerant, resumere meminerunt. Nullus

a) deorsum B 1b. b) Rudolfo A 1, B 1a; Rudolfo B 1c; Rudolpho B 2. c) prope B 2. d) om. B 1; prout posc. necessitas B 2. e) procederet B 1b. f) quiete B 1a. g) Ideo ꝑ (quod) B 1b. h) emerso B 1b. i) Paucis B 1a.

1) *Idem dicit Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 278, l. 46 sqq., in eo cum Carm. III, 140. 141. consentiens, quod Suevis Baiuorios iungat. Cf. Waitz, 'DVG.' VIII, p. 181 sq. 2) Regem aciei subsidiariae praefuisse etiam Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 278. (cum suis electissimis) et Carmen III, 167—171. confirmant. Ottonem I. regem in quinta legione, quae et dicebatur regia, vallatum lectis militibus fuisse in proelio Un-40 garico a. 955. dicit Widuk. III, 44. 3) Cf. Carmen III, 130. 131. 4) Etiam Bruno c. 46, Berthold. p. 278, Ann. S. Disibodi, SS. XVII, p. 7, Bonizo, Lib. I, p. 606, dicunt Saxones improvidos ab exercitu regio occupatos esse. Quod solus poeta in Carm. tacuit, cum iusto stultior fuisset, si hoc in panegyrico suo dixisset.*

alterum cunctantem operitur, sed singuli passim, prout ^{1075.}
 ocius seriusve arma expedierant, accurrunt. Quam plu- ^{Inn. 9.}
 rimi etiam trans fluvium Unstrut longius metati prius
 infeliciter gestae rei quam committendi certaminis nun-
 5 cium acceperunt. Nec legiones ordinare angustia tem-
 poris sinebat nec militem adhortari nec^a castra con-
 suetis stationibus munire nec aliud quicquam facere,
 quod militaris disciplinae solemnitas exigebat. Repen-
 10 illa trepidatione resumpto spiritu, cum in globum den-
 sissimum tumultuaria se statione stipassent, non expec-
 tato^b signo, ut consuetudo est pugnaturis, equis sub-
 dunt calcaria et summo nisu precipites feruntur in ad-
 versarios, haud^c procul ab Hoenburg^d. Nec impetum
 15 sustinere vel ad horam Suevi potuissent, nisi loco motis
 iamque pedem retro ferentibus dux Welf^e cum exercitu
 Baioarico concurrisset. Prima certaminis procella hastas
 et lanceas consumpsit. Reliquam partem gladiis, qua
 pugnandi arte^f plurimum excellit miles Saxonicus, per-
 20 agunt, precincti singuli duobus vel tribus gladiis; tanta-
 que vi, tanta ferocitate, tanta ferendi calliditate gras-
 santur, ut hostibus etiam non minus admirationi quam
 terrori essent. Ibi Ernest marchio Baioariorum, vir in
 regno clarissimus et multis sepe adversum Ungarios
 25 victoriis insignis, graviter vulneratus est; et cum in
 castra semivivus relatus fuisset, postero die expiravit^g.
 Ibi Engilbertus^h comes², ibi duo filii³ Eberhardi comitis
 de Ellenburg, ibi quam plurimi nobiles ex Suevis, quam
 plurimi ex Baioariis corruerunt; paucique admodum sine
 30 vulneribus prelio excesserunt. Rudolfusⁱ dux multis
 sepe gladiis impetitus⁴, quamquam tenacissimae loricae
 presidio ictus omnes frustraretur^k, multis tamen ex assi-
 dua contusione membrorum affectus est incommodis. In
 exercitu Saxonico preclarissime enituit virtus Ottonis
 35 ducis quondam Baioariae. Is fortissimis^l iuvenibus

a) ne B 1^b. b) expect. B 2. c) haut B 1^a. d) Hohenburg A 1, B 1. e) Welf B 1^c, 2. f) om. B 1^b. g) exspir. B 2. h) Engilberthus A 1. i) sic h. l. A 1, B 1^a; Rudolfus B 1^b, c, 2. k) frustrarentur B 1^c. l) fortissimus A 1, B 1^b.

1) Cf. *Ann. S. Disibodi*, SS. XVII, p. 7; *Yburg.*, SS. XVI, p. 436;
 40 *Mellic.*, SS. IX, p. 499; *Gotwic.*, *ib.* p. 601; *Einsidl.*, SS. III, p. 146;
Necrol. Mellic., *Pez*, SS. R. Austr. I, p. 306; *Casus Petrishus*, II, 32,
 SS. XX, p. 646. 2) Cf. *Necrol. S. Rudb. Salisb.*, *Necr. Germ.* II,
 p. 141. 3) *Heinricus et Eberhardus supra* p. 160. *memoratus*. Cf.
Ann. Einsidl., *Yburg.*, *Casus Petrish.* l. l. 4) Cf. *Bruno* c. 46.

1075. septus, modo in prima acie pugnam lacescere, ubicum-
Jan. 9. que acrior vis hostium incubuisset, comminus adesse, in-
 stistentium vultus gladio ferire, per hostiles cuneos qua-
 quaversum viam sibi ferro^a parare, modo in postremis
 cessantes adhortari, causae, qua arma sumpserant, ad-
 monere, et ut nunc, quod sepe quam sancte iurassent,
 libertatem suam manu vindicarent, omnes in commune
 per Deum obsecrare. Strenue^b profecto et egregii militis
 et optimi ducis officio fungebatur¹. Protractum a media
 die usque in horam nonam certamen iam in eo erat, ut 10
 duo duorum regnorum exercitus, Sueviae et Baioariae,
 terga verterent; et regi frequentes nuntii salutem suo-
 rum in extremo sitam nunciabant, cum^c repente ex uno
 latere Herimannus^d comes de Glizberg^e, ex^f alio latere
 Babenbergenses milites signa inferunt. Tum dux Boe- 15
 morum^g, tum Gozelo dux Luterinorum^h, multis prius
 periclitantium in prelio legationibus et supplicationibus
 fatigatus, suas uterque copias incitatis ad cursum equis
 inmittit. Non ultra Saxones vim multitudinis sustinere
 poterant, paulatimque cedentes, cum inclinatas iamⁱ ad 20
 fugam acies dux Otto restituere obsecrando, increpando,
 inertiam desidiamque exprobrando diu multumque cona-
 tus fuisset, tandem versis frenis omnes diversas in partes
 aufugerunt. Tum^k vero — ut semper in fuga hostium
 ignavissimis et fortissimis par solet esse audacia, par 25
 gloria² — omnes in exercitu regis legiones confusis ordi-
 nibus, omnes etiam plebei ac rustici, qui castrorum usi-
 bus servilem operam dependebant, ocius se ad perse-
 quendos fugientes expediunt, equos calcaribus enecant,
 latissimos campos dicto citius transvolant, obstantia 30
 quaeque conculcant. Fugientes, cum in castra tamquam
 illic latibulum habituri se recepissent, captis castris et
 direptis exagitant, loca omnia, per quae fuga est, per
 miliaria duo vel tria circumquaque cedibus cruentant³,
 cadaverum acervis exaggerant. Et quia concitatus unguis 35
 equorum pulvis oculis prospectum, rebus discrimen eri-

a) om. B 2.

b) Strenue B 2.

c) eum A 1, 1^a.d) Hermannus B 1^c, 2.

e) Glis-

berg B 1^b.

f) et B 2.

g) Bohemorum B 2.

h) Luttering. A 1.

i) iam ad f.

bis scr. B 1^b.k) Tunc B 1^b.

1) *Sallust. Cat. c. 60*: Catilina cum expeditis in prima acie versari, 40
 . . . multum ipse pugnare, saepe hostem ferire: strenui militis et boni
 imperatoris officia simul exsequabatur. 2) *Sallust. Jug. c. 53*: in
 victoria vel ignavis gloriari licet. 3) *Berthold. (Ann. S. Blasii)*
p. 279: ferme ad duo miliaria . . . eos fugientes insecuti sunt.

puerat, ut haud^a facile socios ab hostibus visu caligante^{1075.}
 discernere possent¹, quam plurimos ex sociis suis, dum^{1075.}
^{*p. 228.} hostes arbitrantur, interficiunt. *Principes Saxoniae et
 nobiles, preter duos mediocri loco natos², omnes vivi
⁵ integrique evadunt, tum peritia locorum, tum obtene-
 brati aeris densitate, tum equorum velocitate commo-
 dissime usi. Porro in vulgus pedestre, quod congressis
 equitibus adhuc in castris resederat, ita ultra modum
¹⁰ christianae verecundiae obliti pecudes sibi, non homines
 iugulare viderentur. Plurimam etiam partem fluvius
 Unstrut, dum metu gladii imminentis precipitanti-
 irruunt, obsorbuit^b. Cedi nox finem fecit. Et quod ultra
 fluvium persequi^c fugientes haud^a satis tutum putare-
¹⁵ tur³, conversi milites ad spolia diripienda tantam in
 castris hostium invenerunt ciborum affluentiam, tantam
 auri et argenti vestiumque preciosarum multitudinem,
 ut non ad bellum inferendum, sed ad epulum preben-
 dum regis exercitui et ostentandam opum^d suarum magni-
²⁰ ficentiam occurrisse viderentur.

Rex paulo post occasum solis inter faustas, ut
 solemne est, militum acclamationes in castra revertitur,
 laetus et aestuans gaudio, quod hostes infestissimos in-
 signi victoria subegisset, maxime iactantibus passim mili-
²⁵ tibus, quod illos et illos de primis principibus Saxoniae
 manu propria^e peremissent. Cumque ad locum congres-
 sionis reversi, alius dominum suum, alius patrem, alius
 fratrem^f, alius cognatum aut alia quavis necessitudine sibi
 devinctum in acie corruisse reperissent, laetitia omnis
³⁰ in merorem, cantus versus est in vocem flentium⁵. *Iob 30, 31.*
 Planctu et ululatu^f castra universa perstrepebant. Se-
 quentem diem in eisdem castris agentes occisos terra *Iun. 10.*

a) haut B 1^a. b) absorbit B 1^c. P. c) prosequi B 2. d) opus B 1^a. e) propia B 1^a. f) ullulatu A 1. B 2.

35 1) *Ilem dicit Bruno c. 46.* 2) *Folcmarum et Suidgerum ex mediis, ut Bruno c. 46. scribit. Sed etiam magnatum summorum unus occisus est Gebehardus comes de Supplingenburg (Bruno c. 46; Ann. S. Disibodi, Yburg. l. l.; Otto Fris., Chron. VI, 34; Auct. Gurst., Ann. Admunt., S. Rudberti Sal., SS. IX, p. 568. 576. 773), quod Lampertum ignorasse*
⁴⁰ *haud facile credendum est. Cf. supra p. 150, n. 6.* 3) *Sed Godefridum ducem ultra fluvium fugientes persecutum esse tradit Carmen III, 197—202. Cf. A. Wenzel, 'Heinrichs IV. Sachsenkrieg' (Progr. Langensalza 1875) p. 43. De fugientibus a Turingis invasis vide infra p. 228.*
 4) *Cf. Bruno c. 37. 46.* 5) *Sallustii Cat. c. 61. Lamp. adductus videtur,*
⁴⁵ *ut eadem fere quae ille hoc loco referat.*

1075. obruunt; qui clariores inter eos ditioresque extiterant, ^{100.} in patriam, unde quisque oriundus erat, sepeliendos remittunt¹; vulneratis curam adhibent; quos miliciae in reliquum inutiles vulnera reddiderant, suis in patriam curandos destinant. Nec facile estimari poterat, quot⁵ hac, quot illa in acie cesa essent milia², hoc tamen palam constante, plus hic nobilium, plus illic cecidisse plebeiae multitudinis, et propter amissionem clarissimorum virorum maius victores quam victos tulisse dispendium.

Merore et luctu affectis omnibus gravior accessit¹⁰ dolor et facti penitentia comperto, quod principes Saxoniae, quos ad unum interfectos pridie vano rumore vulgaverant, omnes integro numero viverent atque ad iterandum prelium novas denuo copias pleni animorum contraherent. Graviter nimis ferebant et inter se haud¹⁵ obscuris mussitationibus^b fremebant, quod maximo sui piaculo, minimo rei publicae emolimento^c manus suas^d innoxiae plebis sanguine polluisent. Rex ipse quam plurimum verebatur, ne miles in irritum fusi tanti sanguinis penitens religionis optentu^e deinceps miliciam²⁰ detrectaret, quam sine peccato et gravi offensa Dei administrare non posset. Pessimae rei pessimum Mogontinus^f archiepiscopus remedium adhibuit. Collato cum paucis familiaribus regis consilio, repente processit in publicum et principes Turingiae^g nec canonice ad sino-²⁵ dum^h evocatos nec sinodali^h audientia secundum ecclesiasticas leges discussos precipiti sententia excommunicavit, ea scilicet causa, quod eum anno priore Erphesfurtⁱ, cum ad exigendas decimas assedisset, districtis gladiis intra^k aeclesiam impetissent³. Et ne quis ei³⁰ forte hoc crimini daret, quod contra canonum scita miseris homines, tam inexplicabilibus negociis ad presens implicitos, tam iniquo tempore adortus fuisset, quando tantis undique bellorum procellis iactati non causis dicendis vacare, sed vitam suam fuga vel armis servare³⁵ necesse haberent, ait a Romano pontifice¹ sibi hoc permissum esse, ut absque legitimis^m induciis, absque legitima^m discussione, die, quo sibi occurreret, eos iusto

a) haut B 1^a. b) musitat. B 2. c) emolumento A 1, B 1^a. d) om. B 1^b. e) obt. A 1, B 1^b, 2. f) Moguntinus B 2. g) Thur. B 1, 2. h) syn. A 1, B 1^a, 2. i) Erpesfurt A 1; erphesfurt B 1^b. k) inter B 1^b. l) sibi hoc pont. B 2. m) legitim. B 1^a *plerumque*.

1) *Consentit Bruno c. 47; cf. Carmen III, 213—216.* 2) *Numeros affert Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 279.* 3) *Cf. supra p. 201.*

anathemate ab ecclesia recideret. Nullum tamen sapien-^{1075.}
tem latere potuit, quo potissimum spectaret hoc factum,
eo scilicet, ut exercitus regis promptior deinceps fiden-
tiorque adversum eos bellum gereret, de quorum occi-
sione, si post excommunicationem occisi fuissent, putaret
se nec^a peccatis obnoxium fore nec pennis, quas leges
ecclesiasticae statuunt homicidis¹.

Igitur movit exercitus de loco certaminis et transita
*p. 229. Turingia^b ingressus est Saxoniam, *omnia circumquaque
ferro et igne depopulans, tantasque in villis singulis
repperit^c opes. fecundissima scilicet regione et nullis
antehac bellis attacta^d, ut avidissimae plebi castrorum,
quae sola spe rapinarum exercitum sequebatur, copia
pareret fastidium². Rex tamen assiduas ad principes
Saxoniae legationes tum suo, tum principum suorum
nomine destinabat, hortans eos, ut se dederent atque in
clementia eius potius quam in armis suis, quae^e semel
infeliciter temptassent, spem sibi deinceps ponerent.
Sed illi haud^f dubiis indiciis compertum habentes,
quanto in eos odio aestuaret, extremae^g dementiae esse
iudicabant, ut ei precipitanter sanguinis sui ius potesta-
tempque facerent, cuius iram tantis ante expeditionem
supplicationibus mitigare nequiverunt. Tamen manda-
verunt ei verbis supplicibus se pacem quam bellum,
clementiam eius quam indignationem^h semper maluisse,
et eam si alio precio quam proprio sanguine redimere
potuissent, nunquam ad haec extrema audenda expe-
riendaque processuros fuisse; quodsi vel nunc saltem
post illatam cladem cor eius tetigisset Deus, ut calami-
tatis eorum condoleret, quos pene usqueⁱ ad inter-
nicionem^k prostravisset, se hoc gratanter amplecti et
oblitteratis a corde suo omnibus malis, quibus in eos
iram odiumque suum explesset. deinceps ei fidos devo-
tosque futuros. Si autem hoc aliter quam per deditio-
nem fieri non posset, consultius sibi esse, ut salva existi-
matione sua, incolumi libertate sua, in congressione
publica morentur, quam dediti ritu pecudum iugula-

a) se pecc. nec B 1^b. b) Thur. B 1^a. c. 2. c) reperit A 1. B 2. d) tacta B 2. e) non alio atram, in marg. add. B 2. f) haut B 1^a. g) extr. — iudicabant om. B 1^b.
40 h) indignitatem A 1. i) ad iut. usque B 1^b. k) internicionem B 1^a saepius; inter-
nicionem A 1 semper fere.

1) Haec insulsa bene castigavit Delbrück p. 46—48. 2) Cf. Carmen III, 229—253; epist. duas Werinheri, Bruno c. 49. 51; ib. c. 47.

1075. rentur vel diu in custodia habiti, insuper fame et siti
(Im.) aliisque cruciatibus macerati omni morte tristio-
 rem vitam exigent. Ad ultimum iussu regis profectus est episco-
 pus Mogontinus et alii quidam ex principibus et haec
 eadem viva voce cum eis egerunt, obsecrantes eos per 5
 Deum, ut, postquam male auspicato rem^a certamini
 commisissent et cladem multis posthac seculis non ab-
 olendam accepissent, nunc saltem malo suo coacti resi-
 piscerent a stulticia nec se gentemque^b suam obstinata
 desperatione omnino perditum irent; se in conspectu 10
 omnia cernentis Dei fidem suam^c interponere, quod, si
 se ultro dedidissent, aut eadem die aut brevissimo post
 tempore deditioe absolventi essent, salvis sibi dignita-
 tibus, beneficiis, prediis et aliis facultatibus suis. Econtra
 illi satis sibi aiebant re ipsa cognitam et spectatam esse 15
 et principum fidem et regis atrox atque inplacabile^d
 ingenium, cum post illas condiciones pacis, quas priore
 anno in Gerstingun^e rex, principibus suffragium feren-
 tibus, quam^f sanete firmasset, tam crudeliter in eos
 culpa. quam tunc condonaverat, vindictam exercuisset, 20
 nec principum fides periclitantibus quicquam opis pre-
 sidiique contulisset. Proinde frustra eos rogare, ut fidem
 suam nunc experiantur quasi incognitam, quam in cam-
 pis Turingiae^g luce clarius multo suo incommodo experti
 fuissent¹. Ita defixi in sententia persistentes haud^h 25
 procul a Magadaburgⁱ locis munitissimis se contine-
 bant^{k, 2}, quia, licet multitudine abundarent¹, congressio-
 nibus tamen deinceps abstinendum, nisi inevitabilis ne-
 cessitas incidisset, decreverant. Tamen Udo marchio^m
 et episcopus Merseburgensis³ et pauci alii nobiles Saxo-
 niae deditioe consenserunt. Ex quibus Udo marchio,

a) auspiciatorem B 1^a. 2. b) gentem A 1. 1^a. c) om. B 1, 2. d) implicabile B 1^b.
 e) Gerstingun A 1; Gerstingun B 1^b; Gerstungen B 2. f) quas B 1^b; tam B 2. g) Thur.
 B 1, 2. h) haut B 1^a. c. i) Magadaburg B 1^c; Magadaburg B 2. k) continebat B 1^a.
 l) habund. B 2. m) pro se add. B 1^a. b. c. 2. P. ex seq. p. 225, l. 1.

1) *Longae huic lamentationi hoc verum subest, principes Saxonicos negasse deditioem sine condicione faciendam, a rege post proelium ut ante proelium postulatam. Cf. epist. Sigefrudi, Cod. Udabr. nr. 45, l. l. p. 98.*
 2) Bruno c. 47: Principes . . . nostri diversas munitiones intraverunt. Ex hoc et iis quae rerum Magdeburgensium optime gnarus Bruno c. 52. 40 narrat patet non multos sane principes prope Magdeburg collectos fuisse. Episcopatus Magdeburgensis fines rex non intravit, ut Bruno c. 52. testatur.
 3) Werinherus. Etiam episcopus Hildesheimensis tunc in gratiam regis receptus esse videtur (cf. infra p. 230), fortasse Goslariae, ut ex Brunonis c. 53. coniciendum est; qui teste Chron. Hildesh. c. 17, SS. VII, 45 p. 854, data infinita pecunia effecit, ne episcopatus suus vastaretur.

dato pro se obside filio suo¹, statim deditioe absolutus 1075.
est. Episcopus in monasterium Loressan^a missus; alii ^(Iul.)
diversis principibus, ut ad tempus servarentur, commen-
dati sunt.

5 Rex usque Halberstat^b cum exercitu venit, omnia,
ut ceperat, circumquaque ferro et igne depopulans. Gos-
lariam quoque cum paucis perrexit², parcens loco ditis-
simo et sibi semper gratissimo, ne^c quam admissa multi-
tudine sentiret depredationis iniuriam. Cumque exerci- ^(Iul., in.)
10 tus in dies fame et siti deperiret, veteri frumento partim
igne, partim tantae multitudinis usibus absumpto, novo
autem necdum maturo³, cumque spes nulla esset sine
largioribus induciis et maioribus impensis bellum hoc
15 et transitis finibus Turingiae^d, ubi Eschenewege^e per-
venit, exercitum dimisit, accepta a principibus firmissima
sponsione, quod ad^f iterandam expeditionem XI.^g Kal.
Novembris maiores et ambiciosius instructas sibi in Ger-
stingun^h copias adducturi essent.

20 Quo in tempore nunciatum est regi Dietwinum
Leodiensem episcopum, virum multis ornatum virtutibus
et per plures iam annos sacerdocio perfunctum, ab hac
*p. 230. luce migrasse. ^(Iul., 23.) Cui protinus rex per interventum Goze-
lonis ducis propter eius excellens in militia meritum
25 successorem constituit Heinricum quendam Vertuneensem
canonicum, ipsi duci consanguinitate proximum⁴. Quo
ille beneficio regi devinctus operam suam futuraeⁱ ex-
peditioni quam maximam pollicebatur.

Rex, dimisso exercitu, concitus Wormaciam venit. ^(Iul.)
30 Nec multo post Burchardus prepositus^k Treverensis
aecclesiae, qui ad regem Ruzenorum legatione¹ regia

a) laressan B 2. b) Halberstad B 1^b. c) ne — iniuriam om. B 1^b. d) Thur. B 1, 2.
e) Eschenewege B 2. f) om. B 1, 2. g) XVI. B 1^b. h) Gerstigung A 1; gerstin-
gun B 1^c; Gerstungun B 2. i) futura post corr. future B 1^a. k) Trev. eccl. prep. B 2.
35 l) Ruzenorum legia B 1^b.

1) Non Heinrico primogenito, ut videtur, quia hic filius infra a. 1076,
p. 274, puerulus tenerae aetatis dicitur, sed aut Liutgero aut Udono
aut Rudolfo. 2) Consentit Bruno c. 53, sed dixit exercitu comitante.
3) Mense Iulio ineunte exercitum dimissum esse ex Brunonis c. 53, 54.
40 patet, qui et Iulius, ait, mensis fruges adhuc maturas non exhibebat.
Quocum concordat quod Lamp. de morte episcopi Leodiensis regi nun-
ciata mox narrat. 4) Filium Friderici comitis Tullensis. Cf. Chron.
S. Huberti Andagin. c. 28, SS. VIII, p. 587; Aeg. Aureaerall. III, 11,
SS. XXV, p. 88; Laur. de Leodio c. 7, SS. X, p. 494 sq.; Albric.,
45 SS. XXIII, p. 798.

1075. functus ierat¹, reversus est, tantum regi^a deferens auri
 (Int.) et argenti et vestium preciosarum, ut nulla retro me-
 moria tantum regno Teutonico uno tempore illatum re-
 feratur. Qua regem mercede ad hoc tantum redimere
 volebat rex Ruzenorum, ut fratri suo², quem regno ex-
 pulerat, adversum se non preberet auxilium. Quod certe
 gratis etiam impetrare potuisset, quia intestinis ac do-
 mesticis bellis occupatus^b ad externa tamque remotis
 gentibus inferenda bella nullo modo vacabat. Per se
 magno muneri magnum addidit^c precium temporis oportu-
 nitas. Nam ingentibus recentis belli expensis erarium
 regis exhaustum fuerat, et miles vehementer instabat
 nuper exactae miliciae premium efflagitans^d; cui nisi ad
 votum regia largicione satisfacisset, haud^e dubie constabat,
 quod eum ad reliquam negotii partem, quae^f profecto maior restare^f
 timebatur, minus devotum habiturus esset.

Mogontinus archiepiscopus efferatus in Halberstansensem^g episcopum, pro eo quod per eum potissimum stetisse videretur, ne Saxones deditio-
 ni consentirent, 20 spirituali armatura debellare parat, quem militari manu non potuerat^h. Legatum ei mittit eumque ad sinodumⁱ evocat, intentans ei crimen periurii ea de causa, quod contra rem publicam et regem^k, cui sub iureiurando fidem spondisset, instructam aciem dux ipse belli²⁵ direxisset^l; et^m hac occasione episcopatu eum deturbare, si vota sequatur effectus, machinatur; parum recolens se ipsum eadem noxaⁿ teneri, quia et ipse et cuncti principes regni, qui nunc partium regis erant, in haec eadem contra regem bella a principio coniurave-
 rant³. Sed nuncius metu hostium, per quorum terras transeundum erat, retardatus est, ne ad legitimas^o inducias, sicut solemne est, ei diem diceret; atque ita ineptum consilium eadem levitate evanuit, qua ceptum
 Oct. fuerat. ¶ Sinodumⁱ tamen eodem anno [mense Octobri]³⁵ Mogontiae congregavit. Ubi inter alios [episcopos^p], qui convenerant, aderat Curiensis episcopus⁴, apostolicae^q

a) def. regi arg. et auri B 2. b) implicatus B 2. c) addit A 1; addidit B 1^b. d) ex-
 agitans B 1^b. e) haut B 1^a. f) videbatur et *add.* B 1^b. g) Halberstadensem B 1.
 h) poterat B 1^b. i) syn. A 1. B 1^a, 2. k) et r. om. A 1, 1^a. l) dixisset A 1, 1^a, 40
 corr. duxisset A 1^a, et ita Schr. P. m) et hac occ. *bis scr.* B 1^b. n) noxia B 1^b.
 o) legitimas A 1. B 1^a. p) *deest* B 1, 2. N. q) *altera manus pergit* B 2 f. 66, *prae-*
missa inscriptione De celibatu presbiterorum.

1) Cf. *supra* p. 202.

2) *Demetrio.*

3) Cf. *supra* p. 159. 165.

4) *Heinricus.*

sedis litteras¹ et mandata deferens, quibus ei sub inter-^{1075.}
 minatione gradus et ordinis sui precipiebat², sicut antea^{Oct.}
 quoque multis legationibus preceperat, ut presbiteros
 omnes, qui intra suam diocesim essent, cogeret aut in-
 presentiarum coniugibus renunciare aut se inperpetuum
 sacri altaris ministerio^a abdicare^b. Quod dum facere
 vellet, exurgentes^c, qui undique assidebant, clerici ita
 eum verbis confutabant, ita manibus et tocuis corporis
 gestu in eum debachabantur, ut se vita comite sinodo^d
 excessurum desperaret. Sic tandem rei difficultate super-
 sedendum et Romano pontifici relinquendum, ut causam,
 quam ipse totiens^e.³ inutiliter proposuisset, ille per
 semetipsum, quando vellet et quomodo vellet, pero-
 raret^f.

Henricus Spirensis episcopus, cum iam thesauros
 aeccliesiae Spirensis pene^g omnes puerili levitate dilapi-
 dasset et predia militibus suis in beneficium erogasset^h,
 in tantum ut vix in dimidium annum sumptus ei ex
 redivitibus aeccliesiae ministrari possent, inopinata morte
 subtractus estⁱ. De cuius obitu dignam memoria visio-^{(Febr. 26).}
 nem vidit clericus quidam, qui ei defuncto protinus in
 episcopatum successit, nomine Huzmannus^h. Putabat^{(Febr. 19).}
 se in choro Spirensi cum episcopo et caeteris clericis
 stare, et ecce ingrediebantur chorum tres viri, unus ex-
 actaⁱ aetate, canicie veneranda, duo iuvenes tamquam
 in obsequium senioris destinati. Cumque in medio chori
 aliquamdiu taciti constitissent, ait senior his, qui circa
 se erant, iuvenibus: 'Quid tardatis quod vobis iussum
 est explere?' At illi: 'Tuum', inquit, 'pater est primo
 adversus eum dictare sententiam, et nos sine dilatione
 quicquid iudicaveris exequemur'. Et ille: 'Propter
 multa', inquit, 'mala, quae in locum hunc et in sanctam

*) P. add.: tempore Henrici tertii imperatoris.

35 a) misterio B 2. b) abdicaret B 1^b. c) exsurg. B 2. d) syn. A 1, B 1^a, 2.
 e) timens B 1^b. f) etc add. B 1^b. g) pc B 1^a. h) Huzmannus B 1^b. i) exacte B 2.

1) *Datas Sept. 3, Gregorii Reg. III, 4, l. 1, p. 207 sqq. De concilio magno totius Germaniae Moguntiae celebrando, quod papa hac epistola iterum postulavit (cf. Berthold. p. 278; Sigfridi epist., Cod. Udabr. 40 nr. 45), Lamp. nihil compertum habuisse videtur.* 2) *Nullas comminationes epistola illa continet.* 3) *Semel antea, ut Lamp. supra p. 200. narravit, si tamen hoc verum est.* 4) *Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 278; Bernold., De incont. sac. ep. 5, Lib. II, p. 26; Chron., SS. V, p. 430.*

1075. Dei genetricem operatus est, egressa est a Deo sententia, ut interficiatur'. Ad hanc vocem corripientes^a episcopum decollaverunt et truncum in ligno crucis, quod in eadem ecclesia in sublime elatum stabat, suspende-
 runt. Cumque mane facto clericus nimio horrore concussus episcopo somnium retulisset, visus est ei quasi deliramenta loqui, et propter sospitatem corporis sui optimeque constantem omnibus membris vigorem suum nullum tam e vicino imminentis exciis sensum admisit.
 Et ecce septimo dehinc^b die, cum ad vespertinalem sinaxim^c cum fratribus in choro staret, sensit repente parvulam sibi instar^d puncti pustulam in collo excrescere, qua paulatim in immensum intumescere, ante mediam noctem defunctus est^{e.1}.

Post abductum de Saxonia regis exercitum iterum Saxones et Turingi^f crebra conventicula faciebant, in quibus plebs contra principes, et principes contra plebem gravissima simultate tumultuabantur. Succensebat plebs principibus, quod eam ad sumenda contra regem arma importunis suasionibus impulissent et nunc, cum ad certamen ventum esset, ipsi fuga elapsi plebem prosternendam, conculcandam et ritu inertium pecudum^g iugulandam hostibus exposuissent. Iracebantur principes plebi, quod, ipsis in aciem progressis et pro numero suo satis impigre rem gerentibus, plebs intra castra inertis ocio desedisset et periclitantibus plurimum irritae spei, nihil opis presidiique diu expectata contulisset. Tum^h vero omnes in commune Saxones omnes Turingos^f infestissime aversabantur et cum his iustius quam cum rege bellum sibi fore dicebant, quod, in fugam verso Saxonico exercitu, Turingi^f per omnes vias et compitaⁱ oppositi fugientes invaderent, raperent, lacerarent et ignominiosa nuditate fedatos de suis finibus effugarent. Iam in eo erat, ut ad vim^k magnumque aliquod malum iurgia spectare viderentur. Sed episcopus Halberstadensis^l et Otto dux quondam Baioariae, quo-

a) corripientes B 1^a. b) die dehinc *corr.* dehinc die B 1^b; die hinc die, *priore die post del.* B 2. c) synaxim A 1. 2. B 1^a, 2. d) puncti instar B 1^b. e) etc *add.* B 1^b. f) Thur. B 1. 2. g) pecudum B 1^a. h) Tunc B 1^b. i) cōpeta B 2. k) ut adm B 2. l) sic A 1. B 1^a-b, 2 h. l.; Halberstaten B 1^c.

1) *Sequente die, postquam infirmatus est, post meridiem eum obiisse Berthold., die Febr. 24. infirmatum, Febr. 26. defunctum Bernoldus tradunt. Cf. Necrol. Spir., Böhmer, Fontes IV, p. 315.*

rum potissimum consilio bellum Saxonicum administra-^{1075.}
 batur, efferatae multitudinis animos salubri moderatione
 mitigabant, orantes eos per Deum, ne arma, quae pro
 vindicanda libertate sua concorditer sumpsissent, nunc
 5 diabolico furore raptati in propria^a viscera retorquerent^b,
 neu hostibus suis, qui luctuosam a se victoriam repor-
 tassent, per intestinam hanc sedicionem animos auda-
 ciamque repararent. Preterea cernentes, quod infractam
 prima adversitate plebem vehementer iam belli peniteret
 10 pariter et tederet, veriti etiam, ut semper varium et in-
 stabile est plebis ingenium, ne ipsos principes captos
 regi traderent et suam salutem eorum sanguine redime-
 rent, retulerunt ad eos de pace instauranda suaserunt-
 que, ut, quoniam^c semel accepta clades belli eis^d tedium
 15 horroremque incussisset^e, omnem nunc operam verterent
 ad placandam regis adversum se indignationem. Gra-
 tantur nimis^f hoc auditum acceptumque est ab omni
 plebe. Statimque episcopum Premensem¹ et Udonem
 marchionem collato consilio ad regem miserunt orare
 20 per Deum, ut saltem nunc sanguine eorum exsaturatus
 iracundiae suae modum poneret nec exiguum gentis
 Saxonicae, quod atrocissimae cedi superfuerat, usque ad
 internicionem deleret; diem potius locumque constitueret,
 quo tuto venire, tuto causam dicere liceret². Se iuxta
 25 iurisdictionem omnium regni principum de omni iniuria,
 qua se lesum diceret, paratos ei ad votum satisfacere,
 omnem postremo satisfactionem^g proponere, omnia, salva
 modo vita et libertate, libenter passuros fore, si tantum
 expeditionem, quam adversum se omnibus regni prin-
 30 cipibus indictam comperissent, ad tempus inhiberet. Ad
 haec rex ait se nec eis nec cuiquam iustam satisfactio-
 nem de culpa proponenti veniam negaturum, de tanto
 autem tamque^h atroci negotio precipitanter sententiam
 ferre nec velle nec debere, donec principes regni in
 35 unum convenirent, in quorum communem ignominiam
 lesae regiae maiestatisⁱ iniuria redundaret, et quorum
 tam virtute bellum transigendum quam consilio pax re-
 paranda esset, presertim cum iam sepenunero bona et

a) propia B 1^a. b) retortequerent B 1^a; reto || retorquerent B 1^c. c) quomodo A 1. 1^a.
 40 d) eius A 1. e) incussisset B 1^b. f) hoc nimis corr. nimis hoc B 1^b. g) fact. corr.
 satisfact. B 1^b. h) tanque A 1. B 1^b; tanquam B 1^a. 2. i) maiestis B 1^a.

1) Liemarum. 2) Idem archiepiscopus Magdeburgensis tribus suis
 epistolis, Bruno c. 48. 49. 51, postularit.

1075. ^(Iul., Aug.) pacifica promittentes fefellissent; se principibus suis in expeditionem coadunandi exercitus diem XI. Kal. Novembris constituisse in Gerstingun. Si eos patrati facinoris revera peniteret, eo venirent, accepturi illic, quamcumque^a regni *principes equam^b indicassent pro admissa⁵ temeritate sententiam. Hoc ubi Saxonibus nunciatum^{*p. 232.} est, ingens eos metus invasit; omnesque certatim animi conatus intendunt ad placandam^c, quoquo modo possint, regis iracundiam, ea pre omnibus cura habita, ut expeditionem, quae tam atrociter indicta fuerat, preverte-¹⁰ rent, recolentes, quantum calamitatis superiore expeditione accepissent, et haud^d dubie scientes, quod infestio- rem nunc hostem instaurata post fugam bella sibi reddi-
tura essent. Itaque supramemoratos nuncios et cum
^(Aug., Sept.) his^e Hildinshemensem^f episcopum¹ mittunt, nec regi 15 solum, sed cunctis etiam principibus pro recuperatione pacis obnixius supplicare iubent; omnem admissi facinoris satisfactionem, etiam supra leges et natales suos promittunt. Et ne verbis minus fidei sit, obsides ipsi-
legatis, quantos accipere velint, tradunt, quibus se obli-²⁰ gent nulla unquam levitate, nulla necessitate, nulla ingruentium casuum mutabilitate promissionibus suis defuturos fore. Sed rex, comperto per occultos indices, quod id molirentur, omnibus modis satagebat, ne qua deinceps ante instructam expeditionem legatis Saxonum²⁵ copia fieret colloquendi secum, precavens scilicet, ne forte principes regni supplicationibus eorum et satisfactionis humilitate evicti^g clementiorem in eos animum acciperent. Quin immo^h tam honori quam iracundiae suae hoc consultiusⁱ fore iudicabat, ut, si fieri posset, et novis occasionibus^k veteres inimiciciae instaurarentur, et vulnus, quod preprope in cicatricem obduci metuebat, recentibus plagis exulceraretur. Ad hoc efficiendum novo et exquisito utitur artificio. Simulat se a Salomone, viro sororis suae, rege Ungariorum, in Ungariam³⁵ evocatum, ut lites, quae inter ipsum erant et Ioiadam¹, qui eum regno expulerat, habito cum utrisque familiari colloquio componeret.

a) quinque B 2. b) eñ(na) B 2. c) placandum B 1. d) hauri B 1^a. e) om. B 1^b.
f) Hildinshemensem B 2. g) devicti B 1^b. h) ymmo B 1^b saepe; inmo B 2. i) et 40
stultius, altera manu corr. in marg. consultius B 2. k) occasiones, altera manu corr.
occasionibus B 2. l) Ioiadem, alio atram. corr. Ioiadam B 1^b.

Huius itineris pretextu, elusis omnibus regni prin-^{1075.}
cipibus, in^a Boemiam proficiscitur, nullum secum habens
ex principibus preter Herimannum comitem de Gliz-
berg^b, equites autem expeditos et tanto negotio allectis-
simos^c pene quingentos, qui, reiectis sarcinis et caeteris
bellorum impedimentis, itineri tantum et certamini se
expedierant. Assumpto in Boemia duce et exercitu Boe-
mico, per occultos ac difficillimos^d tramites in Saxoniam
contendit, sperans se eos, ut dici solet, inter oscitantes,
cum inopinatus irrueret, facile oppressurum, aut si re-
bellare temptarent, iustam deinceps adversum eos belli
et satisfactionis non suscipiendae causam habiturum.
Igitur usque Misenen pervenit urbem, sitam in confinio
Boemiae et Saxoniae. Ibi a civibus pacifice in civita-
tem susceptus episcopum¹ civitatis ipsius comprehendit,
omnia quae eius erant diripuit, hoc solo reum maiestatis
eum adiudicans, quod toto tempore belli Saxonici nullos
ad eum servatae erga rem publicam fidei indices, nuncios
vel litteras destinasset². Caeterum homo ecclesia-
sticae paupertatis et nihil aut parum habens pompae
militaris vota forsitan contra rem publicam facere, arma
ferre non poterat, nec magnum vel^e his vel illis parti-
bus momentum amicus sive inimicus extitisset^f. Paulo
ulterius progressus villas nonnullas incendit, homines
plerosque ingenuos in deditioem accepit³, cum repente
premissi exploratores retulerunt iam dudum consilii^g
huius famam ad Saxones prevenisse, eosque^h contractis
plus quam XV milibus armatorum haudⁱ procul castra
posuisse, paratos cum eo proxima die, nisi satisfactionem
eorum pacisque condiciones ultro susciperet, collatis
signis configere; postremo de eius suorumque omnium
salute actum esse, si vel ultra progredi vel in eisdem
castris posteram diem operiri vellet, presertim cum
nullum undique conclusis effugium pateret, nec pericu-
lum manu propulsare multitudine impares possent. In-
gens omnes qui cum rege erant metus pereulit, vehe-
menterque eius ineptiam incusabant, quod, cum successus

a) in — principibus *om.* B 1^b. b) Glisberg B 1^b. c) elect. *corr.* alect. B 2. d) diffi-
cillimos A 1. B 1^b. e) *om.* B 1^a. f) exstit, B 2. g) consilii B 2. h) eos A 1. 1^a.
40 i) hant B 1^a.

1) *Bemnonem.* 2) *Eum a. 1073. contra regem rebellasse ipse dixit Lamp. supra p. 150.* 3) *Cf. Carmen III, 262, quod solum praeter Lamp. huius expeditionis mentionem facit. De tempore eius vide Kilian, 'Itinerar' p. 69 sq.*

1075. suos nimium ipse urgeret et morarum impaciens multo-
 (Sept.) rum annorum¹ bella uno impetu conficere immoderata
 presumptione festinaret, se suosque hostibus puerili levi-
 tate prodidisset. Eorum monitis obtemperans citato
 quantum poterat reditu in Boemiam, unde eruperat, se⁵
 recepit. Quem abeuntem *quidam ex Saxonibus expediti *p. 233.
 equites insciis principibus insecuti, priusquam Saxonia
 excederet, oppressissent², nisi Boto comes³, qui ad Saxones
 a rege orator ierat provocare eos ad deditionem vel,
 quod verius est, vana pollicitatione veniae implicare eos,¹⁰
 ne persequerentur abeuntem, hac arte eos fefellisset.
 Digrediens a castris Saxonum, cum eos paulatim vestigia
 sua insequi cerneret, iter unius diei, quo ad regem redire
 poterat, longos anfractus^a et longa viarum dispendia
 legendo vix triduo confecit, ut per hanc scilicet moram¹⁵
 rex, elusis hostibus, in tutum evadere potuisset⁴. Ita
 periculo liberatus rex militem suum, labore et^b vigiliis,
 tum potissimum fame ac siti pene usque ad defectionem
 (Oct.) spiritus confectum, post paucos dies Ratisponam reduxit,
 e vicino iam imminente die, quo in expeditionem exerci-²⁰
 tus aduandus erat; invenitque ibi legatos Saxonum
 multo iam tempore reditum eius prestolantes. Quos re-
 sponsum differendo diu suspensos tenuit, ut redire ad
 suos, nisi sub ipso imminentis iam expeditionis articulo
 et pene incumbente iam cervicibus eorum hostili gladio,²⁵
 non possent. Cumque sub idem fere tempus Dedi mar-
 chio longa egritudine absumptus decessisset, marcham^{c. 5}
 eius Boemico duci in premium exactae militiae dedit,
 tametsi uxor marchionis Adala filium suum⁶, cui here-
 ditaria successione marcha debebatur, ei paulo ante pro³⁰
 se obsidem misisset, et ipse marchio post recuperatam
 pacem in Gerstingun^d intemeratam semper erga regem
 remque publicam fidem servasset.

Interea Saxones et Turingi^e inter spem et metum,
 inter pacem et bellum, inter comminationes et supplica-³⁵
 tiones vario curarum aestu fluctuabant nec, quid age-

a) anfractus B 1^b. b) ac A 1, 1^a. c) marchiam h. l. A 1, 1^a. d) Gerstingun B 2.
 e) Thur. B 1, 2.

1) Duo anni rebellionis Saxonicae tunc peracti erant. 2) Hi pauci
 regis et Boemicum exercitum non opprimere potuissent. 3) Praefectus⁴⁰
 Goslariensis, ut videtur, quem supra p. 171. commemoravit. 4) Vide
 quae infra p. 273, n. 2. de expeditione regis in marchiam Misnensem
 a. 1076. facta adnotavi. 5) Lusitiam. 6) Heinricum; cf. Ann.
 Saxo a. 1070, SS. VI, p. 697. Cf. Giesebrecht, 'DKZ.' III, p. 320.

rent, quo se verterent, quibus modis impeditam rem ex-^{1075.}
 plicarent, crebra conventicula facientes deliberare pote-^(Sept. Oct.)
 rant. Censebant alii, quoniam^a rex ad internicionem^b
 tocius Saxonicae gentis^c animum obstinasset, ut, quic-
 5 quid Saxonicae vel Turingiae^d hostilis exercitus reliquum
 fecisset, id ipsi^e iniecto igne absumerent et sic cum
 omnibus suis ultra fluvium Albim commearent; alii, ut^f
 Liuticios^g, infestissimam nomini^h christiano gentem, fini-
 bus suis exirent et barbaro milite adversus barbarum
 10 atqueⁱ implacabilem hostem uterentur; alii, ut castella,
 quae rex per Turingiam^k et Saxoniam dirui iusserat, in-
 staurarent et locorum difficultate, quoniam armis non
 possent, salutem suam, quoad indignatio Domini de-
 flagraret, tutarentur. Sed plebs omnem spem suam ab
 15 armis ad preces verterat; quae si non proficerent, in-
 cunctanter animo fixerat^l omnia feda etiam atque cru-
 delia potius tolerare quam se certamini committere et
 ancipitem fortunae aleam, quam semel infausta congres-
 sione experta fuisset, denuo temptare. Econtra principes,
 20 quibus primum auctoribus ea rabies inarserat, sedulo
 instabant obsecrantes, ut pristinae virtutis memores
 crimen non inferrent gloriae suae nec optime^m cepta
 fedissime nunc desererent; quod prima congressione res
 secus cessisset, id causae extitisse, quod nec regem nec
 25 principem habuissent, cuius ductu et auspicio bellum
 gerere, ad cuius imperium castra locare, in aciem pro-
 cedere, manum cum hostibus conferre et caetera mili-
 taris disciplinae munia observare sacramenti militaris
 religione cogerentur; si isⁿ scrupulus ademptus esset,
 30 nullum regem, nullum deinceps exercitum virtuti Saxo-
 nicae insuperabilem fore; proinde malae rei, pessimae
 spei unicum hoc remedium et adversus insolentiam
 hostium vehemens telum esse, si regem sibi^o crearent
 et in eius verba iurarent se pro patria, pro coniugibus,
 35 pro liberis, pro^p legibus, pro libertate sua usque ad
 mortem militaturos esse¹. In his et huiusmodi de-
 liberationibus cum sepe septem, sepe XIII dies continua

a) quomodo A 1, 1^a; qmo B 1^b (quo B 1^a), b) internicionem h. l. et saepius infra
 B 1^a-b, A 1 raro; internet. A 1 plerumque. c) gentis — Saxonicae om. B 2. d) Thur.
 40 h. l. B 1^b, 2. e) ipso B 1^a. f) om. B 1^b. g) Luiticios A 1, B 1^a; Luiticos B 1^b, 2.
 h) nomino B 1^a. i) et B 1^b. k) Thur. B 1, 2. l) fuerat B 2. m) opt. mae A 1.
 n) his B 2. o) 1 (vel) B 2. p) pro leg. om. B 1, 2.

1) *Commentum Lamperti procul dubio. Sane nemo Saxonum tunc talia audere cogitavit.*

1075. consultatione trivissent¹, incertiores semper quam venerant domum revertebantur. Ita cum omnia^a deliberando pertemplassent, omnia discussissent, propter acceptae cladis recentem memoriam nihil rationibus suis satis tutum, satis firmum putabant. 5

Oct. 22. Rex XI. Kal. Novembris iuxta condictum venit in Gerstingun^b. Venerunt omnes Teutonici regni episcopi et comites. Aderat Diodericus^c dux Mosellae regionis, aderat *Gozelo^d dux Lutteringiae^e, tantas habens copias, *p. 234. ita militaribus armis instructas, ita de tota cui preerat 10 regione severissimo delectu^f habito exquisitas, ut solae caeterum regis exercitum et numero et bellici apparatus gloria precellere ac supergredi viderentur. Alii duces, Rüdolfus^g scilicet dux Suevorum, Welf^h dux Baioariorum, Bertoldus dux Carentinorum, regi auxilium suum 15 petenti denegaverant, penitentes, ut aiebant, superiori expeditione in irritum fusi tanti sanguinis², offensi etiam regis immitti atque implacabili ingenio, cuius iracundiae incendium nec lacrimae Saxonum nec inundantes campis Turingiaeⁱ rivi sanguinis restinguere potuissent. Caeteri 20 tamen principes, qui frequentissimi convenerant, magnum satis ac validum exercitum fecerant, ei tamen longe ac longe imparem, quem prior illa expeditio contraxerat³. Saxones et Turingiⁱ ultima iam necessitate exciti amplissimo numero convenere, et positis castris haud^k procul a 25 curte regia Northusun^{1.4}, archiepiscopum Premensem, episcopum Hiltinisheimensem^m, Udonemⁿ marchionem regi obviam in Gerstingun^o miserunt, obnixè postulantes, ut a latere suo principes, quos vellet, ad eos transmitteret; paratos se, collato cum eis consilio, omnibus quae iusta 30 sint^p promptissime assensum prebere. Abnuvit rex, nec principes suos de tam remotis regni partibus ad sententias dicendas confluisse, sed ut manu militari ab hostibus communes rei publicae iniurias expostularent. Sed cum

a) om. B 1^b. b) gerstingun B 1^c; Gerstingun B 2. c) Diodericus B 1^a. b. c.; Theodericus B 2. d) Gozelo h. l. A 1. 1^a. e) sic h. l. A 1. 1^a. B 1^a. b. c.; lautteringie B 2. f) dilectu B 1. 2. g) Rudolfus A 1. B 1^a; Rudolfus B 1^c. 2. h) Welf B 1^b. c. i) Thur. B 1. 2. k) haut B 1^a. c. l) Northusen B 1^c. m) Hildenesheim. A 1; Hiltinesheimensem B 2. n) Udonem A 1. B 1^b. c. o) gerstingem B 1^c h. l. p) sunt B 1^b. — promtiss. B 1^a. 40

1) Absurdum dictum. 2) Idem dicit Bruno c. 54. de Rudolfo et Bertholdo. Quid recera evenerit, ut hi et Welfo, individuus socius soceri sui, animum mutarent, conici tantum potest, non constat. 3) Consentit Bruno c. 54. 4) In villa Ebra (Everha) districtus Sondershusani, ut Bruno c. 54. testatur. 45

ei hoc vix et aegre supplicatio legatorum extorsisset, ^{1075.}
 nullus erat ex principibus, qui eo munere^a fungi con- ^{Oct. 22.}
 sentiret¹, singulis videlicet timentibus, ne vel apud regem
 perfidiae notarentur, si quid in Saxones clementius age-
 5 rent, vel apud Saxones mendacii crimine infamarentur,
 si veniam eis admissi pollicerentur^b, quam incunctanter
 scirent nullam eos a rege consecuturos. Triduo in hac ^{Oct. 22—24.}
 cunctacione cessatum est², legatis assiduo euntibus ac
 redeuntibus atque in eadem verba regis et omnium
 10 principum aures obtundentibus. Nec propterea rex pro-
 fectionem distulit, sed instructo exercitu, prelati mili-
 taribus signis, lento quottidie^c gradu in ulteriora popu-
 labundus contendebat. Tandem placuit mitti ad eos
 Mogontinum archiepiscopum, Salzburgensem^d archiepi-
 15 scopum³, Augustensem episcopum⁴, Werzeburgensem^e
 episcopum⁵ et cum his ducem Gozelonem^f, cuius potis-
 simum in ea expeditione auctoritas valebat, et in eo
 omnium quae agenda erant summa et cardo vertebatur,
 pro eo quod, licet statura pusillus et gibbo deformis^g
 20 esset, tamen opum gloria et militum lectissimorum copia,
 tum sapientiae et eloqui maturitate caeteris principibus
 quam plurimum eminebat. Hos quinque nominatim ad
 colloquium suum Saxones expetierant, quod hos con-
 stantissimae fidei et veritatis esse compererant⁶, et quic-
 25 quid hi spondissent, ratum fore haud^h dubio crede-
 bant. Cumque in castra Saxonum venissent, provoluti
 pedibus eorum principes Saxoniaeⁱ obtestabantur per
 Deum, ut calamitatis^k eorum misererentur, quos regis
 inclementia et primo ad audendum¹ hoc inmane facinus
 30 coegisset et nunc victos et pene usque ad internicionem
 deletos ad exiciales cruciatus insaciabili odio deposceret.
 Quodsi legibus, si iudiciis, si more maiorum innocentiam

a) muneri B 1^a. b) pollicerentur B 1^b. c) quotidie A 1. B 1^b. d) Salzburg.
 B 1^b; Salzburg. B 1^c. e) sic h. l. A 1. B 1^{a-b}; Wirzeburg. B 1^c. 2. f) Goselonem
 25 B 1^b. g) difformis B 1^b. h) haut B 1^a. i) Saxonice B 2. k) calamitatibus
 B 1^c. 2. l) audiendum B 2.

1) Hoc procul dubio falsum est. Episcopus enim Augustanus epistola
 data ad Bucconem Halberstatensem, Sulendorf, Reg. II, p. 32 sq., nr. 26,
 iam ante hanc expeditionem se et archiepiscopos Moguntinum et Salz-
 40 burgensem, episcopum Pataviensem, ducem Bertholdum pacis mediatores
 Saxonibus obtulerat. 2) Cf. supra p. 131, n. 2. Cum rex Oct. 22.
 in Gerstungen, Oct. 25. in villa Spier fuerit, in hoc itinere eum duos
 dies consumpsisse oportuit. 3) Gebehardum. 4) Embriconem. Cf.
 Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 279. 5) Adalberonem. 6) Sane melius nove-
 45 rant Saxones archiepiscopum Moguntinum, inconstantissimum hominum.

1075. suam asserere permittantur, facile crimen refellant et
 Oct. 23. se acceptas in Gerstingun^a pacis condiciones nullo de-
 inceps ausu temerario violasse probent, vel si probare
 nequeant, penas, quas leges et scita maiorum in simi-
 lium criminum reos sauxerint, persolvere non abnuant.⁵
 Nunc^b vero novo crudelitatis genere innocentibus refel-
 lendi criminis copiam non dari, placationem non recipi,
 satisfactionem non admitti, sed semel conceptae indigna-
 tionis virus ita penitus imis insedisce visceribus, ut non
 alio medicamine quam tocius Saxonicae gentis exterminio¹⁰
 sedari valeat. Proinde videant ipsi, memores humana-
 rum rerum, ne forte pestilentis huius exempli contagium
 sumpto ab Saxonibus exordio caeteros etiam quandoque
 regni principes inficiat, et ita nunc infelicibus eventis
 cf. Ter. 9, 15. Saxonum moderentur, ita^c calicem hunc fellis et ab-
 sinthii misceant et propinent Saxonibus, ut sibi quoque
 paulo post eundem meminerint esse bibendum. Se iam,
 incisa spe, omissa deinceps salutis propriae^d cura, hoc
 firmiter animo statuuisse, ut, quicquid illi agendum cen-
 seant, suadeant, iubeant, incunctanter agant, nec suarum²⁰
 partium studio patiantur^e ulterius tocius rei publicae
 statum periclitari. Ad haec illi responderunt se causam,
 qua primum adversus regem arma sumpserint, non ad-
 modum improbare, nec placere *sibi obstinatum ad per-^{p. 235.}
 niciem eorum regis animum et pertinax odium; consen-²⁵
 sisse tamen in hoc omnes regni principes de usurpato in
 re publica novo hoc et multis retro seculis inaudito
 facinore non aliter regi vel rei publicae posse satisfieri,
 quam ut se absque ulla exceptione dedant; sibi autem,
 quorum hoc^f consilio agant^g, curae futurum, ut nihil³⁰
 ex hac deditioe, quod saluti eorum, quod honori, quod^h
 rei familiari officiat, experiantur. Adversus hanc vocem
 vehementer infremuit vulgus Saxonicum; durumque omni-
 bus visum est et intolerabile eiⁱ sanguinis sui ius pote-
 statemque facere, cuius^k crudelitatis tam clara cepissent³⁵
 experimenta^l; qui post depopulationes Turingiae¹ et
 Saxoniae, post multa hominum^m milia cesa adhuc spi-
 rans minarum et cedis omnia adversum eos mundi regna

a) Gerstingun A 1. b) Nec B 1^a. c) ut add. B 1^b. d) prople B 1^a. e) partiantur A 1. f) om. B 1^b. g) agat²(ur) B 2. h) qd B 1^a. i) eis B 1^a. k) om. B 1^a. 40
 l) Thur. B 1. m) milia hom. B 1^a.

1) Vide quae ad haec bene monet Delbrück p. 48 sq. Infra a. 1076, p. 261, dixit Lamp. Ottonem de Northeim maxime egisse, ut principes se dederent.

1075. non promissiones ullae principibus Saxoniae metum
Oct. 24. ademerant; sed quia nec utiliter hostibus congregi
 numero ac virtute impares valebant, nec bellum diu-
 cius trahi, plebe^a iam olim tedio affecta et pacis
 recuperandae cupidissima¹, poterat, post longas deli-
 berationes, post multas tergiversationes, lacrimantes
 atque alta suspiria ab imis trahentes visceribus, tan-
 dem deditioⁿ consenserunt et fidem principum regis-
 que clementiam propriae salutis periculo experiri statue-
 runt. Quod ubi protinus per exercitum regis celebris¹⁰
 rumor vulgaverat, ingens gaudium, vehemens erat gra-
 tulatio, omnique triumpho illustriorem, omnibus spoliis
 opimior⁵ estimabant victoriam, quod adempta sibi
 fuisset necessitas cum his manum denuo conferendi^b,
 qui prima congressione extinctis pene omnibus Sueviae¹⁵
 ac Baioariae luminibus luctuosam victoribus victi cla-
 dem intulissent.

Oct. 25. Postera die rex ad suscipiendos eos in medio^c late
 patentis campi planiciae^d, in loco qui dicitur Spiraha
 assedit, toto exercitu ad hoc spectaculum solemniter^e 20
 evocato, latissimo inter constipatam multitudinem va-
 cante spacio, ubi dum procederent, totius exercitus ocu-
 lis^f conspicui forent. Igitur introducuntur per ordinem
 Saxoniae ac Turingiae^g primo principes, Wezil^h archi-
 episcopus Magadaburgensisⁱ, Bucco episcopus Halber-
 stadensis^k, Otto dux quondam Baioariae, Magnus dux
 Saxoniae, Herimannus^l comes, patruus^m eius, Fridericusⁿ 25
 palatinus comes, Diedericus comes de Cadalenburg^o,
 Adelbertus^p comes de Turingia^q, Rûdeger^r, Sizzo^s,
 Berenger^t, Bern comites; deinde ingenui omnes, qui 30
 generis vel opum claritate aliquantum eminebant in
 populo; et sicut^u convenerat, absque ulla exceptione
 regi^v se dediderunt. Rex eos principibus suis, singulis
 singulos, donec de eis communi consilio deliberaretur,

a) plebi B 1b. b) conserendi *Schr. P.* c) *sic omnes.* d) planitiae A 1; planicie 35
 B 1. 2. e) sollemn. *n. l.* B 2. f) oculis A 1. g) Thur. B 1. 2. h) Wezel B 1c;
 Wezm B 2. i) Magdaburg. *n. l.* A 1. k) Halberstatensis A 1. B 1c. l) Herman-
 nus B 1c. m) cadalenburg B 1b. n) Albertus B 1c. o) Rudeger A 1. B 1; Rûde-
 gerus B 2. p) Berrenger B 2. q) sic B 1a. r) regis A 1. 1a.

1) *Cf. supra p. 229. 233.* 2) *De Ballenstedt; cf. supra p. 150.* 40
 3) *Idem, ut videtur, qui supra p. 116. commemoratus est.* 4) *De Ke-
 vernburg, ut ab omnibus creditur.* 5) *De Sangerhausen, filius Lude-
 wici Barbati comitis in Thuringia, ut recte coniectatum esse videtur.*
Cf. Hist. princ. Thur. c. 4, SS. XXIV, p. 820.

servandos commisit, et paulo post rupto federe, con-^{1075.}
 temptis omnibus, quibus se obligaverat, iurisiurandi vin- ^{(Oct. ex. —}
 culis¹, eos per Galliam, Sueviam et Baioariam, per Ita- ^{Nor. in.)}
 liam et Burgundiam deportari fecit². Beneficia quoque
 5 eorum militibus suis, quorum precipue opera in bello Saxo-
 nico usus fuerat, distribuit³. Commoratus etiam paucis
 diebus in Turingia^a castellum in Asenberg^b instauravit
 presidiumque imposuit, precavens, ne quid post digres-
 sum suum instabilis vulgi levitate novaretur. Preterea
 10 ingenuis omnibus, qui vel casu abfuerant vel metu se
 subtraxerant, diem statuit, ante quem si in deditionem
 non venissent, tanquam hostes publici ab omnibus, qui-
 bus res publica curae esset, ferro et igne infestarentur.
 Atque ita, dimisso exercitu, victor rediens, natalem^c ^{Nor. 11.}
 15 sancti Martini Wormaciae celebravit^d.

Interea Romanus pontifex crebris legationibus et
 Babenbergenses clerici assiduis supplicationibus vehe-
 menter regi iminebant¹, ut iam diu vacanti aeclesiae
 Babenbergensi^e rectorem provideret. Siquidem prior epi-
 20 scopus, licet extrinsecis aeclesiae possessionibus militum
 suorum, ut supra dictum est², presidio fultus contra
 vetitum^f incubaret, nullam tamen pontificalis officii ad-
 ministrationem usurpabat, apostolici anathematis reli-
 gione absteritus. Cumque regi in pace et in bello,
 25 tranquilla seu turbata re publica semper commodissime
 affuisset³, et scandalizatis in eo caeteris regni principi-
 bus, solus ille nunquam scandalizatus fuisset, sed in ^{cf.} *Math. 26, 33.*
 cunctis quae ei accidissent calamitatibus pondus diei et *Math. 26, 12.*
 aestus cum eo inconcussa fide portasset: nunquam tamen
 30 rex vel levi verbo calumniatoribus^g eius obstitit, quin

a) Thnr. B 1. 2. b) Asenburg B 1^c. 2, corr. Asenberg B 2. c) sic omnes h. l.
 d) etc add. B 1^b. e) ecclae bab. ecclae B 1^b. f) laboraret add., sed expunct. B 1^b.
 g) calumpniat. h. l. B 1^a. 2.

1) *Ecce deprehendis auctorem maligne et conscium sibi fraudis calumniatum.*
 35 *Quod modo (p. 237) fama vulgatum esse ipse dubius sune dixerdt, hoc iam*
acsi certo factum esset praesumentem. Cf. Delbrück p. 49 sq. 2) Fri-
dericum comitem palatinum Papiam missum esse tradit Chron. Gozec. I, 13.
SS. X, p. 145 sq. 3) Cf. Bruno c. 56. 4) Minime papa graviter regi hac
in re iminebat nec crebris legationibus hoc postulavit, acsi rex ecclesiae
 40 *Babenbergensi alterum episcopum dare noluisset, quod tamen ipse Lamp.*
infra non verum esse professus est. Die Jul. 20. primo papa regi scripsit
Herrmannum episcopum depositum esse et, ut alter episcopus ordinaretur,
petiit. Cf. Gregorii Reg. III, 3, l. l. p. 205 sqq.; Benonis Gesta Rom. eccl.
II, 1, Libelli II, p. 373. 5) P. 210. 6) De eo ait rex in diplomate ei
 45 *dato u. 1074 (St. 2773): Hermannus episcopus . . . qui in omni tempta-*
tione nostra fideliter (sic legendum pro videlicet edit.) nobis adhesit.

1075. immo haut^a gravate adversus eum accusationem recipere videbatur, eo videlicet, ut plerique interpretabantur¹, intendens, ut per huius deiectionem via sibi patefieret^b ad Wormaciensem episcopum et alios nonnullos, quibus in ultionem pristinae defectionis iam pridem⁵ summa ope calumniam^c struere sentiebatur. Igitur profectus Babenberg Rūpertum^d Goslariensem prepositum in natali^e sancti Andreae apostoli pro eo ordinari fecit episcopum², virum pessimae existimationis in populo, eo quod regi familiarissimus et omnibus eius secretis semper¹⁰ intimus fuisset et omnium, quae rex perperam et preter regiam magnificentiam in re publica gessisset, potissimum inceptor extitisse putaretur. Et milites quidem^f acerrime factum improbant, quod scilicet, vivente priore episcopo nec canonice ad sinodum^g evocato nec¹⁵ canonice adiudicato, alius ad adulterandum^h aecclesiae Babenbergensis castitatem superordinatus fuisset episcopus. Clerici autem, etsi eos quam maxime offenderet persona ordinati³, haudⁱ sane bonum testimonium habens ab his qui foris erant, malebant tamen qualem²⁰ cumque^k habere quam eum^l, adversus quem sedem apostolicam appellaverant, et cuius vitae institutionisque lugubrem^m tragediam toto mundiⁿ huius theatro decantandam vulgaverant, recipere^o.

Nov. 30.

1. Tim. 3, 7.

Dec. 1.

Postera die, cum ad eligendum Fuldensem abbatem²⁵ rex cum principibus assedisset, grandis erat inter abbates et monachos, qui ex diversis locis frequentes confluerant, concertatio. Tamquam solemniter^p indicto agone singuli pro virili portione currentes, alius aureos montes⁴, alius ingentia beneficia ex agro Fuldensi, alius³⁰ solito impensiora in rem publicam servicia promittebant, nec prorsus in promittendo modum aut modestiam ullam

a) haud A 1. B 1^b. b) sibi videret eadem manu corr. fieret B 1^b. c) calumpniam h. l. B 1. 2. d) Rupertum A 1. B 1^a. e. e) nat B 2; natale A 1; nativitate B 1. f) quidam B 1^b. g) syn. A 1. B 1^a. 2. h) adulterandam A 1. i) haut B 1^a. k) qualem 35 cunq̄ue A 1. l) cum A 1. m) lugubrem B 1^a. n) mundo B 1^a. o) ei⁹ add. B 1^b. o) sollempn. B 2 saepe manu altera.

1) Sane solus Lamp. tam stulte et calumniose hoc interpretatus est. Cf. supra p. 194, n. 4. 2) Consentiant Gebehard. Salisb. c. 34, Lib. I, p. 279 (ex quo Hugo Flavin., SS. VIII, p. 431), Berthold. (Ann. S. Blasii) 40 p. 279, qui addit a Mogontino episcopo. 3) Canonicos Babenbergenses cum Ruperto episcopo optime concordasse constat huncque bonam memoriam Babenbergae reliquisse. Non ob aliam causam, quam quod Rupertus regi fidelissimus fuerit, Lamp. ei maledixisse videtur. 4) Cf. supra p. 133, n. 1.

servabant. Et ó mores, ó tempora¹! ó abhominati^a 1075.
 desolationis stantem in loco, ubi non debet, et mam- ^{Dec. 1.}
 monam nostris temporibus publice sedentem in templo ^{Marc. 13, 14.}
 Dei et extollentem se supra^b omne quod dicitur Deus ^{2. Thess. 2, 4.}
 aut quod colitur! Abbates et monachi ita ambitionis
 spiritu precipites rapiebantur, ut eos a cupiditate sua
 non pudor nominis christiani, non habitus artioris^c pro-
 positi, non ipsum denique deterreret recens exemplum
 Babenbergensis episcopi, quem pridie viderant non aliam
 ob causam et episcopatu privatum et communione, quam
 quod ad sacrum ordinem illicita largicione aditum sibi
 *p. 237. affectasset. Horum impudentiam rex vehementissime,
 ut dignum erat, detestatus, cum hinc inde importune^d
 obtudentium precibus urgeretur, repente divino, ut cre-
 ditur, spiritu actus monachum quendam Herveldensem
 Rūzelinum^e nomine, qui pro causa monasterii iussu ab-
 batis sui ad curtem venerat, in medium evocat et nihil
 minus suspicanti, etiam^f inopinatae rei miraculo pene
 exanimi baculum pastorem offerens, primus ipse ab-
 batem eligit, dein^g caeteros tam monachos quam milites,
 ut in electionem eius consentiant, obnixè efflagitat². Ita
 cunctis qui aderant letissima acclamatione suffragium
 ferentibus abbatiam suscipere iubetur. Et cum diu^h
 nunc impericiam suam, nunc malam validitudinemⁱ, nunc
 abbatis sui absentiam causatus resitisset, vix tandem
 aliquando presentium episcoporum obtestatione adiura-
 tus suscipere consensit. Similiter, defuncto nuper Udal-
 rico^k abbate de Loressan, cum monachi et milites in ^(Nor. 24.)
 electionem prepositi³ concorditer adunati ad curtem
 venissent, neque rex aliter sensurus putaretur propter
 multa servicia, quibus ille, dum prepositus monasterii
 esset, gratiam dilectionemque eius officiosa admodum
 sedulitate redemerat, rex alium quendam^l eiusdem ce-
 nobii monachum Adelbertum nomine, qui cum caeteris
 fratribus nihil tale opinatus advenerat, repente iniecta^m
 manu in medium protrahit et rei novitate attonito bacu-
 lum pastorem, cunctis stupentibus, tradit^{n. 4}.

a) abomin. A 1. b) super B 1^b. N. c) arcioris A 1; arcioris B 1. d) oportune
 B 1^b. e) Ruzelinum A 1; Rūzelinum B 2; Ruzelmum B 1^c. f) et iam B 1. g) de-
 inde B 1^b. c. h) duc(?) deletum B 2. i) valetud. omnes praeter B 1^c. k) Udal-
 rico A 1. B 1^b. l) quādam B 2. m) iniecta B 1^a. n) etc sancta auna add. B 1^b.

1) *Dictum Ciceronis, I. Cat. 1, 2.* 2) *Cf. Herrandi epist., Libelli II, p. 289.*
 3) *Sigelai, ut videtur, qui inter a. 1077—1088. praepositus Lauveshamensis
 fuit. Cf. Chron. Lauvesham., SS. XXI, p. 409.* 4) *Cf. ib. l. l. p. 421.*

1075. Herimannus^a Babenbergensis episcopus comperto,
 (Dec. 2?) quod alius in locum eius subrogatus esset episcopus,
 cum omnis iam ei^b spes adempta esset recuperandae
 deinceps dignitatis suae, nec ad eludendam Romani ponti-
 ficis sententiam ullum ultra pateret diverticulum, in⁵
 monasterium cui nomen est Suarza secessit, ibique sub
 Eggeberdo^c abbate¹ sanctae conversationis habitum sus-
 cepit. Statimque assumpto secum eodem abbate suo
 Roman profectus^d, cum de inobedientia sua humiliter
 apud sedem apostolicam penitentiam egisset, et anathe-¹⁰
 mate liberatus et sacerdotalis ministerii preter pontifi-
 calem dignitatem denuo licentiam est consecutus^e.

Annus^f hunc multis cladibus insignem potissimum
 lugubrem fecit obitus Annonis^g Coloniensis archiepiscopi,
 qui post longam egrotationem, qua Dominus vas elec-¹⁵
 tionis suae in camino tribulationis transitoriae purius
 auro, purgatus mundo obrizo decoxerat, II.^h Nonas
 Decembris, beato fine perfunctus, ad angelos ex homini-
 bus, ad immortalia ex mortalibus transmigravit. Testan-
 tur hoc signa et prodigia, quae quottidieⁱ circa sepul-²⁰
 chrum eius Dominus ostendere dignatur ad confutan-
 dam^k impudentiam eorum, qui paulo ante vitam eius
 sanctissimam atque ab omni huius mundi labe quantum-
 ad hominem integerrimam livido dente carpebant et
 cf.
 Matth. 13. 46. preciosam margaritam, iam olim caelestis regis diade-²⁵
 mati destinatam, falsis rumoribus obfuscare conabantur.
 Is in Babenbergensi ecclesia in ludo tam divinarum
 quam secularium litterarum enutritus², postquam adole-
 vit, nulla commendatione maiorum — erat quippe loco
 mediocri natus —, sed sola sapientiae ac virtutis suae³⁰
 prerogativa imperatori^l Heiurico^m innotuit³. A quo in
 palacium assumptus brevi apud eum pre omnibus clerici-
 cis, qui in foribus palacii excubabantⁿ, primum gratiae

a) Hermanus B 1^c. b) spes ei B 1^b. c) Eggeberto A 1; Egeberdo B 1^a; Egberdo B 1^c. N.; Egberto B 1^b. 2. d) est *add.* A 1. e) consecratus B 1^b. f) *incipit frag-*
mentum Iunii. g) Almonis B 2. h) pridie B 1^b. V. i) quotidie A 1; cottidie
 B 1^a. 2. k) confundendam *fr.* l) imparatori B 1^b. m) Henrico B 2. n) excensabant
corr. excub. B 2.

1) *Hic iam a. 1075. Nov. 25. obiit secundum add. Swarzhense ad Ekke-*
*hardi Chron., SS. VI, p. 201, n. *2. Et quidem Berthold. (Ann. S. Bla-*
sii) p. 279. Herimanni absolutionem ante Ruperti electionem narrat.
 2) *In quam eum Haymo arunculus eius, canonicus Babenbergensis, adduxerat*
(Vita Annonis I, 1, SS. XI, p. 467), ubi magister eius fuit Egilbertus,
postea episcopus Mindensis; ib. II, 9, p. 487. Sed etiam Patherbrunnae litteris
studuit teste Vita Meinrceri c. 160, SS. XI, p. 140. 3) *Tunc scolasticus*
Babenbergensis. — Sequentia exscripta sunt in Vita Annonis I, 2—5. 28.

et familiaritatis gradum obtinuit, hoc precipue diligentibus in eo omnibus bonis, quod iusti ac recti admodum tenax erat atque in omnibus causis pro suo tum^a statu, non adulando ut caeteri, sed cum magna libertate obloquendo iusticiae^b patrocinabatur. Erat autem preter virtutes animi et morum gloriam corporis quoque bonis ornatissimus, statura procerus, vultu decorus, lingua promptus, vigiliarum et inediae patientissimus, postremo ad omne^c boni operis exercitium^d naturae muneribus affatim instructus. Exactis in palacio haud^e multis annis, magna imperatoris, magna omnium qui eum nove-
 10 rant expectatione adeptus est Coloniensem archiepiscopatum^{f.1}, atque ita deinceps in omnibus tam aecclesiasticis quam rei publicae negociis haud^e imparem se acceptae
 15 dignitati gerebat, et sicut edicioris loci insignibus, ita cunctis virtutum *generibus inter caeteros regni principes conspicuus incedebat. Reddebat^g sollicitus quae
 *p. 238. sunt cesaris cesari et quae sunt Dei Deo, quia Coloniensis^h nominis maiestatem et secularem pompam ambiciosius pene quam aliquis ex precessoribus eius ostentabat ad populum, nec propterea tamen invictum inter
 20 tantas occupationum procellas spiritum unquam relaxabat a studio divinarum rerum. Crebris ieiuniis corpus suum macerabat et in servitatem redigebat. Pernoctabat
 25 plerumque in orationibus et per aecclesias, uno tantum puero contentus comite², nudis pedibus discurrebat. Et diem quidem in disponendis privatis seu publicis negociis, noctem vero totam in opere Dei expendebat. Multa illius in pauperes, in peregrinos, in clericos, in monachos
 30 benignitas, mira liberalitas erat². Nullam intraⁱ diocesim suam congregacionem pretermisit, quam non prediis, aedificiis, stipendiis, sua specialiter^k donacione auctam vita decedens relinqueret. Et plane apud^l omnes indubia fide constitit, ex quo Colonia fundata est, unius
 35 nunquam episcopi studio tantum opes et gloriam crevisse Coloniensis aecclesiae. In iudicandis causis subditorum nec odio nec gratia cuiusquam a vero abducebatur, sed semper in omnibus propositum indeclinabiliter

a) tamen (in B2) B1^b, 2. b) iusticie B1^a. c) omne B1^b. d) exercitium B2.

40 e) hant B1^a. f) episcopatum A1. g) Reddebatque B1^a. h) Collon. B2. i) inter B1^b, 2. l. k) specialiter B2. l) om. B1^a, ubi omnes his ser., semel minto del.

1) Cf. supra p. 68. 2) Cf. Sulp. Severi Vita Martini c. 2: uno tantum servo comite contentus (quae in Vita Ann. I, 5, mutata sunt) . . . Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas. Cf. supra p. 68, l. 23. 24.

Deut. 1, 17. sequens equitatis^a lineam, ad evertendum iudicium nec
Lev. 19, 15. accipiebat personam pauperis nec honorabat vultum^b
 potentis¹. Tum vero verbum Dei ita luculente, ita magni-
 ifice disserebat, ut saxeis etiam cordibus sermo eius^c
 lacrimas excutere posse videretur, et semper ad exhor-
 tationem eius planctu et ululatu compunctae multitu-
 dinis aeclesia tota resonaret. Duas Coloniae congrega-
 ciones clericorum ex integro propriis^d impensis insti-
 tuit, unam in loco qui dicitur ad Gradus titulo sanctae
 Mariae, alteram foras murum titulo sancti Georgii mar-
 tiris². Tres etiam congregationes monachorum diversis
 1066. in locis ex suo construxit, unam in monte qui a preter-
 fluente fluvio cognominatur Sigeberg³, aliam in regione
 Sclavorum, in loco qui dicitur Salefelt⁴, tertiam in
 regione Westfaal, in loco qui dicitur Grascaf^e; quas⁵
 omnes et angustissimis^f aedificiis excoluit et exquisitis-
 simis aeclesiae ornamentis illustravit et amplissimis at-
 que in multorum fratrum usus sufficientibus prediis
 locupletavit. Cumque in omnibus Teutonici regni mona-
 steriis cerneret antiquum illum regularis disciplinae fer-
 vorem admodum refrixisse et monachos a vita communi
 ad rem familiarem curam omnem studiumque conver-
 tisse, gravi tedio angebatur animus^g eius, quod ingenti-
 bus expensis nihil Deo dignum confecturus putaretur.
 1070. Interea contigit, ut pro causa rei publicae Romam per-
 geret⁶. Cumque aliquas Italiae^h regiones peragraret, prin-
 cipes eius regni, ne a rege deficerent, suis exhortationi-
 bus confortaturus⁷, ad monasterium quoddam, cui Fruc-
 tuaria nomen est, causa orationis divertit. Ibi admiratus
 monachorum artissimam et secundum regulae instituta
 conversationem, nonnullos⁸ eorum in opere Dei proba-

a) etatis B 1^a. b) multum B 1^b. c) etiam *add. fr.* d) propriis B 1^a. e) Graf-
 scaf B 1^a. f) angust. A 1. 1^a. g) animum B 2. h) reg. It. *corr.* It. reg. B 1^b.

1) Cf. *supra* p. 135. 2) Cf. *Vita Annonis* I, 16. 17, p. 474. 3) Cf.
ib. I, 19—21, p. 475 sq. 4) Cf. *supra* a. 1071, p. 132. 5) *Sequentia*
35 *earscripta sunt in Vita Annonis* I, 22—24, p. 476 sq. II, 20. 21. 23,
 p. 492. 495. 6) *Non recte dixit Lamp. sequentia facta esse, cum Anno*
pro causa rei publicae Romam profectus esset, scil. a. 1068. Potius cum
a. 1070. ab Alexandro II. Romam vocatus esset, ut crimine obiecto se
purgaret, ut Lamp. supra p. 111. ipse narravit, haec facta esse patet ex
40 *eo, quod tunc ex Italia eo reverso et interveniente a. 1070, Jun. 16. mona-*
sterio Fructuariensi a rege diploma datum sit (St. 2735), et ex eo quod
tunc eum episcopatum Taurinensem, in quo Fructuaria sita est, transiisse
Vita Annonis I, 33, p. 480 sq. testetur. Cf. Th. Lindner, 'Anno II. der
 Heilige' p. 64 sq. 7) *Commentum Lamperti.* 8) XII, ut habet *Vita*
45 *Annonis* I, 23, p. 476.

tissimos secum rediens abduxit et eos^a ad tradendam 1070.
 Gallis eiusdem disciplinae formulam in Sigeberg con-
 stituit, prioribus monachis, quos ex Sancto Maximino¹
 asciverat, quoniam in horum instituta concedere nolue-
 rant, honorifice in locum suum remissis. Quod eius
 factum imitati caeteri Galliarum episcopi, alii ex Gorzia^b,
 alii ex Cloniaca^c, alii ex Sigeberg, alii ex aliis monaste-
 riis monachos evocantes, novam divini servicii scolam
 in suis singuli^d monasteriis instituerunt²; adeoque brevi
 10 convaluit felicitis huius facti emulatio, ut pauca intra^e
 Galliam monasteria videamus, quae non iam novae huius
 institutionis iugum subacta receperint^f. Ipse vero mona-
 chos suos, iuxta quod in Fructuaria compererat, cer-
 nens artissimis vivere disciplinis et conversationis eorum^g
 15 opinione longe lateque vulgata multos ad mundi con-
 temptum inflammari et eorum magisterio se in via Dei
 erudiendos tradere, magnas Deo gratias referebat, quod
 non confudisset eum ab expectatione sua. Omnem quo-
 que diligentiam adhibebat, ne quam earum^h rerum, qui-
 20 bus corporisⁱ imbecillitati^k consulendum sit, penuriam
 sustinerent. Honorabat ac venerabatur eos ut dominos
 suos, nec solum abbati³, sed decanis etiam monasterii
 ita subditus dictoque obtemperans erat, ut ad primum
 eorum imperium, quantumlibet gravibus publicae seu
 25 privatae rei negociis implicitus^l teneretur, ilico^m *ex-
 *p. 239. occupatis manibus surgeret et omne quod iussissent in-
 star vilis mancipii exequeretur. Cibos summa industria
 confectos quottidieⁿ, dum adesse potuisset, ipse eis in-
 ferebat, ipse apponebat, ipse potum miscebat, ipse refi-
 30 cientibus ad omne obsequium quolibet famulo promptior
 paratiorque assistebat^o. Silentium quoque ac caeteras
 monasterii consuetudines, dum inter eos diversaretur,
 ita attentus sollicitusque servabat, acsi pro excessibus
 suis ipse quoque quottidie^p in capitulo eorum causam
 35 dicturus et sententiam accepturus foret. Hoc eius in
 Sigeberg, hoc in Salefelt⁴, hoc in Grascaf^r studium,
 haec institutio erat. Porro a rege gravissimis sepe-

a) eo B 1^a. b) Gorzaa B 2. c) Clomaca B 2. d) singulis B 2. e) inter B 1b. 2 (int). N.
 f) sic B 1^a. 2. V. N.; receperunt (recoep. A 1) A 1. 1^a. B 1^b; susceperunt fr. g) optime
 40 add. B 1^b. h) rerum earum B 2. i) corpori B 1^b. k) imbecillitatem B 2. l) sic
 A 1. B 1^b. V.; implicatus B 1^a. 2. N. m) illico h. l. B 1^a. n) quottidie A 1. B 1^b;
 cottidie B 1^a. 2. o) assistebat B 1^a. p) quottidie A 1. B 1^b; cottidie B 2. q) Sale-
 velt V. semper. r) Grascaf B 1^a.

1) aliunde *Vita Ann. I*, 23.

2) Cf. *supra* p. 132 sq.

3) *Eryphoni*.

numero inimicis dissidebat et eum acerrimis increpationibus obiurgabat propter multa, quae preter^a equum et bonum eius iussu vel permissu quotidie^b admittebantur in re publica. Unde rex plerumque efferatus omnia quae illius erant ferro et igne demoliturum se 5 comminabatur¹, plerumque autem supplex ei factus amplissimis promissionibus iratum demulcebat et tam sui quam totius regni ius potestatemque ei se facturum pollicebatur, si modo fidum eum sibi nec adeo cunctis 10 voluntatibus suis adversum experiretur. Ad^c haec ille 10 in cunctis aiebat, quae recte et iuxta regiam magnificentiam conaretur, nusquam ei defuturam esse operam suam. Si quid^d vero perperam et contra leges ac scita maiorum, nequam hominum suggestionibus depravatus, agere vellet, ut his consensum auctoritatemque suam 15 accommodaret^e, nullo se^f vel^g precio redimi vel terrore compelli posse. Et nunc quidem in summam familiaritatem et pene in regni consortium a rege assumebatur, nunc vero, quoniam^h ea quae in rege perperam gerebantur vehementer detestaretur et acerrime impugna- 20 ret, cum contumelia de palacio eiciebaturⁱ, et ad extinguendum omnino nomen eius totum regni robur concitabatur². His vicissitudinibus per plures annos eius^k concertatio cum rege trahebatur. Neque enim lasciviae regis vel ratio modum faciebat vel aetatis accessus vel 25 amici cuiusquam obiurgatio, sed quotidie^b se ipso deterior efficiebatur, et ruptis omnibus humani, ne^l dicam christiani, pudoris frenis, in omne quod animus suggessisset flagitium precipitantior ruebat³; et oppressis iam terrore principibus, nullus erat, qui peccantem et divina 30 atque humana omnia absque discrimine permiscentem vel levi verbo auderet redarguere. Ad ultimum considerans archiepiscopus completam esse maliciam eius et obstinatum in malis ingenium nec tempore iam corrigi posse nec ratione, anno pene ante exortum bellum Saxo- 35 nicum petiit vacationem deinceps^m sibi dari ab exterioribus rei publicae negociis⁴; et sic impetrato comiteatu, in Sigebergenseⁿ monasterium secedens, illic in vigiliis

1072.
Dec.

a) propter B 1^b. b) quotidie A 1. B 1^b; cottidie B 2. c) At B 1^b. d) qđq (quod) B 1^b. e) accommodaret B 1. f) om. fr. g) igitur B 1^a. h) quomodo A 1. 1^a. 40
i) eiciebatur B 1^b. k) om. B 1^b. l) nec B 1. 2, corr. ne B 2. m) sibi deinc. fr.
n) se add. B 1^a.

1) Cf. supra p. 196, l. 33 sqq. 2) Ementiens superiectio. 3) Cf. p. 140, l. 21 sqq. 4) In nativitate Domini a. 1072, ut Lamp. supra p. 140. retulit, septem tantum mensibus ante bellum Saxonum exortum.

et ieiuniis, in orationibus et elemosinis quod supererat aetatis exigebat; nec inde uspiam, nisi summa forte ac inevitabili necessitate extractus, abscedebat^{a. 1.} Caetera, quae circa rei publicae administrationem vel egit vel ⁵ passus est, si quis plenius scire voluerit, superiora libelli^b huius revolvat, et singula eo quo gesta sunt ordine et tempore copiose^c descripta inveniet. Sed pius Dominus, qui quos amat arguit et castigat, hanc quoque dilectam ¹⁰ sibi animam ante diem vocationis suae multis temptari permisit incommodis, ut scilicet ab eo omnem scoriam terrenae conversationis excoqueret^d caminus transitoriae ¹⁵ tribulationis. Primum moto^e bello Saxonico fratrem eius Wezel Magadaburgensem^f archiepiscopum et consobrinum eius Bucconem Halberstadensem episcopum tempestas involvit gravissimae persecutionis. Contra hos ²⁰ cum non satis impigre regi tocius Saxonicae gentis exterminium anhelanti opem ferret, naturae profecto legibus et carnali affectione inhibitus, invisus ei suspectusque efficitur, periurii ac perfidiae insimulatur^{2;}; cives ²⁵ Colonienses, quibus paulo ante unice carus acceptusque 1074. fuerat, ad interficiendum eum donis ac^g promissionibus sollicitantur^{3.} Sopito utcumque hoc malo, duo ministri eius, qui in laribus eius familiarissime obversabantur, insidias ei tendunt, et nisi Dei misericordia malum hoc ³⁰ prevertisset^{h.}, nihil tale suspicantem trucidassent. Alii cuidam, quem beneficiis suis maxime fidum sibi obnoxiumque fecerat, familiares litteras, a seipso in tabulis propter maiorem secreti cautelamⁱ conscriptas, dedit 1074/75. ³⁵ episcopo Halberstadensi^k perferendas, quibus ⁴⁰ nepotem suum, tantis undique adversitatum procellis iactatum et pene naufragantem, consolaretur et instrueret. At ille ex ipsa tam operosa secreti communitione^l coniciens aliquid regi reique publicae adversum his^m litteris contineri, regi eas detulit. Quas ille deinceps in argumen-

³⁵ a) abeessit fr. b) huius lib. B 1b. c) copiosa corr. copiose B 2. d) excoqueret B 2. e) mota B 1a. f) Magadaburgensem B 2. g) et B 1b. h) pervertisset B 2. i) cant. — nepotem om. A 1. 1a, adnotato in utroque Defectus. Struve haec supplerit ex exemplari editionis principis, in quo haec in margine, nescio an ex V., adnotata erant. k) sic B 1. 2. V.; Halberstadensi Struve. l) sic B 1. 2. V.; communitioe A 1. m) his litt. om. fr.

1) Ipse Lamp. eum etiam tunc multis publicis negotiis interfuisse narravit supra p. 162 sqq. 172 sq. 2) Ipse Lamp. supra p. 159. 178. 186. dixit Annonem coniurationis Saxonicae socium fuisse. Et cf. p. 215. 3) En habes calumniam mendacii huius sibi haud dubie consciam. Supra ⁴⁵ p. 185. dixit incertum num seditio Coloniensium levitate vulgi an factione fautorum regis exorta sit. Cf. Delbrück p. 50 sq.

1074/5. tum lesae fidei archiepiscopo impropers, necem ei et omnibus quae^a eius essent ultimum, si copia fieret, ex-terminium machinabatur¹. Item alius quidam ex ministris eius, quem Coloniensi aeccliesiae propria^b industria ipse adquisierat^c, quemque ob hoc indulgentissimo semper affectu coluerat et bonis omnibus, etiam supra natales suos locupletaverat, repente insolentia servili elatus iugum aeccliesiasticae servitutis cepit detractare^d et seque in libertatem violento quodam iure fori cum magna archiepiscopi contumelia asseruit². Tum vero crebris 10

Apoc. 10, 10. mortibus carorum suorum ita amaricatus est et vulnere *Iob* 16, 15. concisus super vulnus³, ut saxeum quoque pectus et *Luc.* 6, 48. supra petram fundatum aedificium concutere posset tam 1075. vehemens ille turbo temptationis. Ad ultimum data *(Oct.)* *Iob* 2, 7. Satanae^e in carnem quoque^f eius potestate⁴, ulcere pessimo percussus est in utroque pede⁵, ita ut putrescentes paulatim carnes defluerent, et hinc inde abducta cute, consumptis^g carnibus, fedo aspectu ossa nudarentur. Qui morbus primo pedes, dein^h crura et femora miserabili modo depastus est, ac sic post diurnam macerationem 20

Ps. 11, 7. penetrans ad vitalia, animam super argentum igne examinatumⁱ probatam et purgatam septuplum de hac domo lutea transmisit ad domum non manu factam, aeternam in caelis. De qua re dimidio fere anno, priusquam vita excederet⁶, certum eum fecerat manifesta 25

cf. Iob 4, 19. *Marc.* 14, 58. *(Mart.)* revelatio. [Visus⁷ est enim sibi domum quandam, omni decore intus et foris resplendentem, intrare. Et ecce in subselliis iudicialibus tamquam ad concilium^k solemniter evocati residebant Heriberdus^l Coloniensis archi-

a) qui fr. b) propia B 1^a. c) acquis. B 1^a, 2. d) detractare V. *solum*. e) sa-30
thane B 2. f) om. B 1^b. g) consumptisque fr. h) deinde B 1^b. i) examina-
tam B 1^b. k) consilium B 1^b. — sollempn. B 2. V. l) Heriberthus A 1; Heribertus B 2. V.

1) Cf. supra p. 196, n. 1. 2) Videntur ad eum pertinere quae in Vita Annonis II, 10 (p. 487) narrantur. HESSE. 3) A. 1066. Iun. 1. occisus est Cuno archiepiscopus Treverensis, nepos Annonis (supra p. 103), a. 1075. 35
Maii 23. defunctus est Anno, nepos eius carissimus (Vita Annonis III, 1, p. 498). Paulo post obiit Herimannus prior Siegburgensis, ei carissimus (Vita Annonis III, 2, p. 498). 4) Paulo postquam Anno a. 1075. Febr. 2. monasterium Hersfeldense visitavit, mense Febr. in morbum incidit, ex quo mense Februario exeunte convaleuit; Vita Annonis II, 24. 25, p. 496 sq. 40
5) Mense Oct. ineunte; Vita Annonis III, 5. 6; cf. epist. ad Annonem hoc tempore datam, Sudendorf, Reg. II, p. 34 sq., nr. 28. 6) Id est fere mense Iunio, sed infra p. 250, l. 6. tempore quadragesimae (Febr. 18 — Apr. 4) hoc factum esse dixit. 7) Haec excerpta sunt in Vita Annonis II, 25, p. 497, unde ea pervenere ad carmen Germanicum in 45
laudem S. Annonis editum c. 42. 43, v. 712 sqq.

episcopus¹, Bardo Mogontinus^a archiepiscopus², Boppo^{b.3} 1075.
 et Eberhardus^{c.4} Treverenses^d archiepiscopi, Arnolfus ^(Mart.)
 Wormaciensis episcopus⁵ et alii quamplures Galliarum
 episcopi, quorum alios ipse in carne noverat, alios fama
 5 tantum vel lectione compererat⁶, amicti omnes stolis ^{Apoc. 7, 9.}
 pontificalibus et habentes vestem instar nivis candidam. ^{cf. Exod. 4, 6.}
 Ipse quoque candidis admodum ac preciosis^e indutus sibi
 videbatur, sed partem candentis vestimenti, eam scilicet,
 qua pectus tegebatur, sordida quaedam ac feda caligo
 10 obduxerat ac caeterum cultus eius splendorem sua fed-
 tate plurimum obfuscabat; quam tamen ipse nimio ru-
 bore perfusus obiecta manu tegere ac celare, ne inspi-
 cientium offenderet obtutum, conabatur. Vidit preterea
 inter eos sibi quoque sedem miri decoris paratam. Quam
 15 cum^f occupare gaudio et exultatione aestuans prope-
 raret, surgens Arnolfus Wormaciensis episcopus modesta
 voce eum prohibuit, dicens reverendos patres, qui assi-
 derent, nolle eum in suum admittere consessum, propterea
 quod vestem eius turpis haec macula fedaret. Cumque
 20 iussus loco cedere flens confectoque nimium animo egre-
 deretur, insecutus eum idem episcopus: 'Equo animo',
 ait^g, 'esto, pater. Maculam tantum hanc, quae vestem
 tuam infecit, maturius ablui precipe, quia non post
 multos dies beatæ huius mansionis consortium et sancto-
 25 rum patrum^h, quos aspexisti, consessum voti compos-
 percipies.' Mane facto, cum familiari cuidam suo visio-
 nem retulisset, ille sapienter rem coniciens: 'Macula',
 inquit, 'haec vesti tuæ illita nihil aliud est, pater, ut
 estimo, quam memoria iniuriæ civium tuorum, qui te
 30 anno superiore Colonia expulerunt, quibus te divinæ
 pietatis respectu iam olim oportuerat admissi huius
veniam dedisse. Haec, quod bona venia dixerim, pectori
 tuo tenacius quam equum sit insidens et amarissimum
 merore contra fas mentem tuam decoquens, caeteramⁱ
 35 sanctissimæ^k conversationis tuæ claritatem molesta qua-
 dam caligine obducit et obscurat.' Archiepiscopus con-

a) Moguntinus B 2. b) Poppo V. c) Everhardus B 1. 2. V. d) Treverenses V.
 e) vestibus *add.* V. f) *om.* B 1^a. g) inquit *fr.*; esto ait *corr.* ait esto B 1^b. h) quos
 patrum asp. A 1. 1^a. i) cetera B 1^a. k) sanctissima B 1^b.

40 1) A. 999.—1021. 2) A. 1031—1051. 3) A. 1016—1047. 4) A. 1047
 —1066. 5) A. 1044—1065. 6) *Omnes prædictos præter Heribertum, cuius Vita SS. IV, p. 739 sqq. exstat, procul dubio novit. Etiam Bardonis Vitam, SS. XI, p. 317 sqq. editam legere potuit.*

1075. scientiae suae testimonio convictus, ne inficiaretur quod
 (Mart.) audiebat, reatum suum humiliter agnovit, statimque de-
 destinatis circumquaque nunciis cives^a omnes Coloniae,
 quos in ultionem iniuriae suae excommunicatos urbe
 fugaverat, ad se evocavit, eisque proxima festivitate ⁵
 Apr. 5. paschali — nam in quadragesima visionem viderat —
 non solum communionem aecclesiasticam, sed *etiam ^{*p. 241.}
 bona sua omnia, quae directa fuerant, benignissime
 restituit. Sic gravis illa tempestas, quae spiritu dia-
 bologico suscitata totam concusserat Coloniam, conquievit; ¹⁰
 pater filios, filii patrem recognoverunt; archiepiscopus
 amaritudine, populus metu et sollicitudine^b, civitas libe-
 rata est solitudine. [Archiepiscopus iam a principio se-
 pulturam sibi providerat Coloniae in aecclesia beatae
 Mariae quae dicitur ad Gradus. Postmodum offensus ¹⁵
 temeritate Coloniensium, qua in eum inaudita rabie de-
 bachati fuerant, non modo animum, sed corpus quoque
 suum^c de Colonia in Sigeberg transferendum censuit,
 ibique sepeliri se omni modo^d definivit¹. Cumque appro-
 pinquante^e die vocationis suae Coloniae egrotaret, iam ²⁰
 (Oct. Nov.) que^f in extremo spiritu constitutus animadverteret popu-
 lum Coloniensem graviter nimis ferre, quod tam deside-
 rabili thesauro defraudandus esset, paululum resumpto
 spiritu in lecto consedit, acceptaque stola pontificali,
 ut videlicet verbis plus inesset auctoritatis, familiares ²⁵
 suos sub testificatione nominis divini adiuravit, ne alibi
 eum^g quam in Sigeberg poni sinerent². Factum est
 Dec. 4. ergo quod iusserat. Defunctus enim post modicum
 gloria ingenti, magno cleri et plebis studio, summo
 matronarum Coloniensium luctu in Sigeberg delatus at- ³⁰
 (Dec. 11.) que in medio aecclesiae sepultus est³. Ubi quottidie^h
 per eius interventum fideliter postulantis multa pre-
 stantur divinae opitulationis beneficia^{i, 4}.
- Dec. 25. MLXXVI. Rex natalem^k Domini Goslariae cele-
 bravit. Cumque eo¹ omnes regni principes evocasset, ut ³⁵
 de principibus Saxoniae, qui in deditionem venerant,
 communi consilio deliberaretur, preter ducem Boemicum
 pauci admodum venerunt. Ab ipsis tamen qui venerant]

a) omnes Col. cives fr. b) et soll. om. B 1b. c) om. B 1b. d) se omnino B 1a.
 e) apropiq. B 1a. f) ianque B 2. g) quam in Sig. eum fr. h) quotidie A 1. B 1b; 40
 cotidie B 2. i) destitit fr. k) nat B 1a. 2; nativitatem B 1b. l) eos B 1a.

1) Cf. *Vita Annonis II*, 24, p. 496. 2) Cf. *ib. III*, 8, p. 500. 3) Cf. *ib. III*, 16, p. 503—508. 4) Cf. *supra* p. 242, l. 19 sqq.

iusiurandum exegit et accepit, ut non alium post eum ^{1075.}
 quam filium eius¹, tenerum adhuc infantulum, regem ^{Dec. ec.}
 sibi eligerent. Ibi Otto dux quondam Baioariae, datis
 pro se duobus filiis suis² obsidibus, deditioe absolutus
 est, nec solum in gratiam, sed in tantam quoque fami-
 liaritatem receptus est a rege, ut omnia deinceps con-
 silia tam de privata quam de re publica caeteris auri-
 culariis familiaris cum eo communicaret³. Caeterorum
 qui se dediderant nec mentio habita est.

Coloniensis etiam clerus et populus ad eligendum
 sibi antistitem frequens confluerat. Quibus rex Hildol-
 fum quendam Goslariensem canonicum offerebat atque,
 ut eligerent, dedita opera insistebat. Illi contra summa
 ope nitebantur, obicientes, quod homo statura pusillus^a,
 vultu despicabilis, genere obscurus, nec animi nec cor-
 poris virtutibus quicquam tanto sacerdocio dignum pre-
 tenderet. Unde indignitate rei tanta in eum concitata
 sunt omnium qui in curte regia erant odia, ut, sicubi
 in publico apparuisset, omnes eum tamquam aliquod^b
 antiquitatis monstrum inconditis clamoribus et canticis
 perurgerent lapidesque in eum et pulverem, vel quod-
 cumque aliud furentibus casus optulisset^c, iactarent. Sed
 rex recolens Annonis^d archiepiscopi constantiam et in-
 victum adversum omnes nefarios suos conatus spiritum,
 consulto talem ei successorem ordinari satagebat, cuius
 facilitate ad omnia quae vellet pro libito suo abuti^e
 posset. Cumque diu multumque conatus nulla ratione,
 ut eligeretur, optinere^f potuisset, Colonienses infecto
 negotio in sua remisit, iterumque media quadragesima
 rectius, si fieri posset, consultos presto esse precepit,
 contestatus quam sancte se vivo aut nullum eos aut
 hunc habituros esse pontificem.

Aderant preterea Hildebrandi^g papae legati¹, de- ^{1076.}
 nunciantes regi, ut secunda feria secundae ebdomadae ^{Jan. 1.}

35 a) pusillos B 1^b. b) aliquid B 1^b. c) obtul. A 1. B 1. d) Aimonis B 2. e) esset
 add., sed minio del. B 1^a. f) obtin. A 1. B 1. g) Hildebrandi B 2.

1) Conradum. Cf. Bernold., SS. V, p. 431. 2) Nescimus quos ex
 tribus quos habebat, Heinricum, Sigefridum, Cunonem. 3) Cf. Bruno
 c. 57. 4) in octavis Domini Bernold. l. l. p. 432. Neque tamen legati
 40 papae advennerant, sed tantum legati regis Rabbodo, Udulscalcus, Adal-
 pertus a papa remissi, qui in epist. papae, quam regi attulerunt (Gre-
 gorii Reg. III, 10, l. l. p. 222, data, ut videtur, a. 1075. Dec. 8, non
 1076, Jan. 8; cf. Floto II, p. 71 sq.) nominantur. Cf. Gregorii epist.
 coll. nr. 14, p. 538.

1076. in quadragesima¹ ad sinodum^a Romae occurreret², de
 (Jan. 1.) criminibus, quae obicerentur, causam dicturus; alioquin
 sciret se absque omni procrastinatione eodem die de
 corpore sanctae aeccliesie apostolico anathemate absci-
 dendum esse. Quae legatio regem vehementer permovit; 5
 statimque abiectis cum gravi contumelia legatis³, omnes
 qui^b in regno suo essent episcopos et abbates Worma-
 ciae dominica septuagesimae convenire precepit, tractare
 cum eis volens, ad deponendum Romanum pontificem
 si qua sibi via, si qua ratio pateret; in hoc cardine 10
 totam verti ratus^c salutem suam et regni stabilitatem, *p. 242.
 si is non esset episcopus.

1075. Ipso tempore contigit papam per immissionem Sa-
 tanae^d gravissima pulsari adversitate. Quidam urbis pre-
 fectus Romanae Quintius^e nomine, et generis claritate 15
 et opum gloria eminens valde in tota Italia, multa in
 possessionibus Romanae aeccliesie preter leges faciebat.
 Perlata ad papam querimonia, cum^f eum sepius mo-
 deste^g corripere, nec quicquam proficeret secreta cor-
 reptio, tandem excommunicavit eum⁴, arbitratus hoc sal- 20
 tem modo improbitatem eius coercendam fore. Hinc

Dec. 24/5. ille maiori^h dementiaⁱ efferatus ipsa nocte natalis Do-
 mini cum armatis inopinato irruit in aeccliesiam⁵, in
 qua papa vestimentis pontificalibus indutus sacro altari
 astabat missarum solemniam celebrans, iniectaue — quod 25
 dictu quoque nefas est — in capillos eius manu multis
 contumeliis affectum de aeccliesia protraxit, et prius-
 quam, vulgato per civitatem rumore, populus frequens
 auxilio concurreret, in domum quandam munitissimam

a) syn. A 1. B 1^a. 2. b) quia B 1^b. c) om. B 1^b. d) sathane B 1^b. e) quin- 30
 cius B 1^a. f) eum — corripere bis scr., semel minio del. B 1^a. g) moleste B 1^b.
 h) maiore B 1^a. i) clemencia B 1, corr. demencia B 1^a, et ita h. l. A 1.

1) Febr. 22, quo die revera excommunicatus esse videtur. 2) Hoc in-
 dustria mentiti sunt adversarii regis, ut rex ad synodum vocatus, sed
 venire renuens iuste ac canonicè excommunicatus videretur (cf. Berthold, 35
 p. 285; infra p. 264, l. 12. Cautius scripsit Bernoldus, De damn.
 scism. c. 13, Lib. II, p. 52: a se premonitum, multo tempore expecta-
 tum, ut scilicet crederetur, quod ipse non dixit, regem vocatum esse, ut
 se obiecto crimine purgaret. Sed iam Wido Ferrar. I, 3, Lib. I, p. 537,
 impudentior etiam Lamperto mentitus est: vocatum semel et iterum et, 40
 ut verum fatear, sepiissime Romam venire iussum. Similiter Vita Alt-
 manni c. 13, SS. XII, p. 233. Quae revera Gregorius scriptis et per legatos
 regi mandaverit, vide in eius epist. Reg. III, 10, l. l. p. 218 sqq., epp. coll.
 nr. 14, Jaffé, Bibl. II, p. 538. 3) Omnia haec Lamp. commentus est.
 4) Cf. Benonis Gesta Rom. eccl. I, 8, Lib. II, p. 372; Wido Ferrar., 45
 Bonizo l. VII, Lib. I, p. 557. 605. 5) S. Mariae Maiorem.

abripiuit. Fama tam atrocis facti totam ilico replevit urbem¹. Undique ad arma conclamatur. Divites et pauperes, nobiles et ignobiles, uno omnes animo accurrunt^a, atque in ipso statim orientis diei crepusculo domum Quintii oppugnare summa vi aggrediuntur; et^b nisi ille, mali, quod imminebat, haud^c improvidus, papam dimittere maturasset, domum ipsam, peremptis omnibus qui in ea erant, a fundamento evertissent. Papa interueniente concitatae multitudinis furor vix et aegre compressus est. Romani quod factum fuerat graviter nimis et indigne ferentes omnia quae Quintii^d erant tam intra^e muros quam extra ferro et igne demoliti sunt. Nec minus ille [multa^f] militaris audaciae facinora contra faciebat, succendens et evertens omnia quae poterat de possessionibus Romanae aecclesiae. Ita per multos dies non sine magno et harum et illarum partium dispendio^g simultas haec trahebatur.

Rex statuta die² venit Wormaciam; venerunt etiam episcopi et abbates amplissimo numero. Commode quoque conficiendis tantis rebus intervenit quidam ex cardinalibus Romanis Hugo cognomento Blancus³, quem ante paucos dies propter ineptiam eius et mores inconditos papa de statione sua^b amoverat⁴, deferens secum de vita et institutione papae scenicis figmentis consimilem tragediam: scilicet unde oriundus, qualiter ab ineunte aetate conversatus, quam perverso ordine sedem apostolicam occupaverit^{h. 5}, quae ante episcopatum, quaeⁱ post acceptum episcopatum memoratu quoque incredibilia flagicia commiserit. Huius auctoritatem tamquam divinitus sibi destinata gratissime amplexati et promptissime^k secuti, sententiam promulgarunt, quod papa esse non possit nec ullam iuxta privilegium Romanae sedis ligandi aut^l solvendi potestatem habeat vel aliquando habuerit, qui tantis vitam probris ac

35 a) accurrere A 1. b) om. B 2. c) haut B 1^a. d) quincii B 1^a. e) inter B 1^b. f) deest B 1. 2. g) dispendio B 1^b. h) occupaverat B 1^b. i) que post acc. bis scr. B 1^a. k) promptissime B 2. l) atque B 1^a.

1) *Paul. Bernried. c. 51*: Tanti fama mali totam cito perculit urbem. 2) *Cf. supra p. 252, l. 8. Consentit Bernold., Chron. p. 433. Cf. Gebhard.* 3) *Cf. Bonizo l. VII, Lib. I, p. 606; Donizo II, 19, v. 1278—83, SS. XII, p. 377; Paul. Bernried. c. 67.* 4) *In synodo Romana a. 1075. Febr. 24—28, ut Bonizo l. l. p. 605, dicit. Neque tamen quidquam hac de re legitur in notitia synodi, Gregorii Reg. II, 52a, l. l. p. 170.* 5) *Cf. Acta synodi Bririn., Jaffé, Bibl. V, p. 134; Wenric. c. 2, Lib. I, p. 286 sq.; Benonis Gesta I, 2, Lib. II, p. 370.*

1076. crimini-
Jan. 24. bus commaculaverit. Cumque caeteri omnes dam-
nationi eius nihil hesitantes subscriberent¹, Adalbero^a
Wirziburgensis^b episcopus et Herimannus Mettensis^c
episcopus aliquamdiu restiterunt, dicentes incongruum
valde et contra canonum scita esse, ut episcopus ali-
quis absens, absque generali concilio, sine legitimis^d
et idoneis accusatoribus^e et testibus, necdum proba-
tis crimini-
bus, quae^f obicerentur, condemnaretur, ne-
dum Romanus pontifex, adversus quem nec episcopi
nec archiepiscopi cuiusquam recipienda sit accusatio.¹⁰
Sed Willihelmus^g Traiectensis episcopus, qui causam
regis pertinacius tuebatur, vehementer imminebat, ut
aut cum caeteris in damnationem^h papae subscribe-
rent, aut regi, cui sub iureiurando fidem spon-
dissent, protinus renunciarent. Is eo tempore regi admodum¹⁵
carus acceptusque erat, eique rex omnium quae privatim
vel publice agenda erant post se ordinationem delega-
verat, vir secularibus litteris adprimeⁱ eruditus, sed
fastu nimio inflatus vix se ipse ferebat. Igitur ex
nomine omnium qui convenerant episcoporum et abba-²⁰
tum plenae contumeliarum litterae² Romam destinantur,
quibus denunciatur Romano pontifici, ut pontificatu,
quem contra ecclesiasticas leges usurpasset, sese abdicet,
sciatque post eam diem quicquid agat, iubeat, decernat,
irritum haberi.

Legati³, ut iussum fuerat, summo conatu iter^k
(Febr. 20.) accelerantes⁴, pridie quam synodus¹ indicta celebraretur^{*p. 243.}
(Febr. 21.) Romam ingressi, litteras tradunt. Tunc^m caeteram lega-
tionem, sicut in mandatis habebant, verbo non minus
contumelioso quam scripto exequenturⁿ. Papa nihil³⁰
(Febr. 22.) permotus atrocitate nuncii, postera die⁵, cum clerus et

a) Adelbero B 1. 2. b) Wirezburg. A 1; Wirziburg. B 1^b. c) Metensis B 1^a, 2.
d) legitimis B 1^a, 2. e) accusacionibus B 1^b. f) que h. l. etiam A 1. g) Willihel-
mus A 1. B 2. h) dampnatione B 2, ubi manus secunda semper dampn., condemn.
scripsit. i) appr. B 1^a. k) tunc B 2. l) sic h. l. omnes. m) Tum B 1^a, 2. 35
n) exseq. B 2.

1) Cf. Chron. Hildesh. c. 17, SS. VII, p. 854. 2) Episcoporum et regis
LL. II, 1, p. 44—47; Bruno c. 66. 67. 3) Legati a synodo missi Huz-
hardus comes de Nellenburg a rege missus ad episcopos Lombardiae Pla-
centiae congregatos profecti sunt. Inde Rolandus canonicus Parmensis et
laicus quidam litteras ad synodum Romanam detulerunt. 4) Cf. Manegold.
c. 25, Lib. I, p. 357. 5) Sequentie die, postquam litterae traditae sunt, regem
excommunicatum esse dicit Bruno c. 68. Cf. Bonizo l. VII, l. l. p. 607;
aliter Donizo II, 19, c. 1299—1344, SS. XII, p. 377 sq., et eum secutus 45
Paulus Bernried. c. 68—76. De tempore synodi celebratae vide Giese-

populus ad synodum^a frequens confluxisset, in auribus^{1076.}
 omnium litteras recitari fecit, et sic cunctis qui con-
 venerant episcopis id fieri decernentibus, regem excom-
 municavit^{b. 1} et cum eo^c archiepiscopum Mogontinum^d
 5 Sigefridum^e, episcopum Traiectensem Willihelmu^f,
 episcopum Babenbergensem Rütbertum^{g. 2}. Caeteris, qui
 conspirationis huius participes extiterant, diem statuit³,
 qua nisi Romae presentati causam dicerent novae huius
 et inusitatae contra sedem apostolicam rebellionis, simi-
 10 lem caeteris excommunicationis sententiam sortirentur.
 Porro Ottonem Ratisponensem^h episcopum et Ottonem
 Constantiensem episcopum et Burchardum Losaunensemⁱ
 episcopum, Eberhardum^k comitem, Udalricum^l et alios
 nonnullos, quibus rex potissimum consiliariis utebatur,
 15 iam pridem excommunicaverat⁴.

Gozilo^a dux Lotheringorum^m, cum esset in confinio
 Lothringiaeⁿ et Flandriae in civitate quae dicitur Ant-
 werpha⁵, occisus est per insidias, ut putabatur, Rüberti^o

a) sic h. l. omnes. b) excommunicatum A 1. c) om. B 1^b. d) Moguntinum B 2.
 20 e) Sigifridum h. l. A 1. f) Willihelmu A 1. g) Rütbertum A 1. h) Ratispanen-
 sem B 1^b. i) Losaunensem B 1^a. k) Erhardum B 2. l) Udalr. A 1. B 1^b. m) sic
 h. l. A 1. B 1^a, 2; Luthering. B 1^b. n) Lotharingie B 1. 2 h. l. o) Ruberti A 1. B 1:
 Rüdberti S.

brecht, 'DKZ.' ed. 5. III, p. 1142. Cf. supra p. 252, n. 1. Quae
 25 Meltzer, 'Gregors VII. Gesetzgebung' p. 119. et S. Löwenfeld, Reg. pont.
 I, p. 617. in contrarium disputaverunt minorem vim habere videntur,
 cum synodus in primam hebdomadam quadragesimae indicta dilata esse
 posset, dum nuntii regis advenirent. 1) Nota bene Lampertum non
 dixisse, quod eum ignorasse aut casu omisisse non credo, regem scilicet
 30 etiam regno privatum et subditos iuramento ei facto absolutos esse.
 Nec legatos violatos esse hic retulit. 2) Episcopus Traiectensem et
 Babenbergensem minime excommunicavit, sed hos, ut reliquos, qui con-
 sentientes litteris illis subscripserunt, ab officio episcopali suspendit;
 Gregorii, Reg. III, 10a, l. l. p. 222. Cf. Delbrück: p. 51 sq. 3) Festi-
 35 vitatem Petri (Aug. 1). 4) Episcopus Constantiensis demum a. 1080.
 Mart. in. excommunicatus est; Bernold., Apol. pro Gebh. c. 7, Lib. II,
 p. 111, qui c. 4, ibid. p. 109 sq. in synodo a. 1076. officio et com-
 munionem cum priratum esse fulso dixit. Cf. Gregorii Reg. II, 60, l. l.
 p. 180 sq. De episcopis Ratisponensi et Lausannensi excommunicatis
 40 nihil constat, nec Lamperto hac in re fides danda est. Quinque consi-
 liarii regis, inter quos procul dubio hi Eberhardus de Nellenburg et
 Udalricus de Godesheim, in synodo Romana a. 1075. Febr. a limine
 ecclesiae separati est, nisi usque ad Iun. 1. poenitentes Romam venirent,
 excommunicati sunt (Gregorii Reg. II, 52a, l. l. p. 170; Berthold. [Ann.
 45 S. Blasii] p. 277 sq.). Quod hos rex a se non remorerit, papa causam
 interposuit, ut in eum invheretur. 5) Ibi eum occisum esse dicunt
 etiam Bald. Nivov., SS. XXV, p. 524, et Neerol. Eymond., van den
 Bergh, 'Oork. van Holland en Zeeland' I, p. 332, sed apud castrum
 Vlaardingem recte, ut videtur, Chron. S. Huberti Andagm. c. 31,
 50 SS. VIII, p. 588, cum etiam Sigeb., SS. VI, p. 663. et Laurentius de

1076. Flandrensis comitis¹. Cum enim quadam nocte, quiescentibus omnibus, ad necessitatem naturae secessisset, appositus extra domum spiculator^a confodit eum per secreta natium, relictoque in vulnere ferro, concitus aufugit. Vix deinceps VII diebus accepto vulnere super-⁵stes, IIII. Kal. Marcii² vita decessit, atque Verdunis^b iuxta patrem sepultus est; magnum regni Teutonici^c robur ac momentum^d, quoniam^e, ut sepe iam dictum est³, licet staturae pusillitate atque gibbo despicabilis videretur, opum tamen gloria et fortissimorum mili-¹⁰tum copia, prudentiae quoque maturitate, postremo tocius vitae temperantia longe caeteris principibus supereminebat.

(Febr. ex.
Mart. in.)

Rex, finito in Wormacia colloquio, concitus Goslarium rediit, ibique iram suam, qua^f multo iam tempore¹⁵ in Saxones anxie aestuaverat, omni crudelitate explebat. Principes Saxoniae, qui in deditionem venerant, in ultimas regni partes relegabat⁴, bona eorum suis fautoribus pro libito suo diripienda permittebat⁵, eos qui necdum dediti fuerant acerrimis in dies edictis ad deditionem²⁰ urgebat, et nisi quantocius dederentur, ferro et igne infestari et longius natali solo effugari comminabatur. Tum^g omnia castella, quae superiore^h anno diruiⁱ iusserat, summo nisu, summo provincialium labore et erumna^k instaurabat. Nova quoque in omnibus per²⁵ Saxoniam montibus et collibus, qui modo ad arcendam vim paululum quid commoditatis habere videbantur, extruebat¹; illis etiam, quae deditis Saxonibus in ius eius

a) speculator B 1^b. b) Verdunis A 1. S. c) theuton. h. l. B 1^a; teuthon. h. l. et saepe A 1. d) monumentum B 1^b, 2; munimentum B 1^a; cf. supra p. 120, l. 18; p. 231, 30 l. 23. e) quomodo A 1. 1^a. f) q̄ (que) B 2. g) Tunc B 1^b. h) superiori A 1. B 1^c; cf. p. 249, l. 30. i) dicui (?) del., et in marg. priore manu corr. dirui B 2. k) erumpna B 2. l) exstr. A 1. B 1^a.

Leodio c. 7, SS. X, p. 494. hoc in Frisia factum esse tradant, et assentiantur Ann. Egmund. a. 1075, SS. XVI, p. 447 sq., qui eum navi im-³⁵positum Traiectum translatum esse referunt. 1) Idem tradit Chron. S. Hub. Andag. l. l., sed a Gisleberto famulo Theoderici V. comitis Hollandiae occisus dicitur in Ann. Egmund., SS. XVI, p. 447 sq. Insidiis Mathildae uxoris eum necatum esse fabulatur Landulf. Mediol. III, 31, SS. VIII, p. 97 sq. Cf. Bernold., SS. V, p. 433; Ann. Parch., S. Iacobi 40 Leod., SS. XVI, p. 603. 639; Ann. Laub., SS. IV, p. 21; Arnulf. Mediol. V, 4, SS. VIII, p. 29; Bruno c. 78. 2) Potius V. Kal. Mart. (= Febr. 26. anno bissextili) Ann. Egmund. l. l., (unde Necrol. Egmund., van den Bergh I, p. 333); Necrol. S. Vitoni Virdun., 'N. Archiv' XV, p. 127. 3) Supra p. 112. 235. 4) Cf. supra p. 239. 5) Cf. Bruno c. 56; Ber-⁴⁵thold. (Ann. S. Blasii) p. 279. Hunc locum destrinxit Delbrück p. 52 sq.

venerant, presidium imponebat; et multiplicata sunt ^{1076.}
 mala, calamitas et vastitas per universam Saxoniam et ^{1. Mach. 1, 10.}
 Turingiam^a supra omnem retro maiorum memoriam. ^{Os. 12, 1.}

Discessurus Goslaria pridie Nonas Marci episco- ^{cf. Esth. 14, 5.}
 5 patum Coloniensem, sicut a primis obstinato intenderat¹, ^{Mart. 6.}
 Hildolfo dedit. Cleri^b Coloniensis tres tantum. militum
 etiam paucissimi aderant. Caeteros, ne ad suffragia fe-
 renda occurrerent, indignitas detinuerat^c. Ipsos qui
 occurrerant vix contemptim et^d summis, ut dici solet²,
 10 labiis super electione eius consuluit, risui prorsus ac
 ludibrio habendos, si non protinus acclamassent. Et
 ne quis forte adversus eum tumultus sedicione vulgi
 per dilationem consecrationis concitaretur, statim Colo-
 niam profectus consecrari eum fecit ab Willihelmo^e
 15 Traiectensi episcopo, cuius consobрино episcopatum Poder-
 brunensem^f, ne qua per eum mora ordinationi eius
 fieret, promittebat³.

Pascha Traiecti celebravit⁴, ibique ducatum Lothe- ^{Mart. 27.}
 ringiae^g filio suo Cōnrado^h, marchamⁱ vero quae dicitur
 20 Antwerpha Gotefrido, consobрино Gozelonis ducis, filio
 Eustachii comitis⁵, impigro et ad rem militarem acer-
 rimo adolescenti, tradidit.

Ipo tempore Rūdolfus^k dux Suevorum, Welf^l dux ^(Apr.)
 24. Baioariorum, Bertoldus^m dux *Carentinorum, Adalberoⁿ
 25 episcopus Wirceburgensis^o, Herimannus^p episcopus Met-
 tensis et alii plerique^q principes convenientes in unum⁶
 consilia conferebant, in tantis calamitatibus, quibus res
 publica vexabatur, quid facto opus esset. Regem post
 bellum Saxonicum eundem permanere, qui fuerat; nihil
 30 eum^r de levitate, de crudelitate, de^s pessimorum homi-
 num convictu ac familiaritate mutasse. Ad hoc tantum
 tam insignem suam adversum Saxones victoriam pro-

a) Thur. B 1. 2. b) Clerici Colonienſis B 2. c) om. B 1. 2. d) ut B 1^b. e) Wil-
 helmo Traiectensi A 1. f) paderbrunnensem h. l. A 1. B 1^a; poderbrunnensem B 2.
 35 g) Lotharingie B 1. 2. h) Cunrado A 1. B 2; courado B 1^a. i) marchiam A 1.
 k) Rudolfus A 1. B 1^a. b; Rudolfus B 1^c. l) Welf B 1^c. m) sic h. l. A 1. B 1^a. c; Bertholdus B 1^b; Beltholdus B 2. n) Adelbero B 1^a. b. c. 2. o) Wirceburg. A 1;
 Wirceburg. B 1^b. p) Herimannus ep. Metensis (semper) B 1^c. q) preliques B 1^b.
 r) om. B 1^b. s) de — mutasse om. B 1^a.

40 1) Cf. supra p. 251. 2) Seneca Epist. 10: Non a summis labris ista
 venerunt. HESSE. 3) Idem tradit Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 283.
 4) Cf. Berthold. l. l.; Bruno c. 74; Hugo Flaviniac., SS. VIII, p. 458.
 — Ubi se excommunicatum esse rex audivit. 5) II. Boloniensis, ex Ida
 sorore Gozelonis; Geneal. com. Bulon., SS. IX, p. 301. Cf. Ann.
 45 S. Iacobi Leod., SS. XVI, p. 639; Berthold. l. l. 6) Hos tunc con-
 venisse Lamp. certe commentus est. Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 283.

1076. fecisse, ut ille sui omnium sanguinis ius potestatemque
 (Apr.) acciperet et ad perniciem bonorum omnium et ad omne,
 quod animo concepisset, flagicium inpunita libertate
 grassaretur; nihil sibi deinceps spei, nihil presidii reli-
 quum fore, si forte, ut sunt humana, eum offendissent,⁵
 cum in dediticis contra iusiurandum¹, contra fidem prin-
 cipum tam feda, tam crudelia exercisset. Haec causa
 non solum ipsos, sed et cunctos regni principes vehe-
 menter permoverat et eos potissimum, quorum^a consilio^b
 principes Saxoniae se in periculum dederant. Facta est¹⁰
 igitur conspiratio non modica et magis ac magis in dies
 roborabatur^c, ea re maxime omnibus ausum et fiduciam
prebente, quod excommunicatum esse regem a Romano
pontifice frequentes ab Italia nuntii quotidie^d defere-
bant. His animatus Mettensis episcopus et alii plerique¹⁵
 nonnullos ex principibus Saxoniae, quos a rege in custo-
 dia habendos susceperant², inscio rege in sua liberos
 redire permiserunt³.

Wilhelmus^e Traiectensis episcopus causam regis,
 ut supra dictum est¹, contra bonum et equum obstinate^f²⁰
 tuebatur et studio partium regis multa in^g iniuriam
 Romani pontificis omnibus pene diebus solemnibus^h
 inter missarum solemnia rabido ore declamabat, periorum
 eum, adulterum et pseudoapostolumⁱ appellans et tam
 a se quam a caeteris episcopis sepenumero excommunica-²⁵
 tum pronuncians. Is, brevi posteaquam rex exactis pa-
 schalibus feriis Traiecto discesserat, repente gravissima
 egritudine correptus est. Cumque^k per acerrimos cru-
 ciatus^l animae ac corporis urgeretur, miserabili eiulatu
 coram omnibus qui aderant vociferabatur iusto Dei³⁰
 iudicio se et presentem vitam amisisse et aeternam,
 quod regi ad omnia quae perperam intendisset operam
 suam summo annisu prebisset atque in spem gratiae
 eius Romano pontifici, sanctissimo et apostolicarum vir-
 tutum viro, graves contumelias sciens et prudens inno-³⁵
 centi irrogasset⁵. In hanc vocem, ut^m asserunt, sine

a) *his ser.* B 1^b. b) concilio B 1^b. c) roboratur B 1. 2. d) quotidie A 1. B 1^b;
 cotidie B 2. e) *sic h. l. omnes.* f) obstinato B 1. 2; obstinato animo N.; cf. *infra*
 p. 272, l. 11. g) *om.* B 1^a. h) *sollemnibus h. l. B 2 et saepe infra, sed mox solemnia.*
 i) *sic omnes; pseudoapostolicum conicere posses.* k) Cum B 1^a. l) cruciatus B 1^a. 40
 m) ut ass. *om.* B 1^a.

1) Cf. *supra* p. 239, n. 1. 2) *Herimannum comitem et Theodericum de*
Kattenburg in episcopi Mettensis custodia fuisse coniecit Floto II, p. 104 n.
ex Brunonis c. 84. Cf. infra p. 260. De tempore, quo hoc factum sit,
vide Giesebrecht III, p. 1144. 3) Cf. Bruno c. 82; Sigeb. a. 1077, SS. VI, 45
p. 363; Ann. Yburg. l. l. 4) P. 254. 5) Alia, sed eodem consilio conficta,

communione, siue ulla satisfactione expiravit¹. Successit^{1076.}
 ei in episcopatum^a Cōnradus^b, Moguntini^c archiepiscopi^{(Apr. 27).}
 camerarius. Poderbrunnensem vero episcopatum Poppo^d
 Babenbergensis prepositus optinuit^{e. 2}, cuius potissimum
 5 factione et studio Herimannus Babenbergensis episcopus
 episcopatu deiectus fuerat³.

Rūpertus^f abbas quondam Augiensis^g monasterium^{1075.}
 quoddam in Alsaciae partibus, cui Gengebach nomen
 est, a Babenbergensi episcopo⁴ susceperat gubernandum.
 10 Ubi dum pro consuetudine sua lucris temporalibus im-
 moderatius insudaret, paupertatem loci industria sua
 evincere satagens, occisus est cum alio haud^h despera-^{(Dec. 12. 14).}
 tae indolis monacho adolescente⁵, qui eum de Baben-
 bergensi monasterio secutus fuerat, a servitoribus supra-
 15 dicti monasterii, contra quos possessiones monasterii et
 ius suum progressus ipse ad vim arcendam defendere
 volebatⁱ.

Saxones, deportatis in exilium principibus suis,^{1076.}
 tedio et merore tabescebant, nec calamitatis ullum us-
 20 quam patebat effugium. Amici regis per montes et
 colles dispersi cervicibus imminebant nec eos ut antea
 conventus facere, consilia conferre aut ullam recuperan-
 dae salutis viam temptare sinebant. Insuper quotidie^k
 ex agris et villis predae agebant, tributa regioni diffi-
 25 cillima^l imponebant, castella sua summo provincialium
 labore et impensis communiebant^m et graves prorsus
 atqueⁿ inexplicabiles pristinae rebellionis penas exige-

n) episcopatu B 1^b. b) Cōnradus A 1. B 2; Cōnradus B 1^a. c) Moguntini B 2.
 d) Boppo B 1^b solus. e) obt. A 1. B 1^b. e. 2. f) Rupertus A 1. B 1^b. g) mona-
 30 sterii add. B 1^b. h) hant B 1^a. i) hic locus postremus excerptus est in A 2, ubi se-
 quitur: A. D. MLXXVII. sub hoc anno finitur Cronica Herveldensis monasterii, ordinis
 sancti Benedicti. k) quotidie A 1. B 1^b; cotidie B 2. l) difficillima B 1^b. m) com-
 munebant B 2. n) at B 1^a.

de eo moriente fabulantur Bruno c. 74, Paulus Bernvied, c. 80. Sed re-
 35 pentinu morte cum defunctum esse referunt Hugo Flavin., SS. VIII,
 p. 458; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 283 sq.; Bernold., SS. V,
 p. 433. Cf. Giesebrecht III, p. 1144; Delbrück p. 54 sqq. 1) Diem
 V. Kal. Maii indicant Ann. Egmond. a. 1075, SS. XVI, p. 448;
 Necrol. Egmond., van den Bergh, 'Oork.' I, p. 132; Necrol. S. Salrat.
 40 Traiect., 'Archief voor de Geschied. van het Aartsbisdom Utrecht' XI,
 p. 33. 2) Iam antequam episcopus Traiectensis obiret, mense Martio ex.
 rel Apr. (Berthold. p. 283), Inmad episcopo Paderbornensi die Febr. 3.
 defuncto. 3) Cf. Gregorii Reg. III, 1, l. l. p. 203; supra p. 204, n. 1.
 4) Herimanno iam a. 1074; vide Berthold. (Ann. S. Blasii) a. 1073,
 45 p. 276; Ann. Gengenbac. a. 1074, SS. V, p. 389. 5) Ottone; cf. Ann.
 Gengenbac., SS. V, p. 390.

1076. bant. Erant duo cuiusdam Geronis comitis¹ filii², satis quidem edito loco^a nati, sed propter inopiam rei fami-^{*p. 245.} liaris inter principes Saxoniae nullius nominis vel momenti. Hi tempore deditiois ultra Albim fluvium refugerant, ibique rei eventum prestolabantur, facile a rege⁵ propter obscuritatem nominis vel ignorati vel contempti. Cumque viderent^a mala, quae fiebant, non aliud scilicet actum deditioe principum quam^b proditam^c plane esse libertatem patriae totamque gentem Saxonum, quo rex semper intenderat, in servitutem atque sub iugum re-¹⁰ ductam³, quamvis patriis finibus extorres, quamvis munitionibus amissis, perdito patrimonio, rerum omnium inopes remansissent, gaudebant tamen admodum, quod cum caeteris Saxoniae principibus tempestuosum illud deditiois naufragium non incidissent. Et^d cum urgeret¹⁵ penuria, contractis ex sui similibus numero aliquantis copiis, raptis sibi victum querere ceperunt. Plerumque etiam, ubi oportunitas^e accidisset, regis exactoribus resistere et iniurias manu propulsare temptabant. Cumque eis semel et secundo res prospere cessissent, milites prin-²⁰ cipum qui relegati fuerant, ingenui quoque omnes, qui necdum dediti fuerant, quique extrema omnia quam fidem regis ultra experiri malebant, catervatim ad eos^f confluebant. Et facta est intra^g dies paucos permaxima multitudo, ita ut iam non ad insidias modo et clande-²⁵ stinas^h latrocinantium more excursiones, sedⁱ ad apertam vim et publicas congressiones pares se hostibus arbitrarentur. Preterea provinciales, quibus inter ultimas desperationis tenebras lux aliqua salutis^k et conso-³⁰ lationis caelitus emicuerat, omnes promptissimo animo³⁰ socias manus communemque operam publicis negociis pollicentur, sacius iudicantes pro patria, pro liberis, pro coniugibus honesta morte perfungi quam inter tantas tribulationes omni morte tristiores vitam agere.

(Mai, Iun.?)

Inter haec rediens Herimannus patruus Magni ducis³⁵ et alii plerique ex principibus dediticiis, quos, ut predictum est⁴, inconsulto rege indulgentia eorum^a a quibus

a) videbant B 1^b; viderant B 1^c. b) quo B 1^b. c) perditam B 2. d) deest B 1. 2. e) op^oport. A 1. f) eosdem B 1^b. g) inter B 1^b. h) clandest. B 1. i) et *add.* B 2. k) cons. et sal. celicus B 1^b. - 40

1) *De Brene e gente Wettinensi.* 2) *Theodericus et Willelhelmus comes de Kamburg. Cf. Geneal. Wettin., SS. XXIII, p. 228; Bruno c. 99. 117.* 3) *Cf. supra p. 147 sq.* 4) *P. 258.*

tenebantur deditioe absolverat, inopinatum cunctis gau-^{1076.}
 dium prestiterunt atque omnem, si quis adhuc mentibus ^(Iun.?)
 resederat, scrupulum ademerunt. Tanta siquidem tam-
 que inopinata rerum prosperitas evidens cunctis erat
 5 documentum respicientis eos misericordiae Dei. Igitur ^{cf. Ps. 21, 16.}
 armata iuventute Saxoniam peragrantes, castella, quibus ^{68, 17.}
 rex presidium imposuerat, alia deditioe, alia militari
 manu, brevi omnia receperunt; eos qui intus^a erant,
 direptis spoliis, incolumes^b dimiserunt, accepto ab eis
 10 sacramento, quod ulterius in Saxoniam hostiliter non
 venirent. Amicos regis, omnes^c preterea, quicumque
 communibus negociis operam suam spondere noluis-
 sent, dissipatis omnibus quae habebant, procul Saxonia effu-
 garunt^d; et directa est salus in manibus eorum^d ad re- ^{1. Mach. 3, 6.}
 15 cuperationem libertatis pristinae.

Solus adhuc Otto dux quondam Baioariae in castello
 Hartesburg residebat. Huic rex per totam Saxoniam
 vices suas et publicarum rerum procurationem delega-
 verat², dato insuper negotio, ut castellum Hartesburg^e
 20 et aliud in monte qui dicitur Lapideus³, qui proximus
 Goslariae imminet, summa ope extrueret^g. Ad hunc
 legatos dirigunt mandantes, ut omisso opere, quod ad
 eversionem gentis suae, immemor^h patriae, immemor
 libertatis, extruereⁱ aggressus sit, consilium potius per-
 25 quirat ad ereptionem principum, quibus ipse, ut se de-
 derent, vehementissimus auctor fuerit^k; iam dudum opi-
 nionem indubiam multorum mentibus insedis-
 se, quod idcirco deditioem caeteris tantopere suaserit, ut eorum
 sanguine regis sibi animum deplacaret^l et communi
 30 exicio suam ipse salutem mercaretur. Hoc nunc eviden-
 tibus indiciis elucere, cum, illis in ultimas partes terra-
 rum deportatis, ipse proditiois suae mercedem a rege
 tocius Saxoniae principatum acceperit et regiae crudeli-
 tatis carnifex atque omnium quae ferociter rex medite-
 35 tur ferocior administer existat. Bene igitur famae et
 honori suo consulat, si tantae infamiae maculam claro
 aliquo erga patriam suam beneficio purgare conetur et

a) qui intererant A 1. b) incolomes B 2. c) regis omnes, pret. *distinguit* B 1^b cum
 ed. *priore perperam*. d) om. B 1^b. e) in Hart. A 1. f) lapideus B 1^b. g) exstr.
 40 B 2. h) imm. patriae om. B 1. 2; cf. *supra* p. 157, l. 22, 170, l. 3, *infra* p. 265, l. 3, 4,
 269, l. 2, 3. i) exstruere B 1^a, 2. k) fuerat *corr.* fuerit B 2. l) placaret B 1^a.

1) Cf. Bruno c. 84. 2) Cf. *supra* p. 251. 3) Steinberg (*occidentem
 et meridiem versus ab urbe situs*). De quo cf. Io. Mich. Heineccius,
Antiquit. Goslar. I, p. 93. HESSE.

1076. *(Iun.)* genti suae patriam libertatemque armis recuperare cupienti auxilio concurrat. Postremo, si monitis^a ultro non assentiatur, se proculdubio vim adhibituros et patriae proditorem, communium castrorum desertorem, ut dignus sit, eversis omnibus quae eius sint, procul Saxonia expulsuros. Ad haec ille obnixè eos per Deum obtestabatur^b, ut micius pacaciusque agerent; quae pro communi *commodo moliantur ratione quam temeritate^{*p. 246.} melius procedere; se protinus missurum et regi modis^c omnibus suasurum, ut principes deditione absolvat,¹⁰ castella, quae metu rebellionis pristinae extruxerit^d, diruat, genti Saxonum libertatem, leges ac iura maiorum, quae per vim erepta totiens armis repetiverint, restituat. Si consilio adquiescat^e, gravis atque ancipitis belli necessitate sine sanguine liberatam esse Saxoniam;¹⁵ sin autem, se nec indulti honoris amore nec mortis metu nec iurisiurandi religione inhiberi posse, ne communem patriae parentumque suorum causam usque ad extremum spiritum quanta possit virtute defendat, iuvet, tueatur. In haec verba legatos Saxonum dimisit, statimque suos ad regem, sicut pollicitus fuerat, destinavit, presidio quoque ab utroque monte, quem occupaverat, abducto, communem deinceps cum Saxonibus ad socialem vitam agebat.

Rex de his quae acciderant in Saxonia gravi nuncio²⁵ accepto, comperto etiam, quod caeteri principes collatis per crebra conventicula consiliis defectionem meditarentur, hinc ira, hinc sollicitudine in diversa raptatus^f, cui primum morbo mederetur, anxius ambigebat. Sed quo ira impellebat inclinatio, ad^g oppugnandam Mettensem³⁰ urbem exercitum admovere cogitabat et ab episcopo loci¹, quod creditos custodiae suae principes se inconsulto dimisisset, vindictam expetere. Sed contra reputans turbata re publica, dubia fide principum, exhausto superioribus bellis milite, extremae dementiae esse ar³⁵duum aliquid precipitanter attemptare, impetum animi ab temeritate ad paciora^h consilia revocavit².

a) montis B 2. b) obtestatur B 1^b. c) omn. modis corr. m. o. B 2. d) extr. B 2; extruxerat B 1^b. e) acq. B 1^a. f) raptus B 1^b c. g) Et ad B 1^b. h) paciora B 1^b.

1) *Herimanno. Cf. supra p. 258.* 2) *Lamp. haec malo ordine et per-40 verse narrasse videtur. Ex Brunonis c. 85. elucet paulo ante conventum Mogontinum (Iun. 29) regem Saxonum vocam rebellionem comperisse. Et concentus Wormatiensis, ut Berthold, (Ann. S. Blasii) p. 284. narrat (cf.*

Missis igitur circumquaque nunciis omnes regni 1076.
 principes in pentecosten^a Wormaciae sibi occurrere iussit,
 quid facto opus esset, communi consilio, ut pretendebat,
 deliberaturus. Statuta die caeteris amplo satis numero *Maii* 15.
 5 occurrentibus, nullus aderat supradictorum ducum, a
 quibus rei publicae periculum timebatur, et quorum
 potissimum auctoritate, si res tranquillae essent, sum-
 mam publicorum negotiorum disponi oportuerat. Ita
 conventus ille principum, cassata voluntate regis, nullum
 10 habuit effectum¹. Iterum in natale^b sancti Petri apo- *Iun.* 29.
 stoli Mogontiae eos adesse, addita iam edicto obnixa
 supplicatione^c, precepit. Sed ne^d tunc quidem quis-
 quam eorum vel supplicantem attendit^e vel precipien-
 tem, omnibus plane ad rebellionis studium immobiliter
 15 obstinatis². Ipsi qui convenerant feda similtate a se
 invicem dissidebant. Iam enim solutus carcere suo Sa- *Apo.* 20, 7.
 tanas^f non solum corporali, sed et spirituali armatura
 obpugnabat^g pacem ecclesiasticam, et quorum corpora
 iugulabat, animas quoque, ne in aeternum viverent, ex-
 20 tinguere satagebat.

Uto^h episcopus Treverensis³ Roma nuper reversus
 communicare nolebat episcopo Mogontino, episcopo Colo-
 niensi⁴ et aliis quam pluribus, qui apud regem pre cae-
 teris assidui erant, et quorum rex omnia faciebat con-
 25 silio, obtendens et eos et ipsum regem excommunicatos
 esse a Romano pontifice. Sibi tamen, quod ipsum vix
 summis precibus extorserit, indultam esse colloquendi
 tantum regis licentiam, nulla preter haec in cibo, inⁱ

a) penthec. B 1^a. 2. b) sic A 1. B 1^a c; naī B 2; natali B 1^b. c) supplicatio B 2.
 30 d) nec B 1^b. e) adtendit B 2. f) sathanas B 1^b. 2. g) oppugn. B 2 solus. h) sic
 h. l. omnes. i) et B 1^a.

regis epist. A[ltuvino episcopo Brixinensi] datam, LL. II, 1, p. 48; Jaffé, Bibl. V, p. 106 sqq., nr. 49) non propter rebellionem Saxonum indictus est, sed ut de Hildebrando a sede apostolica deiciendo tractaretur; et iam
 35 *ante obitum episcopi Traiectensis (Apr. 27) hunc conventum indictum esse ibidem apparet. 1) Vide apud Bertholdum, quamquam re conventus indictus ad irritum venerit. Cf. Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436. 2) Nec de conventu Mogontino Lamp. quidquam certi compertum habebat et inania verba pro veris profert. Cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 284;*
 40 *'N. Archiv' XIX, p. 197. De dediticiis ibi elapsis Bruno c. 85. 3) Quem Hildebrandus callide sibi allegerat; cf. Gregorii Reg. III, 12, l. 1. p. 226 sq. datam mense Martio vel Apr.; IV, 2, p. 244. Minime haec quae sequuntur in conventu Moguntino acta sunt, ut Giesbrecht III, p. 376. scripsit, sed, ut infra p. 264, l. 4—6. patet, in universum depingit*
 45 *Lamp. statum rerum medii anni 1076. 4) Hildolfo, non nominatim excommunicato, sed, quia regi communicabat, pro excommunicato habito.*

1076. potu, in oratione vel in caeteris omnibus communione eius permissa. Huius auctoritate animati complures alii, quorum et in Deum fides purior et ad dignitatem rei publicae sententia potior, paulatim se palacio subtrahebant, ne videlicet supradictorum communione macularentur^a, et ad regem, licet crebris iussionibus evocati, redire nolebant, sacius iudicantes regem quam Deum offendere, corporis quam animae dispendium incidere. Illi econtra irasci, fremere, insanire, minas et convicia in omnes passim iaculari. Iniustam et ideo nichili estimandam esse Romani pontificis sententiam, qui se nec canonice ad synodum^b evocatos nec^c canonice discussos nec obiecti criminis iuxta scita canonum convictos vel confessos precipiti furore potius quam ratione excommunicasset. Episcopum Treverensem et 15 caeteros, qui cum eo ad evertendum rei publicae statum^d iam pridem conspirassent, aliorum intendere quam loquerentur, nec tam apostolicae sedi auctoritatem deferre^e, quam ut dignitatem regiam subruant, occasionem querere et inveterata adversus regem odia novo religionis 20 vocabulo palliare. Eum recte honori suo prospicere, si *Rom.* 13, 4. in hostes suos gladium, quem iuxta apostoli vocem ad 1. *Petr.* 2, 14. vindictam malorum acceperit¹, maturius distingat, et contemptis inanum occasionum latibulis, manifestos regni insidiatores pena, quam mereantur, afficiat^f. Nec 25 difficile fuit ingenium regis per se atrox et implacabile in iram excitare.

*Sed cum videret sub optentu^g religionis principes **p.* 247. a se paulatim deficere et destituto iam auxiliis imperio vanam esse comminationem, quae vim facere non posset 30 quibus comminaretur, ratus — id quod tempus exigebat — utilitati^h magis quam iracundiae consulendum, iterum atque iterum aversos¹ principum animos blandis legationibus mitigare temptabat. Nec tamen, quod dictum mirum sit, tanta hac rerum asperitate, tanta ingruentium periculorum mole evinci poterat, ut, unde potissimum haec flamma invidiae et odii adversum^k eum exarserat, principes Saxoniae deditione absolveret. Quin immo^l conterritus recenti exemplo eorum, qui plerosque ex ipsis se inconsulto dimiserant², residuis, qui adhuc 40

a) commacularentur B 1^b. b) sic h. l. omnes. c) nec can. om. A 1. 1^a. d) om. B 1^a; statum reipubl. A 1. 1^a. e) deferri corr. deferre B 2. f) efficiat B 2. g) obt. A 1. B 1. h) utilitatis B 1^a. i) adversos B 2. k) adversum B 1^a. l) immo B 1^b.

1) Cf. *Acta syn. Brixin., Jaffé, Bibl. V, p. 133.* 2) Cf. *supra p. 258. et p. 263, n. 2.*

in custodia tenebantur, omnem adhiberi diligentiam 1076.
iubebat, ne elaberentur. Ideoque sepius his, quibus eos
servandos crediderat, mandabat, ut memores beneficio-
rum suorum, memores iurisiurandi, quo sibi fidem suam
5 firmassent, traditos custodiae suae intemerata fide, donec
reposcerentur, servarent nec aliorum principum fedissimo
corrumpere exemplo, qui dimissis suo iniussu dedi-
ticiis, dum privatas suas iniurias in regem ulcisci vel-
lent, cladem maximam et maculam multis seculis non
10 abolendam rei publicae intulissent.

Et omnibus quidem infensus, omnium, ut videba-
tur, sanguinis avidus erat¹. Praecipue tamen episcopi
Halberstadensis², quem tamquam tocius Saxonicae rebel-
lionis principem et omnium quae secus acciderant fomi-
15 tem atque^b incentivum² inexorabili odio insectabatur; et
nisi pontificalis nominis reverentia et fides principum,
quae in deditioe intercesserat^c, obstarent, vitam eius
per omnes cruciatus extorsisset³. Hunc Rūperto^d Ba-
benbergensi episcopo servandum crediderat, velut preter
20 caeteros familiares suos immitis ac ferocis ingenii viro
et erga se in^e adversis rebus spectatae sepe fidei. Sed
postquam, inclinatis ad defectionem principibus, iterum
novis rem publicam tempestatibus quati aspexit, quam-
vis custodis diligentiae non diffideret, veritus tamen, ne
25 forte subrepente per hanc moram negligentia aliquid in
eo vis vel^f fraus hostilis^g operaretur, ad palacium eum
evocavit⁴ et ibi nunc inter camerarios suos, nunc inter
cocos^h et coquinarum spurciciasⁱ indignissimo loco habi-
tum sub omni diligentia custodiri fecit, donec tam fera-
30 libus odiis competens exilium excogitaret. Erat ipso
tempore apud regem soror eius⁴, uxor Salomonis regis (Iom.)
Ungariorum, quam maritus regno expulsus, dum in armis
et procinctu esset, nusquam tucius quam apud fratrem
manere iudicaverat, donec recuperato, si fieri posset,
35 regno in iocunditate perfrui coniugio liceret. Cumque
post multum iam tempus ad maritum in finibus Un-
gariae commorantem redire pararet, rex oportunam^k eam
arbitratus, quae crudelitatis huius munere fungeretur,

a) Halberstatensis *h. l.* A 1. b) *bis scr.* B 1^a. c) interceserat B 1^a. d) Ruperto
40 A 1. B 1. e) et B 2. f) et B 1^a. g) hostialis B 2. h) coquos B 2. i) spur-
ciciis B 1. 2. k) oportunum B 2.

1) Cf. *Delbrück* p. 57 sq. 2) Cf. *supra* p. 148. 228 sq. 3) Cf. *supra*
p. 93, n. 2. 4) *Nota Bucconem synodo Wormatiensi die Jan. 24. asse-*
disse. 5) *Iudith (Sophia).*

1076. rogavit eam, ut episcopum Halberstadensem^a secum ab-
 (Imn.) duceret atque in locum, ex quo nulla ei deinceps in
 regnum Teutonicum redeundi copia fieret, deportari
 faceret. Annuit illa petenti, et navi impositum cum
 hominibus suis premisit, ipsa paucis post diebus, cum⁵
 profectioⁿ suae necessaria ordinasset, insecutura prece-
 dentem^b. Habebat¹ idem episcopus militem quendam
 Udalricum^c nomine, multis in Baioaria possessionibus
 predivitem², regi quoque adprime^d carum et acceptum.
 Is ubi advertit mala, quae episcopo parabantur, motus¹⁰
 miseratione atque ipsa humanarum rerum consideratione,
 quod tantus ac talis vir, ingens columna et firmamen-
 tum rei publicae, nisi regis temeritas divina atque hu-
 mana omnia confudisset, tam pessimo nunc exemplo
 periturus foret, accessit^e ad eum paulo antequam na-¹⁵
 vigare inciperet, et quae in eum rex decrevisset, per
 ordinem exposuit; actum esse de salute eius, nisi pro-
 picia^f divinitas, quae sola iam posset, periclitanti suc-
 curreret^g. Edocet preterea^h possessiones suas et ca-
 stellum munitissimumⁱ haud^k procul ab littoribus Da-²⁰
 nubii fluminis abesse, monetque, ut, dum ad ea loca
 navigans pervenisset, rogaret sepius eos, cum quibus
 navigaret, quatenus applicarent et sibi paululum in¹
 terram progrediendi facultatem facerent, obtenta vel
 refrigerandi vel alius cuiusvis necessitatis occasione,²⁵
 quae^m modo tali artificio idoneeⁿ patrocinaretur; se me-
 morem fidei, qua ei obnoxius sit, omnia quae possit pro
 virili portione facturum et, si quam ereptionis^o eius
 viam Deus ostendat, temptaturum^p. Fecit ille ut edoc-
 tus fuerat; atque ubi ad predicta loca propinquare cepit,³⁰
 simulata mala valitudine^q, quae sibi ex assidua naviga-

a) Halberstatensem *h. l.* B 1^a. b) procedentem B 1^a. c) Udalr. A 1. B 1^b. d) ap-
 prime B 1^a. e) Accessit B 1^a. f) div. prop. B 1^b. g) succurreret B 1^a. h) peterea
 B 1^a. i) minutissimum B 2. k) haut B 1^a. l) progr. in t. corr. in t. pr. B 1^b. m) se-
 quentia altera manus scripsit in B 1^a a f. 101^r. n) idoneae A 1; ydonee B 2; idoneo 35
 B 1^a. o) excepcionis B 1^b. p) temptat. saepe manus 2. in B 1^a, quae et absumt.,
 assumt. etc. scripsit. q) valetudine omnes.

1) *Ad sequentia cf. Bruno c. 83, qui haec verius narrasse videtur, praeter-
 quam quod dixit reges ipsos prope Danubium fluvium moratos esse. Fa-
 bulam de fuga Bucconis praebent Ann. Palid., SS. XVI, p. 70. 2) Nescio 40
 an is fuerit comes de Patavia vulgo vocatus Vilrich, i. e. praedives,
 a. 1099. defunctus. Cf. Ekkeh., SS. VI, p. 210. 218; Ann. Saxo, ib.
 p. 732: qui praedives fore ferebatur; Fund. Baumburg., SS. XV, 2,
 p. 1062: praedives, ita ut vulgo Vilrich diceretur. Certe falsum videtur
 quod Lamp. dicit, hunc Baioarium fuisse militem episcopi Halbersta-
 45 tensis.*

tione corpus affecisset insolitum, et nisi mature consu-^{1076.}
 leretur, extremam perniciem *allatura foret^a languenti,^(Iun.)
 facile obtinuit apud nautas, qui pontificalis nominis in-
 tuita magnam humanitatem ei prestabant, ut quotiens
 5 vellet applicarent et^b ei egrediendi atque in terra, prout
 libitum erat, recreandi corporis copiam facerent. Lon-
 ginq̄ua regio, custodum multitudo, debilitas languentis
 omnem metum, omnem fugae vel^c insidiarum suspicio-
 nem ademerant^d. Egrediebatur sepius et regrediebatur,
 10 circumspiciens undique et omnia diligenti obtutu^e per-
 lustrans. Nullum usquam promissae salutis indicium^f,
 nulla spes elucebat. Forte beati^g Iohannis baptistae^{Iun. 21.}
 nativitas occurrerat. Et mane, dum preterlaberentur,
 conspicatus contiguam littori aecclesiam, rogavit, ut,
 15 appulsa navi, ad celebranda tam sacratissimo die missa-
 rum solemnna ad aecclesiam procederent. Assentientibus
 illis, ingressus aecclesiam, salutarem Deo hostiam offerre
 sacerdotalibus, ut solemne est, infulis indutus cepit.
 Cui rei intentis omnibus, supradictus Udalricus^h, recte
 20 per exploratorum diligentiam captata loci oportunitate,
 repente armata multitudine aecclesiam circumdedit, in-
 gressusque modeste, interim dissimulato, propter quod
 venerat, negocio, consummationemⁱ sacri ministerii taci-
 tus tranquillisque prestolabatur. Quo expleto suos
 25 quantocius ad navim convolare^k et omnia quae episcopi
 sint^l efferri iubet. Ipse fortissimorum iuvenum agmine
 stipatus procedentem ab aecclesia episcopum salutat,
 osculum porrigit, equum, quem evectioni eius optimum
 aptaverat, ocius conscendere iubet. Stupentibus qui
 30 episcopum abduxerant^m, quid hoc rei esset, et post irri-
 tas ratiocinationes ad arma concurrentibus, iubet, ut, si
 vitae ac saluti suae consultum velint, quieti maneant,
 arma ponant, naves pacatisⁿ animis repetant, gratum
 habentes, quod commissi in tantum pontificem piaculi
 35 penas^o non exigantur^{p. 1.} Si verbis inanibus^q, si motibus

a) fore B 1^a. b) ut B 1^a. c) et B 1^a. d) ademerat B 1^a. e) obtinuit B 1^a.
 f) inditum B 2. g) Ioh. beati B 2. h) Udalr. A 1. B 1. i) consumat (c). B 1^b. 2.
 k) reuolare B 1^a. l) sunt A 1. m) adduxerant A 1, quod nescio an praefereendum sit.
 n) placatis B 2. o) sic omnes (poenas corr. poenae A 1^a). p) exigant B 1^a.
 40 q) mani⁹ B 1^a.

1) Cf. Ovid. Fast. IV, 230: huic poenas exigit ira dei; Metaph. VIII, 530 sq.: diri sibi conscia facti Exegit poenas. Nescio an inde Lamp. adductus sit, ut sententiam hanc construeret. Si enim dare supplevisset, exigantur non bene staret.

1076. *incompositis* lacessere pergant, facile gladios procacitati
modum facturos. Episcopum episcopalis ministerii munia
aecclesiae Halberstadensi^a, cui ordinatus sit episcopus,
 rectius prestare quam ipsis. Illi cum numero et virtute
 impares essent, temerarium arbitrati rem certamini com-
 mittere, tristi confectoque animo ad naves redierunt.
 Episcopus in^b castellum, quod haud longe aberat, con-
 cessit, ibique paucis diebus commoratus, donec absumpta
 novitate studia conquiescerent omnium, si^c qui forte re-
 dituro insidiabantur, tandem assumpto laico habitu, quo
 falleret occursantes, in Saxoniam contendit et desperan-
 tibus iam reditum eius Saxonibus repente, tamquam ab
 (107.) inferis vivus emergens, restitutus est.

Rex, ubi gestae rei nuncium accepit, graviter et
 iniquo nimis animo ferebat tantos conatus^d suos in irri-
 tum cessisse, praeptam sibi tantarum contumeliarum
 vindictam, redditum cum^e impunitate hostibus virum,
 in quo totius Saxonici belli summa et cardo verteretur.
 Nec dubitare poterat paululum iam sopitos ignes Saxo-
 nici furoris hoc incentore ilico^f suscitandos et prope-
 diem in immensum conflagraturus, atque eo infestius id
 acturum, quo se meminisset post deditionem nullam in
 rege clementiam, nullam expertum fuisse humanitatem.
 Verebatur preterea, ne simili modo caeteri quoque ela-
 berentur dediticii, et sibi tam insignis victoriae, tam
 operosae^g deditionis fructus deperiret assecutis eis se
 invito libertatem. Omnia consideranti placuit tandem
 alia deinceps grassari via, et Saxones, quos extranei
 totiens temptatos non vicerant, suis iam armis, suis
 parat expugnare viribus, sapienti certe usus^h consilio,
 quoniamⁱ constet omne regnum nulla vi, nulla clade
 cicius quam domestica atque intestina simultate labe-
 factatum corruere. Episcopum Magadaburgensem¹, episco-
 pum Merseburgensem², episcopum Misenensem³, Magnum
 ducem, Fridericum palatinum comitem, preterea omnes
 Saxoniae et Turingiae^k principes, qui adhuc in deditione
 tenebantur, ab exilio revocari iubet, et clementer accer-
 sitis ait se, cum iuxta palatinas leges extremo in eos

a) Halberstatensi *h. l.* B 2. b) ad B 1^a. c) qui si B 1^a. d) conatos B 2. e) eum
 B 1^a. f) illico B 1^a. g) operiose B 2. h) est *add.* E 1^b. i) quomodo B 1^b; quomodo 40
 B 1^a. k) Thur. B 1. 2.

1) *Werinherum (Wezel)*. 2) *Werinherum. Hos duos postremos tunc solutos esse dicit Bruno c. 86, qui haec aliter narrat.* 3) *Bennonem.*

supplicio animadvertere possit et hoc iure faciat gravi-^{1076.}
 bus sepe ab eis contumeliis^a lacessitus, tamen memorem ^(Iul.)
 generis eorum, memorem virtutis, quae^b rei publicae et
 honori esse possit et munimento, tam atrocis facti ve-
 5 niam dare, et quod amplius sit, non aliud ab eis que-
 rere redemptionis suae precium, quam ut sibi deinceps
 in dubiis rebus fideles ac devoti maneant auxiliumque
 prestant ad componendum regni statum et compescen-
 dos homines factiosos, eos potissimum, qui gentem Saxo-
 10 nicam simplicem et malarum artium nesciam^c intestinis
 quottidie^d dissensionibus inquietent. Si id faciant nec
 ulla ut prius levitate fidem permutent, se^e primos in
 amicis habiturum, et cum se oportunitas prebuerit, bene-
 *p. 249. ficiis, prout regiam munificentiam deceat, honoraturum.
 15 Illi, etsi eum haec^f ficta loqui scirent et necessitate
 magis quam pietate genuinum animi rigorem laxasse,
 tamen impunitatis amore libenter amplexantur oblata,
 promittunt quicquid iubet, promissa repetito sepius sacra-
 mento roborant, et accepto comiteatu in sua singuli
 20 cum gaudio revertuntur.

Rex, ut supra dictum est¹, commonitus ab Ottone
 duce quondam Baioariae, ut turbatis rebus in Saxonia
 mature consuleret, mandaverat ei, ut sibi certa die in
 Salefelt occurreret, quatenus communiter^g habita dis-
 25 cussione, quid facto opus esset, deliberarent. Postmodum
 vero fretus his, quos deditioe absolverat, quod eorum
 auxilio in Saxones, qui se leserant, iram suam idonee
 ulcisci posset, consilium mutavit et statuta die nuncios
 pro se in Salefelt duci^h Ottoni misit², qui ei dicerent,
 30 ut contractis quantascumqueⁱ posset copiis sibi in mar-
 cha^k Misinensi concurreret; se per Boemiam ducto^l exer-
 citu adventurum et filiis Geronis comitis³, qui imperi-
 tam multitudinem male auspiciato ad arma concitassent,
 si Deus^m vota prosperaret, redditurum quod mererentur.
 35 Principibus quoque Saxoniae et Turingiaeⁿ, quos patriae
 nuper remiserat, eadem mandat, obsecrans, ut prestitae
 sibi indulgentiae gratiam referentes, cunctos quos valeant

a) ctroneliis B 2. b) Q (quem) B 2. c) consciam B 1. d) quotidie A 1. B 1^b;
 cottidie B 2. e) sed B 1^b. f) om. B 2. g) communita B 1^a. h) misit duci
 40 Ott. B 1^a. i) quantascumque B 1. 2 (cunq̄ue). k) marchia P. solus. l) ductu B 2.
 m) conc. fid's (fides) B 2. n) Thur. B 1. 2.

1) P. 262. 2) *Epponem episcopum Citizensem, ut infra p. 271, l. 12. dicitur.*
 3) *Cf. supra p. 260.*

1076. ab hominum perditorum societate dehortentur et ipsi
 (Aug.) ad ferenda publicis negociis auxilia designato die et
 loco armati instructique presto assint. Ipse, ut insti-
 tuerat, paucissimos secum assumens Teutonici exercitus
 milites, caeteris omnino, quid moliretur, ignorantibus, 5
 in Boemiam contendit¹. Ibiq̄ iuncto sibi duce ac milite
 Boemico, repente, plus quam tanto operi expediret fidens
 nescio an negligens, in marcham^a Misinensem se infu-
 dit, videlicet vana spe elusus, quod ducis Ottonis indu-
 stria et caeterorum, quos beneficio suo devinctos sibi 10
 gloriabatur, omnem rebus moram, omnem conficiendo
 negotio difficultatem ademptura^b foret. Sed dux Otto,
 sciens genti Saxonum iustas esse causas rebellionis, id
 multo iam tempore apud regem crebris legationibus
 egerat, ut belli seminarium irarumque causas amoveret, 15
 leges ac iura sua Saxonibus rata manere sineret, equi-
 tate potius quam armis tumultuantes compesceret, et
 tantos labores, tantum, qui prelio fundendus esset, san-
 guinem lucratus, sine difficultate inperpetuum opulen-
 tissimae gentis servicio frueretur; hanc regis ac^c tyranni^d 20
 esse distantiam, quod hic vi atque crudelitate obedi-
 entiam extorqueat ab invitis, ille legibus ac more maiorum
 moderetur subiectis precipiatque facienda. Verum ille
 homo in imperio natus et nutritus, ut tantos natales,
 tantos prosapiae fascēs ac titulos decebat, regium^e in 25
 omnibus semper adversis animum gerebat, mori quam
 vinci malebat. Inexpiabilis ignominiae maculam puta-
 bat impune iniuriam accepisse, et econtra summum de-
 cus et vitae precio^f comparandum estimabat nihil quod
 secus accidisset inultum preterisse. Ad hoc homines 30
 sibi asciverat, talium rerum artifices, mediocri quidem
 loco natos², sed consilio ac manu promptissimos^g, qui,
 Is. 30, 10. secundum quod propheta dicit, loquebantur ei placentia
 Ezech. 13, 6. et divinabant ei errores et egrotum animum et per se
 affinem iracundiae ac temeritati adulationibus^h suis 35
 tamquam suppositaⁱ face in omne quod liberat inflam-

a) marchiam A 1. b) adeptura B 2; ademptura B 1^a (sic semper, ut redemt., manu 2).
 c) et B 1^b. d) tyr. A 1. B 2. e) in omn. regium A 1. 1^a. f) praesenti A 1. 1^a.
 g) promptiss. B 1^a (semper manu 2). h) adulantibus B 1^a. i) subpos. B 2.

1) Mense Augusto hoc factum esse videtur, cum regem diploma (St. 2793) 40
 Ratisponae aut die Iul. 27. Boemiam ingressurum aut Aug. 27. e mar-
 chia Misnensi reversum dedisse coniciendum sit. Concedendum tamen
 est eum hoc etiam Iul. 27. iam ab hac expeditione reversum dare potuisse.
 2) Cf. supra p. 147, l. 24 sq. 257, l. 30.

mabant. Ideoque, ut opera sua magis illi foret neces- 1076.
saria, perpetuis rem publicam tempestatibus vexari quam (Aug.)
maxime satagebant. His pessimis usus consultoribus
principes regni recta suadentes plurimum adversabatur
5 nec eos ad consilium suum, nisi forte inexplicabilis^a
necessitas incidisset, admittebat¹, quin immo^b auctori-
tatem eorum, si copia fieret, opprimi ac penitus oblitte-
rari cupiebat, ut in omne quod animus suggestisset effre-
nata libertate grassanti nullus obsisteret, nemo obloque-
10 retur. Igitur dux Otto vehementer efferatus, quod contra
consilium suum rex Saxoniam bello rursus impeteret, ait
ad Epponem Citicensis episcopum, qui ei, ut dictum
est², in Salefelt functus legatione regis occurrerat, se
regi, quod honori eius, quod commodo^c rei publicae
15 competeret, suggestisse; sed quoniam plus apud eum
fidei sit ineptis assentatoribus quam sibi, plus spei ac
fiduciae ponatur in milite Boemico quam in Teutonici
exercitus robore, ad eum pertinere, quem cepta exitum
sortiantur; se nec rebus bene gestis gloriam nec, si
20 aliter cesserint, ignominiam habiturum; preterea nulla
iam sacramenti, quo ei fidem dixerit, religione teneri,
cum recta et utilia suadens non audiatur, insuper contra
leges Dei, contra decus imperii, contra salutem animae
suae ad effundendum sanguinem innocentem gentili ritu *Ter.* 22, 17.
25 arma sumere iubeatur. Proinde omni periurio absolu-
tum, libere deinceps causam gentis suae, quae iusta sit,
*p. 250. quantum valeat armis et opibus asserturum. Eadem
protestabantur caeteri quoque principes tam Saxoniae
quam Turingiae^d. Qui etiamsi^e cupidissime vellent,
30 nullum petenti prestare possent auxilium, unanimiter
scilicet detractantibus^f militibus eorum infaustam contra
patriam parentesque^g suos miliciam. Iam enim non
dubia fide, vacillantibus^h animis, ut prius, cumⁱ inter
spem et metum fluctuarent, sed unanimi sententia, ob-
35 stinata contentione ad rebellandum conspiraverant, ne-
que callidis principum exhortationibus ut antea conci-
tatum vulgus ad arma prosiluerant^{k. 3}, sed omnes simul

a) inexplicabiles B 1^b.b) imo A 1 aliquoties; ymmo B 1^b saepe.

c) commodo B 2.

d) Thur. B 1. 2.

e) eciam B 1^b.f) sic B 1^a; detractantibus A 1. B 1^b. 2; cf. supra

40 p. 164, n. a. 248, l. 8.

g) parentes B 1^a.h) vacillantibus B 1^a.i) om. B 1^b.k) sic omnes praeter A 1^a (prosiluerat).

1) Cf. supra p. 148, l. 2—6.

2) Hoc p. 269, l. 29. non dictum est.

3) Nota hoc, quod teste Brunone c. 24—26. rerum est, Lampertum supra ad a. 1073, p. 149. minime dixisse.

1076. provinciales, non ductu auspicioque principum, sed pri-
 (Aug.) vatis studiis, privatis impensis bellum gerere proposue-
 rant, sibi dimicare, sibi, si Deus annuerit^a, vincere
 parati, nec aliud a quoquam miliciae suae stipendium
 prestolantes quam coniugum^b liberorumque suorum salu-
 tem, atque ut a cervicibus suis durissimae servitutis
 iugum excuterent. Ipsos denique principes, si obniti, si
 contrahiscere temptarent, dissipatis vel^c incensis omni-
 bus quae eorum essent, procul patriis finibus expellere
 minabantur¹. Ad ultimum ea mente rem gerendam susce-
 perant, ut vel vincerent obstinate vel morerentur. Ultima
 desperatio sic studia inflammaverat, quoniam certa supe-
 rioribus annis documenta ceperant^d nullam apud regem
 victis esse spem veniae, cum ferocitatem pectoris eius
 et inexorabile Saxonici nominis odium nec voluntaria^e
 deditio principum nec tantus in Turingia^e fusus sanguis
 restinxisset^{f. 2}.

Igitur ubi per Saxoniam rumor percrebruit, quod
 rex conterminam regni Saxonici marcham^g Misinensem^h
 ferro et igne depopularetur, ad arma conclamant; multa²⁰
 milia hominum brevi concurrunt, conserendi certaminis
 intolerabiliⁱ fervent desiderio, obviam ire hostibus un-
 animi alacritate contendunt. Sed quoniam^k accelerando
 itineri turba frequentior, armis atque aliis impedimentis
 implicita, parum pro voto satagere valebat, filii Geronis²⁵
 comitis assumptis secum VII milibus expeditorum equi-
 tum summo nisu, ardentissima cicius conficiendi ne-
 gocii aviditate in occursum properant. Quodsi regem
 consequi et sic efferato milite, sic ferventibus stu-
 diis signa conferre contigisset, ut multorum ferebat³⁰
 opinio, tractum tot annis bellum Saxonicum facili com-
 pendio confectum fuisset, et regem cunctumque¹ eius
 comitatum vel^c mors certissima vel^c ignominia difficile
 abolenda occupasset. Nam preter exercitum Boemicum,
 qui nec ipse vel^c armis vel^c numero vel^c virtute tanto³⁵
 negotio se parem prestiterat, paucissimos secum habe-
 bat, quoniam supervacaneum arbitratus fuerat Teutonicis
 militibus tam longinquaee expeditionis^m laborem indicare,

a) annueret A 1. 1^a. b) coniugium B 2. c) et B 1^a, ut saepissime manus altera pro
 vel in hoc cod. d) bis scr. B 1^b. e) Thur. B 1. 2. f) restrinxisset B 1. 2; cf. 40
 supra p. 211, l. 29. 234, l. 20. g) marchiam A 1. 1^a. h) Misinensem A 1; cf. supra
 p. 269, l. 31. 270, l. 8. i) intollerab. B 2. k) qm̄o B 1^b. l) totumque B 1^a. m) ex-
 pedicionis B 1^b.

1) Cf. supra p. 211, l. 15—17. 2) Longam hanc declamationem illu-
 stravit castigavitque Delbrück p. 59—61. Cf. supra p. 223 sq. 236 sq. 45

cum speraret, ut dictum est¹, industria Ottonis ducis et^{1076.}
 aliorum, quos deditioe gratis absolverat, omnes Saxo-
 num vires facile enervandas^a et copias sibi maioribus
 etiam bellis sufficientes statuto die ac loco affuturas.
 Forte tum^b temporis, Deo misericorditer salutis regis
 prospiciente, fluvius Milda, qui utrumque exercitum me-
 dius dirimebat, effusus nuper imbribus vehementer intu-
 muerat atque omnem transmeandi facultatem ademerat.
 Cuius rex inundatione commodissime^c pro se usus, non
 expectata decrescentium aquarum vicissitudine, in Boe-
 miam se recepit, maturatoque per Baioariam reditu,
 mestus ac penitens, quod tantos labores in vacuum ex-
 pendisset, Wormaciam repedavit². Et quoniam^d digre-
 diens duci Boemico marcham Misenensem^e, tam specta-
 tae in arduis rebus fidei premium, dederat³, Ecbertus^f
 marchio, cuius eadem marcha erat, filius patruelis regis,
 puer longe adhuc infra militares annos, ubi primum de-
 crescentibus aquis fluvius factus est transmeabilis, ad-
 iunctis^g sibi Saxonibus Misenen^h perrexit omniaque ca-
 stella, quibus dux Boemicus presidium imposuerat, ad-
 mota militari manu recepit, suosque milites, qui dein-
 ceptus contra omnemⁱ hostium irruptionem indefessi ex-
 cubarent, imposuit; mirantibus cunctis, quod regem nec
 aetatis nec propinquitatis respectus⁴ ab hac iniuria re-
 vocasset.

Interea Rüdolfus^k dux Suevorum, Welf^l dux Ba-
 ioariorum, Berhtoldus^m dux Carentinorum, Adalberoⁿ
 episcopus Wirceburgensis^o, Adalbertus^p episcopus Wor-
 maciensis et alii, quos rei publicae calamitas movebat,
 in loco qui dicitur Ulma conventu habito⁵ statuerunt,
 ut omnes, quicumque rei publicae consultum vellent,

a) euertendas, eadem manu superscr. eneruandas B 1^b. b) cum B 1^a; tunc B 1^b.
 c) comod. B 1^a. d) quō B 1^b. e) Misenensem B 2 solus h. l. f) Ceberthus B 1^a;
 Robertus B 2. g) advinetis B 1^b. h) Missenen A 1; Misinen B 2. i) omnium. B 1^b.
 k) Rüdolfus A 1. B 1^b; Rüdolphus B 1^a; Rüdolfus B 1^c; Rüdulfus B 2. l) Welf B 1^a. c.
 m) Bertholdus A 1. B 1^b; Bertoldus B 1^c. n) Adelbero A 1. B 1^b. 2. o) Wirceburg.
 A 1; Wirtzburg. B 1^c. p) Adelbertus A 1. B 2; om. B 1^c.

1) *Supra p. 269 sq.* 2) *Narrationes expeditionum in marchiam Misenensem a. 1075. (supra p. 231 sq.) et 1076. a rege factarum, quas solus Lamp. exhibet, tam consimiles sunt, in utraque rege casu quodam servato, ne a Saxonibus opprimeretur, ut perpanca earum vera esse videntur.*
 3) *Cf. Cosmas II, 39, SS. IX, p. 93.* 4) *Cf. supra p. 71, n. 3. 104 sq.*
 5) *In autumpno teste Bernoldo, Apol. pro Gebh. c. 5, Lib. II, p. 110, qui etiam Altmannum episcopum Patariensem ibi affuisse et Ottonem episcopum Constantiensem praesentem excommunicatione absolvisse scribit; cf. Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 286.*

1076. XVII. Kal. Novembris Triburiam convenirent et variis
 (Sept.) cladibus, quibus per multos^a iam annos pax ecclesia-
 stica turbabatur, tandem aliquando malorum pertesi^b
 finem facerent. Hoc Sueviae, hoc Baioariae, hoc Saxo-
 niae, hoc Lutheringiae^c, hoc Franciae Teutonicae prin-
 cipibus denunciarunt, universosque in commune per
 Deum obtestabantur, ut omni excusatione relegata^d,
 cuncta privatae rei sollicitudine posthabita, hanc singuli
 communibus^e commodis vel^f extremam operam depen-
 derent. Qua expectatione suspensis atque attonitis omni-
 bus, episcopus Mogontinus^g et alii quam plures, qui ea-
 tenus partes regis vehementius tuebantur, ab eo defece-
 runt et adiuncti supradictis principibus ad meliorandum
 regni statum ardentissimo zelo exarserunt. Miro etiam
 atque inopinato rerum successu, ut quod moliebantur¹⁵
 nullis iam retardaretur impedimentis, obsides, quibus
 nonnulli ex principibus superiore anno fidem suam apud
 regem obligaverant, repente his qui eos dederant sunt
 restituti¹. Duos ducis Ottonis filios, alterum rex ipse,
 alterum is qui a rege servandum susceperat², inscio²⁰
 rege³, patri nec opinanti remisit.

Filius Utonis^h marchionis⁴ et filius Adelae⁵, de-
 relictæ Dedi marchionis, ambo tenerae aetatis et longe
 adhuc infra pubertatis annos pueruli, cum in munitione
 cuiusdam Eberhardiⁱ ministri regis custodirentur, magnum²⁵
 quoddam et posterorum^k memoria dignum nobilissimae
 indolis documentum ediderunt. Iusserat rex eidem Eber-
 hardoⁱ vel^f propter tanti¹ generis claritatem vel^f propter
 aetatis infirmae compassionem, ut eos indulgentissime
 nutriret et, ne aut inertis ocio aut iugis custodiae tedio³⁰
 tabescerent, sineret^m eos interdum cum equalibus suis
 ludicrisⁿ puerilibus exerceri. Hoc ipsum parentes, cre-
 bra custodibus munuscula destinantes, flagitabant. Fecit
 ille ut petebatur et modo intra munitionem, modo extra,
 adhibitis custodibus, prout libitum erat, ludere pacieba-³⁵
 tur, nihil sinistrum in aetate simplici et fraudis nescia

a) q. permultos A 1 et ed. prior *perperam*. b) parte si B 1^b. c) luterungie B 1^b.
 d) relagata B 1^b. e) communis B 2. f) et B 1^a. g) Moguntinus B 1^a. h) Utonis
 A 1; vero Conis (ex Utonis) B 1^a. i) Everhard. B 1. 2, sed infra p. 276, l. 10. 22, omnes
 Eberhard. k) posteriorum A 1. 1^a. l) tam B 1^b. m) sineret B 2. n) ludicris B 2. 40

1) *Multos obsides regi etiam tunc remansisse elucet ex eo quod in pacto Oppenheimensi statutum est, ut Saxonibus obsides redderentur, ut Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 286. tradit.* 2) *Cf. supra p. 251, n. 2.*

3) *Inscio potius Lamperto, ut reor, quid rex iusserit; cf. supra p. 261.*

4) *Cf. supra p. 225, n. 1.* 5) *Cf. supra p. 232, n. 6.*

suspiciatus. Interdum etiam in nemus, quod munitioni ^{1076.}
contiguum erat, venatum pergens, impositos equis, cuius ^(Sept. Oct.)
rei vixdum aetas paciens erat, secum ire permittebat,
ut oppressas merore ac tedio mentes hoc advocamento
5 recrearent. Cum hoc sepius faceret, consuetudo fidu-
ciam, fiducia custodibus securitatem pariebat, ut eis in-
dulgentius in dies diligentis custodiae frena laxarent
et absumpta iam omni suspicione, quicquid voluissent,
etiam absque arbitris eos agere paterentur. Ceperunt
10 igitur, ubicumque tempus et locum secreciorem nacti fue-
rant, sermones conserere^a, patriae parentumque recordari,
peregrinationis^b molestias deplorare et, ut pro salute
sua aliquod Deo auspice conarentur, mutuis se suasioni-
bus incitare. Quadam ergo die, cum iuxta solitum pre-
15 dictus Eberhardus^c secum assumptis eis venatum exis-
set, et ad insectandam, quae casu occurrerat, feram
omnes, ut fieri assolet, inconditis clamoribus, ferventis-
simis studiis discurrissent, pueruli ubi se solos advert-
erunt, custodem nullum, eos qui simul venatum proces-
20 serant aliarum rerum immemores, soli quae agebatur
venationi intentissimos, quantis possunt viribus equis
subdunt calcaria, per condensa silvarum, per abrupta
montium, per concava vallium, periculi sui vel negli-
gentes vel contemptores, dicto cicius evolant; nec in
25 certum aliquem locum regionis ignari cursum dirigunt,
sed^d laxatis temere habenis, quocumque impetus equos
ferebat, precipites ruunt. Celeri cursu transmissio ne-
more ad Moinem^e [fluvium^f] perveniunt, piscatorem illic
offendunt in scapha piscatoria^g capturis piscium^h in-
30 cumbentem, evehi se Mogontiamⁱ petunt, clamides suas,
quibus vestiebantur, quoniam aliud in promptu non erat,
evectionis precium offerunt. Ille vel precio allectus vel
miseratione periclitantium permotus — hoc enim ex tre-
pidatione et caetero corporis gestu facile coniciebat —
35 benigne in naviculam suscepit et utensilibus, quae in
navicula erant, adopertos, ne scilicet ab insequentibus
agnoscerentur, Mogontiam^k, ut rogaverant, evexit. Equi
eorum, transito amne, in ulteriore^l ripa iuxta naviculam
40 mirum^m in modum moderato gradu decurrebant, ita ut
p. 252. cum eunte navicula pariter irent, cum subsistente *pa-

a) conferre B 1^b. b) peregrinationis, e *superscr. corr.* peregr. B 1^b. c) Everhardus

B 1, 2. d) si B 1^b. e) montem B 1^a; Moinem *ed. prior perperam.* f) *deest* B 1, 2.

g) piscatori B 1^b. h) intendentem *add., sed minus del.* B 1^a. i) Mogontiam B 1^c.

45 k) mogontiam B 1^a. l) ulteriora B 2. m) mirum — navicula *bis scr.* B 1^b.

1076. riter subsisterent. Brutis pecoribus^a humanas inesse
 (Sept. Oct.) animas crederes. Ubi Mogontiam^b ventum est, receptis
 equis suis¹, in domum quandam ripae contiguam clanculo
 se immergunt dominumque domus per Deum obtestan-
 tur, ne eos cuiquam prodat; se archiepiscopo Mogon-
 tino^c genere^d coniunctissimos esse, cui si incolumes in-
 temerata^e fide restituat, tam ab ipso quam a caeteris
 parentibus suis, qui inter regni principes et opum et
 dignitatis speciali prerogativa emineant, digna meritis
 premia relaturus sit. Nec multo post aderat Eberhar-
 dus fremens et stridens dentibus pre doloris impatientia,
 compertoque per veridicos indices, quo pueri divertis-
 sent, summa vi, summo conamine domum expugnare
 foresque infringere parabat, et nisi obsides regis mature
 redderentur, ignem tectis se^f iniecturum minabatur.¹⁵
 Concurrit civitas ad spectaculum, et facta est pro stu-
 diis partium confusa ac^g dissona aliud atque aliud cla-
 mantium turbarum vociferatio. Perlato ad episcopum
 Mogontinum^c tumultuantis civitatis nuncio, misit con-
 festim cum armatis Cūnradum^h comitem de castello²⁰
 quod dicitur Luizelenburgⁱ, qui tum^k forte apud epi-
 scopum presens erat. Qui veniens Eberhardum improbe¹
 saevientem atque in omnes qui obsisterent nunc vi,
 nunc comminatione grassantem ab obpugnatione^m aedium
 cum contumelia repulit, susceptosque pueros episcopo²⁵
 presentavit. Ille admodum gratulatus, quod causam
 principum, qui pro communi commodo arma sumere me-
 ditabantur, hac etiam parte impedimentorumⁿ liberasset,
 suis singulos parentibus cum omni diligentia, ne quis
 scilicet insidiaretur abeuntibus, remisit^o.³⁰

Oct. 16. Statuta die² iuxta condictum principes Sueviae et
 Saxoniae Triburiam³ convenerunt amplissimo numero,
 obstinatis mentibus ad summovendum a negociis regni
 regem Henricum et alium, in quem communis electio
 consensisset, creandum⁴. Aderant una legati apostolicae³⁵

a) peccoribus B 2; pectoribus B 1. b) Moguntiam B 1^a. c) mogunt. B 1^a. d) om. B 1^a. e) intemerataque, que del. B 1^a. f) iniecit, se A 1. g) et B 1. 2. h) Cūnradum A 1; Conradum B 1. 2. i) Luizelenburg A 1. B 1^b; linzelenburg B 1^a. 2. k) cum B 1^b. l) om. B 1^b. m) oppugn. A 1. n) impeditorum B 2. o) etū add. B 1^b.

1) Qui quomodo Rhenum fluvium transierint, non apparet. Cf. Floto II, 40 p. 109, n. *. 2) Cf. supra p. 274, l. 1. Circa XVIII. Kal. Octob. (falso pro Novemb.) hoc factum esse scribit Ekkeht., SS. VI, p. 201. 3) Etiam Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436. hunc locum indicant. Parthenopolim, quod in textu Bertholdi p. 286, l. 11. 12. legitur, eiciendum est, ut recte censet Pflugk-Hartung, 'N. Archiv' XIII, p. 334. 4) Ex proposito suo Lamp. 45

sedis, Sigehardus patriarcha Aquileiensis et Altmannus^{1076.}
 Pataviensis episcopus, vir apostolicae conversationis et
 magnarum in Christo virtutum, cui papa vices suas in
 dispositione ecclesiasticarum causarum delegaverat, et
 5 laici nonnulli, qui magnis opibus relictis ultro se ad
 privatam tenuemque vitam propter Deum contulerant,
 missi a Romano pontifice, ut palam omnibus per Gallias
 contestarentur iustis de causis excommunicatum esse
 regem Heinricum¹ et ad eligendum alium [regem^a] apo-
 10 stolici consensus et auctoritatis suffragium pollicerentur². Hi^b nec principi nec privato cuiquam, qui regi
 Heinrico dicto vel facto aliquatenus post excommunica-
 tionem communicasset, communicare volebant, donec
 publice professus penitentiam per Altmannum vicarium
 15 Romani pontificis anathemate absolveretur. Pari cautela
 eorum quoque communionem vitabant, qui presbiteris
 coniugatis vel eis qui ecclesiasticas ordinationes precio
 comparaverant in oratione communicassent. Per septem^{Oct. 16—22.}
 itaque continuos dies consilia conferentes³, quid facto
 20 opus esset, qua ratione periclitanti et iamiam naufragium
 minitanti rei publicae consulendum foret, perquirere-
 bant. Replicabant ab tenero, ut aiunt⁴, ungue omnem
 vitae regis institutionem, quibus probris, quibus flagitiis
 existimationem suam decusque imperii vixdum^c adulta
 25 aetate maculasset; quas iniurias singulis, quas in com-
 mune omnibus, ubi primum pubertatis annos attigit, irro-
 gasset; quod, remotis a familiaritate^d sua principibus, in-
 30 firmos^e homines et nullis maioribus ortos summis hono-
 ribus extulisset⁵ et cum eis noctes perinde ac dies in
 deliberationibus insumens, ultimum, si possit, nobilitati
 exterminium machinaretur; quod, barbaris gentibus vaca-

a) deest B l. 2; cf. supra p. 276, l. 34. b) Hii omnes B h. l. c) vix tum A l.
 d) familtar. A l. e) infimos B l^b.

mendacium hoc protulit. A nonnullis quidem Saxonum et Suerorum
 35 (i. e. Rudolfo duce) tunc de alio rege eligendo tractatum esse etiam Berthold.
 p. 286. et Bruno c. 88. testantur, nec tamen omnes nec plerosque
 principum hoc voluisse exitu contentus Triburiensis iam probatur. Quid
 fautores papae tunc sibi proposuissent, ipse edocet in epistola data Oct. 31,
 40 antequam de exitu colloquii Oppenheimensis nuncium haberet, Gregorii
 Reg. IV, 7, l. l. p. 251 sq. 1) Vide Gregorii epist. ad omnes Teuto-
 nicos datam, Jaffé, Bibl. II, p. 535 sqq., nr. 14. 2) Hoc commentus
 est Lamp. Cf. Gregorii Reg. IV, 3, l. l. p. 245 sqq. 3) Decem dies
 inter tractatus transactos esse scribit Berthold. (Ann. S. Blusii) p. 286.
 4) Horat. Carm. III, 6, 24: de tenero meditatur ungui. Cf. supra
 45 p. 253, l. 19—26. 5) Cf. supra p. 147 sq. 151. 270.

1076.
Oct. 16—22.

tione data, in subditos sibi populos dedita opera ferrum distrinxisset et in eorum nece hostili^a crudelitate grassaretur^b; regnum, quod a parentibus suis pacatissimum^c et bonis omnibus florentissimum accepit, quam fedum, quam despicabile^d. quam intestinis cladibus infestum⁵ cruentumque reddidisset. Aecclesias et monasteria destructa, victualia servorum Dei versa esse in stipendia militum, studium religionis et rerum ecclesiasticarum transisse ad arma militaria et ad munitiones extruendas^e, non quibus vis et impetus barbarorum arceatur,¹⁰ sed quibus patriae tranquillitas eripiatur^f et liberis^g cervicibus durissimae servitutis iugum imponatur; nullum usquam esse viduis et orphanis solacium, nullum oppressis et calumniam sustinentibus refugium, non legibus reverentiam, non moribus disciplinam, non aecclesiae auctoritatem suam, non^h rei publicae manere dignitatem suam: ita unius hominis temeritate sacra et^{*p. 253.} prophanaⁱ, divina et humana, fasque nefasque confusa esse et implicita^k. Proinde tantarum calamitatum unicum ac singulare superesse remedium, ut quantocius, amoto²⁰ eo, alius rex crearetur^l, qui tandiu terminos suos evaganti licentiae frena iniceret^{1.2} et mundi vacillantis ruinam subiectis humeris sustentaret.

Rex Heinricus contractis in unum suae partis assertoribus in villa quae dicitur Oppenheim^m se continebat³,²⁵ Rhenoⁿ fluvio utraque castra dirimente, frequentesque ad eos in dies legatos mittebat, pollicens omnium quae eos offenderant in reliquum emendationem; se veterum iniuriarum memoriam sequentibus beneficiis, si vita comes foret, aboliturum nihilque deinceps circa rerum publica-³⁰rum administrationem absque communi consulto acturum; postremo ultro se iure suo cedere eisque gubernandi disponendique pro suo arbitratu tocius regni ius potestatemque facere⁴, dummodo equo animo paterentur sola regii nominis regiique cultus rata sibi manere in-³⁵

a) crud. host. B 1^b. b) grassaretur A 1. c) pacatissimum B 1. d) despicabile A 1. e) exstr. B 1. f) expiatur B 1^b. g) liberae gentis A 1. h) nā B 1^b. i) profana B 2. k) implicata B 1^a. l) vinceret B 1, eadem manu corr. iniceret B 1^a. m) Oppenheim B 2. n) Reno h. l. B 1. 2; Rheni A 1; sed cf. infra p. 322, l. 30.

1) En habes hoc loco ea, quibus Lamp. fratribus Hersfeldensibus per-⁴⁰suadere conatus est, ut Heinrico rege relicto Rudolfo adhaererent, non quae principes Triburiae inter se colloqui sunt. 2) Cf. Horat. IV, 15, 9 sq.: ordinem rectum evaganti frena licentiae iniecit. Cf. supra p. 135, n. 2. 3) Cf. Berthold. et Ann. Yburg. l. l.; Ottenbur., SS. V, p. 7. Differt Bruno c. 88. 4) Inepta dicit Lamp. 45

signia, quae semel legitime^a accepta^b sine summa^{1076.}
 omnium eorum ignominia amittere non posset, nec sine-
 rent regni Teutonici^c splendorem, omnibus retro seculis
 intactum incontaminatumque, sua aetate tam turpis
 5 exempli macula sordescere. Quodsi verba sua difficilius
 admitterent, magnificis promissionibus totiens elusi¹,
 paratum se, quibus sacramentis, quibus vellent obsidi-
 bus, fidem facere, quod nulla unquam dies, nulla rerum
 vel casuum mutabilitas hanc suam in eos benivolentiam^d
 10 corruptura foret. Ad haec illi^e: 'Nulla', inquit, iam
 supersunt argumenta, quibus totiens re cognita^f atque
 spectata fides eius probari ultra vel obligari valeat, cum
 totiens morum suorum emendationem coram oculis omnia
 15 obstrinxerat, vincula, ubi primum calamitas, quae ad
 presens urgebat^g, preterit, tamquam araneorum telas
 ruperit² et semper se ipso deterior *cursum mali operis*, *Ier.* 22, 17.
sicut equus impetu vadens in prelium, effrenata libertate *ib.* 8, 6.
 repetiverit. Neque nos precipiti temeritate ad haec
 20 extrema experienda prorupimus^h. Omnes vias, omnia
 prius consilia pertemptavimus, si qua ratione rigidum
 obstinatumque in malis desperati hominis ingenium emol-
 liri possit³. Sed inveteratus morbus atque imis penitus
 iam insidens visceribus nihil spei, nihil admittit remedii,
 25 omnem artem, omnem evincens industriam medicantium.
 Quin immoⁱ, dum levitati eius impensius morem gerere
 studemus et cunctis quae perperam molitur religionis
 obtentu muliebrem prebemus patientiam, status rei
 publicae eversus est, tranquillitas aecclesiarum turbata,
 30 maiestas imperii ablata, auctoritas principum evacuata,
 mores inversi, leges abolitae, et secundum prophetae
 elogium *maledictum et mendacium et homicidium et furtum* *Osea* 4, 2.
et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit;
 postremo omnis^k iusticiae et pietatis, religionis et hone-
 35 statis disciplina situ atque incultu obsolevit. Haec^l
 quidem, dum sola vitae temporalis detrimenta, dum
 solam famae et existimationis^m labem minitarentur,

a) legitime B 1^a, 2. b) eadem manu superscr. B 1^b. c) Theutonici h. l. B 1, 2; Teu-
 thon. A 1 plerumque. d) benevol. B 2. e) nulla illi B 1^a. f) recognita A 1, B 2;
 40 cf. supra p. 224, l. 15. g) urgebat B 1^a, 2. h) prorupimus B 2. i) imo A 1;
 ymmo B 1^b. k) omnes (oms B 2) B 1^b, 2. l) Nec B 2. m) existimatione B 2.

1) Ira atque odio ad nimiam ineptiam Lamp. adductus est, ut haec
 regem loquentem induceret. Cf. supra p. 155, l. 13. 2) Cf. supra
 p. 196, n. 2. 3) Cf. supra p. 246, l. 34.

1076. tametsi viris^a ferenda non essent, tulimus tamen, ne
Oct. (16—24). contra iusiurandum, quo tenebamur, precipitanter impu-
 denterque venire videremur, et dum gloriae nostrae con-
 sulere conaremur, animae naufragium pateremur. Nunc
 vero, cum^b ab aecclesiae corpore propter flagicia sua¹ 5
 apostolici anathematis mucrone precisus sit, cum ei com-
 municare sine communionis ecclesiasticae damno et fidei
 iactura non possimus, cum fidem nostram, multis apud
 eum sacramentis implicitam, Romanus pontifex aposto-
 lica auctoritate explicuerit: extremae profecto dementiae 10
 esset^c divinitus oblatam salutis occasionem non obviis,
 ut dici solet², manibus excipere, et quod iam diu^d pre-
 meditatum sit, ut agatur, tam oportuno tempore non
 agere, cum leges humanae et ecclesiasticae sinant, cum
 locus et tempus arrideant, cum denique omnia, quae 15
 paci vel bello usui esse solent, conficiendae tantae rei
 favorem suum polliceantur³. Quapropter contemptis
 inanum argumentorum cuniculis, quibus denuo in cer-
 vices iugulosque^e nostros viam gladio suo affectat, im-
 mobiliter animo fixum tenemus, ut absque ulla dilatione 20
cf. Act. 7, 40. virum nobis provideamus, qui precedat nos^f et prelietur
1. Reg. 18, 17. bellum Domini ad expugnandam et destruendam omnem
 cuiuscumque hominis altitudinem elevantem et extol-
2. Cor. 10, 5. lentem se adversus iusticiam et veritatem Dei et sanctae
 Romanae aecclesiae auctoritatem'. In haec verba lega- 25
 tos regis dimiserunt.

Iterum alios atque alios misit, nullum supplicatio-
 nis genus, quod impediendae *tantae rei proficuum puta- *p. 254
 retur, pretermittens. Sed illi in eadem sententia fixi
 obstinatique manebant. Iamque utraque ex parte ad 30
 magnum discrimen res spectare videbatur. Denique et
 hi^g regem alium sibi protinus constituere et transmisso-
 Rheno^h fluvio — navigium enim omne episcopus Mogon-
 tinusⁱ in eam ripam coegerat — proxima luce regi
 Heinrico arma inferre parabant; et ille, incisa spe dila- 35
 tionis impetrandae, suos, qui per proximas villas dispersi

a) iuris B 2. b) om, B 1a. c) est B 1, 2. d) iandiu B 2. e) iugulosque A 1.
 f) om. B 1b. g) hii h. l. B 1, 2. h) Reno B 2; Rheni A 1; cf. p. 278, n. n. i) mo-
 gontinus B 1a.

1) *Principes melius sciverunt tres causas, quibus papa se commotum 40*
dixit, ut regem excommunicaret (Gregorii epist., Jaffé, Bibl. II, p. 539),
quas etiam simplex Marianus Scottus, SS. V, p. 561, bene retulit.
 2) *Cf. supra p. 75, n. 3.* 3) *Ecce iterum habes sermonem Lamperti*
ad fratres Hersfeldenses, quo eis persuadere voluit, ut partem Heinrici
regis desererent.

erant, in unum coire^a atque arma expedire iubebat^b, 1076.
 ut in ulteriorem ripam progressos confestim prelio ad-
 oriretur¹. In hac tantarum expectatione rerum intentis
 sollicitisque omnibus, ecce primo diluculo sequentis diei,
 5 quae ultimam cladem rei publicae allatura timebatur,
 Suevo et Saxones legatos ad regem miserunt, qui ei di-
 cerent²: tametsi nec in bello nec in pace ulla unquam
 ei iusticiae vel legum cura fuerit, se tamen legibus cum
 eo agere velle, et cum crimina, quae ei^c obiciantur,
 10 omnibus constant luce clariora, se tamen rem integram
 Romani pontificis cognitioni reservare; acturos se cum
 eo, ut^d in purificatione sanctae Mariae Augustam occur-
 rat³, ibique celeberrimo conventu habito principum totius
 regni, discussis utrarumque partium allegationibus, ipse
 15 suo iudicio vel addicat vel absolvat accusatum; quodsi
 ante diem anniversarium excommunicationis suae, suo pre-
 sertim vicio, excommunicatione non absolvatur, absque re-
 tractatione inperpetuum^e causa ceciderit⁴, nec legibus dein-
 ceptis regnum repetere possit, quod legibus ultra admini-
 20 strare annuam passus excommunicationem non possit⁵; si
 oblatam^f condicionem gratanter amplexetur et Romano
 pontifici per omnia subditum se dictoque obtemperan-
 tem fore polliceatur⁶, hinc se experimentum capturos:
 omnes, quos ille excommunicavit, extemplo^g a convictu

25 a) ire B1^a. b) iubeat A1. c) ob, ei corr. ei ob. B1^b. d) om. B1.2. e) causa
 cec. lap. corr. inp. c. cec. B1^b. f) oblitam A1. g) extemplo B2.

1) Haec omnia Lampertum pure commentum esse nemo non ridet. Inep-
 tissimam enim esse hanc narrationem ex ipso patet, cum principes bel-
 lum parantes, ut regem aggrederentur, subito mentes mutarisse dicantur.
 30 Nec regi tantum exercitum affuisse, ut adversariis bellum inferre potuis-
 set, constat, ut ex Bertholdi p. 286. et Brunonis c. 88. relationibus patet.
 2) Quae de condicionibus pacti Lamp. refert omnino reiicienda, nihil ei
 credendum esse nisi quae cum Bertholdo concordant bene ostendit J. Goll
 in 'Mith. d. Inst. f. österr. Gesch.' II, p. 391—399. Quaedam recte
 35 animadvertit R. Goldschmit, 'Die Tage von Tribur und Canossa' (Mann-
 heim 1873). 3) Ut papa Augustam veniret, post hoc pactum initum
 demum mense Nov. vel Dec. principibus nonnullis a papa petentibus
 statutum est, ut ex Bertholdi et Brunonis relationibus patet. Regi
 tantum impositum est, ut se excommunicatione absolvendum curaret, ad
 40 quod impetrandum ipse Romam ire voluit. Lamperto quidem aliquo
 modo assentitur Bonizo, Lib. I, p. 609. Sed Bertholdi narrationi optime
 concordat epistola Gregorii, Jaffé, Bibl. II, p. 542 sq., nr. 17. 4) Hoc
 non pacti condicione statutum esse, sed post pactum initum principes
 inter se iurasse Berthold. p. 287, Bruno c. 88, Bonizo p. 610. concor-
 45 dantes tradunt; unde Lamp. falsi coarguitur. 5) Cf. Gratien. II,
 C. XI, q. 3, c. 36. 37. 6) Haec fuit praecipua pacti condicio. Vide
 regis promissionem (ab ipso eodem, ut Bertholdus narrat, immutatam)
 et epistolam, Cod. Udabr. nr. 52. 53, Jaffé, Bibl. V, p. 110 sq.

1076. contubernioque suo amoveat¹. ipse in urbem Spirensium
 (c. Oct. 25). dimisso exercitu secedat², ibique solo Verdunensi^a epi-
 scopo³ paucisque ministris, quos tamen sententia princi-
 pum ab hac excommunicatione integros incorruptosque
 probaverit, contentus privatam interim vitam agat, aecclē-
 siam non ingrediens, nihil circa publica negocia suo iure
 disponens, nullam regii apparatus pompam, nulla regiae
 dignitatis insignia sibi^b iuxta solitum adhibens usque
 ad sinodicam^c causae suae examinationem⁴. Preterea
 civitatem Wormaciensem, quam expulso episcopo⁵, dis-
 sipato caelestis militiae sanctuario, arcem belli spelun-
 Math. 21, 13. camque latronum fecerat, abducto presidio, episcopo
 Wormaciensi restituat⁶, datis insuper sacramentis et
 obsidibus, ne quid deinceps rebellionis vel insidiarum
 ab civibus timere debeat. Porro si quid horum prevari-
 cetur, tum^d se omni culpa, omni iurisiurandi religione,
 omni perfidiae infamia liberatos, non expectato ulterius
 Romani pontificis iudicio, quid rei publicae expediat,
 communi consilio visuros⁷. Rex, cuius omnis^e spes omnes-
 que^f copiae in artum coactae fuerant, gratulatus ad-
 modum, quod aliqua, quantumvis feda condicione urgen-
 tem ad presens calamitatem declinasset, promptissime
 per omnia obedientiam pollicetur. Statimque Colonien-
 sem episcopum⁸, Babenbergensem episcopum⁹, Strazbur-
 gensem^g episcopum¹⁰, Basilensem^h episcopum¹¹, Spiren-
 semⁱ episcopum¹², Losannensem^k episcopum¹³, Citicen-
 sem episcopum¹⁴, Osenbruggensem episcopum¹⁵, Udalri-
 cum^l de Cosheim, Eberhardum¹⁶, Hartmannum caeteros-
 que excommunicatos, quorum antehac opera consiliisque

a) Verdinensi B 1^a. b) om. B 1^b. c) synod. A 1, B 1. d) tunc B 1^b. e) omnes 30
 A 1. f) omnisque B 1^b. 2. g) Strasburg. B 1^b. P. h) Basiliensem B 1^b. P. i) Spi-
 rensensem B 1^a. k) Iosannensem A 1, B 2; Los. ep. om. B 1^b. l) Udalr. A 1.

1) Haec fuit tertia condicio pacti. 2) Minime hoc pacto statutum est,
 ut Goldschmit l. I, p. 29. recte adnotavit. 3) Theoderico. 4) Haec
 partim commentus est Lamp., partim in invidiam regis in peius depra-
 35 varit. 5) Adalberto; cf. supra p. 169. 6) Haec fuit prima condicio
 pacti, ut Berthold. et Bruno concordantes tradunt. 7) V. supra p. 281,
 n. 2. 4. Eadem fere supra p. 180. Lamp. commentus est. Cf. infra
 p. 294, n. 4. 8) Hildolfum. 9) Rupertum. 10) Werinherum II.
 11) Burchardum. 12) Huzmannum. Hos tres, Strazburgensem, Basi-
 40 liensem, Spirensensem, episcopos in hoc ipso colloquio Oppenheimensi ab
 Altmanno episcopo Pataviensi, legato papae, in communionem receptos
 esse recte procul dubio tradit Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 286, sed hoc
 post pactum a rege concessum fieri potuit. 13) Burchardum. 14) Eppo-
 nem. 15) Bennonem II. 16) Cf. supra p. 255, n. 4.

gratissime utebatur, omnes castris egredi iubet; missis^{1076.}
quoque Wormaciam nunciis milites, quos illic presidii^{(Oct. 26—31).}
causa constituerat, abscedere urbemque episcopo patere
precipit^a. Dehinc caeteris¹, qui ad auxilia sibi ferenda
5 frequentes convenerant, singulis in sua dimissis, ipse
iuxta^b terminos et leges, quas principes prescripserant,
aliquanto tempore mediocriter vitam moresque cohibebat.

Suevi et Saxones, postquam, deditis Wormaciensi^(Nor.)
10 bus, statum civitatis episcopo^c pacatissimum^d reddide-
runt, laeti ovantesque patriam repetebant, confestimque
legatos Roman destinaverunt, qui papam rei gestae ordi-
nem edocerent enixeque flagitarent, ut sedandis per
Gallias tantis bellorum civilium tempestatibus ipse sta-
15 tuta die suam non dedignaretur prestare presentiam.

Rex etiam certo sciens omnem suam in eo verti salu-^(Dec.)
tem, si ante anniversariam diem excommunicatione ab-

*p. 255. solveretur, nec satis tutum^e suis rationibus existimans,
ut expectato intra^e Gallias Romani pontificis adventu,
20 sic infesto iudici, sic obstinatis accusatoribus causam
suam^f addiceret ventilandam, optimum factu^g sibi iudi-
cavit pro eo tum statu rerum suarum, ut in Gallias
proficiscenti Romano pontifici intra^e Italiam occurreret
et anathematis absolutionem quoquo posset modo impe-
25 trare conaretur; hac impetrata, caeteram rebus difficul-
tatem facile adimendam. cum^h colloqui principibus et
conferre consilia et fidem amicorum in adversis implo-
rare nulla deinceps vetaret religio. Paucis igitur ante
natalemⁱ Domini diebus Spirensi urbe discedens cum^{(c, Dec. 20).}
30 uxore et filio parvulo iter adgressus^k est, nec quisquam
ex omnibus Teutonicis vir ingenuus comitatus est regno
excedentem preter unum et ipsum nec genere nec opi-
bus conspicuum². Cumque impensis tam longi itineris
egeret multisque supplicaret, quibus incolumi re publica
35 sepenumero profuerat, pauci admodum erant, qui vel
veterum beneficiorum memoria vel presenti humanarum
rerum spectaculo permoti necessitatem eius aliquatenus^l

a) precepit B 1. 2. b) inter B 1. c) om. B 1^b. d) pacatissimum B 1. e) inter
B 1^b. f) om. B 1. 2. g) factu post corr. factu B 2. h) eum A 1. i) sic omnes h. l.
40 k) aggr. B 1. 2. l) aliquatenus B 1^a.

1) *Inter hos caeteros, quos Lamp. inter excommunicatos recensere noluit, abbatem Hersfeldensem fuisse conicio. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 198.*
2) *Cf. infra p. 285, n. 5.*

1076. relevarent¹. Eo miseriarum et calamitatis ex summa
(Dec.) gloria summisque opibus repente pervenerat. Similiter
quoque caeteri excommunicati obtinendae cicius absolu-
tionis studio ardentissime iter^a accelerabant in Italiam,
nec tamen in societatem itineris regem admittere, prin- 5
cipum vel potius Romani pontificis metu absterriti, pa-
ciebantur.

Vis atque inclementia hyemis^b hoc anno adeo iugis
solitoque asperior inhorruerat, ut a festivitate sancti
Nov. 11. Martini Rhenus^c fluvius glaciali frigore constrictus pene 10
1077. usque ad Kalendas Aprilis pedestri itinere^d transmeabilis
Apr. 1. maneret, et plerisque in locis vineta, exsiccatis^e frigore
radicibus, omnino arescerent².

1076. MLXXVII.^f Dux Polenorum³, qui per multos iam
annos regibus Teutonicis tributarius fuerat, cuiusque^g 15
regnum iam olim Teutonicorum^h virtute subactum atque
in provinciam redactum fuerat, repente in superbiam
elatus, propterea quod principes Teutonicosⁱ cerneret
domesticis seditionibus occupatos nequaquam ad infe-
renda exteris^k gentibus arma vacare, regiam dignitatem 20
regiumque nomen sibi usurpavit, diadema^l imposuit at-
Dec. 25. que ipso die natalis Domini a XV episcopis⁴ in regem
1077. est consecratus. Quae brevi post comperta principes
Teutonicos^m, quibus rei publicae dignitas curae fuit,
graviter affecere, sibique invicem succensebantⁿ, quod, 25
dum intestinis in se atque in sua viscera odiis saevirent
et digladiarentur, potentiam opesque barbarorum in tan-

a) tunc B 1^b. b) hiemis B 1, 2 h. l. c) sic omnes h. l. d) itinere B 1^a; itineri
B 1^b, 2. e) exsiccatis A 1. f) numerus loco vacuo vel. post suppl. B 1^b. g) cuius B 1^b.
h) Theuton. h. l. B 1; Teuthou, A 1 plerumque. i) Theuton, h. l. B 1, 2. k) caeteris B 1^a, 30
l) deadema B 2. m) deest B 1, 2; Teuthon, h. l. etiam A 1. n) succensebant A 1.

1) Vide quae ad hunc locum Floto II, p. 123. et Delbrück p. 64. adnota-
verunt. 2) Multos habemus testes huius frigoris enormis: Berthold. (Ann.
S. Blasii) p. 287. 291; Bernold., SS. V, p. 433; Sigeo., SS. VI, p. 363
= Ann. Leod., SS. IV, p. 29; Ann. Saxo, ib. p. 711 = Ann. Yburg., 35
SS. XVI, p. 437; Ann. August. et Mosom., SS. III, p. 129. 161; Ann.
Etnon. mai. et Blandin., SS. V, p. 13. 26; Ann. S. Col. Senon., SS. I,
p. 106; Ann. S. Albani, SS. II, p. 245 = Chron. Sampetr. ed. Stübel
p. 10; Bonizo, Lib. I, p. 610; Ann. S. Mich. Babenb., Leod., SS. IV,
p. 9. 29; Hugo Flavin., SS. VIII, p. 414; Vita Theoderici Andagin. 40
c. 26, SS. XII, p. 52; Donizo II, 105 sqq., SS. XII, p. 382; Ann. S. Iacobi
Leod., SS. XVI, p. 639; Bald. Ninov., SS. XXV, p. 524; Beno, Gesta
Rom. eccl. II, 1, Libelli II, p. 374. 3) Boleslaus II. Cf. Bernold.,
SS. V, p. 433; Ann. Cracov. vet., cap. Cracov., Pol. II. III, SS. XLX,
p. 578. 588. 622. 623. 4) Error. Quinque tantum episcopatus tunc 45
Polonia habebat.

tum aluissent, ut iam tercio dux Boemicus regnum Teu-1077.
tonicum^a ferro et igne populabundus peragrasset, et
nunc dux Polenorum^b in ignominiam regni Teutonici^a
contra leges ac iura maiorum regum nomen regumque
5 diadema impudens affectasset.

Rex Henricus in Italiam proficiscens, intra^c Bur-1076.
gundiam in loco qui dicitur Bisenzun^d natalem Domini^{Dec. 25.}
celebravit^{e. 1}, satis magnifice pro sua tum^f calamitate
susceptus et habitus ab avunculo matris suae Willi-
10 helmo^g comite, cuius in illis locis amplissimae et floren-
tissimae opes erant. Ea porro causa erat, ut relicto
recto itinere in Burgundiam diverteret, quod certo com-
pererat duces Rudolfum, Welf^h et Berhtoldumⁱ omnes
vias omnesque aditus, qui ad Italiam mittunt, quos vul-
15 gato nomine clusas vocant, appositis custodibus antici-
passe, ut nulla illic ei copia transeundi fieret. Exacta
solemnitate natalis Domini profectus inde, cum in locum^(Dec. 27.)
qui Civis^{k. 2} dicitur venisset, obviam habuit socrum suam³
20 filiumque eius Amedeum nomine, quorum in illis regio-
nibus et *auctoritas clarissima et possessiones amplissi-
mae et nomen celeberrimum erat. Hi^l venientem hono-
rifice susceperunt. Transitum tamen per terminos suos
alias ei concedere nolebant, nisi quinque Italiae episco-
patus possessionibus suis contiguos eis redimendi^m iti-
25 neris precium traderet^l. Durum hoc nimis atque in-
tolerabile omnibus regis consiliariis visum est⁵. Sed

a) Theuton. *h. l.* B 1^a. 2. b) polenorum B 1^a *h. l.* c) inter B 1^b. d) Bizensim B 2.
e) celebrā B 2. f) tamen B 1^b. g) Wilhelmo A 1. h) Welf B 1^b. c. i) Berhtoldum A 1. B 1^b; Bertold, B 1^c. k) sic A 1; eius (aut civis B 1^a) B 1; civis B 2.
3) Ilii *h. l.* B 1. 2. n) redimendis B 1^b.

1) *Consentit Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 288. Ubi etiam die Dec. 26. rex moratus est. Cf. St. 2795a.* 2) *Cum in editione priore contra librorum fidem hoc loco Cinis scriptum esset, nonnulli montem Cnisiu(m), W. de Giesebrecht III, p. 1147. Chènes prope Generam hunc locum esse 35 coniectarunt (Villemain, 'Hist. de Grégoire VII', II, p. 102. de Veay cogitarit). Mihi persuasum est Lamp. nominis formam corrupisse (cf. supra p. 68, l. 16. Civois pro Ivois) et verisimillimum puto hunc locum fuisse Gex, tunc dictum Iais, inde Rodano sturio prope Generam transitu, ut Berthold. retulit, regem Camberiacum profectum esse. Abinde ride 40 itineris descriptionem in Ann. Stad., SS. XVI, p. 337.* 3) *Adalheidem, matrem reginae Berthae.* 4) *Optimo iure Floto II, p. 123. hoc ineptum commentum reiecit.* 5) *Unde repentini hi consiliarii omnes regis? Ut miserum statum regis miseriamque itineris depingeret, supra dixit Lamp. unum tantum virum ingenuum eum comitatum esse. Aut igitur 45 supra mentitus est, aut tacuit multos in itinere ad regem confluisse, sane patet eum fraudis sibi conscium fuisse.*

1077. cum ei inevitabilis incumberet necessitas quoquo^a posset
 (1an.) pacto redimendi itineris, et illi nec iure propinquitatis
 nec tantae calamitatis miseratione quicquam^b moveren-
 tur, multo labore et tempore in hac deliberatione in-
 sumpto, vix et aegre tandem impetratum est, ut pro- 5
 vintiam quandam Burgundiae, bonis omnibus locupletis-
 simam, concedendi transitus mercedem dignarentur^c
 accipere¹. Ita indignatio Domini^d non solum sacramentis
 et frequentibus beneficiis sibi obnoxios, sed etiam amicos 10
 et genere propinquos ab eo averterat. Difficulter asse-
 cnto transeundi licentiam protinus alia successit diffi-
 cultas. Hyemps^e erat asperrima, et montes, per quos
 transitus erat, in immensum porrecti et pene nubibus
 cacumen ingerentes ita mole nivium et glaciali frigore
 obriguerant, ut per lubricum precipitemque decessum^f 15
 nec equitis nec peditis gressum sine periculo admitte-
 rent. Sed dies anniversarius, quo rex in excommunica-
 tionem devenerat, e vicino imminens^g nullas accelerandi
 itineris^h moras patiebatur, quia, nisi ante eam diem
 anathemate absolveretur, decretum noverat communi 20
 principum sententia, ut et causa in perpetuumⁱ ceci-
 disset, et regnum sine ullo deinceps restitutionis reme-
 dio amisisset. Igitur quosdam ex indigenis^k locorum
 peritos et prerruptis Alpium iugis assuetos mercede con-
 duxit, qui comitatum eius per abruptum montem^l et 25
 moles nivium^m prederent et subsequentibus quaqua
 possent arte itineris asperitatem levigare. His ducto-
 ribus cum in verticem montis² magna cum difficultate
 evasissent, nulla ulterius progrediendi copia erat, eo
 quod preceps montis latus et, ut dictum est, glaciali 30
 frigore lubricum omnem penitus decessum negare vide-
 retur³. Ibi viri periculum omne viribus evincere conan-
 tes, nunc manibus et pedibus reptando, nunc ductorum
 suorum humeris innitendo, interdum quoque titubante

a) quoque B 1^b. b) quicquam B 2. c) dignarentur B 1^b. d) deū B 1^b. e) Hiemps 35
 B 1^b; Hiems B 1^a. f) decessum B 1, s. eraso corr. et iterum eadem manu superscr.
 decessum B 1^b, et sic omnes infra l. 31, ut non licere appareat descensum emendare.
 g) om. B 1, 2. h) om. B 1^b. i) imperp. B 2. k) idigenis A 1. l) montes B 2.
 m) iuiū B 2.

1) Iterum oblitus est Lamp. quod supra p. 282. commentus est, regem 40
 pacto promississe nihil se circa negotia publica usque ad synodicam exa-
 minationem dispositurum esse. 2) Cimisiū. 3) Livium XXI, 35,
 quo Hannibalis Alpium transitus describitur, hoc loco imitatum esse
 Lampertum Rockrohr, 'Forschungen' XXV, p. 574. mihi non persuasit,
 cum nihil fere cum Livii verbis conveniat. 45

per lubricum gressu cadendo et longius volutando, vix ^{1077.}
 tandem aliquando cum gravi salutis suae periculo ad ^(Tan.)
 campestria pervenerunt. Reginam et alias, quae in ob-
 sequio eius erant, mulieres boum coriis impositas duces
 5 itineris conductu preeuntes deorsum trahebant. Equo-
 rum alios per machinas quasdam summittebant, alios
 colligatis pedibus trahebant, ex quibus multi, dum trahe-
 rentur, mortui, plures debilitati, pauci admodum integri
 incolumesque periculum evadere potuerunt.

10 Postquam per Italiam fama percrebruit venisse
 regem et superatis asperrimis rupibus iam intra^a Italiae
 fines^b consistere¹, certatim ad eum omnes Italiae epi-
 scopi et comites confluebant, eumque, ut regia magni-
 ficentia dignum erat, summo cum honore suscipiebant,
 15 atque intra^c paucos dies^d infinitae multitudinis ad eum
 congregatus est exercitus. Erant enim iam ab exordio
 regni eius semper desiderantes adventum eius in Italiam,
 eo quod regnum illud bellis, sedicionibus et latrociniiis
 ac variis privatorum infestationibus assidue infestaretur,
 20 et omnia quae preter leges et iura maiorum ab improbis
 hominibus presumebantur regiae auctoritatis censura
 corrigi sperarent. Preterea, quia fama vulgaverat ad
 deponendum papam ferocibus eum animis properare^d,
 admodum gratulabantur oblatam sibi occasionem esse,
 25 qua in eum, qui se iam pridem ab ecclesiastica commu-
 nione suspenderat, iniuriam suam idonee vindicarent.

Interea papa rogatus per litteras a principibus ^{1076.}
 Teutonicis^e, qui in Oppenheim convenerant, ut in puri-
 ficatione sanctae Mariae ad discuciendam causam regis
 30 Augustae occurreret, invitis Romanis principibus et
 propter incertum rei eventum iter^f illud dissuadenti-
 bus^g, Roma egressus est², et quantum poterat profectio-
 nem accelerans³, statuto die ^(Dec.) presto esse satagebat. du-
 35 catum ei prebente Mathilda derelicta ducis Lutheringo-
 rum^h Gozelonis, filia Bonifacii marchionis et Beatricis

a) inter B 1^b. b) fines — Italiae om. B 1. 2. c) inter B 1^b. 2. d) om. B 1^b.
 e) Theuton. B 2. f) tunc B 2. g) disuad. A 1. B 1^a. h) Luttering. h. l. B 1. 2.

1) Qui per episcopatum Taurinensem Ticinum profectus est; Berthold.
 (Ann. S. Blasii) p. 288. 2) Cf. Gregorii epist. coll. nr. 17. 18. 20,
 40 Reg. IV, 12, Jaffé, Bibl. II, p. 542 sqq. 256 sq., qui confirmat quod
 Lamp. dicit, se contra consilium Romanorum iter suscepisse et a Mathilda
 comitissa exceptum esse. 3) Cf. Gregorii epist. coll. 17, l. l. p. 543:
 statuimus . . . ita profectioem nostram maturare; quam epistolam
 Lampertus legisse posset.

comitissae. Haec vivente adhuc viro suo quandam viduitatis speciem longissimis ab eo spaciis exclusa prete-
 debat, cum nec ipsa maritum in Lutheringiam^a extra
 natale solum sequi vellet, et ille ducatus, quem in Lutheringia^b administrabat, negociis implicitus vix^c post ter-
 cium vel quartum annum semel marcham Italicam in-
 1076. viseret. Post cuius mortem¹ Romani pontificis lateri^d
 pene comes individua adherebat eumque miro colebat
 affectu. Cumque magna pars Italiae eius pareret impe-
 rio, et omnibus quae prima mortales ducunt supra cae-
 10 teros terrae illius principes abundaret^e, ubicumque opera
 eius papa indignisset, ocus^f aderat et tamquam patri
 vel domino sedulum exhibebat^g officium. Unde nec
 evadere potuit incesti amoris suspicionem², passim iac-
 tantibus regis fautoribus et precipue clericis, quibus¹⁵
 illicita et contra scita canonum contracta coniugia^h pro-
 hibebat, quod die ac nocte impudenter papa inⁱ eius
 volutaretur amplexibus, et illa furtivis papae amoribus
 preoccupata post amissum coniugem ultra^k secundas
 contrahere nuptias detractaret^{1.3}. Sed apud omnes^m sa-
 20 num aliquid sapientes luce clarius constabat falsa esse
 quae dicebantur. Nam et papa tam eximie tamqueⁿ
 apostolice^o vitam instituebat, ut nec minimam sinistri
 rumoris maculam conversationis eius sublimitas admit-
 teret, et illa in urbe celeberrima atque in tanta obse-
 25 quentium frequentia obscenum aliquid perpetrans latere
 nequaquam potuisset. Signa etiam et prodigia, quae
 per orationes papae frequentius fiebant⁴, et zelus eius
 ferventissimus pro Deo et pro ecclesiasticis legibus satis
 eum contra venenatas detractorum linguas communie-
 30 bant. Igitur papa, dum in Gallias properaret, ex inspe-
 1077. rato^p audiens regem iam esse intra^q Italiam, hortante
 (Jan.) Mathilda in castellum quoddam munitissimum, quod
 Canusium^r dicitur, divertit, expectare volens, donec consilium
 adventus eius diligentius exploraret, utrum scilli-
 35 cet veniam admissi postulare an iniuriam excommuni-

a) sic h. l. A 1. B 2; Luttering. B 1^a; luteriug. B 1^b. b) sic h. l. A 1. B 1^b. 2; Luttering. B 1^a. c) post uix B 2. d) latere B 1^b. e) habund. B 2. f) cicius B 1^a. g) exhibebat B 2. h) cogia B 1^a. i) papā eius B 1^b. k) om. B 1^a. l) sic B 1^a; detractaret A 1. B 1^b. 2; cf. supra p. 271, n. f. m) os B 2. n) tāquam B 1^b. 40 o) om. B 1. 2. p) inspirato B 1^b. q) inter B 1^b. r) camisium B 1^b.

1) Qui a. 1076, Febr. 26. occisus erat; supra p. 255 sq. 2) Eadem verba vide supra p. 79, l. 23 sq. 3) Cf. epist. episcoporum Teutonicorum, Cod. Udalr. nr. 48, Jaffé, Bibl. V, p. 105 sq. 4) Cf. Paul. Bernried. c. 22.

cationis suae militari manu persequi plenus animorum^{1077.}
adveniret^{a. 1.} (Jan.)

Diedericus episcopus Verdunensis, vir constantissi-
mae erga regem fidei, dum regem in Italiam proficis-
centem paulo post insequi vellet, captus est ab Adal-
berdo^b comite de castello quod dicitur^c Calewo et spo-
liatus^d omnibus, quas studiosissime convexerat, tam longi
itineris impensis. A quo diu habitus in custodia, tan-
dem dato, quodcumque exigebatur, redemptionis suae
10 precio, addito etiam iureiurando, quod iniuriae huius
nec spiritualem nec corporalem vindictam aliquando
expeteret, liber abire dimissus est. Rütbertus^e quoque
Babenbergensis episcopus, dum in Italiam pergens per
1076. Baioariam iter ageret, captus est ab^f Welf duce Baioa-
riorum; qui, sublatis omnibus quae illius fuerant pecu-
liaria, vestes pontificales et caeterum ecclesiasticum orna-
tum, quem in thesauris eius reperit^g, aecclesiae Baben-
bergensi cum omni integritate reassignavit, ipsum vero
in castello munitissimo a natale^h Domini usque ad festi-
20 vitatem sancti Bartholomeiⁱ apostoli sub diligenti custo-
dia tenuit, nec ullis amicorum eius precibus aut mune-
ribus, ut dimitteret, evinci potuit^{2.} Caeteri episcopi³ 1077.
et laici, quos papa excommunicaverat, quosque rex huius
rei gratia a latere suo extrema necessitate compulsus
25 amoverat, elusis custodibus, qui clusas obsidebant, in
Italiam illesi pervenerunt, repertoque papa in Canusio,
veniam presumptae rebellionis, atque ut excommunica-
tione absolverentur, nudis pedibus et laneis ad carnem
p. 258. induti suppliciter postulabant. Ille *his, qui veraciter
30 peccatum suum agnoscerent et deferent, non esse aie-
bat^k misericordiam denegandam, sed longam inobedien-
tiam et diu incretam peccati rubiginem diuturnioris

Dec. 25.

1077.

Aug. 24.

1077.

Jan.

a) veniret corr. adven. B 1^b. b) sic B 1^a; Adalberto B 2; Adelberto A 1; Adalbero B 1^b. c) om. B 1; Cal. die. B 2. d) spoliat²(ur) B 1^a. e) Rubertus A 1. f) a B 1. — Welf B 1^b. g) reperit B 1^a. h) sic omnes. i) Bartol. A 1. k) ait B 1^b.

1) Cf. Bonizo l. VIII, Libelli I, p. 610; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 288; Vita Anselmi c. 16, SS. XII, p. 18; Bruno c. 89. Minus bene Donizo l. II, 66—75, SS. XII, p. 381. haec narravit. 2) Cf. Cod. Udalr. nr. 54, 55, Jaffé, Bibl. V, p. 112—114. 3) Pibo Tullensis et
40 Huzmannus Spirensis a. 1076. ex iam Romam profecti ad poenitentiam faciendam coacti, Canusii Liemarum Bremensis, Werinherus Strasburgensis, Burchardus Lausannensis, Burchardus Basileensis, Eppo Citicensis incarcerati sunt, Embrico Augustanus inle non absolutus recessit, ut Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 287. 290. narrat. Cf. supra p. 282, n. 12,
45 infra p. 301.

1077. penitentiae igne exuri et excoqui oportere. Quapropter, si eos revera facti peniteret, equo animo paterentur, quodcumque sanandis vulneribus eorum adhiberet ecclesiasticae correptionis cauterium, ne ex facilitate indulgentiae culpa, quae adversus sedem apostolicam atrox⁵ et vehemens presumpta fuisset, vel parva vel nulla videretur. Illis paratos se profitentibus ad omnia quae imposuisset sufferenda, episcopos omnes a se invicem separatos precepit singulis cellis solitarios includi, nec ullum cum aliquo habere colloquium, ad vesperam autem¹⁰ cibi et potus mediocri mensura refici. Laicis quoque pro aetatis et^a virium consideratione congruentem singulis penitentiam indixit. Ita per aliquot dies examinatos tandem ad se vocavit et leniter pro admissis obiurgatos et, ne deinceps simile quid admitterent, commonitos^b¹⁵ excommunicatione absolvit, abeuntibusque id ante omnia repetens iterum iterumque^c precepit, ne regi^d Heinrico, donec sedi^e apostolicae post factam iniuriam satisfecisset, aliquatenus communicarent aut ei ad evertendum statum rei publicae turbendamque pacem ecclesiasticam²⁰ in aliquo operam suam accommodarent^f; ad hoc tamen omnibus indifferenter eius permissio colloquio, ut ad penitentiam provocaretur et a cursu mali operis, quo preceps rapi videbatur, retraheretur.

Jer. 22, 17.

Interea rex Heinricus Mathildam comitissam ad²⁵ colloquium evocavit eamque precibus ac promissionibus oneratam ad papam transmisit et cum ea socrum suam filiumque eius, Azzonem etiam marchionem¹ et abbatem Cloniacensem² et alios nonnullos ex primis Italiae principibus, quorum auctoritatem magni apud eum momenti³⁰ esse non ambigebat, obsecrans, ut excommunicatione absolveretur, nec principibus Teutonicis^g, qui ad accusandum eum stimulo invidiae magis quam zelo iustitiae exarsissent, temere fides haberetur. Quorum papa legatione audita ait incongruum valde esse et ab ecclesiasticis legibus omnino alienum, ut absentibus accusatoribus causa accusati ventilaretur^h; quin immo, si innocentiae suae confideret, omni timoris scrupulo liberatus

a) vel A 1. b) communicatos B 1, 2. c) atque iterum B 1^b. d) rege A 1. e) sibi B 1, 2. f) accomod. A 1. g) Theuton. B 2. h) uentilaretur A 1. 40

1) *Estensem.* 2) *Hugonem, qui Heinricum regem de sacro fonte levavit.* Cf. *Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 289; Donizo II, 1, v. 80 sqq., VII, p. 381; Arnulf. Mediol. V, 8, SS. VIII, p. 30.*

statuto die in Augustam, quo caeteri principes convenire^{1077.}
 statuissent, fiducialiter occurreret; se illic, discussis utra-
 rumque partium allegationibus, nec odio nec gratia ab
 iure ad iniuriam devolvendum, sed^a iuxta leges eccle-
 5 siasticas quam rectissimam possit de singulis sententiam
 laturum esse. Ad haec illi responderunt regem illius
 nusquam terrarum subterfugere iudicium, quem sciat
 equitatis et innocentiae incorruptissimum vindicem et
 advocatum fore, sed e vicino iam urgere diem anniver-
 10 sarium, quo excommunicatus fuisset, et principes regni
 hac expectatione suspensos attentosque anxie^b rei even-
 tum prestolari, ut, si ante hanc^c diem excommunica-
 tione non absolvatur, deinceps iuxta palatinas leges in-
 dignus regio honore habeatur nec ultra pro asserenda
 15 innocentia sua audientiam mereatur¹; proinde obnixius
 petere et hoc omni, quo papa iubeat, satisfactionis
 genere paratum emereri, ut solo interim anathemate
 absolvatur et communionis ecclesiasticae gratiam reci-
 20 piat², responsurus ex integro, quacumque^d die, quocum-
 que loco papa precipiat, tamquam nihil hac conventionem
 actum sit, omnibus, quae accusatores eius obiecissent,
 criminibus et iuxta sententiam eius regnum vel reten-
 turus, si obiecta purgasset, vel equo animo, si causa
 cecidisset, amissurus³. Diu papa restitit, veritus in rege
 25 iuvenilis animi inconstantiam et proclive, quocumque
 assentatores impulissent, ingenium. Sed superatus tan-
 dem importunitate perurgentium et gravitate sententia-
 rum⁴: 'Si veraciter', inquit, 'eum facti penitet, coronam
 et caetera regni insignia in argumentum verae et ex

30 a) se B 2. b) anxiae A 1; cf. *Vita Lulli* c. 7 (*infra* p. 318, l. 26). c) hac B 1^a.
 d) quocumque B 1^a.

1) Cf. *supra* p. 281. 2) *Lampertus legit epistolam Gregorii, Reg. IV, 12, ubi*: per omnia se satisfactorum Deo et sancto Petro ac nobis obtulit . . . , dummodo apud nos absolutionis et apostolicae benedictionis
 35 gratiam impetrare mereretur. Quod cum diu multis consultationibus differentes, acriter eum de suis excessibus per omnes qui intercurrebant nunciis redargueremus. *Ea tantum huius longae narrationis de tractatibus habitis vera sunt, quae cum his verbis Gregorii conveniunt, reliqua suo more commentus est Lamp.* 3) *Haec* (responsurus — amis-
 40 surus) *regem obtulisse ex verbis Gregorii Reg. IV, 12. infra* p. 293, n. 3. *laudatis et textu securitatum a rege datarum (Reg. IV, 12a) commentus est.* 4) *Gregorius dixit in epistola laudata tanta omnium qui ibi aderant supplicatione devictum se, ut regem excommunicatione ab-
 45 solveret, non ut regem advenire permetteret. Quae verba Lamp. ex arbitrio transposuit, ut sequentia commenta componeret.*

1077. animo actae penitudinis nostrae potestati dedat et se
 (Ian.) post tam contumax admissum regio nomine et honore
 deinceps indignum profiteatur'. Durum nimis hoc visum
 est legatis. Cumque^a vehementer insisterent, ut senten-
 tiam temperaret nec calamum conquassatum iudicii auste-
 18, 42, 3. ritate penitus contereret, vix et aegre tandem exoratus
 annuit¹, ut cominus^b veniret, et si veram pro admissis
 penitudinem gereret, culpam, quam sedi apostolicae contumeliam irrogando contraxerat, sedis apostolicae decretis
 (Ian. 25?) nunc obediendo^c *expiaret. Venit ille, ut iussum fuerat,¹⁰
 et cum castellum illud triplici muro septum esset, intra^d *p. 259.
 secundum murorum ambitum receptus, foris derelicto
 omni comitatu suo², deposito cultu regio³, nihil prefe-
 rens regium, nihil ostentans pompaticum, nudis pedibus
 ieiunus⁴ a mane usque ad vesperam perstabat Romani
 (Ian. 26?) pontificis sententiam prestolando. Hoc secundo, hoc
 (Ian. 27, 28?) tercio^e die fecit. Quarto demum die⁵ in conspectum
 eius admissus, post multas hinc inde dictas sententias⁶

a) Cunque h. l. omnes. b) cominus A 1. c) obidiendo B 1^b. d) inter B 1^b.
 e) III° B 2. 20

1) Immo, recte procul dubio Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 289. scribit: rex . . . ad castelli portam praiceps et adhuc inopinatus et absque responso apostolico eiusque verbo invitatorio praecipitanter . . . accessit. Ubi ex voce adhuc patet de regis adventu iam tractatum fuisse. Quae narratio cum Gregorii epistola IV, 12. melius convenit. Cf. Floto 25 II, p. 129. 2) Hoc falsum est. Rex cum comitatu suo ante portam castelli stetit; Gregorii Reg. IV, 12; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 289. Non inconsulto Lamp. dixit comitatum regis extra castrum remansisse. Cf. infra p. 297, n. 1. Versu Vergili Aen. VI, 549 (triplici circumdata muro) motum esse Lamp., ut castellum Canusinum triplici muro septum 30 diceret, coniecit Pannenberg, 'Lambert v. H. d. Verf.' p. 49. Etiam Ovid., Fasti III, 801. habet: Hunc triplici muro . . . incluserat. 3) Haec sunt verba Gregorii, Reg. IV, 12: deposito omne regio cultu, miserabiliter utpote discalciatus et laneis indutus. 4) ieiunus — vesperam est commentum Lamperti. 5) Hoc falsum aut saltem dubium est. 35 Tertia die, postquam Canusium advenit, eum absolutum esse dicit Vita Anselmi c. 16, SS. XII, p. 18, idemque Donizo II, 86. et Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 289. (usque in tertium diem foris . . . hospitabatur) indicare videtur, verba Gregorii, Reg. IV, 12. per triduum ante portam castrum . . . persistens pro neutro facient, a quibus pendent omnes reli- 40 qui, qui hac de re retulerunt. Cum etiam Lamp. hanc epistolam legerit, quae ipse dixit sic verba Gregorii interpretatus scripsisse videtur. Nec dies, quo papa et rex convenerint, ultra omnem dubitationem constat, cum quidem securitatibus regis (Reg. IV, 12a) subscriptum sit Actum . . . V. Kal. Febr., sed Donizo II, 107. die VII. Kal. Febr. (Ian. 26) 45 regem ad papam admissum esse dicat. 6) Inania blaterat Lamp., harum rerum ignarus. Cf. supra p. 180, l. 13. 238, l. 5. Quomodo hae res actae sint, narrat Donizo II, 87—103, SS. XII, p. 381 sq., harum rerum optimus testis Camusinus.

his postremo condicionibus excommunicatione absolutus^{1077.}
 est, ut die et loco, quemcumque papa designasset^a, evocatis ad generale concilium Teutonicis^b principibus
 presto esset et accusationibus, quae intenderentur, re-
 sponderet, ipso papa, si ita expedire videretur, cognitore
 causarum assidente, et ad eius sententiam vel retineret
 regnum, si obiecta purgasset, vel equo animo amitteret,
 si probatis criminibus¹ regio deinceps honore indignus
 iuxta ecclesiasticas leges decerneretur; nullam, sive re-
 tento sive amisso regno, huius iniuriae vindictam a quo-
 piam hominum in perpetuum exacturus². Usque ad eam
 autem^c diem, qua causa eius legitime discussa termina-
 retur, nulla regii cultus ornamenta, nulla regiae digni-
 tatis insignia sibi adhiberet, nihil circa rerum publica-
 rum administrationem iuxta consuetudinem suo iure
 ageret, nihil, quod ratum fore oporteat, decerneret;
 postremo preter regalium servitiorum exactionem, quibus
 necessario ipse et sui sustentandi essent, nihil regium,
 nihil publicum usurparet³; omnes etiam, qui ei sub
 iureiurando fidem dixissent, ab huius sacramenti vinculo
 et conservandae erga eum fidei debito apud Deum et

a) assignasset *B 1b*. b) Theuton. *B 2*. c) diem autem *corr. a. d. B 2*.

1) *De criminibus obiectis regem et in conventu principum et coram papa purgare se debuisse Lamp. iam ter, supra p. 162. 281. 291. con-
 sulto commentus est.* 2) *Consulto ac cogitate adulteravit et in peius revertit Lamp. securitates, quas rex papae scriptas dedit, Gregorii Reg. IV, 12a (LL. II, 1, p. 50), quas Lamp. cum praecedente epistola legisse videtur.* 3) *Haec (Usque — usurparet) non vera sunt, sed quaedam eorum a parte Rudolphi inventa, nam similia habet Bruno c. 90 (cf. Ann. Yburg., SS. XVI, p. 436. ex Lamp.?). Id quod papa callide Teutonicis scripsit ep. coll. 20, l. l. p. 545: de cetero nichil secum statuentes, nisi quod ad cautelam et honorem omnium vestrum fore putavimus, et Reg. IV, 12: Hoc enim dilectionem vestram indubitanter scire volumus, quoniam, sicut in descriptis securitatibus (Reg. IV, 12a) cognoscere potestis, ita adhuc totius negotii causa suspensa est, pars Rudolphi ita interpretata est, ut regem non in regnum restitutum esse diceret (epist. principum ad papam, Bruno c. 108; Vita Anselmi c. 16, SS. XII, p. 18; Bernold., SS. V, p. 433; Paulus Bernried., Vita Greg. c. 85). Quod rebus mutatis Gregorius, cum iterum regem excommunicari caret, a. 1080. ipse dixit (Reg. VII, 14a, l. l. p. 402: non tamen in regno, a quo eum in Romana synodo deposueram, instauravi). Inde ea effecta sunt quae Bruno et Lamp. habent, hic vero suis commentis auxit et depravarit. Quae Liber de unit. eccl. I, 6, Libelli II, p. 192. hac de re habet ex Lamperti Ann. sumpta esse patet. Eadem fere iam regem ipsum papae obtulisse Lamp. supra p. 291, l. 19—24, et eadem fere iam supra p. 282. in pacto Oppenheimensi statuta esse commentus est.*

1077. apud homines interim liberi expeditique manerent¹;
 (Ian. 28?). Rütbertum^a Babenbergensem episcopum et Udalricum^b
 de Cosheim et caeteros, quorum consiliis se remque
 publicam prodidisset, a sua in perpetuum^c familiaritate
 amoveret². Quodsi, purgatis quae obicerentur, potens
 cf. 2. Par. 1, 1. confortatusque in regno perstitisset, subditus Romano
 pontifici semper dictoque obtemperans foret³ et ad cor-
 rigenda, quaecumque in regno eius contra ecclesiasticas
 leges prava consuetudine inolevissent, consentiens ei et
 pro virili portione cooperator existeret. Ad ultimum, si 10
 quid horum prevaricaretur, irritam fore hanc, quae
 nunc^d tantopere expetita sit, anathematis absolutionem,
 quin immo iam pro convicto confessoque habendum
 esse^e, nec ultra pro asserenda innocentia sua audien-
 tiam impetraturum, principesque regni omni deinceps 15
 questione, cuncta iurisiurandi religione liberatos regem
 alium, in quem communis electio consensisset, creaturos^f
 esse⁴. Gratanter rex accepit condiciones⁵ et servatu-
 rum se omnia quam sanctissimis^g poterat assertionibus
 promittebat. Nec tamen promittenti temere fides habita 20
 est. Sed abbas Cloniacensis, quoniam^h iurare monasticae
 religionis optentuⁱ detractabat^k, fidem suam coram oculis
 omnia cernentis Dei interposuit. Episcopus quoque Citi-
 censis et episcopus Vercellensis⁶ et Azzo marchio et alii

a) Rutbertum A 1. b) Udalr. A 1. B 1^a. c) imperp. B 2. d) tunc B 1, 2. e) esset 25
 B 1^a. f) creaturos B 2. g) sanctissimus B 2. h) quomodo B 1^b. i) obt. A 1.
 B 1^b, 2. k) detractabat B 1^b, 2.

1) *Hanc condicionem anathematis solvendi* (omnes — manerent) *Lamp.*
commentus est. Gregorius demum in secunda excommunicatione regis
a. 1080, Reg. VII, 14a, l. l. p. 402. cautius dixit: nec fidelitatem 30
omnium qui sibi iuraverant . . . , a qua omnes absolvi, . . . ut sibi
servaretur, praecepi. 2) Verum est regem monitum esse, ut
ab excommunicatis, imprimis ab episcopis Langobardis se abstineret,
(Berthold. [Ann. S. Blasii] p. 290; Bruno c. 90; Bonizo l. VIII, l. l.
p. 610), ut hos duos in perpetuum a familiaritate amoveret, Lamp. 35
commentus est, ostendens hos ipsi maximo odio fuisse. Episcopus Baben-
bergis tunc etiam captus erat; cf. supra p. 289. 3) Eadem verba vide
supra p. 281, l. 22. 4) Haec (Ad ultimum — esse) omnium commen-
torum Lamperti gravissimum est, quod invenit, ut ostenderet Heinricum
regem iure meritoque depositum, Rudolfum iusta ratione electum esse, 40
Atque eadem ratione motus similem condicionem in pactis Gerstungensi
et Oppenheimensi statutam esse ementitus est supra p. 180. 282. Multo
saniora Bruno c. 90. de eadem re dixit. 5) Securitates supra com-
pluribus laudatas; Gregorii Reg. IV, 12a. 6) Gregorius. Hos duos
episcopos nominat etiam Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 289. Gregorius 45
papa, Reg. IV, 12. scripsit: Quarum (securitatum) etiam confirmationem
per manus abbatis Cluniacensis et filiarum nostrarum Mathildis et Ade-

conventionis eius principes, allatis sanctorum reliquiis, ^{1077.}
 sub iureiurando confirmaverunt facturum eum esse quae ^{(Ian. 28?).}
 pollicebatur nec aliqua rerum asperitate vel casuum
 varie succedentium mutabilitate ab sententia^a dedu-
 5 cendum¹.

Ita absoluto eo excommunicatione, papa missarum
 solemniam celebravit, confectaue sacra oblatione, regem
 cum caetera, quae frequens aderat, multitudo ad altare
 evocavit, preferensque manu corpus dominicum²: 'Ego',
 10 inquit, 'iam^b pridem a te tuisque fautoribus litteras ac-
 cepi, quibus me insimulabas sedem apostolicam per
 simoniacam^c heresim occupasse et aliis quibusdam tam
 ante episcopatum quam post acceptum episcopatum crimi-
 15 nibus vitam maculasse, quae mihi secundum scita
 canonum omnem ad sacros ordines accessum obstruxe-
 rint³. Et licet multorum idoneorum certe testium asti-
 pulatione crimen refellere queam, eorum scilicet, qui
 omnem vitae meae ab ineunte aetate institutionem
 integerrime noverunt, et eorum qui meae ad episcopa-
 20 tum promotionis auctores fuerunt, ego tamen, ne hu-
 mano potius quam divino niti videar testimonio, ut
 satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum
 de medio auferam^d: ecce corpus dominicum, quod
 sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat inno-
 25 centiae meae, ut omnipotens Deus suo *me hodie iudicio
 vel absolvat obiecti criminis suspitione, si innocens sum,
 vel subitanea interimat^e morte, si reus'. Haec et alia,
 ut solemne est⁴, prefatus verba terribilia, quibus Deum
 causae suae equissimum iudicem et innocentiae asserto-
 30 rem adesse precabatur, partem dominici corporis accepit

a) mut. absentia B 2. b) eadem manu superscr. B 1^b. c) symon. A 1. B 1^a. d) auferam B 2. e) interminat A 1; interveniat B 1^b.

laiae (cf. Vit. Anselmi c. 16. l. l.; Donizo II, 89—105) et aliorum
 principum, episcoporum et laicorum, qui nobis ad hoc utiles visi fue-
 35 runt, recepimus. Et in clausula securitatum legitur: Item ex parte
 regis interfuerunt Bremensis archiepiscopus et episcopi Vercellensis et
 Osnabrugensis et abbas Cluniacensis et multi nobiles viri. 1) Regem
 confessionem in presentia Hildebrandi protulisse dicit Beno, Gesta Rom.
 eccl. II, 1, Libelli II, p. 374. 2) Regino a. 869: Finita . . . missarum
 40 sollempnia, invitat summus pontifex eundem regem ad mensam Christi
 acceptoque in manibus corpore et sanguine Domini ita eum alloquitur.
 3) Lamp. dicit epistolam episcoporum datam in synodo Wormatiensi,
 supra p. 254, n. 2. laudatam. Cf. p. 253 sq. 4) ut solemne est scripsit
 Lamp. recordatus precatationum sollempnium in iudiciis Dei dictarum.
 45 Cf. LL. Sect. V, Form. p. 604 sq., ubi saepe invenis haec verba: si
 innocens . . . si culpabilis atque reus.

1077. et comedit^a. Qua liberrime absumpta^b, cum populus
 (Jan. 28). in laudes Dei, innocentiae eius congratulatus, aliquamdiu
 acclamasset¹, tandem impetrato silentio, conversus ad
 regem: 'Fac ergo', inquit, 'fili, si placet, quod me fa-
 cere vidisti. Principes Teutonici^c regni suis in dies ac-
 cusationibus aures nostras optundunt^d, magnam tibi mo-
 lem capitalium criminum impingentes, pro quibus non
 modo ab omni rerum publicarum administratione, sed
 ab ecclesiastica etiam communione et ab omnimoda
 vitae secularis conversatione usque ad extremum spiri-
 tum te suspendi oportere existimant². Petunt^e etiam
 magnopere diem et locum statui audientiamque prestari
 canonicè discutiendis, quas adversum te afferant, accu-
 sationibus. Et nosti optime humana plerumque vacillare
 iudicia et in publicis disceptationibus nonnunquam falsa
 pro veris persuaderi, dum pro disertorum^f hominum
 ingeniis^g et dicendi copia et suavitate falsitas verborum
 phaleris adornata libenter auditur, et veritas nullis elo-
 quentiae nixa adminiculis contemnitur. Cum ergo tibi
 bene consultum cupiam, pro eo quod in calamitatibus^h
 tuis supplex apostolicae sedis patrocinium expetisti, fac
 quod moneo. Si te innocentem nosti et existimationem
 tuam ab emulis tuis per calumniam falsis criminationi-
 busⁱ impeti, libera compendiose et aecclesiam Dei scan-
 dalo et te ipsum longae concertationis ambiguo, et sume
 hanc residuam partem dominici corporis, ut comprobata
 Deo teste innocentia tua obstruatur omne os adversum
 te iniqua^j garrientium, et me deinceps causae tuae ad-
 vocato et innocentiae tuae vehementissimo assertore,
 principes tibi reconcilientur, regnum^k restituatur, omnes,
 quibus iam diu res publica vexatur, bellorum civilium
 tempestates in perpetuum^l sopiantur'. Ad haec ille in-
 opinata re attonitus estuare, tergiversari, consilia cum
 suis familiaribus segregatus a multitudine conferre et,
 quid facto opus esset, qualiter tam horrendi examinis
 necessitatem evaderet, trepidus consulere. Resumpto
 demum spiritu causari apud papam cepit de absentia

Rom. 3, 19.
Ps. 62, 12.

a) comedit A 1. B 1^b. b) assumpta B 1^b. c) Theuton. B 2. d) obtund. A 1. B 1^b. 2. e) Petiuit B 1^b. f) desideriorum B 1^b; discretorum, m. 1. corr. disertorum B 2. g) in genus B 1^b. h) perpeti *add.*, *sed del.* B 1^b. i) inique B 1^a. k) tibi 40 *add.* B 1^b. l) imperp. B 1^b. 2.

1) *Populum in capella S. Nicolai castris Canusini, ubi haec acta fuissent, si vera essent, non affuisse omnibus patet. Vides iam, quam optime comperita Lamp. narraverit.* 2) *Cf. supra p. 162, l. 17—26.*

principum¹, qui sibi in adversis fidem adhuc integram^{1077.}
 servassent, quibus^a inconsultis, et potissimum absentibus
 (Jan. 28), accusatoribus, irritam fore nec quicquam virium apud
 incredulos habituram esse, quamcumque pro experienda
 5 innocentia sua satisfactionem paucis qui aderant pro-
 posuisset. Proinde sedulo papam orare, ut rem integram
 generali concilio communique audientiae differret, ut ibi
 congregatis accusatoribus et secundum leges ecclesiasti-
 cas discussis tam accusationibus quam accusatorum per-
 10 sonis, condicionibus, quascumque principes regni equas
 iudicassent, obiecta refelleret². Haud^b gravate papa^c
 petenti adquievit, expletoque sacro ministerio, regem
 ad prandium vocavit³, benignissimeque refectum et de

a) q. inc. et pot. om. B 1^b. b) Haut B 1^b. c) pet. papa, litteris b. a superscriptis
 15 corr. papa pet. B 1^b.

1) Praeter eos, quos ipse Lamp. supra p. 294. nominavit, affuisse
 constat multos principes regi fidelissimos, archiepiscopum Bremensem,
 episcopos Osnabrugensem, Argentinum, Lausannensem, Basiliensem, Augu-
 20 stanum (Berthold. p. 291), quod Lamp. non ignoravit (infra p. 301).
 Sed consulto ac cogitate supra p. 289 sq. et infra de his ita retulit, acsi
 regem in Italia demum post contentum Canusinum vidissent, ut hoc
 ementiri posset. Aliis etiam locis regem absentiam principum causatum
 postulata detrectasse commentus est. Cf. supra p. 182, l. 1. 229, l. 34.
 2) Constat regem hostia accepta cum papa communicasse, cum Donizo
 25 II, 114, Bonizo l. 1., inimici regis et optimi huius rei testes, hoc disertis
 verbis dicant, quibus assentitur Liber de unit. eccl. Hersfeldensis I, 6,
 Libelli II, p. 191. In parte Rudolfina quidem falso narratum esse
 videtur quod Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 290. refert, regem se in-
 30 dignum eucharistia dixisse et incommunicatum digressum esse, quae
 fabula exorta videtur ex iis quae Bonizo de verbis papae in communione
 regi dictis tradit, nisi tantum ab iis qui Lamperti annales legerant ea
 in monasterium S. Blasii allata est, quod fieri potuit. Nam bene notan-
 dum est Brunonem de hostia data nihil dixisse, nihil mali igitur hac
 35 de re in regem dicere potuisse, neque alium multorum auctorum regi
 infestorum nec Gregorium papam hanc fabulam commemorasse, quod
 procul dubio factum esset, si quid veri in ea fuisset. Patet igitur
 sive ex rumore illo in Ann. S. Blasii relato sive potius proprio motu
 Lampertum hanc longam et uberrimam narrationem commentum esse,
 40 imitatum Reginonis Chron. a. 869, qui Adrianum papam Lothario regi
 hostiam ad tentandam innocentiam eius dedisse tradit, cuius etiam verba:
 Si innoxium te recognoscis supra p. 296, l. 22. fere transcripsit. Cf.
 supra p. 295, n. 2. En iam habes hunc auctorem tam mendacissimum
 quam nequissimum, qui talia ementitus sit, ut fratribus Hersfeldensibus
 45 persuaderet regem se ipsum coram papa magnorum criminum reum re-
 cognovisse. Inter innumeros, qui hac de re scripserunt, Döllinger,
 'Kirchengesch.' II, 1 p. 131, n. 2. et Hefele, 'Conciliengesch.' V, p. 89 sqq.
 bene monuerunt Gregorium non, ut Lamp. narrat, agere potuisse, qui
 rem inter regem et principes diiudicandam sibi reservasset. 3) Assen-
 tiuntur Donizo II, 115; Bonizo l. 1.; Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 290;
 50 Liber de unit. eccl. I, 6.

1077. omnibus quae eum observare oporteret diligenter in-
 (Jan.) structum cum pace ad suos, qui longius extra castellum
 remanserant¹, dimisit². Epponem quoque Citicensem epi-
 scopum premisit ante eum³, ut eos, qui ei excommuni-
 cato, priusquam anathemate absolveretur, indifferenter⁵
 communicaverant, vice sua excommunicatione absolveret,
 benigne precavens, ne quam denuo receptae communionis
 maculam contraheret.

(Febr.) Qui dum venisset et causam, pro qua missus fue-
 rat, Italis exposuisset, vehemens in eum ira et indignatio¹⁰
 coorta^a est. Fremere omnes et saevire verbis ac mani-
 bus ceperunt, apostolicae legationi irrisoriis exclama-
 tionibus obstrepere, convicia et maledicta, utcumque
 turpissima furor suggestisset, irrogare⁴: se excommuni-
 cationem illius nihili estimare, quem ipsum omnes Ita-
 liae episcopi iustis ex causis iam pridem excommunicas-
 sent, qui sedem apostolicam per symoniacam^b heresim
 occupasset, homicidiis cruentasset, adulteriis aliisque
 capitalibus criminibus polluisset; regem secus ac decaet
 egisse crimenque gloriae suae^c intulisse nunquam ab-
 olendum, quod homini heretico et probris omnibus in-
 famato maiestatem regiam summiserit^d, et quem iusti-
 ciae patronum legumque ecclesiasticarum vindicem sibi
 parassent, is^e fedissima subiectione sua fidem plane
 catholicam, auctoritatem aeclesiae, dignitatem rei publi-
 cae prodiderit; se in ultionem eius *omnes quas potue-
 rint papae iniurias irrogasse, et nunc, quod dictu quoque
 turpe sit, se in mediis perturbationum^f fluctibus relictis,
 ipsum sibi consuluisse et cum^g hoste publico privata
 necessitudine in gratiam redisse. Haec potissimum prin-
 cipes Italiae iactando et passim per populum serendo
 ingens regi odium brevi conflaverant. Adulta^h postremo
 sedicione, una omnium voluntas, una sententia erat, ut
 abdicato patre, qui ultro regni fascibus indignum se
 effecisset, filium eius, licet impubem adhuc et regni³⁵

a) exorta B 1^b. b) sic omnes h. l. c) eadem manu superser. B 1^b. d) submisit
 B 1^a. e) in B 1^a. f) perturbationum B 1^b. g) eum B 1^b. h) Adulto B 1^b.

1) *Minime*. Cf. supra p. 292, n. 2. et p. 297, n. 1. 2) *Rex Canusio Regium profectus est; Donizo II, 116 sq.* 3) *Epponem potius regis legatum quam a papa ad Lombardos missum esse crediderim. Certe hic non missus erat, ut episcopus Lombardos excommunicatione absolveret, ut Giesebrecht III, p. 1152. adnotavit, si quid veri huic narrationi inest.* 4) Cf. Gregorii epist. coll. nr. 20, l. l. p. 545 sq.; Bruno c. 90.

negociis inmaturum, regem sibi facerent¹ et cum eo^a 1077.
Romam profecti papam alium eligerent, per quem et (Febr.)
ipse protinus imperator consecraretur, et omnia papae
huius apostatici gesta cassarentur^b.

5 Perlato ad regem tam molestae conspirationis nuncio, misit propeere quicquid apud se principum erat^c, ut quaqua ratione, quaqua possent industria efferatae multitudinis animos mitigarent; ne moleste acciperent aut in contumeliam suam factum reputarent, quod extrema
10 necessitate compulsus communis commodi ratione fecisset; nec Teutonicis^d principibus, qui sibi per calumniam regnum eripere dedita opera machinarentur, nec Romano pontifici, qui ad evertendum statum sanctae aeccliesiae spiritali gladio circumquaque fulguraret^e,
15 aliter satisfieri potuisse^f, quam ut ante statutam diem excommunicatione absolveretur; nunc se omnibus angustiis, quibus vias eius conclusissent inimici, liberatum omnem deinceps curam industriamque ad vindicandas suas et illorum iniurias translaturum². Vix tandem com-
20 presso pocius quam extincto concitati tumultus incendio, plerique ex principibus castris^g se per iram subtrahentes, iniussi in sua rediere. Caeteri dissimulata interim iracundia redeuntem regem pacifice exceperunt, sed neque^h consuetam ei reverentiam^h deferebant, neque
25 tam sumptuosa, ut prius, utque regiam magnificentiam decuerat, servicia ei exhibebant, sed aversis oculis, infestis mentibus passim per omnes angulos de levitate et ineptia eius mussitabantⁱ socordiamque accusabant^k, quod tam diu expectatus, tam anxie desideratus periclitantis Italiae calamitatibus nihil postremo spei, nihil presidii attulisset. Cumque Italianam peragraret, ut his qui oppressi fuerant calumniamve paciebantur regio more iusta faceret, nec in civitates eum recipiebant, nec cum faclis et faustis acclamationibus, ut prioribus
30 regibus consueverant, obviam ei procedebant, sed foris in suburbanis locis castris positus commorari iubebatur^l,

a) om. B 1^b. b) cessarentur B 2. c) erāt post corr. erat B 2. d) Theuton. B 2.
e) fulgaret B 1^b. f) potuisset, t post del. B 2. g) castris B 1^a. h) non add. B 1^b.
i) musIt. B 2. k) incensabant B 1^b. l) videbatur B 1^b.

40 1) *Nemo praeter Lampertum haec retulit, et huic in tali re nulla danda est fides.* 2) *Lamp. male gnarus rerum in Italia gestarum, ignorans etiam, ubi rex moratus sit, suo more eo plura verba effudit, quo minus de rebus gestis compertum habebat.*

1077. et illuc ei alimenta, quibus exercitus sustentaretur, et
 (Febr.) ipsa modica et vix necessitatem potius quam regali-
 epularum solitum splendorem copiamve expleant, ne
 manifestae defectionis immature argui possent, ministra-
 bant, apposito singulis in locis presidio, ut preda forte
 de agris vel villis agere volentes armata manu coere-
 rentur.

Territus rex insolita rerum facie seroque penitens,
 quod incognitae gentis inexpertae prius fidei temere se
 credidisset et Teutonicis^a finibus excedendo hostem mu-
 tasset, non evasisset, gravi sollicitudine et metu per-
 urgebatur, nec ullum usquam effugium inveniebat, nisi
 in reconciliandis forte, si qua ratione posset, quos offen-
 derat, Italicorum animis. Ratus itaque^b huius rei unicum
 hoc esse presidium, ut initum cum Romano^c pontifice
 fedus abrumperet et inde reparandae concordiae initium
 faceret, unde fuerat orta discordia, Udalricum^d de Cos-
 heim¹ et caeteros, quos ille severissimo anathemate a
 contubernio eius amoverat, in pristinum gratiae et fami-
 liaritatis suae gradum revocavit et cum eis denuo de
 privatis, de publicis negociis eadem^e, qua consueverat,
 singularitate ac privilegio consilia conferebat. Tum assi-
 due in conventu principum criminabatur et detrahebat
 Romano^e pontifici, quod ipse omnem hunc, qui rem
 publicam concussisset, ventum turbinis et commotionis
 saevissimae procellam suis machinationibus concitasset^f,
 ipse omnium, quae in ecclesia Dei^g recenti memoria
 secus accidissent, auctor incentorque extitisset; horta-
 baturque omnes in commune, ut suo ductu suisque
 auspiciis tantarum ab eo iniuriarum vindictam expete-
 rent. Dein^h condiciones omnes et universa ecclesiasti-
 carum legum vincula, quibus ille eumⁱ apostolica aucto-
 ritate in salutem obstrinxerat, contemptim tamquam
 aranearum telas dirupit², abiectisque omnibus timoris
 Dei habenis, in omne quod animus suggestisset effre-
 nata libertate ferebatur³. His paulatim rebus Italicorum

a) Theuton. B 2. b) Ratusque corr. Ratus itaque B 1^b. c) rhomano B 1^b, ut alter
 librarius semper fere etiam in Ann. S. Petri Erphesf. hulus codicis scripsit. d) Udalr.
 A 1. B 1. e) eamde B 1^b. f) concitassent B 1^b. g) omni A 1. h) Deinde B 1^b.
 i) cum A 1.

1) Cf. supra p. 294, n. 2. 2) Cf. supra p. 196, n. 2. 3) Odio ac
 furore Lamperti suggestum est hoc dictum. Non quae re vera tunc gesta
 sunt, quae male comperta habuit sed talia exposuit Lamp., ut ostenderet
 regem, cum iniurandum Canusii datum non servavisset, iure regnum
 amisisse. Cf. supra p. 140, l. 22. 239, l. 1. 246, l. 28. 258, l. 3. 271, l. 7. 45

indignatio mitigari, furor deflagrare, studia denuo in 1077.
 *p. 262. eum ^(Febr.) *incalescere ceperunt, ita ut frequentior in^a dies
 ad eum multitudo conflueret, sumptus exercitui copio-
 siores ministrarent et ad omne quod iussisset promptis-
 sime iam manus operamque suam pollicerentur. Erant
 tunc temporis apud eum ex Teutonicis^b principibus^c
 Liemarus Premensis archiepiscopus, Eppo Citicensis epi-
 scopus^d, Benno Osenbruggensis^e episcopus, Burchardus
 Losannensis^f episcopus, Burchardus Basilensis^g episco-
 pus; laici Udalricus^h, Eberhardus, Berhtoldusⁱ et alii
 pene omnes, quos in Oppenheim legati apostolicae sedis
 a^k contubernio eius propter excommunicationem segre-
 gaverant; qui nunc post receptam communionem, cum^l
 eum quoque aeclesiae reconciliatum comperissent², un-
 animiter ad eum confluerunt et ei deinceps peregrina-
 tionis eius individui comites adhibebant.

Interea Mogontinus^m, Werceburgensisⁿ et Metten-
 sis^o episcopi, Rüdolfus^p, Welf, Berhtoldus^q duces et
 alii plerique ex principibus Teutonicis convenientes³
 tractare de utilitatibus rei publicae statuerunt, ut prin-
 cipes Saxoniae et omnes, quibuscumque res publica curae
 foret, III. Idus Marcii in Foreheim^r occurrerent et
 communi consilio, quid facto opus esset, decernerent,
 presertim cum per absentiam regis tranquillibus rebus tem-
 pus opportunum deliberationibus ac consultationibus nacti
 fuissent. Romano quoque pontifici scripserunt, ut, quo-
 niam in purificatione sanctae Mariae Augustam iuxta ^{Febr. 2.}
 condictum dolo regis preventus occurrere non potuerat,
 saltem in Foreheim^r statuta die presto esse satageret
 et sedandis bellorum civilium tempestatibus, quibus iam
 diu periclitaretur res publica, apostolici moderaminis
 gubernaculum adhiberet⁴. Adhuc ille in Canasio et

a) ad eum in dies B 1^b. b) Theuton. B 2. c) principio A 1. d) om. B 1, 2.
 e) Ossenbrugg. B 2. f) Iosannensis B 2. g) Basiliensis A 1. B 1^b. h) Udalf. A 1.
 35 B 1^b, 2. i) Berhtoldus B 1^a; Bertholdus A 1. B 1^c. k) ac B 2. l) eum cum A 1.
 m) Moguntinus B 1^a, 2. n) sic h. l. A 1. B 1; Wirceburg. B 2. o) Metensis B 1^a.
 p) Rndolfus A 1. B 1^b, 2. q) Bertholdus B 1^b; Berdolfus A 1; et alii *add. (mor iterum)*
 B 1, 2. r) Forchelm A 1.

1) *Frater Liutpoldi de Mersburg a. 1071. mortui. Cf. Bruno c. 81;*
 40 *diploma regis St. 2744.* 2) *Cf. supra p. 297, n. 1.* 3) *Ulmæ post*
natalem Domini Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 291, qui paucos principes
tunc convenisse recte procul dubio dicit; cf. p. 257, l. 26. Cf. Paul. Bernried.
c. 88. 4) *Idem referunt Berthold. (Ann. S. Blasii) p. 291. et Paulus*
Bernried. c. 88, qui c. 89. significat legatos principum die Febr. 28. a papa
 45 *remissos esse. Legatos principum Canusii affuisse, cum de rege absolvendo*
ibi tractaretur, tradit Liber de unit. ecl. I, 6, Libelli II, p. 191.

1077. aliis circa firmissimis munitionibus¹ se continebat, dis-
 (Febr.) positum habens non prius Romam^a regredi, quam con-
 fecto itinere, quod instituerat, si Deo propicio conatum
 sequeretur effectus, pacem aecclesiae Dei reddidisset.
 Igitur acceptis litteris, tametsi iam pridem frequens ad 5
 eum fama detulisset regem mutata mente hostiles ad-
 versum se spiritus^b gerere et contemptis condicionibus,
 quibus excommunicatione absolutus fuerat, animo fixum
 tenere, ut leges ecclesiasticas manu militari debellaret,
 (Mart. 1.) misit tamen unum ex cardinalibus episcopis Romanae 10
 aecclesiae Gregorium nomine² et alios, quos ei negotio
 idoneos arbitrabatur, qui ei dicerent tempus esse, ut
 promissa compleret; conventuros in Foreheim^c III. Idus
 Marci principes Teutonici^d regni ad componendum, si
 Deus votis annuat, statum rei publicae; veniret ergo, 15
 ut pollicitus sit, et crimina, quibus innocens, ut ipse
 asserat, a^e calumniatoribus suis impetitus sit, se cogno-
 tore et iudice presidente responderet^f, multum rebus
 suis salutique et apud Deum^g et apud homines collaturus,
 si aecclesiam scandalis, rem publicam bellis civili- 20
 bus, se ipsum fedissimae existimationis macula liberaret,
 presertim cum ea die discussis sinodice^h, quae adversum
 eumⁱ afferantur, causis, vel recepturus esset regnum vel
 sine omni deinceps retractatione amissurus³. Legatis
 mandata perferentibus ille, dissimulatis mediocriter his 25
 quae animo agitabat, respondit se post acceptum regnum
 hac primum vice^k Italiam intrasse et ideo multis nunc
 et magnis rei publicae negociis implicitum non posse
 tam cito infectis rebus provincia excedere, quia, si id
 faciat, Italos, quos longo tempore anxia adventus sui 30
 expectatione suspendisset, gravissime^l offendat. Pre-
 terea^m diem conventui habendo statutum e vicino immi-
 nere, seque tam brevibus induciis tanta terrarum spacia
 nulla equorum celeritate posse transcurrere, etiamsi nul-

a) rhomam B 1^a manu 2. semper fere; cf. supra p. 300, n. c. b) spēs (species) B 1^a. 35
 c) Foreheim A 1. B 2 h. l. d) Theuton. B 2. e) et B 1. 2. f) sic omnes, ut Lamp.
 negligentius scripississe videtur. Sententia integra foret, si supplevisset purgaturus ante
 resp. g) et apud Deum om. B 1. 2. h) syn. A 1. B 1^a. 2. i) ea B 2. k) in add.,
 sed del. B 1^b. l) grauisse B 1^b. m) Pretere B 1^b.

1) Carpineti et Bibianelli et Bondeni. 2) Qui non cardinalis episco- 40
 pus, sed diaconus fuit; cf. Paul. Bernried. c. 89. 3) Haec omnia et
 sequentia Lamp. commentus est. Non ut rex ad conventum Forchhei-
 mensem iret, papa postulavit, sed ut ipsi securitatem faceret, ut papae
 transitum ad partes Teutonicas concederet. Quod rex non concessisse
 dicitur. Cf. Paul. Bernried. c. 89. 90.

lis extrinsecus retardetur^a impedimentis. In haec verba^{1077.}
legatos dimisit. (Mart. in.)

Papa certior iam factus de immutatione animi eius
^{p. 263.} et caeteris rebus, quas ad eum iam pridem fama detu-
 5 lerat, misit protinus Bernhardum^b abbatem de Massilia,
 virum eximiae conversationis et multarum in Christo
 virtutum, item alium Bernhardum^b cardinalem diaco-
 num sanctae Romanae aeccliesiae¹, ut principibus Teu-
 10 tonici^c regni, qui, ut supra dictum est, III. Idus Marcii^d
 Forechein conventuri erant, occurrerent eosque per ordi-
 nem ea quae gesta^e erant edocerent; se iuxta placitum
 dedita opera enisum fuisse, ut die et loco statuto com-
 15 munitibus sanctae aeccliesiae utilitatibus tractandis presto
 esset, sed^f domni^g Heinrici diligentia ita circumven-
 tum, ita omnes, per quas transitus esse potuisset, itine-
 rum angustias preoccupatas, ut nec tuto in Germaniam
 progredi nec tuto Romam regredi valeat². Proinde mo-
 nere eos, ut suis interim rebus et regno Francorum,
 quod diu iam unius hominis puerili levitate vexetur,
 20 quaquā possint ratione moderentur³, donec, si Deus
 velit, adempta itineris difficultate, ipse venire et collatis
 in medium consiliis, quid utilitati, quid honestati om-
 nium, quid paci ecclesiasticae expediat, secundum eccle-
 siasticas leges decernere possit^h.

25 Nos more inertis poetae extremo iam in opere lan-
 guescentes ingentisque materiae mole superati⁴ in lon-

a) retardaretur B 1b. b) Bernardum A 1. c) Theuton. B 2. d) in add. B 1a.
 e) sunt add., sed del. B 1a. f) se B 1a. g) domini A 1, B 1a. h) etc add. B 1b.

1) *Hi prius in Germaniam missi sunt, quam Gregorius antea memo-*
 30 *ratus ad regem proficisceretur. Cf. Paul. Bernried. c. 88. 89; Giesebrecht*
III, p. 1153. 2) *In epistola ad praedictos legatos Reg. IV, 23. data*
a. 1077. Maii 31. dicit Gregorius minime se a rege impeditum esse,
quominus in Germaniam proficisceretur, sed proficisci nequivisse. 3) *Nec*
talia papam principibus mandasse ex eius epistolis Reg. IV, 23. 24.
 35 *VIII, 51. patet, quibus Lamp. quidem indicare voluit concessam esse*
principibus licentiam alterius eligendi regis. Vide quae Berthold. (Ann.
S. Blasii) p. 292. de iis quae a legatis dictis in conventu Forchheimensi
acta sint optime et verissime exponit et Paul. Bernried. c. 88. Qui qui-
 40 *dem legati magis quam papa voluit electionem Rudolphi promorisse viden-*
tur (Bruno c. 91). Sane intelligis hoc loco, qua astutia haec Lamp.
composuerit, qua malitia omnia in odium regis converterit. 4) *Ut*
B. Simson monuit 'N. Archiv' II, p. 449 sq., Lamp. haec verba sumpsit
ex Sulp. Severi Vitae Martini c. 26: Sed iam finem liber postulat,

gum satis, ut videtur, protracto volumini hic tandem finem imponimus, ut, si cui forte post nos ad describendam^a reliquam partem huius historiae^b manum mittere libuerit, ab electione Rūdolfi^c regis congruum scribendi exordium faciat.

5

a) describendum *B 1^a*; scribendum *B 1^b*. b) hystorie *B 2*. c) Rudolphi *A 1*, *B 1^b*.

. . . . sed quia nos ut inertes poetae extremo in opere neclegentes, victi materiae mole succumbimus. *Cf. clausulam epist. II, eiusdem: Mihi tamen haec fuit ratio sermonem istum longius proferendi; Dial. II, c. 14: cogebat hucusque protractum finire sermonem.*

10

VITA LULLI
ARCHIEPISCOPI MOGONTIACENSIS
AUCT. LAMPERTO.

ARCHIE

INCIPIT^a VITA SANCTI^b LULLI EPISCOPI^c.

7. 21. 1. ^d Lullus aput Anglos Saxones haut obscuro, ut^e
fertur, loco^f editus est¹, genere nobilis, fide tamen longe
futurus nobilior. Operante siquidem in eo Spiritus sancti
5 gratia, cum lacte carnis lac sugebat divinê caritatis iam-
que in tenero lactentis^g infantiae trunco pulcherrimos
136. quosdam bonae indolis flores^h *preferebat^h. Nequaquam
enim pro consuetudine huius aetatis nugis ac¹ lasciviae
animum induxit^k, sed^l statim ab tenero, ut aiunt²,
10 ungue totum se festivae spei tyro militiae Christi de-
vovit. Denique cum septimum aetatis annum attigisset^m,
in monasterium se contulit³ ibique multosⁿ annos cunctis
ornatus virtutibus exegit. Erat ei affluens sanctarum
scripturarum scientia, qua nequaquam abutebatur in
15 superbiam, sed verba vertens in opera, scientiam quae
inflat caritate quae aedificat^o temperabat, et quo litteris
instructor, eô in bonis operibus erat frequentior. Corpus

cf. Esth. 16, 2.
Iob 24, 23.

cf. 1. Cor. 8, 1.

a) inscriptionem habent 1^a. b. 2^a. b; Inc. om. 1^a. b; Vita Lulli episcopi manu saec. XIV. scripta 1. b) beati 2^a. c) archiepiscopi 1^a. 2^b; sancte Mogontiacensis ecclesie 20 add. 2^b. d) numeri capitulum desunt in omnibus codd. e) ut fertur om. 2^a. f) ed. est loco 1^a. b. g) lactantis 2^a. h) cod. 1 ubique fere ꝑ, bis vero pre habet. i) aut 2^a. k) addixit 2^a. b, quod Lamp. in exemplari 2 scripsisse videtur. l) cod. 1 ubique ꝑ. m) superscr. 1. n) a. m. 1^b. o) edificabat 2^a.

1) Quod quidem se nescivisse Lamp. ipse profitetur; satis tamen proba-
25 bile est cum ex ipsa vita Lulli, tum quia Cincheardus episcopus Wintoni-
ensis se eius cognatum dixerit, Bonif. epist. nr. 114, Epist. III, p. 402.
Ex Anglis Saxonibus ortum esse Lullum auctor in Othloni Vita S. Bonif.
I, c. 25 (Jaffé, Bibl. III, p. 490) legit. Reliqua capituli 1. omnia com-
menta sunt. 2) Scil. Horatius, Carm. III, 6, 24; cf. supra p. 277,
30 n. 4. et locum Inst. Hercehd. citatum a P. Lungio in Chron. Citiz.,
Pistorius - Struve, SS. I, p. 1129 (infra p. 350). 3) Quod auctor non
scivisse, sed coniecisse videtur. Revera autem Lullum puerum in mona-
sterio educatum esse testatur epistola, quam ignotus monachus ad eum
dedit, Epist. Bonif. nr. 135, Epist. III, p. 421: ad memoriam reducas
35 antiquam amicitiam nostram, qui inter nos habuimus in Maldubia civi-
tate (Malmesbury), quando Eaba abbas in amabile caritate nutritiv te.
Et hoc signum recorder, quod pro nomine vocavit te Lytel (Parvum).

cf.
Math. 12, 34.

suum quotidianis pene ieiuniis in servitatem redigebat¹ atque, ut naturalem carnis fervorem restringeret^a, nihil^b pensi habebat, quibus erumnis exteriorem hominem afficeret. Sermo eius sapientiae^c sale conditus erat, semperque in dicendo miram^d mansuetudinem atque humilitatem redolebat^e. Loquens enim ex abundantia cordis sui vas Spiritus sancti aliud non poterat eructare quam quo plenum erat mel caritatis et oleum laeticiae spiritualis. Sola haec ei^f esse solebat^g inter fratres sermonis materia, quam incerta et brevis aevi sit vita^h mortalium², quam cito emarcescant flores secularis gloriae; felicem fore et omni laude predicandam antiquorum patrum memoriam, qui vitae carnalis^h spurcicias immaculato calle transissent, qui, triumphato hoste antiquo, tranquilla iamⁱ pace et Dei fruerentur contubernio; 15 hos imitandos fore, ad horum consortia animo suspirandum, conversatione currendum, summis viribus enitendum esse. Huiusmodi verbis quotidie et se, ne circa propositum languesceret, incitabat et fratribus suis non modicum^k divini amoris fomitem ministrabat. 20

2. Eodem tempore in Gallia Mogontiacensem archiepiscopatum administrabat vir¹ probatae per omnia fidei et magnarum in Christo virtutum *Bonifacius^m, qui^{*f.} ex hisdemⁿ Britanniae^o partibus propter Deum peregre profectus fuerat^p et predictum virum consanguinitatis²⁵ linea proxime attingebat³. Hic⁴ regimen pontificale ingressus^d reperit per totam pene Galliam⁵ in aliis quidem locis plurimas pristinae gentilitatis feces resedis-

a) restingeret 1^b; restingeret *corr.* restingeret 2^b; extingueret 2^a. b) 1 abscessum 1. c) om. 2^b. d) mira mansuetudine a, humilitate 2^a. e) sic 2^a.^b, quod 30 *Lamp.* in *exemplari* 2 *correcisse* patet; reddebat 1. 1^a.^b. f) esse ei 2^a. g) sic 1^a.^b, 2^a.^b; inter fr. sol. 1, ubi litterae ordinem mutandum esse indicantes non apparent. h) om. 2^a. i) i. p. et D. in loco raso 1. k) suis inmodicum 2^a. l) prout 2^b. m) bonifacius 2^b *semper*, 2^a *hoc loco, infra semper fere Bonifatius, semel Bonifatius*. n) eisdem 2^a. o) Hibernie, *superscr.* britanniæ 1 (*et ita* 1^a.^b), *quod manus saec. XV. 35 superflinens mutavit in britanniis; britannie* 2^a.^b; *ed. Lovan. h. l. et infra p. 309, n. b priorem lectionem Hiberniae, Hiberniam exhibet.* p) erat 1^a.^b. q) *superscr.* 1.

1) *Cf. idem supra p. 243, l. 23. de Annone.* 2) *Cf. Sallust. Iug. c. 1: queritur de natura sua genus humanum, quod imbecilla atque aevi brevis; Horat. Sat. II, 6, 97: Vive memor, quam sis aevi brevis.* 40 3) *Huius consanguinitatis nullum antiquius testimonium habemus. Et huic nulla fides. Nota praesertim ne in epitaphio quidem Lulli, infra p. 355, ubi: Post sibi me iunxit doctor Bonifacius almus, eum consanguineum Bonifatii dictum esse.* 4) *Sequentia usque ad finem cap. 2. ex Othloni V. S. Bonif. I, c. 22. 23. 25. (Willib. c. 4) et Ruodolfi Vita S. Leobae c. 9, a Lamp. vero aucta extractaque.* 5) *Eadem vis atque in Lamperti Annalibus huic voci etiam in hoc opere inest.*

in aliis vero fidei calorem superabundante iniquitate ad *Math. 24, 12.*
 purum refrixisse. In inensum ergo cernens messem
 exerevisse^a dominicam, tempora vero illa magnam pati *ib. 9, 37.*
 operariorum penuriam, remisit in Britanniam^b et^c mul-
 5 tos, quorum spectatam habebat fidem, et exuperans^d
 tam facundiae quam scientiae spiritualis flumen exinde
 in opus evangelii evocavit. Nonnullas etiam feminas
 ascivit ad instituendam in Galliis castitatis ac pudicitiae
 scolam. Quarum pleraeque ab utero matris se propter
 10 regna caelorum castraverant sub professione virginitatis^e,
 pleraeque thorum coniugalem^f expertae, secundam
 post virginitatis naufragium tabulam, viduitatem amplectebantur^g.
 Inter has erat et^h matertera beati Lulli,
 15 virilis admodumⁱ animi et masculae virtutis femina,
 nomine Cunihilt^k cum filia sua^l, quae, excepto virginitatis
 privilegio, scientia quoque et morum gravitate matrem
 equabat. Quae in Turingia [in¹] monasteriis feminarum
 prelatæ vitam magnis virtutibus claram exege-
 runt multosque adprime in seculo florentes tam viros
 20 quam feminas ad emulationem instituti sui^m excitaverunt.

3. Igitur postquamⁿ celebris per Britanniam^b
 rumor percrebuit^o de feliciter rebus^p gestis beati Bonifacii,
 sancto Lullo adhuc in monasterio constituto, cum^q
 25 iam diaconus esset ordinatus², nobilis ^aquedam^r flamma
 exarsit in pectore, ut viro Dei tam necessaria occupatione
 perfuncto opem ferret nec in tanto necessitatis articulo
 castris Dei se subtraheret. Indignum scilicet nec rationibus
 suis satis honestum fore arbitrabatur, ut
 30 peregrinationem hanc difficilem et arduam duceret^s,

a) dom. excr. 2^a. b) hiberniam, *superscr.* britanniam 1, et ita 1^a-b, 2^a-b (britann. 1^a, 2^a-b; *infra* l. 22, britann. 1^b, 2^b). c) om. 1^a-b. d) exuberans 1^b, 2^a-b, ut *Lamp.* in exemplari 2 *scripsisse videtur.* e) castitatis *del.* et *superscr.* virginitatis 1, et sic 1^a-b, 2^a-b. f) maritalem 2^a. g) amplectabantur 2^a. h) om. 2^b. i) adu. 35 — femina om. 2^a. k) Chunihilt 1^a-b. l) *deest* 2^a-b, *quam vocem Lamp.* in exemplari 2 *delevisse patet.* m) om. 2^a. n) opus quam 2^a. o) percrepuit 2^a. p) gestis rebus 2^a-b. q) cum — ordinatus *superscr.* 1; *desunt ed. Lavan.* r) iam 2^a. s) sic 1^a-b, 2^a-b; in 1 *deletum manu saec. XV, quae superscr. abnueret.*

1) *Berthgît ab Othlono c. 25, dicta (Jaffé p. 490).* 2) *Verba (cum — ordinatus) post suppleta num vera sint, haud constat. In epistola quidem, quam Lullus cum duobus fratribus ad Cuneburgem abbatissam dedit paulo postquam in Germaniam transiit (inter Bonif. nr. 49, l. l. p. 297 sq.), nullum sibi nomen dignitatis clericulis asscribit, in aliis nr. 70—72, iam diaconus dicitur. Reliqua capitum 3, et 4, fere omnia 45 ex mera coniectura scripsit Lamp., cum apud Othlonum I, c. 25, nihil legerit nisi Lullum a S. Bonifatio in Germaniam ascitum esse.*

quam totiens infirmior sexus^a femina usurpasset. Paucis itaque diebus deliberatione secum habita, patrem monasterii¹ adiit eique quid animo agigaret aperuit. A quo multis modis temptatus, cum nulla^b arte, nullis verborum blanditiis deduci posset a sententia, valem faciens⁵ fratribus, iter adgressus est, cunctis eum flendo prosequentibus et tam audaci cepto felicem exitum imprecantibus². Profectus est itaque festinanter, Deum habens^{7. 22.} itineris socium et omnium quae proficiscenti obstitissent propulsorem, et post multos terra^c marique¹⁰ labores tandem intravit Germaniam. Tum temporis summam rerum in Gallias tenebat Carolus^d [maior^e domus regni Francorum]³, vir incertum est fide an armis prestantior. [Hic^f enim⁶ est Karolus senior, qui inter cetera, quae egregie ac^h fortiter fecit, cum Sarracenis,¹⁵ qui in Galliasⁱ irruptionem fecerant, bis conflixit et eorum copias duobus preliis ita attrivit, ut, alias CCCLXXV^k milibus, alias pene totidem milibus cesis⁴, pauci¹ qui superfuerant vix et aegre in Hispaniam, unde eruperant, se recipere⁵.]²⁰

4. Itaque^m cum sanctusⁿ Lullus se beato Bonifacio presentasset, gratissimum eius^o habuit adventum, non tantum in^p eo veneratus iura propinquitatis, qua ei, sicut est^p predictum⁶, familiariter accedebat, quantum

a) sexu fem. usurparet 2^a. b) n. a. om. 2^a. c) terrę marisque laboresque 1^a. b. 2^a.
 d) ten. Car. vir ine in loco raso 1; Karol. semper 1^a. b. 2^a. b. e) uncis inclusa in cod. 2^a. b leguntur, desunt 1. 1^a. b. f) uncis inclusa in cod. 2^a. b leguntur, desunt 1. 1^a. b, sed in 1 post prestantior hoc signum ff. exstat, haud dubie ad ea quae in 2 addita sunt spectans, ut in sequentibus additamentis notatur. g) est enim 2^b. h) a post corr. ac 2^b.
 i) gallia inrupt. 2^a. k) trecentis septuaginta quinque 2^a. l) paucis 2^b. m) Dein 30 del. et superscr. vel Itaque 1, et ita 1^a. b. 2^a; Igitur 2^b. n) .s. Lullus superscr. 1.
 o) hab. eius 2^a. p) in eo superscr. 1. q) pred. est 2^a.

1) Eabam; cf. p. 307, n. 3. 2) Eadem fere Willibaldus c. 4, 11. et Othlonus I, 4. de Bonifatio ex Anglia egresso dicunt, quos Lamp. hoc loco imitatus est, ut Dieffenbacher, Diss. p. 19. recte adnotavit. 3) Eadem 35 verba (maior domus regni Francorum) Lamp. in Ann. a. 741, supra p. 12, Ann. Hersfeldensium exemplari a se exscripto inseruit. Lullum tempore Karoli Martelli in Germaniam venisse probabile est, certius dici nequit. Ex epitaphio eius, infra p. 355, apparet eum ex Anglia ad patres Romanos, postea demum ad Bonifatium profectum esse. 40
 4) Numero praecedente ex Reginonis Chron. assumpto, haec (pene — cesis) Lamp. ex eius verbis sicut et prius maxima caede prostravit nimis temere effecit, qui et pauci — aegre suo arbitratu adiecit. 5) Haec ex Einhardi V. Karoli c. 2. et Reginonis Chron., SS. R. G. p. 36 sq., composita sunt. 6) C. 2. Lamp. hoc loco Vitae Leobae c. 10. imitatus 45 videtur esse, ubi Ruodolfus eadem fere de Leoba ad Bonifatium adveniente dicit, ut Dieffenbacher, Diss. p. 14. monuit. Cf. etiam Vit. Wigberti auct. Lupo c. 4, SS. XV, 1, p. 39.

fidei fervorem^a, ingenii acumen, affluentissimam sanctarum scripturarum scientiam, de quibus rebus iam pridem ad eum fama detulêrat. Cumque aliquantis diebus^b eum apud se retinisset et ex convictu domestico certiora iam cepisset experimenta conversationis eius et flagrantis in Deum animi, vir acris ingenii et verum caeli animal plenum oculis ante et retro intellexit hunc divinitus in Gallias destinatum, ut sibi iam in decrepitam aetatem vergenti onus pastoralis curae allevaret. [Invitum^c igitur eum ad gradum presbiterii^d promovit¹.] Alios tamen^e, quos habere poterat, industrios verbi ministros circumquaque ad evangelizandum gentibus rēgnum Dei transmisit. Hunc assidue^f secum habuit et per omnia familiare sibi contubernium pre-
 15 stare voluit, quatenus suo specialius institueretur exemplo et iam nunc usu addiceret, quam strēnnue domo^g Dei preesse deberet².

5. Multis diēbus post haec evolutis, cum vir^h Dei Bonifacius iamⁱ supremam aetatem ageret et debilitate corporis fractus non posset diucius sinodos frequentare et caetera pontificalis officii munia explere, incidit ei in animum, ut in Fresiam iret et gentilis populi barbariem gladio spiritus, quod est verbum Dei, debellaret³. Ante
 20 quidem idem opus^k attemptaverat, sed efferata natio et parum a bestiali sēvicia distans non leviter ferebat extorqueri sibi diu inolitam consuetudinem idolatriae nec leve Christi iugum sustinere^l poterat, quae pro impetu animae^m petulantis passim in omnes se libidines transfundere consueverat. Unde vir Dei necēssitati ceden-
 25 dum ratus recesserat et vitam suam adhuc per multa

a) ardorem del. et superscr. fervorem 1, et ita 1^a.b, 2^a.b. b) eum d, 2^a. c) unciis inclusa in cod. 2^a.b leguntur, desunt 1, 1^a.b, sed in 1 post allevaret hoc signum b positum ad haec addenda spectat. d) presbiterii 2^b. e) Unde alios, Unde del. et tam superscr. 1; ut editum 1^a.b, 2^a.b. f) assidue 2^a. g) sic 2^a.b; domo post (?) superscr. 35 ui 1; domni 1^a.b. h) dei vir 2^b. i) supr. iam, litteris b, a, ut videtur, superscriptis corr. i, s., sed litterae a, b erasae; i, s, 1^a.b, 2^a.b. k) quidem tempus 2^a. l) n non add., sed expunctum 1. m) animi 2^a.

1) Haec ut verba c. 3: cum — ordinatus esset ab auctore ipso esse suppleta patet. — Lullum revera a Bonifatio presbyterum consecratum esse
 40 ex epistolis Bonifatianis nr. 70—72. 85—87, l. l. p. 337 sqq. 367 sqq., cognosci potest. 2) Haec effecta sunt ex verbis Willibaldi c. 10, 32, SS. II, p. 348: Lul, summ ingeniosae indolis discipulum, . . . qui et fidelis in Domino comes peregrinationis eius erat et testis utrobique passionis et consolationis. 3) Haec ex Willibaldi V. Bonif. c. 10, 32
 45 (infirmirate corporis gravatus synodalia conciliorum conventicula per omnia adire non poterat, quae apud Othlonum non leguntur). 11. 33.

aeclesiae profuturam furentibus et manum sibi iamiam^a inferre volentibus subtraxerat¹. Nunc autem, cum vite
cf. 2. Tim. 4, 7. cursum consummasset et in ipso, ut ita dicam, vitae caelestis portu navigaret, ceptum, a quo^b eum difficultas reiecerat, mente promptissima repetivit, edoctus a Spi-⁵ritu sancto, quod humanis rebus eximendus esset per martirium², quod solum perfectionis eius cumulo aberat, et ad quod ab ineunte aetate votis omnibus suspiraverat^c. [Eo^{*} iam tempore Karolus maior domus regni Francorum vita excesserat, et Pippinus regni curam solus¹⁰ agebat. Duos siquidem filios suos Pippinum et Karlo-
 741. mannum Karolus heredes^{*} instituerat. Sed cum per ali-^{*p. 138.}quot^d annos pari iure et communicato principatu publica negotia curassent, Karlomannus seculo renuntians, reliquam sibi aetatem procul a re publica habendam de-¹⁵crevit³, et sanctae conversationis habitu suscepto, primum Romae in monte Soracte⁴, deinde^e in Samnio provincia, in castro Cassino a cunctis seculi occupationibus^f feriabatur. Porro Hildericus rex usque ad id temporis^g regium nomen et regiae dignitatis¹ inane quoddam si-²⁰mulacrum^h referebat, quod ei a patribus per cunctam familiae suae seriem hereditario iure obvenerat. Ceterum administratio totius regni et omnium rerum quae bello vel paci usui forent dispositio penes maiorem do-
 751. mus erat¹. Sed Hildericus iussu Zacharie Romani ponti-²⁵ficis regni solio deturbatus atque in monasterium retrusus est, et Pippinus, qui more omnium retro maiorum suorum maior domus vel prefectus palatii ante vocaba-

*) *Uncis inclusa in cod. 2^{a. b} leguntur, desunt 1. 1^{a. b}, pro quibus 1 tantum habuit: Quapropter adito rege Pipino, 30 sed haec deleta sunt (desunt 1^{a. b}), ubi hoc signum ¶ ante Quapropter scriptum ad additamentum illud, quod in 2^{a. b} legitur, spectat.*

a) alterum iam superscr. 1. b) quo eum diffi in loco raso, ubi antea alia scripta erant 1. c) suspirat 2^a. d) aliquod 2^b. e) post superscr. 2^b. f) ocupat. 2^b. 35
 g) tempus 2^b. h) simulacrum 2^a semper. i) erant 2^a.

1) *Haec ex Willibaldi verbis c. 11, 33: Fresiam olim corpore, non quidem mente omissam, auctor effinxisse videtur, qui minus attente legit, quae ille c. 4. 5. et Othlonus I, 5. 10. 11. de duobus in Fresiam itineribus retulerunt.* 2) *Haec ex Willib. c. 11, 33.* 3) *Cf. Sall. Cat. c. 4: et 40 mihi reliquam aetatem a re publica procul habendam decrevi; Jug. c. 4. eadem fere. Cf. 'N. Archiv' IX, p. 315.* 4) *Falso Lamp. conclusit ex Einhardi verbis c. 2. Soractem in ipsa urbe Roma situm esse.*

tur, eiusdem pontificis auctoritate^a rex declaratus et totius populi pronissimo favore rex appellatus est; sicque et nomen regium et cuncta regiae dignitatis insignia ab Hilderico ad Pippinum eiusque posteros concessere^{b. 1.}

5 Beatus ergo Bonifatius, adito Pipino^c rege, qui, ut dictum est, iam solus rerum potiebatur], cum² frequens

*p. 138. adesset multitudo *principum tocius regni³, quid mente^{c. 754.} instituisset, exposuit, omnes in commune consulere rogavit, ne quid detrimenti caperet aecclesia Dei; se^d

10 quidem quo Dominus vocaret pergere, Deum vero pro

*f. 22. se nitentibus *nusquam abfuturum^e; idcirco confisi de eius adiutorio operam darent, ne denuo repullularent^f spuria^g vitulamina gentilitatis, quae ipse succiderat, neu

cf. Sap. 4, 3. bono semini, quod ipse seminaverat in agro dominico, Math. 13, 25.

15 zizania superseminaret inimicus homo. Post haec verba beatum Lullum manu apprehensum in medium deduxit et respiciens ad multitudinem quae circumstabat: 'En', inquit, 'habetis virum mea sententia dignum, cui meorum studiorum et meorum pro Christo certaminum hereditatem delegare possim. Hic mihi affinitate carnis iunctus, sed vinculo^h spiritus multo est coniunctior, pro eo quod mecum conversatus multo temporeⁱ certum et evidens mihi dederit spectaculum sanctitatis suae et optime secundum^k euvangelicam institutionem conversationis. Unde ego hant dubius^l de vestro assensu, ecce coram Deo et christo eius piissimo rege^m et sanctissimo vestro conventu iniungo ei pontificatum Mogonciacen-

a) om. 2a. b) successere 2a. c) sic 1 h. l. (vide p. 312, n. *); pippino 2a. b. d) si- quidem 2b. e) affut. corr. abfut. 1, et sic 1a. b. 2b; affut. 2a. f) repullarent corr. 30 repullarent 1; repullarent 1b. g) spuricia, eadem manu superscr. vel spuria 2b. h) sp. v. corr. litteris b. a superscriptis v. sp., sed litterae b. a erasae 1; v. sp. 1a. b. 2a. b. i) tēpre 1. k) secundam corr. secundum 1. l) dubiu⁹ 1, et eodem modo saepius us scriptum. m) superscr. 1. 2b.

1) Haec ex Einhardi V. Karoli c. 1—3. et Reginonis, ut videtur, Chronico composuit Lampertus, suo more verbis mutatis. Ex Reginonis Chron. a. 749. 750, SS. R. G. p. 43 sq., vel Ann. Hersfeld. a. 750 (cf. supra p. 14 sq.) didicit Hildericum iussu Zachariae papae depositum esse. 2) Sequens narratio huius capituli ex brevi relatione Othloni l. II (Jaffé p. 502 sq.) ampliata et coniecturis aucta est. 3) Num 40 Lullus in synodo quadam institutus sit, ubi haec celebrata sit, non constat. Solo verba Passionis S. Bonif. c. 7, SS. II, p. 355 sq.; Synodali auctoritate et consensu principis Pippini Lullum Mogontie ordinavit hoc indicant, quae Othlonus mutavit in: cum consensu . . . Pippini necnon episcoporum et abbatum atque canonicorum omniumque 45 procerum ad suam diocesim pertinentium. Cf. Bonif. epist. nr. 93, l. l. p. 380.

sem^a, quem hactenus per me ipsum administrabam^b. Ipse in his quae Dei sunt fungatur vobis^c vice patris, ipse me recessurum corpore, spiritu autem vobiscum semper^d mansurum, tam dignitate referat quam morum similitudine, ut carne^e mortuus in eius quodammodo vivam^d virtutibus'. Tum^f vero in faciem^g regis intendebat^h, quem Dominus unxitⁱ regem super funiculum hereditatis suae: 'Dilige^k hunc virum^l ut patrem, venerare ut Dei angelum, et regi regum, cuius favorem et prouissimam in te voluntatem tot iam^m victoriis experitus es, hanc vicissitudinem redde, ut seruo eius ex animo conlabores in salutem et regimen sanctae aeclesiaeⁿ. Vos etiam, quicumque^o animas vestras Deo vovistis, quicumque^o in sacramenta christianae^p militiae iurastis, communi omnes studio capessite rem publicam Dei^q! Nitimini pro fide catholica et huic viro pro vobis ad mortem decertare parato per omnia prestate operam vestram! Ingens ilico^r clamor attollitur. Tota in sententiam eius turba conspirat. Una omnium efficitur vox digno patri dignissimum obvenisse^m successorem². Ple-²⁰rique illorum nomen eius et vitae institutionem iam ante compererant, eo quod^r palacium beati Bonifacii comes individuus frequentasset et plerumque, illo in aliis occupato, ipse quaedam episcopii negocia vice illius administrasset et per hoc in noticiam omnium fere prin-²⁵cipum incidisset. Porro aliis morum eius integritatem facile astruxerat testimonium beati Bonifacii, cuius verbum non minor fides habebatur, quam si quis^s Dei^t oraculum consulisset. Ita cunctis in commune suffragium ferentibus sanctus Lullus in pontificatum prothrahitur^u ³⁰acerime repugnans et oneri tanto se imparem cum ^{*p. 139.}lacrimarum effusione protestans³. Sed beati Bonifacii

a) moguntiacensem 2^a; mogontiensem 2^b. b) ministrabam 2^b. c) nobis 2^a.
 d) *superscr.* 1. e) carne *corr. radendo* carne 1. f) Tu 2^b. g) ani *add.*, *sed del.* 1; *antem add.* 2^b; in f. om. 1^a. h) intendens 1^a. b. i) *littera* (i?) *add.*, *sed 35 erasa* 1. k) inquit *superscr.* 1^b, *add.* 1^a; inquitens *add.* 2^a. l) *bis scr.*, *alterum del.* 1. m) om. 2^a. n) *eccl.* 1. o) *cumque superscr.* 1. p) mil. chr. *corr.* chr. mil. *litteris* b. a. *superscriptis*, *sed erasis* 1; chr. mil. 1^a. b. 2^a. b. (*post chr. add. eccle.*, *sed del.* 2^a). q) cl. il. *corr.* il. cl. *litteris* b. a. *superscriptis*, *sed erasis* 1; il. cl. 1^a. b. 2^a. b. r) in *add.*, *sed del.* 1. s) in *mag.* *suppl.* 1. t) or. dei *corr.* dei or. *litteris* b. a. 40 *superscriptis*, *sed erasis* 1; dei or. 1^a. b. 2^a. b. u) *ita h. l. et p.* 317, l. 3, *sed prius h post del.* 1; *protrah.* 2^a. b.

1) Cf. *Sallust. Iug. c.* 85: adnitimini mecum et capessite rem publicam; cf. *etiam Cat. c.* 52. 2) *Lamp. hoc loco imitatus est Sulp. Ser. Vitae Martini c.* 9. 3) *Haec quoque ex mera coniectura auctor scripsit.* ⁴⁵
 Cf. *supra p.* 91.

*7. 23. auctoritate oppressus *communi sententiae diu obluctari non potuit¹.

6. Deinde beatus Bonifacius assumpto secum archiepiscopo Lullo Thuringiam^a et Hassiam^b, item cetera⁵ quae inter Rhenum^c et Wiseram^d incoluntur loca peragravit, predia omnia, quae ipse Mogontiacensi aecclesiae^e industria sua adquisierat, ei demonstravit^f. Ipsum etiam cunctis qui^g in his regionibus fama et opibus eminentiores habebantur exquisitissimis^h verbis commendavit, obtestans eos sub invocatione nominis divini, ut ei inⁱ ecclesiastico^k regimine fautores adessent². Demum compositis rebus ex sententia, secretius^l, remotis, ut fertur, omnibus arbitris, eum conveniens³: 'Semper', inquit, 'etiamsi privatus ageres, oportebat te circa religionem attentato ac sollicito animo^m esse, inconcusso pectore pro castris Domini stare, nunquam commodum tuum cultui divino antehabere, postremo summa ope niti, ne quit tibi in divinis rebus subriperetⁿ desidia vel ex lassitudine oborta sacietas. Quanta^o, putas, harum^p rerum²⁰ tibi nunc^q incumbit necessitas, cum positus sis columna in templo Dei^r, et toto^s cubito^t totum pene sanctae^{cf. Apoc. 3, 12.} aecclesiae aedificium tibi videatur inniti? Vide, ne baculum arundineum te inveniat manus innitentium, quem^u^{cf. Is. 36, 6.} in partem quamlibet pro libidine sua inflectat aura^{cf. Ezech. 29, 6.} favorum popularium. Convictu meo familiarius caeteris iam diu perfruitus certissime nosti, quod nunquam blan-

a) turingiam 2^a, ut infra 1; turingam 1^b. b) asiam 1^b, 2^a. c) renum corr. rhenum 1; renum 2^a, b. d) wisaram 2^b; wisarum 2^a. e) gelig 1. f) ei demonstravit (sic) e corr. in loco raso minus perspicuum 1, ubi corrector s. XV, eidem ministravit 30 superscr. g) quo 2^a. h) ita 1^a, b, 2^a, b; ssimis a correctore s. XV. (qui superscr. exquisitis) deleta iam legi nequeunt 1. i) om. 2^a. k) ecclesiastico 1. l) secretius, superscr. t 1. m) e corr. et iterum superscr., quia corrigendo minus perspicuum factum 1. n) subriperere, et in mary. eadem manu suppl. valeat 1^a. o) ergo add. 1^a. p) r. h. 2^a. q) superscr. 1; inc. nunc 2^b. r) dñi 2^a. s) totū 2^a. t) cubitu 1^a, b, 2^b. u) cum 2^b.

35 1) *Lamp. nescivit Lullum aliquanto tempore Bonifatii chorepiscopum fuisse. Cf. Bonif. epist. nr. 93, l. l. p. 380; Dronke, Codex dipl. Fuld. nr. 5, p. 4.* 2) *Haec ex verbis Othloni l. II (Jaffé p. 503): (Bonifacius Lullum) cunctis . . . commendavit . . . ut ipsi tamquam patri obedi- rent et adiutores ei in omnibus necessitatibus existerent. Deinde profectus ad eos qui in Thuringia et qui circa Renum habitabant, eadem facie- bat, atque fortasse ex Passione s. Bonif. c. 8, SS. II, p. 356 (Jaffé, Bibl. III, p. 477): (Bonifacius) Lullum . . . secum primitus ad Thuringeam deduxit et omnibus in illa regione nobilibus eum commendavit, uti fidei katho- licae astipulatores ei assisterent; ex qua Othlonus illa sua sumpsit.* 45 *Verba predia — demonstravit auctor ex coniectura addidit. 3) Reli- qua huius capituli ex Othloni l. II. et Vita Leobae c. 17, 11. composita et conficta sunt.*

dicis aut terrore principum infractus loco cesserim nec in causa Dei aliquando personam acceperim. Unde tibi relinquo aecclesiam Deo propicio et mēo post Deum studio florentissimam. Tu^a ecce coram Deo et sanctis angelis eius iureiurando a me obstrictus operam da, ne tantus labor meus incassum effluat, ne tua segnicies corrumpat meas felices pro Christo victorias, ne vinea

cf. Is. 5, 2, 4.

dominica incultu viciata^b post uvas degeneret in labruscas. Proclivis est vita mortalium a virtutibus ad vicia, et idcirco, nisi attentius agas, nisi contra fluminis ictum pressius oblucteris, brevi post excusso freno a sobrietate^c christiana preceps referetur ad pristinae gentilitatis spurcicias. Ego iam vitae presentis stadium

1. Reg. 18, 17.

percurri. Quicquid virium in corpore habui bella dominica preliando detrivi. Nunc licet senectute confectus militare nequeam diucius, absit tamen, ut ab armis Domini missionem petam et tenuem quae^d superest spiritus scintillam inerti ocio tradam. Mortem potius ipsam, ad quam communis me propellit condicio, opto mihi

cf. Jer. 17, 6.

fieri virtutis materiam, ut de salsugine mortalitatis huius completis stipendiis *emigrans imperatori meo, cuius signa ad mortem sum secutus, occurram securius^e. Te autem ecce sub oculis omnia videntis Dei^f obtestor per eam qua^g mortalibus caeteris familiaris es usus benivolentiam meam, ut, ubicumque^h locorum victima Christi

procubuero, corpus meum requiras atque in monasterium, quod in saltu Buchoniaeⁱ secus Fuldam fluvium mihi statui, delato iusta persolvas. Aecclesiae in eodem loco, cuius ego iam fundamenta ieci, tu extremam manum impone, tuis vel aecclesiae, inmo tuis^k quia aecclesiae, opibus. Fratres ibi propter penuriam rerum communium vitam adhuc apostolicis institutis transi-

1. Cor. 4, 12.

gunt opere manuum victum queritantes. His per omnia opem tuam et favorem ex animo impende atque in grege superstite vivam defuncti pastoris memoriam amplectere, habiturus apud Deum et apud homines gratiam, si orbatis patre filiis strenuum te exhibueris tutorem. Nosti preterea egregium virginitatis decus et nostra memoria unicum in orbe terrarum sanctitatis exemplar, Leobam^l virginem Christi, quae non est contenta intra natalis soli angustias expectare caelestis sponsi nuptias, sed

a) Tum 2^a. b) iniciata 2^b. c) sobrietate *corr.* sobrietate 1. d) sp. scint. que sup. 2^a. e) securus 2^a. f) om. 2^a. g) qua 1. 1^a-b; quam 2^a. h) que *alio atram.* add. 1. i) Buchoniae 2^a. k) om. 1^a-b. l) Lioban 2^a; Liebam 2^b.

meo instinctu Gallias intravit atque in loco cui nomen est^a Biscofesheim^b prelata monasterio feminarum ad thalamum Christi magnos post se thrahit greges nobilium feminarum. Non etiam te fugit, quod hanc^a propter^c morum eius predicandam puritatem unice^c semper dilexerim, et cum plerumque aliarum feminarum verecunde soleam oculos declinare, huic^c apud me primum familiaritatis locum concesserim. Quapropter gratum mihi^a feceris, cum decurso vitae spacio nature concesserit, si eam in eodem mecum sepulchro sepelias^{d.1}, ut dulcissima inter se nomina nec^c mortis dividat^f violentia^g. Postquam igitur dicendi finem fecit et miles veteranus multorumque^h stipendiorum rudem Christi tyronem de singulis ad unguemⁱ instruxit, sicut instituerat, ad Fresiam contendit, assumptis secum quos ad tale iter idoneos arbitrabatur.

*p. 140. *7. At^{k.2} beatus Lullus, videns totas rerum habenas suo iuri cessisse, nequaquam more humano efferri cepit per insolentiam, sed reputans secum, quam arduo ac difficili negotio manum iniecisset, toto animi^l conatu operi ecclesiastico se accinxit^m. Omnes intra suam diocesim sitas aecclesias ac monasteria visitavit, qualiter in singulis locis divinarum rerum studium vigeret, attendit, ne quid in gregem dominicum inimici sevientis astucia^{cf. Act. 20, 28.} se inscio presumeret, observavit; quos equitatis tramitem invenerat excessisse revocavit. Obstinatis in faciem^{cf. Gal. 2, 11.} restitit et impudentem superborum principum frontem pontificali auctoritate refregit. Quos vero cultui divino deditosⁿ et circa religionem ferventes repperisset, tota circa hos paterni affectus^o viscera explicabat³. His propter pontificalis cathedrae^p fascies et nomen regibus etiam venerandum nequaquam se referebat, sed horum se servum gloriabatur, his ad solvendam corrigiam cal-

a) om. 2^a. b) biscofesheim, littera erasa 1; biscopshesheim 2^b; bisopshesheim 2^a.
 35 c) huc 2^a. d) sepelias 2^b. e) ū (non) del. et superscr. nec 1, et ita 1^a.b. 2^a.b. f) in marg. suppl. 1. g) sententia del. et eadem manu superscr. violentia 1, et ita 1^a.b. 2^a.b. h) que superscr. 1. i) ad un e corr. in loco raso, nem superscr. 1; de sing. ad n, om. 2^a. k) in marg. cap 1, et ideo norum caput incipit 1^a.b. ubi Et cum magna rubra littera initiali. l) annisu del. et superscr. animi 1, et ita 1^a.b. 2^a.b. m) superscr.,
 40 eadem voce minus perspicue scripta in linea del. 1. n) dit e corr. 1. o) affect⁹ 1.
 p) eatherę corr. cathedrę 1; kathedrę 1^a.b.

1) Ruodolfus, V. S. Leobae c. 17. Bonifatium hoc Lullo et monachis Fuldensibus praecepisse scribit. 2) Hoc toto capite excurrens in communes locos et pias cantilenas, imitatus Sulp. Sev. Vitae Mart. c. 10, nulla certa rerum cognitione auctor nititur. 3) Ut supra p. 245. Annonis, ita hoc loco Lulli erga pios monachos devotionem Lamp. laudat

- ciamenti eorum imparem^a se fatebatur. Verbis tamen blandis et paternae dilectionis melle conditis exhortabatur eos, ut regiam viam, quam^b ingressi fuissent, infatigabili studio tererent^c nec aliquando sacietate capti pedem ab incepto suspenderent. Cuius infirmitas ad languorem illum non impulit? Cuius scandalum non ussit? *Cuius prosperitas illi leticiam non indixit^d? *f. 24. Cuius calamitas non in eius redundavit miseriam?¹
1. Cor. 9, 22. Omnibus postremo^e omnia factus, ita mirum in modum singulis morem gerebat, ut omnium, licet aetate, sexu, vita dissidentium, pari concordia in eum studia flagrant. Sicque liberalis eius sêdulitas tam Deo quam sibi animos popularium brevi conciliaverat, ut omnes in religionem devoti et in eius favorem quam maxime proni efficerentur, atque vulnus mêroris, qui^f ob decessum beati Bonifacii plerosque invaserat, cito propter tam egregium successorem in cicatricem occalluisset^g. Neque vero tam felicibus eventis^h suis ipse lascivius applaudebat aut propter ambiciosam pompam aurae popularis ipse sibi ullius delicti vel ignaviae gratiam faciebat, metuens cum apostolo, ne forte, cum aliisⁱ predicasset, ipse reprobis efficeretur. Idecirco nihil sibi de priorik parcitate cibi ac potus, nihil de laborê vigiliarum, nihil de contemptu^l rei familiaris, nihil de pristina morum ac vitae tocius temperantia remittebat. Oblitus magis posteriora, toto annisu extendebat se in anteriora, anxie inhians bravio supernae remunerationis. Cum caeteros iam pridem fide ac pietate superasset, atrox cum animo suo certamen gerebat, ut se ipsum quoque superaret atque in dies se ipso religiosior atque in studio morum^m provecior haberetur.
755. 8.ⁿ Aliquantum² iam^o temporis post abscessum beati Bonifacii fluxerat. Et ipsê in curte regia Inghilnheim^{p. 3} morabatur, constituto ibidem rege Pippino, apud

Philipp.
3, 13, 11.

a) se imp. 2^a. b) q. i. iterum alia manu, ut videtur, superscr., cum in linea minus per-
spicue scripta essent, 1. c) tenerent 2^a. d) induxit 2^a. e) p^ostremo, saepius post, ita
scriptum 1. f) sic 2^a. b. g) (qui) corr. q (quod) 1, et ita 1^a. b. g) occalluisset 1. 2^a,
corr. occallisset 1. h) eventibus 1^a. b. i) illis 2^b. k) sic 2^a. b; priorum 1. 1^a. b.
l) conceptui (i expunct.) 2^a. m) in loco raso 1. n) in marg. cap 1; novum cap.
incipit 1^a. b. o) interea del. et superscr. iam 1, et ita 1^a. b. 2^a. b. p) ingelheim, 40
superscr. hilenheim 1; in hilenheim 1^a; in hilenhen 1^b; hingelnheim 2^a; hilenheim 2^b.

1) *Imitatus est Sulp. Ser. Epist. II: Quo enim ille dolente non doluit? quo scandalizante non ustus est? quo pereunte non genuit?* 2) *C. 8 — 10. traditione Hersfeldensi inniti videntur, cum nemo antea similia retulerit, nisi prorsus commenticia sunt.* 3) *Recentiorem formam 45*

quem frequens adesse solebat. Nam gratissime consiliis⁷⁵⁵.
 eius utebatur et precipua quaeque regni^a negotia illius
 nutu administrabat^b — tanta viro vis ingenii et lati-
 tudo cordis inerat —, ac propterea aegre patiebatur
 5 eum lateri suo usquam^c locorum^d abesse.

9.^e Quadam ergo^f nocte in lecto decubans, cum
 inter vigiliam et adultam quietem prima^g, ut aiunt,
 somni^h nebula oculos eius pressisset, vidit assistere sibi
 beatum Bonifacium stola pontificali ac vestimentis solito
 10 cultioribusⁱ amictum, vultu^k quoque ipso ac veneranda
 canicie quiddam divini splendoris preferentem. Obstu-
 puit protinus^l terrore inopinato percussus atque in eo-
 dem lumina defixus optutu, tacitus, quantum incum-
 bentis formidinis articulus paciebatur, secum tractabat,
 15 ne forte sopor dormiēti more suo vana somniorum
 spectacula preberet. At ille faciem, quam recognosceret,
 familiarius retegens, cum urbana quadam ac festiva
 hilaritate frontem contra intuentis^m oculos explicasset:
 'En', inquit, 'frater dilecte, tempus exigit, ut promissis
 20 tuis fidem facias. Hodie Christo testimonium dicens
 cervicem percussori prebui, hodie triumphali pompa lau-
 reatum me caeli recepit palacium. Nunc ergo memor
 sponsonis, qua te presente Deo obligasti, moras omnes
 abrumpe, resides animae iam triumphantisⁿ exuvias re-
 25 quire easque peregrinis regionibus ereptas, sicut polli-
 citus es, defer in monasterium Fuldense! Non frangat
 te arduum negotium^o, non moveat te iter asperum^p,
 non terreat te barbarae nationis atrox et crudele inge-
 nium; Deo auxilium ferente omnia tibi cedent prospere'.
 30 In haec verba visio pariter cum somno disparuit¹.

a) r. neg. in loco raso 1. b) administbat corr. administrabat 1. c) u-sq. del. q superscr.
 quam 1. d) om. 2^b. e) in marg. cap 1; norion cap. incipit 1^a. b. f) vero 2^b.
 g) prima 1^a. b. h) somnii 2^a. i) cultor. corr. cultior. 1. k) vultū 1. 1^a. b. signo
 compendii eraso corr. vultu 1^a, et ita 2^a. b. l) 1. pr. 1^b. m) oc. int. corr. int. oc.
 35 superscr. litteris b. a. sed erasis 1; int. oc. 1^a. b. 2^a. b. n) triumphatis corr. trium-
 phantis 1. o) om. 2^a. p) arduum del. et superscr. asperum 1, et ita 2^b; asp. iter
 1^a. b. 2^a.

noninis Ingelheim Lampertus superscribens hilenheim in antiquiorem
 formam mutare voluisse videtur, ut V. Cl. II. Bresslau mihi persuasit.
 40 Huius villae pars quaedam abbatae Hersfeldensis fuit; cf. supra p. 101,
 l. 16 sq. Cf. Brev. S. Lulli, 'Zeitschrift d. Ver. f. Hessische Gesch. und
 Landeskr.' X, p. 18: In Inglinheim superiori capellam unam, h[ubas] II,
 m[ansos] IIII. Vineam ibidem situm Heinricus III. monasterio Hersfel-
 densi dedit (St. 2410). Hilenheim, quod reliquorum codicum scribae
 45 exinde receperunt, non exstat. 1) Hauld dubie Willibaldus in Vita
 S. Bonifatii Lullo delicata hoc somnium tetigisset, si Lullo accidisset.

755. *10. Tunc archiepiscopus gravi merore confectus — *p. 141.
 laud enim in ambiguo erat beatum Bonifacium humanis
 rebus excessisse —, ubi primum lux^a crastina terris est
 reddita, ad regem Pippinum rem detulit. Ei valefacto,
 in sua se recepit^b, ibique¹ vocata in colloquium multi-⁵
 tudine immane facinus Fresonum exposuit, quod illustris
 viri et toto orbe nominati sanguine manus suas con-
 maculassent. *Dein, quid illi adhuc in carne posito ipse^c *f. 24.
 promississet, aperuit, omnes postremo pro se operam dare
 rogavit, ne in tantum virum voti reus fieret ac per hoc¹⁰
 omnipotentis^d iram adversum se provocaret. Ubi cuncto-
 rum animos alacres atque ad instans negotium fervidus
 accepit¹, nihil moratus ad Fresiam iter instituit², habens
 secum armatorum copias non modicas, cum^e propter
 barbaros, ne forte solemnê funeris officium facta vi¹⁵
 perturbarent, tum propter ipsos fideles, ne qua inter^f
 eos sedicio oriretur, dum singuli religioso studio in sa-
 cras reliquias impetum facere et de^g preciosissimo the-
 sauro^h certatim predam agere vellent.

11. Interea³ cum fama interfecti pontificis iam²⁰
 convaluisset, populus Traiectensis¹ oppidi, quod a loco
 martirii eius intervallo médiocri^k abest, globo facto irru-
 perat¹ in Fresiam et ex illa clarissimorum martirum
 acie precipuos quosque cum ipso principe miliciae cae-
 lestis beato Bonifacio ad se transtulerant et rapto iam²⁵
 in securitate pociebantur³. Postquam eô venit sanctus
 Lullus, tametsi ad vim faciendam par esset viribus,
 tamen ne temerariae plebi non tam oblata quam pres-
 sius ingesta videretur occasio seditionis, blande ac sine
 tumultu agere cepit. Totam confusae multitudinis fre-³⁰
 quentiam^m vocat in contionem. Omnibus in commune
 ambiciosiusⁿ gratias facit^o, quod sanctis martiribus ex-

a) cr. lux litteris b. a superscriptis corr. lux cr., sed b erasum 1; lux cr. 1a^b. 2a^b.
 b) e e corr. 1. c) om. 2a. d) del add., sed del. 1. e) post corr. tum 1, et ita 1a^b. 2a.
 f) sed. 1. eos 2b. g) om. 2b. h) thesauro, demum manu saec. XV. corr. thes. 1. 35
 i) traict. corr. traiect. 1. k) medio 2a. l) irruerunt in frisiām 2b. m) voc.
 freq. (freq. alio atram. suppl.) 1b. n) ambitiosus 2a. o) fecit 1a^b. ed. Lovan.

1) ibique vocata — accepit ex Othloni relatione sumpsit Lamp. 2) Willibaldus c. 12, 38. et Othlonus referunt Lullum non ipsum in Fresiam profectum esse, sed misisse qui sacrum corpus deportarent. Sola verba 40 Passionis S. Bonif. c. 3, 10: Quod cum Lul compertum habuisset, congregata multitudine . . . virorum . . . perrexerunt et cum vi sanctum corpus abstulerunt, indicare videntur Lullum ipsum Traiectum adisse, quod certe falsum est. 3) Interea — pociebantur ex Willib. c. 12, 38. Cf. quae ad hoc caput 'N. Archiv' IX, p. 307 sq. allata sunt. 45

equias solemniter exhibuissent; plurimum tamen meritis 755.
 eorum apud sanctum Bonifacium accrescere, si corpus^a
 eius equo animo paterentur in monasterium Fuldense
 deferri, quod negocium ille sibi sub attestacione nominis
 5 divini iniunxisset. Benê cum eis ac supra spem huma-
 nam feliciter gestum esse, quibus pene tota castra mili-
 ciae Dei in predam cessissent. Sanctum Bonifacium, si
 contra decretum animi eius tenere vellent^b eum, hoc^c
 non in gratiam referre, sed in contumeliam, gravari
 10 magis violenta devocione quam oblectari. His verbis
 cecidere popularium animi. Ira in favorem est con-
 versa. Ita cunctis annuentibus et singulis pro virili^d
 parte officium funeris adiuvantibus, magnifico apparatu
 celebrata est sacri corporis translatio¹. Nec tamen hoc
 15 modo omnis rebus difficultas adempta^e, tota negotii
 asperitas complanata est². Nam ubi ventum est Mogon-
 tiam, tum vero totus cum populo clerus obviam effusus
 iure gentium agebat apud episcopum, suum^f inquiring
 hunc^g fuisse pontificem, sibi potissimum hêreditatem
 20 defuncti patris tam iure caeli quam iure fori deberi,
 nec equi nec boni memorem^h eum esse, si contra sen-
 tiret, presertim cum ad eum utpote antistitem specia-
 liter et gloriaⁱ et calamitas^k Mogontiacensis aecclesiae
 spectaret. Ad ultimum, si non in hanc sêntentiam ultro
 25 concederet, malle se viribus uti et extrema omnia ex-
 periri, quam tanto bono fraudarentur¹. Tum³ archi-
 episcopus diu multumque conatus tumultuantem popu-
 lum in gratiam reducere, ubi rem^m vidit tardius proce-
 dere, confusus animiqueⁿ incertus, quid consilii caperet,

30 a) equo an. c. eius 2^a. b) eius an. tenerent 2^a. c) non hoc 2^b, ubi hoc superscr.
 d) parte virili corr. v. p. litteris a. b. superscriptis, sed erasis 1; v. p. 1^a.b. 2^a.b.
 e) adepta 2^a. f) om. 1^a.b. g) f. h. 2^b. h) eum mem. 2^a. i) in loco raso 1.
 k) camitas corr. calamitas 1. — mogontiacensis 2^b. l) frad. h. l. et semel infra 1, manu
 s. XV, demum corr. fraud., et ita 1^a.b. 2^a.b. m) v. rem 2^b. n) incertusque animi
 35 2^a.b, ut Lamp. in exemplari 2 correxisse videtur.

1) Haec omnia, quae Traiecti acta esse narrat, Lamp. commentus est,
 ut Lulli gloriam auget. Willib. et Othloh scribunt campana subito
 sonante, Eigil in Vita Sturmi c. 15, SS. II, p. 372, alio miraculo popu-
 lum Traiectensem commotum esse, ut sacrum deportari corpus concederet.
 40 2) Sequentia huius capituli et cap. 12. ex Othlono, qui eo loco praesertim
 Passionem S. Bonif. c. 12. secutus est, et Vita Sturmi c. 15. composuit,
 suo more modo amplificans, modo mutans quae legerat. 3) Tum —
 putabat auctor scripsit, quia Othloh (Jaffé p. 504) refert: In tantum
 autem quorundam illud affirmantium praevaluit certamen, ut pene
 45 eorum consilio sanctus Lullus consentiret; Eigil vero tradit Lullum
 prohibere voluisse, quominus corpus Fuldam transferretur.

755. quo se verteret, ambigebat. Voluntati enim multitudinis refragari nec factu facile nec satis tutum^a sibi putabat¹. Verum copiis ita in artum coactis cito laetos exitus^b reperit secundum promissionem suam beatus Bonifacius.

12. Denique postero^c die cum episcopus ad pupli-⁵ cum^d processurus foret, mollibus iterum verbis efferos populi^e animos attemptare volens, quidam ex ordine clericorum Otpraht^f nomine¹, diaconus officio, *ei se *p. 142. obvium tulit, atque impetrata secrecius dicendi copia: 'Nocte', inquit, 'hac ipsa divino oraculo admonitus sum¹⁰ per soporem, ut⁵ tibi, o pontifex, haec in mandatis deferrem a sancto Bonifacio, *ut constanter agas nec sedi- *r. 25. ciosae^h plebis simulatibus inflectaris a proposito, populo quoque testificarerⁱ non impune laturos esse, quod contra dispositionem Dei obstinato animo venire tempta-¹⁵ verint^k, nisi^l maturius a pertinacia conquieverint'. Episcopus, ut in tanta rerum angustia et consiliorum inopia necesse fuit, gratissime hoc accipit^m, hominem iniecta manu in medium protrahit, capto ediciori loco, caeleste oraculum in auribus populi recitariⁿ iubet.²⁰ Verum propter immoderatum retinendi sacri corporis desiderium verbis eius non satis fidei erat apud multitudinem. Animos etiam quorundam suspicio tangebatur, ne forte consilio episcopi sibi dolus necteretur. Tum episcopus, ut verbis fidem conciliaret, circumstantium²⁵ magis quam suae consulens credulitati², ad comprobendam rei^o veritatem iusiurandum exegit ab homine. Ille nihil cunctatus dedit. Res credita est. Atque ita deinceps relegato omni difficultatis scrupulo, corpus ablatum, et Rheni^p amne traiecto, in monasterium Fuldense³⁰ delatum atque^q, quod satis esset flagrantissimis^r in eum monachorum ibi commorantium studiis, solempni ac magnifico ritu traditum est sepulturae.

a) sibi tutum, *litteris* a, b *superscr. corr.* tutum sibi 1, *et sic* 1^a.b, 2^a.b, b) repp. ex., *litteris* a, b, *superscr. corr.* ex repp., *sed litterae* a, b *erasae* 1; ex. repp. 1^a.b, 2^a.b 35 (reperit 1^b, 2^a.b). c) postremo 1^a. d) *ita* 1; publ. *semper* 1^a.b, 2^a.b. e) an. pop. *corr.* pop. an. *superscriptis* b. a *litteris*, *sed erasis* 1; pop. an. 1^a.b, 2^a.b. f) otbraht 2^a; otbraht 2, *unde in exemplari 2 Lamp.* Otbraht *scripsisse videtur.* g) *ita* 1^a.b, 2^a.b; ut tibi *evanuerunt vel erasa sunt*, o pont. *superscr.* 1; o *eadem m.* *superscr.* 1^a. h) sedicione 2^b. i) testificeris 2^b. k) temptauerunt 2^a. l) nisi *del.*, *superscr.* nisi 1. 40 m) accept 2^b. n) recitare *radendo corr.* recitari 1, *et ita* 1^a.b, 2^a.b. o) *gestg add.*, *sed del.* 1, *deest* 1^a.b, 2^a.b. p) reni 2^a.b. q) *in marg. suppl.* 1. r) flagrantissimas 2^b.

1) Hunc Othloh l. l. Otpertum, Passio S. Bonif. c. 12. Otperaht vocant, unde Lamp. hoc loco hanc etiam praeter Othloni relationem adhibuisse videtur. 2) Eigil contra scribit Lullum demum iureiurando dato⁴⁵ diacono credidisse.

13. His¹ rebus bene et ex sententia gestis, archiepis-
 episcopus omnem operam suam in locum ipsum intendit.
 Egregiam scilicet estimabat sibi hanc fore materiam, in
 quam^a debitum beato Bonifacio amorem totum trans-
 5 funderet^b et amantissimi patris desiderium tanti pignoris
 hereditaria possessione solaretur. Itaque^c locum ipsum
 frequentius invisere, fratres^d super decessu beati Boni-
 facii anxios verbis ad consolandum exquisitissimis^e refo-
 vere, ubicumque res posceret presto adesse, inopiae
 10 familiarius^f supplementum affatim prebere, periculum,
 si quod forte immineret, propulsare^g, omnia postremo
 liberalis atque indulgentissimi patris officia impensius
 administrare. Verum ea longe aliter quam ipse spe^h con-
 cepissetⁱ cessere. Non solum enim his rebus nullum favo-
 15 rem, nullam^k eorum benivolentiam sibi^l conciliabat,
 verum etiam cunctorum ibi degentium gravissima in se
 odia suscitavit. Nam Sturmio quidam nomine tum^m pre-
 erat monasterio, vir excellentis ingenii et predicandae
 sanctitatis, sed vehementis nimium et ferocis naturae,
 20 uno scilicet ex illo clarissimo grege discipulorum beati
 Wigbertiⁿ, qui in Fritislarensi^o monasterio ad exemplum
 eius instituebantur. Is^p privatim et publice animos fra-
 trum sollicitabat, commonens^q hanc pontificis circa se
 indulgentiam aliorum^r spectare, quam ipsi^s opinaren-
 25 tur; aliud eum^t vultu pretendere, aliud animo machi-
 nari et magnae cuiusdam iniuriae consilium palliare
 titulo pietatis, qui scilicet ad hoc quibusdam verborum
 lenociniis^u homines inescaret, ut eis^v fraudulenter^w suae
 dominationis frena iniceret^x et libertatis bonum eripe-
 30 ret, quo vitae humanae nihil sit^m iocundius, nomini

a) qua 2b. b) transf. post corr. transf. 1. c) cepit add. 1a^b. d) om. 1a. e) ac-
 curatissimis del. et superscr. exquisitissimis, et ita 1a^b. 2a^b. f) familiaris 1b. 2a.
 g) propulsaret 2b. h) om. 2a. i) conciperet 2b. k) sic Inst. Herfeld, et 2a^b;
 nullum 1. 1a^b. l) si corr. sibi 1. m) superscr. 1. n) wigberti 2a; wigberti 2b.
 35 o) fritlesl. 1a^b. 2a; fridesl. 2b. p) His 2a. q) communes corr. commonens 1.
 r) aliorum 2a. s) ipse opinaretur 2a; sibi 2b. t) al. an. mach. al. in vultu pret. 2a.
 u) lenocinis 2a. v) ita 2b; ut eis manu s. XV. del., quae superscr. quatenus, iam certe
 legi nequeunt 1; ut et 1a^b; ut eius 2a. w) trad. 1, demum manu s. XV. corr. fraud.,
 et ita 1a^b. 2a^b. x) iniec. e. erasum 1; iniiceret 2a; in: ic. 2b, littera erasa.

40 1) C. 13. 14. auctor ex Eigilis V. Sturmii c. 16—19. 2. composuit, ita vero,
 ut omnia quae ibi in invidiam Lulli dicta sunt, in eius favorem verterit
 aliaque multa addiderit, scriptorem sane insignem et historicum sagacem
 in his se ostendens, cum aliis, tum quod bene perspexerit, de qua re lis
 inter Lullum et Sturmum, videlicet de regimine monasterii Fuldensis,
 45 agitata sit. Cf. de his rebus Rettberg, 'Deutschlands KG.' I, p. 609 sqq.;
 Oelsner, 'K. Pippin' p. 386 sqq.; Hahn, 'Bonifaz und Lul' p. 265 sqq.

christiano nihil decentius, professioni monachorum nihil commodius. Proinde ipsos non bene rebus^a suis prospicere, si immemores nobilissimae conversationis, qua fuerant a beato Bonifacio liberaliter educati, ultro in servitutum concederent. His atque huiusmodi sermonibus⁵ a beato Lullo cunctorum fratrum animos quam maxime alienavit et nihil tale suspicanti non mediocrem invdiam brevi^b conflaverat^c. Ex hoc omnes eum infestis mentibus, adversis^d obtutibus respicere, familiaritatem abnuere, verborum blandicias velud instructas^e ad perniciem suam decipulas^f refugere, omnem^g eius *congressum^h et colloquium suspectum habere, denique cum dilectione, cum beneficiis, cum munificentia odio, detractatione et conviciis decertare.

14. Huc accessit, quod sub idem fere tempus quidam factiosi homines¹ faciem regis Pippini adversus abbatem Sturmionem interpellaverunt, accusantes eum, quod in regiam maiestatem verbis nimium petulantibus² excessisset³. Unde rex ira succensus exilio eum relegavit, Fuldensis vero monasterii providentiam beato Lullo²⁰ decrevit. Ea res suspicioni iam pridem ortae non minimum^h roboris addidit. Tota protinus congregatio pari adversus¹ episcopum studio conspiravit multaque in eum gravia et memoratu *incredibilia maledicta congressit,^{2p. 143.} dictitans eum malorum talium incentorem fuisse, eius²⁵ largicione accusatores fuisse corruptos^k, eius artibus instructos, eius studio in audientiam regis¹ admissos, postremo totam huius accusationis fabulam ab eo fuisse confictam, quatenus, deturbato pastore, ipse in desolatam ovile sine periculo impetum faceret³. Ad sedan³⁰dam ergo hanc^m turbam archiepiscopus modis omnibus intentus Marcum quandam nomine prefecit eis abbatem, virum mitis ingenii et, ut eiusⁿ ferebat opinio, tantis

a) prosp. r. suis 2^a. b) om. 2^a. c) at e corr. 1. d) aversis 2^a b, ut Lamp. in 2 scriptis videtur; cf. supra p. 299, l. 26. e) ita 1^a b, 2^a b (vel instr. 2^a); structas 25 ad perniciem suam legi nequeunt 1, manus s. XV, superlevit inepte instrumentorum et ad pern. suam deletit, ut haec legi nequeant. f) de superscr., alia sillaba (trans?) deleta 1. — fugere 1^b. g) omnes 2^a. h) nimium 1^a b. i) superscr., et archiepiscopum corr. episc. archi del. 1; p. st. adv. ep. 2^b. k) correptos 1. 1^a b, post corr. corruptos 1^a, et ita 2^a b, ut Lamp. in exemplari 2 correxit. l) superscr. 1. m) om. 40 1^a b, ubi turbationem. n) fer. eius 2^a.

1) Tres monachi Fuldenses, ut Eigil c. 16. scribit. 2) Eigil c. 16: crimen, nescio quod, de inimicitia regis obicientes ei. 3) Etiam maioris criminis Lullum arguit Eigil c. 17, eum munera iniusta tribuendo a Pippino rege Fuldensis coenobii regimen adeptum esse.

rerum tempestatibus comprimendis peroportunum. Sed hunc illi^a protinus reppulerunt^b, tamquam partibus episcopi impensius faventem et sedicionibus suis minus spei afferentem. Rursum archiepiscopus, utpote qui animo
 5 fixum haberet per omnia eis morem gerere, quamdiu id posset salva equitate, ipsis^c eligendi abbatis auctoritatem permisit. Laeto^d illi hoc animo suscipiunt eumque protinus^e creant abbatem¹, qui archiepiscopi conatibus ex equo^f auderet obviam ire eiusque^g tumidos spiritus —
 10 ita scilicet illi suspicabantur — opposita, ut dici solet, fronte refringeret. Is itaque creatus cum magna omnium expectatione principio statuit sibi cum archiepiscopo rem atrociter gerendam. Nisi enim id faceret, male se usurum hac prelatione satis certo sciebat. Hoc
 15 modo cum per biennium grave utrinque bellum gessissent, hic^h beneficiis, illi odio et detractioe certantesⁱ, et egregium pontificem, illius aetatis clarissimum lumen, sine intermissione verbis petulantissimis insectarentur, sicut heu! frequentius fieri solet^e, postremo vicere^k studia partium. Nam rex Pippinus, postquam diuturnitate
 20 temporis iracundiae fervorem digesserat, in gratiam rediens, ut verissime confido, annitente in hoc ipsum beato Lullo, ut videlicet hac ratione obiecti sibi criminis suspensionem purgaret, Sturmionem abbatem ab exilio revo- 765?
 25 cavit, receptoque^l in pristinum statum gratiae suae licentiam indulsit in monasterium Fuldense redeundi curamque eius sicut consueverat administrandi. Ea res fratrum animos in spem maximam arrexit, episcopo vero non minorem sedicionis comprimende et rerum
 30 prospere gerendarum desperationem incusserat. Preterea non mediocri tedio iam afficiebatur animus eius, cum videret tot tantosque labores suos incassum effluere, beneficiis invidiam non extinguere, sed tamquam suppositis^m facibus magis magisque in dies incandescereⁿ, ex-
 35 tremae^o vero dementiae esse huic loco tantas rerum impensas sine fructu insumere, quibus alio in loco perenne nullaque vetustate abolendum fidei et devocionis

a) pr. illi 2^b. b) expul. corr. reppul. 1, et ita 1^a.^b. 2^a.^b (repuł.). c) ipsi 2^a.
 d) Leti illi hoc susc. 2^a. e) superser. 1. f) quo 2^a. g) eius 2^a. h) hic
 40 benef. illi in loco raso, aliis deletis 1. i) decertantes, sed de linea subscripta del. 1, ne scilicet duo verba alterum post alterum eadem praepositione inciperent; ut corr. 1^a.^b. 2^a.^b.
 k) vincere 2^a. l) que superser. 1. m) subpositis 1^a.^b (s. t. corr. t. s. 1^b); subpositis 2^b. n) cand. corr. incaud., in superser. 1. o) extremo 2^a.

suae monumentum¹ posset extruere. Diu eum haec cunctatio suspensus tenuit. Propositum, quod carissimi patris instinctu in animum induxerat, nonnisi anxia et egritudine confecta mente relinquere poterat. Vincitur tamen rerum asperitate et post diurnam deliberationem, post⁵ multos sudores irrita spe exhaustos totam ab incepto intentionem revocavit, contestatus caelum et terram et viventem in Christo spiritum beati Bonifacii, voluisse quidem se preceptis eius parere² eiusque institutionis alumnos amplis honoribus illustrare, sed vi ac iniuria¹⁰ infractum^a loco cedere; Deum ab^b se penas exacturum, si ambicionis spiritu, quod criminatores eius iactitabant, potius quam intimae caritatis affectu circa eos hactenus conflagrasset. Enimvero nisi periculosum ducerem^c de iudiciis divinis sententiam ferre, ego haud temere vel¹⁵ sine nutu Dei actum crediderim, ut^d sancti pontificis et sanctorum, ut mea fert^e opinio, fratrum animi tam *diffi-^{*f. 26.} culter coalescerent^f. Si enim benivolentiam episcopi haec rerum procella non excepisset, nimirum in alieno^g fundamento nimium occupatus privatae gloriae studium²⁰ omisisset, atque Herveldense nomen, toto nunc^h orbe clarissimum, abisset in vacuum, nec tanta copia sanctissimorum hominum auxisset numerum caelestium spirituum³.

768. [Interea^{i. 4} Pippinus, cum per XV^k annos functus²⁵ regis honoribus fuisset, diem clausit extremum¹, duos filios relinquens superstites, utrumque adultum aetate et regno gubernando maturum, videlicet Karlomannum^m et Karolum, cui postea ex virtute et magnitudine rerum gestarum cognomen accessit⁵, ut Karolus Magnus dice-³⁰

a) in *superscr.* 1. b) a *corr.* ab 2^b, et ita 2^a, quod *Lamp.* in exemplari 2 scripsisse videtur. c) ita 1^{a-b}, 2^{a-b}; in 1 *manus s. XV.* superlerit duxerim, quid antea scriptum fuerit, cognosci non potest. d) ita 1^{a-b}, 2^{a-b}; in 1 ut s. *pont.* eramere, manu s. *XV.* superlita, quae ut omisit. e) est *del.* et *superscr.* fort 1, et ita 1^{a-b}, 2^{a-b}. f) dale-sceret 2^a. g) alio *corr.* alieno 1. h) o. n. 2^b. i) *uncis inclusa desunt* 1, 1^{a-b}, in 35 *codd.* 2^{a-b} leguntur, sed in 1 post spir. signum quoddam erasum, quod ad hoc addita-mentum olim insertum spectari videtur. k) quindecim 2^a. l) extr. d. cl. ultimi-um 2^a. m) Karolomannus h. l. 2^a.

1) Cf. *Horat. Carm. III, 30, 1. 4. 5.* 2) Cf. *supra c. 6.* 3) *Certe verisimile est, quod auctor suspicatur, Lullum propter potestatem suam a monachis Fuldensibus repulsam animum induxisse, ut suum monasterium ipse construeret.* 4) *Haec ex Einhardi Vita Karoli c. 3. 28. 30. composita, multis tamen verbis aucta et amplificata, praesertim plura in favorem Karoli, in invidiam Karolomanni addita sunt.* 5) Cf. *Sallust. Jug. c. 5:* Cui cognomen postea Africano ex virtute fuit.

retur¹. Hii duo, ut paci et concordiae prospicerent, paternum inter se divisere^a regnum. Nec^b tamen ad tutelam pacis id factum potuit sufficere. Karlomannus^c,
^{*p. 144.} vir ferocis naturae, totus^d ambitione preceps rapiebatur, neque irae aut cupiditati suae aliquatenus^d moderabatur, dummodo, fratre eiecto, solus regno potiretur. Sed Karolus lenis ingenii et provectae admodum gravitatis erat. Is fratrem iuveniliter tumultuantem paciendo magis quam iniuriis obviam eundo mitigare conabatur. Erat
¹⁰ quidem tum gratia et favore totius populi, tum propriis viribus, tum usu et peritia rei militaris, tum copia omnium quae bellis oportuna esse solent multum fratre instructor. Mitius tamen cum fratre agendum iudicabat, scilicet maiori sibi gloriae apud Deum et apud
¹⁵ homines fore existimans, si potius fratri ad tempus cederet, quam acceptas a fratre iniurias pessimo exemplo ultum iret. Nec tamen idcirco Karlomannus de ferocitate animi quicquam remittebat, sed tumultuosius in dies agere, rumpendi federis occasiones querere, totum
²⁰ denique robur regni sui in odium atque ad perniciem fratris sollicitare. Iamque eo processerant^e inimicitiae, ut ex^f occultis detractionibus ad apertam vim et publicum bellum res spectare videretur; nec erat in ambiguo dissensionem hanc luctuoso exitu esse terminandam.
²⁵ Verum periclitante hoc modo statu rei publicae commode affuit misericordia Dei. Nam Karlomannus, dum fratri iamiam^g arma inferre et regnum per vim totum in se transferre^h moliretur, egritudine preventus interiit⁷⁷¹. et optimo viro fratri suo nefariae concertationis necessitatem exemit, biennio fere postea quam pater eius Pippinus naturae concesserat. Ita Karolus principatum solus optinuitⁱ, vir in bellicis^k rebus valde strenuus et ad omnia quibus animum adiecisset^l efficacissimus. Et revera, si vel Titum Livium vel Crispum Salustium suarum rerum gestarum scriptorem nactus fuisset, salva fide dixerim, quod vel Iulii vel Augusti Caesaris vel cuiuslibet illustrissimi Romani imperatoris gloriam tam belli quam pacis artibus exequasset. Extant^m quidem eius

a) regnum div. 2^a. b) Nec — sufficere om. 2^b. c) Karlomannus h. l. 2^a. d) aliquatenus 2^a *semper*. e) cesserant 2^a. f) om. 2^a. g) iam 2^a. h) transferre 2^b. i) obtin. 2^b. k) in becillis 2^b. l) iniecisset 2^a. m) Exstant 2^a.

1) *Eadem verba leguntur in Lamperti Inst. Herveldensis fragmento, infra p. 347, l. 20.*

gesta, sed pro rerum dignitate breviter nimis et strictim descripta¹. Quae tamen quisquis legerit, inveniet, quod is primus ex regibus Francorum appellatus sit^a Romanorum imperator augustus, idque nomen etiam in successoribus^b suos transfuderit, si qui tamen virtutem eius^c 5 et industriam emulari potuerint²; quod rem publicam XLVII^d annis strennue rexerit, magnifice auxerit, pacatissimam atque fama, opibus, edificiis, moribus, legibus ornatissimam decedens reliquerit. Sed nos ad propositum, unde digressi sumus, revertamur].

*15. Archiepiscopus Lullus^e, qui semper animo agitaverat flagrantis in Deum spiritus aliquod^f documentum transmittere in posteros, cum res hoc modo temporata minus prospere cessisset^g, aliud aggreditur melioribus profecto^e auspiciis, et quod^h Deo aspirante laetiores 15 habiturum esset^h exitus. Locus erat in saltu Buchoniaeⁱ, cui Herollosvelt^k nomen indidit antiquitas^l, habitacioni 735. monachorum peroportunus. In³ hoc abbas Sturmio^m tempore, quo primum ad solitariam silvestremque vitam eum fervor spiritus precipitem agebat, consederat, acⁿ 20 erutis, quae faciem loci occupaverant^o, arbustis, parvas sibi^p fratribusque cellulas operè impolito construxerat, novemque ibi annos iam^c evolverat. Sed beatum^q Bonifacium, licet amenus loci situs et aquae oportunitas alliceret, offendit tamen latus contiguum Saxonibus. Nam 25 paganis ritibus adhuc tenebantur, et plerumque [in^r Thuringiam et Hassiam^s] et^t [in^u] proxima quaeque^t loca impetum facientes, cedes hominum et depopulationes agrorum non modicas dabant. Horum suspecta semper eruptio, etiamsi minus periculi, multum tamen terroris 30 et formidinis^v incussura fratribus videbatur. Ut hanc

a) apell. est 2^b. b) suos succ. 2^a. c) om. 2^a. d) quadraginta septem str. annis 2^a. e) superscr. 1. f) aliquid 1^b. g) in loco raso 1. h) om. 2^b. i) büchonie 2^a. k) herollosfelt 1^{a-b}; herolfesfelt 2^a, quod Lamp. in exemplari 2 scripsisse videtur; hersvelt 2^b. l) posteritas del. et superscr. antiquitas 1, et ita 1^{a-b}, 2^{a-b}; posteritas 35 ed. Lor. m) sturmis 2^b. n) aut 2^a. o) occupant 2^b. p) ibi fratibus 2^a. q) b e corr. 1. r) sic 2^{a-b}; in Th. et H. desunt 1, 1^{a-b}, ed. Lor., sed in 1 hoc loco superscr. ð, cum tamen in margine nimis rescisso nihil inveniat, ad quod hoc signum spectet; certe vero olim illa verba suppleta erant, ut appareat etiam ex nota 1; cf. infra p. 330, l. 27, 28. s) assiam corr. hassiam 2^b; asiam 2^a. t) et et quæque superscr. 1. 40 u) om. 2^{a-b}, quod Lamp. in exemplari 2 deterisse videtur. v) formidius 1.

1) Einhardi Vitam Karoli dicit. 2) Nota Lamp. in Inst. Herveld., infra p. 351. Henricum III. Karolo Magno aequum dixisse, sed in annalibus (supra p. 71; sed cf. p. 135, l. 34) acerbius de eo scripsisse. 3) Haec — quo nunc Fuldense monasterium conspicitur occupaverunt 45 Lamp. ex Vita Sturmii c. 4—11. sumpsit.

incommoditatem evaderent, opere precium visum est beato Bonifacio, ut altius in Buchoniam^a sedes promoverent^b locisque ab accessu tucioribus insiderent. Illi solum, quo nunc Fuldense^c monasterium conspicitur^d, 744. occupaverunt; locus^e Herveldensis tradente beato Bonifacio in proprium^f cessit^g sancto Lullo, qui iam tum forsitan construendi illic monasterii desiderium animo conceperat.

16. Igitur, postquam modo^h quem dixiⁱ a Fulden-^{c. 774.} sibus defecerat, in hunc locum omnes copias suas dedita opera coegit. Succisis profusius arbustis, amplioris numeri^j fratribus spacium laxavit et^k ipsum cultioribus aedificiis extruere aggressus est, atque ob id acriore^l vi ceptis incubuit, ut fractum priori adversitate animum sequenti rerum successu restitueret. Nec spem fefellit eventus. Nam brevi temporis processu Herveldense nomen in immensum gloriae et magnitudinis culmen evaserat. Iam denique satis clarum satisque pollens cum^m frequentia tum eximia conversatione servorum Dei habebatur. Opibus etiam, agris ac familiisⁿ magis magisque in dies augebatur, partim studio beati Lulli^o, sapientis^p admodum viri, partim liberalitate principum tocius regni, qui pio eius desiderio summa ope omnes annitebantur. Preterea frequentes eo confluebant homines^q celebris in saeculo et famae^r et familiae, qui, venditis rebus familiaribus, precia earum afferebant et secundum instituta^s primitivae aecclesiae simulacra gentium, argentum et aurum, substernebant pedibus apostolorum Simonis^t et

*p. 145.

Act. 4, 34. 35.

Ps. 113, 4.
134, 15.

a) boch. corr. buch. 1, et ita 1^a.b; b) buch. 2^a; boch. 2^b. b) pronov. corr. promov. 1.
30 c) fuldendense, del. den 1. d) om. 2^b. e) properium 2^b. f) discessit, del. dis 1;
cessit in pr. 1^a.b. g) eo m. 1^a.b. h) predixi, pre deleto corr. dixi 1, et ita 1^a.b.
2^a.b. i) nueri corr. numeri 1. k) om. 2^a.b, quod Lamp. in exemplari 2 delevisse
videtur. l) acriori 2^a. m) tum 2^a. n) famulis corr. familiis 1, et ita 1^a.b. 2^a.b.
o) adm. sap. litteris b. a superscr. corr. sap. adm., sed litterae b. a erasae 1; h. viri L.
35 sap. adm. 1^a; b. viri L. adm. sap. 1^b; ut editum 2^a.b. p) omnes 2^a. q) familie
et fame 2^a. r) institutata (vel institutiva?) 1, manu demum s. XV. corr. iustitata, et
ita 1^a.b. 2^a.b. s) sym. 1^a.b. 2^a.b.

1) locus — cessit sancto Lullo ex coniectura scripsit, usus Karoli M. diplomate dato a. 775, Ian. 5 (Reg. Imp. I, nr. 172), Wenck, 'Hessische Landesgesch.' III, 2, p. 6, nr. 4, qui dicit: Lullo Mogontiae episcopus nobis innotuit, eo quod cenubium aliquo infra regna nostra vasto in loco qui dicitur Hairulvisfelt super fluvium Fulda monasterium aedificasset in sua proprietate. 2) Cf. chartas ab eo impetratas, notatas Böhrer-Will, Regesta archiep. Magunt. I, p. 39—44, et Breviarium S. Lulli, id est registerum bonorum eius tempore monasterio Hersfeldensi adquisitorum, in 'Zeitschr. d. Ver. f. Hessische Gesch. u. Landesk.' X (1865), p. 184—192.

40

45

Thathei^a. His^b enim aecclesia loci attitulata erat. Ea causa opes monasterii non minimum auxerat. Unde gloria loci eius eo^c brevi adoleverat, ut, quae ante aliquot^d annos arbustis consita feris agrestibus gratum prebere^e latibulum conspiciebantur^f, nunc cultoribus frequentata^g 5 atque augustissimis edificiis nobilitata^g certeres, comprobato etiam ad litterae superficiem vaticinio *Esaiæ*^h promittentis, quod deserta in ubertatem versa advenae comedent. Ad hanc loci claritatem humana virtute partamⁱ accessit etiam pietas Domini, et pro magnitudine 10 sua dignis eum muneribus honestavit, insigne dans documentum spectantis eô animi et benivolentiae suae.

17. Episcopus, ut supra expressimus^k, cum ab exordio iacti fundamenti aecclesiam monasterii beatis apostolis Simoni^l et Thatheo^m attitulasset, atque iam in- 15 gentem loco reverentiam tanti patrocini maiestas comparasset, angelica in somnis voce est admonitus^l, ut corpus beati Wigberti eo transferret. Isⁿ, sicut editus de vita eius libellus indicat², paulo superioribus^o annis accitu sancti Bonifacii de Britannia^p venerat. Cumque 20 diu in Galliis vitam morum gloria ornatissimam exegisset. vir illa profecto^q aetate clarissimus et monasterialis disciplinae exercicio nulli antiquorum patrum secundus, tandem felici^r in Christo dormitione sopitus, in oppido Frideslar^s sepulturam acceperat. Ossa eius iam de loco 25 in locum sepenumero fuerant translata, idque propter timorem Saxonum, qui plerumque in Turingiam et Hassiam^t irruptione facta, agros ac villas armata manu populabantur, ne quid videlicet nefarii facinoris barbaricus furor in sanctas reliquias presumeret. Tum tem- 30 poris, quo haec gerebantur, *in castello quodam cui **f. 26^v* nomen est^u Burinburg^v ob munitionem loci servabantur,

a) tathci 1^a-b, 2^b; thadee 2^a. b) His — attit. erat *alio atram., sed eadem manu in loco prius vacuo relicto* 1; His etiam 2^b. c) br. eo litteris b. a *superscr. corr.* eo br. 1, et ita 1^a-b, 2^a-b. d) t e *corr.* 1; aliquod 1^b, 2^b. e) pre *superscr.* 1. f) n^tur post 35 *deleta videntur* 1; conspiciebat 1^a; conspiciebatur 1^b. g) *post corr.* frequentata — nobilitata 1, et ita 1^a-b. h) esaię 1^a; esaię 2^b; ysaie 2^a. i) partim 2^a. k) diximus 1^b. l) sym. 1^a-b, 2^a-b. m) tatheo 1^a-b, 2^b; tadeo 2^a. n) *hoc loco in 1 scriptura aliquatenus mutata indicatur scriptorem depositum calamum resumpsisse.* o) superioribus 1; superius 1^b, 2^a. p) Hibernia *del. et superscr.* brittan[nia], *extrema sillaba* 40 *abscissa*, 1, et ita 1^a-b (britann. 1^b), 2^a-b; Hibernia *ed. Lovan.* q) etate prof. 2^a. r) in Chr. fel. 2^a. s) frideslar 2^b. t) et H. *superscr.* 1; asiam 2^a. u) om. 2^a. v) burinburg 2^a, ut *Lamp.* in 2 *scripsisse videtur*; buribure 2^b.

1) *Lupus in Vita S. Wigberti c. 24, SS. XV, 1, p. 42, scribit non ipsi Lullo, sed Albuino episcopo Buraburgensi hoc praeceptum esse.* 2) *Se-* 45 *quentia ex Vita S. Wigberti c. 4. 5. 10—13. 24.*

pro maiestate tam insignis personae non satis honesto loco reposita. Tamen propter miraculum et novitatem signorum, quibus etiam circa aridos cineres confessoris sui viva Dei gratia effloreat, quottidie^a magno populi concursu frequentabantur. Archiepiscopus igitur ad exequendum negotium se^b haud satis impigrè movebat^c. Verebatur forsitan levitatis argui, si^d ad implendam rem tam eximiam post primam statim iussionem preceps abiret. Verum dum cunctando ac deliberando tempus tereret, angelica vocè secundo^e ac tercio similem in modum est commonitus^f, ut precipitaret moras nec caelestibus mandatis suam diucius operam denegarèt. Ita deinceps nihil ambigendum ratus, ut facto maior auctoritas inesset, Carolum, penes quem eo tempore ius regium erat, super hoc consuluit^g. Cum ille libens annuisset, adhibitis sibi^h tam clericalis quam monastici ordinis viris illustribusⁱ, locum adiit. Sacra ossa exinde sublata cum magna aecclesiastici apparatus ambicione, sicut iussus fuerat, in monasterium Herveldense transtulit^j. Quantus honor, profectus^k et reverentia ex hoc loco illi accreverit, cunctis ibi degentibus hodieque est in propatulo.

18. Post haec beatus Lullus, cum monasterium illud^l opibus affatim exornasset, edificiis insigniter excoluisset, cunctum domus Domini decorem ad unguem elaborasset, multitudinem quoque fratrum temperatissimis^m institutis instruxisset, induxit inⁿ animum utilitatis rerum etiam in posterum consulere. Siquidem experimento didicerat divina inter homines parum tuta esse, seculares alieni^o semper appetentes, dum sibi census augeant, nihil pensi habere, quam minimo^p discrimine divina et^q humana permisceant^r.

a) quot. (ŕitt. post corr. cott., et manu s. XV. superscr. quotidie) effl. corr. signis superscr. effl. quot., sed signa erasa et manu s. XV. superlita; effl. cott. 1^a. b. 2^a. b. b) superscr. 1; se haut satis se (del.) 2^a. c) monebatur 2^a. d) sed 2^a. e) om. 2^b. f) consuluit corr. consuluit 1. g) superscr. 1; om. 2^a. h) prouectus 2^a. i) om. 1^a. k) temperantiss. 2^a. l) alieni corr. aliena 1, et ita 1^a. b; alieni 2^a. b. m) minimodis criminie scripto 1^a, scriba post falso corr. magnis modis et quo erim. n) hic desinit 2^b.

1) Nihil de his commonitionibus in Lupi Vita Wigberti legitur. Quare conicere possis Lampertum legisse Vitam Wigberti metricam, quae periisse videtur, de qua cf. Wattenbach, 'D. GQ.' ed. 6. I, p. 241. 2) Albuino episcopo et tribus monachis Hersfeldensibus, quos Lupus c. 24. nominat. 3) Errat auctor, cum hanc translationem ante res a. 775. infra narratas actam esse putaverit, cum secundum Lupum c. 24. aliquot annis post a. 774, quo Saxones Buraburg oppugnarunt, facta sit.

* 19. Itaque^a pia^e memoriae Carolum [iam^b factum *p. 146. imperatorem] eo vocavit¹, opes monasterii, quae profecto erant florentissime, illi^c demonstravit, numerum servorum Dei, centum videlicet quinquaginta², et vitae eorum institutionem exposuit. Dein locum ipsum cum omnibus⁵ quae^d iuris eius essent in tutelam^e illius tradidit³, obsecrans, ut rebus invalidis et cupiditati humanae per se expositis patrocinium ferret easque a violentia maiestate nominis sui vindicarê. Hanc traditionem et patrocinandi^f ius cunctis deinceps in solium regni succedenti-¹⁰ bus ratum manere statuit. Nec tamen hoc modo satis firmamenti^g se rebus contulisse arbitrabatur. Mens provida et immoderato amore loci omnia, etiam tuta formidans, nihil satis firmum satisque^a munitum estimabat.

775. Multis¹ diebus exactis synodus indicta est in locum cui¹⁵ nomen est Carisiacus. Eô frequentes convenere principes tocius Galliae. Ipse quoque Karolus ad cognitionem^g aecclesiasticarum^h causarum assedit. Ibi archiepiscopus post alia, quorum causa haecⁱ indicio fuit^k celebrata, sermonem de monasterio suo orditur. Id exquisitis²⁰ precibus cum omnium qui presto erant, tum potissimum regis fidei commendat. Ad impetrandam quoque rebus pacem regale postulat edictum. Tum¹ rex, cunctis principibus in sententiam eius e vestigio abeuntibus⁵, legem tulit ratamque fore^m in perpetuum iussit, ne quis dein-²⁵ ceptis privato nomine, ne quis publicae dignitatis optentu vim aliquam loco illi faceret; non rex, non episcopus, non aliqua eminens in regno persona ibi quidquam iuris sibi usurparet; creandi abbatis arbitrium penes mona-

a) que *superscr.* 1. b) *uncis inclusa in solo cod.* 2^a, *desunt* 1. 1^a·b, *sed quoddam signum* 30 Q *superscr.* 1, *quod indicat aliqua addenda fuisse.* c) *superscr.* 1. d) *quê* 1. e) *ill.* tut. *corr.* tut. *ill.* *litteris* b, a *superscriptis*, *sed erasis* 1; tut. *ill.* 1^a·b, 2^a. f) *patro-* nandi *corr.* *patrocinandi* 1. g) *cognit.* 1. h) *çetast.* 1. i) *synodi add.* 1^a. k) *in-* dictio fuerat 2^a. l) *Tunc* 2^a. m) *om.* 2^a.

1) *Demum a. 782, Iul. 28. Karolus M. in monasterio Hersfeldensi fuit, 35 septem annis post synodum Carisiacensem, de qua infra in hoc capite refertur; Reg. Imp. I, nr. 246, quod diploma auctor forte legit, et nr. 247. Falso Lamp. in exemplari 2 addidit tunc Karolum imperatorem fuisse.* 2) *Hoc ex Breviario S. Lulli, l. 1. p. 192, ubi: Numerus fratrum est CL.* 3) *Hoc ex diplomate iam laudato, Reg. Imp. I, 40 nr. 172, ubi: illo monasterio una cum rebus suis ad se pertinentibus in manibus nostris tradidit.* 4) *Sequentia Lamp. ex diplomate modo laudato nr. 172, dato a. 775, Ian. 5. in synodo Carisiacensi, procul dubio sumpsit, quamquam verba cum illo minus concordant.* 5) *Cf. supra p. 71, n. 1. 166, l. 15 sq.*

chos esset, suggererent tantum super eius ordinatione regi, quemcumque illis diebus contigisset preesse^a rei publice¹. Huius privilegii nos modo cassos tantum apices tenemus vanamque pristinae auctoritatis umbram
5 veneramur, caeterum abbatem quem principes regni iusserint habemus². Ita cuncta in deterius ruunt^b, cum nec divina nec humana lex valeat apud modernos.

20. Inter haec viro Dei animum pulsavit memoria verbi, quod ei beatus Bonifacius, cum in Fresiam profectionem moliretur, supremo mestus digressu iniunxerat^{c.3}, videlicet ut virginem Christi Leobam^d, cum nature debitum exsolvisset, in Fuldensi^e monasterio tumulararet. Hoc^{*.4} eô impensius sollicitabat eum, quod illa in decrepitam aetatem vergebat^f, et ipsum de suae quoque mortis vicinia^g suspicio iam habebat. Et re vera, si ipse^h prior excessisset, superstites gravem ac intolerandum hunc habituri erant laborem, ut corpus hominis, licet clarissimi, per tanta terrarum spacia transveherent. Consulens itaque rerum difficultati, familiariter commo-
20 nuit eam, ut in loca Mogontiae proxima concederet¹,
*7.27. hoc modo sui quandoque^k funeris curatoribus multum laboris remissura⁵. Haud mora annuit illa monenti atque in locum cui nomen est Scoranesheim¹ se contulit ibique paucarum religiosarum^m admodum mulierum con-
25 tubernio utens, reliquam aetatem anterioribus annis haud

*) *Reliquis huius capituli omissis, ed. Lovan. habet: quod et diligenter secundum eius dispositionem adimpletum est*⁶.

a) *superscr.* 1. b) *runt corr.* ruunt 1. c) *inunxerat* 2^a; *inunxerat* vid. ut *virg. om.* 1^a.
d) *lobam* 2^a. e) *mon. Fuld. litteris* b. a *superscr. corr.* Fuld. mon. 1, et *ita* 1^a. b. 2^a.
30 f) *urgebat* 2^a. g) *sic* 2^a; *vicinio* 1. 1^a. b. h) *prior ipse* 2^a. i) *con non satis perspiciam* 1, *post. manus certe i corr.* k) *que superscr.* 1. l) *scoranesheim* 2^a.
m) *feminarum add., sed del.* 1.

1) *Nihil legitur in laudato diplomate neque in sequentium regum privilegii, quod verbis suggererent — rei publice conveniat. Demum in*
35 *diplomate Heinrichi V. dato a. 1112, lan. 11 (St. 3083), cuius magna pars ex huius Vitae c. 16. 19. ad verbum descripta est, haec quoque sententia hinc descripta legitur.* 2) *Cf. praef.* 3) *Supra* c. 6. 4) *Sequentia — haud imparem exegit ex Vita S. Leobae c. 19.* 5) *Haec inepte dicta sunt, cum Schornsheim longius distet a Fulda quam Tauber-*
40 *bischofsheim, ubi Leoba eo usque morata est. Neque ob causam ab auctore suppositam Lullus ei hoc suasit. Diplomate supra p. 332, n. 1. laudato Karolus M. villam Schornsheim, quam Leoba per eius beneficium tenebat, monasterio Hersfeldensi donavit, in possessionem eius post mortem Leobae cedendam.* 6) *Haec, ne monachi Fuldenses offenderentur, reliquis*
45 *omissis, mutata esse videntur.*

imparem exegit. Caeterum uter^a utro prior militiae suae stipendia expleverit maturiusque^b ad Christum emigraverit, haud satis compertum habemus¹. Nihil enim super his certi litteris inditum reperimus. Illud integra fide affirmaverim, quod in monasterium Fuldensê delata⁵ sit nec tamen unum^c cum ossibus beati Bonifacii^d sepulchrum, sicut ipse edixerat^e, occupaverit².

21. Sentiêbat^{f.3} iam per spiritum instare diem dormitionis suae. Rem tamen^g silentio premendam^h censuit, tum nê tamⁱ e vicino imminens mortis articulus necessariis suis merorem iniceret, tum ne iactando prescientiam^k incideret in ambitionem popularis aerae, quam cunctarum virtutum perniciosam^l ac mortiferam labem semper duxerat, tum ut êa quae de funere suo apud se disposuerat rectius ac^m maturius curarentur.¹⁵ Habebat^m secum eximiae, utⁿ creditur, sanctitatis virum^{2p. 147.} nomine Albuinum, episcopalis officii negocia post episcopum obire solitum, quem appellatione vulgata corepiscopum⁴ vocant, eoque in divinis rebus et privatim et publice adiutore ac^o sufraganeo utebatur. Huic ad se²⁰ accersito: 'Causam', inquit, 'incidi, quae ad Herveldense monasterium profectionem maturare me exigat. Tui sit officii, celebratis^p prius missarum solemnibus, me protinus insecuturum antecedere et quae mihi mecumque venientibus sint receptui providere'. Ille morarum impaciens²⁵ iussa ocius capessit et^q que proficiscentibus usui forent disponit, missam celebrat, quid^r tali commento strueretur, penitus ignorans. Cumque incolomi^s adhuc, ut a

a) utinam 2^a. b) maturius 2^a. c) h, l, superscr. 1. d) unum h, l. add., sed del. 1. e) dixerat 2^a. f) nulla capitis distinctio 1^a. b, 2^a. g) ita 1^a. b; tã, ut videtur, primo 30 ser., deinde correctum, sed manu s. XV. superlitem, quae corr. tũ vel tũ 1; autem 2^a. h) primendam 2^a. i) num tam an iam in 1 superscriptum sit, non satis perspicuum; tam 1^a. b, 2^a. ed. Lovan.; cf. supra p. 232, l. 20: e vicino iam imminente die; p. 228, l. 9: tam e vicino imminens exitii. k) presc. — virtutum om. 1^a; pr. iniceret 2^a. l) per nec. post corr. pernic. 1. m) r hoc loco in marg. scriptum 1 forte rubricam 35 faciendam indicat; neque tamen in 1^a. b hic norum caput incipit. n) ut cred, superscr. 1. o) superscr. 1, alia voce (et?) delata. — suffrag. 2^a. p) pr. cel., litteris a. b superscriptis corr. cel. pr. 1, et ita 2^a; pr. cel. 1^a. b (eql.). q) om, 2^a, fortasse in 2 a Lamp. delatum. r) quod 2^a. s) incolomi 1^a. 2^a; incolomis 1^b.

1) Nos quoque ignoramus; cf. SS. XV, 1, p. 130, n. 3. 2) In ipsa 40 Vita Leobae c. 21. Ruodolfus narrat monachos Fuldenses eam Fuldam transtulisse, et exponit, cur extra sepulchrum S. Bonifacii sepulta sit. 3) Quae hoc capite narrata sunt nullo libro nituntur, sed ex traditione Hersfeldensis manasse videntur, nisi potius commenticia omnino sunt, quod mihi quidem persuasum habeo. 4) Albuinus non fuit chorepiscopus, 45 sed episcopus Buraburgensis. Hoc scripsisse videtur auctor, quia in V. Wigberti c. 24. legit eum fuisse sufraganeum Lulli et praesulem oppidi Buraburgensis, ubi sedem episcopalem quondam fuisse ignoravit.

medicis dici solet, temperie^a totius corporis sacramentis 786.
 dominicis participasset, repente spiritum exhalavit¹. Et
 ne quis^b fortuitum id fore suspicaretur, mirum in mo-
 dum eodem momento et vitam finivit et missam. Archi-
 5 episcopus tantae rei miraculo nihil permotus, sed indu-
 strium mortis suae^c precursorem^d pronissimo favore
 amplexatus, navi iussit imponi et per Rhenum^e amne
 secundo devectum in loco qui dicitur Hohstedi^f.² ex-
 10 poni^g. Ubi cum ad funeris officium frequens de toto
 episcopatu populus occurrisset, magnifice susceptus, per
 terram in Herveldense monasterium est translatus³; nec
 ulla^h funebrium honorum ambitione caruit, si quis honor
 tumuli, si quod solamen humandi est, transmissa in
 omnes fideⁱ solida, quod^k magni momenti sint^l apud
 15 Deum eius^m merita. At beatus Lullus eodem quo in-
 stituerat ordine in monasterium Herveldense contendit.
 Ubi protinus morbo attactus, cum ordinationis suae an-
 num ageret trigesimum secundum⁴, XVII. Kal. Novemb. *Oct. 16.*
 honestissima morte perfunctus naturae concessit, suum-
 20 que precursorem [dextroⁿ tramite] insecutus, ut optamus.
 ut speramus, ut certissime confidimus, caelestis curiae
 senatoribus est annumeratus, sessurus quandoque cum
 choro apostolorum in subselliis iudicialibus⁵ et iudicatu- *Luc. 22, 30.*
 rus XII tribus Israel^o. Nam quantis apud Deum emineat

25 a) temperiē 1. 1^a, *signo compendii eraso corr.* temperie 1^a, et ita 1^b. 2^a, quod Lamp.
scribere voluit et in exemplari 2 correxit. b) quid 2^a. c) suē 1. d) precursore 2^a.
 e) renum 2^a. f) hostedi 1^b. g) deponi corr. exponi 1, et ita 1^a-^b. 2^a, ed. Loran.
 h) ullo fun. rerum honore caruit 2^a. i) fides, quod Simson l. l. I., p. 535, n. 1.
 proponit legendum, sensum planum clarumque huius sententiae turbaret. k) qđ 1. l) apud
 30 deum sint 2^a. m) om. 2^a. n) sic 2^a, et ed. Loran.; d. tr. om. 1. 1^a-^b. o) ysrl 2^a.

1) Quando Witta vel Albinus obierit, alibi non traditum est; si nostro
 fides, a. 786. Cf. Simson, 'Jahrb. d. Fränk. Reichs u. Karl d. Gr.' I,
 p. 535 sq. 2) Hoechst ad Moenum fluvium. Auctor illarum regionum
 parum gnarus fuisse videtur. Moguntiaci enim Hersfeldiam profecturus,
 35 traiecit Rheno, Moenum adverso flumine, non Rhenum secundo flumine
 sequitur, ut J. v. Hecke, Acta SS. Oct. VII, p. 1091, n. r, annotavit;
 emendationem vero, quam proponit, reiiciendam esse iam codice autogra-
 pho probatur. Nescio, num, ut haec scriberet, auctori ansam dederint
 quae Etgil in V. Sturmī c. 16. dixit: (corpus S. Bonifatii) usque ad
 40 Hohheim villam, quae in ripa Moyn consistit, navigio transvectum est.
 3) Albinum in monasterio Hersfeldensi sepultum esse testatur etiam
 epitaphium eius, recentioris quidem aetatis, quod Brover ibi sepulcro
 eius affixum vidit et edidit Antiq. Fuld. p. 41. De falsitate notitiae,
 quae cum Buraburg sepultum dicit, vide SS. XV, 1, p. 40, n. 1. 4) An-
 45 nos 32 episcopus tribuunt Lullo Ann. Lauriss. min., Fuld., SS. I,
 p. 116. 143; cf. Böhmer-Will, Reg. arch. Magunt. I, p. 44; Simson l. l.
 I, p. 536, n. 1. 5) Cf. supra p. 248, l. 28.

meritis, etiamsi vitae clarissimae et insigniter actae memoria obsolevisset^a, indicio tamen essent tot ac^b tanta miracula¹, quibus, licet carne mortuus, vivit tamen apud superstites^c carne quondam vivente multo^d, ut ita dicam^{d*}, vivacius^e. Vivens enim paucorum, mortuus cuncto-⁵rum^f pêne aures ac mentes occupavit. Ex his animo sedet^g pauca revolvere, ut procul facessat invidia², a qua ne nunc quidem vindicat eum sinus Abrahae et nomen^h celeberrimum iam in aecclesia. Nos ei iam vota facimus, iam divinos propter Deum honores deferimus,¹⁰ iam solemnes ferias instituimus, et adhuc contra eum saevitⁱ invidiae pestis infestissima et petulanti lingua, sicut solêbat viventem et cum corruptis moribus comminus conflictantem^k, ita etiam modo insectatur cum Christo regnantem. Sed nos tempus iam dudum teri-¹⁵mus, propositum potius aggrediamur, hoc breviter com-
monito^l lectore, quod raro virtuti cum viciis conveniat.

852. 22.^m Post traditum sepulture corpus beati Lulli sexagesimus iam fluxerat annus³, et fratribus, qui tum temporis in monasterio Herveldensi divinas agebantⁿ²⁰ excubias, incidit in animum, ut sacra *ossa levarent^o et *f. 27. loco celebriori componerent. Cumque saxum quo sarcophagus^p tegebatur adhibita ingens religiosorum hominum vis amovisset, erat videre grande atque ab hominum memoria inusitatum miraculum. Corpus tanti^q temporis²⁵ processu terra obrutum nullam senserat corruptionis iniuriam; eam vultus honestatem, eam membrorum omnium^r dignitatem, eum^s vestimentorum quoque nitorem referebat, ut ipsa eum die expirasse aut sopore potius quam morte sepultum crederes^t. Sinistri tantum pedis³⁰ caliculam vetustas absumpserat. Id fortuitum fuêrit, an aliquid secrecioris intelligentiae sensibus intuentium in-

a) absolvisset 1^a; oblesisset 2^a. b) *superscr.* 1, *alia voce (et?) deleta*. c) deum superstes 2^a. d) *ulto corr.* multo 1. d*) dixerim 2^a. e) *sic* 1^a. b. 2^a. *ed. Lovan.* (uiuatus 1^a. 2^a); i uiuacius 1. f) pene cunct. 2^a. g) *om.* 1^a. b. h) iam 35 *hic add., sed del., post celeb. superscr.* 1, *et ibi* 1^a. b. 2^a. i) *sgut corr.* *sguit* 1; *seuit* 1^a. b. 2^a. k) *conflictam rem* 2^a. l) *lect. comm.* 1, 1^b, *litteris a. b superscriptis corr.* *comm. lect.* 1, *et ita* 1^a. 2^a. m) *novum caput non incipit* 1^a. b. n) *agebat corr.* *agebant* 1. o) *levare corr.* *levarent* 1. p) *sarcophagus* 1^a. b. 2^a, *g e corr.* 1^a. q) *tanto* 2^a. r) *om.* 2^a. s) *aspectus add.* 1^a. b. t) *hic desinit* 1^a, *ubi add.*: 40 *Hec sunt opera omnipotentis Dei, qui novit sanctos suos varie (e corr.) mirificare. Cui est honor et gratia in secula seculorum. Amen.*

1) *Nota similia verba Lamperti de obitu Stephani papae a. 1058, supra p. 73.* 2) *Fuldensium monachorum.* 3) *Cf. Ann. Altah. p. 6. et supra p. 26: 852. Translatio sancti Lulli in cena Domini, 66. igitur 45 anno post obitum Lulli haec facta sunt.*

nuerit^a, divini sit examinis; ego^b ita existimo^c, eos non
 sobrię, non mediocriter sapere, qui de rebus tam archanis
 adeoque ab humana^d scientia remotis temere sententiam
^{p. 148.} dictitaverint^e. Igitur cum illud *immani pondere saxum,
⁵ quod operiendo corpori comparatum diximus¹, huc atque
 illuc volutaretur, forte manus fugit volutantium et fratri
^{2a. f. 74c.} cuidam propter astanti — Gerhelm^{f. 2} *huic nomen erat
 — ita^g pedem contrivit, ut ossibus cum carne pariter
 comminutis, forma etiam pedis amissa, fedum ac mise-
¹⁰ rabile spectaculum preberet circumstantibus. Hoc casu
 concussis omnium animis et merore^h amarissimo con-
 fectis, inter manus [fratrumⁱ] tollitur atque in cellam^k
 infirmorum desperata sanitatis recuperatione defertur.
 Sed cito beatus Lullus hoc scrupulo merentium fratrum
¹⁵ corda expedit. Nocte proxima cum languidum sopor
 oppressisset, ita repente suus^l membris omnibus vigor
 rediit, ut ymnis quoque matutinalibus interesset, nulla
 tantae calamitatis ne cicatrice quidem superstite^{m. 3}.

23. Alio itidem tempore eratⁿ in eodem monasterio
²⁰ frater maturis admodum moribus et potissimum prono
 ad omnem obedientiam animo. Is Williger nomen ha-
 bebat, editui functus offitio. Forte autem claves aec-
 lesiae perdidit. Cumque hoc aegre nimium ferens
^{*f. 74d.} totam monasterii *suppellectilem querendo evertisset,
²⁵ omnisque incassum labor efflueret, tandem ad domesti-
 cum illud et familiare monachis presidium animum in-
 tendit. Tota precum ambitione, toto lacrimarum flumine
 post Deum beato Lullo incubuit, ut in artum conclusae
 spei maturius effugium inveniret. Nec abnuat Dominus,

³⁰ a) inuenerit 2^a. b) ita 1^a. b. 2^a; is ego i iam evanere, liquore deleta 1. c) eos ex.
 litteris a, b superscr. corr. ex. eos 1, et ita 2^a; eos ex. 1^a. b. d) huma, na superscr. 1.
 e) dictauerint 2^a; hic desinunt codd. 1^a. b. c. d. f) gerlehm 2^a; nominis littera m iam
 evanuit 1; desinit 1, reliqua parte paginae 27^a. vacua relicta; reliqua solus praebet 2^a.
 g) sic ed. Lorán.; ita p. contr. om. 2^a. h) emendari; more 2^a. i) suppleri, deest 2^a.
³⁵ k) sic dubius emendari; ecclia 2^a. l) sic ed. Lorán.; suis 2^a. m) hoc loco desinit
 ed. Lorán. n) suppleri, deest 2^a.

1) Quod non dixit, sed saxum olim sepulcro superpositum amotum esse.
 2) Nota de monacho huius nominis capitulo primo Miraculorum S. Wig-
 berti, SS. IV, p. 224, relatum esse. 3) Cf. supra p. 126, l. 21. — Surius,
⁴⁰ De prob. Sanct. hist. (Coloniae 1574) V, p. 840, (Coloniae 1618) IV,
 p. 269 sq. breve Vitae Lulli excerptum edidit, ubi idem finis atque in
 edit. Locaniensi habetur. Sed sequuntur ibi haec: De eodem beato
 praesule hi quoque versus extant:

Antistes Lullus, quo non est sanctior ullus,
⁴⁵ Pollens divina tribuente Deo medicina,
 Occurrit morbis, ut totus praedicat orbis.
 Quos versus etiam habet Nic. de Siegen ed. Wegele p. 155.

spectatum faciens rerum experientia, quid^a momenti
Iac. 5, 16. habeat deprecatio iusti assidua. Quadam die frater idem
 maturius se ad aeclesiam agebat, et ecce vulpem pre-
 dictas claves in ore tenentem offendit pro foribus occu-
 buisse et commissi sceleris penas morte expendisse. Fra-
 tribus ad hoc spectaculum concurrentibus et inusitatae
 rei miraculo stupentibus, cum auctorem facti beatum
 Lullum prodidisset, facile cunctis persuasit, ut crederent
 eum haut obscuro apud Deum loco haberi, qui posset in
 oculis hominum tam stupenda operari. 10

24. Erat matrona quaedam in familia sancti Lulli
 nomine Raginswiut, rebus familiaribus effuse effluens,
 sed cecitate oppressa, ipsas quibus effluebat opes igno-
 rabat. Hanc suorum frequens exhortatio in eam fidem
 adduxerat, ut spe certissima conciperet se a beato Lullo 15
 incumbentis mali remedium posse consequi. Forte autem
Oct. 16. natalicius eius dies instabat. Ad quem celebrandum
 cum ipsa quoque populo, qui stipatus eo confluxerat,
 sociata occurrisset et osculum fixura — quod religioni
 ducitur^b apud populares animos — caput sacro altari 20
 applicuisset, visum recepit, et clausis diu oculis repente
 splendor illuxit non frustra sperati luminis.

25. Puella quaedam Hemma^{*} nomine egritudine non ^{*f. 75^a.}
 minus gravi quam diuturna laborabat. Nam a tenera
 aetate paralyti morbo resoluta, nullo, ne ad cibum qui- 25
 dem ori porrigendum usa fuerat membrorum ministerio.
 Cumque iam in magna sanitatis desperatione suppreum
 traheret spiritum, seculari eius domino, cui Gozbertus
 nomen erat, astitit in somnis vir aspectu venusto, canitie
 cignea, habitu pontificali, gravitate admodum temperata, 30
 quem beatum Lullum esse multis elucebat inditiis; isque
 benigne salutato precepit, ut puellam hanc in monaste-
 rium Herveldense deferret, reperturam ibi Deo propitio
 diutinae valitudinis solatium. Retulit ille protinus visum
 ad vicinos. Fides habita est referenti; nec alio quam 35
 ut visum fuerat ordine rei processit eventus. Nam ve-
 niens eó cum puellam detulisset in aeclesiam sanctae
 Mariae sitam in monte qui proximus^c monasterio im-
 minet, beato Lullo, qui huius profectiois auctor fuerat,
 opem ferente, extimplo coevum sibi membris omnibus 40
 torporem exiit, et dissuetum diu defuncti corporis usum
 voti compos recepit.

a) qd' (quod) 2^a. b) dicitur 2^a. c) est *add.*, *sed del.* 2^a.

26. Refertur et aliud de eo miraculum, quod contra eos potissimum faciat, qui tanti viri virtutibus fidem derogant et in eo incredulitatis febre confecti tabescunt, per quem paralyticos ad sospitatem corpoream respirare conspitiunt. Hartwinus quidam religiosus in vico Aspach aecclesiam susceperat construendam. Quodam die unus fratrum Fuldensium Biso nomine viam^a fatiens, viso illic homine, quem familiarissime notum habebat, substitit, habitoque cum eo colloquio, cum per diversa tam seria quam ludicra, ut fit inter amicos, sermo licentior vagaretur,^{*f. 75b.} incidit mentio beati Lulli. Tum ille, tamquam invisum suis nomen non ferens, mirari cepit, unde primum is honor habitus sit viro, qui tanto furore debachatus sit contra fratres Fuldenses et ad opprimendum nomen Fuldense tantos conatus neglecto timore Dei effuderit^b. Multa preter haec in iniuriam beati viri mordaciter magis^c quam facete iocatus, tandem discessit iter quod instituerat peracturus. Eo tempore Fulda fluvius alveum suum evagatus totam adiacentis campi planiciem occupaverat, vix angusti tantum tramitis callem itinerantibus reliquum fecerat aquarum effusio. Quem dum carpit . . .^d et tumidus ille Dei sanctorumque eius convitiator, equus, quo vehebatur, furore, ut opinor, agitato in profundissimam aquam se^e cum sessore suo precipitem dedit, Deo illi dignam vicissitudinem referente^f pro incontinentis linguae petulantia. Cumque totum cum sessore suo equum aqua profundior obsorbisset, omnemque mortis evadendae spem periculi magnitudo absumpsisset, rediit misero in mentem, quod sua in virum Dei invectione hanc sibi calamitatem ipse peperisset, statimque ex intimo corde facti penitens, quoniam lingua non poterat aquarum violentia oppressus, animo iam per necessitatem rerum correcto^g veniam precabatur. Nec mora pietas Domini per interventum beati Lulli presto affuit periclitanti. Nam equum, cuius dorso excussus iam subter aquam moribundus fluitabat, per caudam arripuit, eique tenatius inherens, vita comite, membrorum incolomi statu in siccum evasit¹, in-

a) emendari; iam 2^a. b) effudit 2^a. c) magis *supplevi ex loco annalium, supra*
 40 p. 92, l. 20, *deest* 2^a. d) *adiectivum quoddam supplendum est.* e) *eadem manu*
superscr. 2^a. f) *referentis* 2^a. g) *correctio* 2^a.

1) *Nota in Mirac. S. Wigberti c. 1, SS. IV, p. 224, miraculum de Gerhelmo monacho Hersfeldensi ex aquis Fuldae fluvii erepto narratum esse, cuius nomen Lamp, supra c. 22, usurparit.*

signe cunctis prebens documentum, *ne quis deinceps*^{*f. 75} sanctum virum iam in caelis triumphantem^a, iam cum Abraham et Ysaac et Iacob accubantem^b audeat sermone temerario lacescere^c.

27. Istud igitur in calce huius historiae satis, ut⁵ arbitrator, oportune annexerim. Quod tamen ipsum, *si quid veri*^d *mens augurat*¹, scriptori non nihil^e invidiae conflabit, apud eos potissimum², qui in contumeliam suam referent, quicquid in laudem viri huius ambiciosius dixi. Sed ego nullam invidiae, nullam odii, nullam persecu-¹⁰ tionis, si ea immineret, tempestatem gravem ac metuendam duco, quam cum tali viro mihi^f communem fore video. Illud tantum sibi a me responsum habeat iniquus ille quicumque est calumpniator, me non rudem cūdere¹⁵ materiam, sed in qua et alii scriptores iam ingenia sua detriverint; malignum me fuisse interpretem, si quid ab aliis scriptoribus traditum, quod modo ad rem attineat, ego aut odio motus aut gratia silentio preterissem. Re-²⁰ rum fides potissimum penes illos erit³. Ego mihi^f eam tantum operam iniunxeram, ut de Vita sancti Bonifatii, sanctae Lyobae, Sturmionis abbatis, item et ex cyro-²⁵ grafis et decretis principum, qui ea tempestate Galliis presidebant^g, quaeque in memoriam huius viri dicta excerperem et ea quasi disiecta historiae^h membra⁴ in unius libelli corpusculum congererem.

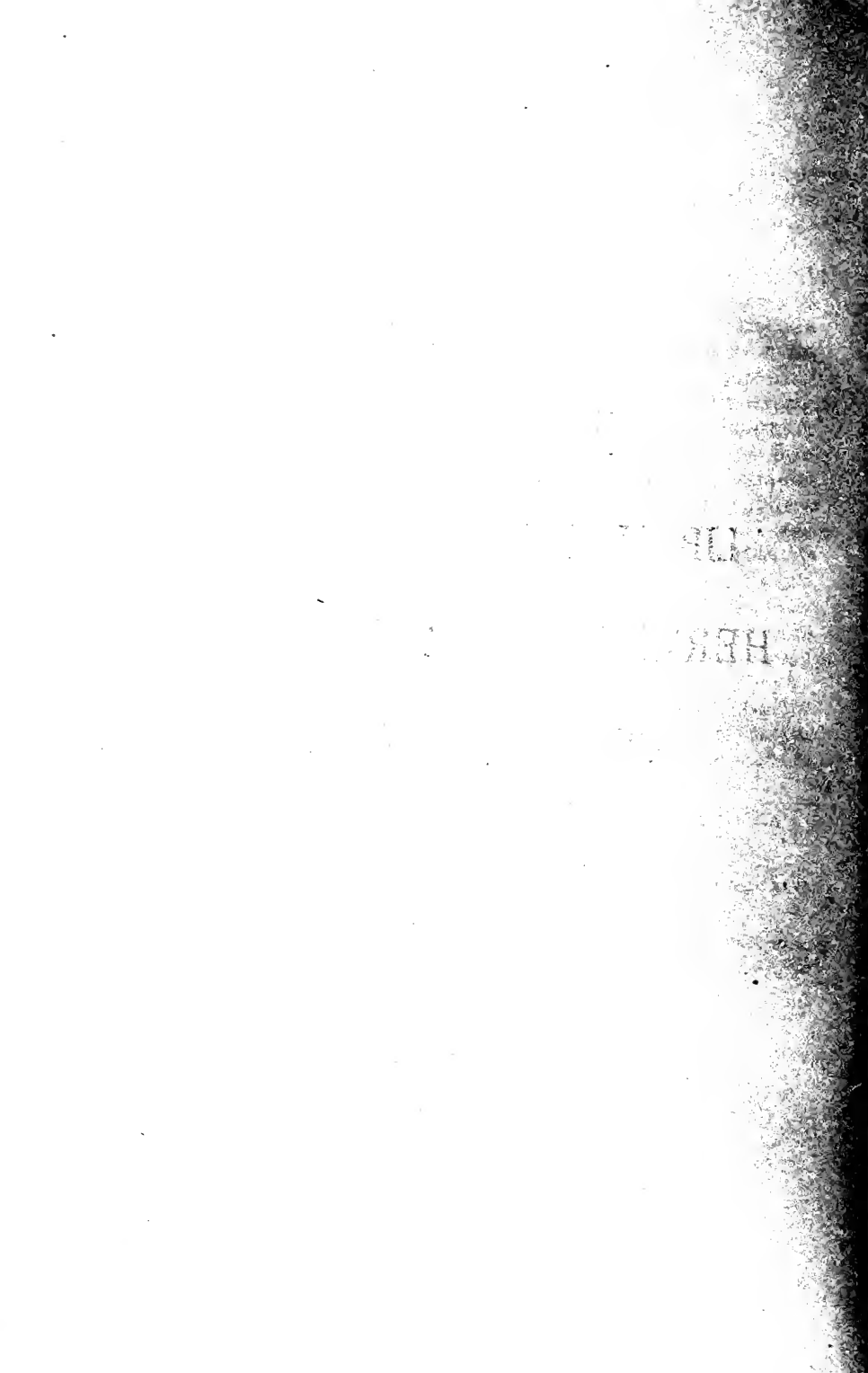
25

EXPLICIT VITA SANCTI LULLI EPISCOPI.

a) triumph, 2^a *semper*. b) accubentem 2^a. c) lassessere *statim corr.* lascessere 2^a.
 d) vera 2^a. e) nichil 2^a *semper*. f) michi 2^a *semper*. g) psidebant (persid.) 2^a.
 h) hystorie h. l. 2^a.

1) *Haec sunt verba Vergili, Aen. VII, 273.* 2) *Monachos Fuldenses.* 30
 3) *Vide quae de hoc loco in praefatione dixi.* 4) *Horat. Sat. I, 4, 62:*
 disiecta membra poetae.

LAMPERTI
LIBELLI DE INSTITUTIONE
HERVELDENSIS ECCLESIAE
QUAE SUPERSUNT.

S. V, p. 136. INCIPIT PROLOGUS IN LIBELLUM DE INSTI-
TUCIONE HERVELDENSIS^a AECCLESIAE^b.

Iesu^c dormiente navis periclitatur aecclesiae. Pug- Luc. 8, 23.
nant inter se venti in mari magno, et nullus Daniel in- Dan. 7, 2.
5 venit, qui oret pro populo. Immo non prevalet Daniel,
nisi adversus principem Persarum precibus eius resisten-
tem archangelus prelietur Gabriel. Vere etenim, vere
domus Israel domus est exasperatrix, et iniquitas eius Ezech. 2, 8.
magna est nimis. Idcirco dedit Dominus potestatem ib. 9, 9.
10 mucroni suo, ut vadat *ad dextram sive ad sinistram, quo-* ib. 21, 16.
cumque faciei eius est appetitus. Quapropter ingemiscat
Ezechiel et ingemiscat in contricione lumborum, ut ib. 21, 6.
non faciat Dominus consumptionem Israel. Dicat etiam ib. 11, 13.
ad Dominum angelus, qui loquitur in Zacharia: *Domine zach. 1, 12.*
15 *Deus exercituum, usque quo tu non misereberis Iherusalem?*
^{*p. 137.} ut ab angelo, qui stat inter mirteta, mereatur audire ib. 1, 10. 13.
verba bona, verba consolatoria.

Quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem Ier. 9, 1.
lacrimarum, ut, etsi deflere non sufficio mala quae fiunt
20 in aecclesia, lugeam saltem die noctuque filiam Babilonis Ps. 136, 8.
miseram, matrem scilicet meam Herveldiam, multis mise-
riis et calamitatibus filiam confusionis factam? Cuius
dum recordamur pulchritudinis, quasi super flumina Ba- ib. r. 1.
bilonis sedemus et flemus, quod, ut verum fateamur,
25 peccata nostra et iniquitates patrum nostrorum post Ier. 14, 20.
tantam pulchritudinem confusionem ei modernaepepe-
rerint feditatis. Denique, ut post dicemus, haut diffi-
cile est dictu, quantum brevi adoleverit diviciis, magni-
tudine, gloria, cum precipue studiis beati Lulli Mogon-
30 tiacensis^d archiepiscopi, qui ei aedificandae manum inie-
cerat, tum favore ac liberalitate nobilium virorum atque

a) Hersveld. c., quod Lamp. nunquam scripsit.
add. c. c) Ihesu c. d) Magout. c.

b) de quo excerpta quedam hec sunt

feminarum¹, tum frequentia monachorum nobiliter ibidem in castris Domini militantium, quorum numerus iam tum excreverat usque ad centum quinquaginta².
Ps. 112, 9. Tantam siquidem ei contulerat fecunditatem, qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum laetantem. At⁵ nunc effeta et exhausta, immo^a vero ideo effeta, quia
Rom. 8, 22. exhausta, ingemiscit et parturit usque adhuc, et non est virtus parturienti^b propter violentiam predonum³, qui ei nihil^c reliqui fecerunt preter parietes et saxa.
Ps. 136, 7. *Memento, Domine, filiorum Edom, qui dicunt: 'Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea'.* Ob quod suggestioni eorum pravae⁴, conspirationi rei publicae atque ecclesiasticae paci contrariae^d, assentiri periculosum ducimus. Maximam autem violentiam patimur ab his qui defensores esse debuerant aecclesiae nostrae, quorum¹⁵
Ezech. 13, 5. officium erat ex adverso adscendere et murum pro domo Israhel opponere, qui, ut sufficerent pro castris Domini stare et preliari^e bella Domini, aecclesiae sunt opibus locupletati. Sed avaricia cum inferno nunquam dicit: 'Sufficit'. Etenim acceptis, quae iure illis advocaturae²⁰ competunt⁵, beneficiis, una etiam quae in nostros usus illis patrocinantibus debebantur, vindicant instinctu avariciae et devorant plebem tuam, Domine, sicut escam panis, nihil agentes de nostra salute, eo quod nostrae professionis non sit iniuriae obviam ire. Sed mihi^f *dictam, et ego retribuam, dicit Dominus, et: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi meam.*

Nunc iam tempus flagitat, quid hoc sibi velit exordium, exponi. Scribere disposui non ostentandi, sed exercendi causa ingenii, nec scientiae, quae inflat, sed³⁰ caritatis gratia, quae aedificat, quaecumque ad animum recurrunt eorum, quae olim me contigit^g super statu

a) ymmo c. b) sic recte c.; male mutavit G. Waitz hoc in parturiendi; cf. 4. Reg. 19, 3: vires non habet parturiens. c) nichil semper c. d) sic emendavit Wattenbach, 'Geschichtsschr.' ed. 2, Lambert p. XXII; contraire c. e) preliare c. f) michi semper c. 35
g) contingit c.

1) Cf. Vit. Lulli c. 16, supra p. 329. 2) Cf. ib. c. 19, supra p. 332, et quae ibi adnotata sunt, et infra in hoc libello p. 347. 3) Saxonum et Thuringorum rebellium videlicet. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 183.
4) Quam retulit Lamp. in Ann. a. 1073, supra p. 159. 5) Advocatus⁴⁰ monasterii Hersfeldensis tunc fuit Udo comes (cf. Wenck, 'Hess. Landesgesch.' II, 'Urk.' p. 46. 49—51, nr. 36. 39. 40), subadvocatus Dietmarus; etiam Ruggerus comes (de Bilstein, de quo vide supra p. 116) subadvocatura huius abbatiae functus videtur esse, cum in cartis laudatis advocatus dicatur. Neque tamen dubito, quin Lamp. hoc loco regem prae-⁴⁵cipue insimulare voluerit. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 209.

monasterii nostri vel legisse vel a probatissimis viris
 audisse, quaeque etiam ipse expertus sum; sedens cum
 Iheremia et flens casum et, ut ita dicam, excidium pa-^{Thren. pr.}
 triae meae. Ad quod studium me dormitantem vestra,
 5 si recolit, paternitas¹ sepenumero excitare curavit; sed
 timidum me filiumque diffidentiae tandem ad audendum^{Eph. 2, 2.}
 perpulit laeta^a cuiusdam Fuldensis abbatis historia sub-
 tiliter memoriae commendata², quamquam nec ea facun-
 dia nec ea mihi copia suppetat tam subtiliter enarrandi
 10 res partim oblivione, partim temporum prolixitate procul
 a memoria relegatas et ideo absque ambiguitate minus
 auctoritatis habituras³. Ad hoc me accendunt studia
 rerum moderno tempore gestarum, quamquam sciam me
 ad has describendas minus idoneum. Quas tamen pleras-
 15 que pro opibus ingenio mei heroico metro strictim com-
 prehendi. Sed quoniam relata ab aliis ab aliis refelluntur,
 et in versibus plura^b falsa pro veris scripsisse accusor,
 in hoc genere stili manifesta transcurrere, dubia ne at-
 tingere statui. Vestri solius, pater mi, in hoc opusculo
 20 expecto iudicium. *Oleum autem peccatoris non impinguet* Ps. 140, 5.
*caput meum*⁴. *Surge, pater mi, et comede*^c *de renatione filii* Gen. 27, 31.
tui, ut, si faucibus tuis fuerint^d *dulcia, benedicat mihi*
anima tua^{*}.

EXCERPTA EX LIBELLO QUODAM DE INSTITU-
 25 TIONE HERVELDENSIS ECCLESIAE SEQUUNTUR.

*EX LIBRO I.

Sancto⁵ Bonifacio Mogontiacensi episcopo per mar-^{V. Lulli c. 13.}
 tiriū gloriam consummato beatus Lullus, qui ei in epi-

30 *) *Infra minio scriptum est in e.*: Tempore Karoli Magni fun-
 datum est id templum Herveldiae per sanctum Lullum archi-
 episcopum Maguntinum, qui successit sancto Bonifacio mar-
 tiri et eius loci episcopo.

a) lecta Wattenbach et abbatiae W. de Giesebrecht corrigenda proposuerunt, sed nihil
 mutandum esse recte ericisse mihi videtur Pannenborg, 'Lambert v. H. d. Verf.' p. 171.
 35 b) plu'a in c.; plurima Mader, nescio an recte. c) comede c. d) fuerunt c.

1) Hartwigum abbatem Hersfeldensem procul dubio alloquitur. 2) *Quam non habemus.* 3) Cf. infra p. 347, l. 27 sqq. 348, l. 12; 'N. Archiv' XIX, p. 210 sq. 4) *Ut, quid Lamp. hoc versu dicere voluerit, recte exponas, nota quae in Psalmo praecedunt*: Corripiet me iustus in misericordia et
 40 increpabit me, et quae sequuntur: Quoniam adhuc et oratio mea in beneplicitis eorum. Absorpti sunt iuncti petrae iudices eorum. Audient verba mea, quoniam potuerunt. Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 212. 5) *Sequentia omnia usque ad p. 347, l. 24. e Vita Lulli exscripta sunt.*

- V. *Lulli* c. 13. scopatu successit, omnem operam suam, sicut ei, cum adhuc rebus humanis interesset, pollicitus fuerat, in locum Fuldensem intendit. Itaque fratres frequentius invisebat eorumque animos super decessu beati Bonifacii anxios verbis ad consolandum exquisitissimis refovebat; ubicumque res posceret, aderat, inopiae rei familiaris supplementum affatim prebebat, periculum, si quod forte immineret, propulsabat, omnia postremo liberalis atque indulgentissimi patris officia inpensius amministrabat. Verum ea longe aliter quam ipse spe concepisset cessere. Non solum enim his^a rebus nullum favorem, nullam eorum benivolentiam sibi conciliabat, verum etiam cunctorum
- ib. c. 14.* ibi degentium gravissima in se odia suscitabat. Igitur post multos sudores irrita spe exhaustos, post diuturnam deliberationem, tandem victus rerum asperitate, totam ab incepto intentionem revocavit, contestatus viventem in Christo spiritum beati Bonifacii, voluisse quidem se preceptis eius, quibus ei locum illum inpensius^{*p. 139.} commenda-
verat, parere, sed vi ac iniuria fractum loco cedere.
- ib. c. 15.* Herveldense deinde solum melioribus profecto auspiciis 20
- ib. c. 16.* occupare aggreditur; in hunc locum omnes suas copias dedita opera coegit, tantas rerum inpensas alieno fundamento sine fructu acquisitas hinc cum fructu insumere parat. Qui et acriore vi eius rei gratia [ceptis^b] incubuit, ut fractum priori adversitate animum sequenti rerum successu restitueret. Nec spem fefellit eventus. Nam brevi temporis processu Herveldense nomen in immensum gloriae et magnitudinis culmen evaserat. Opibus siquidem, agris ac familiis necnon aedificiis magis magisque in dies augebatur, partim studio beati Lulli, sapientis admodum viri, partim liberalitate principum tocius regni, qui pio eius desiderio ope summa omnes annitebantur. Ea etiam causa opes monasterii non minimum auxerat, quod frequentes eo confluebant homines celebris in seculo et famae et familiae, qui venditis rebus familiaribus precia earum afferebant et secundum instituta primitivae aeclesiae ea substernebant pedibus apostolorum Simonis et Thathei^c. His enim aeclesia loci attitulata
- ib. c. 17.* erat. Nam postea, ut Deus insigne documentum daret spectantis eo benivolentiae suae^d, idem sanctus pontifex angelica in somnis^e voce tercio est ammonitus, ut corpus

a) hiis semper c. b) supplevi e *Vita Lulli*. c) correxi e V. *Lulli*; Iude c. d) et non sine suo nutu gestum, ut tam difficulter coalescerent animi Fuldensium fratrum cum animo pontificis addit c., quae (hoc loco mutata) infra recurrit. e) sompnis c.

beati Wigberti eo transferret. Is accitu beati Bonifacii *v. Lulli c. 17.*
 de Britannia veniens, in Gallis vitam morum gloria
 ornatissimam exegerat, tandemque felici in Christo dor-
 mitione sopitus in oppido Friteslar sepulturam accepe-
 5 rat. Ego haut temere nec sine Dei nutu gestum credo, *ib. c. 14.*
 ut sancti pontificis et sanctorum^a, ut^b mea fert opinio,
 fratrum^c animi tam difficulter coalescerent. Si enim
 benivolentiam episcopi haec rerum procella non exce-
 10 pitisset, nimirum in alieno fundamento nimium occupa-
 tus privatae gloriae studium omisisset, atque Hervel-
 dense nomen, toto nunc orbe clarissimum, abisset^d in
 vacuum, nec tanta copia sanctissimorum hominum eo
 loci conversantium auxisset numerum caelestium spiri-
 tuum.

15 Igitur cum beatus Lullus monasterium illud opi- *ib. c. 18.*
 bus, edificiis, familiis quoque affatim exornasset cunctum-
 que domus Domini decorem ad unguem^e elaborasset,
 multitudinem quoque fratrum, C videlicet L, tempera- *ib. c. 19.*
 20 tissimis institutis instruxisset, Karolum imperatorem,
 cui ex virtute nomen accessit¹, ut Karolus Magnus dice-
 retur, eo vocavit et cuncta in tutelam eius patrociniandi
 gratia tradidit, hancque traditionem et patrociniandi ius
 cunctis deinceps in solium regni succedentibus ratum
 manere statuit.

25 Haec de exordio Herveldensis cenobii strictim
 dicta libellus de vita sancti Lulli editus latius ex-
 plicat, si quis ea plenius nosse desiderat. Qualiter
 vero post haec locus ille per incrementa temporum ad
 profectum pervenerit, aut qualiter supradictus fratrum
 30 numerus, C videlicet et L², integro adhuc rerum statu
 imminutus sit, vel quales viri sibimet in regimine
 loci illius successerint^f usque ad tempora Gozberti ab-
 batis, parum compertum habemus. Nihil enim de his
 litteris inditum repperimus³, magis, ut^b mea fert opi-
 35 nio, scriptorum^g incuria quam ingeniorum penuria. Quo-
 rum tamen seriem hic ponere duximus dignum, sive ne
 penitus vetustate e memoria aboleantur, sive quod ali-
 qui eorum summo functi sacerdocio et usui profecto

a) apostolorum *add. c.* b) se *add. c.* c) factum *corr.* fratrum *c.* d) abiisset *c.*
 40 e) *correxī e V. Lulli*; dec. adiungere *c.* f) successerunt *c.* g) scriptorum *c.*

1) Cf. *supra* p. 326, n. 5. 2) Cf. *supra* p. 332, n. 2. 344, n. 2.
 3) *Ipse in annalibus postea nonnulla quidem, etsi pauca, de iis retulit
 usus Annalibus Hersfeldensibus. Cf. supra* p. 345, l. 9 *sqq.*

fuerunt nostro monasterio et honori: Balthart abbas, Buno abbas, Brunwart^a abbas, Drügo abbas, Hardarat abbas, Diethart abbas¹, item Diethart abbas et episcopus², Burchart abbas et episcopus³, Megengoz abbas, Hagano abbas, Guntherus abbas, Egilolf^b abbas, Gozbertus^c abbas. E quibus Hagano^d calicem magnum de auro purissimo, electro et gemmis preciosis in ministerium Domini in gloriam et decorem fieri fecit. Umbo-
Exod. 28, 40. nem vero patenae latitudine pene unius palmae totum per circuitum lapidibus preciosissimis et unionibus vestivit.

Verum nos ea quae paulo ante nostram aetatem gesta sunt breviter, prout ea expiscari potuimus, attingentes⁵, haec, quae nostris modo temporibus geruntur, lamentando potius quam dictando subnectamus. Et ne¹⁵ quis nobis crimini ducat, quod tempora regum vel Romanorum imperatorum per successiones suas huic opusculo subtexentes non eorum quoque feliciter vel secus gesta historiae more pariter inseramus, hoc sibi responsi habeat quicumque haec legere animum inducat, nos non²⁰ statuisse omnia scribere, quae in re publica vel aecclesia gesta sunt aut geruntur, utpote monasterii carcere inclusos nec hominum expertos nec valde curiosos. Ego mihi hanc tantum operam iniunxi, ut nostrae rei publicae consules, hoc^{*} est monasterii nostri patres atque²⁵ rectores, cum calamitatibus, quae nos modernis temporibus oppresserunt, stili officio ad posterum transmitterem. Nam idem ipsi^d nimirum imperatores suorum secum habent precones meritorum, experientia, ut ita dicam, vernacula eis scribenda dictante et falsas opiniones veritate astipulante longius propellente. Verum haec hactenus.

970. Igitur Gozbertus^e abbas, etsi non morum, studii tamen sui erga locum Herveldensem satis evidens ad nos transmisit documentum, magnam scilicet copiam³⁵ librorum suo nomine ob monumentum sui attitulatorum. Plurima quoque ornamenta in auro et argento, in vestibus sacris, quibus uterentur in gloriam ingressuri sanc-

a) brunwarth c. b) Egilof c. c) gosberthus c. d) ipse c. e) gosbertus c.

1) *De Ottone abbate laico huius provisoris tempore vide supra p. 30, n. 4. 40*

2) *Hildesheimensis; cf. supra p. 34; Chron. Hildesh. c. 9, SS. VII, p. 852.*

3) *Wirziburgensis.* 4) *Qui sedit a. 956—959; supra p. 38.* 5) *Cf. supra p. 345, l. 9—12.*

tuarium, tabulam quoque altaris composuit¹ [etc.], dicens: *Domine, dilexi decorem domus tuae [etc.]* tempore Ottonis^{rs. 25, 8.} secundi, [qui Rubicundus dicebatur]. Quo mortuo, Ottonem filium reliquit heredem parvulum; cui patruus Heinrichus^a regnum subripuit. Inde Ludolfus frater Ottonis idem attemptavit². Sed optimatum maior vis utriusque conatum repressit. Abbas Gosbertus^b, quia Ludolfo iuraverat, Ottoni iurare noluit. Ideoque discedens, Bernharius ex eiusdem monasterii preposito abbas successit^{1003.} superstiti. Idem calicem magnum cum duabus ansulis ex puro auro, electro et margaritis comparavit. Hic monasterium sibi construxit Montem Sancti Petri; ibi cum suis militibus residens rebus monasterii profuse utebatur, fratribus licentia permissa sibi vivendi in de-^{1. Cor. 11, 17.} terius. Haec tempore Heinrichi imperatoris [sancti], ad quem effrenati monachi contra abbatem conquesti sunt. Qui mittens ad Althahense^c monasterium eiusdem loci abbati Godehardo commisit Herveldense^d monasterium, quod tamen non acceptavit, donec paulo post obisset^{1005.} Bernharius³. Tunc destructis cellis proprietariis, intravit reformare in melius⁴. Regnum se accepisse dixit, non monasterium; ideoque plurima preciosa dedit pauperibus. Stolas aureas ducentas conflavit per ignem, aurum pauperibus distribuit. Godehardus, mortuo episcopo Hil-^{1022.} desemensi⁵, ibidem episcopus instituitur. Successit Her-

a) hinricus *plerumque c., semel henricus.* b) Gosbertus c. c) althahense c. d) herveldense h. l. c.

1) *Hucusque integrum textum libelli monachus Hamerslebensis dedisse videtur, abhinc iam pauca excerpsit.* 2) Ludolfus frater Ottonis II. iam a. 957. obiit. Otto III. nullum habuit fratrem. Qua de causa Gosbertus abbatiam a. 985. dimiserit (cf. supra p. 46), ignoramus. 3) Cf. Wolfherii Vit. Godehardi post. c. 7, SS. XI, p. 200 sq., qui non Godehardum abbatiam oblatam respuisse, sed regem monachis de abbate suo conquerentibus non obsecutum esse dicit. 4) Cf. Wolfherii Vit. Godehardi prior. c. 13, SS. XI, p. 177 sq.; post. c. 7, l. l. Nescio, unde evenerit, ut inter imagines abbatum Hersfeldensium in castello Eichenpictarum post Bernharium Libentius, qui postea archiepiscopus Hammburgensis fuit, depictus esset, his versibus subscriptis, quas edidit Winkermann, 'Wahrhafte Beschreibung der Fürstenthümer Hessen und Hersfeld' (Bremen 1697) p. 260:

Post hunc sceptrum capit pietate Lubentius omnes
Inter conspicuos nec gravitate minor.

Quem Brema, literulis postquam polleret et arte,
Praesulis esse loco iusque subire iubet.

45 5) Bernwardo.

1012. veldiae Arnoldus¹ ex preposito eiusdem loci² abbas, districtae severitatis vir³, tempore Heinrici cesaris.
1024. Conradus successit cesar tempore eius; apud quem
1031. accusatus abbas Arnoldus deponitur. Rudolfus^a de monasterio Stabulaus abbas hic instituitur⁴, Italus genere,⁵ mitis pater et benivolus, in Dei servicio vigilantissimus
1035. et previus^b. Sed paulo post ab eodem Conrado in episcopum Paderburnensem instituitur. Bardo abbas succedit, qui eodem anno archiepiscopus Moguntinus efficitur⁵; ad cuius sepulcrum miracula fiunt. 10
1035. Meginherus^c abbas ex monacho eiusdem loci successit, vir gravis et bonus, cuius doctrina concordavit cum vita. Scolam instituit^{*}; omnium artium peritus
1038. fuit. Tempore eius anno Domini MXXXVIII, eius anno tercio, totum monasterium incendio perit^{**}. Sed Deus 15

*) *Paulus Lang in Chron. Citizensi, Pistorius, Rerum Germ. SS. ed. 3. curante Struvio I, p. 1129, hunc affert locum ex hac historia sumptum: Praedictis quadrant ea, quae Lampertus monachus et nobilis historicus de studio monasterii sui Hirsfeldensis sub abbate Meginhero²⁰ scribit in haec verba: Quid dicam de ludo scolari? Ubi adeo circa illud tempus studium flagrabat, ut ex aliis etiam monasteriis quoscunque festivae spei tyrunculos discendi causa illo transmitterent, et mater Herveldia ubique odorem notitiae suae²⁵ diffunderet nobilitate filiorum in laribus philosophiae a tenero, ut aiunt⁶, ungue observatorum^d.*

**) *Wigandus Gerstenberger apud Fr. Chr. Schmincke, Monumenta Hassiaca I, p. 101. haec ex Lamperti Inst. Herveld. exscripsit: Alß man schreib nach Goddes geburt 1038 jare,³⁰ du verbrante das monster zu Hersfelt mit allem gebuwe gantz unde gar; unde in dem jare dar-*

1038.

a) Rudolphus c. b) primus c.; primus Waitz. c) Meginherus c. h. l. d) corr. Waitz; observatorum Lang.

- 1) *Non Godehardo episcopo ordinato, sed cum hic a. 1012. abbatiam³⁵ dimiserit; cf. supra p. 50; Wolfherii Vit. Godehardi prior. c. 14, l. l. p. 178.* 2) *Cf. Wolfherii Vit. Godehardi post. c. 10, l. l. p. 203.* 3) *De hoc Winkelmann l. l. hos versus habet:*

Arnoldus templi Ioannis nomine dicti

Auctor, cum regni culmen habebat, erat. 40

- 4) *Cf. Ekkeberti Vit. Haimeradi c. 11, SS. X, p. 602.* 5) *Bardo a. 1031. Arnolde deposito substitutus, post dimidium annum archiepiscopus ordinatus est, ut supra p. 54. recte relatum est.* 6) *Cf. supra p. 277, n. 4, 307, n. 2. Cf. Ekkeberti Vit. Haimeradi prol., l. l. p. 598: inter tot filios matris Herveldiae, qui educati sunt in faustis penetrali-⁴⁵ bus philosophiae.*

optimus miraculis multis eos consolatus est ibidem ostensis per merita sanctorum patronorum Wicperti et Lulli¹. Inter sanatos advenit unus ex illis qui in Collebecce^a, quod interpretatur 'prunarum rivus', coream⁵ illam famosam duxerant, tremulus per annos iam viginti tres². Hic ibidem sanus factus, Ruthart nomine, servicio sancti Wigberti se tradidit, gratus Deo et sanctis eius.

Conradus imperator tempore eius obiit. Filius eius¹⁰³⁹. Heinricus velut alter Karolus in regno successit, virtuosus et pius. Nigro erat, sed venusto aspectu, statura procerus. Nam ab humero et sursum eminebat super omnem populum³. Ipse aderat delicatus adhuc et in-¹⁰⁴⁰unctus rex dedicationi ecclesiae reparatae Herveldiae, (Lul.?) quam dedecarunt Humfridus Magdeburgensis, Kasso¹⁰⁴⁰ Nuenburgensis et Hunoldus Mersburgensis episcopi cum consensu Bardonis Moguntinae sedis archiepiscopi*, sub

nach, du starp Keyßer Curt, unde ist zu Spira 1039. begraben.

*) *Hunc locum exscripsit Paulus Lang l. l. p. 1140, qui habet:*
 20 (Kasso episcopus Citizensis) Interfuit dedicationi¹⁰⁴⁰ ecclesiae novae monasterii Hirsfeldensis et cryptae eiusdem. Ad quam solennitatem ipse invitatus fuit una cum Hunoldo Merseburgensi episcopo atque Humfrido^b metropolitano eorundem
 25 Magdeburgensi, in hoc consentiente Bardone Moguntinensi archiepiscopo, eius loci diocesano. Erat et tunc (ut Lampertus dicti coenobii Hirsfeldensis monachus et nobilis historicus refert) praesens per se imperator Henricus tertius adhuc
 30 adolescens, qui cepit (ut infra latius dicetur) anno nostrae salutis MXL. Et paulo inferius: Quem et ipsi Carolo Magno plures assimilant: eam siquidem morum excellentiam, eam in rebus agendis magnificentiam, eam humilitatem, pietatem,

35 a) collebecce c. b) Hunifrido Lang.

1) Cf. Ekkeberti Vit. Haimerali c. 11, l. l. 2) Primus omnium Lamp. famosi illius miraculi, quod a. 1021. vel 1020. vel 1013. factum esse dicitur, mentionem fecit. Cf. Will. Malmesb., Gesta regum Angl. § 174, SS. X, p. 464 sq.; Ann. S. Blasii Brunsvic., SS. XXX, p. 17; Ann. Stad.,
 40 SS. XVI, p. 313; Chron. Minor, SS. XXIV, p. 188; longum relationem, SS. XXVI, p. 28 sq.; 'Romanische Forschungen' VI, p. 481; Analecta Bolland., Catal. codd. hagiograph. bibl. Bruxell. II, p. 382 sqq. 3) Cf. Ovid. Metam. III, 182: colloque tenus supereminet omnes.

abbate *Meginhero, quem idem Heinricus ut sanctum *p. 141. virum venerabatur et sociabat lateri suo*. Decimas etiam tributorum regalium, donec viveret, concessit¹.

1059. Burchardus episcopus Halberstadensis post haec obiit, [cui auctor libelli huius crimen imponit iniustae detentionis decimae cuiusdam, quae pertinebat ad monasterium Hersveldense etc.*]

mansuetudinem, affabilitatem atque in dandis elemosynis liberalitatem. Erat autem ipse nigro quidem, sed venusto aspectu, statura procerus. 10 Nam ab humero et sursum eminebat super omnem populum.

*) *Wigandus Gerstenberger apud Schmincke I, p. 103. haec praebet:* (Leo IX.) Dußer bobist hilt eyn Concilium zu Mentz unde eynen seenth in geynwirtickeyd des 15 vorgenanten Keyßer Hinrichs unde in biweßen 42 bischöffe. *Alß man das auch lefit in der Croniken von Herßfelt.*

1051. **) *Wig. Gerstenberger l. l. p. 105. haec praebet:* Alß man schreib nach Gods geburt 1051 jare, du starp 20 bischoff Bardo zu Mentz, unde quam eyn ander an sine stait genant Luippoldus, der buwete sent Jacobs monster uff den berg bie Mentz². Dußer bischoff Luippoldus hisch tzehinden von den gutern in Doringen, die da worin der tzweyer 25 stiftte zu Fulda unde zu Hersfelt³. Deßglichen thet bischoff Burekard zu Halverstad auch den tzweyn stiftten itzt genant großin verdryß umbe den tzehinden in syme bischthum gelegin. Darkegin arbeite Sigefridus apt zu Fulda⁴ unde 30 Meynherus apt zu Herßfelt, unde sprochin, wie das lant zu Doringen tzehint fry were, unde auch bißher nymants keynen tzehindin von erin gutern in Doringen gegeben hetten, unde was vil errethumps tzuschin den tzween bischoffen 35 uff eyn unde den tzween stiftten Fulda unde Herßfelt uff die ander parthie, die tzweydracht werte bie achte jaren⁵.

1) *Nihil hac de re alibi relatatum est, nec diploma regis ad eam pertinens exstat. Ausfeld hunc locum neglexit, sed cf. apud eum p. 37 sq.* 40
2) *Cf. Ann., supra p. 63. 77; 'N. Archiv' XIX, p. 174 sq.* 3) *Cf. Ausfeld p. 37 sq.* 4) *Hic tantum a. 1058, Dec. 25 — 1059, Dec. monasterio Fuldensi praefuit.* 5) *De decimis quarundum villarum in*

Subsequitur mors abbatis Meginheri¹. Heinricus 1059. cesar optimus obiit. Item Egbertus Fuldensis abbas 1056. inter eosdem obiit. [*Plurimum commendat auctor hos tres. 1058. Sed episcopi Burchardi, viri utique sancti, qui et mortem suam predixit, plura bona fecit et miraculis claruit, reprehensio videtur iniusta, et quod crepuerit medius sicque poenitentia ductus sera restituerit quae iniuste invaserat, non consonat veritati*].

EX LIBRO SECUNDO EIUSDEM COLLECTA.

10 Heinricus cesar moriens Heinricum filium parvulum 1056. reliquit heredem sub matris suae Agnetis, prudentissimae reginae, regimine.

Ruthardus quondam abbas Corbeiensis Megenhero 1059. successit abbati Herveldiae, vir prudens et magnanimus; 15 imperare, non imperari novit. Ad seculum prudenter se agebat, in spiritualibus mediocriter. Megenherus via contraria inceserat.

Anno Coloniensis archiepiscopus filium Heinricum 1062. matri abstulit, flentibus utrisque. Episcopus cum rege (Apr.) 20 ad se rerum gubernacula transtulit.

Rex interim Ungarorum Salomon, et ipse puer, ab avunculo² regno pulsus ad Heinricum confugit. Utrique 1063. alterius soror desponsata fuerat³. Restituit ipsum regno, Annone cooperante⁴.

25 Heinricus, cum ad maturam venisset aetatem, relicto episcopo⁵, secundum propriam vixit voluntatem, promittensque Karolum Magnum suo seculo sese representaturum, Roboam se representavit. [*De quo satis ulibi scribitur*]. Anno curiae se abdicavit ideo, in ocia se^a 1064.

30 recipiens. Adelbertus Bremensis archiepiscopus loco eius, non industriae, substituitur^b.

a) om. c. b) in marg. add.: Iste est fundator Gozeke.

Wetteravia sitis lis finita est curia Liutpoldi archiepiscopi data a. 1057, Aug. 27, Wenck, 'Hess. Landesgesch.' II, 'Urk.' p. 44 sqq., nr. 35. Cf. 35 Ausfeld p. 31 sq. 1) Meginherus non post, sed ante Burchardi mortem obiit; cf. supra p. 75 sq. 2) Bela I, fratre Andreae, patruo igitur Salomonis, quem Lamp. u. 1061, supra p. 77, male propinquum Andreae dixit. 3) Hoc falsum est. Salomoni quidem Heinrici soror Iutta (Sophia) desponsata erat (cf. supra p. 78), sed huic iam a. 1055. 40 Berhta Itala sponsa erat. 4) Hoc (Annone cooperante), quod nec Lamp. supra p. 85, dixit, neque Ann. Altah. referunt, confirmatur notitia dedicationis supra p. 85, n. 2. laudata. 5) Annone. Cf. supra p. 88. 246.

1072. Ruthardus abbas senio confectus Heinrico adve-
 (Dec. 11). niente Herveldiam resignavit. Hartwigus monachus eius
 loci substituitur per eundem Heinricum¹. Anno hoc
 gratum habuit. [*Cuius² laudem scriptor non persequitur,
 quia superstes fuit temporis eiusdem*]. Ruthardus in insa-
 niam post haec versus est³.
1070. Otto dux Baioariorum^a accusatur reus in regem.
1073. Moguntinus archiepiscopus Sigefridus aderat⁴ [*etc.*].
 (Mart. 10). Palacium perditis moribus plenum erat. *Ve enim*
 Eccl. 10, 16. *tibi terra, cuius rex puer est!* [*etc.*]¹⁰
1074. Imperatrix parvulum peperit regem in Herveldia⁵.
 (Febr. 12). [*Sapientibus ista sufficiant, alibi plura requirant*]^b.

a) Baioariorum c. b) *minoribus litteris add. in c.: 1513. et Plus habetur in fundatione Pegau, item Gozeke monasteriorum.*

1) *Em scilicet successorem sibi postulante Ruthardo, ut supra p. 139. 15
 Lamp. dixit.* 2) *Hartwigi scilicet, ut iam Wenck, 'Hess. Landesgesch.'*
II, p. 278. interpretatus est, non Annonis. 3) *Cf. supra p. 197.*
 4) *Scil. in synodo Erfurtina; cf. supra p. 141; 'N. Archiv' XIX,*
p. 189, n. 1. 5) *Cf. supra p. 174.*

APPENDIX.

I. EPITAPHIUM LULLI.

Ex codice Fritislariensi saec. XVI in., nunc in archivo regio Marburgensi servato, f. 1'. hoc edidit Falckenheiner, 5 'Gesch. Hessischer Städte und Stifter' II, p. 167. multis verbis corruptis vel temere mutatis, unde illud repetiverunt H. Hahn¹, 'Forschungen z. Deutschen Gesch.' XXII, p. 423. et 'Bonifaz und Lull' p. 332, E. Dümmler, Poetae Carol. II, p. 649. Sed codice illo reperto idem illud emendatius edidit in 'Forschungen' XXV, p. 177, unde illud repetivimus².

Epithaphium sanctissimi Lulli, patroni nostri.

Lul michi nomen erat, famosa Britannia mater,

Quae me Romanos^a misit adire patres.

Post sibi me iunxit doctor Bonifacius almus,

15 Imposuitque humeris infula sacra meis.

Et dum martirio caelestes scandit ad arces,

Manensi ecclesiae me iubet esse patrem.

Hic mihi sit requies, donec vox alma reclamet:

'Pulvis, qui dormis, surge iubente Deo'.

20 II. NOTITIA DE DECIMIS IN THURINGIA.

In cartulario monasterii Hersfeldensis sive libro copiali, quem dicimus, cui inscribitur 'Liber de libertatibus locorum Hersfeldensium', nunc servato in archivo regio Marburgensi, saec. XII, f. 70 (36. novae numerationis) manu 25 saec. XII. scripta legitur sequens notitia, quam multis mendis vitiatam edidit Wenck, 'Hessische Landesgesch.' II, 'Urk.' p. 24 sq., nr. 17.

a) Veneticos Falck.

1) Qui hoc epitaphium ab ipso Lullo compositum esse non sine causa 30 contendit. 2) Sed pro e simplici codicis ae restitui.

De decimis in Thuringia.

Omnibus fidelibus Christi notum cupimus fore,
 780. qualiter Karolus Magnus imperator anno DCC^oLXXX^oI^o¹
 pergens ad Italiam ob remedium animae suae prosperi-
 tatemque itineris omnem decimationem in Thuringia 5
 tradidit ad reliquias sanctorum apostolorum Symonis et
 Tathei et ad corpus sancti Wigberhti confessoris Christi.
 Transacto itaque aliquanto tempore magna inter Ogga-
 rium Mogontiacensem archiepiscopum et Bunonem abba-
 tem² crevit disceptatio circa episcopalem servitutum 10
^a aut eius missi; factaque est con-
 tentio magna cum his qui natu maiores^b illius terrae
 fuere, qui hoc protestati sunt, sicut prius iuraverunt,
 quod steuram et decimam porcorum semper vidissent
 ad illud praefatum monasterium quod Herolvesfelt dici- 15
 843? tur dare; et in hoc pacificati sunt anno DCCC^oXLV^o,
 quod quarta pars de decimis frugum canonicę in opus
 daretur episcopi; et nulla post haec contentio foret
 inter successores episcopi et abbatis in evum, quin sta-
 bilis perduraret, nullumque ius haberet servitii inqui- 20
 rendi neque episcopus neque nuntii eius.

III. INDICULUS RELIQUIARUM HERSFEL- DENSIUM.

Ex codice antiquo Hersfeldensi, qui periit, sequentem indiculum edidit Brower, Antiquitates Fuldenses p. 153 sq., 25 repetitit Wenck, 'Hessische Landesgesch.' II, p. 300.

Sanctus iste N. de legione sancti Mauriti totum manet hic corpore.

Sanctus Constantius integro pausat hic corpore.

Sanctus Cyrillus episcopus et martyr totum habetur 30 hic corpore.

Sanctus Decentius episcopus et martyr totum manet hic corpore.

Sanctus Lullus episcopus requiescit hic corpore.

Sanctus Wigbertus abbas totus hic praesens est 35 corpore.

a) nulla lacuna in c., sed multa excidisse hoc loco patet. b) maioris c.

1) Potius a. 780. Cf. de hac notitia Ausfeld p. 26 sqq.; Dümmler, 'Ostfränk. Reich' ed. 2. I, p. 242 sq. 2) Cf. supra p. 26, n. 3.

Sanctus Laurentius episcopus et martyr integro
pausat hic corpore.

Sanctus Florentius episcopus et martyr toto adest
corpore.

5 Sanctus Iustinus sacerdos et martyr totus corpora-
liter praesens.

Sanctus Iuvinianus confessor totus corporaliter
praesens.

ADDENDA ET EMENDANDA.

- P. 9, l. 22. *lege* Constantini.
P. 10, l. 21. *ad* Aldfridus *adde* *notam* m*) Alfridus B 1^a.
P. 24, l. 25. *lege*: P. *ad* a. 836. Otgarius.
P. 61, l. 30. *ad* Frisinge *adde* *notam* o) Frisingae A 1.
P. 67, l. 30. *lege* consummavit (*litteris sillabae vit contractis*);
l. 31. *lege* augmentavit (*litteris sillabae vit latius positis*).
P. 69, l. 30. *lege* rei publicae.
Ad p. 69, n. m) *vide* quae dixi 'N. Archiv' XIX, p. 163, n. 1.
P. 79, l. 47. *lege* SS. VI, p. 361.
P. 87, l. 8. *lege* pessimo publico^b ulcisc. *et pone in nota* b) exemplo A 1. 1^a. Cf. *indicem locutionum sub* publico.
P. 90, l. 32. *lege* loca.
P. 93, l. 25. *lege* consciverant^h, l. 29. deinⁱ (*notarum litteris h. i mutatis*).
P. 110, l. 10. *et* 233, l. 22. *et* 298, l. 20. *adde in marg.* 1. Mach. 9, 10.
P. 129, l. 2. *et* 187, l. 17. *adde in marg.* Iob 13, 25.
P. 153, l. 20. *lege* fines alienos.
P. 157, n. 1. *adde*: Cf. *infra* p. 213.
P. 159, l. 44. *pro* SS. V, p. 225. *lege* *infra* p. 185. 226. *et adde*:
Cf. Adam Brem. III, 33.
P. 180, l. 43. *lege* p. 183, l. 15. *et* l. 44 *post* 200 sq. *adde*: 212,
l. 6. 224, l. 18. 232, l. 32. 236, l. 2.
P. 188. *ad* l. 6. *adde in marg.* Gen. 24, 63; *ad* l. 32. *adde in*
marg. 2. Mach. 5, 16. 4, 48. Is. 59, 3.
Ad p. 197, l. 9. *adde* *notam*: Cf. quae in Vita Annonis I, 24,
SS. XI, p. 477. *narrantur*.
P. 216, n. n. *lege* p. 106, l. 15 *et adde* p. 94, l. 8.
P. 223. *in inscriptione paginae lege* A. 1075.
P. 239, n. 2. *adde*: Cf. Sifrid. de Balnhusin c. 164, SS. XXV,
p. 696 sq.
P. 243, l. 24. *ad* redigebat *adde* *notam* 1*) *Nota haec verba* (Crebris — redigebat), *quae infra* p. 307. *et de Lullo dicta sunt, in Vita*
Annonis I, 5, SS. XI, p. 469. mutata esse in Ieiuniis non adeo quam
legitimis se macerabat, illa igitur falso dicta ab auctore Vitae iudi-
cata esse. Cf. supra p. x, n. 4.
P. 244, l. 40. *lege* facta esse.
P. 255, l. 29. *pro* ignorasse — *credo lege*: non ignorasse patet
infra p. 280, l. 8—10. 293 sq. 296, l. 30.
P. 264, l. 23. *lege in marg.* 1. Petr. 2, 13. 14.
P. 297, n. 3. *adde*: Rangerius, Vita Anselmi v. 3220 sqq., ed. de
la Fuente (Matriti 1870) p. 113.
P. 312, l. 20. *dele* numerum *notae* 1 *post* dignitatis.

INDEX

NOMINUM ET RERUM.

Maior numerus paginam, minor lineas quinas indicat.

A.

- abbates 89, 5. 100, 20. 127, 20. 128, 5. 173, 1. 194, 10. 240, 25. 241, 5. 252, 5. 253, 10. 254, 20; moderni 75, 20.
- abbatiae 53, 5. 89, 1. 128, 5. 132, 30. 205, 15.
- Abdias proph. 5, 15.
- Abessa iudex Iudaeorum 5, 1.
- Abia rex Iuda 5, 10.
- Abimelech iudex Iudaeorum 4, 35.
- Abimelech pontifex Iudaeus 5, 10.
- Abotriti, Abatriti, Abitriti, Habitrithi 28, 1. 29, 5. 34, 5. 35, 1; rex: Gestimulus.
- Abraham patr., fil. Thare 3. 4. 340, 1; Abrahae sinus 336, 5; filii: Ismahel, Isaac.
- Abraham episc. Frising. 42, 10.
- Absimarus *v.* Tiberius.
- Achas rex Iuda 5, 20.
- Adal-, Adel-**
- Adala, Adela, de Lovanio uxor
1. Ottonis march. Misnensis,
2. Dedi march. orientalis 105, 10. 106, 20. 107, 5. 108, 30. 150, 5. 232, 25. 274, 20.
- Adelaia *v.* Adalheidis.
- Adalbero, Adelbero.**
- Adalbero episc. Babenberg. 66, 5.
- Adalbero III. episc. Metensis 140, 1.
- Adalbero episc. Wirceburg. 59, 25. 156, 30. 235, 15. 254, 1. 257, 20. 273, 25. 301, 15.
- Adalbero mon. S. Galli, episc. Wormaciae, fr. Rudolphi ducis Suaeviae 100, 10. 117, 25.
- Adalbero canon. Mettensis, cancell. imp. 111, 20.
- Adalbertus, Adelbertus, Adelberdus, Adalpertus.**
- Adalbertus abbas Wicenburg., episc. Ruscorum, archiep. Magadaburg. 38, 15. 44, 20. 45, 1.
- Adalbertus archiep. Premensis 53. 60, 1. 70, 5. 88—91, 5. 92, 30. 93. 100, 25—102. 125, 20. 134. 137, 5. 353, 30; fr.: Dedi, Fridericus.
- Adalbertus episc. Pragensis 48; fr.: Gaudentius.
- Adalbertus episc. Wormat. 57, 1. 117, 25. 169, 10. 175, 20. 186, 1. 187, 20. 194, 15. 240, 1. 273, 25. 282, 15. 283.
- Adelbertus abbas de Loressan 241, 30.
- Adelbertus dux Lotharingiae super. 59, 5.
- Adelbertus comes (de Babenberg) 32. 33, 1.
- Adelbertus comes de Turingia (Ballenstedt) 150, 5.
- Adalberdus comes de Calewo 289, 5.
- Adalbertus comes (Mettensis) 24, 15. 25, 10.
- Adalbertus comes (de Schauenburg?) 172, 30; quatuor filii 172, 30.
- Adalpertus legatus regis 251, n. 4.
- Adelboldus episc. Traiect. 50, 15.
- Adelbraht (*falso pro Adalhardo*) comes (de Babenberg) 32, 1.

- Adelgerus episc. Wormaciae 59, 15.
 Adelheida, Adelheit, Adelheid,
 Adelgeid, uxor Ottonis I. imp.
 36. 37. 47, 15. 48, 20.
 Adalheida filia Heinrichi III. imp.,
 abbat. de Quidelenbure 162, 20.
 Adalheid filia Ottonis march. Taurinensis,
 uxor Rudolphi ducis Suevorum 55.
 Adalheidis uxor Ottonis march. Taurinensis
 285. 286, 1. 290, 25. 294, n. 6 (Adelaisa).
 Adam primus homo 3. 4. 6, 15;
 fil.: Seth.
 Adel- v. Adal-
 administratio rerum publicarum
 69, 30. 102, 20. 135, 1. 140, 10.
 278, 30. 293, 15. 296, 5; rei publicae
 247, 1.
 Adrianus imp. 6, 35.
 Adrianus I. papa 16—18, 25. 19, 20.
 Adrianus II. papa 28, 15. 29, 15.
 advocatura (monasterii) 344, 20.
 advocatus monasterii 128, 15; urbis
 186, 25.
 Aegyptus, Aeneas v. E.
 aearium regis 127, 15. 226, 10.
 aestatis fervor 46, 15.
 Africa 6, 5.
 Agatho papa 8, 30.
 Aggeus proph. 5, 15.
 Agnes filia Willihelmi V. ducis Aquitaniae
 et III. com. Pictav., uxor Heinrichi III. imp.,
 ducissa Baioariae 49. 51, 25. 58, 20. 61, 1. 69, 25.
 70, 1. 78, 25—81. 92, 10. 93. 100, 5.
 137. 138. 193, 25. 285, 5. 353. 354, 10.
 Agnes uxor 1. Willihelmi V. ducis Aquitaniae,
 2. Gaufredi Martelli com. Andegaviae 60, 1.
 Aialon iudex Iudaeorum 5, 1.
 Alamannia, Alemannia 10, 5. 11, 5.
 198, 25; dux: Lantfridus.
 Alba (longa) civ. 5, 1.
 S. Albani monast. Mogunt. 18, 25. 38, 5. 39, 1.
 Albis, Albia, Alpia, fl., *Elbe* 20, 10. 55, 1. 233, 5. 260, 1.
 Albuinus episc. Burinburg. (*falso* corepiscopus)
 331, n. 2. 334. 335.
 Albuwinus praepos. Herveld., abbas Niunburg. 54, 10.
 Aldfridus v. Altfridus.
- Alemannia v. Alamannia.
 Alexander (Aurelius) imp. 7, 5.
 Alexander imp. Constantinopol. 29, 20.
 Alexander (Ptolomeus IX.) rex Egypti 6, 5.
 Alexander rex Macedonum 5, 40.
 Alexander II. papa, Anshelmus episc. Lucensis
 51, 30. 55, 15. 81, n. 5. 82, n. 1. 91. 92, 1. 109, 20—112.
 129, 10. 138, 25. 144, 25. 145, 5. 205,
 n. 1 (*falso* Nicolaus 205, 5) 244, n. 6.
 S. Alexander Trever. 136.
 Alexandria civ. 6, 20. 7, 5. 8, 1; episc.:
 Athanasius, Cyrillus, Dioscorus.
 Alfeida uxor Pippini maioris domus 13, 15.
 Alp Arslan rex Babiloniorum 98, n. 3.
 Alpes 286, 20.
 Alsacia 259, 5.
 Alt-, Ald-
 Altaha, Altahense monast., *Niederaltaich*
 (*dioc. Pataviensis*) 12, 15. 48, 15. 50, 5. 89, 25. 349, 15; a b b.:
 Godehardus; mon.: Guntherus.
 Altbrandus (Becelinus) archiep. Premensis
 60, 1.
 Altenburgensis (*Oldenburg Holsatiae*)
 episc.: Ezzo.
 Aldfridus rex Nordanimbrorum, fil. Oswi
 regis 10, 20. 358.
 Altmannus, Altman, capellanus Agnetis
 imperatr., episc. Patavii 100, 5. 235,
 n. 1. 273, n. 4. 277. 282, n. 12. 301, 10.
 Altwinus episc. Brixin. 262, n. 2 (263, 30).
 Amarmurmulus (*Harun al-Raschid*) rex
 Persarum 20, 5. 21, 5.
 Amasias rex Iuda 5, 20.
 Ambrosius episc. Mediolan. 7, 35.
 Amedeus marchio Taurinensis, fil. Ottonis
 march. 285. 286, 1. 290, 25.
 Ammon rex Iuda 5, 25.
 Amos proph. 5.
 Amphion musicus 4, 35.
 Anastasia (filia Iaroslavi regis Ruscorum),
 uxor Andreae I. regis Ungar. 77, 25. 130, 10.
 S. Anastasii monachi et mart. caput 136, 1.

- Anastasius I. imp. 8, 10.
 Anastasius II, qui et Artemius, imp. 13, 1.
 anathema 194, 1. 208. 209, 10. 223, 1. 242, 10. 277, 15. 283, 20. 291, 15. 294, 10. 298, 5. 300, 15; apostolicum 239, 20. 252, 1. 280, 5.
 Andarnaha, Andarnacha, Andernachen, *Andernach ad Rhenum fl.* 30, 1. 31, 1. 196, 1.
 Andegaviae, *Anjou*, comes: Gaudfredus Martellus.
 Andegavis civ., *Angers* 12, 1. 13, 1. S. Andreae apost. reliquiae 7, 25.
 Andreas I. rex Ungariorum 60, 5. 77, 20. 78, 20. 88, 5. 130, n. 3; uxor: Anastasia; fil.: Salomon; filia 353, 20; fr.: Bel.
 Angli 195, 15. — Angli-Saxones 8, 20. 53, 30. 103, 15. 307, 1; reges: Haroldus II, Willihelmus I.
 Anno scolast. Babenberg., praepos. Goslar., II. archiep. Colon. 51, 25. 68, 10. 77, n. 1. 80. 82, 5. 87, 10. 88, 15. 89, 20. 91. 93. 101, 1. 102, 25. 111, 20. 125, 20. 126, 1. 132, 5. 135. 138, 10. 140. 159, 15. 162. 163, 10. 164, 20. 172, 10. 173. 175, 20. 178, 1. 185, 25—193, 1. 195—197. 215. 242—251, 20. 353. 354, 1; fr.: Wezel; consobr.: Bucco; nepotes: Cuno, Anno.
 Anno nepos Annonis II. archiep. Colon. 248, n. 3.
 Ansfridus episc. Traiect. 50, 15.
 Ansgisus maior domus 9, 20; fil.: Pippinus.
 Anshelmus episc. Lucensis = Alexander II. papa.
 Anthiochia civ. 8, 35; patr.: Marcharius.
 Anthiochus (Epiphanes) rex Syriae 6, 5.
 (Antoninus) Anthonius Pius imp. 6, 35.
 (Antoninus M. Aurelius) Anthonius minor imp. 6, 35.
 Antoninus Caracalla imp. 7, 1.
 Anthonius monachus 7, 10.
 Antropomorfitarum heresis 7, 25.
 Antwerpha civ., *Antwerpen* 255, 15; marcha 257, 20; marchio: Gotefridus.
 Aoth iudex Iudaeorum 4, 35.
 Apollo deus 4, 35.
 apostolica sedes 48, 15. 49. 60, 25. 62, 20. 64, 5. 70, 20. 73. 91, 20. 92, 5. 109. 112, 5. 129. 138, 25. 142, 20. 143, 25. 144, 30. 185, 15. 193, 25. 194, 5. 200, 5. 204, 30. 206, 10. 207, 1. 209, 5. 226, 35. 240, 20. 242, 10. 253, 25. 255, 5. 264, 15. 290. 292, 5. 295, 10. 296, 20. 298, 15. 301, 10; apostolica censura 199, 20; auctoritas 54, 15. 74, 25. 300, 30; apostolicae animadversionis sententia 109, 10; apostolica excommunicatio 207, 5. 208, 5. 209, 1; apostolicum anathema *v.* anathema.
 Apulia 62, 20.
 Aquila interpret 6, 35.
 Aquileia civ. 39, 5; patr.: Ingelfridus, Goteboldus, Ravenger, Sigehardus.
 Aquisgrani, Aquaegrani, palatium, Aquis, *Aachen* 23, 1. 38, 20. 44, 10. 46, 5. 47, 10. 48, 25. 52, 20. 57, 15. 62, 10. 66, 5. 135, 35. 195, 15. 197, 10.
 Aquitania, Equitania 16, 5. 17, 5; dux: Willihelmus V.
 Arabes, Arabiae 94, 5. 95, 5. 97, 15. 98, 5; Arabum dux 96. 97, 35; principes 97.
 Archadius imp. 7, 40. 8, 1; fr.: Honorius; fil.: Theodosius.
 arcus caelestis 176, 5.
 Arestotiles philos. 5, 35.
 Arfaxat fil. Sem 4, 10; fil.: Sela, (Cainan).
 Argentoratum, Argentina, Strazburg, civ., *Strassburg* 52, 25. 93, 15. 175, 20. 201, 25. — Argentinienses 49, 5; episc.: Werner I, Willihelmus I, Heccel, Wernheri II.
 Aribo archiep. Mogont. 52, 5. 54, 5.
 Aribo diac., fr. Willihelmi et Ottonis march. Misnensium 117, 25. 118, 1.
 arma bellica se succingere *v.* gladium.
 Armenii 8, 15.
 Arn episc. Wirziburg. 30, 10. 31, 10.
Arnulfus, Arnolfus, Arnoldus.
 Arnolfus, Arnoldus, imp. 30. 31.

- Arnoldus I. episc. Spirensis 66, 1.
 70, 1.
 Arnolfus, Arnoldus, I. episc. Wormaciae 59, 15. 100, 5. 249.
 Arnoldus abbas Herveld. 50, 25. 54. 350, 1.
 Arnoldus abbas Wizenburg. 49, 15.
 Arnulfus III. comes Flandrensis, fil. Balduwini VI. com. 121, n. 1. 124, n. 2. 4. 6.
 Arnoldus miles Dietmari com. Saxonici 61, 20.
 Artaxerses I. rex Persarum 5, 35.
 Artaxerses III, qui et Ochus, rex Persarum 5, 35; fil.: Xerses.
 Artemius v. Anastasius II. imp.
 Asa rex Iuda 5, 10.
 Asaph proph. 5, 5.
 Ascafnaburg, *Aschaffenburg ad Moenum fl. in Franconia inferiore* 74, 1.
 Ascianus (rex Latinorum) 5, 1.
 Asenberg, Asenberc, castellum Thuringiae *ignotum (Nullus locorum, de quibus coniectatum est, hoc castrum fuisse videtur)* 159, 30. 161, 20. 172, 5. 174, 1. 239, 5.
 Asia 5, 40.
 Aspach vicus, *Asbach (Kr. Hersfeld)* 339, 5.
 Assirii 4, 20.
 Athalia regina Iuda 5, 15.
 Athanasius episc. Alexandrinus 7, 30.
 Athenae civ. 4, 30.
 Attila rex Hunorum 130.
 Augiense monast., Augiensis abbatia, *Reichenau (dioc. Constant.)* 111, 1. 128. 138, 30; abbates 127, 10; abb.: Meginwardus, Rübertus; advoc.: Hezilo.
 Augusta civ., *Augsburg* 61, 1. 144, 30. 145, 1. 281, 10. 287, 30. 291, 1. 301, 25. — Augustensis eccl. 44, 30; episc.: S. Odalricus, Henricus I, Brun, Eppo, Henricus II, Enbricho.
 Augustinus archiep. Cantuar. 8, 15.
 Augustinus episc. Hipponensis 7, 40.
 Augustus v. Octavianus.
 Aurelianus imp. 7, 15.
 S. Aurelii corpus 22, 25.
 M. Aurelius Antoninus (Bassianus) imp. 7, 5.
 Aurelius v. Antoninus.
 auricularii regis v. s. Henricus IV. rex.
 (Austriae) marchio: Ernest.
 Avarorum gens 18, 15. 19, 15.
 Azarias proph. 5, 15.
 Azelinus episc. Hildinesheim. 59, 15. 66, 1.
 Azephalorum heresis 8.
 Azzo II. marchio Italarum (Estensis) 118, 5. 290, 25. 294, 20; fil.: Welf.

B.

- Babenberg, Babenbergensis civ., *Bamberg* 40, 5. 41, 1. 50, 20. 52, 1. 61, 10. 140, 1. 185, 20. 193, 25. 203, 1. 206, 10. 209, 30. 210, 5. 240, 5; eccl.: S. Iacobi, S. Michaelis, S. Petri maior. — Babenbergenses 209, 5; milites 209, 20. 210, 10. 220, 15. 240, 10. — Babenbergensis ecclesia 99, 30. 203. 205, 15. 209, 25. 239, 15. 240, 15. 242, 25. 289, 15; episcopatus 61, 20. 203, 30; clerus 204, 30. 206, 5; Babenbergenses clerici 206, 10 — 208. 210, 5. 239, 15. 240, 15; episc.: Eberhardus I, Suitgerus, Hezekin (Hartwicus), Adelbero, Guntherus, Herimannus I, Rübertus; praepos.: Poppo; scolast.: Anno; canon.: Eilbertus, Haimo. — Babenbergensis ecclesiae possessiones extrinsecae (*sitae in Baioaria et Carinthia*) 208, 20. 210, 5. 239, 20.
 Babilon civ. 3, 10; Babilonia 4, 20. — Babilonium regnum 98, 25; Babiloniorum rex (Alp Arslan) 98, 30.
 baculus episcopalis 131, 20; pastoralis 138, 30. 241.
 Baioarii, Baiuarii, Bawarii 30, 15. 31, 15. 36. 42, 10. 55, 25. 56, 25. 80, 5. 81, 15. 87, 10. 89, 25. 113, 1. 118, 10. 130, 10. 135, 20. 137, 10. 219. 234, 10. 257, 20. 273, 25. 289, 10. 354, 5; Baioariorum fines 56, 20. — Baioaricus exercitus 78, 5. 219, 15. — Baioaria 42, 25. 46, 5. 52, 5. 56, 20. 70, 1. 78, 25. 118, 5. — 120, 20. 137, 25. 148, 30. 149, 15. 150, 5. 169, 1. 172, 25. 175, 20.

- 178, 1. 183, 5. 198, 25. 212, 1. 219, 35. 220, 10 (Baioariae regnum). 224, 35. 238, 25. 239, 1. 251, 1. 261, 15. 266, 5. 269, 20. 273, 10. 289, 10; **duces**: Liutboldus, Heinricus I, Heinricus II, Otto I, Heinricus III, Heinricus IV (II. rex), Cunradus II, Agnes, Otto II, Welf I; **marchio**: Ernest. — Baioariae episcopi 157, 1; principes 119, 1. 274, 1; lumina 238, 15.
- Baldaricus II. episc. Leodiensis 50, 10.
- Baldericus episc. Spirensis 41, 10. 47, 10.
- Baldwinus, Balduinus.**
- Baldwinus V. marchio Flandrensium 62, 10. 121. 122, 1. 123, 1. 124, n. 3; filii: Balduinus, Rutbertus.
- Baldwinus VI. comes Flandrensium, I. comes Hanoniensis, fil. Balduwini V. com. Flandr. 120—122, 30. 123—125, 5; **uxor**: Richildis; filii: Arnulfus, Balduwinus.
- Baldwinus II. comes Hanoniae, fil. Balduwini VI. com. Flandr. et I. com. Hanon. 121, n. 2. 124. 125.
- de Ballenstedt (*duc. Anhalt.*) **comes**: Adalbertus.
- Balthart abbas Herveld. 20, 1. 348, 1. bannus episcopalis 191, 35. 201, 25. barbari 55, 1. 78, 20. 93, 25. 95. 116, 1. 123, 5. 131, 1. 163, 25. 196, 1. 197, 10. 278, 10. 284, 25; **barbaria natio** 319, 25; **barbarae nationes** 154, 10. 177, 15; **gentes** 277, 30; **barbarus miles** 233, 5; **barbaricus furor** 330, 30.
- Bardanicus *v.* Philippicus.
- Bardas patricius Constantinopol. 23, 1; fil.: Leo.
- Bardo abbas Herveld., archiep. Mogont. 54, 1. 63, 1. 249, 1. 350, 5—352, 20.
- S. Barnabae apost. corpus 8, 10.
- Basilea civ., *Basel* 134, 1; **Basilensis episc.**: Burchardus.
- Basilius I. imp. Constantinopol. 28, 15.
- Basilius II. imp. Constantinopol., fil. Constantini VII. imp. 43, 5.
- Baugolfus abbas Fuldensis 20, 20. 22, 1.
- Bawarii *v.* Baioarii.
- Bazowa *v.* Patavium.
- Beatrix uxor 1. Bonifacii march. Tusciae, 2. Gotefridi II. ducis Lotharingiae infer. 64, 15. 66. 67, 5. 287, 35. 288, 1.
- Becelinus *v.* Altbrandus.
- Beda presb. Angl. 8, 35. 12, 5. 13, 15.
- Beheim, Beheimi *v.* Boemia, Boemii.
- Bel I. rex Ungariorum, fr. Andrae I. regis 77, 20. 78. 88, 1. 195, 5. 353, 20; **liberi**: Ioiada, Sophia.
- S. Benedicti monast. *v.* Casinum.
- S. Benedicti Burana abbatia, *Benediktbeuern (dioc. August.)* 90, n. 1.
- S. Benedicti regula 133, 25. 197, 15; **cursum** 22, 1. 23, 1.
- Benedictus V. papa 40, 1.
- Benedictus VIII. papa 52, 1.
- Benedictus IX. papa 49, 20. 60, n. 6.
- Benedictus X. papa, Iohannes V. episc. Veliterensis (*falso* Lateranensis) 73, 15. 74, 20.
- beneficia**, *Lehen* 79, 10. 224, 10. 237, 30. 239, 1. 240, 30. 344, 20; **beneficium erogare** 127, 10. 227, 15; **beneficii loco praedia habita** 106, 25; **beneficii loco dare** 125, 5.
- Beneventum civ.**, *Benevento* 18, 10. 19, 10. 28, 15. 29, 15. 61, 1. 63, 25. 64, 1. — **Beneventi** 42, 5.
- Benno canon. Goslar., episc. Misensis 104, 15. 150, 1. 231. 268, 30.
- Benno I. episc. Osenbrugg. 104, 30.
- Benno II. episc. Osenbrugg. 104, 30. 142, 1. 150, 25. 153, 10. 154, 1. 155, 15. 156, 5. 182, 15. 183, 1. 282, 25. 294, n. 6 (295, 25). 297, n. 1. 301, 5.
- Berengerus, Bereuger, Berngerus.**
- Berengerus II. rex Italiae 36, 15. 37, 10. 40, 5. 41, 1; **uxor**: Willa.
- Berenger comes (fil. Gebhardi com. de Loganahi) 28, 5. 29, 10.
- Berenger comes (de Sangerhausen, fil. Ludewici Barbati com. Thuringiae) 238, 30.

- Berht-, Berth-, Bert-**
- Berhta uxor Pippini regis Franc. 16, 10. 17, 10.
- Berhta, Bertha, Berta, filia Ottonis march. Taurin., uxor Heinrici IV. regis 53, 20. 57, 15. 104, 1. 106. 110. 131, 25. 151, 25. 152, 1. 162, 20. 174. 215, 20. 283, 30. 287, 1.
- Berthgit abbat., filia Cunihildis 309, 15.
- Berhtoldus, Bertholdus, Bertoldus, (Barbatus) dux Carentinorum 140, 1. 144, n. 2. 153. 154, 1. 155, 15. 156, 5. 165, 1. 166, 25. 167. 175, 20. 185, 20. 213, 15. 234, 15. 235, n. 1. 257, 20. 263, 5. 273, 25. 285, 10. 301, 15.
- Berhtoldus comes († 982) 46, 1.
- Berhtoldus de Mersburg 301, 10; fr.: Liupoldus.
- Beringe, *Gross- et Wolfs-Behringen* (ducatu Gothani), *Osterbehringen in particula Weimariana inclusa territorio Gothano* 217, 10.
- Bern comes 238, 10.
- Berngerus v. Berengerus.
- Bernhardus card. diac. 303, 5.
- Bernhardus abbas S. Victoris Mas-siliensis 303, 5.
- Bernhardus II. dux Saxoniae 61, 20.
- Bernhardus comes († 1057) 72, 10; fil.: Liuderus?
- Bernharius abbas Herveld. 46, 10. 47, 5. 50, 5. 349.
- Bernwardus, Bernwart, episc. Hildinesheim. 48, 1. 52, 1. 349, 20.
- Bero miles 83, 1.
- Bertha, Berta, Berthgit, Bertholdus, Bertoldus v. Berht.
- Betheimi v. Boemii.
- Bethleem civ. 7, 35.
- Bibbinus v. Pippinus.
- Bibo cancell. imp., episc. Tullensis 105, 15. 111, 15. 289, n. 3.
- Bichelingun castellum, *Beichlingen ad rivum Schmücke* (Kr. *Eckartsberga*) 108, 5.
- de Bilstein (*cuius castri rudera ad Werram fl. [Kr. Eschwege] sita*) comes: Rütgerus.
- Biscesheim, *Tauberbischofsheim* (duc. *Badensis*) 317, 1.
- Bisenzun, *Besançon* 285, 5.
- Biso mon. Fuldensis 339.
- Bitburg villa (*Rgbz. Trier*) 103, n. 1.
- Blancus v. Hugo.
- Blesiae, *Blois*, comes: Ůdo II.
- Bobbo v. Poppo.
- Bodo, Boto.**
- Boto comes (*idemne ac sequens?*) 232, 5.
- Bodo praefectus Goslariae 171, 10.
- Boemii, Boemi, Beheimi 20, 10 (Bethemi). 21, 10. 26, 5. 27, 1. 42, 25. 43, 5. 44, 1. 46, 10. 71, 10. 78, 5. 131, 30. 147, 15. 215, 25. —
- Boemia, Beheim 43, 10. 46, 15. 56. 231. 232, 5. 269, 30. 270, 5. 273, 10; duces: Bolislawo II, Prenzlao (Bretislavus I), Spigtigneus II, Wratislaus II. —
- Boemicus exercitus 272, 30; miles 270, 5. 271, 15.
- Bolislawo, Bolisclao, II. dux Boemiae 42, 10.
- Bolislaus II. dux Polenorum 131, 30. 132, 1. 284 (rex). 285, 1.
- Boloniensis (*Boulogne*) comes: Eustachius II.
- S. Bonifacii eccl. in Fulda LIII, 25. 18, 15. 34, 15. 35, 10.
- S. Bonifacius, Bonifatius, archiep. Mogontinus 10, 30. 14. 15. 308. 309. 310, 20—324, 1. 326, 5. 328, 20. 329. 330, 20. 333, 5. 334, 5. 345—347, 1. 355, 10; S. Bonifatii Vita 340, 20.
- Bonifacius marchio Italarum (Tusciae) 64, 15. 66, 35. 287, 35; uxor: Beatrix; filia: Mathilda.
- Boppo v. Poppo.
- Bosuth cast., *Boussu ad fl. Haine* (arr. *Mons*) 43, 1.
- Botfelden, *olim Bodfeld in saltu Hartz* 69, 5.
- Boto v. Bodo.
- Brandenburg civ. 48, 1.
- Branthoh I. abbas Fuldensis 47, 1.
- Brantho II. abbas Fuldensis, episc. Halberstat. 50, 20. 52, 15.
- Bredingen villa, *Frauenbreitungen ad Werram fl. (duc. Meinungensis)* 158, 10. 210, 25. 214, 15. 215, 5. 217, 5.
- Brema civ., *Bremen* 134, 20. 349, n. 4; Premenses archiep.: Li-

- bentius II, Altbrandus (Becelinus), Adalbertus, Liemarus; Prementensis clericus 70, 5.
- de Brene, *Brehna* (Kr. *Bitterfeld*) com.: Gero, Diedericus.
- Bretislavus v. Prenzlao.
- Brezesburg urbs, *Pressburg ad Danubium fl.* 58, n. 1.
- Brissanus, Prisiensis (*Brixen*), episc.: Puppō (Boppo), Alwinus.
- Britannia, Britannia (maior) 8, 20, 10, 1. 11, 1. 15, 5. 308, 20. 309, 330, 20. 347, 1. 355, 10.
- Britannia (minor), *Bretagne* 22, 23; reges: Mormannus, Wivomarcus.
- Brun, Bruno.**
- Brun fil. Ottonis II. ducis Carinth. = Gregorius V. papa.
- Brun archiep. Colon. 40, 5.
- Brun episc. Augustensis, fr. Henrici II. imp. 50, 1. 52, 25.
- Bruno canon. Magdeburg., episc. Mindensis 67, 68.
- Brun episc. Tullensis = Leo IX. papa.
- Brun episc. Wirzeburg. 49, 20, 59, 25.
- Brun (de Querfurt) episc. paganorum 47, 25.
- Brun comes (Brunswic.) 71, 25. 72, 1; fr.: Echerdus.
- Brunicho presb. et mon. Wizenburg. 49, 1.
- Brunwart abbas Herveld. 26, 5. 30, 1. 348, 1.
- Brutus (Decimus Iunius) 6, 5.
- Bucco v. Burchardus.
- Buchonia 329, 1; Buchoniae saltus 316, 25. 328, 15.
- Bulgarii 42, 5; Bulgariorum confinium 74, 5.
- Bun, Buno, abbas Herveld. 22, 20. 26, 5. 348, 1. 356, 5.
- Bunna, *Bonn ad Rhenum fl.* 34, 25. 35, 15.
- Burchardus, Burchart, Burchardus, Burgchardus, Bucco.**
- Burchardus camerarius archiep. Mogontini, episc. Basilensis 134, 1. 254, n. 3. 282, 25. 289, n. 3. 297, n. 1. 301, 5.
- Burchardus I. episc. Halberstat. 74, 25—76. 352 (Burekard 352, 25). 353.
- (Burchardus) Bucco praepos. Goslar., II. episc. Halberstat., consobrinus Annonis II. archiep. Colon. 77, 1. 81, 25. 82, 1. 148, 30. 149. 153, 5. 211, 35. 212, 1. 215, 15. 226. 228, 35. 229, 1. 235, n. 1. 238, 25. 247. 265—268.
- Burchardus episc. Losann. 255, 10. 282, 25. 289, n. 3. 297, n. 1. 301, 5.
- S. Burchardus I. episc. Wirziburg. 14, 1. 15, 1.
- Burchardus abbas Herveld., II. episc. Wirziburg. 34. 348, 1.
- Burchardus praepos. Trever. (fil. Lippoldi) 202, 25. 225, 30. 226, 1; soror: Oda.
- Burchardus dux Thuringorum 32, 10. 33, 5.
- Burcheldon mons saltus Odenwald oppido Heppenheim imminens 91, n. 2; cf. 53, 10.
- Burgundia 54, 10. 239, 1. 285. 286, 5; comes: Willihelmus I.
- Burzburg castellum, *olim ad Eder fl. prope Fritzlar situm* 330, 30.

C. Ka.

- de Cadalenburg, *Katlenburg* (prov. *Hannover, Kr. Osterode*), com.: Diodericus I, Diedericus II.
- Cadalohus episc. Parmensis = Honorius (II) papa 51, 30. 81, 25. 82, 1. 91. 92.
- S. Caeciliae monast. Colon. abbatisa 190, n. 2.
- Cain filiae = hominum filiae 4, 5.
- Cainan fil. Arfaxat 4, 40.
- Caiman fil. Enos 4, 1; fil.: Malahel.
- Calabria 44, 30.
- Calcedonense concilium 8, 5.
- Calewo castellum, *Kalw (Württemberg. Schwarzwaldkr.)* 289, 5; comes: Adalberdus.
- calumnia 158, 15. 161, 15. 178, 10. 200, 15. 206, 1. 278, 10. 299; per calumniam erepta patrimonia 155, 5. 177, 35.

- Camberiacus, *Chambéry* (dép. Savoie) 285, n. 2.
 camerarii episcoporum 81, 10. 82, 10; regis 265, 25; camerarius archiepiscopi 134, 1. 259, 1.
 Campaniae, *Champagne*, comes: Odo I (II).
 de Canburch, *Kamburg* (duc. Meiningensis), comes: Willehelmus.
 cancellarii: Bernwardus (48, 1), Hezekin (61, 20), Guntherus (68, 1), Sigehardus (105, 15), Bibo (105, 15. 111, 15), Adalbero (111, 20); regni Italici: Gregorius (145, n. 1).
 canones 110, 5. 141, 30. 151, 20. 205, 10. 222, 30; canonum scita 143, 10. 192, 1. 222, 30. 254, 5. 264, 10. 288, 15. 295, 15; statuta 105, 10; instituta 198, 30; sanctiones 109, 25.
 canticis perurgere 251, 20.
 Cantuariensis (*Canterbury*) archiep.: Augustinus.
 Canusium castellum, *Canossa* (circ. Reggio nell' Emilia) 288, 30. 289, 25. 292, 10. 301, 30; capella: S. Nicolai.
 Capella villa, *Grebenau* (olim Kappel, Hess. Kr. Alsfeld. Cf. Schenk von Schweinsberg in 'Correspondenzblatt des Gesamtvereins deutscher Geschichtsv.' 1876. p. 4 sq.) 157, 15.
 Capharnaum villa Palestinae 94, 20.
 Capharsala, Cavarsalim, villa, *Kefr Saba* (Kaffr Suba) Palestinae 94, n. 2.
 capillos, ne tonderentur, redimere 60, 20.
 Carentini, Karendini 51. 72, 10. 79, 10. 112, 20. 153, 15. 165, 1. 175, 20. 185, 20. 234, 15. 257, 20. 273, 25; Carnotenses 140, 1; Carentinorum fines 56, 20; duces: Heinricus I, Otto II, Welphus (III), Cuono (Conradus III), Berhtoldus; marchio: Oðalricus.
 Carisiacus, Carisiagus, *Quierzy ad fl. Oise* (dép. Aisne, arr. Laon) 16, 1. 17, 1. 332, 15.
Karlmannus, Karlomannus.
 Karlmannus maior domus Franco-
 rum, fil. Karoli maioris domus 12, 15. 13, 30—15, 1. 312.
 Karlmannus rex Francorum, fil. Pippini regis 14, 15. 15, 20—17. 326, 25. 327.
 Karlmannus fil. Karoli Magni regis Franc., postea vocatus Pippinus 16, 25. 17, 30.
 Karlus v. Carolus.
 Carmentis nympha 4, 40.
 Carniolae marchionem v. s. Carentani.
 Carnotenses v. Carentini.
Carolus, Karolus, Karlus.
 Carolus (Martellus 10, 30) maior domus Francorum, fil. Pippini maioris domus 10—13. 15, 1. 310. 312; filii: Pippinus, Karlo-mannus, Grifo.
 Carolus Magnus rex Francorum, imp., fil. Pippini regis 14. 15, 20—21. 48, 25 (ossa). 143, 5. 326, 25—328. 331, 10. 332. 345, 25. 347, 20. 351. 353, 25. 356, 1; uxores: filia Desiderii regis, Hildigart, Fastrat; liberi: Pippinus, Kar-lus, Ruotdrudis, Pippinus (Karlo-mannus), Ludowicus. — Karoli M. Gesta (auct. Einhardo) 327, 35. 328, 1.
 Karolus II. rex Francorum occident., imp., fil. Ludowici I. imp. 22, 20. 24. 25. 28, 5. 29, 5. 30, 1. 31, 1; fil.: Ludowicus.
 Karlus III. imp., fil. Ludowici I. regis Franc. orient. 30, 5. 31, 5.
 Karlus fil. Karoli Magni regis Franc. 20, 10. 21.
 Karlus archiep. Mogont. 26, 20. 27, 15—29.
 Karolus canon. Magadaburg., episc. Constant. 55, 20. 111. 129. 131. 133, 30.
 Carthago civ. 5, 5.
 Carus imp. 7, 20.
 Casinum, Cassinum, castrum, monast. S. Benedicti, *Monte Cassino* 18, 10. 19, 10. 65, 15. 70, 20. 312, 15; abbas: Fridericus.
 Kasso v. Cathelo.
 castella 57, 1. 135, 15. 141, 1. 146. 151, 10. (154, 25). 155, 5. 159, 25. 162, 1. 163, 5. 164, 15. 172, 10.

- 173, 20. 177, 30. 178, 25. 180, 35. 181, 1. 182, 1. 183. 233, 10. 256, 20. 259, 25. 261, 5. 262, 10. 273, 15; ad castella munienda impensas convectare et servili manu desudare 141, 1. *Cf.* munitiones.
- Catafrigarum heresis 6, 35.
- cathedra augustalis 38, 25.
- Cathelo, Kasso, episc. Citicensis 59, 25. 351.
- Cathmus rex Thebanorum 4, 30.
- Cavarsalim *v.* Capharsala.
- Cecrops 4, 30.
- Celestinus I. papa 8, 5.
- certamen singulare, *Gerichtlicher Zweikampf* 44, 15. 61, 25. 69, 1. 113, 20. 114, 15. 167, 10. 168, 1. 170, 15.
- Cesar *v.* Iulius, Octavianus.
- Chaldei 4, 10.
- Chanaan terra 4, 25.
- Christiani 7. 98. 130, 10; Christianorum fines (Asiae) 99, 1.
- Cicero (M. Tullius) 6, 5.
- Cilicia *v.* Licia.
- Cineheardus episc. Wintoniensis 307, n. 1.
- Cinisius mons, *Mont Cenis* 285, n. 2. 286, n. 2.
- Ciprianus martyr 7, 15.
- Citicensis (*Zeitiz*) episc.: Cathelo, Eppo.
- Civis locus, *Gex (dép. Ain)* 285, 15.
- Civitas, *olim in prov. Capitanata sita* 64, n. 1.
- Civois villa, *olim Yvois pagus, cuius locus principalis hodie Carignan ad fl. Chiers (dép. Ardennes)* 68, 15.
- Claudius I. imp. 6, 20.
- Claudius II. imp. 7, 15.
- Clemens II. papa, Suitgerus, Swidegerus, episc. Babenberg. 49, 25. 56, 10. 60, 25. 61.
- Cleopatra regina Egypti 6, 10.
- clerici 199. 203. 204. 205, 25. 206. 227, 5; coniugati 288, 15.
- Clodoveus II. rex Francorum 9, 25.
- Cloniaca, Cluniense, Cloniacense monast., *Cluni (dioc. Matiscon.)* 55, 30. 139, 10. 245, 5; *abb.*: Maiolus, Hugo I.
- Clotharius *v.* Lotharius.
- clusae (Alpium) 285, 15. 289, 25.
- Collebecce, *Koelbigk (duc. Anhalt-Köthen)* 351, 1.
- Colonia civ., *Cöln a. Rhein* 53, 20. 63, 15. 80, 25. 105, 20. 120. 134, 25. 166, 5. 185, 25. 186, 5—188. 190—193. 195, 20. 196, 10. 243, 30. 244, 5. 249, 30. 250. 257, 10; *eccl.* et *monast.*: S. Caeciliae, S. Georgii, S. Gerconis, S. Mariae ad Gradus, S. Pantaleonis, S. Petri maior; episcopium 188, 25; curia archiepiscopi 188, 5; capella archiepiscopi 188, 30; domus canonici 189, 15; porta 190, 10; posticum 189, 20. — Colonienses (cives) 186, 1—191. 196, 20. 197, 1. 247, 20. 249, 25—251, 25; milites 257, 10; matronae 250, 30; Coloniensis populus 250, 20. 251, 10; *advoc.* urbis: Franco. — Coloniensis ecclesia 243, 35. 248, 1; diocesis 243, 30; archiepiscopatus 243, 10; episcopatus 257, 5; clerus 251, 10. 257, 10; *archiep.*: Brun, Folcmarus, Heribertus, Pilegrinus, Herimannus II, Anno II, Hildolfus; *praepos.*: Cuono. — Coloniense nomen 243, 15.
- cometa 12, 1. 13, 5. 53, 1. 103, 15.
- comitatus 121, 1. 125, 1.
- Commodus imp. 6, 40.
- Couradus, Cünradus, Cuonradus, Cönradus, Cünrat, Cuonrat, Cunradus, Counradus, Chuonradus, Cuono, Cuno.**
- Cünradus I. rex 32. 33.
- Cünradus II. rex, I. imp. 47, 30. 49. 52. 54. 56, 1. 174, 20. 350. 351 (Curt 351, 15); *uxor*: Gisila; *fil.*: Heinricus; *fr.*: Gebehardus.
- Cünradus rex, dux Lotheringiae infer., *fil.* Heinrici IV. regis 57, 15. 174. 251, 1. 257, 15. 283, 30. 298, 35. 299, 1. 354, 10.
- Cunradus III. rex 57, 15.
- Cünrat, Cuonrat (Coenred), rex Merciorum 10, 1. 11, 1.
- Cuono *praepos.* Colon., *archiep.* Trever. 53. 102, 25. 103. 248, n. 3.
- Cuonradus I. episc. Spirensis 51, 20. 70, 1. 77, 20.
- Cönradus camerarius *archiep.* Mogontini, episc. Traiect. 259, 1.

- Cuonradus fil. Heinrici III. regis, II. dux Baiariae 70, 1. 78, 25. 184, 20.
 Cuono (Conrad III) dux Carentinorum 51, 25. 72, 10. 73, 25; fr.: Henricus.
 Cûnradus dux Lotharing. 36. 37. 47, 5; uxor: Liutgarda; fil.: Otto.
 Cuno fil. Ottonis (de Norheim) ducis Baiariae 251, n. 1.
 Cuonrat comes (in Franconia) 32, 1. 33, 1.
 Cûnradus I. comes de Liuzenburg 276, 20.
 Cûnradus comes (Saxon.) 150, 10. consiliarii regis *v. s.* Henricus IV. rex.
 Constans I. imp. 7, 25.
 Constans II. imp., fil. Constantini III. imp. 8, 25 (*false* Constantinus). 9, 15; fil.: Constantinus.
 S. Constans Trever. 136.
 Constantiensis (*Constanz*) episcopus 129, 1. 131, 25. 133, 30; Constantinensis eccl. 55, 20. — Constantiensis clericus 111, 5; fratres 129, 5. 131, 10; episc.: Dietericus, Rumolt, Karolus, Otto.
 Constantinopolis, regia urbs 7, 25. S. 64, 5. 65, 10. 122, 10. — Constantinopolitani 64, 10; episc. et patr.: Iohannes Crisostomus, Nestorius, Pirrus, Paulus, Georgius, Michael Cerularius; Constantinopolitanus imperator 122, 15; imp. *vide recensitos p. 7—9, post quos*: Leontius, Tiberius qui et Absimarus, Iustinianus II, Tiberius, Philippicus qui et Bardanicus, Anastasius II. qui et Artemius, Theodosius III, Leo III. Isaurus, Constantinus V, Leo IV. Chazarus, Constantinus VI, Heirene, Nichoforus I, Stauracius, Michahel I, Leo V. Armenius, Michahel II, Theophilus, Michahel III. cum Theodora, Basilus I, Leo VI, Alexander, Romanos I, Constantinus VII. Porphyrogenitus, Romanos II, Nicophorus II, Iohannes I. Cymisch, Basilus II, Constantinus VIII, Constantinus IX. Monomachus.
 Constantinus I. (Magnus) imp. 7, 25. Constantinus III. imp., fil. Heraclii imp. 8, 25. 9, 15; fil.: Constans.
 Constantinus IV. imp., fil. Constantis II. (*false* Constantini) imp. 8, 25. 9, 20; fil. (*false*): Iustinianus.
 Constantinus V. imp. 13, 20.
 Constantinus VI. imp. 17. 18, 1. 19, 10; sponsa: Ruotdrudis.
 Constantinus VII. Porphyrogenitus imp., fil. Leonis VI. imp. 29, 25. 33, 15. 39, 10. 43, 10; fil.: Romanos.
 Constantinus VIII. imp. Constantinopol., fil. Romani II. imp. 43, 5.
 Constantinus IX. Monomachus imp. Constantinopol. 64. 65, 15.
 Constantius I. imp. 7, 25.
 S. Constantius (Herveld.) 356, 25.
 S. Constantius Trever. 136.
 conventus 16, 1. 17, 1. 42, 25. 43, 5. 49, 20. 158, 30. 302, 20; episcoporum 81, 15; principum 181, 25. 263, 5.
 Corbeia Nova, Corbeienae monast., Corbeiensis abbatia, *Corvey* (*dioc. Paderborn.*) 22, 10. 53, 5. 76, 30. 89, 20. 90. 100, n. 3. 101, n. 1. 162, 5. 172, 15. 173, 15; abb.: Drutmarus, Ruothardus, Saricho, Wernheri. — Corbeiensis disciplina 76, 30.
 Cornelius martyr 7, 15.
 corona (regia) 291, 25.
 de Cosheim: Udalricus.
 Craft praepos. Goslar., episc. Misnensis 104.
 S. Crescentius Trever. 136.
 Crescentius princ. Romanus 48.
 Cresi opes 133, 5.
 crimen proditae rei publicae 196, 5.
 Crispus *v.* Salustius.
 Cumensis (*Como*) episc.: Rainaldus.
 Cûnigunda, Cûnigunt, uxor Henrici II. imp. 50, 25. 54, 5.
 Cumihiltmatertera Lulliarchiep. Mogontini 309, 15; filia: Berthgit.
 Cuno, Cuono *v.* Conradus.
 Cunradus, Cûnradus *v.* Conradus. curia (regia) 353, 25.
 Curiensis (*Cur*) episc.: Henricus. curtis (= curia) regia 71, 30. 83, 20.

- 86, 5. 90, 1. 102. 137, 25. 173, 10. 241. 251, 15.
 curtis (= villa) regia 234, 25. 318, 30.
 curtes dominicales 144.
 Cymisch v. Iohannes I. imp.
 Cyrillus episc. Alexandrinus 8, 1.
 S. Cyrillus episc. et martyr 356, 30.
- D.**
- Dagobertus, Tagobertus, I. rex Francorum 8, 35. 9, 10.
 Dagobertus, Dagobertus, Tagebertus, III. rex Francorum LIII, 20. 10. 11, 10.
 Damasus II. papa, Boppo, Puppò, episc. Brissanus 49, 25. 61, 15. 62, 1.
 Damianus: Petrus.
 Dani 20, 10. 42, 5. 147, 5. 163, 30. 164, 10. 214, 25; reges: Haroldus (Blatan), Sueno (Estrithson).
 Daniel proph. 343, 1.
 Danubius fl., *Donau* 266, 20.
 Darius I. rex Persarum (fil. Hystaspis) 5, 30.
 Darius II, qui et Nothus, rex Persarum 5, 35.
 Darius III. (Codomannus) rex Persarum 5, 40.
 David rex Iudaeorum 3. 5, 5.
 Debbora iudex Iudaeorum 4, 35.
 S. Decentius episc. et martyr 356, 30.
 decimae LIII, 30. 79, 15. 104, 20. 105, 25. 107, 30. 108, 20. 142, 15—144. 146. 172, 20. 200. 222, 30. 352; frugum 26, 1. 356, 15; porcorum 26, 1. 356, 10; tributorum regalium 352, 1. — decimatio, decimationes 74, 35. 75, 25. 76, 10. 107. 141. 356, 5.
 decimales ecclesiae 142, 15. 144.
 Decius imp. 7, 10.
 dedere se (suaque) 108, 10. 115, 25. 120, 5. 223, 15. 224, 10. 236, 25. 238, 30. 251, 5.
 Dedi palat. comes Saxoniae 70, 5; fr.: Adalbertus archiep. Premensis.
 Dedi marchio Saxonicus (orientalis) 55, 5. 106, 20 — 109, 5. 130, 15. 150, 5. 153, n. 2. 202, 30. 232. 274, 20; uxor: Adela; filii: Dedi, Henricus; fr.: Friderich.
- Dedi fil. Dedi march. Saxonici 108. 109, 1. 130, 15.
 deditio 46, 15. 56, 15. 59, 20. 60, 10. 67, 5. 96, 5. 108, 5. 120, 10. 127, 1. 137, 10. 149. 150, 20. 160. 173, 5. 223, 30—225, 1. 226, 20. 231, 25. 232, 5. 236, 30—238, 5. 239, 10. 250, 35. 251, 1. 256, 15. 260—262, 10. 264, 35. 265, 15. 268. 269, 25. 273, 1.
 Demetrius (Isaslavus I.) rex Ruzenorum (fil. Iaroslavi regis) 202. 226, 5.
 Demostenes orator 5, 35.
 Deserta civ. Ungariae, *Oedenburg* 99, n. 1.
 Desiderius rex Langobardorum 16. 17; filia 16, 10. 17, 10.
 diadema regium 284, 20. 285, 5.
 Dido regina Carthaginis 5, 5.
 Diedericus v. Diotricus.
 Diedo v. Diot.
 Dietericus, Diethardus, Dietmarus v. Diot.
 dignitates 224, 10; publicae 173, 5; ecclesiasticae 89, 1. 194, 5. 215, 10; ecclesiastici ordinis 69, 20; seculares 89, 1. 215, 10; laici ordinis 69, 15.
 Diocletianus imp. 7, 20.
 S. Dionisii monast., *St.-Denis (dioec. Paris.)* 16, 5. 17, 10. 18, 20. 19, 20. 44, 15; abb.: Fardolfus, Hildewinus.
 Dyonisii cyclus 8, 15.
 Dyonisius (Ptolomeus XI.) rex Egypti 6, 10.
 Dioscorus episc. Alexandrinus 8, 5.
- Diot-, Diet-, Diod-, Died-, Thiod-, Thid-**
- Diothardus, Diethardus, Diethart, II. abbas Herveld., episc. Hildenesheim. 34, 1. 348, 1.
 Diothardus, Diethart, I. abbas Herveld. 30, 20. 34, 1. 348, 1.
 Diotmarus episc. Hildenesheim. 54, 20. 59, 10.
 Dietmarus comes, fr. Bernhardi II. ducis Saxoniae 61, 20.
 Dietmarus subadvocatus monast. Herveld. 344, n. 5.
 Diedo episc. Wirzeburg. 34, 5.
 Thiodo abbas Fuldensis 28. 29, 10.

(Diotricus), Dietericus, Diodericus, Diedericus, Thidericus.

- Dietericus episc. Constantiensis 63, 5.
 Diedericus episc. Verdun. 175, n. 1. 282, 1. 289.
 Diodericus abbas Stabulensis 125, 20. 126, 15.
 Diodericus dux Mosellae regionis (Lotharingiae superioris) 175, 20. 234, 5.
 Diodericus, Thidericus, IV. marchio Fresiae (comes Hollandiae) 61, 5. 122, 25; fr.: Florentius.
 Diodericus V. comes Hollandiae 256, n. 1.
 Diedericus comes de Brene, fil. Geronis com. 260. 269, 30. 272, 25.
 Diodericus I. comes de Cadalenburg 69, 10.
 Diedericus II. comes de Cadalenburg 150, 5. 238, 25. 259, n. 2.
 Diedericus comes, maior domus eccl. Treverorum 103.
 Dietwinus episc. Leodiensis 125. 215, 20. 225, 20.
 discussio legitima 137, 30. 140, 5. 151, 15. 203, 25. 211, 20. 222, 35; canonica 209, 20.
 Ditmarsia 147, n. 4.
 Doleiense monast., *Tholey (dioec. Trever.)* 103, 10.
 domesticus (imperatoris Constantinopol.) 33, 10.
 Domicianus imp. 6, 30.
 Dominicus episc., legatus apostolicus 47, 15.
 Dornburg, Thornburg, *Dornburg ad Albim fl. in particula Anhaltina (minime Dornburg in duc. Sachsen-Weimar. Cf. K. P. Lepsius, 'Kleine Schriften' II, p. 218)* 40, 25. 41, 15.
 Druogo abbas Herveld. 30. 348, 1.
 Druogo, Drugo (dux, fil. Pippini maioris domus) 11, 1; duo filii 11, 25.
 Drutmarus abbas Corbeiensis 60, 10. ducatus 59, 5. 70, 1. 73. 78, 25. 118. 119, 10. 140, 1. 149, 5. 150, 20. 153, 15. 178, 1. 183, 5. 257, 15. 288, 1.
 ductor exercitus 33, 10.
 Dyonisius v. Dionisius.

E.

- Eaba abbas Maldubiensis 307, n. 3. 310, n. 1.
Eberhardus, Eberhart, Heberhardus, Eppo.
 Eberhardus archiep. Trever. 53. 102, 20. 249, 1.
 Eppo episc. August. 52, 25. 61, 5.
 Eberhardus I. episc. Babenberg. 50, 20. 56, 10.
 Eppo episc. Citicensis 59, 25. 78. 142, 1. 150, 25. 153, 10. 154, 1. 155, 15. 156, 5. 175, n. 1. 182, 15. 183, 1. 269, n. 2. 271, 10. 282, 25. 289, n. 3. 294, 20. 298, 1. 301, 5.
 Eberhardus comes (Franconiae) 34, 15. 35, 10.
 Eberhart comes (in Franconia) 32, 1.
 Eberhardus III. comes de Ellenburg 103, n. 6. 119, 25. 120. 145. 160, 1. 219, 25. 254, n. 3. 255, 10. 282, 25. 301, 10; filii: Uto, Eberhardus, Heinrichus.
 Eberhardus fil. Eberhardi III. com. de Ellenburg 160, 1. 219, 25.
 Eberhardus minister regis 274—276.
 Ecbertus, Ecbertus v. Eggebertus, eclipsis solis 12, 5. 13, 10. 18, 10. 19, 10. 49, 5.
 edictum regale 42, 15. 210, 20; ad pacem impetrandam 332, 20.
 Edom populus 5, 15.
 Efdernachen monast., *Echternach (dioec. Trever.)* 51, n. 3. 79, 5.
 Egenen, Egen, miles 113. 114, 1. 135, 20. 172, 25. 178, 1.
**Egge-, Eggi-, Eg-, Eke-, Ek-, Ec-
 Eggebertus, Egbertus, Egberdus,
 Ekebertus, Ekbertus, Ecbertus,
 Ecbertus.**
 S. Egbertus Angl. 12, 1. 13, 5.
 Ekebertus, Egberdus, mon. Gorziensis, abbas S. Michaelis Babenberg. 128, 35. 203, 10.
 Ekbertus, qui et Eppo, abbas Fuldensis 61, 25. 74, 5. 353, 1.
 Eggeberdus abbas de Suarza 242, 5.
 Egbertus comes (Brunswic.), I. marchio Thuringorum (Misenensis) LIII, 35. 67, 20. 71, 25. 72, 5. 80. 82, 10. 83. 104, 20. 105. 273, 15; uxor: Irmingardis; fil.: Egbertus; fr.: Brun.

- Egbertus II. marchio Thuringorum (Misnensis), fil. Egberti I. march. 105, 5. 150, 5. 273, 15.
- Eggihardus I. marchio Thuringorum (Misnensis) 48, 30.
- Eggihardus II. marchio Thuringorum (Misnensis) 60, 5.
- Egil abbas Fuldensis 22, 25.
- Egilolfus, Egilolf, abbas Herveld. 38, 25. 40, 20. 348, 5.
- Egiptus 4, 25. 5, 10. 6, 10. 8, 5. — Egiptii 204, 5; Egiptiorum regnum 4, 15.
- Eihstatti civ., *Eichstätt* 144, n. 1; Einstatensis, Einstadensis episcopatus 70, 15; episc.: Heriberdus, Gezman, Gebehardus, Gundecharus (Gunzo).
- Eilbertus canon. Babenberg., episc. Mindensis 68, 30 (*falso* Enghilbertus). 150, 1. 242, n. 2.
- Eilbertus episc. Patavii 100, 5.
- Einhardus, Einhart, Heinhardus, Enhardus, episc. Spirensis 51, 20. 53. 77, 20. 90, n. 1. 104, 20.
- Einstat *v.* Eihstatti.
- Ekebertus, Ekbertus *v.* Eggeb. elefas 20, 5. 21, 5.
- Elenen, *Oberellen ad rivum Elna (in particula ducatus Gothani inclusa territorio Eisenachensi)* 217, 5.
- Elius *v.* Pertinax.
- de Ellenburg, Ellenburc, *Nellenburg (Bad. A. Stockach)*, comes: Eberhardus III.
- Ellenhardus episc. Frising. 90, n. 1. 175, n. 1.
- Embricho praepos. Mogont., episc. August. 92, 10. 175, n. 1. 177, n. 2. 235, 15. 237. 289, n. 3. 297, n. 1.
- Endanabbatia, *Cornelimünster (dioc. Colon.)* 89, 20.
- Eneas Troianus 5, 1.
- Engil, Enghil, Engel.**
- Enghilbertus episc. Mindensis *v.* Eilbertus.
- Engilbertus comes (Baioariae) 219, 25.
- Engelhardus archiep. Magadaburg. 63, 10. 76, 15.
- Enhardus *v.* Einhardus.
- Enoch fil. Iareth 4, 5; fil.: Matusalam.
- Enos fil. Seth 4, 1; fil.: Cainan.
- Ephesus civ. 6, 30. — Effesina synodus 8, 1.
- Epiphanes (Ptolomeus V.) rex Egypti 6, 1.
- episcopi 80, 30. 88, 20. 89, 5. 92, 10. 101, 25. 102, 20. 127, 20. 173, 1. 175, 10. 180. 194, 10. 199. 252, 5. 253, 10. 254, 20.
- episcopatus 89, 1. 132, 30.
- Eppo *v.* Eberhardus.
- Eppo *v.* Ecbertus.
- Equitania *v.* Aquitania.
- Eraclius, Eradonas *v.* Heraclius, Heracleonas.
- Eresburg, *Stättberge ad fl. Diemel (Kr. Brilon)* 16, 10. 17, 15.
- Erichthonius 4, 30.
- Erkenbaldus abbas Fuldensis, archiep. Mogont. 51, 20. 52, 1.
- Erminigildus rex (Visi)Gothorum 8, 15.
- Ernost marchio Baioariorum (Austriae) 219, 20.
- Ernost comes (marchiae Boemicae) 28, 5. 29, 10.
- Erphesfurt, Erphesfurd, Erpesfurt, Erphordia, civ., *Erfurt* LIII. LIV. 10, 25. 24, 25. 28, 20. 34, 10. 35, 5. 54, 25. 141, 10. 159, 10. 200, 1. 201, 20. 222, 25; monast.: S. Petri, (S. Iacobi) Scothorum, S. Severi.
- Erpho abbas Sigeberg. 245, 20.
- Esaias, Esaias, proph. 5, 20. 330, 5.
- Esdras sacerdos Iudaeus 5, 35.
- Eschenewege, Heschenewege, *Eschwege ad Werram fl. (Rgbz. Cassel)* 116. 117, 15. 156, 20. 225, 15.
- Estensis marchio: Azzo II.
- Etheit, Etheid, uxor Ottonis I. regis 36, 1. 37, 1.
- Ethelinda filia Ottonis de Northeim ducis Baioar., uxor Welfonis (IV.) I. ducis Baioar. 118.
- Euergetes (Ptolomeus III.) rex Egypti 6, 1.
- Euergetes (Ptolomeus VII.) rex Egypti 6, 5.
- Eustachius II. comes Boloniensis 257, 20; uxor: Ida; fil.: Gotefridus.
- Everha, *Ebra ad saltum Hainleite (princ. Sondershusani)* 234, n. 4. exactores regis 260, 15.

excommunicati 284, 1.
 exploratores 216, 10. 231, 25.
 Ezechias rex Iuda 5, 20.
 Ezechiel proph. 343, 10.
 Ezzo episc. Altenburg. 174, 15.

F.

- Fabianus episc. Rom. 7, 10.
 Faleh fil. Heber 4, 15; fil.: Reu. fames 50, 10.
 Fardolfus, Fardalfus, Faldolfus, abbas S. Dionisii 18, 19.
 Fastrat, Fastrad, Vastrath, uxor Karoli Magni regis 18, 19, 1.
 Feliciana heresis 18, 20.
 fertilitas 10, 15. 11, 20; vinearum 118, 1.
 fideiussores 178, 15.
 Philadelphus (Ptolomeus II.) rex Egypti 6, 1.
 fiscus regalis 100, 20; publicus 147, 5; fisci regales 173, 1; fisci regalis dispensatores 89, 10; villae 116, 5.
 fiscalia obsequia impendere 148, 15.
 flagellum Dei (gladius dictus) 131, 1.
 Flandria 121, 5. 122, 25. 124. 125; Flandriae confinium 255, 15; march. vel com.: Balduwinus V, Balduwinus VI, Arnulfus III, Rutbertus I.
 Fleerdingen, *Vlaardingen* (prov. *Süd-Holland*) 61, 5.
 Florentia civ., *Firenze* (*Florenz*) 73, 10; episc.: Gerhardus.
 S. Florentius episc. et martyr 357, 1.
 Florentius I. comes Fresiae et Hollandiae 122, 25; uxor: Gertrudis; fr.: Thidericus.
 Focas v. Phocas.
 Folcmarus archiep. Colon. 40, 5.
 Folcmarus abbas Wizenburg. 49, 10.
 Folcmarus nobilis Saxo 221, n. 2.
 Foreheim, *Forchheim* (prov. *Franciae super.*) 301, 25. 302, 10. 303, 10.
 Franci LIII, 20. 10. 11. 16, 5. 17. 21, 10. 24, 10. 51, 1; (occident.) 124. — Francorum regnum 10, 5. 12, 15. 24, 1. 25, 1. 310, 10. 312, 10; (occident.) 68, 15; (orient.) 303, 15; Francorum reges 328, 1; reges: Hilpericus I, Lotharius II, Dagobertus I, Clodoveus II, Dagobertus III, Hildericus III, Pippinus, Karlomannus, Karolus Magnus, Ludowicus (Pius); (orient.): Ludowicus I, Ludowicus II, Karolus III, Arnolfus, Ludowicus III, Cünradus I, Heinricus I, Otto I, Otto II, Otto III, Heinricus II, Cünradus II, Heinricus III, Heinricus IV, Cünradus, Cunradus III; (occident.): Karolus II, Ludowicus II, Karolus III, Liutharius, Heinricus I, Philippus I; (Ital. et Lotharing.): Lotharius I, Ludowicus II, Lotharius II; maiores domus: Ansgisus, Pippinus, Karolus, Pippinus, Karlomannus. — Francia, Frantia 9. 15, 20 — 17. 20. 21, 10. 32, 15. 33, 15; (orient.) 42, 1. 44, 5; Franciae Teutonicae principes 274, 5.
 Franco advoc. Coloniae 186, 25.
 Franconofurt, Frankonofurt, *Frankfurt am Main* 18, 25. 24, 5. 25, 5. 41, 5. 109, 15.
 Fresones 320, 5. — Fresia 12, 5. 13, 15. 61, 5. 122, 25. 123, 25. 311, 20. 317, 15. 320. 333, 5; rex: Ratbodus; march. vel com.: Diodericus IV, Florentius I, (Rutbertus).
 Fridericus archidiac. eccl. Romanae, abbas Casinensis, fil. Gozelonis I. ducis Lotharing. = Stephanus IX. papa.
 Fridericus archiep. Mogont. 34, 20. 36, 20. 37, 15.
 Fridericus (*falso pro* Hattone I) archiep. Mogont. 31, 10.
 Friderich episc. Mimigardefurd. (fr. Dedi march. Saxonici) 150, 1. 154, n. 1. 186, 5. 188, 5. 189, 25.
 Fridericus, Friderich, II. palat. comes Saxoniae (fr. Adalberti archiep. Brem.) 75, 35. 150, 5. 159, 30. 161, n. 2. 3. 212, n. 1. 238, 25. 268, 35.
 Fridericus comes Tullensis 225, n. 4; fil.: Heinricus.
 Frideslare v. Friteslare.
 frigus 176, 5. 284, 10. 286. Cf. hiems.
 Frisinge civ., *Freising* 61, 30. 81, n. 1. 111, 20; episc.: Abraham, Ellenhardus.

- Friteslare, Friteslar, Frideslare, opp., *Fritzlar ad fl. Eder (Rgzb. Cassel)* 16, 20. 17, 20. 103, 20. 173, 30. 330, 25. 347, 1; Fritislarensis monast. 323, 20.
- Fructuaria monast., *San Benigno (dioc. Taurin.)* 244, 25. 245, 10; monachi 244, 30. 245, 1.
- fructus deficiens 11, 5; cf. sterilitas.
- Fulda fl. 316, 25. 339, 15.
- Fulda, Fuldense monast., Fuldensis locus, *Fulda* 14, 1. 15, 1. 16, 25. 20, 10. 21, 15. 22, 10. 32, 20. 33, 20. 77, 10. 84. 86. 87. 177, 10. 316, 25. 319, 25. 321, 5. 322, 30. 323, 1. 324, 20. 325. 329, 1. 333, 10. 334, 5. 352; ecci.: S. Bonifacii. Fuldenses fratres 84—87. 316, 30. 323—326. 329, 10. 339. 346, 1. 347, 5; abbates 84, 20; Fuldensis abbas 81, 15. 240, 25; a b b.: Sturm, Marcus, Prezzoldus, Baugolfus, Ratgarius, Egil, Raban, Hatto I (*falso* Waldo), Thiodo, Sigihardus, Hildibertus, Hadamarus, Hatto II, Wernher, Branthoh I, Erkenbaldus, Branthoh II, (Bobbo), Richardus, Sigewart, Rohingus, Ekbertus, Sigifridus, Wideradus, Rūzelinus; mon.: Biso. — Fuldenses milites 82, 15. 83. 87, 25; signiferi: Reginhart, Reginbodo. — Fuldensis ager 240, 30; res 86, 20; spes 86, 20; Fuldense nomen 84, 30. 216, 5. 339, 15. — Fuldensis cuiusdam abbatis historia 345, 5.
- Fulgentius episc. Ruspensis 8, 10. fulmina 50, 25.
- G.**
- Gabinus (Aulus) 6, 5.
- Gabriel archangelus 343, 5.
- Gaius (Cesar Caligula) imp. 6, 20.
- Galba imp. 6, 40.
- Galerius imp. 7, 20.
- S. Galli monast., *St. Gallen (dioc. Constant.)* 100, 10. 117, 30; mon.: Adalbero.
- Gallia 22, 15. 23, 15; Galliae 130, 10. 131, 1. 310, 15. — Gallia = *Germaniae regio Rhenana et Franconia* 77, 15. 91, 15. 137, 20. 138, 1. 239, 1. 245, 10. 308; Galliae = *imperii pars Teutonica* LIV, 40. 62, 5. 88, 10. 92, 25. 133, 15. 139, 1. 193, 30. 194. 245, 1. 277, 5. 283. 288, 30. 309, 5. 310, 10. 311, 5. 317, 1. 330, 20. 347, 1; Galliarum ecclesiae 84, 10. 209, 20; episcopi 145, 5. 199, 5. 245, 5. 249, 5. — Gallicae urbes 193, 5.
- Gallicia prov. Hispaniae 121, 25. 139, 10.
- Gallienus, Galienus, imp. 7, 10; fil.: Volusianus.
- Gath proph. 5, 5.
- Gaudentius archiep. Gneznensis (*falso* Prag.) 48, 25; fr.: Adalbertus.
- Gaufredus Martellus comes Andegaviae 60, n. 2.
- Gebehardus archiep. Salzburg. 55, n. 5. 235, 10. 237, 25.
- Gebehardus, Gebehart, I. episc. Einstat. = Victor II. papa.
- Gebehardus I. episc. Ratispon. 48, 1.
- Gebehardus III. episc. Ratispon., fr. Cūnradi II. imp. 49, 15. 52, 20. 69, 15. 77, 20.
- Gebehardus comes de Supplingenburg 150, n. 6. 221, n. 2.
- Gebehardus comes 42, 15.
- Gebehardus comes († 982) 46, 1.
- Gedeon iudex Iudaeorum 4, 35.
- Gellingin, *Goellingen (princ. Schwarzb.-Rudolst. A. Frankenhausem) ad fl. Wipper* 54, 5.
- Geneva civ., *Genf* 285, n. 2.
- Gengebach monast., *Gengenbach (dioc. Argentorat.)* 259, 5; abbas: Rūpertus; mon.: Otto.
- S. Georgii eccl. Colon. 187, 35. 191, 30. 244, 10.
- S. Georgius martyr 193, 25.
- Georgius patr. Constantinopol. 8, 30.
- Gerbertus archiep. Remensis et Ravennas = Silvester II. papa.
- Gerdah episc. Hildinesheim. 48, 1.
- S. Gereonis eccl. Colon. 192, 1.
- Gerhardus episc. Florentinus = Nicolaus II. papa.
- Gerhelm mon. Herveld. 337.
- Germania 24, 20. 303, 15. 310, 10.
- Gero archiep. Magadaburg. 52, 10.
- Gero comes de Brene 260, 1. 269, 30. 272, 25; filii: Diedericus, Willehelmus.

- Gero comes (de Nortthuringia) 44, 15.
 Geroldus card. episc. Ostiensis 193, 25—195, 1.
 Gericus abbas Wicenburg. 47.
 Gerstingun, Gerstengun, Gerstengen, villa, *Gerstungen ad fl. Werram (Kr. Eisenach)* 163, 1. 164, 15. 180, n. 1. 183, 15. 200, 30. 201, 5. 212, 5. 224, 15. 225, 15. 230, 1. 232, 30. 234. 236, 1.
 Gertrudis uxor 1. Florentii I. com. Fresiae et Hollandiae, 2. Rutherberti I. com. Flandriae 122, n. 4.
 Gestimulus rex Sclavorum (Abotritorum) 24, 20. 25, 15.
 Getarum, qui et Gothi, Gesta (Iordanis) 130, 25.
 Gezman episc. Einstat. 58, 5.
 Gibekestein, *Giebichenstein ad fl. Saale (Saalkreis)* 59, 20.
 Gigantes 4, 5.
Gisil-, Gisle-, Gisl-
 Gisila, Gisla, uxor Cuonradi II. imp. 49, 10. 58, 20.
 Gisilberdus dux Lotharing. 34, 20. 35, 15 (*falso* Sigibertus).
 Gislebertus famulus Dioderici V. com. Hollandiae 256, n. 1.
 Gisilharius abbas Wicenburg. 47, 10.
 Giso comes de Hollenden (Gudensberg) 172, 30.
 gladium cingere, arma bellica se succingere (*swertleite*) 51, 1. 93, 10.
 gladius Martis dictus vindex irae Dei sive flagellum Dei 130. 131, 1.
 de Glisberg: Waltherus.
 de Glizberg, *Gleiberg ad fl. Lahn (prope Giessen)*, comes: Herimannus.
 Gnezna civ., *Gnesen* 48, n. 5; archiep.: Gaudentius.
 Godefridus, Godehardus, Godescalcus v. Gote-.
 Gonterulus servus monast. Stabulensis 126, 15.
 Gordianus imp. 7, 10.
 S. Gorgonii corpus 16, 1. 17, 1 (*falso* Gordiani).
 Gorzia monast., *Gorze (dioc. Metensis)* 51, 10. 72, 20. 245, 5; mon.: Ekebertus. — Gorziensis disciplina 128, 35.
 Goslaria, Goslare, villa, *Goslar* 51, 10. 58, 10. 60, 1. 63. 66, 15. 68, 15. 69, 5. 70, 10. 81, 5. 82, 5. 84, 25. 92, 30. 100, 15. 101, 10. 102, 5. 104. 105. 110, 25. 113, 20. 114. 117, 15. 118, 5. 119, 5. 134. 137, 5. 151, 1. 153, 1. 171. 172. 178, 10. 180, 35. 181. 183, 25. 210, 25. 225, 5. 250, 30. 256, 10. 257, 1. 261, 20. — Goslarienses 170, 30. 171, 15. 181, 15; praef.: Bodo. — Goslariensis eccl. (SS. Simonis et Iudae) 63, 1. 82. 83, 10. 104; praepos.: Hecelo, Anno, Guntherus, Bucco, Craft, Rüpertus; canon.: Benno, Henricus, Otto, Hildolfus. — Goslariensis congressio 85, 1; clades 86, 20; tumultus 86, 5; contumelia 85, 15.
Gote-, Gode-
 Goteboldus patr. Aquileiensis 69, 15.
 Godefrid I. episc. Spirensis 37, 10.
 Gotefridus, Godefridus, II. dux Lotheringiae infer. (I. super.), marchio Tusciae, fil. Gozelonis I. ducis Lothering. 53, 35. 55, 10. 59—61, 5. 62. 63, 20. 64. 65, 1—67, 1. 70, 20. 74, 20. 112, 10. 256, 5; uxor: Beatrix; liberi: Gotefridus, Ida.
 Gotefridus III, qui et Gozelo, Gozilo, dux Lotheringiae inferioris, fil. Gotefridi II. ducis 112, 20. 125. 164, 20. 175, 20. 213, 15. 220, 15. 221, n. 3. 226. 234, 5. 235, 15. 237, 25. 255, 15—257, 20. 287, 35. 288; uxor: Mathilda.
 Gotefridus marchio Antwerphae (postea IV. dux Lotheringiae infer.), fil. Eustachii II. com. Boloniensis 257, 20.
 Gotehardus, Godehardus, abbas Altah. et Herveld., episc. Hildesheim. 46, 20. 48, 15. 50. 52. 54, 20. 349.
 Gotescale, Godescalcus, hereticus (mon. Fuldensis) 26, 10. 27, 5.
 Gothi 7; qui et Getae 130, 25; rex: Erminigildus.
 Gothia 12, 10. 13, 20.
 Gozbertus, Gozberdus, abbas Herveld. 40, 20. 44, 20. 46, 10. 347, 30—349.

- Gozbertus ingenuus 338.
 Gozelo, Gozelinus, I. dux Lothe-
 ringiae infer. et super. 51, 15.
 54, 20. 59, 1; liberi: Gotefri-
 dus, Fridericus, Mathilda.
 Gozelo v. Gotefridus III.
 Gracianus imp. 7, 35; fr.: Valen-
 tinianus.
 grando 50, 25.
 Grascaf monast., *Grafchaft* (dioc.
Colon.) 244, 15. 245, 35.
 in (ad) gratiam regis recipi (redire)
 44, 5. 50, 1. 137, 10. 144, 15. 251, 5;
 gratiam imperatoris obtinere
 62, 10.
 Greci 5. 6. 36. 37, 5. 42, 5. — Gre-
 cia 4. 15, 15. 40, 25. 41, 15. 122, 15.
 — Graecae litterae 4, 35.
 Gregorius I. papa 8, 15.
 Gregorius V. papa, Brun fil. Otto-
 nis II. ducis Carinth. 48.
 Gregorius VI. papa 60, n. 6.
 Gregorius VII. papa, Hildebrandus
 abbas S. Pauli extra muros Rom.,
 (archidiaconus ecclesiae Rom.) 57, 10.
 73, 1. 81, n. 5. 145. 146, 1. 185,
 n. 2. 193, 30 — 195, 1. 198, 30 —
 200, 25. 204, 30 — 207, 1. 208. 209.
 222, 35. 227. 239, 15. 242, 1.
 251, 30 — 255. 258. 263, 25. 264, 10.
 277. 280, 5 — 282, 15. 283. 284, 5.
 287 — 303.
 Gregorius card. diaconus. (*falso* episc.)
 302, 10.
 Gregorius episcopus Vercellensis, cancell.
 regni Italici 145, n. 1. 294, 20.
 Grifo fil. Karoli maioris domus 15.
 Gundeharus, Gunzo, episcopus. Einstat.
 70, 10. 175, n. 1.
 Guntherus cancell. imp., (praepos.
 Goslar.), episcopus. Babenberg. 68.
 92, 25. 93, 20. 94. 96. 97, 1. 99.
 Guntherus abbas Herveld. 38. 348, 5.
 Guntherus marchio Thuringorum
 (Misenensis) 46, 1.
 Guntherus nobilis Thuringus, mon.
 Herveld. et Altah., eremita 50.
 61, 15.
 Gunzo episcopus. Einstat. v. Gunde-
 charus.
- H.**
- Habitriti v. Abotriti.
 Hadamarus abbas Fuldensis 32, 25.
 38, 1.
 Hagano abbas Herveld. 38. 348, 5.
 Haimo canon. Babenberg. 242, n. 2.
 Haistulfus, Haistolfus, rex Langobardorum
 14, 10. 15, 15.
 Haistolfus archiepiscopus. Mogont. 20, 15.
 22, 15.
 Halberstat civ., *Halberstadt* 127, 1.
 225, 5. 352, 25 (Halverstad); Halberstadensis
 ecclesia 268, 1; episcopus: Brantho,
 Burchardus I., Bucco (Burchardus II);
 archiepiscopus: Uto.
 Haltrat abbas Herveld. v. Hardarat.
 Hamerstein castellum, *Hammerstein*
ad Rhenum fl. (Kr. *Neuwied*) 120, 20.
 Hanenstein castellum, *Hanstein* *ad*
Werram fl. (Kr. *Heiligenstadt*) 115, 20.
 Hanoniae com.: Reginheri IV,
 Balduwinus I, Balduwinus II.
 Hardarat, Harderat, Haltrat, abbas
 Herveld. 30. 31, 15. 348, 1.
 Haroldus II. rex Anglorum-Saxonum
 53, 30. 103, 15.
 Haroldus (Blatan) rex Danorum
 42, 20.
 Haroldus Hardrada rex Norweg.
 103, n. 7. 122, n. 1.
 Hartesburg, Hartesburc, castrum,
Harzburg ad saltum Harz (duc. *Brunswic.*)
 131, 25. 136, 1. 150, 20. 153, 5. 155.
 156, 10. 159, 25. 170, 25. 171. 181.
 183. 184. 212, 5. 261, 15. 262, 20.
 Hartmannus consiliarius Heinrici
 IV. regis 282, 25.
 Hartwicus episcopus. Babenberg. v.
 Hezekin.
 Hartwigus abbas Herveld. 139, 30.
 142 — 144. 159, 1. 174. 175, 20 —
 177, 10. 241. 283, n. 1. 345. 354, 1.
 Hartwinus (architectus) 339, 5.
 Hasengun, *Burghasungen ad saltum*
Habichtswald (Kr. *Wolfshagen*)
 LIV, 40. 139, 5. — Hasengun
 mons, *Hasunger Berg* 119, 15. 120, 1.
 Hassia 119, 25. 163, 1. 176, 25. 315, 1.
 328, 25. 330, 25.
 de Hastings proelium 103, n. 7.

- Hatto I. archiep. Mogont. 30, 10.
 31, 10 (*falso* Fridericus). 32, 15.
- Hatto II. abbas Fuldensis, II. archiep. Mogont. 38, 1. 40. 41, 5.
- Hatto I. abbas Fuldensis 26, n. 4.
- Hazecho episc. Wormaciae 59, 15.
- Heber fil. Sela 4, 15; fil.: Faleh.
- Heberhardus *v.* Eberhardus.
- Hebri 4. 5, 30. — Hebraea plebs 3, 15.
- Hecelo *v.* Hezelo.
- Heiligenstat, *Heiligenstadt ad fl. Leine* 201, 20.
- Heimenburg, Heimenburc, castellum, *Heimburg ad saltum Harz* (*Kr. Blankenburg, duc. Brunswic.*) 159, 25. 161, 10.
- Heimenburg urbs, *Haimburg ad Danubium fl. (Austriae infer.)* 58, n. 1.
- S. Heimeradus LIV, 40. 139, 5.
- Heinhardus *v.* Einhardus.
- Heinricus dux Saxon., I. rex LIII, 25. 32, 20. 33, 20 — 35; filii: Otto, Heinricus.
- Heinricus IV. dux Baioar., II. rex, I. imp. 47. 48, 30. 49, 1. 50. 52. 120, n. 4. 349, 15. 350, 1; ux or: Cunigunda; fr.: Brun.
- Heinricus III. rex, II. imp., fil. Cuonradi II. imp. 49. 51, 5. 52, 20. 56. 58—64. 65, 1—71, 1. 74, 10. 78, 1. (135, 30). 227, 30. 242, 30. 243, 10. 351—353; ux or: Agnes; liberi: Heinricus, Cunradus, Mathilda, Iudith (Sophia), Adalheida.
- Heinricus IV. rex, III. imp., fil. Heinrici III. (II.) imp. LIII, 35. LIV, 45. 51. 53. 55. 57. 63. 66, 5. 69, 25. 70, 10—73, 20. 74. 77, 10. 78, 1. 79, 20—82, 5. 83. 84. 86—93. 100—103, 20. 104—111, 20. 112—115. 117, 15—120. 124, 20—127. 129—132, 1. 134. 135. 137. 138. 140—143, 25. 144—170. 172—186, 1. 190, 25. 192, 20. 193, 25—198. 201. 202. 204, 25. 210—219, 5. 220—222, 15. 223—226. 228, 15—241. 245, 35—248, 1. 250, 30—253, 10. 254. 255, 1—258. 260—266. 268—274. 276, 30—284, 1. 285—288, 30. 289, 1—303 (*domnus* Heinricus 303, 10). 344, n. 5. 353. 354; eius puerilis facilitas 89, 15; puerilis levitas 303, 15; iuveniles animi 170, 5; iuvenilis animi inconstantia 291, 25; iuveniles ineptiae 140, 15; animus egrotus 270, 35; animi rigor 110, 30. 181, 20. 269, 15; ingenium rigidum 279, 20; atrox atque implacabile ingenium 224, 15. 264, 25; immite atque implacabile ingenium 234, 15; obstinatum in malis ingenium 152, 30. 246, 30. 279, 20; malis assuetus animus 181, 15; animus affinis iracundiae 270, 30; iracundia 211, 20. 230. 234, 15. 237, 1; incultus atque scordia 135, 30; pravae libidines 140, 15; lascivia 246, 20; levitas 232, 1. 257, 30. 279, 25. 299, 25; ignavia 151, 15; inclementia 154, 5. 235, 25; crudelitas 141, 5. 184, 5. 236, 35. 256, 15. 257, 30. 261, 30. 265, 35. 278, 1; ferocitas 180, 15. 214, 5. 272, 10; sevicia 57, 15; impietas 141, 5; malicia 153, 20. 246, 30; avaricia 161, 1; ineptia 231, 35. 299, 25; temeritas 270, 35; importunitas 127, 5; crimina 154, 30. 162, 30. 165, 15. 170, 15. 252, 1. 281, 5. 291, 20. 293, 5. 296, 5. 302, 15; facinora 162, 20. 165, 10; flagicia 140, 20. 152. 246, 25. 258, 1. 277, 20. 280, 5; odium Saxonum 223. 235, 30. 236, 25. 272, 10; ira in Saxonibus 202, 10. 223. 256, 15. 269, 25; pessimorum *et* infimorum hominum familiaritas 257, 30. 277, 25; regius animus 270, 25; animus gloriae militaris avidus 181, 20; paterna virtus *et* paterni mores 135, 30; prudentia 213, 25; ux or: Berhta; filii: ignoti nominis 131, 25. 184, 20. (212, 5), Counradus. — Heinrici regis amici 102, 15. 115, 1. 259, 20. 261, 10; familiares 110, 25. 119, 10. 156, 5. 179, 15. 182, 10. 195, 10; auricularii 84, 5. 127, 20. 148, 10. 251, 5; consiliarii 152, 25. 176, 30. 255, 10. 285, 25; consultores 271, 5; fautores 256, 15. 288, 15. 295, 10; milites 112, 25. 116, 10. 160, 10. 161, 1. 172, 1. 184, 5.
- Heinricus I. rex Francorum (*occident.*) 68, 15. 69, 1. 124, n. 3.
- Heinricus I. archiep. Trever. 38, 1.

- Heinricus I. episc. August. 44, 30.
 Heinricus II. episc. August. 61, 5.
 79, 20. 92, 10.
 Heinricus episc. Curiensis 193, 30.
 194. 195, 1. 226, 35. 227, 1.
 Heinricus canon. Vertun., I. episc.
 Leodiensis, fil. Friderici com.
 Tullensis 225, 25.
 Heinricus canon. Goslar., I. episc.
 Spirensis 53, 35. 104, 25. 194, n. 3.
 227. 228.
 Heinricus I. dux Baioariorum, fil.
 Heinrici I. regis 34, 15. 35, 10.
 36. 37, 15; fil.: Heinricus.
 Heinricus II. dux Baioariorum 42.
 44. 46, 5. 349, 1.
 Heinricus I. dux Carinth., III. dux
 Baioariorum 44.
 Heinricus fil. Ottonis (de Northeim)
 ducis Baioariae 251, n. 1.
 Heinricus I. comes palat. Luthariorum
 51. 72. 79, 1; uxor: Mathilda;
 fr.: Cuono.
 Heinricus I. marchio Misnensis, fil.
 Dedi march. orientalis 232, 25.
 274—276.
 Heinrich comes (de Babenberg)
 32, 1.
 Heinricus fil. Eberhardi III. com.
 de Ellenburg 219, 25.
 Heinricus comes (Saxon.) 150, 10.
 Heinricus comes (de Stade) 48, 10;
 filii: Heinricus, Ūto, Sigifridus.
 Heinricus fil. Heinrici com. (de
 Stade) 48, 10.
 Heirene uxor Leonis IV. imp.
 17, 30. 21, 1.
 Heli sacerdos Iudaeus 5, 1.
 Helias proph. 5, 15.
 Heliseus proph. 5, 15.
 Hemma ancilla 338.
 Heracleonas, Eradonas, imp. 8, 25.
 9, 15.
 Heraclius, Eraclius, imp. 8. 9;
 uxor: Martina; filii: Constantinus,
 Heracleonas.
 Hercules deus 5, 1.
 heretici 63, 20.
Heri-, Here-
Heribertus, Heriberdus.
 Heribertus (Aripertus) II. rex Lan-
 gobardorum 10, 5.
- Heribertus archiep. Colon. 52, 1.
 248, 25.
 Heriberdus episc. Einstat. 58, 5.
 Hereger archiep. Mogont. 32.
 Herimannus II. archiep. Colon.
 54, 15. 63. 66. 68, 10.
 Herimannus vicecomes Mogont.,
 I. episc. Babenberg. 57, 10. 99, 35.
 100, 1. 111, 20. 112. 142, 1. 156, 30.
 164, 20. 194, 15. 203—210. 239.
 240, 15. 241, 5. 242. 259, 5.
 Herimannus praepos. Leodiensis,
 episc. Mettensis 140, 1. 164, 20.
 175, n. 1. 254, 1. 257, 20. 258, 15.
 262, 30. 301, 15.
 Herimannus I. episc. Mimigarten-
 vurt. 58, 5.
 Herimannus prior Sigeberg. 248,
 n. 3.
 Herimannus comes, fr. Ottonis ducis
 Saxonici 148, 30. 149, 1. 160.
 238, 25. 258, n. 2. 260, 35.
 Herimannus comes de Glizberg
 220, 10. 231, 1.
 Herimannus comes Montensis 125, 5;
 uxor: Richildis.
 Herimannus comes de Werla 115,
 n. 2.
 Heristelli, Heristelle, *Herstelle ad*
fl. Weser (Kr. Hörter) 20, 1.
 21, 5.
 Herodotus historiographus 5, 35.
 Herolfesfelt, Herolfesfelt, Herollos-
 felt, Herisfelt, Hersfelt, Herveldia,
 Herveldense, Herveldense,
 Hirsfeldense monast., Herveldensis
 abbatia, ecclesia, *Hersfeld ad*
Fuldam fl. LIII, 25. 12, 10. 13, 20.
 24—26, 1. 32, 20. 34, 15. 35, 10.
 39, 5. 43, 5. 50. 54. 56, 15. 74, 25—
 77, 1. 92, 15. 101. 103, 25. 129, 30.
 130, 5. 156, 25—158, 10. 161, 5.
 174, 10. 175, 30—177. 197, 25.
 210, 20. 248, n. 4. 328—332. 334, 20
 —336, 20. 337, 15. 338, 30. 343—
 353, 10. 354. 356; eccl.: SS. Simonis
 et Thathei; S. Wigberti,
 S. Iohannis, S. Mariae in monte.
 — Herveldenses fratres, monachi
 47, 5. 92, 20. 101, 25. 174, 20.
 331, 25. 332, 1. 336, 15. 337, 10.
 338, 5. 347. 349, 10; abbas 332, 25.
 333, 5; abb.: Balthart, Bun,
 Brunwart, Druogo, Harderat,

- (Otto), Diethardus I, Diethardus II, Burchardus, Megingoz, Hagano, Guntherus, Egilolfus, Gozberdus, Bernharius, Gotehardus, Arnoldus, Bardo, Rudolfus, Meginherus, Ruothardus, Hartwigus; praepos.: Bernharius, Arnoldus, Albuwinus; mon.: Gerhelm, Williger, Guntherus, Ekbertus, Lampertus, Ruzelinus; advoc.: Udo, Dietmarus, Ruggerus. — Herveldensis locus 329, 5. 348, 30; Herveldense solum 346, 20; nomen 326, 20. 329, 15. 346, 25. 347, 10.
- Herrandus abbas Ilsenburg. 184, n. 4.
- Heschenewege v. Eschenewege.
- Hezekin, Hezekin, (Hartwicus) cancellarius imp., episc. Babenberg. 61, 20. 66, 5.
- (Hezelo), Hecelo, Hecel, Hezil.**
- Hecelo episc. Argentorati 93, 15.
- Hecelo (praepos. Goslar.), episc. Hildenesheim. 66, 1. 76, 15. 81—84, 5. 111, n. 2. 112, 25. 142, 1. 150, 1. 224, n. 3. 230, 10. 234, 25.
- Hezil advoc. monast. Augiensis 128, n. 1.
- Hibernia 308, 35. 309, 30. 330, 40.
- hiems dura, aspera 16, 1. 17, 1. 29, 5. 55, 1; asperrima 284, 5. 286, 10. Cf. frigus.
- (H)Iheronimus presb. 6, 15. 7, 35.
- Hylarius episc. Pictavinus 7, 30.
- Hilde-, Hildi-, Hilti-, Hilt-.**
- Hildibertus abbas Fuldensis, archiep. Mogont. 32, 25. 34, 20.
- Hildebrandus, Hildibrant, (archidiacon. eccl. Rom.), abbas S. Pauli extra muros Rom. = Gregorius VII. papa.
- Hildigart uxor Karoli Magni regis 18, 5. 19, 1.
- Hildenesheim, Hildinesheim, Hiltinesheim, civ., *Hildesheim* 20, 20. 52, 10. 112, 20; monast.: S. Michaelis; episc.: Diothardus, Gerdah, Bernwardus, Gotehardus, Diotmarus, Azelinus, Hecelo. — Hildenesheimenses milites 83, 5.
- Hildericus, Hildiricus, III. rex Francorum 14, 5. 15, 10. 312. 313, 1.
- Hildewinus, Hiltwinus, abbas S. Dionisii 22, 15. 23, 15.
- Hildolfus canon. Goslar., archiep. Colon. 251. 257. 263, 20. 282, 20.
- Hilpericus I. rex Francorum 9, 5.
- Hiltinesheim v. Hildenesheim.
- Hiltwinus v. Hildewinus.
- Hirsaugia monast., *Hirschau* (dioec. Constant.) 24, 25.
- Hirsfeldense monast. v. Herolf.
- Hissilarius archiep. Magadaburg. 44, 20.
- Hispania 6, 5. 8, 20. 310, 15.
- Hlotharius v. Lotharius.
- Hludowicus v. Ludowicus.
- Hoenburg cast. (*falso pro Hohbuochi*) 20, 10.
- Hoenburg, *Homburg ad fl. Unstrut* (*prope Langensalza*) 163. 219, 10.
- Hohbuochi cast. ad Albim fl. 20, n. 2.
- Hohstedi, *Höchst ad Moenum fl.* (*infra Frankfurt*) 335, 5.
- Holcinesleve villa *ignota* 152, n. 5.
- Hollandiae comitatus 122, n. 4; com.: Diodericus IV, Florentius I, (Rutbertus), Diodericus V.
- Hollenden castellum, *Holinden* (*vel Hohenlinden*), *cuius rudera exstant prope Traysbach* (Kr. Marburg) 172, 30.
- Homerus poeta 5, 5.
- honor, *Amt* 55, 25. 262, 15; honores 28, 5. 29, 5; publici 153, 20.
- Honorius imp., fr. Archadii imp. 7, 40. 8, 1.
- Honorius (II.) papa v. Cadalohus episc. Parmensis.
- S. Hormista Trever. 136.
- hostis publicus 67, 10. 107, 25. 158, 25. 298, 20; hostes publici 211, 5. 213, 1. 239, 10; hostis (publicus) indicatus 55, 25.
- Hugo Blancus card. 253.
- Hugo I. abbas Cloniensis 138, 20. 290, 25. 294, 20.
- Humbertus card. episc. Prenest. 193, 30—195, 1.
- Hunfridus, Humfridus, archiep. Magadaburg. 52, 15. 63, 10. 351.
- Huni 130, 10; rex: Attila.

Huzmannus episc. Spirensis 227, 20.
228, 5. 254, n. 3. 282, 25. 289,
n. 3.

I.

Iacob patr., fil. Isaac 4, 25. 340, 1;
fil.: Ioseph.
S. Iacobi eccl. Babenberg. 203.
204, 1. 206, 1.
S. Iacobi monast. Scothorum in
Erphordia 54, 25.
S. Iacobi monast. in monte Specioso
foris murum Mogontiae 77, 5. 352, 20.
Iair iudex Iudaeorum 4, 40.
Iareth fil. Malalehel 4, 1; fil.:
Enoch.
Iaroslavus rex Ruscorum 58, 15.
202, n. 4; liberi: Anastasia,
Demetrius (Isaslavus), Swätoslavus,
filia 58, 15. 77, n. 6.
Ida filia Gotefridi III. ducis Lotheringiae
infer., uxor Eustachii II. com.
Boloniensis 257, n. 5.
Idithun 117, 1.
Iepte iudex Iudaeorum 5, 1.
Iheremias proph. 345, 1.
Ieronimus v. Hieron.
Ierusalem, Ierosolima, civ. 5. 6, 25.
7, 1. 92, 25. 93, 20. 98, 35. 100, 5.
122, 10; episc.: Symeon. —
Ierosolimitana peregrinatio 74, 1.
75, 5. 99, 35; Iherosolimorum ex-
pedicio 57, 20; Ierosolimitanum
iter 99, 15.
Iesus (Sirach) 6, 1.
Ieu proph. 5, 15.
Illiricum 7, 15.
Isenburgensis a b b a s : Herrandus.
Immed, Immet, episc. Podelbrunn.
63, 20. 150, 1. 259, n. 2.
Immula v. Irmingardis.
imperiale nomen 50, 25. 61, 1.
Indi 4, 15.
indictio publica 69, 20. 214, 15.
infula 355, 15.
Ingelenheim, Ingilneheim, Inghilen-
heim, Ingileheim, Ingeleinheim,
curtis regia, Ober- et Nieder-
Ingelheim (Kr. Bingen) 36, 5.
37, 1. 58, 20. 101, 15. 318, 30; In-
glinheim superius 319, 40.
Ingelfridus patr. Aquilei. 39, 5.

ingenui (homines) 127, 1. 152, 5.
231, 25. 238, 30. 239, 10. 260, 20. —
ingenuitas 113, 25.
S. Innocentiae reliquiae 28, 20.
insignia regni v. s. regius, regnum;
insignia archiepiscopatus 82, 1.
112, 5.
inundatio aquarum 11, 5. 53, 35.
Ioachim rex Iuda 5, 25.
Ioas rex Iuda 5, 15.
Ioas, Ioiada, Ioias, rex Ungar., fil.
Belis I. regis 78. 88. 195, 5. 198.
230, 35.
Ioatham rex Iuda 5, 20.
S. Iohannis eccl. Herveld. 350, n. 3.
Iohannes apost. 6.
S. Iohannes anachorita 7, 40.
Iohannes I. Cymisch imp. Con-
stantinopol. 40, 10.
Iohannes V. papa 8, 30.
Iohannes XII. papa 38. 39, 5.
Iohannes XIII. papa 40, 15.
Iohannes IV. episc. Placent., XVI.
antipapa 48.
Iohannes Crisostomus episc. Con-
stantinopol. 7, 40.
Iohannes XIII. (XII.) archiep. Ra-
vennas 46, 5.
Iohannes V. episc. Veliterrensis =
Benedictus IX. papa.
Iohel proph. 5.
Ioiada, Ioias rex Ungar. v. Ioas.
Ioiada princ. Iudaeus 5, 15; fil.:
Zacharias.
Ionadab sacerdos Iudaeus, fil. Re-
chab 5, 15.
Ioram rex Iuda 5, 15.
Iosaphat rex Iuda 5, 15.
Ioseph patr., fil. Iacob 4, 25.
Iosephus historiographus 6, 40.
Iosias rex Iuda 5, 25.
Iosue iudex Iudaeorum 4, 40.
S. Iovianus Trever. 136.
Iovianus imp. 7, 30.
Irmingardis uxor Lotharii I. imp.
27, 5.
Irmingardis seu Immula uxor 1. Ot-
tonis III. de Swinefurt ducis Sue-
viae, 2. Egberti I. march. Mis-
nensis 105, 5.
Iriminsul fanum Saxonum 16, 15.
17, 15.
Isaac, Ysaac, patr., fil. Abraham
4, 25. 340, 1; fil.: Iacob.

- Isaslavus I. rex Ruzenorum v. Demetrius.
 Ismahel fil. Abraham 4, 25.
 Ismahelitaë 4, 25.
 Israel populus 4, 30. 5. 343, 10.
 Itali 42, 5. 64. 104, 15. 118, 5. 298, 5. 300. 302, 30. — Italia 5, 1. 16, 10 — 18, 5. 19, 5. 36, 10 — 39, 1. 40. 41, 5. 42, 1. 44, 20. 45, 1. 64, 30. 66—68, 10. 90, 10. 199, 1. 239, 1. 244, 25. 252, 15. 258, 10. 283, 20. 284, 1. 285. 287—289. 299, 30. 302, 25. 356, 1; Italiae episcopi 198, 30. 287, 10. 298, 15; principes 290, 25. 298, 30; comites 287, 10. — Italicum regnum 145, n. 1; Italici regni principes 244, 25; rex: Berengerus II; cancell.: Gregorius; Italarum march.: (Taurin.): Otto, Amedeus; (Estensis): Azzo II. — Italica marchia (Tusciae) 64, 15. 288, 5; march.: Bonifacius, Gotefridus.
 Iuda populus 5. — Iudei 6, 5. 8, 20. — Iudea 5, 25. 6, 10. 7, 40. — Iudaicum regnum 5, 30. — Iudaica captivitas 5, 35.
 Iudas apost. 4, 5.
 Iudith Iudaea 5, 30.
 Iudith, Iudit, filia Welfi, uxor Ludowici I. imp. 22, 5. 23, 5.
 Iudith (Sophia) filia Heinrici III. regis, uxor Salomonis regis Ungar. 78, 1. 88, 10. 195, 10. 230, 35. 265. 266, 1. 353, 20.
 Iulianus (Apostata) imp. 7, 30.
 Iulius Cesar 6, 10. 327, 35.
 iuramentum 28, 5. 29, 5. 58, 20. 120, 5. 237, 35; sub iuramento fidem promittere 63, 15.
 iurisdictio v. laici, principes, Romanus pontifex.
 ius ecclesiasticum 107, 30.
 iusiurandum 58, 1. 112, 15. 120, 10. 158, 35. 193, 1. 202, 5. 213, 25. 237, 25. 251, 1. 262, 15. 282, 15. 294, 15. 295, 1. 322, 25; (regis) 106, 10. 237, 15. 239, 1. 258, 5; sub iureiurando fidem spondere (dicere) 209, 25. 226, 20. 254, 10. 280. 293, 20; per iusiurandum matrimonio fidem dicere 118, 10.
 Iustinianus I. imp. 8, 10. 9, 1.
 Iustinianus II. imp., (falso fil. Constantini IV. imp.) 9, 20. 11, 15; fil.: Tiberius.
 S. Iustinus Trever. 136.
 S. Iustinus presb. et martyr 357, 5.
 Iustinus I. imp. 8, 10. 9, 1; soror 9, 1.
 Iustinus II. imp. 8, 15. 9, 5.
 S. Iuvinianus conf. 357, 5.

K. Cf. C.

- Kenbeten abbatia, *Kempton (dioc. Constant.)* 90, 1.
 de Keuernburg, *Käfernbürg (A. Arnstadt princ. Sondershusani)* comes: Sizzo.
 Kirhberg, Kirhberc, villa, *Kirchberg (Kr. Fritzlär)* 92, 15. 101, 25.

L.

- Labdo iudex Iudaeorum 5, 1.
 Lacedemonii 5, 5.
 laicorum iudicium, lex, iurisdictio 87.
 S. Lamberti abbatia, *St. Lambrecht (dioc. Spirensis)* 90, n. 1.
 Lamech fil. Matusalam 4, 5; fil.: Noe.
 S. Lamperti eccl. maior. Leodiensis 125, 5.
 Lampertus mon. Herveld. 73. 74, 1. 75. 92, 15. 132, 10. 133, 20. 303, 25. 304, 1. 326, 15. 333, 1. 336, 10. 337, 1. 340. 343—345. 347. 348. 350, 15. 351, 25. 352, 5. 353, 1. 354, 1.
 Langobardi, Longobardi 10, 5. 11, 5. 64, 1; reges: Heribertus (Aripertus) II, Haistulfus, Desiderius.
 Lantfridus dux Alamanniae 15, 15.
 Lapideus mons, *Steinberg prope Goslariam* 261, 20. 262, 20.
 Lateranensis dictus Benedictus X. papa falso pro episcopo Veliterrensi 73, 15.
 Latini 4, 35. 51, 1; rex: Picus. — Latinae litterae 4, 40.
 latrones 116, 15.
 S. Laurentius episc. et martyr 357, 1.
 Laurissa, Loresham, Loressan, Laurense monast. S. Nazarii, Laurense abbatia, *Lorsch (dioc. Mogont.)* 53. 89, 20. 90, 15. 106, 20.

- 134, n. 1. 225, 1. 241, 25; Laurissamenses abb.: Udalricus, Adalbertus; praepos.: Sigelaus.
- S. Leander Trever. 136.
- Lech fl., *Lech* 37, 20. — Lechfelt 36, 25.
- leges v. lex.
- legio quinta exercitus 218, 10.
- legittima patrum 108, 1; antiquitus tradita 142, 15; a primis temporibus (diebus) statuta 155, 10. 177, 5. 201, 5.
- S. Leonis Mons v. Mons.
- Leo I. maior imp. 8, 5.
- Leo II. minor imp. 8, 5.
- Leo III. Isaurus imp. 13, 10.
- Leo IV. Chazarus imp. 17, 20; uxor: Heirene.
- Leo V. Armenius imp. Constantinopol., fil. Bardae patricii 23, 1.
- Leon VI. imp. Constantinopol. 29, 20. 33, 15; uxores quatuor; fil.: Constantinus.
- Leo I. papa 8, 5.
- Leo III. papa 20. 21.
- Leo IX. papa, Brun episc. Tullensis 49, 30. 51, 5. 62. 63, 25. 64. 65, 15. 352, 10.
- Leoba abbat. Biscofesheim. 316, 35. 317. 333. 334, 1; S. Lyobae Vita (auct. Ruodolfo) 340, 20.
- Leodium civ., *Lüttich* (*Liège*) 120, 25. 124, 20. 126, 1; eccl. maior S. Lamperti; episc.: Nothger, Baldaricus II, Dietwinus, Heinricus I; praepos.: Adalbero.
- Leontius imp. 11, 1.
- lex 84, 1. 121, 5. 218, 5; lex laicorum 87, 25; leges 83, 15. 105, 10. 114, 15. 118, 15. 152, 15. 158, 1. 159, 30. 160, 20. 167, 10. 172, 20. 178, 20. 230, 15. 235, 30. 245, 10. 278, 10. 279, 30. 281; leges ac iura (*vel* et scita *vel* ac mos) maiorum 217, 20. 236, 1. 246, 10. 262, 10. 270. 285, 1. 287, 20; leges forenses 75, 30. 185, 10; lex forensis 107, 30; leges humanae 109, 25. 280, 10; palatinae 211, 25. 268, 35. 291, 10; ecclesiasticae 75, 30. 127, 25. 142, 1. 143, 5. 146, 25. 162, 20. 185, 10. 194, 5. 196, 30.
- 206, 5. 222, 25. 223, 5. 254, 20. 280, 10. 288, 25. 290, 35. 291, 1. 293, 5. 294, 5. 297, 5. 298, 20. 300, 30. 302, 5; lex promulgata, ut omnes sibi delicta condonarent 59, 1.
- Lia = activa vita 203, 15.
- Libentius (Lubentius) II. archiep. Hammaburg. (Bremensis) 349, n. 4.
- Licia prov. (*pro* Cilicia) 94, 1. 99, 1.
- Liemar archiep. Premensis 137, 10. 150, 20. 175, n. 1. 182, 15. 183, 1. 185, n. 3. 194, n. 2. 229, 15. 230, 10. 234, 25. 289, n. 3. 294, n. 6 (295, 30). 297, n. 1. 301, 5.
- Ligora, Ligura, fl., *Loire* 12, 1. 13, 10.
- Limburgensis abbatia, *Limburg* (*dioc. Spirensis*) 90, n. 1.
- Linus musicus 4, 35.
- Lippoldus v. Liutboldus.
- Liuderus (fil. Bernhardi com.) 72, n. 2.
- Liuneburc opp., *Lüneburg* 160.
- Liut-, Liu-, Luit-, Lni-.**
- Liutbertus, Liutpertus, archiep. Mogont. 28, 10. 29, 10. 30, 10. 31, 10.
- Liutboldus, Liutpoldus, Liupoldus, Luippoldus, Lippoldus.**
- Liutboldus archiep. Mogont. 51, 15. 63. 66, 5. 74, 1. 77, 5. 142, 20. 352.
- Liutboldus dux Baioar. 32, 5. 33, 5.
- Liupoldus de Mersburg 130.
- Lippoldus vir nobilis 202, n. 7; liberi: Burchardus, Oda.
- Liutgarda filia Ottonis I. regis, uxor Conradi ducis Lotharing. 36, 10. 37, 5.
- Liutger episc. Monaster. 20, 15.
- Luithardus abbas Wicenburg. 47, 20.
- Liutharius, Liutheri v. Lotharius.
- Liuticii v. Luticii.
- Liutolfus, Ludolfus, dux Sueviae, fil. Ottonis I. regis 36, 15. 37. 349, 5 (*falso*).
- Liutpertus, Liutpoldus v. Liutbertus, Liutboldus.
- Liuzelenburg castellum, *Luxemburg* 276, 20; comes: Cünradus I.

- Titus Livius 327, 30.
 Lodowicus *v.* Ludowicus.
 Loganahi, Logonahi, *Lahngau* 16, 25, 17, 30.
 Longobardi *v.* Langobardi.
 Loresham, Loressan *v.* Laurissa.
 Losannensis (*Lausanne*) episc.: Burchardus.
 Losicin (= Lusatia) 35, 1.
 Lotheringi, Lutheringi, Luteringi, Lutharii, Luotharii, Lötarii 53, 35, 55, 10, 59, 1, 72, 15, 79, 1, 112, 15, 164, 20, 220, 15, 255, 15, 287, 30.
 —Lutheringia, Lutteringia 175, 20, 197, 25, 234, 5, 288, 1; Lotheringiae ducatus 257, 15; confinium 255, 15; Lutheringiae principes 125, 10, 274, 5; duces: Gisilberdus, Conradus; (infer.): Gozelo I, Gotefridus II, Gotefridus III. (Gozelo), Conradus; (super.): Gozelo I, Gotefridus, Adelbertus, Diedericus; comes palat.: Henricus I.
Lotharius, Hlotharius, Lutharius, Lutheri, Liutharius, Liutheri.
 Lotharius (Chlotharius) II. rex Francorum 9, 10.
 Lotharius I. imp., fil. Ludowici I. imp. 22, 20, 24, 25, 26, 20, 27, 10, 28, 5, 29; uxor: Irmingardis; filii: Ludowicus, Lutharius.
 Lutharius II. rex (Lotharingiae), fil. Lutharii I. imp. 28, 29.
 Liutharius rex Franc. occid. 44, 10
 Lutharius, Liutharius (*falso pro* Ludowico I. rege Francorum orient.) 24, 20, 25, 15.
 Lovendeburg, *Ladenburg ad fl. Neckar (duc. Baden.)* 169, 1.
 Lubentius *v.* Libentius.
 S. Lucae evang. reliquiae 7, 25.
 Lucanus poeta 6, 40.
 Lucensis, Luccensis (*Lucca*) episc.: Anshelmus.
 Ludolfus *v.* Liutolfus.
Ludowicus, Hludowicus, Lûdowicus, Ludovicus, Lodowicus.
 Ludowicus I. imp., fil. Karoli Magni imp. 20, 15—26, 5, 27, 1; uxor: Iudith; filii: Lotharius, Ludowicus, Pippinus, Karlus.
 Ludowicus II. imp., fil. Lotharii I. imp. 29, 25.
 Ludowicus I. rex Francorum orient., fil. Ludowici I. imp. 22, 20, 23, 15, 24 (*falso* Liutharius 24, 20), 25 (*falso* Liutharius 25, 15), 26—30, 1, 31, 1; filii: Ludowicus, Karlus.
 Ludowicus II. rex Francorum orient., fil. Ludowici I. regis 28, 1, 29, 1, 30, 1, 31, 1.
 Ludowicus III. rex Francorum orient., fil. Arnolfi imp. 30, 20, 31, 20—33.
 Ludowicus II. rex Francorum occident., fil. Karli II. imp. 31, 1.
 Luithardus *v.* Liuthardus.
 Lullus, Lul, archiep. Mogont. (cogn. Lytel 307, n. 3) 16, 20, 18, 5, 19, 5, 26, 15, 307—311, 313—326, 328, 10—340, 343, 25, 345, 25—347, 351, 1, 355, 356, 30; reliquiae 56; libellus de vita s. Lulli 347, 25.
 luminibus orbari 192, 35.
 Lupezen, *Gross- et Wenigenluppnitz ad fl. Nesse (A. Eisenach)* 214, 15.
 Lutharius, Lutheri *v.* Lotharius.
 Lutheringi, Luteringi, Lutharii, Luotharii, Lutheringia, Lutteringia *v.* Lothering.
 Luticii, Liuticii 55, n. 1, 69, 10, 117, n. 2, 151, 5, 160, 1, 163, 214, 20, 233, 5.
 Lyoba *v.* Leoba.

M.

- Machabeorum libri 6, 1.
 Macharius patr. Antiochenus 8, 35.
 Macrinus imp. 7, 5.
 Magadaburg, Magadeburg., civ. 44, 25, 45, 5, 137, 5, 224, 25. —
 Magdeburgensis ecclesia 67, 20;
 Magadaburgensis diocesis 133, 30;
 archiep.: Adalbertus, Hisillarius, Gero, Hunfridus, Engelhardus, Wezel; canon.: Bruno, Carolus; praef.: Meginfridus.
 magicae artes 190, 15.
 Magnus comes, dux Saxoniae, fil. Ottonis ducis 117, 10, 127, n. 1, 149, 150, 15, 160, 161, 5, 212, 1, 238, 25, 260, 35, 268, 30.

- maiestatis reus 115, 1. 196, 15.
231, 15.
- Maiolus abbas Cluniac. 48, 10.
- maior domus = prefectus palatii
312, 25; = advocatus ecclesiae
103, 1.
- Malalehel fil. Cainan 4, 1; fil.:
Iareth.
- Maldubia civ., *Malmesbury* 307,
n. 3; abbas: Eaba.
- Malmendren abbatia, Malmendrense
monast., *Malmedy* (dioec. Colon.)
89, 20. 125, 20.
- Manasses rex Iuda 5, 25.
- Manensis eccl. v. Mogontia.
- Manicheorum heresis 7, 20.
- Mantua civ., *Mantova* 61, 1. 91, n. 4.
- Marahenses, Maruhenses 26, 20.
27, 10. 28, 10. 29, 15; rex: Ratzidus.
- Marcha Antwerpha v. Antwerpha.
- Marcha aquilonaris 71, 10; march.:
Willihelmus, Uto I, Uto II.
- Marcha Italica (Tusciae) 64, 15.
288, 5; march.: Bonifacius, Gote-
tefridus.
- Marcha Saxonica, orientalis 232, 25;
marchiones v. s. Saxonia.
- Marcha Thuringorum (Misenensis)
79, 10. 104, 20. 105, 5; marchiones
v. s. Misene.
- Marcianus imp. 8, 5.
- Marcion hereticus 6, 35.
- Marcus evang. 6, 20.
- Marcus abbas Fuldensis 324, 30.
325, 1.
- Marcwardus (de Eppenstein) usur-
pator ducatus Carinthiae 140, 5.
153, 15.
- marescalcus 28, 15.
- S. Maria virgo 228, 1.
- S. Mariae ad Gradus eccl. Colon.
244, 5. 250, 15.
- S. Mariae eccl. in monte Herveld.
338, 35.
- S. Mariae monast. Mindense 67, 25.
- S. Mariae Maior eccl. Romana 252,
n. 5.
- S. Mariae eccl. maior Verdonensis
60, 15.
- Marinus (episc. Polimartii) legatus
apostolicus 36, 5. 37, 1.
- Marowa insula Rheni, *Die Mars-
aue prope Ingelheim* 170, 20.
- Marouwa civ. in confinio Un-
gariorum et Bulgariorum 74, 5.
(*Nescio an Lamp. nomen fluvii
Serbici Marauca et civitatis con-
fuderit*).
- Martina uxor Heraclii imp. 8, 25.
9, 15.
- S. Martini eccl. maior Mogontiae
50, 10.
- S. Martini monast. Mindense 67.
- Martinus episc. Turon. 7, 35.
- Martis gladius 130, 25.
- Maruhenses v. Marahenses.
- Massalia, Massilia, civ., *Marseille*
12, 15. 13, 25. 303, 5; monast.:
S. Victoris.
- mathematicus 29, 20.
- Matheus evang. 3, 10. 6, 20.
- Mathilda comit. Tusciae, filia Boni-
facii march. Tusciae, uxor Gote-
fridi III. ducis Luthering. 256,
n. 1. 287, 30. 288. 290, 25. 294,
n. 6.
- Mathilda filia Heinrici III. regis,
uxor Rüdolfi ducis Suev. 73, 20.
137, 30. 138, 1.
- Mathilda filia Gozelini I. ducis Lo-
thering., uxor Heinrici I. com.
palat. Lothering. 51, 15. 72, 20.
79, 1.
- Matusalam fil. Enoch 4, 5; fil.:
Lamech.
- S. Mauritii monast. (in Insula) Min-
dense 68, 20.
- S. Mauritii legio 356, 25. Cf. The-
bea legio.
- Mauricius imp. 8, 15. 9, 10.
- S. Maxentius Trever. 136.
- Maximianus (Herculius) imp. 7, 20.
136.
- Maximianus vel Maximus (*potius
Maximinus*) imp. 7, 5.
- S. Maximini monast. Trever. 34, 30.
245, 1.
- Maximinus archiep. Treverorum
7, 30.
- Maximinus (Galerius Valerius) (*falso
fil. Maximiani*) imp. 7, 20.
- Medi 5, 20.
- Mediolanensis episc.: Ambrosius.
- Megin-, Megen-, Meyn-**
- Meginfridus praefectus Magade-
burg. XIV, n. 2. 151, n. 2.

- Megingaudius episc. Pole 90, n. 2.
 Megingoz archiep. Treverorum 50, 30.
 Megingoz, Megengoz, abbas Herveld. 34, 5. 38, 5. 348, 1.
 Meginherus, Megenherus, Meynherus, abbas Herveld. 54, 10. 73, 1. 74, 20—76. 139, 25. 350. 352. 353.
 Meginwardus abbas S. Michaelis Hildenesheim., abbas Augiensis 111, 1. 127, 5.
 Memphis civ. 4, 25.
 mercator 186, 10. 192, 35; mercatores 170, 30. 192, 20. — mercatoria ars 128, 35.
 Merciorum rex: Cûnrat (Coenred).
 de Mersburg, *Mîrsburg ad lacum Potamicum (duc. Baden.)*: Liupoldus, Berhtoldus. (*Cf. I. M. Meyer in 'Anzeiger f. Schweizer. Gesch.'* 1878. p. 73 sqq.).
 Mersburg, Mersinburg, Mersenburg, Mersebure, Mersburg, civ., *Merseburg* 44, 25. 45, 5. 71, 25. 72, 25. 112, 25; episc.: Hunoldus, Wernheri.
 Mertenefelt, *Martinfeld (Kr. Heiligenstadt)* 130, 5.
 Merwigisburg mons Erphesfurt., postea dictus Mons S. Petri LIII, 20. 10, 25.
 Mettensis urbs, *Metz* 262, 30; Metenses episc.: Ruotgangus, Adalbero III, Herimannus; canon.: Adalbero.
 S. Michaelis monast. Babenberg. 128, 35. 203, 10. 259, 10; abb.: Rûbertus, Ekebertus; mon.: Otto.
 S. Michaelis monast. Hildenesheimense 111, 1; abbas: Meginwardus.
 Michahel I. imp. Constantinopol., gener Nichophori I. imp. 21, 20.
 Michahel II. imp. Constantinopol. 23; fil.: Theophilus.
 Michahel III. imp. Constantinopol., fil. Theophili imp. 25, 15. 29, 1.
 Michael Cerularius patr. Constantinopol. 64.
 Micheas proph. 5, 15.
 Milda fl., *Mulde* 273.
 Mimmelieba, *Memleben ad fl. Unstrut (Rgzb. Merseburg)* 42, 5.
 Mimigardesurdenses, Mimigardesurdenses, Mimigardenvurtenses (*Münster*) episc.: Liutger, Herimannus I, Rûbertus, Friderich.
 Mindenses (*Minden*) eccl.: S. Mariae, S. Martini, S. Mauritii (in Insula), S. Petri maior; episc.: Sigibertus, Bruno, Eilbertus.
 Misenen, Misene, civ., *Meissen ad Albim fl.* 112, n. 5. 132, 1. 231, 10. 273, 15. — Misensis episcopatus 104, 15; episc.: Reginherus, Craft, Benno. — Misinensis, Misensis marcha 269, 30. 270, 5. 272, 15. 273, 10; march.: Guntherus, Eggihardus I, Eggihardus II, Willihelmus, Otto, Egbertus I, Egbertus II, Henricus I. *Cf. Marcha Thuringorum.*
 Misicho I. dux Polenorum 42, 10. 46, 10.
 missi archiepiscopi 143, 15. 356, 10.
 Mogontia, Mogoncia, Moguncia, Mogontina civ., *Mainz* 18, 25. 20, 15. 21, 20. 26, 10. 27, 5. 28, 1. 29, 1. 36, 20. 37, 15. 38, 5. 39, 1. 49, 30. 50, 10. 53, 10. 55. 62, 5. 77, 5. 100, n. 2. 105, n. 6. 106, 20. 109. 113, 15. 129. 131. 139. 157, 1. 168, 30. 169, 30. 170, 15. 193, 5. 195, 20. 202, 15. 205, 10. 226, 35. 263, 10. 275. 276. 321, 15. 333, 20. 352 (Mentz); eccl. et monast.: S. Albani, S. Iacobi in monte Specioso, S. Martini maior; pons 20, 15. 21, 20. — Mogonciacensis populus 139, 15. — Mogontiacensis ecclesia 315, 5. 316, 1. 321, 20; Manensis ecclesia 355, 15; Moguntina sedes 351, 15; Mogontinae sedis primatus 66, 10. 168, 30; Mogontiacensis archiepiscopatus 308, 20; Mogonciacensis pontificatus 313, 25; Mogontinus episcopus 79, 10. 107, 20; archiepiscopus 81, 15; Mogontini pontifices 142, 20. 143, 10; archiep.: Bonifacius, Lullus, Richolfus, Haistolfus, Otgarius, Rabanus, Karlus, Liutbertus, Sunderolt, Hatto I, Hereger, Hildibertus, Fridericus, Willihelmus, Hatto II, Ruotbertus, Willigis, Erkenbaldus, Aribo, Bardo, Liutboldus, Sigefridus I;

praepos.: Embricho; vice-
domnus: Herimannus; came-
rarii archiepiscopi: Burchardus,
Cönrardus; diacon.: Otpraht.
Moine fl., *Main* 275, 25.
monachi 22, 1. 23, 1. 128, 10. 132.
203. 204. 240, 25. 241, 5. 244, 20.
245, 5.
monarchia 88, 20. 100, 25.
Mons castellum, *Mons in Hanonia*
125, 1; comes: Herimannus.
Mons S. Leonis, *San Leo (circ.*
Urbino) 40, 5. 41.
Mons S. Petri, cella monasterii
Herveld. 349, 10.
Mons S. Petri v. S. Petri monast.
Erphesfurt.
Montanus hereticus 6, 35.
Mormannus rex Brittonum 22, 5
(Normannus). 23, 5.
mortalitas hominum 20, 10. 21, 15;
principum 68, 5; boum 21, 15;
animalium 29, 5. Cf. pestilentia.
Moseburg castellum *ignotum (nam*
Mosburg prope Schmalkalden,
quod defendit Hesse, 'Geschicht-
schreiber' ed. 2, Lambert p. 138,
n. 1, in Franconia, non in Thu-
ringia situm erat) 159, 25.
Mosellae regio (= Lotheringia su-
perior) 175, 20. 234, 5; duces
v. s. Lotheringia.
Moyses proph. 4, 30; Mosaica man-
suetudo 83, 25.
munitiones 53, 10. 278, 5. Cf. ca-
stella.

N.

S. Naboris corpus 16, 1. 17, 1.
Nabuchodonosor rex Babylonis 5, 25.
Nachor fil. Reu 4, 15; fil.: Thare.
Nathan proph. 5, 5.
S. Nazarii monast. v. Laurissa.
S. Nazarii corpus 16, 1. 17, 1.
Neemias sacerdos Iudaeus 5, 35.
negocia publica 270, 1. 282, 5; rei
publicae 243, 10. 302, 25; exte-
riora 246, 35; negociorum publi-
corum summa 263, 5.
Nero imp. 6, 20.
Nerva imp. 6, 30.
Nestorius episc. Constantinopol. 8, 1.
Neumago palatium, *Nymwegen ad*
fl. Waal 60, 15.

Nicapolis 7, 5.
Nicena synodus 7, 25.
Nico-, Nicho-.
S. Nicolai capella in castro Canu-
sino 296, n. 1.
Nicolaus II. papa, Gerhardus episc.
Florentinus 74. 75, 1. 81, 25.
Nicolaus papa *falso pro Alex-*
andro II. 205, 5.
Nichophorus, Nichoforus, I. imp.
Constantinopol. 21; fil.: Staura-
cius.
Nicophorus II. imp. 41, 1.
Nienthorp villa, *Neindorf (Kr.*
Oscherleben) 71, n. 4.
Niunburg, *Naumburg ad fl. Saale*
54, 10; monast. (S. Georgii) ab-
bas: Albuwinus; Nuenburgenses
episc. v. Citic.
nobilitas = summi magnates 277, 30.
Noe fil. Lamech 3, 1. 4, 10; fil.:
Sem.
Nordanimbri 10, 20; reges: Os-
waldus, Oswi, Aldfridus.
Nörenberg v. Nurenberg.
Normanniae, *Normandie*, comes:
Willihelmus II.
Normannus rex Britann. v. Mor-
mannus.
Northusun curtis regia, *Nordhau-*
sen (Rgzb. Erfurt) 234, 25.
Nortmanni (Italiae) 51, 1. 62, 20.
63, 25. 67, 5; Northmanni (Con-
stantinopolitani) 122, 15.
Norwegiae rex: Haraldus Har-
drada.
Nössen, *Neuss (Rgzb. Düsseldorf)*
189, 25.
Nothger episc. Leodiensis 50, 10.
Novatiana heresis 7, 10.
Nuenburgenses v. Niunburg.
Numa rex Rom. 5, 25.
Nurenberg, *Nürnberg, Nörenberg,*
Nörnberg, Nürnberg LIV, 40.
139, 1. 166, 20. 193, 25.

O.

Öban rex Ungariorum 56, 20. 58. 59.
obsides 58, 20. 159, 15. 162. 163.
170, 1. 196, 25. 197, 30. 225, 1.
230, 15. 232, 30. 274, 15. 276, 10.
279, 5. 282, 10.
Ochozias rex Iuda 5, 15.

- Ochus *v.* Artaxerses.
- Octavianus Cesar Augustus 6, 15.
327, 35.
- Oda (filia Lippoldi), uxor Swätoslavi regis Ruzenorum 202, 30.
- Ödalricus *v.* Udalricus.
- Odo II. comes Campaniae et Bleisiae 54.
- Olimpias ludus 5, 20.
- Oppenheim villa, *Oppenheim ad Rhenum fl.* 169, 35. 278, 25. 287, 25. 301, 10.
- optimates 349, 5.
- ordinatio publicarum rerum 88, 10.
- ordinationes ecclesiasticas precio comparantes 277, 15.
- Ordorf, *Ohrdruf (duc. Sachsen-Gotha)* 16, 20. 44, 20; *ecc.*: S. Petri.
- Ordulfus dux Saxoniae *v.* Otto.
- organa, organum 14, 15. 15, 20.
- Oriens prov. 33, 10.
- Origenes scriptor *ecc.* 7, 5.
- Orpheus musicus 4, 35.
- osculum (regis) 180, 25.
- Osee proph. 5, 20.
- Ostienses (*Ostia*) card. *episc.*: Petrus Damianus, Geroldus.
- S. Oswaldus rex Nordanimbrorum 10, 20; *fr.*: Oswi.
- Oswi rex Nordanimbrorum, *fr.* Oswaldi regis 10, 20; *fil.*: Aldfridus.
- Otgarius, Otger, Oggarius, archiep. Mogont. 22, 15. 24. 26. 27, 1. 356.
- Otgerus *episc.* Spirensis 41, 10.
- Othoniel iudex Iudaeorum 4, 30.
- Otpraht diac. Mogontiac. 322.
- Otto imp. 6, 40.
- Otto I, rex, imp., *fil.* Heinrici I. regis LIII, 25. 34, 15. 35, 5 — 39, 5. 40. 41, 5. 42; *uxores*: Etheit, Adelheida; *liberi*: Liutolfus, Liutgarda, Otto, (*ill.*) Willihelmus.
- Otto II, imp., *fil.* Ottonis I. imp. 38, 20. 39, 5. 40. 41, 15—45, 1. 46. 349, 1 (cogn. Rubicundus); *uxor*: Theophanu; *fil.*: Otto.
- Otto III, imp., *fil.* Ottonis II, imp. 46—48. 349.
- Otto canon. Goslar., *episc.* Constant. 131, 25. 255, 10. 273, n. 4.
- Otto *episc.* Ratispon. 77, 20. 92, 25. 93, 20. 94. 255, 10.
- Otto mon. S. Michaelis Babenberg., Gengebac. 259, 10.
- Otto I, dux Sueviae et Baioariae 42, 25. 46, 1.
- Otto (de Northeim) II, dux Baioariae 55, 25. 79, 1. 80, 5. 81, 15. 87, 10. 89, 25. 90, 10. 113—120. 127, 1. 130. 135, 20. 137. 148—150, 5. 172. 178, 1. 183, 5. 212, 1. 219, 30. 220. 228, 35. 229, 1. 238, 25. 251. 261. 262. 269—271. 273, 1. 274, 15. 354, 5; *uxor*: Richenza; *lib.*: Ethelinda, Heinrichus, Sigefridus, Cuno; *fili* duo 251, 1. 274, 15.
- Otto II, dux Carentin., *fil.* Cuonradi ducis Lotheringiae 47, 5.
- Otto (Ordulfus) dux Saxoniae 117, 10. 148, 30. 149, 1. 150, 15. 160; *fil.*: Magnus; *fr.*: Herimannus.
- Otto III, de Swinefurt dux Suevorum 73, 15. 105, 5; *uxor*: Irmingardis.
- Otto marchio Italarum (Taurinensis) 53, 20. 104, 1; *uxor*: Adalheidis; *liberi*: Berhta, Adalheid, Amedeus.
- Otto marchio Thuringorum (Misenensis) LIII, 30. 79, 10. 104, 15. 105, 10. 106, 25. 107, 10. 117, 25; *uxor*: Adela; *fr.*: Willihelmus, Aribo.
- Otto *fr.* Willehelmi march. aquilonaris 71. 72.
- Otto comes (dux) Saxonicus 32, 15. 33, 20.
- Otto comes, abbas Herveld. 30, n. 4. 348, n. 1.
- Otto comes (Saxon.) 150, 10.
- Ozias rex Iuda 5, 20.

P.

- pacem polliceri 114, 10.
- Paderburn *v.* Podelbrunnon.
- paganus (= Sarracenus) 98, 30. — pagani ritus 328, 25.
- palacium 83, 5. 87, 10. 113, 1. 126, 10. 128, 10. 130, 20. 134. 140, 10. 148, 1. 151, 20. 153, 15. 167, 15. 182, 10. 183, 5. 242, 30. 243, 10. 246, 20. 264, 1. 265, 25. 314, 20. 354, 5; *primi palatii* 99, 10.
- pallium 82, 1. 112, 5.

- S. Palmatus Trevericae civ. consul et patricius 136. 137, 1.
 Pannonia 18, 15. 19, 10. 26, 5. 27, 1.
 S. Pantaleonis monast. Colon. 132, 10. 190, 20.
 Papia civ., *Pavia* 16, 15. 17, 20. 50, 1.
 S. Papirius Trever. 136.
 Parmensis (*Parma*) episc.: Cada-
 lohus; canon.: Rolandus.
 Patavium, Bazowa, civ., *Passau*
 44, 1. 100, 5; episc.: Eilbertus,
 Altmannus.
 Pathmos insula 6, 30.
 patrimonia erepta 154, 20. 155, 5.
 177, 35.
 S. Paulini eccl. Trever. 136. 137, 5.
 S. Pauli monast. extra muros Rom.
 73, 1; abbas: Hildibrant.
 Paulus apost. 6, 20.
 Paulus episc. Constantinopol. 8, 25.
 pecuniaria ars 205, 10.
 Pelagiani heretici 8, 1.
 periurium 118, 20. 166, 10. 168, 5.
 180, 20. 226, 20. 247, 15.
 Persae 7, 20. 20, 5. 21, 5; Persarum
 regnum 5, 40; Persarum prin-
 cept 343, 5; rex: Amarmur-
 mulus (*Harun al-Raschid*).
 Elius (Helvius) Pertinax imp. 7, 1.
 pestilentia 77, 15. 198, 20. *Cf.* mor-
 talitas.
 philosophi 141, 20.
 S. Petri eccl. maior Babenberg.
 50, 20. 203, 20. 204, 1.
 S. Petri eccl. maior Colon. 188, 20.
 189. 190, 5. 191, 30. 192, 1.
 S. Petri monast. Erpshesfurtense,
 Mons S. Petri LIII. 10. 105, 15.
 S. Petri eccl. primas Mindensis
 67, 25.
 S. Petri eccl. in Ordorf 16, 20.
 S. Petri oratorium in Wizenburg
 49, 5.
 S. Petri Mons Herveld. *v.* Mons.
 Petrus (Simon) apost. 6, 20. 205, 30.
 Petrus rex Ungariorum 49. 56, 10.
 58, 15 — 60, 5.
 Petrus Damianus card. episc. Osti-
 ensis 109, 20. 110, 1.
 Philippicus, qui et Bardanicus, imp.
 13, 1.
 Philippus imp. 7, 10.
 Philippus I. rex Francorum (occi-
 dent.) 124. 125, 15.
- Philometor (Ptolomeus VI.) rex
 Egypti 6, 5.
 Philopater (Ptolomeus IV.) rex
 Egypti 6, 1.
 Phocas, Focas, imp. 8, 20. 9, 10.
 Pictavi (*Poitiers*) 58, 20. 60, 1;
 episc.: Hylarius; comes: Willi-
 helmus III.
 Picus rex Latinorum 4, 35.
 Pilegrinus, Piligrinus, archiep. Co-
 lon. 52. 54, 15.
- Pippinus, Pipinus, Bibbinus.**
 Pippinus maior domus Franc., fil.
 Ansgisi 9, 20. 10, 5. 11 (*falso* rex).
 13, 15; uxor: Alfeida; filii:
 Drugo, Karolus.
 Pippinus rex Francorum, fil. Ka-
 roli maioris domus 12, 15. 13, 25
 — 17. 312—314, 5. 318, 30. 319, 1.
 320, 1. 324, 15. 325, 20. 326, 25.
 327, 30; uxor: Berhta; filii:
 Karolus, Karlmannus.
 Pippinus fil. Karoli Magni regis
 Franc., antea vocatus Karlo-
 mannus, (rex Italiae) 16, 25. 17, 20.
 18, 1. 21, 15.
 Pippinus (Gibbosus) fil. Karoli
 Magni regis Franc. 18, 15. 19, 15.
 Pippinus I. rex (Aquitaniae), fil.
 Ludowici I. imp. 24, 1. 25, 1.
 piratae 48, 10.
 Pirrus episc. Constantinopol. 8, 25.
 Piso imp. 6, 40.
 Placentinus (*Piacenza*) episc.: Io-
 hannes IV.
 placitum 42, 15.
 Plato philos. 5, 35.
 Podelbrunnon, Podelbrunnen, Po-
 delbrunne, Paderburn, civ., *Pa-
 derborn* 54, 10. 63, 1. 68, 15. 242,
 n. 2. Podelbrunnensis episco-
 patus 257, 15. 259, 1; episc.:
 Rudolfus, Immed, Poppo.
 Pole civ. Transalpina, *Pola* 90, 5;
 episc.: Meringaudius (?).
 Poleni 50. 131, 20. 147. 151, 1.
 156, 25. 157, 35. 214, 20. 284, 10.
 285, 1. — Polenorum regnum
 284, 15; duces: Misicho I, Bo-
 leslaus II.
 Poledi, Poethe, *Pöhlde* (*Rgbz.*
Hildesheim, Kr. Osterode) 48, 30.
 61. 62, n. 8. 63, 10.

- Polimartii (*Bomarzo in Tuscia*)
episc.: Marinus.
- Pollingensis abbatia, *Polling (dioc. August.)* 90, n. 1.
- Pompeius (Cn.) 6, 10.
- Poppo, Boppo, Bobbo, Puppo.**
- Boppo archiep. Treverorum 50, 30.
249, 1.
- Boppo, Puppo, episc. Brissanus =
Damasus II. papa.
- Poppo praepos. Babenberg., episc.
Poderbrunn. 204, n. 1. 259, 1.
- Bobbo II. episc. Wirzilburg. 42, 15.
- Bobbo abbas Fuldensis 52, n. 2.
praefectus meritum imperatorum
348, 25.
- praedatores 108, 1.
- praedia ecclesiarum militibus erogare
(distribuere) 84, 15. 89, 10.
127, 10. 227, 15.
- praedones 344, 5.
- praefectus palatii = maior domus
312, 25.
- praefectus villae 171, 10.
- praepositurae 53, 5.
- praesides 26, 5.
- Pragum civ., *Prag* 48, 25; episc.:
Adalbertus.
- Prema v. Brema.
- Prenestinus (*Palestrina*) card.
episc.: Humbertus.
- Prenzlao (Bretislavus I.) dux Boemiae
56. 15. 58, 10.
- presbiteri coniugati 198, 30. 227, 5.
277, 15.
- Prezzoldus abbas Fuldensis 325.
- Priamus rex Troyae 4, 35.
- primatus sedis Mogontinae 66, 10.
168, 30; ecclesiae Constantinopolitanae
64, 10.
- primores (regni) 67, 1. 74, 15.
- principatus 121, 5. 125, 15.
- principes regni 42, 15. 46, 5. 50, 1.
55, 30. 60, 10. 62, 10. 63, 15. 68, 5.
69, 5. 72, 25. 73, 15. 74, 20. 79, 25.
81, 25. 84, 25. 89, 20. 100, 30. 101.
103, 20. 104, 25. 105, 20. 109, 15.
110, 5. 113, 15. 114, 10. 115, 15.
119, 25. 120. 127, 1. 132. 133, 15.
135, 1. 145, 30. 147. 148. 151, 20.
153, 20 — 157, 15. 158, 10. 161, 1.
162, 30. 163. 165, 25. 166. 168.
169, 30. 173, 30. 175, 10. 178.
179, 30 — 181, 25. 182, 1. 185, 20.
198, 1. 201, 25. 204, 25. 209, 1.
211, 20. 212, 10. 213. 215, 30.
216, 35. 223, 15 — 226, 25. 229 —
231, 1. 235. 236. 243, 15. 246, 30.
250, 35. 257, 25. 258, 5. 262, 25.
264, 25. 265, 20. 271, 1. 276, 5.
277, 25. 281, 10. 282, 1 — 284.
286, 20. 287, 25. 290, 30. 291, 1.
293, 1. 294, 5. 296. 297, 10. 313, 5.
316, 1. 329, 20. 333, 5. 346, 30;
principum regni iurisdictio 151, 15.
183, 10. 229, 25.
- Prisniensis episc. v. Brissanus.
- privilegia 25, 20. 26, 1. 75, 1. 143, 5;
privilegium Karoli M. 333, 1; privilegium
Suevorum, ut in expeditione regis primi
committere debeant 218, 5.
- Probus imp. 7, 20.
- procuratio rerum publicarum 261, 15.
- procuratores publicorum negotiorum
148, 10.
- prodigia 18, 5. 19, 5. 73, 10. 242, 20.
288, 25.
- Promia monast., *Prüm (dioc. Trever.)*
26, 20.
- protostrator, id est marescalcus
28, 15.
- Provincia, *Provence* 12, 15. 13, 25.
- provinciales 58, 1. 146, 10. 172, 1.
181, 1. 192, 5. 256, 20. 259, 25.
260, 25. 272, 1.
- pseudomonachi 127, 30. 132, 25.
- Ptolomeus I. rex Egypti, fil. Lagi
5, 40.
- Ptolomeus X. rex Egypti, fil. Cleopatrae
6, 5.
- Puppo v. Poppo.

Q.

- querimonia in ius relata 75, 30.
- Quidelinburg, Quidelenburc, *Quedlinburg*
42, 1. 105, 20. 112. 162, 20;
monast. monialium abbat.:
Adalheida.
- Quintius Romanus (*falso* praefectus
urbis) 252. 253.

R.

- Raban fl., *Raab* 58, 1.
- Rabanus, Raban, abbas Fuldensis,

- archiep. Mogont. 22, 24, 15, 26, 27.
- Rabbodo legatus regis 251, n. 4.
- Rachel = contemplativa vita 203, 15.
- Radixpona v. Ratispona.
- Raginswint matrona familiae b. Lulli 338.
- Rainaldus episc. Cumensis 193, 30 — 195, 1.
- Ramulo civ., *Ramleh Palaestinae* 94, 1. 98; dux civitatis 98.
- raptores 107, 30. 116, 15.
- Ratbodus rex Fresonum 10, 10. 11, 15.
- Ratgarius abbas Fuldensis 20, 20. 22, 25.
- Ratispona, Radixpona, civ., *Regensburg* 56, 20. 70, 10. 134, n. 1. 144, 30. 145, 1. 166, 15. 168, 15. 195, 10. 198, 25. 232, 15; episc.: Wolfgangus, Gebehardus I, Gebehardus III, Otto.
- Ratzidus rex Marahensium 26, 20. 27, 10. 28, 10. 29, 15.
- Ravenger patr. Aquileiensis 105, 15.
- Ravenates archiep.: Iohannes XIII. (XII.), Gerbertus.
- Rechab Iudaeus 5, 15; fil.: Ionadab.
- Regin-, Regen-.**
- Reginbodo signifer Fuldensis 82, 30. 83, 1. 85, 1; fr.: Sigebodo.
- Reginbold I. episc. Spirensis 37, 10.
- Reginboldus, Regenbolt, II. episc. Spirensis 49, 5. 56, 5.
- Reginger, Regenger, miles 166, 25. 167, 168. 170, 15. 174, 20.
- Reginhart signifer Fuldensis 56, 5.
- Reginherus episc. Misnensis 104, 1.
- Reginheri IV. comes Hanoniae 125, 1; filia: Richildis.
- Regium civ., *Reggio nell' Emilia* 298, n. 2.
- regia dignitas 140, 20. 152, 1. 157, 30. 170, 5. 178, 15. 264, 15. 284, 20; regiae dignitatis inane simulacrum 312, 20; regia maiestas 83, 1. 102, 15. 106, 10. 120, 25. 131, 15. 132, 5. 141, 10. 146, 20. 148, 15. 154, 10. 163, 5. 298, 20; violata 80, 25. 157, 25. 210, 25; lesa 229, 35; in regiam maiestatem qui deliquerant crimine absoluti 59, 1; regia magnificentia 100, 20. 141, 15. 168, 10. 173, 1. 180, 30. 211, 10. 240, 10. 246, 10. 287, 10. 299, 25; munificentia 126, 30. 269, 10; largicio 226, 10; potestas 149, 25. 160, 5; potentia 138, 5; censura 213, 1; regiae auctoritatis censura 287, 20; regius honor 291, 10. 292, 1. 293, 5; apparatus 104, 1; regii apparatus pompa 282, 5; regius cultus 292, 10; regii cultus insignia 278, 35. 279, 1; regii cultus ornamenta 293, 10; regiae dignitatis insignia 282, 5. 293, 10. 313, 1; regium diadema 284, 20. 285, 5; regii thesauri 102, 5. 153, 10. 156, 10 (*cf.* aerarium); regium nomen 163, 10. 211, 15. 278, 35. 284, 20. 285, 1. 292, 1. 312, 20. 313, 1; regii nominis maiestas 110, 10. 165, 15. 168, 1.
- regis eligendi et consecrandi auctoritas 168, 30; regis consecratio 66, 10; unctio 14, 15.
- regni ius 93, 15; in regni consortium assumi, recipi, revocari 110, 20. 134, 10. 246, 15; regni ius potestatemque facere alicui 246, 5. 278, 30; regni administratio 80, 1. 312, 20; regni negocia 62, 15. 66, 10. 70, 15. 79. 106, 20. 120, 20. 140, 15. 148, 1. 151, 20. 157, 5. 198, 25. 276, 30. 299, 1. 319, 1; regni domicilium 119, 5; sedes 195, 15; maiestas 12, 20. 237, 30; insignia 102, 5. 110, 25. 153, 10. 156, 5. 291, 25; fasces 298, 30; solium 312, 25. 332, 10.
- regularis disciplina 244, 20.
- S. Remaclus 55, 15. 126.
- Remensis (*Reims*) archiep.: Gerbertus.
- Renus fl. v. Rhenus.
- Retheri comes 120, 15.
- Reu fil. Faleh 4, 15; fil.: Saruh.
- Rhenaugiensis abbatia, *Rheinau ad Rhenum fl. (dioc. Constant.)* 90, n. 1.
- Rhenus, Renus, fl. 46, 20. 59, 10. 61, 5. 80, 5. 120, 20. 158, 10. 170, 20. 195, 20. 278, 25. 280, 30. 284, 10. 315, 5. 322, 30. 335, 5. — Rheni episcopi 155, 30. 157, 1; principes 159, 20. 166, 20. 168, 25.

- Richardus abbas Fuldensis 52, 15.
56, 1.
- Richberdus episc. Verdensis 77, 15.
- Richenza uxor 1. Herimanni com. de Werla, 2. Ottonis de Northeim ducis Baioar. 115, 25.
- Richildis filia Reginheri IV. com. Hanoniae, uxor 1. Herimanni com. Montensis, 2. Balduwini VI. com. Flandriae 120, 25. 121, 1. 124, 20. 125, 5.
- Richolfus archiep. Mogont. 18. 20, 15.
- Rictiovarus praefectus 136.
- Rinesburg, *Rijnsburg* (prov. *Süd-Holland*) 61, 5.
- Roboam rex Iuda 5, 10. 353, 25.
- Rodanus fl., *Rhône* 285, n. 2.
- Rohingus abbas Fuldensis 58, 20. 61, 10.
- Rolandus canon. Parmensis 254, n. 3.
- Roma urbs 5, 20. 6, 20. 7, 10. 10, 1. 11, 1. 14, 5. 16 — 18, 10. 19, 5. 28, 15. 29, 15. 30, 15. 38. 39, 10 — 41, 5. 44, 25. 46. 47, 25 — 49, 20. 51, 25. 53, 25. 60, 25. 61, 10. 62. 64, 25. 65, 15. 74, 20. 81, 25. 91, 10. 111. 145, 20. 185, 15. 200, 20. 204, 30. 206, 1. 207, 5 — 209. 242, 5. 244, 25. 252. 253, 1 — 255, 5. 263, 20. 283, 10. 287, 30. 288, 25. 299, 1. 302, 1. 303, 15. 312, 15; ecccl.: S. Mariae Maior, S. Pauli extra muros. — Romani 6. 20, 5. 21, 5. 42, 5. 61, 15. 62, 1. 64, 25. 66, 15. 70, 25. 74, 15. 145. 253, 10; Romana plebs 70, 15; Romani principes 70, 15. 74, 10. 91, 5. 287, 30; proceres 145, 15; reges 348, 15; imperatores 327, 35. 348; patres 355, 10; cardinales 253, 20; Romanus senatus 91, 15; Romanum imperium 67, 1; praef. urbis: (*falso*) Quintius. — Romana ecclesia 47, 15. 62, 1. 64, 5. 65, 15. 74, 10. 91, 10. 145, 20. 280, 25. 302, 10. 303, 5; Romanae ecclesiae possessiones 252, 15. 253, 10; Romana sedes 253, 30; Romanus pontifex 143, 5. 254, 5; Romani pontificis electio 145; iurisdictio 75, 1; Romani pontifices 145, 5; episc.: Fabianus, Celestinus I, Leo I, Gregorius I, Theodorus, Agatho, Iohannes V, Zacharias, Stephanus cl., Stephanus II, Adrianus I, Leo III, Adrianus II, Iohannes XII, Benedictus V, Iohannes XIII, Gregorius V, Iohannes (XVI), Silvester II, Benedictus VIII, Benedictus IX, Gregorius VI, Silvester (III), Clemens II, Damasus II, Leo IX, Victor II, Stephanus IX, Benedictus X, Nicolaus II, Alexander II, Honorius (II), Gregorius VII; archidiac.: Fride-ricus, Hildebrandus.
- Romanos I. Vetulus imp. Constantinopol. 33, 10.
- Romanos II. imp. Constantinopol., fil. Constantini VII. Porphyrogeniti imp. 39, 10. 40, 25. 41, 15. 43, 10; liberi: Basilius, Constantinus, Theophanu.
- Romulus rex Rom. 5, 20.
- Rossadal, *Rosstall* (*Bz. Fürth*) 36, 20. 37, 15.
- Rübertus v. Rutbertus.
- Rüdeger v. Rutgerus.
- Rudolfus Italus, mon. Stabul., abbas Herveld., episc. Podelbrunn. 54. 63, 15. 350.
- Rudolfus, Rüdolfus, Ruodolfus, dux Suevorum 55. 73, 20. 89, 25. 100, 10. 117, 30. 118, 5. 137. 138. 140, 5. 144, 35. 157. 164, 20. 165, 1 — 168. 175, 20. 178, 1. 213, 15. 217. 218, 1. 219, 30. 234, 10. 257, 20. 263, 5. 273, 25. 285, 10. 301, 15. 304, 1 (rex); uxores: Mathilda, Adalheid; fr.: Adelbero.
- Ruggerus v. Rutgerus.
- Rumolt, Rümoldus, episc. Constantiensis 63, 5. 73, 20. 90, n. 1. 111, 5.
- Ruod- v. Rut-.
- Ruodolfus v. Rudolfus.
- Rüpertus, Ruoppertus v. Rutbertus.
- Ruot- v. Rut-.
- Rusci 42, 5. 58, 10. — Ruzeni 202. 225, 30. 226, 5. — Ruscia gens 39, 15; reges: Iaroslavus, Demetrius (Isaslavus I), Swätoslavus.

Rut-, Rüt-, Ruot-, Ruod-, Rûde-, Rû-, Ruo-, Ru.

Rutbertus, Rûtbertus, Ruotbertus, Ruodberdus, Rutberdus, Rûbertus, Rûpertus, Ruopertus, Ruoppertus.

Ruotbertus archiep. Mogont. 40, 20. 41, 10. 46, 15.

Ruodberdus archiep. Trever. 36, 25.

Rûtbertus praeos. Goslar., episc. Babenberg. 240. 242, 1. 255, 5. 265, 15. 282, 20. 289. 294, 1.

Rutbertus episc. Mimigardenvurt. 58, 5.

Ruoppertus episc. Spirensis 47, 10.

Rûbertus cogn. Nummularius abbas S. Michaelis Babenberg., Augiensis, Gengebac. 127. 128. 129, 1. 138. 139, 1. 259; frater 128, 30.

Rutbertus I. (Friso) comes Flandrensis, fil. Balduwini V. com. 120, 30—125. 255, 15. 256, 1.

Ruotdrudis, Ruodrut, filia Karoli Magni regis Franc., sponsa Constantini VI. imp. 17, 35. 18, 1.

Ruotgangus episc. Mettensis 16, 1. 17, 1.

Rûtgerus, Ruggerus, comes (de Bilstein) 116, 30. 117, 1. 344, n. 5.

Rûdeger comes (*idemne qui praecedet?*) 238, 25.

Rûthardus, Ruothardus, Ruthardus, abbas Corbeiensis et Herveld. 60, 10. 76, 30. 92, 15. 139. 197. 353. 354, 1.

Ruthart unus saltatorum de Collebce, servus Herveld. monasterii 351, 5.

Rûzelinus mon. Herveld., abbas Fuldensis 241.

Ruzeni v. Rusci.

S.

Sabellius hereticus 7, 5.

sacramentum(=iuramentum)107, 30. 116, 15. 152. 167, 20. 170, 1. 178, 20. 179, 25. 180, 20. 181, 30. 196, 5. 269, 15. 271, 20. 279, 5. 280, 5. 282, 10. 286, 5. 293, 20; sacramentum militare 233, 25.

Salefelt monast., *Saalfeld ad Saale*

fl. (duc. Sachsen-Meiningen) 132, 5. 133, 20. 244, 10. 245, 35. 269. 271, 10.

Salica fl., *Selke* 71, n. 4.

Salomon rex Iudaeorum 5, 10.

Salomon rex Ungariorum, fil. Andreae I. regis 78, 1. 88. 130. 195, 5. 197, 30. 230, 35. 265. 353, 20; uxor: Iudith (Sophia); soror 353, 20.

saltatrix femina 101, 20.

Crispus Salustius 6, 10. 327, 30.

Salzburgensis archiep.: Gebehardus.

Samaritae 4, 15.

Samnium prov. 312, 15.

Samson iudex Iudaeorum 5, 1.

Samuel proph. 4, 30. 5; eius ossa 7, 40.

Sandraldus abbas Wicenburg. 45, 5. de Sangerhausen (*Rgbz. Merseburg*) comes: Berenger.

Sapientiae liber 6, 1.

Saricho abbas Corbeiensis 90. 120, 20.

Sarraceni, Saraceni, Sareceni 12. 13. 16, 25. 17, 25. 44, 30. 310, 15;

Sarracenum fines 94, 1; Sarracenus interpretis 98, 15.

Saruh fil. Reu 4, 15; fil.: Nachor. Sassenstein castellum *ignotum* (*quod Hesse, SS. V, p. 200, n. 15. coniecit, illud situm fuisse in monte Sachsenstein prope Sachsa, non constat*) 159, 25.

satelles regius 213, 10.

satisfactio 67, 5. 74, 10. 82, 5. 146, 1.

166, 1. 185, 5. 191, 35. 196, 30.

209, 15. 210, 15. 229—231, 25. 236, 5.

237, 30. 291, 15. 295, 20. 297, 5.

Saul rex Iudaeorum 5.

Saxones, Saxonica gens 10, 15. 11, 20.

14, 20. 15, 20—18, 1. 19, 1. 57. 72, 15.

147. 148, 10. 154—156. 158. 159, 5.

162—164, 5. 166. 168. 170, 30.

171. 173. 175, 1—185. 210. 211.

214, 25. 216—218. 220. 226, 20.

228—237. 247, 15. 256. 257, 30.

259. 260, 5—262. 268—270. 273.

281, 5. 283, 5. 328, 25. 330, 25.

344, n. 3; Saxones Transalbani

20, 5. 21, 10; Saxonum confinium

160, 1. — Saxonicum vulgus

236, 30. — Saxonicus exercitus

69, 10. 219, 30. 228, 30; miles

219, 15. — Saxonia 10, 15. 11, 20.

- 12, 10. 13, 20. 15, 10. 16, 10. 17, 15.
 18, 1. 21, 1. 32. 33, 1. 55, 35. 57.
 71. 74, 25. 109, 15. 110, 20. 117, 10.
 119, 20. 140, 25. 146, 5. 147.
 149, 30. 150, 25. 151. 155, 30.
 157, 35. 160. 164. 177, 30. 178, 10.
 182, 15. 183, 25. 184, 10. 202, 10.
 210, 20. 211, 15. 212. 213, 35. 214.
 223, 5. 225, 10. 228, 15. 231. 232, 5.
 233. 236, 35. 238, 25. 256, 25.
 257, 1. 261. 262. 268, 10. 269, 20.
 271, 10. 272, 15; Saxonia ulterior
 117, 5; Saxoniae principes 71, 1.
 114, 30. 115, 1. 119, 10. 148, 20.
 151, 15. 152. 162. 164, 15. 165, 5.
 172, 15. 179, 1. 184, 30. 185.
 202, 15. 210, 10 — 213. 216, 25.
 221. 222, 10 — 224. 228. 229, 10.
 233, 15. 235, 25. 238. 250, 35.
 251, 5. 256, 20. 258. 259, 15. 260
 (dedicii 260, 35). 261, 25. 262, 10.
 264, 35. 268, 35. 269, 35. 270, 1.
 271, 25. 272, 1. 274, 5. 276, 30.
 301, 20; nobiles 224, 30; dux
 150, 15; duces: Otto I, Hein-
 ricus I, Bernhardus II, Otto
 (Ordulfus), Magnus; palat.
 com.: Dedi, Fridericus II;
 marchio orientalis: Dedi. —
 Saxonicum regnum 272, 15. —
 Saxonicus furor 166, 20. 268, 20;
 Saxonica virtus 233, 30. — Saxo-
 nicum nomen 237, 5. 272, 15. —
 Saxonium bellum 172, 20. 185, 20.
 194, 20. 198, 5. 200, 25. 202, 1.
 215, 25. 229, 1. 231, 15. 239, 5.
 246, 35. 247, 10. 257, 25. 268, 15.
 272, 30; Saxonica rebellio 265, 10.
 Scidingen castellum, *Burgscheidungen ad fl. Unstrut (Kr. Querfurt)* 108, 5.
 Scipio (P. Cornelius Africanus
 iunior) 6, 5.
 Scitharum regnum 4, 15.
 Scilavi 16, 5. 17, 5. 24, 20. 25, 20.
 32, 1. 42, 5. 46, n. 4; Scilavorum
 regio 244, 10; rex: Gestimulus.
 — Scilavia 46, n. 4. — Scilavica
 mater Ottonis fratris Willelmi
 march. aquilonaris 71, 5.
 Seleswig, *Schleswig* 42, 20.
 Scoraneshaim, *Schoraneshaim in
 Hassia Rhenana (Kr. Alzei)*
 333, 20.
- Scothorum monast. S. Iacobi in
 Erphordia LIII, 25. 54, 25.
 S. Sebaldu, Seboldus LIV, 40. 55, 10.
 139, 1.
 S. Sebastiani ossa 22, 15. 23, 15.
 securitatem polliceri 114, 10.
 Sela fil. Arfaxat 4, 15; fil.: Heber.
 Selechinstat abbatia, *Seligenstadt*
 (dioc. Mogont.) 89, 25.
 sellae episcoporum 81, 10. 82, 5.
 Sem fil. Noe 4, 10; fil.: Arfaxat.
 Semiramis regina 4, 20.
 sententia capitalis 115, 1. 143, 25. —
 sententiam aliquem rogare 114, 30.
 Septuaginta interpretes 6, 1.
 servicia regalia 89, 15. 100, 25. 173, 5.
 241, 30. 293, 15. 299, 25.
 Seth fil. Adam 4, 1; Seth filii =
 filii Dei 4, 5; fil.: Enos.
 S. Severi monast. Erphesfurt. LIII.
 S. Severi (episc. Ravennatis) ossa
 24, 25.
 Severus (Septimius) Pertinax imp.
 7, 1.
 Severus (Flavius Valerius) imp. 7, 20.
 Sibicho, Sibecho v. Sigebodo.
 Sibilla Samia 5, 25.
 Sicioniorum regnum 4, 20. 5, 5.
 Siga fl., *Sieg* 244, 10.
- Sige-, Sigi-.**
- Sigeberg, Sigiberg, Sigebergense
 monast., *Siegburg ad fl. Sieg*
 (dioc. Colon.) 132, 10. 133, 20.
 244, 10. 245. 246, 35. 247, 1. 250;
 abbas: Erpho; praepos.:
 Herimannus; decani 245, 20.
 Sigibertus episc. Mindensis 67, 25.
 Sigibertus dux Lotharing. v. Gisil-
 bertus.
 Sigebodo, Sibicho, Sibecho, episc.
 Spirensis 51, 5. 56, 5. 62, 5. 66, 1.
 Sigebodo abbas Wicenburg. 47.
 Sigebodo fr. Reginbodonis (signi-
 feri Fuldensis?) 85, n. 1.
 Sigefridus, Sigifridus, abbas Ful-
 densis, I. archiep. Mogont. 53, 10.
 55. 74, 5. 77, 10. 81, 20. 82, 1.
 88, 15. 89, 25. 92, 25. 93, 20. 94.
 96, 10. 101, 1. 105 — 109, 10. 111.
 112, 5. 129. (131). 133, 25. 134, 1.
 138, 15. 139. 141 — 144. 159. 162.
 163, 10. 164, 20. 168, 30. 169, 30.
 172, 10. 173. 175, 15. 178, 1. 185, 20.

- 194, n. 2. 195, 20. 199, 25 — 201. 207. 208. 222. 224, 1. 226. 227. 235, 10. 237, 25. 240, n. 2. 255, 1. 259, 1. 263, 20. 274, 10. 276. 280, 30. 301, 15. 352, 30. 354, 5.
- Sigefridus capellanus Heinrici IV. regis 154, n. 1.
- Sigefridus fil. Ottonis (de Northeim) ducis Baioariae 251, n. 1.
- Sigifridus fil. Heinrici com. (de Stade) († 994) 48, 10.
- Sigehardus cancell. imp., patr. Aquileienseis 105, 15. 277, 1. 301, 10.
- Sigehardus, Sigihardus, abbas Fuldensis 28, 15. 29, 20.
- Sigelaus praepos. Laurissam. 241, n. 3.
- Sigewart abbas Fuldensis 56, 1. 58, 20.
- signifer 56, 5. 83, 1.
- signum crucis in vestimentis 18, 5. 19, 5. 38, 10. 39, 1; signum mirabile in caelo 175, 30. 176, 1.
- Sigone fl., *Seine* 44, 15.
- Silvester II. papa, Gerbertus archiep. Remensis et Ravennas 48, 20.
- Silvester III. papa 60, n. 6.
- S. Simeonis iusti brachium 135, 35.
- Symeon episc. Ierosolymorum 6, 30.
- SS. Simonis et Iudae eccl. in Goslare 63, 1. 82. 83, 10. 104. Cf. Goslaria.
- SS. Simonis et Theatei eccl. Herveld. 330, 15. 346, 35.
- Simon apost. v. Petrus.
- S. Simon apost. (patronus monast. Herveldensis) 329, 25. 330, 15. 346, 35; S. Symonis apost. reliquiae 356, 5.
- Simon magus 205, 30.
- Simoniaca, Symoniaca, heresis 55, 25. 111. 112, 10. 127, 10. 128, 30. 129, 5. 138, 30. 194, 5. 205, 5. 206, 15. 207, 5. 208. 295, 10. 298, 15.
- sinodus v. synodus.
- Sizzo episc. Verdensis 77, 15.
- Sizzo comes (de Kevernburg) 238, 25.
- Sophia uxor Salomonis regis Ungar. v. Iudith.
- Sophia filia Belis I. regis Ungar., sponsa Willihelmi march. Thuringorum, uxor Odalrici march. Carentinorum 78, 25. 79.
- sophistae 141, 20.
- Soracte mons, *Monte S. Silvestro* 312, 15.
- S. Sother Trever. 136.
- Sother (Ptolomeus VIII.) rex Egypti 6, 5.
- Spatenberg castellum olim situm ad fl. *Wipper prope Sondershausen* 159, 25. 174, 5. 183, 15.
- Speciosus mons foris murum Mogontiae, *auf der Schanze (Citadelle)* 77, 5.
- S. Speus conf. (reliquiae) 135, 35. spiculator 97, 25. 256, 1.
- Spira civ., Spirensis, Spirensium urbs, *Speyer* 58, 20. 69, 20. 282, 1. 283. 351, 15. — Spirensis eccl. 227, 15; episc.: Reginbold I, Gotefrid I, Otgerus, Baldericus, Ruoppertus, Waltherus, Reginboldus II, Sigebodo (Sibicho), Arnoldus I, Cuonradus I, Einhardus, Heinricus I, Huzmannus. — Spirensis chorus 227, 20.
- Spiraha, *Ober- et Nieder-Spier ad saltum Hainleite (princ. Sondershusani)* 238, 15.
- Spitigneus II. dux Boemorum 78, 5.
- Stabulense, Stabulense monast. S. Remacii, *Stavelot (dioc. Leod.)* 55, 15. 125, 20. 350, 5; abbas: Diodericus; mon.: Rudolfus.
- de Stamfordbridge proelium 103, n. 7.
- Stauracius imp. Constantinopol., fil. Nichophori I. imp. 21, 20.
- Stephanus papa electus 14, 10.
- Stephanus II. papa 14, 10. 15, 15.
- Stephanus IX. papa, Fridericus archidiaconus eccl. Romanae, abbas Casinensis, fil. Gozelonis I. ducis Lotharing. 62, 15. 64. 65. 70, 20. 73.
- sterilitas vini et pomi 53, 40; vinearum 111, 1; arborum 111, 1. 118, 1. Cf. fructus deficiens.
- steura 356, 10.
- Strazburg v. Argentoratum.
- Sturm, Sturnio, abbas Fuldensis 16, 25. 323—325, 20. 328, 15; Vitaeius (auct. Eigile) 340, 20.
- Suarza monast., *Münster-Schwarzach ad Moenum fl. (dioc. Wirzburg.)* 242, 5; abbas: Eggeberdus; mon.: Herimannus.

Suarzahensis monast. (*Schwarzach, dioc. Strasburg.*) abbas: Waldo.
 subsellia iudicialia 248, 25. 333, 20.
 Sueno (Estrithson) rex Danorum 147, 5. 163, 30. 164.
 Suessionis, Suessiones, civ., *Soissons* 10, 15. 11, 20.
 Suevi 55, 10. 73, 15. 89, 25. 118, 5. 140, 5. 144, 35. 147, 20. 148, 10. 165, 1. 217, 5. 218, 5. 219. 234, 10. 257, 20. 273, 25. 281, 5. 283, 5. —
 Suevia 137, 20. 175, 20. 220, 10 (Sueviae regnum). 239, 1; Sueviae episcopi 157, 1; principes 274, 1. 276, 30; lumina 238, 15; duces: Liutolfus, Otto I, Otto III. de Suinfurde, Rudolfus.
 de Suinfurde, Swinefurt, *Schweinfurt ad Moenum fl. in Franconia inferiore*: Otto dux Suev.
Suit-, Suid-, Swide-
 S. Suitberti Insula, *Kaiserswerth ad Rhenum fl.* 80, 5.
 Suitgerus, Swidegerus, episc. Babenberg. = Clemens II. papa.
 Suidgerus nobilis Saxo 221, n. 2.
 Sundal *v.* Suntal.
 Sunderolt, Sunderoldus, archiep. Mogont. 30, 10. 31, 10.
 Suntal, Sundal, *Süntel mons* 18, 5. 19, 1.
 de Supplingenburg, *Süplingenburg (duc. Brunsvic.)*, comes: Gebhardus.
 Swätoslavus rex Ruzenorum (fil. Iaroslavi regis) 202. 225, 30. 226, 5; uxor: Oda.
 Swidegerus *v.* Suitgerus.
 Swinefurt *v.* Suinfurde.
 Symachus interpres 7, 1.
 Symeon *v.* Simeon.
 Symon *v.* Simon.
 synodus, sinodus 22, 5. 26, 1. 27, 1. 34. 35. 36, 5. 37, 1. 38, 30. 47, 10. 49, 30. 55, 20. 62. 64, 5. 76, 5. 77, 10. 106, 15. 129, 10. 131, 5. 138, 30. 141, 15. 143, 25. 144, 30. 194, 5. 198, 30. 200. 201. 222, 25. 226. 227, 5. 240, 15. 252, 1. 264, 10. — sinodale consilium 26, 10. 27, 5. — sinodica examinatio 282, 5.
 Syria 6, 5.

T.

Tacitus imp. 7, 15.
 Tagobertus, Tagebertus *v.* Dago-
 bertus.
 Tantalii opes 133, 5.
 S. Tatheus, Thatheus, apost. (patro-
 nus monast. Herveldensis) 330.
 346, 35; reliquiae 356, 5.
 Taurinensis episcopatus 244, n. 6.
 287, n. 1; Taurinenses march.:
 Otto, Amedeus.
 terrae motus 52, 5.
 Tesenberg castellum, *Desenberg*
prope fl. Diemel (Kr. Warburg)
 115, 20.
 Teutonici, Theutonici 64, 1. 74, 15.
 124, 20. 283, 30. 284, 15. 285, 1;
 milites 272, 35; principes 284.
 287, 25. 290, 30. 293, 1. 299, 10. 301;
 reges 117, 20. 284, 15. (299, 35);
 Teutonici regis expeditio 218, 5;
 Teutonicus exercitus 270, 1. 271, 15.
 — Teutonicorum regnum 64, 20.
 68, 15; Teutonicum regnum 202, 25.
 215, 5. 217, 20. 226, 1. 256, 5. 266, 1.
 279, 1; Teutonici regni monasteria
 244, 15; Teutonici regni principes
 145, 30. 209, 1. 296, 5. 302, 10.
 303, 5; episcopi 234, 5; Teutonici
 fines 300, 10; Teutonicae regiones
 75, 20; reges *v. s.* Franci.
 Thales philos. 5, 25.
 Thare phil. Nachor 4, 20; fil.:
 Abraham.
 Thatheus *v.* Tatheus.
 Thebani 4, 30; rex: Cathmus.
 Theba legio sanctorum 136. *Cf.*
 S. Mauritii legio.
 Theodericus *v.* Diotricus.
 Theodocion interpres 6, 40.
 Theodora uxor Theophili imp. Con-
 stantinopol. 25, 15.
 Theodorus papa 8, 25.
 Theodosius I. imp. 7.
 Theodosius II. imp., fil. Archadii
 imp. 8, 1.
 Theodosius III. imp. 13, 5.
 Theophilus imp. Constantinopol.,
 fil. Michahelis II. imp. 23, 15;
 uxor: Theodora; fil.: Michahel.
 Theophanu filia Romani II. imp.
 Constantinopol., uxor Ottonis II.
 imp. 40, 25. 41, 15. 46, 20.

- thesauri regii 102, 5. 153, 10. 156, 10.
 Theutonici v. Teuton.
 Thidericus v. Diotricus.
 Thiodo v. Dioto.
 Thola iudex Iudaeorum 4, 35.
 Thornburg v. Dornburg.
 Thuringi, Turingi LIII, 30. 32, 30.
 33, 10. 78, 5. 79, 15. 104, 15. 105, 25.
 107. 108. 116, 15. 117, 1. 142, 10.
 143, 25. 144, 10. 147, 1. 158. 159.
 161. 172, 20. 181, 30. 183, 10. 200, 30.
 201. 228. 232, 30. 234, 20. 344, n. 3;
 Thuringorum terra 26, 5. — Thu-
 ringia, Turingia LIII, 35. 10, 25.
 79. 104, 20. 108, 5. 116, 5. 119, 20.
 140, 25. 141, 10. 142, 15. 146, 5.
 159, 1. 162, 35. 163, 1. 172, 20.
 174. 176, 20. 177, 30. 181, 30. 202, 10.
 213, 35. 214, 5. 223, 5. 224, 20.
 225, 15. 233. 234, 20. 236, 35.
 238, 25. 239, 5. 240, 25. 257, 1.
 272, 15. 309, 15. 315, 1. 328, 25.
 330, 25. 352 (Doringen). 356;
 Turingiae confinium 155, 35. 163, 5;
 Turingiae principes 222, 25. 238, 20.
 268, 35. 269, 35. 270, 1. 271, 25;
 dux: Burchardus; Turingorum
 march.: Guntherus, Eggihardus
 I, Eggihardus II, Willihel-
 mus, Otto, Egbertus I, Egber-
 tus II, Heinricus I.
 Tiberius (Claudius Nero) imp. 6, 15.
 Tiberius Constantinus imp. 8, 15.
 9, 5.
 Tiberius, qui et Absimarus, imp.
 11, 5.
 Tiberius imp., fil. Iustiniani II. imp.
 11, 5.
 Tirsus v. Tyrsus.
 tituli interfectorum, *monumenta
 sepulcralia* 181, 15.
 Titus imp. 6, 25.
 Tolosa civ., *Toul* 62, 1. 111, 15;
 Tullenses episc.: Brun, Udo,
 Bibo; Tullensis comes: Fride-
 ricus.
 tonsura 26, 20. 27, 10. 51, 10. — ton-
 soratus 14, 5. 15, 10.
 Tosti dux, fr. Haraldus Hardrada
 regis Norweg. 103, n. 7.
 Traces 6, 5. — Tracia 7, 45.
 Traianus imp. 6, 30.
 Traiectum civ., *Utrecht* 56, 1. 102, 20.
 134, 25. 257, 15. 258, 25; episc.:
- Ansfridus, Adelboldus, Willihel-
 mus I, Conradus. — Traiectensis
 populus 320, 20.
 Transalbiani, Transalbani, Saxones
 20, 5. 21, 10.
 Transalpinæ partes 137, 15. —
 Transalpini monachi 133, 15.
 treuga (*Landfrieden*) 108, n. 1.
 116, 15.
 Treveri, Treveris, Treverica civ.,
Trier 34, 25. 58, 20. 59, 1. 102, 20.
 136. 137, 1; eccl.: S. Maximini,
 S. Paulini. — Treverenses 136, 10;
 Treverorum populus 53, 20. 102, 30.
 — Treverorum, Treverensis
 ecclesia 103, 1. 202, 25. 225, 30;
 archiep.: Maximinus, Ruod-
 berdus, Heinricus I, Megingoz,
 Boppo, Eberhardus, Cuono, Uto;
 praepos.: Burchardus; maior
 domus: Diedericus; consul:
 Palmatius.
 tribunalia 75, 30. 85, 10.
 Triburia, *Tribur ad Rhenum fl.*
 (*prov. Starkenburg*) 53, 10. 101, 5.
 103, 25. 104, 1. 158, 10. 274, 1.
 276, 30.
 tributa 146, 5. 259, 20; tributum
 equorum 14, 20. 15, 20; tributo-
 rum regalium decimae 352, 1.
 Tritebure locus *olim situs ad fl.*
Unstrut supra Gebesee 158, 30.
 Troya civ., 4, 40. 5, 1. — Troyani
 5, 45; rex: Priamus.
 Trutmannus solitarius 10, 25.
 Tullum v. Tolosa.
 Tullus rex Rom. 5, 25.
 Turingi, Turingia v. Thuring.
 Turonensis (*Tours*) episc.: Mar-
 tinus.
 Tusciae march.: Bonifacius, Gote-
 fridus; comit.: Beatrix, Ma-
 thilda.
 S. Tyrsus, Tirsus, dux Thebeae
 legionis 136. 137, 1.

U.

Uban v. Öban.

Udalricus, Ūdalricus, Ödalricus.

S. Ödalricus episc. August. 42, 30.

Ūdalricus abbas Laurissamensis
 53, 10. 90. 91, 1. 101, n. 1. 241, 25.

- Udalricus marchio Carentinorum (Carniolae et Istriae) 79, 10. 112, 20; uxor: Sophia.
- Udalricus de Cosheim 168, 5. 170, 15. 174, 25. 255, 10. 282, 25. 294, 1. 300, 15. 301, 10.
- Udalricus miles Baiouarius 266—268, 1.
- Udalricus regius satelles 213, 10.
- Udalscalcus legatus regis 251, n. 4.
- Udo, Ūdo, Uto, Ūto.**
- Ūto archiep. Trever., fil. Eberhardi III. com. de Ellenburc 55, n. 5. 103, 10. 175, n. 1. 263. 264.
- Udo episc. Tolosae (Tullensis) 111, 15.
- Uto archipresb. Halberstat. 76, 20.
- Udo I. marchio aquilonaris 70; fil.: Udo.
- Udo II. marchio aquilonaris, fil. Udonis I. march. 70, 25. 147, 5. 150, 5. 224, 25. 225, 1. 229, 15. 230, 10. 234, 25. 274, 20; filius 225, 1. 274—276.
- Udo II. comes in Franconia (de pago Grabfeld) 44, 20.
- Udo comes (fil. Gebhardi com. de Loganahi) 28, 5. 29, 10.
- Udo comes, advocatus monast. Herfeld. 344, n. 5.
- Ūto comes (de Stade), fil. Heinrici com., († 994) 48, 10.
- Ulma, *Ulm ad Danubium fl.* 273, 30.
- Ungarii, Ungari 30, 15. 31, 15—33. 36. 37, 20. 42, 5. 49. 56, 10. 58. 59, 20. 60, 5. 77. 78. 88, 5. 130, 10. 195, 5. 197, 30. 219, 20. 230, 35. 353, 20; Ungariorum regnum 56, 20. 88, 1; confinium 74, 5. — Ungaria 54, 1. 58, 1. 59, 10. 78, 5. 79, 5. 88, 5. 99, 1. 195. 198. 230, 35; Ungariae fines 265, 35; reges: Petrus, Ūban, Andreas I, Bel I, Salomon, Ioas (Ioiada = Geisa I).
- Unstrut, Unstrot, fl., *Unstrut* 57, 5. 219, 1. 221, 10.
- usuraria ars 128, 35. 205, 15.
- Utenhusen villa, *Udenhausen ad rivum Jossa (Hess. Kr. Alsfeld)* 129, 30.
- Uto v. Udo.
- V.**
- Vacha, *Vacha ad Werram fl. (Kr. Eisenach)* 176, n. 2.
- Valentinianus I. imp. 7, 35.
- Valentinianus II. imp., fr. Graciani imp. 7, 35.
- (Valentinus) Valentinianus hereticus 6, 35.
- Valerius (*potius* Valerianus) imp. 7, 15.
- Varro (M. Terentius) 6, 5.
- Vastrath v. Fastrat.
- vertigalia silvarum et camporum 146, 5.
- Veliterrensis (*Velletri*) episc.: Iohannes V.
- verberari publice 60, 20.
- Vercellensis (*Vercelli*) episc.: Gregorius.
- Verdensis (*Verden*) episc.: Sizzo, Richberdus.
- Verdunis, Verdonensis civ., *Verdun* 60, 15. 112, 20. 256, 5; eccl.: S. Mariae maior; episc.: Diedericus; Vertunensis canon.: Heinricus.
- Vespasianus imp. 6.
- vicedomnus (eccl.) 99, 35.
- S. Victoris monast. Massiliensis abbas: Bernhardus.
- Victor II. papa, Gebhardus I. episc. Einstat. 51, 5. 58, 5. 62, 15. 64, 25. 65. 69. 70, 10.
- Vilicensis abbatia, *Vilich (dioc. Colon.)* 89, n. 4.
- villici regis 89, 10.
- vineta frigore extincta 284, 10.
- virgis caedi 192, 35.
- visio 68. 227.
- Vitellius imp. 6, 45.
- Vivomarcus v. Vivomarcus.
- Vokenroht, Vokenrot, castellum, *Vockerode ad montem Meisner?* 159, 30. 174, 5. 183, 15.
- Volusianus imp., fil. Gallieni imp. 7, 10.
- W.**
- Waldo (*falso pro* Hattone I) abbas Fuldensis 26, 10.
- Waldo abbas Swarzahensis (*falso* Fuldensis) 28, 5.

- Waldo miles 44, 15.
 Waltherus episc. Spirensis 47, 20.
 Waltherus de Glisberg LIII, 30.
 54, 25.
 Wascones 12, 5. 13, 15.
 Wecel *v.* Wezel.
 Wehmare, *Wechmar ad rivum
 Apfelstädt (duc. Sachsen-Gotha)*
 42, 25. 43, 5 (*falso* Welmare).
 Weidahaburc locus *ignotus* 16, 5.
 17, 5.
- Welf, Welfus, Welfus.**
- Welf (IV.) I. dux Baioariae, fil.
 Azzonis II. march. (Estensis)
 118. 119, 15. 175, 20. 219, 15.
 234, 10. 257, 20. 263, 5. 273, 25.
 285, 10. 289, 10. 301, 15; uxor:
 Ethelinda.
 Welfus (III.) dux Karendinorum
 51, 5.
 Welfus, Welfus, (comes) 22, 5.
 23, 5; filia: Iudith.
 Welmare *v.* Wehmare.
 Werinherus *v.* Wernher.
 de Werla, *Werl (Kr. Soest)*, comes:
 Herimannus.
- Wernher, Wernheri, Werinherus.**
- Wernher I. episc. Argentin. 52, 25.
 Wernheri II. episc. Argenterati
 (Strazburg.) 93, 20. 175, 20. 194,
 n. 3. 282, 25. 289, n. 3. 297, n. 1;
 soror: Willibirga.
 Wernheri episc. Merseburg. 150, 1.
 224, 30. 225, 1. 268, 30.
 Wernheri abbas Corbeiensis 120, 20.
 Wernher abbas Fuldensis 40, 20.
 46, 1.
 Werinherus (I.) comes (Hassiae)
 56, 5.
 Wernheri (II.) comes (Hassiae)
 88, 20. 89, 1. 92. 93, 20. 101;
 uxor: Willibirga (?).
 Werzeburg *v.* Wirziburg.
 Westfaal 115, n. 2. 244, 15.
 Wezel, Wezil, Wecel, archiep.
 Magadaburg., fr. Annonis II.
 archiep. Colon. 89, n. 2. 149, 35.
 212, 1. 215, 15. 238, 20. 247, 10.
 268, 30.
 Wicenburg *v.* Wizenburg.
 Wicpertus *v.* Wigbertus.
 Wideradus abbas Fuldensis 77, 10.
 81. 83 — 87. 127, 25. 142 — 144.
 159, 1. 175, 20. 215. 216.
 Wigantestein castellum *ignotum*
 159, 25.
 S. Wigberti eccl. Herveldensis
 22, 20. 26, 15.
 S. Wigbertus, Wigberhtus, Wic-
 pertus, abbas Fritislar. 14, 5.
 15, 5. 323, 20. 330. 347, 1. 351.
 356, 35; corpus, ossa, reliquiae
 eius 56. 330. 331. 346, 40. 356, 5;
 Vita eius (auct. Lupo) 330, 15.
 Wignand comes 83, n. 1.
 Willa uxor Berengeri II. regis
 Italiae 40, 5.
- Willi-, Wille-, Wil-.**
- Willibirga soror Wernheri II. episc.
 Argenterati, (uxor Wernheri
 com. Hassiae?) 93, n. 5.
 Williger mon. et aedituus Herveld.
 337. 338.
 Willigis, Willigisus, archiep. Mo-
 gont. 46, 15. 50.
- Willihelmus, Willehelmus, Wil-
 helmus.**
- Willihelmus, qui et Basthart (Bo-
 star 195, 15), II. comes Norman-
 niae, I. rex Angliae 53, 30. 103,
 n. 7. 195.
 Willihelmus archiep. Mogont., fil.
 Ottonis I. imp. 36, 20. 37, 20. 40.
 41, 5.
 Willihelmus I. episc. Argentinensium
 49, 5.
 Willihelmus I. episc. Traiect. 92, 25.
 93, 20. 94, 10. 254. 255, 5. 257, 10
 — 259, 1; consobrinus eius 257, 15.
 Willihelmus V. dux Aquitaniae et
 III. comes Pictavorum 58, 20;
 uxor: Agnes; filia: Agnes.
 Willihelmus marchio aquilonaris
 69, 10. 70, 10. 71; fr.: Otto.
 Willihelmus marchio Thuringorum
 (Misenensis) 78. 79. 117, 25;
 sponsa: Sophia; fr.: Otto,
 Aribo.
 Willihelmus I. comes Burgundiae
 285, 50.
 Willehelmus comes de Canburch,
 fil. Geronis com. de Brene 260.
 269, 30. 272, 25.
 Wilzorum gens 18, 10. 19, 10.

- Wintoniensis (*Winchester*) episc.:
Cineheardus.
- Wirra fl., *Werra* 176.
- Wirzburg, Wirzeburg, Wirceburg,
Wirceburg, Werzeburg, civ.,
Würzburg 14, 1. 15, 5. 165, 1.
166. 170, 15; episc.: Burchardus I, Arn, Diedo, Burchardus II, Bobbo II, Brun, Adalbero.
- Wisera fl., *Weser* 315, 5.
- Wivomarcus, Vivomarcus, Vivomarcus, rex Brittonum 22, 10. 23, 10.
- Wizenburg, Wicenburg, Wizenburck, monast., *Weissenburg* (*dioc. Spirensis*) 8. 40. 47. 49, 5; orat.: S. Petri; abb.: Adalbertus, Sandraldus, Gisilharius, Gerricus, Sigebodo, Luithardus, Folmarus, Arnoldus; mon.: Brunicho.
- Wocronin v. Wucronin.
- Wormacia, Wormaciensis civ., *Worms* 53, 1. 57, 5. 59, 15. 62, 15. 77, 10. 92, 30. 100, 5. 105, 20. 117, 25. 134, 1. 137, 15. 138, 10. 169. 173, 1. 175. 176, 30. 179, 30. 183, 25. 197, 30. 198, 20. 210, 10. 215, 1. 225, 25. 239, 15. 252, 5. 253, 10. 256, 10. 263, 1. 273, 10. 282, 10. 283, 1. — Wormacienses (cives) 185, 30. 187. 282, 15. 283, 5; episc.: Hazecho, Adelgerus, Arnoldus I, Adalbero, Adalbertus.
- Wolfgangus episc. Ratispon. 48, 1.
- Wratislaus II. dux Boemicus 131, 30. 132, 1. 215, 25. 220, 15. 231, 5. 232, 25. 250, 35. 273. 285, 1.
- Wucronin, Wocronin (terra Vucronorum) 34, 10. 35, 5.

X.

- Xenocrates philos. 5, 40.
- Xerses I. rex Persarum 5, 35.
- Xerses II. rex Persarum, fil. Ochi 5, 40.

Y. v. I.**Z.**

- Zacharias proph. 343, 10.
- Zacharias papa 14. 15, 10. 312, 25.
- Zacharias sacerdos Iudaeus, fil. Ioiadae 5, 15.
- Zenon imp. 8, 10.
- Zoroastres magus 4, 20.

INDEX

LOCUTIONUM MEMORABILIUM COMPARATARUM CUM ANTIQUIS.

Opus arduum suscepi, aerumnae ac taedii plenum, ut investigarem, quibus potissimum auctoribus lectis Lampertus ad tantam elegantiam sermonis eruditus sit. Atque id maxime egi, ut dicta bis vel pluries ab eo usurpata afferrem, cum his uno loco collectis efficiatur, ut lectores facilius perspicere possint, ubi auctor non quae vere comperta habebat, sed quae sibi ex ingenio confinxerat, scripserit. Quae de re R. Kubo et J. Dieffenbacher libellis supra p. XLII. allatis disseruerunt. Neque omnia dicta compluries occurrentia neque omnes similes loci antiquorum scriptorum afferri poterunt nisi totis operibus Lamperti iterum rescriptis. Decies quidem plura quam attuli collegi, sed ex his selegi ea quae maxime ad rem facere videbantur. Neque quidquam perfecti atque absoluti omnibus numeris lectoribus offero. Nisi enim hic labor in infinitum protraheretur, nusquam perfici poterit. Neque vero verecundatus sum has primitias huius laboris exhibere, cum eae etiam utiles fore viderentur.

Iis quae attuli elucet Lampertum hos maxime lectuisse auctores, quos supra p. XLV. primo loco nominari; his vero adiungendae sunt historiae Iustini et Ammiani Marcellini¹, quarum codicem antiquum et optimum olim in monasterio Hersfeldensi servatum fuisse constat.

Inter locos antiquorum auctorum allatos discernendi sunt hi, quos Lampertus haud dubie memoria tenuit ac repetivit, et alii, quos eum imitatum esse minime contenderem, quorum similes alii multi ex iisdem vel aliis libris

1) Ammiani Marcellini librum a Lamperto lectum esse patet maxime in clausula Annalium, quam ex huius et Sulpicii Severi clausulis composuit (c. infra sub voce libuerit) et ex loco quem infra sub voce cognomen attuli.

afferri potuissent, quod saepe scripto etc. indicavi. Hos ex iis inprimis libris attuli, quos Lampertum lectitasse constat. Alios ab aliis prudens lector ipse secernet. Vulgatae locos permultos iam supra in margine adscripsi (cf. etiam p. 358), hoc loco paucos supplavi. Atque permulta ex libris mediæ aevi a Lamperto lectis, ut Reginonis, Einhardi, afferri potuissent, sed haec omnia paene omisi, neque ingentem molem librorum patrum ecclesiasticorum in hunc finem perlegere potui, Ciceronis paucos perlustravi¹.

Locos sub quadam voce graviore in iis contenta alphabeti ordine dispositos attuli, cum alia ratione me uti non posse intelligerem.
O. H.-E.

A.

ut abiectis armis fugiendo saluti consulere summa ope conarentur 124, 20.

clademque eius diei multis postea seculis non abolendam 143, 30. — ignominiam hanc . . . nullis deinceps seculis abolendam esse 217, 20. — postquam . . . cladem multis post hac seculis non abolendam acceperunt 224, 5. — qui . . . maculam sibi et crimen nulla deinceps aetate . . . abolendum contraherent 237, 10. — qui cladem maximam et maculam multis seculis non abolendam rei publicae intulissent 265, 5. — ignominia difficile abolenda 272, 30. — crimen . . . nunquam abolendum 298, 20. — nullaque vetustate abolendum fidei et devocionis suae monumentum 325, 35.

ne penitus vetustate e memoria aboleantur 347, 35.

historiam quam paucis potero absolvam 121, 1.

quod eam, ut acceperit, sic incontaminatam . . . conservaverit 106, 10.

Liv. XLIV, 42. abiectis armis fugerunt, etc.. — Iustin. VIII, 2, 4. abiectis armis fugam capessunt. — Sall. Jug. 38. foeda fuga, abiectis armis, alii.

Iustin. VIII, 3, 7. ad abolendam invidiae famam. — Amm. Marc. XXVI, 3, 5. non abolendae incubuit maculae.

Liv. I, 23, 3. nomen . . . vetustate abolevit; VIII, 11. Haec etsi . . . memoria abolevit.

Sall. Cat. 4. quam verissime potero, paucis absolvam; Jug. 17. quam paucissimis absolvam; 38. uti paucis verum absolvam.

Terent. Hec. I, 2, 75. quin integram itidem reddam, ut accepi a suis.

1) *In notis attuli supra locos Terentii p. 133. 143, Horatii p. 85. 185. 187. 197. 308. 340, Ovidii p. 86. 267. 351, Vergilii p. 340, Silii Italici p. 116, Livii p. 72, Sallustii p. 113. 220 sq. 308. 312. 314. 326, Ciceronis p. 241, Senecae p. 257, Hieronymi p. 75, Sulpicii Severi p. 243. 303 sq., 318, quos hoc loco repetere nolui.*

ob merita sua primoribus . . . maxime carum et acceptum 186, 30. — tam caram tamque acceptam sibi villam 117, 20. — Cumque esset imperatrici ob vetus meritum suum acceptissimus 137, 30. — Haec enim illi gens erat acceptissima 147, 20. — regi . . . acceptissimus 171, 15. — quibus se multa largicione admodum popularem acceptumque fecerat 209, 20. — quibus paulo ante unice carus acceptusque fuerat 247, 20. — Is . . . regi admodum carus acceptusque erat 254, 15. — regi quoque adprime carum et acceptum 266, 5.

dato et accepto vicissim sacramento 148, 25. — dato vicissim et accepto iureiurando 202, 5.

inter faustas . . . acclamationes in castra revertitur 221, 20. — nec cum . . . faustis acclamationibus . . . obviam ei procedebant 299, 30.

quem . . . aeccliesiae propria industria ipse adquisierat 248, 1. — quae ipse . . . aeccliesiae industria sua adquisierat 315, 5.

Et acta res foret, nisi 97, 20. — de eius suorumque omnium salute actum esse 231, 30. — actum esse de salute eius 266, 15.

bene secum actum crederet 99, 15.

tamquam priori conventionem nihil actum esset 149, 15. — quasi . . . nihil actum sit conditionibus 200, 25. — tamquam nihil hac conventionem actum sit 291, 20. — nec quicquam tantis laboribus actum putabant 183, 30.

episcopus . . . infestissimus aderat 107, 15. — omnes infensi infestique aderant 113, 15.

nisi iterum vis adhiberetur 85, 30. — etiamsi nulla vis adhiberetur 94, 20. — se necessario vim . . . adhibiturum 110, 1. — adhibita ingens . . . hominum vis 336, 20. — nisi acrior vis adhiberetur 152, 30. — se proculdubio vim adhibituros 262, 1.

Sall. Jug. 108. ob ingenii multa bona Mauro carus acceptusque; 12. carus acceptusque ei semper fuerat; 9. nobis ob merita sua carus est; 70. hominem clarum acceptumque popularibus; 71. Erat ei Numida fidus acceptusque; 7. hominem tam acceptum popularibus. — *Iuv. I.* 3, 58. gens acceptissima nostris. — *Sulp. Sev. Ep.* 2. cum me . . . unice diligebat.

Sall. Cat. 44. data acceptaque fide; *Jug.* 81. fide data et accepta. — *Liv. XXVIII.* 35. fide data acceptaque.

Suet. Otho 8. inter faustas adclamationes ad principia devenit. — 1. *Mach.* 5, 64. conveniunt ad eos fausta acclamantes.

Terent. Heaut. III, 3, 3. acta haec res est. — *Liv. II.* 48, 4. actumque de exercitu foret, ni; *VII.* 18. actum esse de libertate sua, etc. — *Sulp. Sev. Dial.* III, 12. actum esse de suo omnium statu.

Amm. Marc. XXXI, 14, 3. melius secum actum esse meminit.

Sulp. Sev. III, 12. nihil actum esse morte Priscilliani. — *Iustin.* XXII, 8, 1. nihil actum . . . existumans; *XXXVIII.* 1, 1. nihil actum morte patris existumans. — *Liv.* XXII, 18. ne nihil actum censeret, etc.

Liv. XXV, 34. adsidue . . . infestus aderat.

Liv. V, 43, 1. ni vis adhiberetur; *VIII.* 20. priusquam ultima adhiberetur vis, etc.

Atrocissimae per se legationi adiecta est gravis contumelia 206, 15.

Castellum . . . uno tantum itinere ipsoque difficillimo adiri poterat 155, 35.

quique exactor atque administrator huius calumniae vehementissimus extiterat 76, 25. — quos . . . machinationis suae rex idoneos fore administratos speraverat 166, 25. — qui . . . sceleris administri destinati fuisse accusabantur 168, 5. — ipse . . . omnium quae ferociter rex meditetur ferocior administrator existat 261, 30.

Cuius virtus tantae admirationi apud barbaros fuit 78, 20. — ut hostibus etiam non minus admirationi quam terrori essent 219, 20.

Huic veniam admissi non alias impetrare poterant 149, 5. — si veniam eis admissi pollicerentur 235, 5. — quibus te . . . oportuerat admissi huius veniam dedisse 249, 30. — utrum . . . veniam admissi postulare . . . adveniret 288, 35. — ut . . . veniam sibi pro admissis . . . precarentur 76, 20. — ut Coloniensibus admissae in se temeritatis veniam daret 196, 20.

Caeteris (castellis) ilico admoveendus erat exercitus 108, 5. — Alii castello . . . exercitum iam admoverat 115, 20. — exercitum . . . ad Fresiam admovebat 123, 25. — Protinus alii castello . . . exercitum admoverunt 161, 20. — statimque alii castello . . . exercitum admoverunt 174, 5. — ut . . . ipsa castra admoto exercitu expugnentur 217, 25. — ad oppugnandam . . . urbem exercitum admovere cogitabat 262, 30. — castella . . . admota militari manu recepit 273, 20.

Unde gloria loci eius eo brevi adoleverat 330, 1. — quantum brevi adoleverit diviciis, magnitudine, gloria 343, 25.

communibus consiliis regem adorti 145, 10. — unanimi consilio eum adorirentur 161, 5. — Hunc adorti . . . urgebant 159, 10. — iunctis precibus adorti sunt eum

Liv. V, 48, 9. rei foedissimae per se adiecta indignitas est.

V. Mart. 10. una tantum eademque arcta via adiri poterat. — *Liv. XXV*, 13. munimenta . . . , quae nulla ex parte adiri nisi arduo ac difficili ascensu poterant.

Cic. Cat. I, 3, 7. audaciae satellitem atque administrum tuae. — *Sall. Jug.* 29. socius et administrator omnium consiliorum. — *Ann. Marc. XIX*, 12, 1. quorum exsecutor et administrator . . . ille notarius missus est.

Iustin. IV, 1, 16. quantum nunc admirationis, tantum antiquis terroris dederit; *XXIV*, 6, 8. Quae res maiorem . . . terrorem . . . et admirationem stupentibus plerumque adfert.

Liv. XXVIII, 46. exercitum admove Ariminum iusserunt; *XXIX*, 35. exercitus ad . . . tumulum est admotus; *IX*, 25. si exercitus admoveatur, etc. — 1. *Mach.* 5, 27. constituerunt admove exercitum civitatibus; 2. *Mach.* 13, 13. priusquam rex admoveret exercitum ad Iudaeam.

Sall. Jug. 18. res Persarum brevi adolevit; *Cat.* 7. quantum brevi creverit.

Terent. Heaut. IV, 1, 9. cesso hunc adoriri; *Ad. III*, 4, 41. adortus est iurgio fratrem.

203, 25. — crebris legationibus . . .
adorti ducem 213, 15.

sic tandem adulta conspiratione 86, 25. — iam adulta conspiratione 101, 5. — adulta iam satisque roborata conspiratione 151, 1. — Adulta postremo sedicione 298, 30.

Aegre nimis id passus rex 167, 25. — propterea aegre patiebatur 319, 1.

hoc aegre nimium ferens 337, 20.

Rex . . . gravissimam egritudinem incidit 103, 20. — gravissima egritudine correptus 169, 5. — repente gravissima egritudine correptus est 258, 25.

quos equitatis tramitem invenerat excessisse revocavit 317, 25. — propositam indeclinabiliter sequens equitatis lineam 243, 35. 244, 1.

condicione, quam principes regni equam iudicassent 114, 10. — lege, quam principes equam iudicassent 120, 10. — partitionem, quam et canonum scita equam iudicassent 143, 10. — quocumque modo ipse equum iudicasset 168, 15. — quae electi . . . iudices equa censuissent 177, 25. — condicione, quam caeteri principes regni equam iudicassent 212, 10. — quamcumque regni principes equam iudicassent . . . sententiam 230, 5. — condicionibus, quas cumque principes regni equas iudicassent 297, 10.

Nec equi nec boni memorem eum esse 67, 1. 321, 20. — nec bonum nec equum esse dicentes 113, 25. — boni et equi servantissimus 117, 15. — his quae plurima preter aequum et bonum fiebant 140, 10. — multa quae preter equum et bonum eius iussu . . . admittebantur 246, 1. — prout ipse bonum et equum iudicaret 144, 1. — contra bonum et equum 258, 20.

nullo qui per aetatem arma ferre posset tam religiosam militiam detrectante 191, 10. — quoniam arma ferre non possent 116, 15.

Cic. Cat. I, 12, 31. tam adulta rei publicae pestis.

Sulp. Sev. Dial. I, 13. aegre patiebatur eremita. — *Liv. VI, 23, 3.* id aegre patiebatur . . . miles, etc. — *Terent. Heaut. V, 2, 5.* ego haud minus aegre patior id; *Ad. I, 3, 3.* me aegre pati; *Heaut. IV, 5, 19.* ne aegre ferat, etc. — *Iustin. XVIII, 7, 3.* quam rem aegre ferentes milites.

Sulp. Sev. Dial. I, 2. cum gravissima aeplitudine coepisset urgeri; *V. Mart. 7.* languore correptus.

Amm. Marc. XXX, 5, 5. errantem non reducebat ad aequitatis tramitem; *XXII, 10, 2.* nec argui umquam potuit . . . ab aequitatis tramite deviasse.

Sall. Jug. 79. cum . . . aliam condicionem, tantummodo aequam, peterent.

Terent. Heaut. I, 4, 40. aequi bonique facio; *Phorm. III, 3, 11.* aequum est et bonum. — *Verg. Aen. II, 427.* qui fuit . . . servantissimus aequi. — *Terent. Ad. I, 1, 39.* praeter aequumque et bonum; *V, 9, 30.* id fieri . . . neque adeo ex aequo et bono. — *Sall. Jug. 15.* quibus bonum et aequum divitiis carius erat; 35. fit reus . . . ex aequo bonoque.

Liv. III, 52, 3. nullo qui per aetatem ire posset retractante; *III, 42, 6.* omnes qui per aetatem arma ferre possent; *V, 19, 5. VII, 11.*

iactu lapidum, quod genus teli forte locus ipse affatim ministrabat, non tam periculum propulsabant 94, 15.

in cervices iugulosque nostros viam gladio suo affectat 280, 15.

ipsum quoque regnum affectare 71, 15. — videns . . . propinquum suum regnum affectare 77, 25. — regnum affectasse infamatus 217, 5. — ut . . . regium nomen regiumque diadema impudens affectasset 285, 1.

eumque miro colebat affectu 288, 5.

rebus, quas animo agitabat 147, 10. — his quae animo agitabat 302, 25. — quid animo agitaret 310, 1. — qui semper animo agitaverat 328, 10.

His . . . sermonibus a b. Lullo cunctorum fratrum animos . . . alienavit 324, 5.

seculares alieni semper appetentes 333, 30.

episcopum . . . et caeteros . . . aliorum intendere, quam loquerentur 264, 15. — hanc pontificis circa se indulgentiam aliorum spectare, quam ipsi opinarentur 323, 20.

Verum ea longe aliter quam ipse spe concepisset cessare 323, 10. 346, 5.

Nec diu anceps pugna fuit 116, 20. — Diu anceps erat pugna 197, 1. — aliquamdiu utramque aciem anceps pugna tenuit 72, 5.

incipiti adhuc fortuna 143, 20.

graviter incipiti periculo permoti 148, 20. — incipiti periculo permotus 183, 5.

qui . . . homines vivere cogeret ritu angelorum 199, 10.

nullo detractante militiam. — *Caes. B. Gall. VII, 71.* omnesque qui per aetatem arma ferre possint.

Liv. IX, 35. nunc tela, nunc saxa, quibus eos adfatim locus ipse armabat, ingerere; *X, 41.* lapidibus propulsant hostem. — *Sall. Jug. 67.* saxa et alia, quae locus praebebat, certatim mittere. — *Lucan. VII, 574.* Ipse . . . tela ministrat.

Terent. Phorm. V, 9, 71. hi gladiatorio animo ad me affectant viam. — *Lucan. IV, 820.* Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense.

Liv. II, 7, 6. regnum eum adfectare fama ferebat; *XXIV, 25.* regnum . . . adfectare conatus est, etc. — *Iustin. II, 14, 14.* qui . . . regnum . . . adfectans; *XV, 2, 5.* regnum . . . quod affectabat; *XVIII, 7, 18.* adfectati regni accusatus, etc.

V. Mart. 16. semperque Martinum . . . miro coluit affectu.

Sall. Jug. 63. quae animo agitabat. — *Liv. I, 26, 4.* hoc animo agitavi; *XLIV, 18.* ea sola . . . animo agitabat, etc. — *Iustin. VIII, 3, 12.* quae agitasset animo.

Liv. VIII, 35. ea quoque ira alienavit a dictatore militum animos.

Sall. Cat. 5. alieni appetens.

Terent. Eun. I, 2, 1. vereor, ne illud . . . aliorum, atque ego feci, acceperit.

Sall. Jug. 7. Sed ea res longe aliter ac ratus erat evenit. — *Liv. II, 46, 2.* res aliter longe evenit.

Verg. Aen. X, 359. anceps pugna diu. — *Liv. XXI, 9.* Cum diu anceps fuisset certamen; 46. certamen erat aliquamdiu anceps, etc.

Lucan. IV, 390. fortuna . . . successibus anceps. — *Verg. Aen. IV, 603.* anceps pugnae fuerat fortuna.

Sall. Cat. 29. incipitimo permotus; *Jug. 38.* periculum anceps. — *Sulp. Sev. Ep. 2.* incipiti periculo . . . praeventus. — *Iustin. XXVI, 1, 10.* incipiti periculo . . . circumventi.

Sulp. Sev. Dial. I, 4. qui nos Gallos cogis exemplo angelorum vivere.

pacianturque equo animo 106, 5.
— dummodo equo animo paterentur 278, 30. — equo animo paterentur 290, 1. 321, 1.

Rex concertationem hanc iniquo valde animo ferebat 129, 15. — patratumque . . . graviter et iniquo animo ferre 185, 5. — graviter et iniquo nimis animo ferebat 268, 10.

Negocio . . . cui rex tam fervide animum adiecisset 106, 10. — ad omnia quibus animum adiecisset 327, 30.

Induxerant . . . in animum . . . , ut . . . omnes trucidarent 190, 20. — Propositum, . . . quod in animum induxerat 326, 1. — induxit in animum . . . consulere 331, 25. — animum induxerat rem . . . experiri 128, 25. — Nequaquam . . . nugis ac lasciviae animum induxit 307, 5. — quicumque haec legere animum inducat 348, 20.

His verbis cecidere popularium animi 321, 5.

pleni animorum 222, 10. — plenus animorum 289, 1.

annitentibus in hoc ipsum cunctis regni principibus 135, 1. — plurimum in hoc ipsum annitente duce 217, 1. — annitente in hoc ipsum b. Lullo 325, 20.

Annus hunc multis cladibus insignem potissimum lugubrem fecit obitas Annonis 242, 10.

remotis, ut fertur, omnibus arbitris 315, 10. — ut . . . absque arbitris eos agere paterentur 275, 5.

hanc deinceps belli sedem, hanc regni arcem . . . habere cepit 169, 20. — quam . . . arcem belli . . . fecerat 282, 10.

ad arcendam vim hostium . . . discurrunt 94, 25. — ex omnibus partibus ad arcendam vim ilico

Liv. prol. 7. patiantur aequo animo; *V*, 4, 6. aequo igitur animo patiat; *X*, 41. aequo animo paterentur, etc. — *Sall. Jug.* 31. aequo animo paterer; 68. decere illos . . . aequo animo pati.

Terent. Phorm. *IV*, 6, 36. eumque animo iniquo hoc oppido ferre aiunt.

Liv. XXVIII, 33. novo . . . consilio adiecit animum; *XL*, 4. ad rem atrocem animum adiecit, etc. — *Terent. Eun.* *I*, 2, 63. ad virginem animum adiecit.

Sall. Cat. 54. Caesar in animum induxerat laborare. — *Terent. Heaut. prol.* 48. eum quaestum in animum induxi; *V*, 4, 5. ne istuc in animum inducas tuum, etc. — *Liv. III*, 71, 8. inducere in animum, etc. — *Terent. Andr.* *V*, 1, 15. ut ne illis animum inducas credere; *Eun. III*, 2, 37. qui huic animum assentari induxeris, etc.

Liv. II, 65, 7. quod iam . . . ceciderant animi.

Sall. Cat. 19. adnitente Crasso. — *Cf. niti.*

Liv. IV, 45, 1. Annus . . . clade insignis; *XXVI*, 40. annus lugubris duorum consulum funeribus; *IV*, 12, 6. annus . . . multiplici clade ac periculo insignis; *VII*, 1. eam pestilentiam insignem mors . . . Furii fecit, etc.

Liv. II, 4, 5. *III*, 36, 2. remotis arbitris; *II*, 37, 3. *VI*, 33, 3. *VII*, 4. *XXX*, 15. *XXXIX*, 11. arbitris remotis. — *Gen.* 39, 11. quidquam absque arbitris faceret.

Lucan. II, 394. Haec placuit belli sedes. — *Liv. XLIV*, 31. eam sibi ceperat velut regni totius arcem. — *Sall. Jug.* 56. arcem regni.

Liv. III, 8, 7. quam quod ad arcendam vim parum virium esset.

armati conveniunt 121, 25. — Ad horum vim arcendam vix sibi satis copiarum esse 151, 5. — priusquam . . . ad vim arcendam . . . confluere possent 170, 30. — collibus qui modo ad arcendam vim paululum quid commoditatis habere videbantur 256, 25. — contra quos . . . ius suum progressus ipse ad vim arcendam defendere volebat 259, 15.

in arduis rebus 124, 10. 125, 10. 169, 15. 273, 15.

qui prior alteri arma intulisset 132, 5. — ut exteris gentibus arma inferant 151, 10. — regi . . . arma inferre parabant 280, 35. — dum fratri ianiam arma inferre . . . moliretur 327, 25.

Quodsi armis cogere instituisset 152, 10.

Ea res fratrum animos in spem maximam arrexaerat 325, 25.

quo ille potissimum incentore in hanc seviciam inarserat 76, 30. — quibus potissimum incentoribus tantum malum exarserat 86, 10. — quibus primum auctoribus ea rabies inarserat 233, 20.

in artum conclusis rebus 143, 30. — cuius omnis spes omnesque copiae in artum coactae fuerant 282, 15. — Verum copiis ita in artum coactis 322, 1. — in artum conclusae spei 337, 25.

ibi acerbiori pene rerum asperitate excipitur 84, 10. — Nec tamen . . . hac rerum asperitate . . . evinci poterat 264, 35. — Vincitur tamen rerum asperitate 326, 1. — tandem victus rerum asperitate 346, 15. — eum . . . nec aliqua rerum asperitate . . . ab sententia deducendum 295, 1.

emensis tot rerum asperitatibus 99, 1.

ad asserendam libertatem patriae 150, 10. — liberosque nostros . . . in libertatem asseremus 155, 15. — seque in libertatem . . . asseruit 248, 5.

ut quavis condicione . . . innocentiam suam assererent

Hor. Carm. II, 3, 1. Aequam memento rebus in arduis servare mentem.

Liv. XXXII, 10. ab eo qui prior arma intulisset; *I, 30, 8.* utri prius arma inferrent, etc.

Sall. Jug. 10. quos neque armis cogere . . . queas.

Sall. Cat. 39. ubi . . . spes oblata est, vetus certamen animos eorum arrexit; 40. in maxumam spem adducti.

Lucan. V, 359. quibus haec rabies auctoribus arsit.

Cic. de orat. I, 1, 3. in his asperitatibus rerum. — *Sall. Jug. 67.* In ea tanta asperitate.

Anm. Marc. XIV, 10, 6. emensis difficultatibus multis.

Liv. VIII, 5. quamquam armis possumus adserere Latium in libertatem.

212, 10. — si . . . innocentiam suam asserere permittantur 235, 30. 236, 1.

quem . . . innocentiae suae devotissimum assertorem habebat 117, 10. — me deinceps . . . innocentiae tuae vehementissimo assertore 296, 25.

ut rem astu tractaret 124, 15.

Pugna atrox committitur 82, 20. — atrox pugna coorta est 101, 20. — atrox et lacrimabile nimis premium factum est 103, 15. — atrox cum animo suo certamen gerebat 318, 25.

inopinato periculo attonitus 82, 15. — Patris periculo attonitus 97, 35. — Attonitis omnibus tantae rei novitate 126, 25. — rei novitate attonito 241, 35. — Ille insolita re attonitus 206, 25. — ille inopinata re attonitus 296, 30.

Augustissimum . . . templum 112, 30. — quas . . . augustissimis aedificiis excoluit 244, 15. — augustissimis aedificiis nobilitata 330, 5.

quem in partem quamlibet . . . inflectat aura favorum popularium 315, 20. — propter ambiciosam pompam aurae popularis 318, 15. — ne iactando . . . incideret in ambitionem popularis aurae 334, 10.

postquam male auspiciato rem certamini commisit 224, 5. — qui imperitam multitudinem male auspiciato ad arma concitasset 269, 30.

cuius ductu et auspicio bellum gerere . . . cogerentur 233, 25. — non ductu auspicioque principum 272, 1. — ut suo ductu suisque auspiciis . . . vindictam expe-terent 300, 25.

quod . . . multum a se avertisset animos eorum 107, 5.

animus . . . per aetatem gloriae militaris avidus 181, 20.

Terent. Eun. V, 4, 2. quodsi astu rem tractavit.

Liv. VII, 26. pugna atrox concitatur; *X, 41.* Proelium commissum atrox; *II, 40, 13.* deinde atrox proelium ortum; *XXVIII, 2.* atrox sane et anceps proelium fuit, etc.

Liv. XL, 15. attonitus repentino atque inopinato malo; *II, 12, 13.* attonitus miraculo; *I, 47, 9.* novitate ac miraculo attoniti; *I, 28, 2.* novitate rei moti. — *Sall. Jug. 64.* commotus insolita re. — *Sulp. Sev. Ep. 1.* re inopinata . . . praeventus.

Liv. XLII, 3. templum augustissimum regionis eius; *XLII, 12.* augustissimo et celeberrimo in templo.

Hor. Carm. III, 2, 20. arbitrio popularis aurae. — *Liv. III, 33, 7.* ut . . . aurae popularis captator evaderet; *XLII, 30.* quia . . . magis aurae popularis erat.

Iustin. IV, 5, 3. neque in bello male auspiciato amplius perseverandum.

Liv. VIII, 12. cuius ductu auspicioque res gestae erant; *VII, 40.* cuius ductu auspicioque . . . legiones . . . fudistis; *X, 18.* Dum ea . . . cuiuscunque ductu auspicioque gererentur; *XXIV, 8.* quorum ductu atque auspicio dimicaretis; cf. *XXVIII, 16, 38, 41.* etc.

Liv. XXVI, 38. quod . . . ab se multorum . . . animos averteret, etc. — *Sall. Jug. 111.* ne . . . popularium animos avorteret.

Sall. Jug. 63. animus . . . gloriae avidus; *7.* adpetens gloriae militaris. — *Terent. Ad. I, 2, 29.* dum per aetatem licet.

omnium . . . sanguinis avidus erat 265, 10.

ab oppugnatione exterarum gentium animum avocavit 122, 25. — ut . . . hostium animos a suspicionibus fugae suae avocarent 156, 10. — Multum enim animos militum ab eo avocaverat 175, 1.

Liv. X, 41. avidos hostium sanguinis. — *Amm. Marc. XXVII, 6, 1.* humani sanguinis avidus; *XVII, 13, 13.* avidus barbarici sanguinis.

Liv. XXXIX, 57. avertendos animos a suspitione . . . ratus; *XXXVII, 9.* quibusdam ad Antiochum multitudinis animos avocantibus.

B.

se . . . malle beneficiis cum eo quam armis . . . dimicare 88, 5. — malle se cum eo beneficiis certare quam maleficiis 197, 5. — cum beneficiis . . . odio, detractioe et conviciis decertare 324, 10. — hic beneficiis, illi odio et detractioe certantes 325, 15.

Rex ad haec benigne respondit 108, 1.

quoniam Deus tantas rerum procellas benigna vice in sedem reduxisset 182, 25. — quod . . . benigna vice hanc calamitatem ei compensaret 131, 20.

Multa illius in pauperes, in peregrinos, in clericos benignitas, mira liberalitas erat 68, 20. — Magna eius in pauperes liberalitas 190, 35. — Multa illius in pauperes, in peregrinos, in clericos, in monachos benignitas, mira liberalitas erat 243, 25.

Eccli. 29, 9. convitia et maledicta reddet ei, et pro honore et beneficio reddet illi contumeliam.

Sall. Jug. 11. ad ea Iugurtha . . . benigne respondit.

Hor. Epod. 13, 7. 8. deus haec fortasse benigna reducet in sedem vice.

V. Mart. 2. Multa illi circa commilitones benignitas, mira caritas.

C.

nomen caelo prius equatum 84, 30.

equis subdunt calcaria 72, 1. 219, 10. 275, 20.

lounge lateque patentes campos occupant 217, 30. — in medio late patentes campi 238, 15.

canicie veneranda 227, 25. — veneranda canicie 319, 10.

rursus arma capessunt 97, 10.

nisi mature iussa capessant 186, 15. — Ille . . . iussa ocius capessit 334, 25.

ut carne mortuus in eius quo-

Verg. Aen. XI, 125. quibus caelo te laudibus aequem.

Liv. II, 20, 2. subdit calcaria equo; *XXII, 6.* subditisque calcaribus equo, etc. — *Ovid. Ex Ponto II, 6, 38.* subdere calcar equo.

Sulp. Sev. Dial. II, 4. campos late patentes . . . multitudo contexterat; *II, 1.* campis late patentibus.

Lucan. IV, 702. arma capessam. — *Verg. Aen. III, 234.* arma capessant.

Verg. Aen. I, 77. mihi iussa capessere fas est.

V. Mart. 16. solo spiritu vivit,

dammodo vivam virtutibus 314, 5.
— licet carne mortuus, vivit tamen
apud superstites 336, 1.

oportebat te . . . pro castris
Domini stare 315, 15. — ut suffi-
cerent pro castris Domini stare
344, 15.

ut . . . ad tribunal . . . iudicis
. . . causam diceret 76, 1. — si
sibi tuto venire, si tuto causam di-
cere liceret 114, 5. — quo tuto ve-
nire, tuto causam dicere liceret
229, 20. — ut causam diceret, evo-
catus 206, 1. — copiam det . . .
tuto causam dicendi 211, 25. — acsi
pro excessibus suis ipse . . . cau-
sam dicturus 245, 30. — de crimi-
nibus, quae obicerentur, causam
dicturus 252, 1. — Romae presen-
tati causam dicerent 255, 5.

hi si causa cecidissent, sibi una
cadendum esset 142, 15. — se . . .
causa cadere 76, 1. — in per-
petuum causa ceciderit 281, 15. — ut
et causa in perpetuum cecidisset
286, 20. — si causa cecidisset 291, 20.

de absentia principum causa
batur 182, 1. — causari apud pa-
pam cepit de absentia principum
296, 35. — abbatis sui absentiam
causatus 241, 25.

quomodocumque res in prelio
cecidissent 119, 15. — utcum-
que res cecidissent 169, 25. 182, 5.
omnia tibi cedent prospere
319, 25. — Cumque eis . . . res
prospere cessissent 260, 20. — cum
res hoc modo temptata minus
prospere cessisset 328, 10.

sic infelicitur rem cessuram, ut
sibi cessisset 76, 10. — Tandem ad-
vertens sic infelicitur sibi cedere
122, 20.

Unde . . . necessitati ceden-
dum ratus recesserat 311, 25.

ut res certamini committere-
tur 116, 25. — postquam male . . .
rem certamini commisissent 224, 5.
— quam se certamini committere
233, 15. — temerarium arbitrati
rem certamini committere 268, 5.

cervicem percussori prebui
319, 20.

quos . . . imminens quoque cer-

iam carne praemortua. — 1. *Petr.*
3, 18. mortificatus quidem carne,
vivificatus autem spiritu.

Sulp. Ser. Ep. 3. si adhuc . . .
pro castris tuorum stare me
praecipis.

Terent. Eun. prol. 10. causam
dicere prius; *Ad. V*, 2, 42. ad-
vorsumne illum causam dicerem;
Phorm. V, 6, 8. causam ut pro se
diceres. — *Sall. Jug.* 69. iussus
. . . causam dicere.

Cic. Mur. 4, 9. illum ipsum . . .
causa cadere, etc. *saepissime*.

Sall. Cat. 20. necquicquam op-
portuna res cecidisset. — *Verg.*
Aen. II, 709. quo res cumque cadent.

2. *Mach.* 8, 8. Videns . . . res
ei cedere prospere. — *Sall. Cat.*
52. prospera omnia cedunt; 26. Ca-
tilinae neque petitio neque insidiae
. . . prospere cessere.

V. Mart. 6. Cedendum itaque
tempori ratus . . . recesserat.

V. Mart. 15. cervicem percus-
sori praebuit.

Sulp. Ser. Dial. III, 13. quo-

vicibus gladius vehementer angebat 97, 30. — metu gladii imminenti 221, 10. — pene incumbente iam cervicibus eorum hostili gladio 232, 25.

malum, quod cervicibus suis impendebat, animadverterunt 148, 20. — malum, quod cervicibus impendebat, adverterunt 210, 15. — Amici regis . . . cervicibus imminabant 259, 20.

liberis cervicibus durissimae servitutis iugum imponatur 278, 10.

ut a cervicibus suis durissimae servitutis iugum excuterent 272, 5. — qua iugum iniquissimae dominationis cervicibus suis excuterent 150, 15. — iugum, quod cervicibus nostris impendit, excutere conabimur 155, 15.

ne . . . vulnus recens adhuc et necdum in cicatricem obductum novis doloribus exulcerarent 85, 15. — quod dolorem pristinum, qui necdum in cicatricem cutem obduxisset, recentibus iniuriis exulcerasset 185, 5. — ut . . . vulnus, quod prepropere in cicatricem obduci metuebat, recentibus plagis exulceraretur 230, 20. — ut . . . vulnus meroris . . . cito . . . in cicatricem occalluisset 318, 15.

ut ne cicatrix quidem in argumentum lesionis abolitae relinqueretur 126, 20. — nulla tantae calamitatis ne cicatrice quidem superstita 337, 15.

undique circumspectantes gladium et ad quemlibet perstrepentis aurae sonitum . . . interitum formidantes 156, 15.

Ibi primum episcopus circumventum se fraude . . . suorum advertit 207, 15. — dolo eos circumvenire parabant 171, 10. — si suis extrema necessitate circumventis non consuleret 160, 25. — se . . . Heinrici diligentia ita circumventum 303, 10.

unum . . . citato quantum poterat equo premittunt, qui litteras . . . ad regem perferat 86, 35. —

rum cervicibus gladius imminabat.

Cic. Tusc. V, 21, 62. gladium . . . demitti iussit, ut impenderet illius . . . cervicibus. — *Sall. Cat.* 28. quantum periculi consuli impendat. — *Terent. Phorm. II*, 2, 2. tanta te impendent mala.

Iustin. VI, 9, 7. ut . . . cervicibus veluti iugum servitutis imponeret. — *Act.* 15, 10. imponere iugum super cervices discipulorum. *Gen.* 27, 40. cum excutias et solvas iugum eius de cervicibus tuis; *Gal.* 5, 1. iugo servitutis. — *Iustin. XV*, 4, 12. veluti cervicibus iugo servitutis excusso.

Ier. 8, 22. non est obducta cicatrix; 30, 17. obducam enim cicatricem tibi; 33, 6. ego obducam eis cicatricem; 2. *Esd.* 4, 7. quod obducta esset cicatrix.

Iob 15, 22. circumspectans undique gladium. — *Sall. Jug.* 72. circumspectare omnia et omni strepitu pavescere.

Iustin. VIII, 5, 1. Tunc primum Phocenses captos se fraude Philippi animadvertentes. — *Sulp. Sev. Ep.* 3. illos fraude circumvenis. — *Sall. Cat.* 21. hominem omnibus necessitudinibus circumventum; *Jug.* 7. His difficultatibus circumventus, etc.

Liv. III, 46, 5. citatisque equis nuntium ad patrem perferunt; *I*, 27, 7. eques citato equo; *I*, 57, 8.

dux . . . citato equo in primos advolat 96, 5. — citatis equis 116, 25. — citato gradu 97, 35. — citato quantum possent itinere 157, 15. — citato quisque quantum poterat equo 171, 25. — quantum poterant citato cursu 186, 15. — citato quantum possunt gradu 190, 25. — citato paululum gradu properare 218, 25. — citato quantum poterat reditu 232, 1.

Ingens ilico clamor attollitur 314, 15.

sublato undique clamore 171, 25. — sublato in altum clamore 97, 10. — sublatis in caelum vocibus conclamant 218, 25.

milites . . . quos . . . et opum gloria et militaris rei industria clarissimos habebat 91, 1. — plerosque ex ipsis et genere et opibus clarissimos 135, 20.

propter claritatem generis eius 66, 10. — propter tanti generis claritatem 274, 25.

Quodsi classica insonuerint 179, 25.

tamquam militari quodam classico suos . . . hortabatur 82, 25. — Cumque militari quodam classico cunctantes . . . concitaret 188, 15.

Papa . . . cognitionem causae a se ad archiepiscopum . . . reiecit 129, 10. — cum rex omnem causarum cognitionem a se ad archiepiscopum . . . reicere soleret 135, 10. — merito ad illorum cognitionem . . . nos reiceret 155, 1. — se tantam rem . . . pontificis cognitioni reservare 281, 10. — Ipse quoque . . . ad cognitionem aecclesiasticarum causarum assedit 332, 15.

cupiens ipse in discussione tanti negotii cum archiepiscopo cognitor assidere 129, 30. — ipso papa . . . cognitore causarum assidente 293, 5. — ut . . . intenti cognitores et iusti iudices adessent 165, 5. —

citatis equis avolant; *II*, 47, 3. in eam partem citato equo advectus; *VII*, 41. equo citato ad urbem revectus; *VIII*, 6. citato gradu; *XXV*, 25. quam poterant maxime citato agmine; *XXII*, 6. quam citatissimo poterant agmine, *etc.* — *Iustin.* *II*, 9, 11. citato cursu; *V*, 8, 13. citato itinere; *XI*, 2, 5. citato gradu, *etc.*

V. Mart. 9. clamor populi tollitur. — *Sall. Jug.* 56. undique simul ingens clamor oritur.

Liv. *II*, 10, 9. clamore sublato undique; *X*, 9. clamore undique sublato; *XXIV*, 38. undique clamore sublato. — *Sulp. Sev. V. Mart.* 13. *et Dial. II*, 4. in caelum clamore sublato.

Cf. eminere.

Ann. Marc. XXXI, 5, 8. sonantibus classicis. — *Verg. Aen. VII*, 637. classica iamque sonant. — *Lucan. VI*, 78. classica nulla sonant. — *Ezech.* 33, 6. Quodsi . . . non insonuerit buccina, *etc.*

Ann. Marc. XX, 11, 19. classico excitante in pugnam.

Act. 25, 21. ad Augusti cognitionem iussi servari eum.

Boet. IV, 4. Si . . . cognitor resideres. — *Cic. Cat. IV*, 5, 9. hoc auctore et cognitore huicusee sententiae.

se cognitore atque arbitro paratus esset . . . satisfacere offensis 207, 20.

— se cognitore et iudice presidente 302, 15.

omnibus pene terris magnitudine suarum rerum gestarum comperitus et cognitus 112, 15.

Karolum, cui postea ex virtute et magnitudine rerum gestarum cognomen accessit, ut K. M. diceretur 326, 25. — Karolum, cui ex virtute nomen accessit, ut K. M. diceretur 347, 20.

columnae et capita Galliarum 92, 25. — ingens columna et firmamentum rei publicae 266, 10.

communis commodi ratione 80, 30. 138, 15. 149, 1. 299, 10. — ratione communis commodi 113, 15. — de communi commodo tractaturi 162, 5. — quae pro communi commodo moliantur 262, 5. — Se non ita . . . communis commodi negligentem esse 195, 30. — hanc singuli communibus commodis vel extremam operam dependerent 274, 5. — qui pro communi commodo arma sumere meditabantur 276, 25.

eo quod pater eius tam ipsi quam maioribus eius sepe . . . commodissime affuisset 124, 5. — servicia, quibus . . . plerunquesibi commodissime affuerat 129, 15. — Cumque regi in pace et in bello . . . semper commodissime affuisset 239, 20. — commode affuit misericordia Dei 327, 25.

abiit opacae noctis tenebris . . . commodissime usus 189, 25. — evadunt, tum peritia locorum, tum obtenebrati aeris densitate, tum eorumque velocitate commodissime usi 221, 5. — Cuius rex inundatione commodissime pro se usus 273, 5.

omnes in commune . . . consulere rogabant 101, 5. — omnes in commune consulere rogavit 313, 5. — omnes in commune acerbe obiurgati 112, 10. — omnes in commune . . . obsecrare 220, 5. — omnes in commune Saxones omnes Turingos

Amm. Marc. XXVII, 11, 1. potentia et opum magnitudine cognitus orbi Romano.

Sall. Jug. 5. Scipione, cui cognomen postea Africano ex virtute fuit. — *Amm. Marc. XIV*, 11, 32. Magni ex rerum gestarum magnitudine cognomentum.

1. *Tim.* 3, 15. columna et firmamentum veritatis. — *Cic. Planc.* 9, 23. firmamentum rei publicae.

V. Mart. 1. nostri quoque rationem commodi ducimus.

Verg. Aen. VIII, 658. defensi tenebris et dono noctis opacae. — *Amm. Marc. XIX*, 8, 5. obscurae praesidio noctis . . . evado et squalentum peritia locorum comitumque adiutus celeritate. — *Sall. Jug.* 52. plerosque velocitas et regio hostibus ignara tutatae sunt; 46. peritia locorum.

Liv. XXXIV, 49. in commune omnes civitates consulerent. — *Terent. Andr.* III, 3, 16. in commune ut consulas. — *Amm. Marc. XXIX*, 6, 3. consulens in commune; *XXXI*, 2, 7. omnes in commune consultant. — *V. Mart.* 13.

... aversabantur 228, 25. — universosque in commune . . . obtestabantur 274, 5. — hortabaturque omnes in commune 300, 25. — quas iniurias . . . in commune omnibus . . . irrogasset 277, 25. — cunctis in commune suffragium ferentibus 314, 25. — Omnibus in commune . . . gratias facit 320, 30.

donec de eis communi consilio deliberaretur 238, 30. — ut de principibus . . . communi consilio deliberaretur 250, 35. — communi consilio . . . deliberaturus 263, 1. — communi consilio . . . decernerent 301, 20.

communem omnium hostem communibus omnes studiis oppugnarent 101, 10. — communem sibi esse cum eis rebellandi necessitatem, et ideo commune periculum; communem etiam . . . victoriam futuram 158, 35. 159, 1.

communicatis cum . . . communitate consiliis 80, 5. — communicato cum caeteris regni principibus consilio 173, 30. — donec . . . cum caeteris regni principibus consilium hoc communicarent 165, 25. — ut omnia deinceps consilia . . . cum eo communicaret 251, 5.

cum aliis principibus communicando principatum 100, 30. 101, 1. — communicato principatu 312, 10. — communicato cum ea solo regni nomine 110, 30.

mediocriter compositis . . . regni negociis 62, 15. — compositis mediocriter . . . regni negociis 70, 15.

cum diu multumque conatus fuisset 220, 20. — diu multumque conatus 250, 25. 321, 25.

per condensa silvarum, per abrupta montium, per concava vallium 275, 20.

quicumque in illorum instituta ultro concedere nolissent 133, 20. — quoniam in horum instituta concedere noluerant 245, 1. — si . . . ultro in servitutum concederent 324, 1.

se superioribus malis . . . defatigatos necessario deinceps loco et tempore concessuros 183, 1.

nomen in commune ab omnibus praedicari. — *Iud.* 27, 7. omnes enim in commune iuravimus.

Liv. XXVIII, 23. ut . . . communi consilio rem gerent. — 2. *Mach.* 15, 36. omnes communi consilio decreverunt.

Iustin. IX, 3, 6. communem hostem putant communibus viribus submovendum. — *Sall. Iug.* 81. communis omnium hostis esse. — *Iustin. XXII*, 8, 5. communem victoriam, communem praedam futuram.

Liv. VIII, 25. principes . . . communicato inter se consilio; *XXVIII*, 28. vos cum M. . . consilia communicastis; *XXXI*, 26. quae ad communicanda consilia . . . cum rege . . . venit, etc. — *Sall. Cat.* 18. Cum hoc . . . consilio communicato. — *Amm. Marc. XXI*, 7, 1. cum ducibus communicato saepe consilio.

Sall. Iug. 56. Ita compositis rebus; 66. compositis inter se rebus. — *Liv. II*, 53, 3. compositis deinde rebus. Cf. sententia.

Sulp. Sev. Dial. I, 20. diu multumque discutere conatus est.

Regino p. 91. propter concava vallium et prerrupta montium. — *Is.* 10, 34. condensa saltus.

Cf. *cedere, tempus.*

earumque rerum commemoratio non minimum ei gratiae apud populares conciliabat 191, 1. — his rebus nullum favorem . . . sibi conciliabat 323, 15. 346, 10. — liberalis eius sedulitas . . . sibi animos popularium brevi conciliaverat 318, 10.

ut quantascumque possent gentes et regna adversus regem concitarent 158, 25. — ne . . . adversus eos regni vires concitaret 184, 35. — qui . . . omnia adversus eos mundi regna concitasset 236, 35.

Quibus ilico ad arma conclamantibus 82, 15. — ad arma conclamantes 101, 15. — ad arma conclamant 116, 15. 201, 10. 272, 20. — ut . . . omnis aetas . . . ad arma conclamaret 149, 30. — unanimiter ad arma conclamant 171, 20. — vulgus ad arma conclamat 187, 30. — circumquaque ad arma conclamant 191, 5. — Undique ad arma conclamatur 253, 1.

morbo ac senio confectus 123, 1. — senectute confectus 316, 15. — abbas senio confectus 354, 1. — vigiliis ac longi itineris labore . . . confecti 156, 20. — vulneribus multis confecti sunt 94, 10. — caeteros plagis et vulneribus confectos 188, 10.

amaro et confecto nimis . . . animo 84, 10. — confuso . . . et confecto animo abiit 128, 30. — tristi confectoque animo . . . redierunt 268, 5. — archiepiscopus gravi merore confectus 320, 1. — animis . . . merore amarissimos confectis 337, 10. — anxia et egritudine confecta mente 326, 1.

rapido cursu in confertissimos hostes precipitem se mittit 72, 10. — in confertissimos suorum cuneos se dedit 97, 35. — in confertissimos hostium cuneos temere invectus 123, 30. 124, 1.

ut in conficiendis rebus . . . auxilio sibi foret 147, 10. — His rebus conficiendis tempus statutum est 166, 5. — quae ipsi conficiendis tantis rebus competere iudicasset 180, 5. — qui modo conficien-

Iustin. XI, 1, 10. quo facto tantum sibi favorem omnium conciliavit; *XXI, 1, 4.* ad favorem popularium conciliandum; *XXXIX, 1, 6.* Quae res illi magnum favorem popularium conciliavit. — *Liv. XXI, 4.* ad favorem conciliandum, *etc.*; *XXXI, 14.* ea ipsa facilitate . . . animos eorum . . . conciliat; *I, 2, 4.* ut animos aboriginum sibi conciliaret; *II, 41, 8.* ut alio munere sibi conciliaret civium animos, *etc.*

Liv. XLI, 26. ad arma conclamaverunt; *VI, 28, 3.* *XXIX, 28.* conclamatum ad arma . . . est; *X, 32.* conclamatum inde ad arma; *XXI, 49.* ad arma conclamatum est, *etc.* — *Amm. Marc. XXVII, 10, 9.* cum undique ad arma conclamaretur.

Sall. Jug. 9. morbo atque aetate confectus. — *Ruth 1, 12.* iam enim senectute confecta sum. — *Liv. XXVI, 3.* confectos iam se labore, opere. — *Deut. 25, 18.* eras fame et labore confectus. — *Sall. Jug. 60.* confecti vulneribus abeunt.

1. *Reg. 1, 10.* et saepe in *Vulg.* amaro animo.

Thren. 1, 13. moerore confectam.

Liv. X, 11. ab rapido cursu circumagendo equo. — *V. Mart. 14.* et *Lucan. VII, 460.* rapido cursu. — *Sall. Cat. 60.* in confertissimos hostes incurrit. — *Oros. III, 9.* in confertissimos hostes sponte prolapsus. — *V. Mart. 4.* hostium cuneos penetrabo.

dis tantis rebus commodus putaretur 202, 5. — Commode . . . conficiendis tantis rebus intervenit quidam 253, 20. — cum . . . omnia . . . conficiendae tantae rei favorem suum polliceantur 280, 15.

synodum conficiendo negotio indixit 106, 15. — quod ducis . . . industria . . . omnem conficiendo negotio difficultatem ademptura foret 270, 10. — ardentissima cicius conficiendi negotii aviditate 272, 25.

ingens regi odium brevi conflaverant 298, 30. — nihil tale suspicanti non mediocrem invidiam brevi conflaverat 324, 5. — Quod tamen ipsum . . . scriptori non nihil invidiae confabit 340, 5.

certatim ad eum omnes . . . episcopi et comites confluebant 287, 10.

confusus incertusque animi 80, 15. — incertus confususque animi 207, 20. — confusus animique incertus (incertusque animi *codd.* 2) 321, 25.

conglobato agmine ad curtem regiam proficiscentis 71, 30. — omnes . . . conglobato agmine . . . processerunt 180, 25.

prima statim congressione prostrati 94, 10. — quod prima congressione res secus cessisset 233, 20.

canonicus marchioni consanguinitate proximus 67, 20. — vir . . . regi consanguinitate proximus 70, 10. — canonicum ipsi duci consanguinitate proximum 225, 25.

collato cum suis consilio 155, 40. 156, 1. — Collato cum paucis familiaribus regis consilio 222, 20. — collato consilio 229, 15. — collato cum eis consilio 234, 30. — collatis in medium consiliis 303, 20. — ut . . . de regni successione consilia conferre cepissent 103, 20. — Conferunt primores inepta consilia 187, 25. — nec eos . . . consilia conferre . . . sinebant 259, 20. — cum . . . conferre consilia . . . nulla deinceps vetaret religio 283, 25.

Sall. Cat. 49. magnam illi invidiam conflaverant. — *Cic. Cat. I*, 9, 23. si mihi . . . conflare vis invidiam.

Iustin. XLII, 2, 11. cum ad eum certatim principes . . . concurrerent. *Cf.* frequens.

Liv. I, 7, 6. confusus atque incertus animi.

Iustin. VI, 4, 12. prima itaque congressione funduntur; *XV*, 1, 6. prima belli congressione vincitur, *etc.*

Verg. Aen. II, 86. me . . . consanguinitate propincum. — *Terent. Ad. V*, 2, 17. meus amicus illi genere est proximus.

Liv. XXVI, 12. nihil salutare in medium consulebatur. — *Verg. Aen. XI*, 335. consulite in medium.

Terent. Heaut. III, 1, 64. conferunt consilia adolescentes; *Ad. III*, 2, 1. quodsi omnia omnes sua consilia conferant. — *Verg. Georg. I*, 269 *sq.* nulla religio vetuit.

— Cumque toto triduo consilia contulissent 165, 20. — Per septem . . . continuos dies consilia conferentes 277, 15.

Rex accepto nuncio vicini . . . periculi graviter mente consternatus 153, 5. — populum mente consternatum 193, 20.

ut tanto tempore inolitam consuetudinem revelleret 199, 25. — non leviter ferebat extorqueri sibi diu inolitam consuetudinem idolatriae 311, 25.

honori tamen suo magis consulendum quam iracundiae 154, 10. — ut honori potius suo quam iracundiae consulat 211, 20. — tam honori quam iracundiae suae hoc consultius fore indicabat 230, 25. — ratus . . . utilitati magis quam iracundiae consulendum 264, 30. — Bene . . . famae et honori suo consulat 261, 35.

nisi turbatis rebus mature consuleretur 66, 20. — ut turbatis rebus . . . mature consuleret 269, 20.

periclitanti rei publicae . . . consulere 71, 20. — periclitanti . . . rei publicae consulendum foret 277, 20. — ut vitae propriae . . . consuleret 83, 1. — fugae, qua . . . vitae consulere coactus fuisset 211, 25. — fugiendo salutem consulere 124, 20.

utilitatibus rerum etiam in posterum consulere 331, 25. — Consulens . . . rerum difficultati 333, 15. — dum gloriae nostrae consulere conaremur 280, 1. — circumstantium magis quam suae consulens credulitati 322, 25.

si vitae ac salutem suam consulere velint 267, 30. — quicumque rei publicae consultum vellent 273, 30.

his qui recte ei consultum cupiebant 114, 20. — ab his qui ei male consultum cupiebant 137, 20. — Cum . . . tibi bene consultum cupiam 296, 20.

Iussum . . . est ab rege facile et contemptum 108, 20. — levi-

2. *Mach.* 13, 23. mente consternatus.

Sall. Cat. 51. neve magis irae vestrae quam famae consulatis; *Iug.* 33. dignitati magis quam irae consulens.

2. *Mach.* 11, 15. in omnibus utilitati consulens.

Amm. Marc. XXI. 12, 16. turbatis consuluit rebus. *Cf.* remedium.

Caes. B. Gall. VII. 12. ut . . . vitae . . . suae consuleret. — *Amm. Marc. XX.* 9, 4. si salutem suam . . . consulit, etc.

2. *Mach.* 4, 21. propriis utilitatibus consulens.

Sall. Iug. 112. si ambobus consultum . . . vellet. — *Terent. Phorm.* II, 1, 1. qui mihi consultum optime velit esse. — *Iustin. XVIII.* 6, 4. si velit urbi consultum esse, etc.

Pauli H. Rom. VII. 11. quibus consultum cupiebat.

Liv. II. 56, 12. facile haec contemptum de iure disserendo per-

ter et contemptim legatis respondit 152, 25. — Facile et contemptim hoc auditum est 216, 20. — Ipsos . . . vix contemptim . . . super electione eius consuluit 257, 5.

tela contorquent, saxa iaciunt 188, 10.

per omnia familiare sibi contubernium prestare voluit 311, 10. — a contubernio suo, quo me hactenus caeteris familiarius perfructum optime nostis 167, 5. — Convictu meo familiaris caeteris iam diu perfructus certissime nosti 315, 25. — qui . . . Dei fruenter contubernio 308, 15. — ibique paucarum . . . mulierum contubernio utens 333, 20. — per eam qua mortalibus caeteris familiaris es usus benivolentiam meam 316, 20.

omnes . . . a convictu contubernioque suo amoveat 281, 20. 283, 1. — quos ille . . . a contubernio eius amoverat 300, 15. — quos . . . legati . . . a contubernio eius segregaverant 301, 10.

cum gravi contumelia reiciebantur 146, 25. — cum gravi contumelia sunt repulsi 159, 10. — cum contumelia de palacio eiciebatur 246, 20. — statimque abiectis cum gravi contumelia legatis 252, 5. — grassantem ab obpugnatione aedium cum contumelia repulit 276, 20.

Principes crebris conventiculis agitabant 71, 1. — crebra conventicula facere 80, 1. — crebra conventicula faciebant 101, 5. 228, 25. — clandestina conventicula crebro faciebant 148, 20. — crebra . . . conventicula faciunt 213, 35. — crebra conventicula facientes 233, 1. — collatis per crebra conventicula consiliis 262, 25.

nec ita centimanus gigas . . . stupentis populi oculos in se atque ora converteret 100, 10.

turbare poterat; 35, 3. contemptim . . . audiebat minas; IX, 41. contemptim de Romanis loquentes; XXV, 36. haec contemptim duces increpabant; XXXVII, 10. contemptim in se contionantem dixisse.

Verg. Aen. VII, 165. spicula contorquent; *XII*, 266. telum contorsit in hostis.

V. Mart. 3. cui contubernium familiare praestabat. — *Sulp. Sev. Ep.* 2. quo ego illius bono vel specialiter fructus sum. — *Sap.* 8, 3. contubernium habens Dei.

Hor. Carm. II, 7, 14. et *III*, 4, 69. centimanus Gyes. — *Cic. Cat. IV*, 1, 1. Video . . . in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. — *Iustin. V*, 4, 10. in hunc oculos civitas universa, in hunc suspensa ora convertit. — *Liv. XXVII*, 34. convertit ora hominum in se; *XLV*, 9, convertit in se omnium oculos animosque.

convictus v. contubernium.

infensis adeo animis omnes in archiepiscopum coorti sunt 102, 10. — in eum coorti omnes qui aderant 110, 5.

prout tunc copia erat 70, 15. — prout tum copia erat 129, 20. — ubi primum copia fieret 119, 15. 175, 1.

vix impetrata dicendi copia 66, 20. — Accepta deinde dicendi copia 165, 10. — impetrata secretius dicendi copia 322, 5. — ne qua deinceps . . . legatis . . . copia fieret colloquendi secum 230, 25.

Habebat . . . circa se armorum copias non modicas 112, 10. — habens secum armorum copias non modicas 320, 10.

paratum se coram venire 114, 5. — cum sibi . . . tuto coram venire non licuisset 114, 25. — cum . . . coram venisset 138, 15. — coram venientes 194, 15. — Impetrata per legatos coram veniendi copia 196, 1. — copiam det tuto coram veniendi 211, 20.

in ipso lucis crepusculo 103, 5. — in ipso statim orientis diei crepusculo 253, 1.

contra rem publicam crescere opes et potentiam Gotefridi 66, 15. — tantum opes et gloriam crevisse . . . aecclesiae 243, 35.

cum verum sibi crimen impingere non posset 167, 30. — quibus nullum crimen impingeret 203, 25.

ne quis ei forte hoc crimini daret 222, 30. — id quoque ei crimini dantes 111, 10. — hoc ei crimini dantes 190, 15. — ne quis nobis crimini ducat 348, 15.

sibi a me responsum habeat . . . me non rudem cudere materiam 340, 10.

depositis cultioribus indumentis 214, 5. — vestimentis solito cultioribus amictum 319, 5.

se . . . duplicatis . . . muneribus cumulaturum 85, 25.

Ego . . . detegam cuniculos fictae huius criminationis 168, 5. — contemptis inanum argumentorum cuniculis 280, 15.

Liv. II, 35, 3. adeo infensa erat coorta plebs; 43, 4. nec in eum consules acrius . . . coorti sunt; *II*, 17, 2. in quos . . . inexpugnabili odio coorti, etc.

Amm. Marc. XXV, 5, 8. data dicendi copia quae sciret; *XX*, 7, 8. data dicendi copia quae vellet. — *Liv. XXXVIII*, 14. veniendi ad eum . . . potestatem et copiam loquendi ac purgandi se faceret.

Hor. Sat. I, 6, 56. Ut veni coram.

Cf. copia.

2. *Reg. 2*, 32. in ipso crepusculo.

Sall. Cat. 17. cuiusvis opes voluisse contra illius potentiam crescere.

Sulp. Sev. Dial. III, 11. ne quis ei crimini daret. — *Liv. VII*, 4. criminique ei dabat. — *Iustin. VIII*, 1, 5. Lacedaemoniis crimini datum.

Hier. praef. in Iosue: sciat me non nova cudere. — *Lucan. II*, 8. materiam . . . rudem.

Ruth 3, 3. induere cultioribus vestimentis.

Verg. Aen. V, 532. muneribus magnis cumulat.

Liv. XL, 12. ego . . . noctis huius insidias . . . detegam. — *Esth. 16*, 5. ut eos . . . mendaciorum cuniculis contentur subvertere.

munera sua rata ei manere cupidissime volebat 129, 15. — Et rex quidem cupide hoc volebat 194, 15. — suspicionem hanc . . . abstergere cupidissime volebat 217, 5. — Qui etiamsi cupidissime vellent 271, 25.

omne studium ab armis ad curam corporum verterant 218, 15.

1. *Thess.* 2, 8. cupide volebamus tradere vobis . . . animas nostras.

Liv. IV, 52, 3. pestilentia . . . cogitationes . . . a . . . certaminibus . . . ad . . . curam corporum nutriendorum avertit.

D.

cunctis id fieri decernentibus 106, 15. — cunctis qui convenerant episcopis id fieri decernentibus 255, 1.

paralysis hunc per V annos decoxit 68, 25. — per octo dies gravi egritudine decoctus 75, 20. — per annum continua egritudine decoctus 139, 20. — per VI ebdomadas gravissima corporis molestia decoctus 216, 5. — post longam egrotationem, qua Dominus vas . . . decoxerat 242, 5.

contra decus imperii 271, 20.

malle se mori . . . quam acceptam a parentibus libertatem per dedecus amittere 148, 25. — magis eligens vitam honeste quam regnum per dedecus amittere 175, 1.

se suaque omnia dedit 108, 10.

inclinatis ad defectionem principibus 265, 20.

cum haec ira Saxonibus deferbuisset 184, 5.

videns . . . Ungarios a se paulatim ad eum deficere 77, 25. — cum videret, quod paulatim a se principes deficerent 174, 25. — cum videret . . . principes a se paulatim deficere 264, 25.

tum primum furor deflagrare . . . cepit 191, 25. — His paulatim rebus . . . furor deflagrare, studia . . . incallescere ceperunt 300, 35.

in eodem lumina defixus optutu 319, 10.

Diu igitur habita deliberatione 144, 1. — Paucis itaque diebus deliberatione secum habita 310, 1.

Sall. *Iug.* 33. et 72. et *Iustin.* XII, 12, 12. contra decus regium.

Sall. *Cat.* 20. emori per virtutem praestat quam vitam . . . per dedecus amittere.

V. Mart. 4. sua omnia seseque dedentes.

Liv. XXIV, 30. cum ad defectionem inclinatos animos cernerent.

Cic. *Tusc.* IV, 36, 78. dum defervescat ira. — *Esth.* 2, 1. postquam regis indignatio deferbuerat.

Iustin. XXXIX, 2, 4. paulatim ab Alexandro deficere coepere.

Cf. terror.

Verg. *Aen.* VI, 156. maesto defixus lumina vultu; *I.* 495. optutuque haeret defixus in uno.

Reg. S. Bened. 58. habita secum deliberatione.

extremae dementiae esse iudicabant 223, 20. — extremae dementiae esse 262, 35. — extremae profecto dementiae esset 280, 10. — extremae vero dementiae esse 325, 35.

qui . . . vitam eius sanctissimam livido dente carpebant 242, 20.

ita ut a medicis desperaretur, et principes de regni successione consilia conferre cepissent 103, 20. — ita ut etiam desperaretur a medicis, et de successione eius plerique intentissimis studiis satagerent 133, 30.

haud desperatae indolis adolescens 78, 20. — cum alio haud desperatae indolis monacho adolescente 259, 10.

obicientes, quod homo . . . vultu despicabilis . . . nec . . . quicquam tanto sacerdocio dignum pretenderet 251, 15.

quotidie se ipso deterior efficiebatur 246, 25. — semper se ipso deterior 279, 15. — ut . . . in dies se ipso religiosior . . . haberetur 318, 30.

miles eius vehementer detractabat miliciam 164, 5. — nullo miliciam detractante 191, 10. — omnes pariter miliciam detractabant 198, 5. — ne miles . . . deinceps miliciam detractaret 222, 20. — unanimiter . . . detractantibus militibus . . . miliciam 271, 30.

si prelium detractantes intra castra se tumentur 217, 20.

ne quid detrimenti res publica pateretur, provideret 80, 30. — consulere rogavit, ne quid detrimenti caperet ecclesia Dei 313, 5.

Sall. Jug. 3. frustra autem niti . . . extremae dementiae est = *Hieron. praef. in Esdr.*

Cic. pro Balbo 26. maledico dente carpere. — *Ovid. Fast.* I, 74. livida lingua. — *Hor. Sat.* I, 4, 93. Lividus et mordax videor tibi.

2. *Reg.* 12, 15. Percussit . . . Dominus parvulum . . . et desperatus est; *Mich.* 1, 9. quia desperata est plaga eius.

V. Mart. 9. dicentes . . . indignum esse episcopatu hominem vultu despicabilem.

Hieron. prol. gal. quod semper proficiens semper se melior fieret.

Liv. II, 43, 3. mos detractandi militiam; *V,* 19, 5. *VII,* 11. nullo detractante militiam; *XXXVI,* 15. detractantes militiam, etc. — *V. Mart.* 4. dicens eum metu pugnae . . . detractare militiam.

Iustin. XIII, 5, 8. eumque detractantem proelium et urbis moenibus tumentem se. — *Liv. XLIV,* 37. quod . . . hostis pugnam detractans in castra copias reduxisset; *XXXVIII,* 3. sive detractarent certamen, etc.

Liv. III, 4, 9. videret, ne quid res publica detrimenti caperet; *VI,* 19, 3. videant . . . , ne quid . . . res publica detrimenti capiat. — *Sall. Cat.* 29. darent operam . . . , ne quid res publica detrimenti caperet. — *Cic. Cat.* I, 2, 4. videret, ne quid res publica detrimenti caperet.

obsequendo . . . atque assentando ita sibi regem brevi devinxerat, ut 88, 20. — quos intima familiaritate sibi devinxerat 168, 20. — quem multis sepe beneficiis . . . sibi devinxisset 207, 20. — Quo ille beneficio regi devinctus 225, 25. — quos beneficio suo devinctos sibi gloriabatur 270, 10.

ingenuis omnibus . . . diem statuit, ante quem si in deditionem non venissent 239, 10. — Caeteris . . . diem statuit, qua nisi Romae presentati causam dicerent 255, 5. — diemque et locum statuit coadunandi exercitus 210, 20. — Diem potius statuatur 211, 20. — diem potius locumque constitueret 229, 20. — se . . . coadunandi exercitus diem . . . constituisse 230, 1. — Petunt . . . diem et locum statui 296, 10.

Sequenti die . . . duorum pene dierum iter confecit 217, 5. — iter unius diei . . . vix triduo confecit 232, 10.

ubi animadvertit . . . bellum iracundiamque regis magis in dies adversus eum crudescere 118, 15. invidiam . . . magis magisque in dies incandescere 325, 30. — rex videns coniurationem magis magisque in dies convalescere 161, 25. — conspiratio . . . magis ac magis in dies roborabatur 258, 10. — Opibus etiam . . . magis magisque in dies augebatur 329, 20. 346, 25.

Nec difficile fuit id hominum genus in omne quod velles . . . transformare 187, 15. — Nec difficile fuit ingenium regis . . . in iram excitare 264, 25.

tandem rerum difficultate superatus 144, 20. — tandem rei difficultate superatus 227, 10. — Consulens . . . rerum difficultati 333, 15. — caeteram rebus difficultatem facile adimendam 283, 25. — adempta itineris difficultate 303, 20. — Nec tamen hoc modo omnibus rebus difficultas adempta 321, 10.

propter difficultatem locorum 161, 20. — insulam propter

V. Mart. 2. Quibus rebus ita sibi omnes commilitones suos devinxerat, ut. — *Terent. Ad. V.* 9, 31. id fieri . . . ex assentando, indulgendo, largiendo; *Heaut. II.* 3, 24. hoc beneficio . . . devincimini. — *Iustin. XIII.* 6, 19. reges . . . beneficiis obsequisque devinxerat.

Sall. Cat. 36. ceterae multitudini diem statuit, ante quam sine fraude liceret ab armis discedere.

Num. 11, 31. itinere quantum uno die confici potest.

Sall. Cat. 5. Agitabatur magis magisque in dies; *Iug.* 7. magis magisque in dies amplecti.

Cic. Mil. 9, 25. tanto hic magis in dies convalescebat.

Sall. Cat. 57. ex difficultate rerum eadem illa existumans. — *Liv. XLIV.* 7. cum ipsa difficultate rerum pugnandum erat.

2. *Mach.* 13, 18. arte difficultatem locorum tentabat.

locorum difficultatem . . . inaccessibilem 198, 15. — locorum difficultate 233, 10.

Omnes . . . in sua cū pace dimissi sunt 112, 15. — singulos in sua cum pace dimisit 117, 5. — cum . . . singulos in sua dimisisset 120, 15. — singulis in sua dimisisset 283, 5. — tandem in pace est dimissus 58, 10. — eum . . . cum pace ad suos . . . dimisit 298, 1.

ut ab armis . . . mature discederent 154, 1.

quod . . . regem in ultimum discrimen precipitasset 93, 15. — ne se suosque in tantum discrimen precipitaret 120, 1. — quod eum . . . in tantum discrimen ultro se precipitare permisissent 176, 30.

statuit rem in extremum discrimen adducere 119, 15. — quae . . . in extremum pene discrimen cunctas regni provincias attraxerat 155, 25. — in extremum discrimen progressum 179, 30.

villam . . . quae ab ipso itinere spacio mediocri distabat 94, 20. hinc ira, hinc sollicitudine in diversa raptatus 262, 25.

nihil pensi habere, quam minimo discrimine divina et humana permisceant 331, 30. — divina atque humana omnia absque discrimine permiscentem 246, 30. — cum . . . divina atque humana omnia sollicitantem viderent 179, 15. — nisi regis temeritas divina atque humana omnia confudisset 266, 10. — sacra et prophana, divina et humana, fasque nefasque confusa esse 278, 15.

Huius auctoritatem tamquam divinitus sibi destinatum 253, 30. — intellexit hunc divinitus in Galliam destinatum 311, 5.

evidens cunctis erat documentum respicientis eos misericordiae Dei 261, 1. — insigne dans documentum spectantis eo animi et benevolentiae suae 330, 10. — ut Deus insigne documentum daret spectan-

Act. 15, 33. dimissi sunt cum pace; *Gen.* 26, 29. cum pace dimissus, etc.

Sall. Cat. 34. ab armis discedant; 36. ab armis discedere; *Iug.* 21. eos ab armis discedere. — *Iustin.* VI, 6, 1. iubet omnes ab armis discedere.

Cic. Phil. VII, 1, 1. Adducta est . . . res in maximum periculum et extremum paene discrimen. — *Liv.* XLV, 8. quo se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret.

Liv. IV, 27, 3. castra . . . parvo inter se spatio distantia.

Iob 20, 2. mens in diversa raptatur.

Sall. Cat. 12. divina atque humana promiscua, nihil pensi neque moderati habere; *Iug.* 5. quae contentio divina atque humana cuncta permiscuit. — *Iuv.* V, 123. nec minimo sane discrimine refert. — *Liv.* V, 40, 10. salvo etiam tunc discrimine divinarum humanarumque rerum; *IV*, 2, 7. quod omnia divina humanaeque turbentur; XXXI, 30. qui . . . adeo omnia simul divina humanaeque iura polluerit. — *Hor. Ep.* I, 16, 64. miscebis sacra profanis. — *Sall. Cat.* 11. sacra profanaeque omnia polluerit. — *Ovid. Met.* VI, 585. fasque nefasque confusura ruit. — *Lucan.* V, 312. per omne fasque nefasque rues.

Liv. I, 28, 7. nisi in hunc insigne documentum mortalibus dederō. — *Cic. Phil.* XI, 2, 5. Ex quo . . . documentum nos capere fortuna voluit. — *Sall. Iug.* 31. superioribus annis. — *Liv.* XXVIII,

tis eo benivolentiae suae 346, 35. — quoniam certa superioribus annis documenta ceperant 272, 10. — (superioribus annis 330, 15). — se . . . evidens tulisse documentum 192, 5. — quod . . . certum et evidens mihi dederit spectaculum sanctitatis suae 313, 20. — insigne cunctis prebens documentum 340, 1. — studii . . . sui erga locum . . . satis evidens ad nos transmisit documentum 348, 20.

vi doloris impulsus 87, 35. 168, 10.

suspicio . . . , ne forte consilio episcopi sibi dolus necteretur 322, 20.

quia intestinis ac domesticis bellis occupatus ad externa tamque remotis gentibus inferenda nullo modo vacabat 226, 5. — quod principes . . . cerneret domesticis seditionibus occupatos nequaquam ad inferenda exteris gentibus arma vacare 284, 15.

Strenue profecto et egregii militis et optimi ducis officio fungebatur 220, 5.

Dura nimis regi visa est exactio 178, 20. — durumque omnibus visum est et intolerabile 236, 30. — Durum hoc nimis atque intolerabile omnibus regis consiliariis visum est 284, 25. — Durum nimis hoc visum est legatis 292, 1.

21. insigne spectaculum exercitui praebuere documentumque; XXI, 19. insigne documentum erunt ruinae.

Liv. XXVII, 28. eius signi errore ne cui dolus necteretur . . . metuens.

Iustin. V, 2, 12. domesticis itaque bellis Graeciam obtinendam, ne externis vacet. — *Lucan. II, 476.* dumque ipse ad bella vacaret.

Iustin. VI, 7, 11. dum non ducis tantum, sed et fortissimi militis officio fungitur (*cf. p. 220, n. 1*).

Gen. 45, 5. neque vobis durum esse videatur.

E.

capto ediciori loco 82, 25. 322, 20. qui papam rei gestae ordinem edocerent 283, 10. — eosque per ordinem ea quae gesta erant edocerent 303, 20.

quoniam aliud in artum conclusis rebus non patebat effugium 143, 30. — Unum tamen patet . . . undique impeditis rebus effugium 179, 35. — cum nullum undique conclusis effugium pateret 231, 30. — nec calamitatis ullum usquam patebat effugium 259, 15.

nec ullum usquam effugium inveniebat 300, 10. — ut . . . maturius effugium inveniret 337, 25.

Sall. Jug. 58. locum cepere . . . editiorem.

Liv. XXIV, 26. si effugium patuisset.

Ille et victoria elatus 96, 20.
— ferox animis et elatus primo
successu iuvenis 187, 10. *Cf.* ferox.

vixque inter . . . multitudinem
eluctatus 83, 5.

Cumque accusatorum constan-
tiam . . . nec arte dictionis elu-
dere posset 131, 15. — quasi na-
turam arte eludere posset 134, 10.

licet sepe elusi 155, 10. — a
quo totiens elusi sint 179, 5. —
magnificis promissionibus totiens
elusi 279, 5.

elusi custodibus 158, 20. 213, 15.
289, 25. — elusi omnibus regni
principibus 231, 1. — elusi hosti-
bus 232, 15.

emenso quod in medio erat
spacio 218, 20.

qui generis vel opum claritate
aliquantulum eminebant in po-
pulo 238, 30. — et generis clari-
tate et opum gloria eminens valde
in tota Italia 252, 15. — tamen
opum gloria et militum . . . copia,
tum sapientiae . . . maturitate cae-
teris principibus quam plurimum
eminebat 235, 20. — opum tamen
gloria et . . . militum copia, pru-
dentiae quoque maturitate . . .
longe caeteris principibus super-
eminebat 256, 10. — qui inter regni
principes et opum et dignitatis
speciali prerogativa emineant 276, 5.
— qui in his regionibus fama et
opibus eminentiores habebantur
315, 5.

In exercitu . . . enituit virtus
Ottonis 219, 30.

redderet ocus per vim erepta

V. Mart. 20. ferocis ingenii vi-
rum et . . . victoria elatum. —
Liv. III, 62, 7. alterum nuper nova
victoria elatum; *II,* 51, 1. adversus
Tuscos victoria elatos, etc.; *XXVIII,*
6. tam facili successu . . . elatus;
XLII, 66. elatus successu. — *Iustin.*
XV, 2, 10. Hac victoria elatus. —
Amm. Marc. XXVII, 8, 9. pro-
spero successu elatus; *XXIX,* 5, 13.
hoc successu victor elatus.

Lucan. II, 219. Tandem . . . vix
eluctatus.

Liv. III, 10, 10. libertatem . . .
arte eludi; *XLIV,* 36. ut . . .
arte ad suos eludendos . . . opus
esset.

Amm. Marc. XIV, 11, 15. emen-
sis . . . longis intervallis.

Amm. Marc. XXVII, 11, 1. clari-
tudine generis et potentia et opum
magnitudine. — *Liv. I,* 17. quia
nemo magnopere eminebat in
novo populo. — *Einh. V. Kar.* 2.
qui et claritate generis et opum
amplitudine ceteris eminebant.

Liv. I, 42, 3. In eo bello et vir-
tus et fortuna enituit Tulli; *II,*
24, 8. neque aliorum magis in bello
. . . virtus enituit; *III,* 63, 3. non
aliorum eo proelio virtus magis
enituit, etc. — *Iustin. XXXI,* 3, 4.
cuius in eo bello virtus tanta eni-
tuit.

Sall. Iug. 14. Vestra beneficia

sibi . . . beneficia 85, 5. — communia ipsorum beneficia precepta sibi esse 157, 20. — post erepta patrimonialia 154, 20. — patrimonialia nobis per vim seu per calumniam erepta restituat 155, 5. — ut sua singulis patrimonialia per vim seu per calumniam erepta restituat 177, 35. — iura . . . , quae per vim erepta totiens armis repetiverint 262, 10.

eruptione facta de monasterio 85, 10. — in dies eruptione facta 146, 5. — eruptionem in fines Baioariorum . . . fecit 56, 20.

Nec fefellit eventus 76, 5. — Nec spem fefellit eventus 329, 15. 346, 25.

ut super infelicibus eventis suis misererentur 157, 20. — ita nunc infelicibus eventis . . . moderentur 236, 10. — tam felicibus eventis suis 318, 15.

Presentes erant quasi ad officium tanti funeris ex industria evocati 69, 15. — tamquam ad concilium solemniter evocati 248, 25. — evocatis ad generale concilium principibus 293, 1. — quicquid principum erat . . . ad colloquium evocari iussit 71, 25.

exacta aetate 227, 25.

paucique admodum sine vulneribus prelio excesserunt 219, 25. — pugna excedens 83, 1.

contra Danos . . . stationes iugisque excubias agant 214, 25. — qui tum temporis in monasterio . . . divinas agebant excubias 336, 20.

unicum sua aetate in Teutonicis regionibus recte ac monastice vivendi exemplar 75, 25. — nostra memoria unicum in orbe terrarum sanctitatis exemplar 316, 35.

tam pestilenti exemplo 110, 5. — ne forte pestilentis huius exempli contagium sumpto ab Saxonibus exordio principes inficiat 236, 10. — ne . . . tam fedi exempli vene-

mihī erepta sunt; 31. neque per vim sociis ereptae pecuniae; *Cat.* 37. bona erepta, ius libertatis imminutum est. — *Liv. II*, 19, 10. ob erepta bona patriamque adeptam.

Liv. XXVII, 23. *XLIV*, 39. eruptione facta; *IV*, 25, 8. eruptionem e castris in . . . hostes fecerat; *V*, 13, 11. eruptio ex castris . . . facta, etc.

Sulp. Ser. Dial. III, 2. Nec fefellit sanctum virtutis eventus.

V. Mart. 20. aderant veluti ad diem festum evocati summi atque illustres viri. — *Liv. XXV*, 28. evocatis ad colloquium iis.

Terent. Ad. sec. prol. 16. exacta aetate. — *Sall. Jug.* 6. exacta sua aetate. — *Liv. V*, 18, 1. exactae aetatis, etc.

Sall. Cat. 9. quique tardius . . . praelio excesserant; 61. strenuissimus quisque aut occiderat in praelio, aut graviter vulneratus discesserat.

Ovid. Fast. III, 245. Adde, quod excubias regi Romanus agebat.

Hieron. praef. in Iob: unicum nobilitatis et humilitatis exemplar. — *Amm. Marc. XVI*, 7, 5. rationem recte vivendi.

Liv. II, 43, 10. nec huic tam pestilenti exemplo remedia ulla . . . quaesita sunt. *Cf.* inficere.

num ab rege sumpto inicio com-
macularet populum 109, 25. 110, 1.

ab armis, quae . . . pessimo . . .
exemplo sumpsissent 154, 1. —
neve tam pessimum exemplum . . .
ad posteros suos inultum transmit-
terent 157, 30. — pessimum exem-
plum emulati 186, 1. — tam pes-
simo nunc exemplo periturus foret
266, 10. — acceptas a fratre iniurias
pessimo exemplo ultum iret 327, 15.

Placuit . . . insigne hoc facinus
insigni aliquo exemplo vindicari
87, 10. — ut insignem hanc contu-
meliam insigni aliquo exemplo elue-
rent 102, 30.

quam servatum ad sua tempora
honorem . . . sinerent fedissimo
hoc exemplo contaminari 209, 30.
— nec aliorum principum fedissi-
mo corrumperentur exemplo 265, 5.

conterritis tamen ducis . . . re-
centi exemplo 137, 25. — conter-
ritus recenti exemplo eorum 264, 35.
— ut . . . non ipsum denique de-
terreret recens exemplum . . . epi-
scopi 241, 5.

in re militari admodum exer-
citatus 59, 5. — viris . . . omni
militaris disciplinae studio exerci-
tatis 116, 1.

belli expensis erarium regis ex-
haustum fuerat 226, 10. — ex-
hausto superioribus bellis milite
262, 30.

longi itineris labore exhaustus
65, 20. — labore et inedia exhausti
95, 25. — laboribus exhaustum
123, 15. — post multos terra mari-
que labores 310, 10. — tandem diu-
turna cede exhaustus 78, 15. — in-
colae loci multis certaminibus ex-
hausti 122, 30. — is morbo et aetate
exhaustus 134, 10. — longa etiam
egritudine exhaustus 215, 20. — ex-
haustis lassitudine corporibus 217, 10.
— post multos sudores irrita spe
exhaustos 326, 5. 346, 10.

arbitrantes, id quod res exige-
bat 158, 20. — ratus, id quod tem-
pus exigebat 264, 30.

Liv. III, 35, 8. id ipsum pessimo
exemplo; *IV, 13, 1.* rem
utilem pessimo exemplo, peiore
consilio est adgressus; *V, 29, 7.*
pessimo exemplo innocii . . . con-
demnati; *X, 15.* se suam rationem
. . . pessimo exemplo non habiturum;
XLII, 8. pessimo exemplo
venisse; *II, 45, 1.* memoria pes-
simi proximo bello exempli terre-
bat. — *Cf. posteros, ultum.*

Liv. XXVIII, 42. insigne utrius-
que fortunae exemplum; *XLV, 8.*
exemplum insigne cernitis. — *Te-
rent. Eun. IV, 7, 1.* contumeliam
hanc insignem. — *Cf. facinus.*

Liv. XXVIII, 42. consules tam
recenti exemplo . . . documento
sunt.

Cic. Font. 14, 31. in re militari
. . . exercitatus.

Liv. V, 20, 5. aerario exhausto
bellis; *XXII, 32.* aerarium bello
exhauriri. — *Sulp. Sev. Dial. III,
11.* exhausto superioribus principi-
bus rei publicae aerario.

Amm. Marc. XXXI, 13, 5. ex-
hausti labore et periculis. — *Liv.
XXVI, 31.* multis terra marique
exhaustis laboribus; *XXXIII, 39.*
terra marique tanta pericula ac
labores exhausisse; *XXX, 44.* diu-
tino bello exhaustis. — *Sall. Jug. 9.*
morbo atque aetate confectus.

Iustin. XVIII, 6, 4. si res exi-
gat; *XXXVIII, 9, 10.* prout res
vel tempus . . . exegisset. — *Sall.*

quantum temporis supererat . . . in ieiuniis et vigiliis exigunt 214, 30. — in vigiliis et ieiuniis . . . quod supererat aetatis exigebat 247, 1. — ibique multos annos cunctis ornatus virtutibus exegit 307, 10. — vitam magnis virtutibus claram exegerunt 309, 15. — Cumque . . . vitam morum gloria ornatissimam exegisset (exegerat) 330, 20. 347, 1. — reliquam aetatem anterioribus annis haud imparem exegit 333, 25. 334, 1. — nonnullos . . . privatus iam exegerat annos 76, 30. — reliquam partem anni . . . in H. exegit 201, 20. — Caeteram eius anni partem in extrinsecis . . . possessionibus . . . exegit 210, 5. — qui in faciendis stipendiis etatem exegisset 216, 20.

spei exiguum quod restabat 86, 20. — exiguum gentis . . . , quod atrocissimae cedi superfuerat 229, 20. — exiguum Saxonici nominis, quod cedi . . . superfuisset 237, 5. — eos qui cedi superfuerant 83, 30.

vir tam pessimae in populo existimationis 93, 5. — virum pessimae existimationis in populo 240, 5.

exitus rerum metiri nesciebant 187, 20.

cito laetos exitus repperit 322, 1. — quod laetiores habiturum esset exitus 328, 15.

cunctis . . . tam audaci cepto felicem exitum imprecantibus 310, 5. — laetae reversionis lugubrem exitum fecit 99, 5. — quos exitus tam tristibus iniiciis fors esset allatura 128, 30.

Hac expectatione rebus suspensis 106, 20. — Qua expectatione suspensis et intentis omnibus 148, 5. — Qua expectatione suspensis atque attonitis omnibus 274, 10. — principes regni hac expectatione suspensos attentosque 291, 10. — quos longo tempore anxia adventus sui expectatione suspendisset 302, 30.

Nec quisquam . . . maiori omnium expectatione ad regimen pro-

Iug. 47. ratus, id quod res monebat; 56. ratus, id quod negotium posebat; *Cat.* 50. uti res atque tempus monebat.

Terent. Heaut. II, 2, 39. quo studio vitam suam . . . exegerit; *Hec. II,* 1, 19. quo quisque pacto hic vitam . . . exigat; *III,* 7, 40. ut reliquam vitam exigat.

Cf. stipendia.

Lucan. II, 114. exiguum quod restabat sanguinis. — *Liv. III,* 71, 8. sibi exiguum vitae tempus superesse.

Boet. II, 1, 44. rerum exitus prudentia metitur.

Boet. I, 6, 22. laetos non habet exitus.

Sall. Cat. 40. quem exitum tantis malis sperarent.

V. Mart. 3. Qua expectatione Martinus suspensus. *Cf.* tenere.

Liv. III, 34, 1. ingentique hominum expectatione . . . populam

cesserat 70, 25. — magna omnium . . . expectatione adeptus est . . . archiepiscopatum 243, 10. — Is . . . creatus cum magna omnium expectatione 325, 10. — expectatione tam tristis spectaculi 197, 1. — In hac tantarum expectatione rerum 281, 1.

prout ocius seriusve arma expeditierant 219, 1. — arma expediti . . . conclamaverant 237, 20. — arma expedire iubebat 281, 1.

cuius crudelitatis tam clara cepissent experimenta 236, 35. — hinc se experimentum capturos 281, 20. — Cumque . . . ex convictu domestico certiora iam cepisset experimenta conversationis eius 311, 1.

dum . . . mansuetudinem eius quam manum militarem experiri mallent 177, 30.

animum induxerat rem armis experiri 128, 25.

nec iniurias suas iure gentium expostulare voluit 80, 35. — ut . . . ab hostibus communes rei publicae iniurias expostularent 234, 30. — ius suum . . . bellicis terroribus expostulassent 153, 1. — ut ius suum . . . presens ipse viva voce expostularet 173, 35. 174, 1. — Caetera . . . ait rex se . . . nec pro iure suo expostulare velle 196, 5.

marchio fame magis quam ferro expugnatus se dedit 78, 20. — ut quos humana vis non poterat, alimentorum inopia expugnaret 161, 25. — eos qui in Asenberg erant inedia expugnatos in dedicationem acceperunt 174, 1. — inedia . . . conficere aggreduuntur, quos ferro expugnare non poterant 95, 10.

Verbis tamen exquisitissimis mesticiam eius consolabatur 131, 20. — fratres . . . anxios verbis ad consolandum exquisitissimis refovere 323, 5. — animos . . . anxios verbis ad consolandum exquisitissimis refovebat 346, 5. — Ipsum

. . . advocerunt; V, 19, 7. profectus . . . ab urbe expectatione hominum maiore quam spe; II, 18, 4. in hac tantarum expectatione rerum.

Amm. Marc. XXIX, 6, 14. dumque milites tardius . . . arma expediunt; *XXVII, 1, 3.* nec expedire arma . . . permittebantur urgente victore. — *Liv. XL, 39.* arma expedire iubendo; *XXIV, 14. XXV, 38.* armis expediendis, etc.

Gen. 42, 15. nunc experimentum vestri capiam.

Sall. Jug. 32. ne vim quam misericordiam eius experiri malit. — *Liv. XLIV, 9.* fidem clementiamque Romanorum quam vim experiri mallent.

Terent. Eun. IV, 7, 19. omnia prius experiri quam armis sapientem decet.

Terent. Andr. IV, 1, 15. cum eo iniuriam hanc expostulem?

Ad. II, 1, 48. suum ius postulat.

Sall. Jug. 24. ferro an fame acrius urgear, incertum sum. — *Lucan. IV, 410.* expugnata quae tuta fames. — *Liv. LX, 31.* praesidium, quia nequiverat vi capi, obsessos fame in dedicationem acceperant.

Cic. Phil. IV, 3, 6. Laudantur exquisitissimis verbis legiones.

... cunctis ... exquisitissimis
verbis commendavit 315, 5. — Id
exquisitis precibus ... regis fidei
commendat 332, 20.

ad extinguendum omnino
nomen eius totum regni robur con-
citabatur 246, 20. — totum ...
robur regni sui in odium atque
ad perniciem fratris sollicitare
327, 20. — Contradicientes ... totis
regni viribus persequi ... mina-
batur 148, 15.

patriis finibus extorris, patriis
possessionibus eiectus 66, 25. — se
patriis finibus extorrem, paterna
hereditate destitutum 123, 10. —
quamvis patriis finibus extorres
... perditio patrimonio 260, 10. —
principes ... procul patriis finibus
expellere minabantur 272, 5.

multis precibus eis vix et aegre
extorsit 169, 35. — quod ipsum
vix summis precibus extorsit
263, 25.

se ... paratum ... extrema
etiam omnia experiri 66, 25. — malle
se mori atque extrema omnia prius
experiri 148, 25. — et ideo extrema
omnia prius se experturos esse 209, 30.
— qua necessitate ad haec extrema
experienda coacti sint 87, 1. — quos
... ad haec extrema experienda
coegisset 154, 5. — ad haec extre-
ma audenda experiendaque 223, 25.
— quique extrema omnia ... ex-
periri malebant 260, 20. — ad haec
extrema experienda prorupimus
279, 20. — malle se ... extrema
omnia experiri 321, 25.

extremam operi manum per
se ipsum imposuit 115, 15. — Aec-
clesiae ... tu extremam manum
imponere 316, 25.

ut eum ... rursus civitate ex-
turbaret 196, 10.

Liv. VI, 2, 2. ad extinguen-
dum nomen Romanum arma ce-
perant.

Amm. Marc. XXXI, 12, 8. ex-
torres patriis laribus. — *Verg.*
Aen. IV, 616. finibus extorris;
I, 620. finibus expulsum patriis.

Sall. Cat. 26. constituit ... ex-
trema omnia experiri. — *Liv. I,*
48, 3. necessitate iam etiam ipsa
cogente ultima audere; *III, 2, 11.*
desperatio ultima audere et expe-
riri cogebat.

Verg. Aen. VII, 572 sq. extre-
ma'm ... bello inponit regina
manum.

V. Mart. 6. multisque affectum
iniuriis de civitate exturbavit.

F.

procul facessant ... verbo-
rum pugnae 167, 30. — ut procul
facessat invidia 336, 5.

qui languidos ... novis faci-
bus adhibitis exsuscitasset 92, 20.
— egrotum animum ... tamquam

Pers. III, 116. supposita face.
— *Terent. Andr. I, 2, 20. III,*
3, 27. animum aegrotum; *Heaut.*

supposita face in omne quod libuerat inflammabant 270, 30. — tamquam suppositis facibus 325, 30.

Territus rex insolita rerum facie 300, 5.

omnia . . . tam facilia factu quam dictu putabant 187, 20. — nec factu facile . . . sibi putabat 322, 1.

multa et preclara militaris audaciae facinora fecerunt 170, 25. — ille multa militaris audaciae facinora contra faciebat 253, 10.

Placuit itaque omnibus insigne hoc facinus insigni aliquo exemplo vindicari 87, 10. — tantam . . . contumeliam . . . insigni aliquo facinore expiaturi essent 110, 15. — quod . . . suam quoque devotionem insigni aliquo facinore regi gratificare vellent 186, 1. — nec sibi magni cuiusquam atque inusitati facinoris necessitatem imponeret 152, 5. — quos regis inclementia . . . ad audendum hoc inmane facinus coegisset 235, 25. — de . . . novo hoc et . . . inaudito facinore 236, 25. — in mentem veniebat . . . insigne preclarumque facinus 187, 20. — nullo insigni facinore perpetrato 198, 20. — Perlatum ad principes . . . rumor admissi facinoris 184, 30. — omnem admissi facinoris satisfactionem . . . promittunt 230, 15.

ut fama vulgacior loquebatur 76, 25. — ut fama vulgacior postmodum loquebatur 147, 20. — sicut vulgata in plurimos fama loquebatur 237, 15.

Fama tam atrocis facti totam ilico replevit urbem 253, 1.

tametsi iam pridem frequens ad eum fama detulisset 302, 5. — rebus, quas ad eum iam pridem fama detulerat 303, 1. — de quibus rebus iam pridem ad eum fama detulerat 311, 1.

primum gratiae et familiaritatis gradum obtinuit 242, 30.

I, 1, 48. ut animum decuit aegrotum.

Sall. Iug. 49. dubius, quidnam insolita facies ostenderet; 64. commotus insolita re.

Sall. Cat. 3. quae sibi quisque facilia factu putat.

Sall. Iug. 5. multa et praeclara rei militaris facinora fecerat.

Liv. II, 12, 3. itaque magno audacique aliquo facinore eam indignitatem vindicandam ratus; *III*, 72, 2. ne pessimum facinus peiore exemplomitterent; *XXIII*, 7. si malum facinus . . . forti ac memorabili facinore purgare vellent. — *Sall. Cat.* 33. neve nobis eam necessitudinem imponatis; 18. pessimum facinus patratum foret;

Iug. 53. admissum facinus miserabile; 91. Id facinus contra ius belli admissum. — *Iustin.* *XXXVI*, 3, 7. quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset.

Liv. I, 7, 2. vulgacior fama est; *XXV*, 17. et ea vulgacior fama est. — *Iustin.* *XVIII*, 4, 8. fama tamen loquebatur. — *Amm. Marc.* *XXI*, 15, 5. fama tamen rumorque loquebatur incertus.

Ovid. Met. *IX*, 665. Fama novi centum . . . urbes implesset monstri. — *Liv. XXII*, 56. totam urbem opplevit luctus; *IV*, 50, 6. tam atrox factum postquam est . . . nuntiatum.

Verg. Aen. *IV*, 298. eadem impia fama furenti detulit.

Liv. XXXV, 18. in eum gradum amicitiae regis, ut consiliis quoque

243, 1. — caeteros . . . in pristinum gratiae et familiaritatis suae gradum revocavit 300, 15. — quod . . . huic apud me primum familiaritatis locum concesserim 317, 5. — nec solum in gratiam, sed in tantam quoque familiaritatem receptus est a rege, ut omnia deinceps consilia tam de privata quam de re publica . . . familiariter cum eo communicaret 251, 5. — receptoque in pristinum statum gratiae suae 325, 25.

ut . . . plebi . . . copia pareret fastidium 223, 10.

propter ereptum sibi tamquam de faucibus . . . honorem 128, 25.

periculum, quod faucibus urget, evadere . . . poteris 179, 35.

quod bonum, felix faustumque esset 192, 10.

tametsi viris ferenda non essent, tulimus tamen 280, 1.

illud pre se ferentes 89, 10. — illud pre se ferens 129, 20.

statuit . . . ab omni secularium negotiorum strepitu . . . in perpetuum feriari 139, 15. — ibi deinceps a cunctis in perpetuum seculi actibus feriatus 209, 15. — a cunctis seculi occupationibus feriabatur 312, 15. — ab omni deinceps belli apparatu feriatus 183, 25.

iuvenis tam ingenio quam aetate ferox 89, 1. — adolescens tam natura ferox quam aetate 103, 1. — adolescens . . . et animis ferox et aetate 206, 20. — immitis ac ferocis ingenii viro 265, 20. — vir . . . vehementis nimium et ferocis naturae 323, 15. — vir ferocis naturae 327, 1.

ipse iam ferocius solito atque infestius agebat 148, 5.

ad persequendum eum ferro

arcanis interesset, acceptus est; *I*, 34, 12. in familiaris amicitiae adduxerat iura, ut publicis pariter ac privatis consiliis . . . interesset.

V. Mart. 1. ne quod his pareret copia congesta fastidium.

Terent. Heaut. III, 6, 6. bolum tantum mihi ereptum . . . e faucibus. — *Cic. Cat.* II, 1, 2. quam ex suis faucibus ereptam esse luget.

Sall. Cat. 52. Catilina . . . in faucibus urget.

Liv. I, 17, 10. 28, 7. III, 54, 8. X, 8. quod bonum, faustum felixque sit; III, 34, 2. quod bonum, faustum felixque . . . esset; VIII, 25. quod bonum, faustum, felix esset.

Cic. Cat. I, 7, 18. quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli. — *Sall. Cat.* 58. Quia illa . . . intoleranda viris videbantur.

Amm. Marc. XXI, 5, 5. id prae me ferens.

Cic. de Or. III, 15, 58. illi a negotiis publicis . . . feriati.

Liv. VI, 23, 3. ferox cum aetate et ingenio tum; III, 70, 10. aetate viribusque ferox. — *Sall. Cat.* 43. et *Iug.* 11. natura ferox; *Cat.* 5. et *Iug.* 11. animus ferox; *Cat.* 38. quibus actas animusque ferox erat; 11. feroces . . . animos. — *V. Mart.* 20. ferocis ingenii virum.

Sall. Cat. 23. ferocius agitare quam solitus erat.

Liv. V, 14, 7. cui ferro aut igni

et igni . . . abisset 93, 10. — ferro et igne persequi cum . . . adgre-
diuntur 115, 1. — comminans . . .
cuncta quae illius sint ferro et igne
demoliturum 196, 30. — omnia quae
illius erant ferro et igne demolitu-
rum comminabatur 246, 5. — omnia
quae Quintii erant . . . ferro et
igne demoliti sunt 253, 10. — ut . . .
dux . . . regnum . . . ferro et igne de-
populabundus peragrasset 285, 1. —
omnia circumquaque ferro et igne
depopulans 223, 5. 225, 5. — quod
rex . . . marcham . . . ferro et
igne depopularetur 272, 20. — quod
. . . fines eorum ferro et igne in-
festassent 147, 15. — igne et ferro
regionem infestare parabat 164, 1.
— ab omnibus . . . ferro et igne
infestarentur 239, 10. — ferro et
igne infestari comminabatur 256, 20.
per hostiles cuneos quaquaver-
sum viam sibi ferro parare 220, 1.

Ille licet haec ficta esse sciret
153, 20. — Illi etsi eum haec ficta
loqui scirent 269, 15.

Rerum fides potissimum penes
illos erit 340, 15.

aiebant re ipsa cognitam et spec-
tata esse . . . principum fidem
224, 15. — quibus totiens re cognita
atque spectata fides eius 279, 10. —
fidem eius tanto tempore, tot re-
bus spectatam 85, 30. — propter
. . . sepe numero spectatam fidem
180, 15. — erga se admodum spec-
tatae fidei iuvenibus 218, 10. —
viro . . . erga se in adversis rebus
spectatae sepe fidei 265, 20. — tam
spectatae . . . fidei 273, 15. — quo-
rum spectatam habebat fidem 309, 5.
— ut fidem suam . . . experian-
tur quasi incognitam 224, 20. — vir
probatæ per omnia fidei 308, 20.

se in conspectu omnia cernentis
Dei fidem suam interponere 224, 10.

noceri posset; *XXVIII*, 22. ita
Astapa . . . ferro ignique absumpta
est. — *Lucan. II*, 445. quam si
ferro populetur et igni. — *Liv. III*,
68, 2. agros . . . ferro ignique
vastatos; *VII*, 30. omnia ferro igni-
que vastata; *VIII*, 1. ferro igni-
que vastantem agros; *XXIII*, 41.
omnia ferro atque igni vastavit, etc.

Liv. III, 48, 6. ferro quacum-
que ibat viam facere; *IV*, 28, 4.
ferro via facienda est; *VII*, 33.
me . . . quacumque incessero in
aciem hostium, ferro viam facien-
tem; *XXII*, 5. per medias acies
ferro viam fieri; *XXXI*, 50. Ferro
. . . via fit quamvis per confertos
hostes. — *Lucan. VI*, 124. qua via
caede paranda est.

Sall. Iug. 11. tametsi regem
ficta locutum intellegebat.

Sall. Iug. 17. Ceterum fides
eius rei penes auctores erit.

V. Mart. 5. cuius tunc in Dei
rebus spectata et cognita fides
habebatur. — *Sall. Cat.* 35. egre-
gia tua fides re cognita grata mihi;
20. Ni virtus fidesque vestra satis
spectata mihi forent; *Iug.* 103.
quorum et fides cognita. — *Iustin.*
IV, 2, 5. spectatae fidei servo. —
Hieron. prol. gal. fidem probatae
iam fidei.

Boet. V, 6. ante oculos . . . iudicis
cuncta cernentis. — *Sall. Iug.* 32.

— coram oculis omnia cernentis Dei 279, 10. — fidem suam coram oculis omnia cernentis Dei interposuit 294, 20. — interposita fide . . . archiepiscoporum 138, 10. — quorum fide interposita 162, 25. — ut . . . fidem suam interponerent 163, 10. — Te autem ecce sub oculis omnia videntis Dei obtestor 316, 20.

Sacramento se ei fidem dixisse 152, 10. — sacramenti, quo ei fidem subiectionemque firmassent 167, 20. — si tuto fidem dicere, tuto veniam polliceri possent 237, 15.

paratum se . . . verbis suis fidem facere 113, 10. — paratos se . . . dictis fidem facere 185, 5. — paratum se . . . fidem facere 279, 5. — ut promissis tuis fidem facias 319, 15.

ea res potissimum dictis fidem conciliabat 167, 15. — ut verbis fidem conciliaret 322, 25.

nec principibus . . . temere fides haberetur 290, 30. — Nec tamen promittenti temere fides habita est 294, 20. — nec ipse iam cuiquam hominum satis fidei habens 169, 20. — quodsi minus fidei habeat negantibus 185, 5. — cuius verbis non minor fides habebatur 314, 25. — Fides habita est referenti 338, 25.

ne verbis minus fidei sit 230, 15. — quia verbis parum fidei erat 237, 25. — verbis eius non satis fidei erat 322, 20.

variis cladibus . . . tandem aliquando . . . finem facerent 274, 1. — donec . . . sanguinis horror ac sacietas occidioni finem facerent 171, 30.

Postquam . . . dicendi finem fecit 317, 10.

volumini hic tandem finem imponimus 304, 1.

nihil . . . satis tutum, satis firmum putabant 234, 5. — nihil satis firmum satisque munitum estimabat 332, 10.

fidem suam interponit; *ib.* interposita fide publica = *Ann. Marc.* XXX, 5, 55.

Cf. supra p. 380. sub iureiurando.

Sall. Jug. 24. quam miseria mea verbis fidem faceret. — *V. Mart.* 4. facturus fidem dictis. — *Liv.* XXXVIII, 58. ut fidem fecerit. — *Iustin.* I, 7, 17. ut adfirmationi suae fidem faceret.

V. Mart. 11. non temere adhibens incertis fidem. — *Liv.* XLII, 14. ut purganti se . . . fides habeatur, *etc.*

Sall. Jug. 31. utriusque cladis . . . lubido eorum finem fecit. — *Liv.* XXVI, 46. caedibus finis factus.

Sall. Cat. 52. Postquam Caesar dicendi finem fecit; *Jug.* 34. ubi Memmius dicendi finem fecit. — *Liv.* XI, 12. Postquam dicendi finem Perseus fecit.

Quint. IX, 146. finem imponere egresso destinatum modum volumini festino.

Sall. Jug. 80. nihil satis firmum . . . putat. — 2. *Reg.* 23, 5. firmum in omnibus atque munitum.

haec primum mercede . . . fidos . . . ac firmos sibi effecit 116, 5. — quod . . . firmum sibi eum fidelemque fecisset 125, 15. — quos sibi ob crebra sua merita fidos firmosque in adversis fore sperabat 155, 30.

indicant animo sibi fixum esse 86, 10. — id se animo fixum habere 123, 20. — immobiliter animo fixum tenemus 280, 20. — se . . . animo fixum tenere 302, 5. — utpote qui animo fixum haberet 324, 1. Ex his animo sedet pauca revolvere 336, 5.

Cumque . . . cepisset experimenta . . . flagrantis in Deum animi 311, 5. — flagrantis in Deum spiritus aliquod documentum 328, 10. — ut omnium . . . pari concordia in eum studia flagrarent 318, 10. — Ubi adeo circa illud tempus studium flagrabat 350, 20.

unde potissimum haec flamma invidiae . . . exarserat 264, 35.

quam res suas florentissimas desperatis ac perditis eius rebus admiscere 118, 20.

aeccliam paulo ante opulentissimam ac bonis omnibus florentissimam 205, 20. — regnum, quod a parentibus suis pacatissimum et bonis omnibus florentissimum accepit, quam fedum . . . reddidisset 278, 1. — Unde tibi relinquo aeccliam . . . meo . . . studio florentissimam 316, 1. — opes, quae usque ad id tempus florentissimae erant 84, 5. — cuius in illis locis amplissimae et florentissimae opes erant 285, 10. — opes monasterii, quae profecto erant florentissime 332, 1.

cum inter spem et metum fluctuarent 271, 30.

vario curarum aestu fluctuabant 232, 35.

Ea vox . . . magnum . . . odii seminarium irarumque fomitem ministravit 149, 25. — fratribus suis

Sall. Jug. 9. nobis ob merita sua carus est.

Sulp. Sev. Dial. I, 9. nisi mihi fixum fuisset animo. — *Esth.* 11, 12. fixum habebat in animo. — *Verg. Aen. IV,* 15. si mihi non animo fixum immotumque sederet. — *Cic. Fam. X,* 34. quae perpetuo animo meo fixa manebunt; *Balb.* 28, 65. illud . . . fixum in animis vestris tenetote.

Sall. Cat. 14. ut cuiusque studium ex aetate flagrabat.

Liv. III, 11, 10. invidiaeque flammam; *XL,* 5. novam velut flammam regis invidiae adiecit; *XLIII,* 16. flammam invidiae adiecere edicto.

Sall. Jug. 83. neu florentis res suas cum Iugurthae perditis misceret. — *Iustin. V,* 6, 5. perditis et desperatis rebus. — *Cic. Fam. XIII,* 56. in perditis et desperatis.

Iustin. XXXVI, 4, 1. florentissimum ab Eumene patre . . . acceptum regnum caedibus . . . foedabat.

Liv. XLII, 59. fluctuante rege inter spem et metum. *Cf.* spes.

Verg. Aen. VIII, 19. magno curarum fluctuat aestu; *IV,* 564. varioque irarum fluctuat aestu.

Gen. 37, 8. Haec ergo causa . . . invidiae et odii fomitem ministravit.

non modicum divini amoris fomitem ministrabat 305, 15.

Hunc inquit omnium quae acciderant caput fomitemque fuisse 83, 20. — omnium quae secus acciderant fomitem atque incentivum 265, 10.

si quos fors obtulisset 115, 10. quod tam desiderabili thesauro defraudandus esset 250, 20. — quam tanto bono fraudarentur 321, 25.

fremere omnes et se vicissim hortari 84, 25. — Illi econtra irasci, fremere, insanire 264, 5. — Fremere omnes et saevire verbis ac manibus ceperunt 298, 10.

frena quae iniecta sunt vaganti usque ad id tempus licentiae 135, 10. — qui tamdiu terminos suos evaganti licentiae frena iniceret 278, 20. — ut eis fraudulenter suae dominationis frena iniceret 323, 25.

tandem versis frenis omnes . . . aufugerunt 220, 10.

apud quem frequens adesse solebat 319, 1.

frequentes armatique assunt 83, 10. — cum caetera, quae frequens aderat multitudine 295, 5. — cum frequens adesset multitudo principum 313, 5.

cum ex omni parte . . . ad ferendum suis auxilium frequentes confluiscent 78, 10. — undique . . . frequentes armatique confluerant 94, 5. — cum iam miles frequentior ad regem confluere cepisset 156, 20. — priusquam . . . frequentes confluere possent 170, 30. — donec miles frequentior conveniret 176, 20. — qui tunc . . . frequentes . . . convenerant 210, 25. — populus ad eligendum sibi antistitem frequens confluerat 251, 20. — priusquam . . . populus frequens auxilio concurreret 252, 25. — cum . . . populus ad synodum frequens confluisset 255, 1. — qui ad auxilia sibi ferenda frequentes convenerant 283, 1. — ut frequentior in dies ad eum multitudo conflueret 301, 1. — frequentes eo con-

Hor. Sat. I, 6, 54. mihi te fors obtulit. — *Liv. XXV, 29.* quosque fors obtulit.

Liv. I, 17, 7. fremere deinde plebs.

Hor. Carm. IV, 15, 9—11. ordinem rectum evaganti frena licentiae iniecit.

Lucan. V, 530. Omnis eques cessit campis . . . In sua conversis praeceps ruit agmina frenis.

Terent. Andr. I, 1, 79. 80. Ibi tum filius cum illis . . . una frequens aderat.

Liv. I, 52, 5. ut . . . armati frequentes adessent; *XXV, 3.* cum . . . concilium . . . tam frequens plebis adesset.

Sall. Cat. 18. quia nondum frequentes armati convenerant. — *Sulp. Ser. Dial. I, 5.* cum aliqui . . . ad nos visendos confluere cepissent.

Liv. XXXIII, 1. legationes quae frequentes undique convenerant, etc.

fluebant homines 329, 20. 346, 30.
— Eo frequentes convenere principes 332, 15. — Ubi cum ad funeris officium frequens . . . populus occurrisset 335, 5.

magno populorum concursu quotidie frequentabatur 139, 5.
— quotidie magno populi concursu frequentabantur 331, 1.

talium furiarum incentorem 188, 10. — Talibus furiis toto triduo agitabantur 190, 30.

fusi fugatique . . . sunt 83, 10.
— presidium . . . conserta manu fundunt fugantque 97, 10. — caeteros . . . facile fudit fugavitque 103, 5. — fundere, fugare 108, 15. — advocatum . . . repellit, fundit et fugat 186, 30. — vulgus . . . fugandum et fundendum esse 216, 30.

alios pugnibus, alios fustibus cedunt . . . rem non iam fustibus, sed gladiis gerunt 82, 15. 20.

gauderet ipse beatus sorte sua 123, 10. — gauderet sorte sua 182, 25.
regem, ubicumque gentium reperiat, perquirant 86, 10.

rem . . . gladiis gerunt 82, 20.
— Reliquam partem gladiis . . . peragunt 219, 15.

placuit tandem alia deinceps grassari via 268, 25.

se hoc gratanter amplecti 223, 30. — Gratanter nimis hoc auditum acceptumque est 229, 15. — Huius auctoritatem . . . gratissime amplectati 253, 20. — Rex gratissime amplexus pacis conventionem 237, 15. — si oblatam condicionem gratanter amplexetur 281, 20. — Gratanter rex accepit condiciones 294, 15. — Episcopus . . . gratissime hoc accipit 322, 15.
dummodo in gratiam rediret

Sulp. Sev. Dial. I, 20. Hic . . . frequentabatur a populis ex toto ad eum orbe venientibus.

Liv. I, 47, 7. his instinctus furiis; 48, 7. agitantibus furiis. — *Iustin. XXIV, 4, 8.* furiis agitatus. — *Sil. Ital. I, 146.* viros furiis agitabat iniquis. — *Verg. Aen. III, 334.* scelerum furiis agitatus.

Liv. II, 6, 11. III, 67, 5. fusi fugatique; *I, 10, 4. II, 31, 1. 33, 4. 53, 3. III, 8, 5.* fundit fugatque; *III, 8, 9.* fundunt fugantque; 8, 11. fusa ac fugata plebes est, etc. *persaepe.* — *Sall. Jug. 52. 99.* fusi fugatique; 58. eos maxuma vi caedere, fundere atque fugare; 21. fugant funduntque; 79. fusae fugatae.

Hor. Sat. I, 3, 101. pugnibus, dein fustibus, atque ita porro pugnantibus armis. *Cf. gladius.*

G.

Hor. Epod. 14, 15. Gaude sorte tua.

Sall. Jug. 54. ubi gentium . . . esset . . . exploratum misit. — *Terent. Hec. III, 1, 4.* ubi vis gentium.

Liv. II, 30, 12. tota vi rem gladiis gerere; *XXXI, 35.* emissis hastis comminus gladiis rem gerebant.

Liv. II, 27, 7. longe alia quam primo instituerant via grassabantur; 12, 15. ut in te hac via grassaremur. — *Sall. Jug. 1.* qui ubi ad gloriam virtutis via grassatur.

Amm. Marc. XVII, 12, 15. iussi . . . offerre obsides . . . gratanter amplexi sunt.

Terent. Phorm. V, 10, 40. redeat

212, 20. — in gratiam rediens 325, 20.

Quapropter gratum mihi feceris 317, 5.

haut gravate hoc concedente rege 215, 20. — haut gravate adversus eum accusationem recipere videbatur 240, 1. — Haud gravate papa petenti adquevit 297, 10.

ne quid in illum gravius interim decerneretur 202, 30.

pontificalis modestiae et gravitatis vir 68, 30. — vir pontificalis modestiae et gravitatis 92, 10. — vir pontificalis modestiae et sanctitatis 100, 5. — vir liberalis verecundiae et maturae admodum gravitatis 96, 30. — maturae admodum gravitatis vir 111, 5. — lenis ingenii et provectae admodum gravitatis 327, 5.

facto grege aeclesiam irrupunt 82, 15. — facto grege per arma, per viros in castra perrumpere parant 97, 20. — facto grege sepius incursare 108, 15. — facto grege in Hartesburg irrunt 184, 15. — globo facto irruerat in Fream 320, 20.

sane in gratiam. — *Liv. III, 58, 4.* nec cum eo in gratiam redisse.

Terent. Eun. IV, 4, 56. et illi gratum feceris.

Liv. XLII, 43. gravate . . . concessit. — *Sulp. Ser. Dial. I, 26.* ut non gravate illius facta commemoret.

Sall. Jug. 12. ne gravius in eum consuleretur.

Sall. Cat. 50. ut grege facto cum telis ad sese irrumperant; *Jug. 58.* grege facto. — *Liv. IX, 39.* ut . . . ad primos ordines . . . per arma, per corpora evaserint . . . tandem perrumpit ordines hostium; *VIII, 34.* grege facto venientes.

II.

videns totas rerum habenas suo iuri cecidisse 317, 15.

undique laxatis . . . habenis 115, 5. — laxatis temere habenis 275, 25. — abiectisque omnibus timoris Dei habenis 300, 30.

En . . . habetis virum mea sententia dignum 313, 15.

Verum haec hactenus 348, 30.

plerosque obscuris et pene nullis maioribus ortos amplissimis honoribus extulerat 147, 20. — quod . . . infimos homines et nullis maioribus ortos summis honoribus extulisset 277, 25. — voluisse quidem se . . . alumnos amplis honoribus illustrare 326, 10.

si forte, ut sunt humana, cum offendissent 258, 5.

Lucan. II, 500. totas accepit habenas. — *Sulp. Ser. Dial. I, 18.* totis habenis regnabat incendium.

Cf. rumpere.

Sall. Jug. 9. En habes virum dignum te.

Horat. Sat. I, 4, 63. Hactenus haec.

Hor. Sat. I, 6, 10, 11. Multos saepe viros nullis maioribus ortos . . . amplis et honoribus auctos. — *Sall. Jug. 49.* uti quemque . . . pecunia aut honore extulerat; 25. nobiles amplis honoribus viri. — *Sueton. Iul. 72.* quosdam . . . infimi generis ad amplissimos honores provexit.

Terent. Heaut. III, 2, 40. si quid huius simile forte aliquando evenit, ut sunt humana.

memores humanarum rerum 236, 10.

spectaculum humanarum rerum 190, 35. — presenti humanarum rerum spectaculo permoti 283, 35. — motus miseratione atque ipsa humanarum rerum consideratione 266, 10.

comperit . . . papam humanis rebus excessisse 65, 15. — divulgat episcopum . . . humanis rebus excessisse 90, 5. — dux . . . humanis rebus excesserat 150, 15. — haud . . . in ambiguo erat . . . Bonifacium humanis rebus excessisse 320, 1.

cui . . . humanis rebus exempto 59, 15. — humanis rebus exemptus est 216, 1. — quod humanis rebus eximendus esset 312, 5.

cum adhuc rebus humanis interesset 346, 1.

Sall. Jug. 38. se humanarum rerum memorem.

Sall. Jug. 14. rerum humanarum spectaculum praebes.

Iord. Get. XXIX, 146. et saepe: rebus excessit humanis. — *V. Mart.* 7. ut . . . humanis rebus excederet.

I.

quamquam . . . vulgi sermonibus passim iactaretur 109, 1. — ab his . . . passim iactantibus 216, 20. — iactantibus passim militibus 221, 20. — passim iactantibus regis fautoribus 288, 10.

alios, quos ei negotio idoneos arbitrabatur 302, 10. — assumptis secum quos ad tale iter idoneos arbitrabatur 317, 15.

ignem tectis se iniecturum minabatur 276, 15.

paululum iam sopitos ignes . . . furoris . . . ilico suscitandos 268, 15.

creberrimus telorum imber incumbebat 97, 20.

qui immemores iurisiurandi, immemores beneficiorum 157, 20. — immemor patriae, immemor libertatis 261, 20.

periculum, si quod forte immineret 323, 10. 346, 5. — nullam persecutionis, si ea immineret, tempestatem 340, 10. — nisi periculum imminens . . . declinasset 167, 5. — nescius ipse mali, quod imminabat 188, 1. — mali, quod imminabat, haud improvidus 253, 5.

Liv. VIII, 29. sermonibus magis hominum passim iactata; *XXXVIII*, 28. iactata sermonibus res; *I*, 50, 2. multa . . . variis iactata sermonibus erant.

Sall. Jug. 61. aliorum, quos idoneos ducebat, consilium habet; *Cat.* 39. quoscumque . . . novis rebus idoneos credebat, . . . sollicitabat.

Liv. XXVIII, 20. ignem deinde tectis iniicit.

Verg. Aen. V, 743. sopitos suscitavit ignis.

Verg. Aen. XII, 284. tempestas telorum ac ferreus ingruit imber.

Sulp. Sec. Dial. III, 16. immemor praesentium, immemor futurorum. — *Liv. VII*, 20. ut maleficii quam beneficii potius immemores essent.

V. Mart. 6. imminens periculum oratione repulit. — *Liv. III*, 38, 6. quanta invidiae immineret tempestas; *XLV*, 3. Persea ex imminenti periculo eripiendum.

tam e vicino imminenti exicii 228, 5. — e vicino iam imminente die 232, 20. — tam e vicino imminens mortis articulus 334, 10. — dies anniversarius . . . e vicino imminens 286, 15. — e vicino iam urgere diem anniversarium 291, 5. — diem conventui habendo statutum e vicino imminere 302, 30. — Imminente iam die 109, 5.

hi . . . graviter nimis imminabant populo 146, 5. — Imminabat ille vehementer 196, 30. — vehementer regi imminabant 239, 15. episcopus . . . vehementer imminabat 254, 10. — pressius iam imminabat 200, 1.

in monte . . . qui proximus Goslariae imminet 261, 20. — in monte qui proximus monasterio imminet 338, 35.

oneri tanto se impari . . . protestans 314, 30. — nimium impar tali armaturae 73, 5.

se . . . tamquam viribus impari . . . rem 76, 1. — videntes . . . tantae multitudini se numero et viribus impares esse 78, 10. — quo viribus erat impar 124, 15. — dum adhuc imparatus imparque tantae multitudini esset 176, 25. — quoniam viribus impares erant 201, 15. — retulerunt eos multitudine et armis haut impares . . . esse 216, 10. — multitudine impares 231, 35. — quia nec . . . hostibus congregi numero ac virtute impares valebant 238, 1. — Illi cum numero et virtute impares essent 268, 1.

Verum ille homo in imperio natus 270, 20.

quocumque impetus equos ferebat 275, 25.

fautoribus illius ad arma impigre concurrentibus 91, 20. — ipsis . . . satis impigre rem gerentibus 228, 25. — cum non satis impigre regi . . . opem ferret 247, 15. — dum . . . comes ad ferendum suis opem impigre discurreret 101, 20. — ad exequendum negotium se haud satis impigre movebat 331, 5. iuvenes impigros citato quan-

Cf. cervices.

Cf. 'N. Archiv' XIX, p. 422.

Sulp. Sev. Dial. I, 27. licet impar sim tanto oneri; *III, 2.* impari se esse tantae molis . . . fatebatur.

Liv. XXV, 27. quod impar viribus aut numero navium esset; quamquam impar numero navium erat; *XXXI, 33.* et numero et virtute . . . haud impares aequis viribus pugnarunt; *XXVII, 1.* consilio et viribus impar; *XXXIII, 14.* sed impari se et numero et genere militum cernens; *XLII, 65.* quia numero et viribus impar erat. — *Iustin. XXXII, 1, 1.* adversus Romanos . . . viribus impares. — *Ovid. Met. V, 610.* ego viribus impar. — *Lucan. II, 607.* viribus impar, *alii.*

Sall. Jug. 31. vos, Quirites, in imperio nati.

Liv. XXIII, 15. quocumque . . . fortuitus animi impetus tulit. — *Lucan. I, 491.* quo quemque fugae tulit impetus.

Sall. Jug. 101. satis impigre occiso pedite nostro. — *Liv. IX, 35.* ad ferendam opem sociis . . . acies . . . occurrit; *XXVI, 45.* intentis omnibus ad opem ferendam, *etc.*

Liv. III, 46, 5. placuit . . . in-

tum possent gradu ad regem ire iuvent . . . et suggerere, ut quantocius veniat 190, 25.

fidem nostram, multis apud eum sacramentis implicitam 280, 5. divinis quam secularibus negociis implicari maluisset 135, 5. — tam inexplicabilibus negociis . . . implicitos 222, 30. — quantumlibet gravibus . . . negociis implicitus teneretur 245, 20. — ille ducatus . . . negociis implicitus 288, 5. — multis nunc et magnis rei publicae negociis implicitum 302, 25.

quamquam plerique . . . id quod rex moliebatur vehementissime improbarent 142, 5. — causam . . . quam vehementissime omnes improbant 175, 15. — iuvenes . . . vehementer improbant conventionem pacis 181, 10. — milites . . . acerrime factum improbant 240, 10.

Inexpiabilis ignominiae maculam putabat impune iniuriam accepisse 270, 25.

non impune laturus esse 322, 10. atrox omnium mentibus iracanduit 152, 25. — tante in me iracanduit indignatione 167, 5. — dum iracanduisset 187, 5.

qui . . . vehementissimus auctor incentorque fuerat 116, 30. — quibus ipse, ut se dederent, vehementissimus auctor fuerit 261, 25. — eo quod . . . omnium, quae rex perperam . . . gessisset, potissimus incentor extitisse putaretur 240, 10. — qui . . . omnium quae . . . secus accidissent auctor incentorque extitisset 300, 25. — dictitans eum malorum talium incentorem fuisse 324, 25. — tam audacis facti incentorem 126, 15.

incidit ei in animum 311, 20. fratribus . . . incidit in animum 336, 20.

remiges . . . remiscumbunt 80, 15.

ubi atrocissima vis hostium . . . incumbebat 97, 20. — ubicumque acrior vis hostium incubuisset 220, 1.

pigros iuvenes pergere inde . . . et quantum accelerari posset Verginium acciri. Cf. citatus.

V. Mart. 2. sacramentis militibus implicatus est.

2. Tim. 2, 4. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.

Liv. III, 35, 10. quod haud secus factum improbant boni; XXIV, 39. nec factum improbat.

Sall. Jug. 31. viro flagitiosissimum existimo impune iniuriam accepisse.

Iustin. XVIII, 5, 7. non impune laturum.

2. Mach. 4, 1. tamquam . . . ipse fuisset incentor malorum. — Cf. arsit.

Terent. Heaut. III, 1, 75. quocumque incidit in mentem, volet; Phorm. II, 1, 5. ne Phormioni id suadere in mentem incidisset.

Verg. Aen. V, 15. iubet incumbere remis; X, 294. incumbere remis.

Horum . . . eruptio, etiamsi minus periculi, multum tamen terroris et formidinis incussura fratribus videbatur 328, 30.

Graviter et indigne nimis tulit . . . clerus 102, 25. — Indigne nimis tulerunt hoc 201, 1. — quod factum fuerat graviter nimis et indigne ferentes 253, 10. — Quod archiepiscopus . . . indignissime tulit 82, 1.

indignitatem rei non ferentes 80, 1. 148, 1. 192, 25. — rei indignitate et inopia familiaris tedio permotus 60, 15. — indignitatem non ferens 107, 1. — indignitate rei efferatus 114, 1. — indignitate rei gravissime permotus 124, 10. — inopia familiari et indignitate rei vehementer exacerbati 204, 25. — indignitate rei tanta in eum concitata sunt omnium . . . odia 251, 15.

Nihil enim super his certi litteris inditum reperimus 332, 1. — Nihil enim de his litteris inditum repperimus 347, 30.

eique . . . individui comites adhererunt 150, 25. — pontificis lateri pene comes individuus adhebat 288, 5. — ei deinceps . . . individui comites adhebant 301, 15. — eo quod palacium b. Bonifacii comes individuus frequentasset 314, 20.

ad firmamentum indubitatae fidei 178, 15. — indubitata fide 180, 5. — apud omnes indubia fide constitit 243, 30.

hominem . . . omni flagiciorum genere infamatum 113, 5. — hominem omnis probris infamatum 208, 5. — homini . . . probris omnibus infamato 298, 20.

Ita . . . infectis rebus in sua se recepit 114, 25. — infectis rebus in sua rediere 125, 15. — se non posse tam cito infectis rebus provincia excedere 302, 25. — Colonienses infecto negotio in sua remisit 251, 25.

haec . . . samenta et stipula . . . totum sacri gregis corpus quasi

2. *Mach.* 12, 22. timor hostibus incussus est. — *Sall. Cat.* 42. plus timoris quam periculi effecerant. — *Liv. XXXIV*, 39. terrorem etiam maiorem quam periculum facere. — *Cf.* terror.

Marc. 10, 14. indigne tulit; 14, 4. quidam indigne ferentes; 2. *Mach.* 7, 39. indigne ferens se derisum. — *Iustin. XVIII*, 7, 8. Quam rem etsi indigne ferret; *XXXVI*, 1, 3. superbiam indigne ferebant.

Iustin. V, 1, 2. indignitatem rei non ferens; *XIV*, 5, 10. indignitate rei moti. — *Liv. I*, 34, 5. ferre indignitatem non potuit: *III*, 50, 3. indignitate rei accensi; *XXIII*, 10. motu . . . ex indignitate rei orto, etc. — *Sall. Cat.* 5. Agitabatur . . . inopia rei familiaris.

Liv. XXIX, 25. lateri adhaerere gravem dominum.

Boet. V, 1, 15. cum indubitata fide . . . constiterit.

Sall. Ing. 27. Ita infectis rebus illi domum discedunt. — *Liv. IX*, 32. inde ne infecta re abiretur. — *Sall. Ing.* 58. infecto negotio . . . revertitur. — *Amm. Marc. XIV*, 14, 2. negotio redierunt infecto.

Verg. Georg. III, 481. infectis pabula tabo. — *Sall. Cat.* 36. taata

- tabo quodam infecerant 133, 10. — orta sedicio ita brevi . . . populum quasi rabie quadam infecit 149, 30. — aliquantula . . . furoris labe . . . infecti 166, 20. — ne . . . pestilens hic morbus sumpto a Babenbergensibus inicio totum inficeret corpus gregis dominici 208, 1. antiquitatis monstrum, si ab inferis emergeret 100, 15. — quasi ex inferis redivivus emergerem 75, 15. — tamquam ex inferis vivus emergens 268, 10. — aversis oculis, infestis mentibus . . . mussitabant 299, 25. — Ex hoc omnes cum infestis mentibus, adversis (aversis 2) obtutibus respicere 324, 5. — gentem Saxonibus infestissimam 163, 15. — infestissimam nomini christiano gentem 233, 5. — infestissimis animis in pugnam ruunt 97, 20. — A qua infirmitate vixdum plene resumtis viribus 103, 20. — Sed ab infirmitate vixdum plene recreatus 169, 5. — puer adhuc infra militares annos 150, 5. — puer longe adhuc infra militares annos 273, 15. — longe adhuc infra pubertatis annos pueruli 274, 20. — adversus hanc vocem vehementer infremuit vulgus 236, 30. — Adversus hoc decretum . . . vehementer infremuit tota factio 199, 5. — ad ingenium suum atque ad pristinum rigorem animi rediit 110, 25. — paulatim reformabatur ad ingenium suum atque ad rigorem pristinum 181, 20. — vir acer ingenio et manu impinger 71, 5. — vir acris ingenii 311, 5. — offensi etiam regis immiti atque implacabili ingenio 234, 15. — immitis . . . ingenii viro 265, 20. — virum mitis ingenii 324, 30. — quia rex in bona eius inhiaverat 150, 20. — cui diu anxie inhiasset honorem 128, 25. — anxie inhians bravio supernae remunerationis 318, 35. — vis morbi atque uti tabes . . . civium animos invaserat.
- Cf. exemplum.*
- V. Mart.* 26. si ipse, ut aiunt, ab inferis Homerus emergeret.
- Sall. Cat.* 52. gentem infestissimam nomini Romano.
- Liv. X,* 31. pugnatum infestissimis animis.
- Suet. Aug.* 8. vixdum firmus a gravi validudine. — *Amm. Marc.* XX, 11, 11. resumtis viribus.
- Ruth* 1, 13. donec . . . annos pubertatis impleant. — *Iustin.* XXXV, 2, 2. annos pubertatis egressus.
- V. Mart.* 4. adversus hanc vocem tyrannus infremuit.
- Terent. Ad. I,* 1, 46. rursum ad ingenium redit; *Heec. I,* 2, 38. ad ingenium redit.
- Sall. Jug.* 7. ut erat impigro atque acri ingenio; 28. acri ingenio.
- Liv. XXXIII,* 45. sic inमितem atque implacabilem eius viri animum esse.
- Sulp. Sev. Dial. III,* 11. siquidem in bona eorum inhiaverat.

inclementia hyemis hoc anno iugis solitoque asperior inhorruerat 284, 5.

nisi ocius iniunctum sibi negotium exequerentur 199, 20. — quod negotium ille sibi . . . iniunxisset 321, 1.

Ego mihi eam tantum operam iniunxeram 340, 15. — Ego mihi hanc tantum operam iniunxi 348, 20.

illi nec gratia cuiusquam nec odio ab iure ad iniuriam unquam abduci poterat 135, 10. — se . . . nunquam retinendae vitae studio ab iure ad iniuriam declinatum 197, 1. — In iudicandis causis . . . nec odio nec gratia cuiusquam a vero abducebatur 243, 35. — nec odio nec gratia ab iure ad iniuriam devolvendum 291, 1.

ut . . . iniussi omnes in domos suas discedant 198, 10. — iniussi in sua rediere 299, 30.

Se . . . nec ea levitate a puero vitam instituisse 196, 1. — sub nimia austeritate vitam instituens 137, 15. — cum . . . honestissime . . . vitam instituerent 203, 10. — papa tam eximie . . . vitam instituebat 288, 20.

quatenus suo specialius institueretur exemplo 311, 15. — qui in . . . monasterio ad exemplum eius instituebantur 323, 20.

principes . . . ad instituentiam in Galliis divini servicii sculam . . . monachos evocabant 133, 15. — feminas ascivit ad instituentiam in Galliis castitatis ac pudicitiae sculam 309, 5. — monachos evocantes, novam divini servicii sculam . . . instituerunt 245, 5.

cuius vitae institutionisque lugubrem tragediam . . . vulgaverant 270, 20. — deferens secum de vita et institutione papae scenicae figmentis consimilem tragediam 253, 20. — Replicabant . . . omnem vitae regis institutionem 277, 20. — cum actus eius omnemque vitae institutionem optime cognovisset 208, 10. — qui omnem vitae meae . . . institutionem . . . noverunt 295, 15. — Plerique . . . eius . . .

V. Mart. 3. media hieme, quae solito asperior inhorruerat.

Sulp. Sev. Dial. III, 18. negotium tibi nostri doloris iniungo. — *Sall. Cat.* 43. suum quisque negotium exsequeretur.

Reg. S. Bened. 48. Fratribus . . . talis opera aut ars iniungatur.

Boet. I, 4. Numquam me ab iure ad iniuriam quisquam detraxit. — *Amm. Marc. XXII,* 9, 9. nusquam a vero abductus.

Liv. II, 48, 10. domos inde discedunt.

Sall. Cat. 31. ita se ab adulescentia vitam instituisse.

V. Mart. 10. qui ad exemplum beati magistri instituebantur.

vitae institutionem iam ante compererant 314, 20. — vitae eorum institutionem exposuit 332, 1.

verborum blandicias velud instructas ad perniciem suam decipulas 324, 10.

armati instructique Goslarum contendunt 153, 1. — quoniam in expeditionem armati instructique venissent 157, 35. — quod . . . armati instructique ad palacium tenderent 182, 10. — ei armati instructique obviam procedunt 169, 15. — designato die et loco armati instructique presto assint 270, 1. — copias ita militaribus armis instructas 234, 10.

omnibus . . . copiis instructissima 169, 25. — cum ipsi multitudine, opibus armisque instructiores sint 187, 25. — copia omnium . . . multa fratre instructor 327, 10.

ut eum iure belli intactum sineret 78, 25.

ne quid pro amico suo intactum intemptatumque relinqueret 208, 15.

aetate integra 99, 5.

bellum rursus de integro sumpsit 60, 15.

petere, ut ad conventum principum regni communemque audientiam res integra differretur 181, 25. — orare, ut rem integram generali concilio communicare audientiae differret 297, 5. — se tamen rem integram . . . pontificis cognitioni reservare 281, 10.

vitae integritate 196, 15.

quo rex semper intenderat 260, 10. — quocumque intendissent 213, 30.

sub interminatione gratiae suae utrique abbati precepit 144, 25. — se . . . sub interminatione gratiae suae precipere 211, 5. — qui-

Terent. Heaut. III, 1, 41. quam ea nunc instructa pulchre ad perniciem siet. — *Liv. I, 54, 2.* dictis factisque omnibus ad fallendum instructis.

Liv. XXIX, 2. armati instructique omnes; *XXVIII, 36.* instructi armatique; *XXVII, 48.* omnibus copiis . . . instructis armisque, etc. — *Sall. Jug. 53.* instructi intenteque obviam procedunt. — *Liv. VI, 26, 4.* armati paratique obviam imperatoribus . . . processimus; *XXIX, 1.* diemque iis, qua equis armisque instructi atque ornati adessent, edixit. — *Sall. Cat. 56.* ex omni copia . . . pars quarta erat militaribus armis instructa.

Iustin. XVII, 2, 13. qui opibus quam militibus instructor erat; *VI, 1, 3.* vir et industria potior et militibus instructor. *Cf. usus.*

Liv. VII, 20. intactum inviolatumque crimine belli.

Liv. II, 64, 4. ut nihil bello intactum relinqueret. — *Hor. Carm. I, 35, 35.* quid intactum . . . liquimus; *Ep. II, 3, 263.* Nil intemptatum nostri liquere.

Terent. Andr. I, 1, 45. et Eun. III, 2, 20. aetate integra.

Sall. Jug. 62. de integro bellum sumit.

Liv. III, 44, 12. postulant . . . ut rem integram in patris adventum differat; *XXVII, 25.* res integra postea referretur. — *Cic. Cat. III, 3, 7.* ut de periculo publico non ad consilium publicum rem integram deferrem.

Sall. Cat. 54. integritate vitae.

Sall. Jug. 104. negotio, quo intenderat; 74. quocumque intenderat.

bus ei sub interminatione gradus et ordinis sui precipiebat 227, 1.

missis . . . nunciis iussit abbati sub interminatione salutis propriae 90, 25. — missa obviam legatione denunciavit ei sub interminatione salutis propriae 128, 25.

sociosque eius pene ad internicionem prosternunt 121, 30. — se . . . omnia quae eius essent usque ad internicionem dissipaturum 143, 25. — deletis usque ad internicionem Saxonibus 147, 20. — eos . . . facili . . . impulsu posse usque ad internicionem deleri 163, 20. — quos pene usque ad internicionem prostravisset 223, 30. — nec exiguum, quod . . . cedi superfuerat, usque ad internicionem dederet 229, 20. — nunc victos et pene usque ad internicionem deletos 235, 30.

non per epistolas aut per internuncios 174, 1.

cum plurimi adversus eum faciem regis interpellassent 135, 25. — quidam . . . faciem regis . . . adversus abbatem . . . interpellaverunt 324, 15.

Quod factum male plerique interpretabantur 65, 20. — Unde plerique . . . interpretabantur 130, 20. — ut plerique interpretabantur 240, 1.

mediocri a villa intervallo castra locant 153, 1. — castra posuit haut multo a Saxonibus intervallo 217, 10. — oppidi, quod a loco martirii eius intervallo mediocri abest 320, 20. — Parvulo intervallo abest hostium . . . exercitus 179, 20.

ut raptores et predatores inultos non sinerent 108, 1. — ne latrones aut raptores inultos sinerent 116, 15. — quam ut tantum flagicium . . . inultum patiantur 191, 5. — non inultus iniurias acciperet 107, 10. — summum decus . . . estimabat nihil quod secus accidisset inultum preterisse 270, 25.

pontificis constantia et invictus adversus avariciam animus 208, 10. — nec . . . tamen invictum

Num. 21, 35. Percusserunt . . . populum eius usque ad interneccionem; 17, 13. num usque ad interneccionem cuncti delendi sumus; *Is.* 51, 13. interficiet usque ad interneccionem, etc. in *Vulg.* — *Liv.* IX, 45. nomenque Aequorum prope ad interneccionem deletum, etc.

Sueton. Otho 81. per internuncios ac litteras.

1. *Mach.* 10, 61. viri iniqui interpellantes adversus eum; 11, 25. interpellabant adversus eum quidam iniqui.

Sulp. Ser. Dial. II, 11. ut plerique tum arbitrabantur.

Liv. XXXVIII, 4. castra modico inter se distantia intervallo; V, 25, 1. mille fere passuum ab oppido castra locant; XXI, 8. tectaque modico distantia intervallo.

Sall. Jug. 58. neve hostes inultos abire sinat. — *Liv.* II, 9, 2. ne orientem morem pellendi reges inultum sinerent; XXI, 38. ne rem publicam patiar inultam. — *Iob* 24, 12. Deus inultum abire non patitur. — *Sall. Jug.* 105. neque . . . tantum scelus inultum relinquendum; *Cat.* 58. Cave e, ne inulti animam amittatis.

Sall. Jug. 43. adversum divitias invictum animum gerebat. — *Sulp. Ser. Dial.* I, 25. adversus

... spiritum unquam relaxabat a studio divinarum rerum 243, 20. — invictum adversum omnes nefarios suos conatus spiritum 251, 20.

ut invidiam facti mitigaret 80, 25.

ille mordaciter magis quam facete iocari solebat 92, 20. — Multa ... mordaciter magis quam facete iocatus 339, 15.

ambo pleni irarum 72, 1. — plenus irarum 126, 15. — irarumque plenus 186, 35.

cum iram paululum digessisset 187, 5. — postquam diuturnitate temporis iracundiae fervorem digesserat 325, 20.

Sed hoc in irritum cessit 86, 10.

— laborem hunc in irritum cessurum 172, 15. — tantos conatus suos in irritum cessisse 268, 15. — si ... aliquid eorum ... in irritum ducere conaretur 180, 20. — Sic conatus ceptumque eius irritum fuit 122, 20.

in Fresiam ... irruptionem fecit 122, 25. — ilico in Flandriam irruptionem fecit 124, 1. — qui in Gallias irruptionem fecerant 310, 15. — in Turingiam ... irruptione facta 330, 15.

conserta cum adversario suo manu equissimo iudici Deo rem committeret 114, 15. — collatis signis equissimo iudici Deo rem committerent 214, 20. — utriusque partis allegationem iusto iudici Deo discernendam permitterent 170, 25. — quibus Deum causae suae equissimum iudicem ... adesse precabatur 295, 25.

ab hoste sub iugum missis 95, 35. — Sub iugum misso abbate 144, 10. — ne se sub iugum tam fedaе condicionis ... mitti paterentur 178, 25.

si regem sibi crearent et in verba eius iurarent 233, 30.

se ab iure suo non cessuros esse 85, 35. — ab iure suo non cedebat 92, 1. — ut ... ultro iure suo cederet 143, 20. 150, 20. —

vanitatem atque iactantiam ita invictum spiritum gessit; *Ep.* 3. invictum ab oratione spiritum non relaxabat.

Sall. Jug. 29. pauca ... locutus de invidia facti sui; 27. atrocitatem facti leniebant; 36. super gratiam ... invidiam facti esse.

Liv. II, 38, 6. irarum pleni et incitati; *VII*, 7. plenus irae.

Zach. 11, 11. (foedus) in irritum deductum est. — *Liv. X*, 14. postquam irritum inceptum erat; *XXV*, 25. postquam id inceptum irritum fuit.

Cic. pro l. Manilia 6, 15. etiamsi irruptio facta nulla sit.

Reg. S. Bened. 3. se ... aequissimo iudici Deo rationem redditurum; 4. spem suam Deo committere. *Cf.* manus, signa.

Liv. II, 34, 9. sub iugum missus; *III*, 67, 6. *IV*, 9, 4. sub iugum missi, etc. *saepissime*; *Sall. Jug.* 38. 49, etc.

Liv. II, 32, 1. quoniam in consulum verba iurassent; *III*, 20, 3. omnes in verba iuraverint ... (consulis); *VI*, 2, 8. in verba sua iuratos, etc. — *Horat. Epod.* 15, 4. in verba iurabas mea. — *Anm. Marc. XXVI*, 7, 9. in verba iuravere Procopii. — *Iustin. XIV*, 4, 3. in mea verba iurando.

nullo modo iure suo cedebat 210, 1.
— ultro se iure suo cedere 278, 30.
quod tam iure caeli quam iure
fori omnibus semper reis . . . li-
cuisset 114, 25. — sibi . . . here-
ditatem . . . patris tam iure caeli
quam iure fori deberi 321, 20.

Ruth 4, 7. si quando alter alteri
suo iuri cedebat.

L.

ne tantus labor meus incassum
effluat 316, 5. — Cumque . . .
omnis . . . incassum labor efflue-
ret 337, 25. — cum videret tot
tantosque labores suos incassum
effluere 325, 30.

pugnam conminus lacessere
audent 95, 5. — pugnam lacessere
220, 1.

se . . . exteras gentes bello la-
cessisse 123, 15. — quamdiu eos
. . . prelio lacessere non coguntur
179, 25.

licet frequentibus iniuriis a rege
laccessitus fuisset 148, 30. — pro
. . . frequentibus contumeliis, qui-
bus laccessiti fuerant 158, 25. —
gravibus sepe ab eis contumeliis
laccessitus 269, 1.

miseriae, quae tanta esset, ut
hostibus quoque suis lacrimas
excute posset 85, 20. — omnibus
qui aderant lacrimas excussit 157, 35.
— ut saxeis etiam cordibus sermo
eius lacrimas excutere posse vide-
retur 244, 1.

calamitate . . . , in qua hostes
quoque suos ad miserationem et
ad lacrimas provocare potuisset
87, 10.

totus in lacrimas effluebat
134, 20.

qui in laribus suis diu fami-
liarissime obversatus sit 208, 10. —
qui in laribus eius familiarissime
obversabantur 247, 20. — filiorum
in laribus philosophiae . . . ob-
versatorum 350, 25.

qui lateri eius iam diu fami-
liarissime obversatus fuerat 166, 20.
— qui lateri tuo familiariter ob-
versantur 179, 25.

nihil veniae, nihil laxamenti

Lavit. 26, 20. consumetur incas-
sum labor vester.

Lucan. III, 553. pugnamque la-
cessere. — *Verg. Aen.* V, 429.
pugnamque lacessunt.

Liv. XXX, 42. se bello laces-
sisse . . . ac bello armisque la-
cessiverit. — *Iustin.* XI, 1, 4. ne-
que bello alium lacessere neque
laccessitus inferre. — *Caes. B. Gall.*
IV, 11. ne hostes proelio lacesse-
rent.

Caes. B. Gall. I, 35. neve Aeduos
iniuria lacesseret.

Terent. Heaut. I, 1, 115. lacri-
mas excussit mihi, miseretque me
eius.

Iustin. XVIII, 6, 12. quae aetas
etiam hostium misericordiam pro-
vocat.

Lucan. IX, 106. effluet in la-
crimas.

Boet. I, 3. cuius ab adolescentia
laribus obversatus fueram.

Liv. II, 3, 4. nihil laxamenti

admittebat 85, 25. — Nihil illi placationis, nihil laxamenti admittentes 208, 1.

apostolicae sedis legatione functus abierat 64, 5. — legatione regia functus 225, 30. — functus legatione regis 271, 10.

crebris legationibus fatigati 161, 5. — multis . . . legationibus et supplicationibus fatigatus 220, 15.

vocatus eo crebris legationibus 122, 15. — crebris legationibus urgebant principes 168, 20. — crebris legationibus adorti ducem 213, 15. — crebris legationibus et . . . assiduus supplicationibus . . . regi imminabant 239, 15.

obviam legatos de pace miserunt 191, 25. — ut legatos supplices de pace mittant 216, 15.

legatos . . . Qui iterum missi iterumque remissi 155, 20. — legati sine effectu reversi sunt. Iterum alios atque alios miserunt 213, 5. — legatos . . . dimiserunt. Iterum alios atque alios misit 280, 25. — legatis assiduo euntibus ac redeuntibus 235, 5.

si . . . leges . . . ratas inviolatasque fore pateretur 107, 25. — si suum cuique ordinem . . . , suas leges tutas inviolatasque manere pateretur 152, 15. — leges ac iura sua Saxonibus rata manere sineret 270, 15. — legem tulit ratamque fore in perpetuum iussit 332, 25.

ut antiquitus tradita monasteriis suis legitima rata inconvulsaque manere sineret 142, 15. — ut . . . legitima a primis temporibus statuta rata atque inviolata manere sinat 178, 5. — ut legitima sua a primis diebus statuta rata sibi in perpetuum atque inconvulsa manerent 201, 5.

quod pro libertate sua, pro coniugibus, pro liberis arma sumpsissent 165, 15. — ut . . . pro libertate, pro legibus, pro patria sua indefessi dimicent 178, 20. — iurarent se pro patria, pro coniugibus, pro liberis, pro legibus, pro libertate sua . . . militaturos esse

nec veniae habere; *XXII*, 37. ut minus laxamenti daretur.

2. *Mach.* 4, 11. functus est legatione legitima; 2. *Cor.* 5, 20. legatione fungimur; *Eph.* 6, 20. pro quo legatione fungor.

Iustin. *IX*, 3, 6. legationibus Graeciam fatigant; *XXXIII*, 2, 1. legationibus civitatum senatu fatigato; *XXIX*, 4, 7. auxilium petentes Philippum legationibus fatigant. — *Sall. Jug.* 66. fatigati regis suppliciiis.

V. Mart. 4. hostes legatos de pace miserunt. — *Amm. Marc.* *XXVII*, 5, 7. ut legatos supplices saepe mittentes . . . poscerent pacem.

Liv. *XXIV*, 6. legatique ad H. missi ac remissi. — *Sall. Jug.* 83. saepe missis remissisque nunciis. — *Liv.* *II*, 39, 12. (legati). Iterum deinde idem missi non recipiuntur in castra.

Sall. Cat. 58. nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus; 59. se pro patria, pro liberis, pro aris atque focus suis certare; 6. libertatem, patriam parentesque armis tegere. — *Liv.* *VIII*, 10. memores patriae parentumque et coniugum ac liberorum.

233, 30. — sacius iudicantes pro patria, pro liberis, pro coniugibus honesta morte perfungi 260, 30.

sicut editus de vita eius libellus indicat 330, 15. — Haec . . . libellus de vita s. Lulli editus latius explicat 347, 25.

si cui forte post nos ad describendam reliquam partem huius historiae manum mittere libuerit 304, 1.

ministros eius, nec hos mediocri fortuna vel humili loco natos 108, 15. — Ipsos . . . et plerosque ex his honesto loco natos 146, 10. — preter duos mediocri loco natos 221, 1. — erat quippe loco mediocri natus 242, 25. — satis . . . edito loco nati 260, 1. — mediocri . . . loco natos 270, 30. — haut obscuro . . . loco editus est 307, 1. — eum haut obscuro loco apud Deum haberi 338, 5.

extinctis pene omnibus Sueviae . . . luminibus 238, 15.

ubi primum lux crastina terris est reddita 320, 1.

Sulp. Sev. Ep. 1. libelli mei, quem de vita b. viri Martini edidi.

Amm. Marc. XXXI, 16, 9. scribant reliqua potiores . . . quos id, si libuerit, adgressuros . . . moneo.

Liv. I, 3, 2. adulescentes aliquot, nec hi tenui loco orti; *XXII*, 25. loco non humili solum, sed etiam sordido ortus; *Sall. Cat.* 23. natus haud obscuro loco.

Cic. Cat. III, 10, 23. lumina civitatis exstincta sunt.

Verg. Aen. VIII, 170. lux cum primum terris se crastina reddet.

M.

inustam esse . . . maculam Fuldensi monasterio 87, 35.

ut maculam veterem factis recentioribus elueret 122, 5. — donec se acceptae ab eis ignominiae maculam digna animadversione eluisse ipse . . . fateretur 213, 30.

pro magnitudine sua 128, 10.

homines . . . iniecta manu traherentur 91, 25. — monachum . . . repente iniecta manu in medium protrahit 241, 35. — Lullum manu apprehensum in medium deduxit 313, 15. — Lullus in pontificatum protrahitur 314, 30. — iniectaque . . . in capillos eius manu . . . de ecclesia protraxit 252, 25. — hominem iniecta manu in medium protrahit 322, 15.

ut homo nobilissimus . . . manum conferre iuberetur cum homine sceleratissimo 113, 25. — manum cum hostibus conferre 233, 25.

Liv. III, 58, 2. ne Claudiae genti eam inustam maculam vellent.

Sall. Cat. 38. pro sua magnitudine.

Sulp. Sev. Dial. I, 1. visus es . . . iniecta me manu trahere; *V Mart.* 23. adprehensum dextera trahere . . . volebat. — *Amm. Marc. XXVII*, 6, 5. dextra puerum adprehensum productumque in medium . . . exercitui commendabat.

Liv. IX, 5. non manum cum hoste conferre; *X*, 43. manumque conferret; *XXVI*, 48. ut manus inter se conferant.

— necessitas cum his denuo manum conferendi 238, 10.

in medio chori . . . manus conserunt 82, 20. — ut . . . omnibus una fieret manus conserendi copia 218, 1. — paratum se ait . . . cum quovis homine conserta manu rem divino iudicio committere 167, 10. — conserta cum adversario suo manu . . . Deo rem committeret 114, 15.

manus supplices tendant 179, 5.

ut nec manibus in legatos ipsos temperassent, nisi 90, 20. — ut nec manibus temperassent, nisi 102, 15. — ut nec manibus in eos furor populi temperasset, nisi paucorum sapientium moderatio . . . intercessisset 159, 10.

Mortem . . . ipsam . . . opto mihi fieri virtutis materiam 316, 15.

vixdum miliciae maturum 72, 10. — tantae dignitati vixdum per aetatem maturus 104, 25. — necdum armis militaribus maturus 124, 5. — utrumque adultum aetate et regno gubernando maturum 326, 25. maturioribus consiliis 81, 5. 112, 10.

nisi ad vivum propiusque medullas mucro adigatur 152, 30.

pristiniae virtutis memores 233, 20.

memores iusti iudicis, memores sacramenti, quo se . . . obligassent 170, 1. — memores beneficiorum, memores iurisiurandi, quo sibi fidem suam firmassent 265, 1. — memorem generis eorum, memorem virtutis 269, 1. — memor affinitatis, memor actae . . . aetatis 197, 30.

ait se . . . non . . . ea mente bellum gessisse 96, 20. — non ea mente se ait tantum laborem trivisse 143, 15. — ea mente rem gerendam susceperat 272, 10.

ingens eos metus invasit 230, 5.

Liv. XXII, 29. priusquam . . . manum consereret; *XXXVIII*, 41. cum . . . manum cum hoste conseruisset; *VI*, 12, 8. cum inparibus manus conserturos.

Sall. Cat. 31. manus supplices ad caelum tendere. — *Amm. Marc. XXII*, 12, 2. supplices manus tendere.

Liv. II, 23, 10. nec temperatum manibus foret, ni . . . consules . . . intervenissent; *V*, 25, 2. nulla res alia manibus temperare plebem cogebat, etc. — *Sulp. Sev. Dial. III*, 15. ut vix manibus temperaret.

V. Mart. 6. Martini virtutum vel materia vel testimonium fuit.

Liv. XLII, 52. cuius magna pars matura militiae esset.

Hor. Epist. I, 10, 28. Certius accipiet damnum propiusque medullas.

Sall. Cat. 60. pristinae virtutis memores; *Cat.* 58. et *Iug.* 49. memores pristinae virtutis.

Liv. VIII, 10. memores patriae . . . , memores consulis; *XXIV*, 13. memores beneficiorum eius.

Hor. Sat. I, 1, 30. hac mente sese laborem ferre . . . aiunt.

Sall. Iug. 105. ingens metus nostros invadit; 13. omnesque . . . metus invadit.

Perculsis metu omnibus 71, 15.
— plures metu perculti 169, 30. —
Ingens omnes . . . metus percudit
231, 35.

inusitatae rei miraculo stu-
pentibus 338, 5. — inopinatae rei
miraculo pene exanimi 241, 15. —
tantae rei miraculo nihil permotus
335, 5.

Mirum autem in modum dice-
res 75, 15. — qua . . . mirum in
modum callebat 213, 25. — Equi
eorum . . . iuxta naviculam mirum
in modum . . . decurrebant 275, 40.
— ita mirum in modum singulis
morem gerebat 318, 5. — mirum
in modum eodem momento et vi-
tam finivit et missam 335, 1.

Eo miseriarum et calamitatis
. . . repente pervenerat 284, 1.

ut, si minus filiorum, saltem pa-
tris tanti misereretur 126, 5. —
ut, si minus propriae, saltem eorum
calamitatis misereretur 182, 20.

ut ab armis Domini missio-
nem petam 316, 15.

ut miçius pacaciusque agerent
262, 5. — Mitius . . . cum fratre
agendum iudicabat 327, 10.

ut moderatius agerent 97, 30.
— moderatius agebat cum eis
199, 25.

linguae non satis moderari
poterat 187, 5.

preter modum modestiamque
ira inmoderatio debachabatur
115, 10. — ultra modum omnem
modestiamque debachata est hostilis
feritas 221, 5. — nec prorsus in
promittendo modum aut modestiam
ullam servabant 240, 30.

Nec sic tamen audaciae eorum
modum imposuerunt 171, 30. —
quod petulantissimae linguae . . .
modum imposuerint 188, 35. — ut
. . . iracundiae suae modum pone-
ret 229, 20.

cuius iracundiae . . . non pietas,
non miseratio . . . modum fecis-
set 237, 1. — Neque enim lasciviae
regis vel ratio modum faciebat vel

Sall. Jug. 40. ceteris metu per-
culsis; 58. repentino metu per-
culsis; 67. perculti improviso metu;
Cat. 6. ceteri metu perculti.

Liv. I, 59, 2. stupentibus mira-
culo rei. — *Sulp. Sev. Dial. II,* 2.
obstupefacti tantae rei miraculo. —
Cf. movere.

V. Mart. 12. hic vero mirum
in modum videres; 14. Tum vero
mirum in modum cerneret; 2. mi-
rum in modum . . . conversus;
11. mirum in modum vocem lo-
quentis audiebant; 9. 20. *et Dial.*
I, 13. 20. mirum in modum.

Sall. Jug. 14. quoniam eo mise-
riarum venturus eram.

V. Mart. 4. tempus . . . quo pe-
teret missionem.

Plaut. Curc. 486. linguae mode-
randum est mihi. — *Sall. Jug.*
82. neque moderari linguam. —
Liv. XXVIII, 44. temperando lin-
guae.

Sall. Jug. 41. sine modo mo-
destiaque; *Cat.* 11. neque modum
neque modestiam victores habere;
38. neque illis modestia neque mo-
dus contentionis erat.

Liv. XLIII, 62. modum impo-
nere secundis rebus. — *Anm. Marc.*
XXVI, 10, 14. nec modus illis
exitialibus malis inpositus. — *Hie-
ron. praef. in Ier.* rectius fuerat
modum furor eorum . . . ponere.

Liv. IV, 50, 4. cum modum irae
nullum faceret. — *Sall. Cat.* 24.
ubi aetas tantummodo quaestui,
neque luxuriae modum fecerat.

aetatis accessus 246, 20. — facile gladios procacitati modum facturos 268, 1.

Viderit abbas, an vi doloris impulsus iniurias suas acerbius . . . vindicando modum forte excesserit 87, 35. — *Cf.* vindicare.

nihil ulterius quod secus esset contra regem moliti sunt 72, 15. — se . . . nihil quod secus sit moliri adversus eum 107, 20. — quod iniquum aliquid contra regem contraque rem publicam moliretur 137, 20. — sinistrum aliquid contra rem publicam moliri 144, 35. 145, 1.

partium eius haut leve momentum 120, 15. — nec magnum vel his vel illis partibus momentum 231, 20. — magnum regni . . . robur ac momentum 256, 5. — propter inopiam rei familiaris . . . nullius nominis vel momenti 260, 1. — quorum auctoritatem magni apud eum momenti esse non ambigebat 290, 30. — quod magni momenti sint apud Deum eius merita 335, 10. — quid momenti habeat deprecatio 338, 1.

quibus . . . perenne . . . monumentum posset extruere 325, 35. 326, 1.

relicto in monumentum sui monasterio 77, 5. — ob monumentum sui 348, 35.

viri in montes et saltus devios se abdiderant 115, 30. — alii in proximos montes et silvas evadere 116, 25. — Caeteri in montibus et silvis se abdiderunt 171, 20.

ut precipitaret moras 331, 10.

moras omnes abrumpe 319, 20.

dum morarum impacientes ruunt 218, 25. — morarum impacientes 232, 1. 334, 25.

nec procul ab fide aberat filium

Liv. XXVIII, 25. ne . . . ipse puniendo modum excederet; *II*, 2, 2. nescio an nimis . . . muniendo modum excesserint. — *Sall. Jug.* 20. dolore permotum iniurias suas manu vindicaturum.

2. *Maech.* 3, 4. iniquum aliquid in civitate moliri.

Liv. II, 7, 10. tam levi momento mea apud vos fama pendet; *X*, 16. haud magni momenti finitimarum gentium auxilia; *III*, 12, 6. maximum momentum rerum eius civitatis; *IX*, 1. cum rerum humanarum maximum momentum sit, etc. — *Iustin. XIII*, 6, 12. non mediocre momentum partium; *XVII*, 2, 11. ingens momentum futurum, utri parti socius accessisset, etc.

Hor. Carm. III, 30, 1. Exegi monumentum aere perennius.

Liv. I, 55, 1. ut monumentum regni sui nominisque relinqueret.

Verg. Aen. XII, 699. praecipitatuque moras; *VIII*, 449. praecipitate moras.

Verg. Aen. IV, 569. et *Lucan. II*, 525. rumpe moras. — *Amm. Marc. XV*, 1, 1. moras rumpens intempestivas; *XVII*, 13, 8. cum moras rumpere lux moneret. — *Senec. Troad.* 939. abrumpere . . . moras.

Amm. Marc. XIX, 6, 7. Galli morarum impatientes; *XXI*, 10, 2. morarum impatientes; *XXVIII*, 1, 9. morarum impatientes hi.

Liv. I, 32, 2. facta spes in avi

in mores vitamque patris . . .
iturum esse 71, 5. — quasi filios
pater in vitam moresque suos . . .
ire docuerat 129, 1. — contra mo-
res et instituta sua 216, 25. — me-
diocriter vitam moresque cohibe-
bat 283, 5.

cum corruptis moribus com-
minus conflictantem 336, 1.

omnibus . . . asserentibus mori
se malle quam patrum suorum
legittima amittere 79, 20. — sacius
sibi esse mori in bello quam amis-
sis patrum legitimis periurus vi-
vere 108, 1. — mori sibi satius esse,
quam 191, 5. — sacius iudicantes . . .
honestam mortem perfungi quam 260, 30.

mori quam vinci malebat 270, 25.
— ut vel vincerent obstinate vel
morerentur 272, 10.

vel diu in custodia habiti . . .
omni morte tristiores vitam exi-
gerent 224, 1. — quam . . . omni
morte tristiores vitam agere 260, 30.

vel morte pacisci cupiebat 175, 5.

Cumque . . . omnibus quae pri-
ma mortales ducunt supra cae-
teros . . . abundaret 288, 10. — ea
quae colunt et prima ducunt secu-
lares 204, 5.

ad comprimendos urbanos mo-
tus 192, 15. — ad sedandos motus
populi 186, 35.

Nihil illi his sermonibus moti
86, 25. — Nihil ille his verbis mo-
tus 123, 25. — Cumque nihil ille
precibus, nihil lacrimis, nihil . . .
importunitate moveretur 126, 1.
— nihil permotos tantorum hostium
adventu 216, 15. — Papa nihil per-
motus atrocitate nuntii 254, 30. —
tantae rei miraculo nihil permotus
335, 5.

etsi natura et situ ipso satis
munitum 119, 20.

ne forte non sublata calamitas,
sed hostis tantum mutatus fuis-
set 98, 20. — quod . . . hostem mu-
tasset mutasset, non evasisset 300, 10.

mores atque instituta regem abi-
turum; *XL*, 5. mores et instituta.
— *Sall. Jug.* 85. vita moresque mei.

Sall. Cat. 5. corrupti civitatis
mores; 11. corruptis moribus. —
Terent. Phorm. *III*, 5, 20. nec cum
huiusmodi conflictares malo; *Andr.*
I, 1, 66. qui cum ingeniis conflic-
tatur huiusmodi.

Terent. Eun. *IV*, 7, 2. mori
me satius est; *Phorm.* *V*, 9, 63.
emori hercle satius est.

Sall. Jug. 14. pauci . . . clausi
in tenebris cum moerore et luctu
morte graviorem vitam exigunt.
— *Liv. IX*, 6. ipsa lux omni morte
tristior fuit; *XXXIII*, 19. morte
tristius ratus. — *Ann. Marc.* *XXVI*,
10, 13. quod omni est tristius morte.
Terent. Phorm. *II*, 1, 14. iam
depecisci morte cupio.

Sall. Jug. 41. otio atque abun-
dantia earum rerum quae prima
mortales ducunt; *Cat.* 36. otium
atque divitiae quae prima mortales
putant.

Liv. I, 60, 1. ad comprimendos
motus; *III*, 72, 7. quietum ab
urbanis motibus. — *Sall. Jug.* 33.
sedare motus.

Liv. III, 2, 6. haec dicta adeo
nihil moverunt quemquam; *XXI*,
12. postquam nihil lacrimae move-
bant; *XXIII*, 20. quorum preces
lacrimaeque . . . misericordiam . . .
populo moverunt; *XXVII*, 9. nihil
moti legati, etc. — *Sulp. Ser. Dial.*
I, 18. Ille vero nihil his terrori-
bus permoveri; *II*, 2. tantae rei
miraculo.

Liv. XLIV, 31. munitum situ
naturali oppidum.

N.

supra leges et natales suos 230, 15. — etiam supra natales suos 248, 5. — etiam preter natales suos 114, 5. — iuxta condicionem natalium suorum 148, 15. — pro natalium suorum claritate 87, 35.

pater eius . . . naturae concesserat 123, 1. — cum nature concesserit 317, 5. — postea quam pater eius . . . naturae concesserat 327, 30. — naturae concessit 335, 15.

etsi . . . copiis omnibus, quae administrando bello necessariae erant, affatim effluerent 115, 25. — omnibus quae bello administrando necessaria erant affatim provisam et instructis 211, 20.

necessitate compulsus 123, 25. — pudore compulsus pariter et necessitate 174, 30. — Se extrema necessitate compulsos in aciem processisse 177, 15. — suprema necessitate compulsus 180, 20. — Qua necessitate compulsus 198, 20. — extrema necessitate compulsus 289, 20. 299, 5.

Non eadem . . . caeteris regni principibus et nobis incumbit necessitas rebellionis 154, 15. — si ea necessitas incumbat 163, 25. 191, 15. — cum ei inevitabilis incumberet necessitas 286, 1. — Quanta . . . harum rerum tibi nunc incumbit necessitas 315, 15.

nisi inevitabilis necessitas incidisset 224, 25. — nisi forte inexplicabilis necessitas incidisset 271, 5.

fratri suo nefariae concertationis necessitatem exemit 327, 25.

si ea necessitas adimatur 177, 20. — tam sibi quam pontifici . . . necessitatem adimant 199, 30. — quod adempta sibi fuisset necessitas 238, 10.

Archiepiscopus digne penitentibus se veniam non negaturum respondit 191, 30. — rex ait se nec eis nec cuiquam iustam satisfactionem de culpa proponenti veniam negaturum 229, 30. — Ille his, qui veraciter peccatum suum agnoscerent . . . non esse aiebat misericordiam denegandam 289, 30.

2. *Mach.* 14, 42. contra natales suos indignis iniuriis agi.

Sall. Jug. 14. pater . . . naturae concesserat.

1. *Reg.* 13, 12. et *Dan.* 14, 29. necessitate compulsus; *Iud.* 11, 7. necessitate compulsi. — *Amm. Marc.* XV, 6, 2. id eum cogitasse . . . necessitate compulsum; *XXI*, 5, 5. rerumque necessitate compulsus. — *Sulp. Sev. Dial.* II, 1. necessitate compulsus.

Sall. Cat. 58. non eadem nobis et illis necessitudo impendet. — 1. *Cor.* 9, 16. necessitas enim mihi incumbit.

V. Mart. 4. pugnae exemit necessitatem.

dato necessariis suis negotio, ut 86, 5. — dato negotio his qui intus remanebant, ut 156, 10. — datum negotium est duci . . . , ut 218, 1. — dato insuper negotio 261, 15.

nihil se minus quam rebellionem cogitare 66, 20.

summa vi nitebatur acquirere 107, 1. — inflammare summa vi, summa ope nitebantur 113, 15. — Illi contra summa ope nitebantur 251, 10. — reverti summo conamine nitebantur 116, 25. — omnes summa vi, summa ope in hoc bellum enisi 215, 10. — summis viribus enitendum esse 308, 15. — summa ope niti 315, 15. — qui pio eius desiderio summa ope omnes annitebantur 329, 20. 346, 30.

noctes perinde ac dies precibus insumunt 214, 35. — cum eis noctes perinde ac dies deliberationibus insumens 277, 25.

rex sub attestazione nominis divini affirmabat 143, 25. — sub attestazione nominis divini 321, 1. — sub invocatione nominis divini 315, 10.

sub testificatione nominis Christi 180, 10. — sub testificatione nominis divini 207, 15. 250, 25.

animi . . . semper avidi novarum rerum 64, 20. — animi novarum rerum avidi 132, 15. — imperitam multitudinem et naturali levitate semper novarum rerum avidam 211, 1.

novarum rerum studio 187, 30.

ut nihil in ea tumultus, nihil similitatis tantae rei novitas generaret 69, 30. — propter novitatem rei 98, 20. — ne rei tam atrocis novitas . . . regi stuporem incuteret 86, 25. — exhorruit omnis populus novitatem rei, atrocitatem sceleris 190, 35. — propter miraculum et novitatem signorum 331, 1.

nox concertationem diremit 83, 15. — Cedi nox finem fecit 221, 10.

Liv. II, 56, 15. negotio dato, ut; *X*, 21. tribunis . . . negotium datum est; *I*, 9, 12. quibus datum negotium erat, etc. — *Sall. Cat.* 40. cuidam negotium dat.

V. Mart. 18. barbaros nihil minus quam irruptionem cogitare.

Sulp. Sev. Dial. III, 13. summa vi episcopis nitentibus. — *Sall. Jug.* 25. summa vi . . . irrumpere nititur; *Cat.* 1. summa ope niti decet; 38. Contra eos summa ope nitebatur; *Jug.* 9. summa ope nitentur; 31. summa ope nitentini; 25. ab iisdem . . . summa ope enisum. — *V. Mart.* 12. cum pronovere se summo conamine niterentur. — *Liv. IV*, 43, 5. summa ope adnisi sunt; *XLII*, 46. omni ope enitendum fore; *XLIV*, 11. cum . . . summa vi niterentur.

V. Mart. 26. Noctes ab eo perinde ac dies actus. — *Liv. XXIV*, 20. die ac nocte perinde intentus; *XL*, 5. cogitationes eius rei dies ac noctes agitabat.

Gen. 43, 3. sub attestazione iurisiurandi. — *Sulp. Sev. Dial. III*, 5. sub invocatione divinae maiestatis.

Sall. Jug. 19. aliis novarum rerum avidis; 46. genus . . . ingenio mobili novarum rerum avidum. — *Liv. I*, 8, 6. turba avida novarum rerum; *XLV*, 23. imperitam multitudinem.

Sall. Cat. 37. novarum rerum studio.

Liv. IV, 14, 1. cum conversa in eum plebs novitate rei ac miraculo esset; *I*, 47, 9. novitate ac miraculo attoniti; *I*, 28, 2. ii novitate etiam rei moti. Cf. attonitus.

Sall. Jug. 60. ntrumque proelium nox diremit. — *Liv. IV*, 39, 6. nox incertos diremit. — *Amm. Marc. XXV*, 3, 11. nox diremit certa-

cum barbari magnam telorum nubem . . . coniecissent 95, 1. — inter cuneos hostium nubemque iaculorum 188, 20.

Missis . . . circumquaque nunciis 158, 10. 183, 15. 198, 1. 263, 1. — Destinatis . . . circumquaque nunciis 180, 35. 250, 1.

ad eorum nutum cuncta regni negotia disponebantur 148, 1. — precipua quaeque regni negotia illius nutu administrabat 319, 1.

mina; XIX, 2, 14. nox finem caedibus fecit.

Liv. XXXVIII, 26. velut nubes levium telorum coniecta. — *Lucan. II*, 262. telorum in nube. — *Liv. XXI*, 55. obruti sunt velut nube iaculorum.

Liv. II, 54, 5. consuli . . . omnia ad nutum imperiumque tribuni agenda esse, etc.

O.

ut obiectum crimen manu propria purgaret 61, 25. — paratum se . . . singulariter cum eo conserata manu obiecta refellere 69, 1. ut . . . obiectum crimen congressus cum accusatore suo manu propria refelleret 113, 15. — si crimina, quae obiciebantur, refellere non posset 129, 10. — modo obiecta purgare, modo pondus obiectorum, quae non poterat purgare, . . . attenuare 131, 10. — ut obiectum crimen purgaret 138, 15. — nec eum obiecto . . . crimine adhuc ita purgatum 149, 25. — ut . . . obiecta purgaret 154, 15. — ipso rege . . . crimina, quae obicerentur, . . . refellente 162, 30. — proditae . . . rei publicae crimen, quod obiciebatur, sacramento purgavit 196, 5. — quod obiectum sibi crimen . . . purgare distulisset 207, 5. — Quodsi . . . parati sunt vel obiecta purgare 211, 15. — si obiecta purgasset 291, 20. 293, 5. — purgatis quae obicerentur 294, 5. — ut . . . obiecti sibi criminis suspicionem purgaret 325, 20. — ut . . . impunitatem criminis, quod obiectum fuerat, consequeretur 112, 1.

ut tantam temporis commoditatem divinitus oblatam non negligerent 84, 25. — divinitus oblatam sibi esse occasionem dicebant 150, 10. — divinitus oblatam salutis occasionem 280, 10. — admodum gratulabantur oblatam sibi occa-

Liv. VIII, 23. negligentius ea quae ipsis obicerentur purgabant; *XLII*, 42. quae aut a vobis obiecta aut purgata sunt a me; 45. ut crimina delata . . . refellent. — peccata purgare *ter in Vulgata*. — *Terent. Hec. II*, 2, 11. Si quid est peccatum a nobis . . . , aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus.

Cic. Cat. III, 9, 22. ut . . . spem . . . ultro . . . oblatam negligerent. — *Liv. XLIV*, 36. nec oblatam occasionem vincendi amittat; *XLII*, 38. ea corrigendi occasionem illis oblatam; *VII*, 30. quia gaudent oblatam sibi esse causam.

sionem esse 287, 20. — ne . . . plebi non tam oblata quam pressius ingesta videretur occasio seditionis 320, 25.

sacramenti, quo se Deo mediante obligassent 170, 1. — quibus se sacramento obligaverunt 179, 25. — contemptis omnibus, quibus se obligaverat, iurisiurandi vinculis 239, 1.

eps deinceps fidos sibi obnoxiosque . . . haberet 170, 20. — quem non . . . fidum sibi et obnoxium faceret 202, 5. — quem beneficiis suis maxime fidum sibi obnoxiumque fecerat 247, 25.

fractus magis quam inflexus: Si id, inquit, fixum obstinatumque est vobis, imperabo egomet mihi feramque, ut potero, onus, quod deponere non valeo 110, 15.

cum animum eius vel ad mortem vel ad victoriam obstinatum cerneret 122, 30. — quae . . . aut mori aut vincere sit obstinata 158, 5.

Quodsi obstinatum adversus omnes preces et supplicationes animum gereret 212, 20. — quod contra dispositionem Dei obstinato animo venire temptaverint 322, 15.

in eadem eos sententia obstinatos invenerunt 153, 20. — illi in eadem sententia fixi obstinati que manebant 280, 25. — omnibus plane ad rebellionis studium immobiliter obstinatis 263, 10.

Obstinatum . . . in malis ingenium . . . emolliri non poterit 152, 30. — obstinatum in malis ingenium nec tempore iam corrigi posse nec ratione 246, 30. — si qua ratione rigidum obstinatumque in malis . . . ingenium emolliri possit 279, 20.

Num. 30, 4. iuramentum, quo obligavit animam suam; 7. si animam eius obligaverit iuramento. — *Cf.* obstringere.

Sall. Cat. 14. dum illos obnoxios fidosque sibi faceret.

Liv. II, 15, 4. 5. rex verecundia victus: Quando id certum atque obstinatum vobis est, inquit, neque ego obtundam. — *Amm. Marc.* XIX, 12, 2. erat obstinatum fixumque eius propositum. — *Terent. Eun.* II, 22, 1. imperavi egomet mihi; *Andr.* V, 3, 26. 27. quid vis oneris impone; . . . vis me uxorem ducere? . . . ut potero, feram.

Amm. Marc. XVII, 13, 28. obstinatis ad mortem animis. — *Liv.* XXIII, 29. obstinaverant animis aut vincere aut mori; XXVIII, 22. ut . . . obstinatos mori . . . quemque . . . vidit. — *Amm. Marc.* XXV, 3, 10. etiam mori . . . obstinatus.

Liv. III, 47, 4. adversus quae omnia obstinato animo. — *Sall. Jug.* 64. neu super fortunam animum gereret. — *Ruth* 1, 18. obstinato animo.

iam pridem se sacramento obstrictos obligatosque fuisse 107, 30. — qui se ante aliquot annos sacramento obstrinxissent 116, 15. — sacramento se obstrictos esse 178, 20. — eodem quo nunc sacramento obstricti 180, 20. — cum . . . omnia, quibus se obstrinxerat, vincula . . . ruperit 279, 10. — iureiurando a me obstrictus 316, 5.

se deinceps ei subditum et dicto obtemperantem fore 105, 25. abbati . . . ita subditus dictoque obtemperans erat 245, 20. — pontifici per omnia subditum se dictoque obtemperantem fore polliceatur 281, 20. — Quodsi . . . subditus pontifici semper dictoque obtemperans foret 294, 5. — huic subditi dictoque obtemperantes 121, 5. — deinceps ei tributarius dictoque obtemperans foret 197, 35. — paratos se . . . deinceps dicto obtemperantes vivere 178, 20. — Ubi . . . illi . . . dicto obtemperare dedignarentur 64, 10. — se . . . dicto obtemperare nolentes regia maiestate coacturum 141, 10. — Qui dicto obtemperantes 162, 5.

per Deum obtestabatur 76, 10. — orare et obtestari per Deum 85, 15. — eumque per Deum obtestari cepit 120, 1. — obtestans per Deum 123, 5. — oramus et per Deum obtestamur 211, 20. — admonent, obtestanturque per Deum 213, 20. — obtestabantur per Deum 235, 25. — ille obnixus eos per Deum obtestabatur 262, 5. — universos . . . per Deum obtestabatur 274, 5. — dominumque . . . per Deum obtestantur 276, 1. — obtestans eos sub invocatione nominis divini 315, 10.

quodcumque aliud furentibus casus optulisset 251, 20.

Fratres . . . quotidie aures regias obtundebant 125, 20. — Hi pro abbatis . . . aures principum importune obtundebant 132, 30. — principum regni aures quotidiana proclamatione obtundebant pro iniuria sua 204, 25. — repetitis supplicationibus aures eius . . . ob-

Iustin. XI, 3, 10. quod iureiurando se omnes obstrinxerint; *XIV, 4, 3.* iureiurando obstricti estis. — *Cf.* obligare.

Liv. VII, 36. dictis obtemperatum; *V, 3, 8.* nec plebs nobis dicto audiens atque oboediens sit.

Liv. XXI, 9. per deos . . . senatum obtestans. — *Hor. Ep. I, 7, 95.* te per . . . deos obsecro et obtestor. — *Sall. Jug. 62.* monet atque lacrumans obtestatur; 71. lacrumans obtestatur per amicitiam, etc.

Liv. II, 23, 12. quos casus obtulerat; *XLII, 63.* quos casus obvios obtulit.

Cic. Verr. V, 67. Obtuderunt eius aures, etc.

tundentes 214, 15. — legatis . . . in eadem verba regis . . . aures obtundentibus 235, 5. — Principes . . . suis in dies accusationibus aures nostras optundunt 296, 5. — cum hinc inde importune obtundentium precibus urgeretur 241, 10.

quod hi iniuriae obviam ire non poterant 86, 5. — cum nobis . . . iniuriis sit obviam eundem 155, 1. — omnes iniuriae obviam irent 180, 20. — paciendo magis quam iniuriis obviam eundo 327, 5. — quod nostrae professionis non sit iniuriae obviam ire 344, 25.

totus cum populo clerus obviam effusus 321, 15.

ei se obvium tulit 322, 5.

placuit . . . proximum castello collem occupare 171, 35.

Sed ego nullam invidiae, nullam odii . . . tempestatem gravem ac metuendam duco, quam cum tali viro mihi communem fore video 340, 10.

quos haud dubie scimus nullo privato odio vel gratia . . . arma sumpsisse 211, 30. — si quid . . . ego aut odio motus aut gratia silentio preterissem 340, 15.

tamquam oleum igni addidit 85, 1. — cum igni oleum . . . accessisset 188, 5.

eamque precibus ac promissionibus oneratam ad papam transmisit 290, 25.

suas quisque manus, suam operam pollicentur 71, 15. — promptissimo animo manus operamque suam promittebant 150, 10. — Operam suam benigne spondent 169, 15. — suam utrique operam, socias manus . . . pollicentes 214, 20. — operam suam . . . quam maximam pollicebatur 225, 25. — omnes promptissimo animo socias manus communemque operam publicis negociis pollicentur 260, 30. — quicumque communibus negociis operam suam spondere noluisent 261, 10. — ut . . . ad omne quod iussisset promptissime iam manus operam-

Liv. III, 37, 8. non modo non ire obviam iniuriae. — *Sall. Jug. 14.* ite obviam iniuriae.

Liv. XLIV, 46. effusa omnis obviam turba. — *Iustin. V, 4, 9.* effusa omnis multitudo obviam procedit.

V. Mart. 6. se ei obvium tulit.

Sall. Jug. 38. proximum collem occupavere.

V. Mart. 27. Non refugimus autem, ut . . . nos quoque cum tali viro oderint.

Liv. XXV, 39. non publico modo, sed privato etiam odio. — *Sall. Jug. 9.* cum virtute tum gratia viri permotus. — *Cf. iniuria.*

Hor. Sat. II, 3, 321. hoc est: oleum adde camino.

Liv. IX, 14. nunc laudibus, nunc promissis onerat; *XXIV, 13.* oneratosque ingentibus promissis; *XXV, 8.* collaudati oneratique promissis. — *Sall. Jug. 12.* Quem ille . . . promissis onerat.

Sall. Cat. 28. operam suam pollicitus; 40. pollicitos operam suam. — *Liv. V, 19, 5.* operam suam pollicentes; *V, 46, 8.* ad eam rem . . . operam pollicitus; *VI, 6, 16.* cunctis . . . benigne pollicentibus operam. — *Lucan. 1, 386.* 388. cunctae . . . cohortes promissere manus.

que suam pollicerentur 301, 1. — ut manus suas operamque non negarent 179, 10. — nec caelestibus mandatis suam diucius operam denegaret 331, 10. — promisitque operam suam . . . nusquam defuturam 153, 25. — nusquam ei defuturam esse operam suam 246, 10.

dedita opera nitebatur 131, 10. — se . . . dedita opera enisum fuisse 303, 10. — dedita opera se . . . accinxerunt 171, 10. — dedita opera moliantur 189, 5. — quos ille . . . dedita opera . . . evocaverat 201, 30. — dedita opera insistebat 251, 10. — quod . . . in subditos . . . dedita opera ferrum distinxisset 278, 1. — qui sibi . . . regnum eripere dedita opera machinarentur 299, 10. — in hunc locum omnes copias suas dedita opera coegit 329, 10. 346, 20.

omnem operam suam ad expugnanda castella eius verterant 159, 25. — omnem . . . operam verterent ad placandam . . . indignationem 229, 15. — archiepiscopus omnem operam suam in locum ipsum intendit 323, 1.

opere precium visum est 329, 1.

nec quisquam alterum operiebatur 171, 25. — Nullus alterum cunctantem operitur 219, 1.

ut multorum ferebat opinio 272, 30. — ut eius ferebat opinio 324, 30. — ut mea fert opinio 326, 15. 347, 5. 30.

cum mentibus omnium certissima opinio insedisset 109, 1. — haec opinio principum . . . mentibus altius pressiusque insederat 132, 25. — iam dudum opinionem indubiam multorum mentibus insedissee 261, 25.

retulit eos preter opinionem mitia atque pacifica respondere 177, 10.

dum adhuc aetas oportuna iniuriae esset 71, 1.

Cum . . . oportunitas ad votum arideat 179, 5. — cum pri-

Terent. Eun. V, 2, 2. quasi dedita opera. — *Liv. II, 29, 2.* dedita opera iubent; *III, 63, 6.* dedita opera, etc.

Cic. Cat. IV, 8, 16. et Liv. III, 26, 7 etc. et Sall. Cat. 12. et Sulp. Sev. Dial. II, 10. Operae pretium est. — *Hor. Sat. I, 2, 37. II, 4, 63. et Terent. Andr. I, 3, 12.* est operae pretium.

Cic. Verr. IX, 10. et Fam. XIII, 66. et pro Font. 13. ut opinio mea fert. — *Caes. B. Gall. V, 13.* ut fert illorum opinio.

Terent. Hec. VI, 5, 37. praeter nostram opinionem. — *Liv. XXXVIII, 16.* praeter omnium opinionem.

Liv. II, 17, 10. aetatem . . . , quae maxime opportuna iniuriae esset. — *Sall. Iug. 20.* opportunus iniuriae.

num oportunitas arrisisset 200, 20.
— cum primum conficiendae rei
temporis oportunitas arrisisset 209, 1.
— ubi oportunitas accidisset 260, 15.
captata loci et temporis oportunitate 213, 5. — captata loci oportunitate 267, 20.

Bonifacii auctoritate oppressus 314, 30. 315, 1.

domum . . . oppugnare summa vi aggrediuntur 253, 5. — summa vi, summo conamine domum expugnare . . . parabat 276, 10.

optimum factu sibi iudicavit 283, 20.

quid factu opus esset, visurum 65, 1. — omnium quibus factu opus erat administratio 69, 25. — quid factu opus esset, consulere rogabant 101, 5. — quid rei publicae factu opus esset, previderent 102, 20. — quid factu opus esset, in medium consulere hortabantur 148, 25. — quid factu opus esset . . . perquirerent 165, 20. — quid factu opus sit, consulunt 186, 20. 213, 35. — consilia conferebant . . . , quid factu opus esset 257, 25. — quid factu opus esset, . . . deliberaturus 263, 1. — quid factu opus esset, deliberarent 269, 25. — quid factu opus esset, . . . perquirebant 277, 15. — quid factu opus esset, . . . consulere 296, 35. — quid factu opus esset, decernerent 301, 20.

illustris viri et toto orbe nominati 320, 5. — nomen toto nunc orbe clarissimum 326, 20. 347, 10.

Ipsi paulatim pedestres servatis ordinibus subsequuntur 87, 1. — Ita paulatim servatis ordinibus ad castra . . . procedunt 218, 10.

vir preter morum gloriam et animae divicias corporis quoque bonis adprime ornatus 99, 10. — Erat . . . preter virtutes animi et morum gloriam corporis quoque bonis ornatissimus 243, 5.

Sall. Jug. 37. opportunitate loci.

V. Mart. 25. ita auctoritate illius oppressus sum.

Liv. XL, 25. castra . . . oppugnare aggressi sunt, summa vi . . . oppugnarunt; *XXIII*, 18. parvam urbem . . . summa vi . . . expugnare parat; *X*, 1. arcem summa vi expugnare adorti; *XXI*, 7. *XXXII*, 16. Saguntum (Erethria) summa vi oppugnabatur; *XXXII*, 4. Thaumacos . . . summa vi oppugnabat; *XLI*, 11. oppidum . . . summa vi oppugnare ceperunt.

Cic. Cat. I, 12, 29. si hoc optimum factu iudicarem, etc.

Iudic. 19, 30. decernite, quid factu opus sit. — *Sall. Cat.* 46. anxius erat . . . , quid factu opus esset. — *Liv. III*, 38, 4. consultant, quid factu opus sit; *IV*, 27, 8. animadvertitur, quid factu opus sit; *VI*, 19, 4. quid opus factu sit, consultant; *XLIV*, 33. dicere, quid factu opus sit. — *Terent. Andr. III*, 2, 10. quid opus factu esset; *Ad. III*, 4, 66. quid factu opus sit; *Phorm.* *IV*, 6, 35. quid factu opus sit, vide. — *Amm. Marc. XXXI*, 12, 5. quid factu opus esset, deliberabat.

Sulp. Ser. Dial. III, 17. illustrem virum ac toto laudatum orbe.

Liv. X, 16. non solum animi vigore, sed etiam corporis viribus excellens.

sperans se eos, ut dici solet, inter oscitantes, cum inopinatus irrueret, facile oppressurum 231, 5.

dum magnitudinem opum suarum gentibus . . . ostentarent 93, 20. — ad . . . ostentandam opum suarum magnificentiam 221, 15.

cum magna opum suarum ostentatione 79, 10.

in qua iam a puero residens ocio atque ignavia pene emarcuisset 151, 15. — ne . . . inerti ocio . . . tabescerent 274, 30. — inerti ocio deditus 178, 10. — ipse intra muros . . . inerti ocio torpescibat 175, 5. — quod . . . plebs intra castra inerti ocio desedisset 228, 25. — ut . . . spiritus scintillam inerti ocio tradam 316, 15.

Terent. Andr. I, 2, 6, 7. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio, sperantes, iam amoto metu, interea oscitantes opprimi. (*Quod Lamp. male intellexit*).

Iustin. XI, 9, 4. opum ac divitiarum ostentatione.

Iustin. XXX, 1, 3. otio ac desidia corrupti marcebant. — *Cic. Agr. II, 33.* inertissimum et desidiosissimum otium; *Att. II, 14.* otio tabescere. — *Sall. Cat. 16.* ne per otium torpescerent.

P.

quod omnium modernorum abbatum pace dixerim 75, 20. — si id sibi pace eius non liceret 67, 1.

ut . . . ad apertam vim . . . pares se hostibus arbitrarentur 260, 25. — ad apertam vim 327, 20. — tametsi ad vim faciendam par esset viribus 320, 25. — non ad vim faciendam 169, 15. — qui nec ipse vel armis vel numero vel virtute tanto negotio se parem presterat 272, 35.

parcerent, si minus existimationi propriae, at calamitati eius 85, 20. — parceret saltem famae et existimationi propriae 109, 25. — parcerent, si minus eius innocentiae, at honori atque existimationi propriae 207, 30. — se, si minus salutis eorum, at propriae existimationis curam permaximam habere 237, 10.

nec pestem hanc . . . intra domesticos parietes cohibendam 158, 20.

eum coniurationis huius conscium participemque extitisse 157, 5. — principes iam a principio con-

Sulp. Sev. Ep. 2. quod pace sanctorum omnium dixerim. — *Terent. Eun. III, 2, 13.* pace quod fiat tua.

Liv. I, 5, 7. nec enim erat ad vim apertam par; *II, 11, 10.* neque ad pugnam viribus pares; *I, 25, 11.* nec ope nec viribus pares; *XLIII, 18.* quod adversus vim pares non erant, etc. — *Iustin. XXII, 4, 1.* quod se neque viribus parem videret; *XXVII, 2, 4.* veluti par viribus; *XXXVIII, 13.* nec numero se nec virtute pares esse, etc. — *Sall. Jug. 20.* quod neque se parem armis existimabat.

Sall. Cat. 25. pecuniae an famae minus parceret, haud facile discerneres; 52. si ipse pudicitiae, si famae suae . . . pepercit.

V. Mart. prol. libellum . . . intra domesticos parietes cohibere decreveram.

Sall. Cat. 17. Erant . . . complures paulo occultius huius consilii participes; *Jug. 71.* omnium

iurationis huius conscios participesque extitisse 159, 20. — unus ex his qui consilii participes . . . fuisse accusabantur 168, 5. — quique omnium quae . . . gessisset conscius sibi particepsque extitisset 209, 20. — qui conspirationis huius participes extiterant 255, 5.

quanta tempus et res patiebantur parte 156, 5. — quia nec situs loci nec multitudo paciebatur 218, 1. — quantum incumbentis formidinis articulus paciebatur 319, 5.

cuius rei vixdum aetas paciens erat 275, 1. — vigiliarum et inediae patientissimus 243, 5.

sacius putans . . . armis salutem pecudum iugulari 114, 25. — consultius sibi esse, ut . . . in congressione publica morerentur, quam dediti ritu pecudum iugularentur 223, 35. — satius sibi fore, ut . . . more virorum fortium moriantur in bello, quam ut in exiliis et carceribus ritu pecudum iugulati 237, 1. — ut . . . pecudes sibi, non homines iugulare viderentur 221, 10. — quod . . . plebem . . . ritu inertiū pecudum iugulandam hostibus exposuissent 228, 20.

filium in mores vitamque patris pedibus, ut aiunt, iturum esse 71, 5. — quasi filios pater in vitam moresque suos pedibus, ut dicitur, ire docuerat 129, 1. — Qui protinus . . . pedibus, ut dici solet, in sententiam abiit 166, 15. — cunctis principibus in sententiam eius e vestigio abeuntibus 332, 20. — Cf. mores.

Summa tamen rerum et omnium administratio . . . penes imperatricem remansit 69, 25. — ordinatio omnium rerum publicarum penes episcopos erat 88, 10. — administratio totius regni et omnium rerum . . . dispositio penes maiorem domus erat 312, 20. — penes quem eo tempore ius regium erat 331, 10.

nihil pensi habens 118, 25. —

consiliorum . . . particeps. — *Sueton. Otho* 3. omnium consiliorum secretorumque particeps; 6. conscius et particeps.

Liv. IX, 43. prout tempus patiebatur; 41. prout loci natura tempusque patiebatur; *V*, 49, 4. ut loci natura patiebatur.

Sall. Iug. 63. ubi primum aetas militiae patiens fuit; *Cat.* 5. Corpus patiens inediae . . . vigiliae.

Sall. Cat. 58. neu capti potius sicuti pecora trucidemini, quam virorum more pugnantes. — *Liv. III*, 47, 7. pecudum ferarumque ritu; *XXXVIII*, 17. pecorum in modum consternatos caedunt fugantque. — *Amm. Marc. XVI*, 11, 9. sine aetatis ullo discrimine trucidabant ut pecudes; *XIX*, 8, 4. pecorum ritu . . . truncabantur. Cf. *mori*.

Sall. Cat. 50. pedibus in sententiam Tib. Neronis iturum se dixerat. — *Liv. VIII*, 9. cum omnes . . . in sententiam eius pedibus irent; *V*, 9, 2. in quam sententiam cum pedibus iretur; *XXII*, 56. Cum in hanc sententiam pedibus omnes issent; *XXVI*, 34. aut pedibus in sententiam ibat; *I*, 32, 12. pars maior . . . in eandem sententiam ibat, etc.

Liv. III, 70, 1. in administratione magnarum rerum . . . summa imperii . . . penes collegam erat; *XXII*, 25. si penes se summa imperii consiliiue sit. — *Lucan. V*, 26. 27. rerum nos summa sequetur imperiumque. — *Sall. Iug.* 14. ius et imperium eius penes vos esse.

Sall. Cat. 12. nihil pensi ne-

nihil pensi habebat 308, 1. — nihil pensi habere 331, 30.

Igitur ubi per Saxoniam rumor percrebruit 272, 15. — Postquam per Italiam fama percrebruit 287, 10. — Igitur postquam celebris per Britanniam rumor percrebruit 309, 20.

horror quidam perculit omnes 87, 1. — caeteros inopino terrore percursos 103, 5. — terrore inopinato percursus 319, 10. — rumor . . . grandi eos formidine perculit 184, 30.

ne se et . . . spei exiguum quod restabat perditum irent 86, 20. — nec se gentemque suam obstinata desperatione omnino perditum irent 224, 5. — neque exiguum Saxonici nominis, quod . . . superfuisset, vana desperatione perditum irent 237, 5.

Tandem dux . . . perdoluit 116, 1.

Si pergeret molestus esse 74, 25. — quodsi pergeret sententiam confirmare 198, 15. — si motibus in-compositis lacessere pergant 267, 35. 268, 1.

periclitantis rei publicae statum tutata est 69, 30. — nec . . . patiantur . . . tocius rei publicae statum periclitari 236, 20. — periclitante hoc modo statu rei publicae 327, 25. — placuit regem . . . periclitanti rei publicae quaqua posset ratione consulere 71, 20. — qua ratione periclitanti . . . rei publicae consulendum foret 277, 20.

nisi periculosum ducerem 326, 10. — suggestioni eorum . . . assentiri periculosum ducimus 344, 10.

Perlato audacis facti indicio ad eos 97, 5. — Perlato Goslariam atrocis rei nuncio 101, 10. — Perlato ad regem nuncio acceptae . . . cladis 117, 15. — Perlato nuncio ad archiepiscopum 186, 30. — Perlato ad episcopum . . . tumultuantis civitatis nuncio 276, 15. — Perlato ad regem tam molestae conspirationis nuncio 299, 5.

Vehementer permovit regem

que moderati habere; *Iug.* 41. nihil pensi neque sancti habere.

Ruth 1, 19. velox apud cunctos fama percrebruit.

Liv. II, 37, 9. ingens pavor primo discurrentis . . . perculit, etc. — *Sap.* 17, 6. timore percursi illius. — *Sall. Iug.* 75. magna et insolita re percursi; 38. percursi tumultu insolito. *Cf.* metus.

Sall. Cat. 36. qui seque remque publicam obstinatis animis perditum irent. — *Liv.* XXXII, 22. neu pertinacia sua gentem universam perditum iret.

Terent. Eun. I, 2, 74. tandem perdoluit.

Terent. Ad. II, 1, 27. si molestus pergis esse; *Eun. prol.* 18. si perget laedere, etc. — *Liv.* XLII, 46. si pergerent . . . contra foedus movere bellum.

Sall. Iug. 74. cum . . . novorum fidem . . . experiri periculosum duceret.

Amm. Marc. XV, 1, 2. perlato nuntio repentino. — *Sall. Cat.* 50. res . . . tam atrox.

Sall. Iug. 6. vehementer hoc ne-

haec legatio 152, 20. — Quae legatio regem vehementer permovet 252, 5. — Vehementer haec verba permoverunt . . . duces 167, 10. — Haec causa . . . principes vehementer permoverat 258, 5. — Rex accepto nuncio graviter permotus 107, 10.

ille immobilis persistebat in sententia 129, 20. — defixi in sententia persistentes 224, 25. — Sed brevi perstitit in proposito 139, 15. — abbas . . . obstinatus in proposito perstitit 144, 15. — fixus obstinatusque persistebat in proposito 181, 10. — Perstabat hic fixus in proposito 196, 35.

cum omnia prius incassum pertemptasset pericula 180, 1. — cum omnia deliberando pertemptassent 234, 1. — Omnes vias, omnia prius consilia pertemptavimus 279, 20. — quamcumque viam pertemptassent 213, 35. — quamcumque viam temptassent 122, 20. — nec . . . ullam recuperandae salutis viam temptare sinebant 259, 20.

falsitas verborum phaleris adornata 296, 15.

Noverat rex haut satis placitum principibus . . . quod . . . factum fuisset 119, 1. — rex sciens haut bene placitura . . . pontifici quae gesta fuerant 114, 25.

multa largiendo, plura pollicendo 158, 15. — nunc supplicando, nunc pollicendo 189, 35. — Multa in presens largiebatur, plura in futurum pollicebatur 202, 1. — Cumque nihil supplicando, nihil pecuniam offerendo, nihil sua . . . erga ipsum regem . . . multa sepe bene merita commemorando proficerent 149, 10. — multa sua erga eos in preteritum bene merita commemorans, plura in futurum pollicens 175, 10. — ingentia eis beneficia pollicentes 159, 5.

portis etiam interdum erumpere . . . audent 95, 5. — portis prorumpunt 218, 25.

gotio permotus; *Cat.* 51. quem res tanta . . . non permovet; 50. permotus oratione.

Verg. Aen. II, 650. Talia perstabat memorans fixusque manebat.

Sulp. Sev. Dial. I, 27. inanes sermonum phaleras et verborum ornamenta.

Sulp. Sev. Dial. III, 11. Haec nequaquam placitura Martino episcopi sentiebant.

Sall. Cat. 38. dein largiundo atque pollicitando magis incendere; 26. *et Jug.* 23. 46. multa pollicendo; *Jug.* 16. dando et pollicendo multa perfecit; 49. commonefacere beneficii sui . . . postremo pro cuiusque ingenio pollicendo, munitando.

Liv. I, 47, 7. de se ingentia pollicendo.

Liv. XXVIII, 22. patentibus portis . . . erumpunt; *XXV*, 28. patefacta repente porta . . . erumpit, etc. — *Sall. Jug.* 99. portis erumpere. — *Tac. Hist. IV*, 34. portis prorumpunt.

prout res posceret 218, 5. — ubicumque res posceret presto adesse 323, 5. — ubicumque res posceret aderat 346, 5.

qui plus posset 76, 5. — omnes qui . . . opibus aut virtute militari plurimum poterant 64, 30. — cum armis et opibus plurimum possent 110, 10.

loca omnia, per quae exitus esse poterat, occluserant 78, 15. — omnia flumina, per quae transitus esse poterat, appositis custodibus observari fecit 122, 15. — omnes vias, per quas descensus esse poterat de castello, adhibitis custodibus observari statuerunt 155, 20. — ita omnes, per quas transitus esse potuisset, itinerum angustias pre-occupatas 303, 15.

ut . . . insigne monimentum ad posteros transmitterent 200, 15. — qui . . . agitaverat . . . aliquod documentum transmittere in posteros 328, 10. — studii . . . evidens ad nos transmisit documentum 348, 20. — ut nostrae rei publicae consules . . . stili officio ad posteros transmitterem 348, 25. — neve tam pessimum exemplum . . . ad posteros suos inultum transmittent 157, 30.

caeteris episcopis posthabitis 88, 20. — posthabitis principibus 148, 10.

ut ei precipitanter sanguinis sui ius potestatemque facerent 223, 20. — ei sanguinis sui ius potestatemque facere 236, 30. — ut ille sui omnium sanguinis ius potestatemque acciperet 258, 1. — tocius regni ius potestatemque ei se facturum pollicebatur 246, 5. — se . . . eis . . . gubernandi . . . tocius regni ius potestatemque facere 278, 30. — quod . . . locus ipse in ius potestatemque archiepiscopi concessisset 90, 15. — ut nullum deinceps pontificalis officii ius potestatemque habeat 207, 1.

qui . . . iam solus rerum potiebatur 313, 5. — dummodo . . . solus regno potiretur 327, 5.

Sall. Jug. 70. uti res posceret. — *Liv. IV*, 3, 7. quod res posceret; *III*, 19, 3. ubi res posceret. — *Sall. Jug.* 54. ubicumque res postulabat.

Sall. Cat. 39. qui plus posset. — *Liv. XXXI*, 30. qui . . . plurimum possent; *XXXIII*, 62. qui plus armis potuisset; *VII*, 29. quia viribus plus poterant, etc.

Levit. 25, 46. hereditario iure transmittetis ad posteros.

Lucan. II, 76. frustra que hosti concessa potestas sanguinis in-visi.

Sall. Cat. 20. postquam res publica in paucorum ius atque ditio-nem concessit.

Sulp. Sev. Dial. II, 5. Valentinianus tum . . . rerum potiebatur. — *Sall. Jug.* 8. uti solus imperio . . . potiretur.

statimque ad explendum quod cogitaverat preceps abisset, nisi 81, 5. — si ad implendam rem preceps abiret 331, 5. — ad persequendum eum . . . preceps abisset, nisi 93, 10. — rem . . . omnino in preceps ituram 86, 25. — qui incultu atque socordia pene preceps ierat 135, 30.

nisi ambitionis spiritu . . . preceps raperetur 108, 25. — ambitionis impetum, quo preceps rapiebatur 127, 20. — ambitionis spiritu precipites rapiebantur 241, 5. — totus ambitione preceps rapiebatur 327, 1. — si ambitionis spiritu . . . conflagrasset 327, 10. — furori suo, quo precipites raptabantur 190, 10. — mali operis, quo preceps rapi videbatur 290, 20.

in flumen se precipitem dedit 80, 20. — in profundissimam aquam se . . . precipitem dedit 339, 20. — ut uno ictu consternatum ad pavementum usque precipitem daret 96, 30. — in omnia genera flagiciorum . . . precipitem se dedit 140, 20. — homines, quorum consilio seque remque publicam precipitem dedisset 151, 20.

in . . . hostes precipitem se mittit 72, 10. — summo nisu precipites feruntur in adversarios 219, 10. — laxatis temere habenis . . . precipites ruunt 275, 25. — vita . . . preceps referetur ad pristinae gentilitatis spurcias 316, 10. — quo primum ad solitariam . . . vitam eum fervor spiritus precipitem agebat 328, 15.

statimque ab armis ad preces versi 96, 1. — plebs omnem spem suam ab armis ad preces verterat 233, 15. — dein totus ad preces lacrimasque versus 85, 10.

exercitus regis predae quam pugnae avidior 177, 1. — ne quis . . . predae avidus 96, 10.

partim iniuria, partim predae cupidine accensi 192, 5.

multamque predam abegit 56, 25. — predam multam abegit 116, 5.

Sall. Cat. 25. luxuria atque inopia praeceps abierat; *Iug.* 6. natura mortalium . . . preceps ad explendam animi cupidinem; 31. suomet ipsi more praecipites eant. — *Liv. prol.* 9. tum ire coeperint praecipites. — *Judith* 15, 4. in fugam ibant praecipites. — *Sall. Iug.* 2. ingenium . . . incultu atque socordia torpescere sinunt.

Sall. Iug. 63. ambitione praecipites datus est.

Hor. Sat. I, 2, 41. Hic se praecipitem tecto dedit. — *Terent. Andr. III,* 4, 27. quo nunc me praecipitem darem; *Ad. III,* 2, 20. praecipitem darem; *Phorm. IV,* 3, 20. ut praecipitem hanc daret. — *Liv. XXXI,* 37. praecipites ad terram datus; *XXVII,* 27. quod . . . tam improvide se . . . et prope totam rem publicam in preceps dederat.

Hor. Sat. I, 4, 30. per mala praecipites fertur. — *Deut.* 22, 8. alio . . . in praecipites ruente, etc. — *Liv. VIII,* 17. praecipites ad id certamen agitur. — *Iustin. XVIII,* 1, 2. animum praecipitem agere coeperant. — *Sall. Cat.* 31. praecipites agor. — *Sulp. Ser. Dial. I,* 10. acturi solitariam vitam.

Liv. VI, 24, 8. ab imperio totus ad preces versus; *VIII,* 35. ad preces et obstationem versus; *XLIV,* 31. postremo ad preces lacrimasque effusus. — 2. *Mach.* 12, 42. ita ad preces conversi.

Liv. II, 47, 5. praedae magis quam pugnae memores; *XXV,* 25. miles avidus praedae.

Ovid. Met. XIV, 229. invidia socios praedaeque cupidine ductos.

Liv. III, 68, 2. praedam abigi; *VI,* 31, 8. praeda abacta, etc.

Ubi dum milites eius ab incolis predas agerent 101, 15. — dum predas agerent 108, 15. — Cumque . . . ab incolis loci predas agere cepisset 121, 25. — predas in vicinis regionibus . . . agebant 170, 25. — ut ex proximis villis et agris hostili more predas agerent 141, 1. — ex agris et villis predas agebant 259, 20. — predas forte de agris vel villis agere volentes 300, 5. — dum . . . de preciosissimo thesauro certatim predam agere velent 320, 15.

castellum extruunt, presidium imponunt 91, 5. — castella, quibus marchio presidium imposuerat 108, 5. — Montes omnes colliculosque . . . castellis munitissimis extruxit presidiumque imposuit 141, 1. — singulis montibus colliculisque presidium imponeret 154, 25. — presidiumque suum imposuerat 160, 1. — castellum instauravit . . . presidiumque imposuit 239, 5. — (castellis) . . . presidium imponebat 257, 1. — castella, quibus rex presidium imposuerat 261, 5. — castella, quibus dux presidium imposuerat 273, 20.

cum . . . nec principum fides periclitantibus quicquam opis presidiique contulisset 224, 20. — quod . . . plebs . . . periclitantibus plurimum irritae spei, nihil opis presidiique diu expectata contulisset 228, 25. — quod . . . nihil postremo spei, nihil presidii attulisset 299, 30.

principes iuventutis 86, 10.

privata deinceps aetatem agere proposuit 81, 1. — statuit ibi deinceps privatus aetatem agere 139, 10. privatam interim vitam agat 282, 5. — nonnullos . . . privatus iam exegerat annos 76, 30. — etiamsi privatus ageres 315, 10.

advenerat, nescio quid privatae causae acturus in palacio 153, 15. — quidam . . . privatae rei aliquid ibi acturi venerunt 171, 1.

quae publice vel privatim agenda erant 134, 10. — quae privatim vel publice agenda erant 254, 15.

Sall. Jug. 20. praedas agere; 32. ex pacatis praedas agebant; 88. ex sociis . . . praedas agentes. — *Liv. I*, 5, 4. hostilem in modum praedas agere; 1, 5. cum praedam ex agris agerent; *II*, 64, 3. ingentes . . . praedas . . . agere, etc. — 1. *Reg.* 27, 8. agebant praedas.

Sall. Jug. 47. praesidium imposuit; 61. praesidia imponit; 66. 103. praesidium imposuerat; 54. praesidium impositum. — *Liv. III*, 3, 5. praesidia portis imposuit; 5, 10. locis . . . imposuerat praesidia; *VIII*, 1. 20. praesidio . . . imposito, etc. *saepissime*. — *Iustin. VI*, 6, 6. castellum expugnant, occupato praesidium imponunt.

Iustin. XLII, 2, 11. principes iuventutis.

Sall. Cat. 4. non fuit consilium . . . agrum colendo . . . aetatem agere; 39. et 58. etc. *saepe* aetatem agere.

primam . . . certaminis procellam lapidum iactu sustinere 95, 1. — vix primam prelii procellam sustinentes 116, 20. — Prima certaminis procella hastas et lanceas consumpsit 219, 15.

quod se frustra in tantas bellorum procellas impulissent 179, 1. — tantis undique bellorum procellis iactati 222, 30. — tantis undique adversitatum procellis iactatum 247, 30.

statura procerus, vultu decorus 243, 5. — venusto aspectu, statura procerus 351, 10. 352, 10.

se . . . die ac nocte in procinctu atque in acie stare 151, 5. — si in procinctu perstitisset 181, 15. dum in armis et procinctu esset 265, 30.

Indicio sunt signa et prodigia 73, 10. — Testantur hoc signa et prodigia 242, 20. — indicio tamen essent tot ac tanta miracula 336, 1.

lingua promptus et consilio 99, 10. — lingua promptus 243, 5. — consilio ac manu promptissimos 270, 30.

ut . . . apostolicam auctoritatem in eo proni in terram adorarent 64, 15. — Rex ei pronus in terram gratias agit 217, 25.

illi semper periculum virtute propulsantes 78, 15. — non tam periculum propulsabant 94, 15. — periculum . . . armis propulsare 179, 20. — cum nec periculum manu propulsare . . . possent 231, 35. — periculum . . . propulsare 323, 10. — periculum . . . propulsabat 346, 5. — si calamitatem . . . quandoque propulsarent 164, 5. — quod . . . calamitatem . . . propriis viribus propulsare conarentur 95, 30.

ut iniurias . . . propulsarent 161, 15. — ad . . . iniurias . . . propulsandas 177, 20. — iniurias manu propulsare temptabant 260, 15.

Deo ad salutem archiepiscopi hoc ipsum misericorditer providente

Liv. II, 10, 7. cum his primam periculi procellam . . . sustinuit; *XLIII, 9.* ne sustinere primam procellam eruptionis . . . possent.

Deut. 1, 28. nobis statura procerior; *cf. Num. 13, 33; 2. Mach. 6, 10.* vultu decorus; *Gen. 29, 17.* venusto aspectu.

Sulp. Ser. Dial. III, 4. paene semper in expeditione atque procinctu bellorum civilium constitutus.

Act. 5, 12. fiebant signa et prodigia, *etc. saepe in Vulg.*

Sall. Jug. 44. lingua quam manu promptior. — *Liv. III, 11, 6.* nemo non lingua, non manu promptior. — *Iustin. XXIII, 4, 11.* consilio cautum et manu promptum. — *Sall. Cat. 43. et Jug. 7.* manu promptus.

Gen. 43, 26. adoraverunt proni in terram; *cf. Gen. 19, 1. 33, 4. 50, 18, etc.*

Sall. Cat. 6. pericula virtute propulerant. — *Iustin. XXXIV, 1, 2.* pericula mutuis viribus propulsant.

189, 20. — Deo misericorditer saluti regis prospiciente 273, 5.

pedibus eorum provolutus orabat per respectum Dei 157, 15. — principum . . . pedibus provoluti rogabant per Deum 165, 5. — pedibus eorum provolutus suppliciter orabat 170, 1. — provoluti pedibus eorum . . . obtestabantur 235, 25.

quod . . . contumelias sciens et prudens innocenti irrogasset 258, 35.

ut privatas iniurias tam pessimo publico ulciscerentur 87, 5 (cf. p. 358).

vel modicum temporis punctum 95, 20. — quasi vel ad punctum temporis inultum habeant 217, 15.

quorum plerosque ad societatem belli sola spes rapinarum allegerat 116, 5. — plebi . . . , quae sola spe rapinarum exercitum sequebatur 223, 10. — sola rapinarum cupiditate arma contra eum capiunt 115, 5.

cum urgeret penuria, . . . raptio sibi victum querere ceperunt 260, 15.

nec tutum nec satis honestum eius rationibus visum est 114, 20. — hoc abnuerunt . . . tamquam inusitatum longeque a suis rationibus alienum 194, 10. — nihil rationibus suis satis tutum, satis firmum putabant 234, 5. — nec satis tutum suis rationibus existimans 283, 15. — nec rationibus suis satis honestum fore arbitrabatur 309, 25.

Cumque . . . exercitum recenseri . . . placuisset 178, 30. — miles . . . ad recensendum exercitum nomen dare iussus 179, 20.

Math. 17, 14. homo genibus provolutus. — *Iustin.* XI, 9, 14. Provolutae . . . genibus Alexandri.

Terent. Eun. I, 1, 23. et prudens, sciens . . . pereo. — *Hieron. praef. in Is.* Sciens . . . et prudens in flammam mitto manum.

Liv. II, 1, 3. neque ambigitur, quin . . . pessimo publico id facturus fuerit; IV, 4, 5. hoc ipsum . . . tulerunt . . . pessimo publico. — *Caes. B. Gall.* I, 12. non solum publicas, sed etiam privatas iniurias ultus est.

Sulp. Sev. Dial. I, 9. vel exigui temporis punctum; III, 13. vel puncto temporis. — *Terent. Phorm.* II, 2, 7. temporis punctum mihi ad hanc rem est. — *Cic. Cat.* IV, 4, 7. punctum temporis.

R.

Sall. Cat. 57. plerique, quos ad bellum spes rapinarum . . . inlexerat; 40. inpellat ad societatem belli. — *Iustin.* XXI, 5, 6. facile ad societatem belli perlici posse.

Amm. Marc. XXII, 8, 25. victum etiam sibi . . . raptio parere adsuefacti sunt. — *Liv.* VII, 25. quos raptio vivere necessitas cogebat. — *Terent. Eun.* II, 2, 30. victum quaerere.

Sall. Cat. 56. simul alienum suis rationibus existimans. — *Liv.* XLII, 13. hoc quam vobis tutum aut honestum sit, vos videritis.

Liv. I, 16, 1. cum ad exercitum recensendum contionem in campo . . . haberet; II, 24, 2. alius alium confirmare, ne nomina da-

in auribus omnium litteras recitari fecit 255, 1. — caeleste oraculum in auribus populi recitari iubet 322, 20.

cibo somnoque paululum recreati 156, 20.

spes recuperandae pacis 176, 20. — non alia se ratione . . . recuperandae paci consensisse 201, 5. — plebe . . . pacis recuperandae cupidissima 238, 1.

Hoc rex quasi precio redemptus 125, 5. — ut militem hoc precio redemptum devociorem sibi faceret 177, 5. — Hac mercede redemptus 198, 1. — Qua regem mercede ad hoc . . . redimere volebat 226, 1. — Episcopus . . . tam preciosa pollicitatione redemptus 106, 15. — nullo se vel precio redimi vel terrore compelli posse 246, 15. — clementiam eius . . . si alio precio quam proprio sanguine redimere potuissent 223, 25. — ne . . . suam salutem eorum sanguine redimerent 229, 10.

antiquum illum regularis disciplinae fervorem admodum refrixisse 244, 20. — in aliis . . . fidei calorem . . . ad purum refrixisse 309, 1.

regium in omnibus semper adversis animum gerebat 270, 25.

patris tanti . . . iam cum Christo regnantis 126, 5. — ita etiam modo insectatur cum Christo regnantem 336, 10.

se iam sacramenti huius religione non teneri 152, 15. — se iam nulla religione teneri sacramenti 167, 20. — nulla iam sacramenti, quo ei fidem dixerit, religione teneri 271, 20. — cuncta iurisiurandi religione liberatos 294, 15. — ad cuius imperium . . . militaris disciplinae munia observare sacramenti militaris religione cogentur 233, 25.

quod religioni ducitur apud populares animos 338, 15. quibus milites regis preter mise-

rent; *III*, 70, 7. qui nomina non dedissent, etc.

Amm. Marc. XIX, 2, 4. cibo recreati et somno; *XXVII*, 2, 5. suisque . . . cibo recreatis et somno. *Sall. Iug.* 29. in . . . spem adductus recuperandae pacis.

Levit. 19, 20. pretio non redempta, etc. in *Vulg.* — *Ovid. Am. I*, 8, 63. capitis mercede redemptus. — *Apoc.* 5, 9. redemisti nos Deo in sanguine tuo.

Liv. XLI, 20. in duabus . . . rebus vere regius erat animus. — *Sall. Iug.* 64. neu super fortunam animum gereret.

Apoc. 20, 4. regnaverunt cum Christo.

Liv. XXVI, 48. obstringere per iurio . . . sacramenti religionem; *XXVIII*, 27. sacramenti religionem rupistis. — *Iustin. XXXV*, 2, 3. prioris sacramenti religionem.

Sall. Iug. 11. quod apud Numidas honori ducitur.

Sall. Cat. 28. quibus lubido at-

ram vitam nihil reliquum fecerant 116, 10. — preter miseram vitam nihil reliquum faciebat innocentibus 177, 5. — quicquid Saxoniae . . . hostilis exercitus reliquum fecisset 233, 5. — qui ei nihil reliqui fecerunt preter parietes et saxa 344, 5. — angusti tantum tramitis callem itinerantibus reliquum fecerat aquarum effusio 339, 20.

cum aliud turbatis rebus invenire non posset remedium 91, 10. — ut . . . turbatis rebus aliquod remedium invenire conarentur 162, 1.

nihil sibi deinceps oculi aut remissi habendum 158, 20.

licet ab culpa remotissimum se sciret 137, 25.

id . . . repetens iterum iterumque precepit 290, 15.

Sed reputabat contra 160, 25. — Sed contra reputans 262, 30. — sed reputans secum 317, 15.

Illud tantum sibi a me responsum habeat iniquus ille quicumque 340, 10. — hoc sibi responsi habeat quicumque 348, 15.

caeteris, quibus curae erat res publica 101, 5. — ab omnibus, quibus res publica curae esset 239, 10. — quibus rei publicae dignitas curae fuit 284, 20. — quibuscumque res publica curae foret 301, 20. — omnibus, quibus rerum publicarum sollicitudo aliqua erat 71, 20. — alii quos rei publicae calamitas movebat 273, 25.

cuius iracundiae incendium nec . . . inundantes . . . rivi sanguinis restinguere potuissent 234, 15. — cum . . . inexorabile . . . odium . . . nec tantus . . . fusus sanguis restinxisset 272, 15. — Quodsi ira

que luxuria . . . nihil reliqui fecerant; 20. quid reliqui habemus praeter miseram animam; (20. vitam miseram) etc. — *Liv. VII, 35.* cum praeter arma et animos . . . nihil nobis fortuna reliqui fecerit; *XXV, 16.* quod unum reliquum fortuna fecerit.

Terent. Phorm. II, 2, 24. quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam; *II, 2, 9.* quod eius remedium inveniam iracundiae; *Andr. III, 1, 10.* Quod remedium nunc huic malo inveniam. — *Amm. Marc. XXI, 12, 16.* sollerti remedio turbatis consuluit rebus.

Iug. 53. nihil languidi neque remissi patiebatur; 88. nihil apud se remissum neque apud illos tantum pati.

Cic. pro Mur. 35, 73. hic a culpa est remotus.

Verg. Aen. III, 436. repetens iterumque iterumque monebo.

Sall. Iug. 1. contra reputando; 62. cum . . . secum reputaret; *Cat. 52.* sententias . . . ipse mecum reputo. — *Amm. Marc. XXXI, 15, 7.* Contra Gothi reputantes. — *Sulp. Sev. Dial. I, 1.* mecum reputans.

Terent. Phorm. prol. 17. is sibi responsum hoc habeat. — *V. Mart. 6.* Cumque id . . . responsi accepisset.

Liv. XXVIII, 23. cum . . . rivi . . . sanguinis flammam orientem restinguerent; *VII, 30.* tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit.

... nec alio pacto quam sanguine principum . . . restingui poterit 211, 25.

quos dum ille loco pulsos sistere pugnamque restituere summo conamine moliretur 123, 20. — cum inclinatas iam ad fugam acies dux . . . restituere . . . conatus fuisset 220, 20.

etate et vite innocentia admodum reverendus 68, 30. — vir aetate et vitae innocentia admodum reverendus 109, 20.

Ad ceptum pocius revertamur 128, 15. — Sed ad ceptum, unde digressi sumus, redeamus 216, 10. — Sed nos ad propositum, unde digressi sumus, revertamur 328, 1. — propositum pocius agrediamur 336, 15.

Disseminatis per curtim regiam rumoribus divulgat 90, 1.

undique laxatis, immo ruptis irarum habenis 115, 5. — ruptis . . . habenis 134, 30. — ruptis omnibus modestiae et temperantiae frenis 140, 20. — ruptis omnibus humani . . . pudoris frenis 246, 25. — ruptis iam omnibus iuris et legum retinaculis 158, 1.

Liv. V, 18, 8. Titinius . . . militibus collectis aciem restituit; *VI, 8, 7.* conspectu suo proelium restituit; *IV, 38, 5.* restituitur omnibus locis pugna; *III, 70, 8.* ubi iam inclinabatur hostium acies, etc.; *VII, 33.* inclinari rem in fugam apparuit. — *Sueton. Iul. 62.* inclinatam aciem solus saepe restituit.

Liv. IX, 7. aetate verendus.

Sall. Iug. 4. 42. ad inceptum redeo. — *Iord. Get. 12.* Ad propositum vero, unde nos digressi sumus, . . . redeamus, etc. — *Sulp. Sev. Dial. I, 21.* ad propositum revertamur.

V. Mart. 18. qui rumorem hunc per populum disseminassent. — *Amm. Marc. XXIX, 6, 6.* rei . . . disseminatus rumor ilico per diversa.

Verg. Aen. XII, 498. irarumque omnes effundit habenas.

Amm. Marc. XXIX, 6, 18. retinaculis ruptis.

S.

per cuius nomen in unius eiusdemque militiae sacramenta iurassent 213, 20. — quicumque in sacramenta christianae militiae iurastis 314, 10.

quantum poterat salva verecundia 106, 15. — quantum salva verecundia poterat 131, 10. — quantum salva regia dignitate poterat 140, 20. — quantum salvo pudore suo et regni maiestate accipere vellet 212, 15. — quamdiu id posset salva equitate 325, 5. — salva fide dixerim 327, 35.

Sulp. Sev. Dial. II, 11. se esse militem Christi, illum quoque in eadem eiusdem militiae sacramenta iurasse; *Ep. 3.* iuratos in Christi sacramenta tirones.

Cic. pro Rosc. Amer. 34, 95. quod salva fide possin.

eximiae sanctitatis viro 127, 25.
— quia vir eximiae sanctitatis erat
et optima in ecclesia Dei existi-
mationis 148, 35. — eximiae . . .
sanctitatis virum 334, 15. — vir ex-
cellentis ingenii et predicandae
sanctitatis 323, 15.

miles in irritum fusi tanti san-
guinis penitens 222, 15. — peni-
tentes . . . in irritum fusi tanti
sanguinis 234, 15.

sapientis admodum viri 119, 30.
329, 20. 346, 30.

nemo qui sanum sapiebat 65, 20.
— qui sanum aliquid sapiebant
86, 30. 153, 5. — quisquam sanum
aliquid sapiens 196, 1. — neque alius
quisquam qui sanum saperet 210, 10.
— apud omnes sanum aliquid sa-
pientes 288, 20.

donec non ratio, sed fusi san-
guinis horror ac sacietas occi-
dioni finem facerent 171, 30.

admotis scalis 96, 10.

piscatorem . . . offendunt in sca-
pha piscatoria 275, 25.

quoad ultima vitalis caloris scin-
tilla superasset 152, 20. — quam-
diu sibi vitalis caloris ultima scin-
tilla supervivat 178, 20. — tenuem
quae superest spiritus scintillam
316, 15.

gravi scrupulo perurgeri cepit
64, 20. — episcopi . . . grandi
scrupulo permoveri ceperunt 145, 10.

virtute militari nulli secundus
117, 15. — disciplinae exercicio
nulli antiquorum patrum secundus
330, 20.

quod . . . non eorum feliciter
vel secus gesta . . . inseramus
348, 15.

Quae res multorum malorum
seminarium fuit 79, 15. — nec
recogitat hanc causam originem
seminariumque exitisse omnium
calamitatum 200, 30. — quod om-
nium cladium . . . caput princi-
piumque exitisset 184, 1. — belli
seminarium 270, 15. — odii semi-
narium 149, 25.

se . . . nec ab sententia ulla

Cf. restinguere.

Sulp. Sev. Dial. I, 2. sapien-
tis et religiosi viri.

Anm. Marc. XVI, 11, 9. ubi
caedendi satietas cepit; *XXVI,*
10, 14. principem . . . opum sa-
tietas cepit et caedis. *Cf.* finis, nox.

Liv. VI, 10, 4. scalae admotae.

Iustin. II, 13, 10. scapha pis-
catoria.

Boet. I, 6, 50. iam tibi ex hac
minima scintillula vitalis calor
inluxerit.

V. Mart. 11. grandi se scru-
pulo permoveri.

Sulp. Sev. Ep. 2. in illo iusto-
rum grege nulli secundus. —
Liv. XXIII, 10. nulli Campano-
rum secundus. — *Sil. Ital. IX, 66.*
nullique furore secundus.

Liv. X, 18. omne rei bene ge-
stae aut secus . . . decus; 44.
feliciter gesta res.

Gen. 37, 5. quae causa maioris
odii seminarium fuit. — *Cic. Cat. I,*
13, 31. stirps ac semen malorum
omnium. — *Sall. Cat. 10.* ea quasi
materies omnium malorum fuere;
51. ea res magnae initium cladis
fuit. — *Iustin. I, 7, 2.* quae res
multorum bellorum causa et origo
fuit, etc.

Liv. IV, 48, 7. facile homines

vi, ulla necessitate abduci posse 123, 20. — nisi principes . . . eum . . . ab sententia deducerent 161, 5. — se . . . apostolicum . . . ab hac sententiae austeritate deducturum 200, 25. — eum . . . nec aliqua rerum asperitate . . . ab sententia deducendum 295, 1. — cum nulla arte, nullis verborum blandiciis deduci posset a sententia 310, 1. — vix et aegre abductus est a sententia 112, 10.

Vicit ea sententia, quae cen-
sebat 87, 25.

in sententiam abire *v.* pedes.

Postquam in hanc sententiam
digressi sunt 174, 1. — in hanc
condicionem discessum est 163, 1.

nisi in communem sententiam
concederet 144, 20. — quia in com-
munem sententiam gentis suae con-
cedere nolebant 150, 25. — Hunc
adorti in communem sententiam
concedere urgebant 159, 10. — si
non in hanc sententiam ultro con-
cederet 321, 20.

quoniam communi omnium sen-
tentiae obluctari non poterat
139, 20. — Sed . . . communi sen-
tentiae diu obluctari non potuit
315, 1. — quantum obluctari ob-
stinatae sententiae audebam 167, 1.

communi sententiae non posse
refragari 181, 5. — Voluntati . . .
multitudinis refragari nec factu
facile . . . putabat 322, 1.

Ita compositis omnibus ex sen-
tentia 180, 30. — res . . . ex sen-
tentia compositas 182, 30. — com-
positis rebus ex sententia 315, 10.
— His rebus bene et ex sententia
gestis 323, 1. — reditum facienti-
bus omnia cedebant ex sententia
99, 1.

percurrensque civitatem varios
sermones per populum serebat
187, 10. — qui . . . mendacia sua
per populum serebat 213, 1. —
Haec vicissim intemperatis clamo-
ribus serendo 184, 10. — Haec . . .
iactando et passim per populum
serendo 298, 30.

novos auctoritate principum de
sententia deduci; *II*, 58, 6. nec
ulla vi domari poterat. — *Cic. Cat.*
II, 8, 18. deduci de sententia pos-
sunt.

Liv. IX, 26. Vicit tamen sen-
tentia; *XXI*, 6. haec sententia
. . . vicit; *XXVIII*, 26. vicit sen-
tentia lenior; *XXIX*, 20. tamen
vicit Q. Metelli sententia, *etc.*

Liv. III, 41, 1. In hanc sen-
tentiam ut discederetur. — *Sall.*
Cat. 55. senatus in Catonis sen-
tentiam discessit.

Liv. XXXII, 37. in hanc sen-
tentiam et ceteri sociorum prin-
cipes concesserunt.

Ann. Marc. XXVI, 4, 3. uni-
versorum sententiis concinen-
tibus . . . nec enim audebat quis-
quam refragari.

Sall. Jug. 43. Itaque ex sen-
tentia omnibus rebus paratis
compositisque.

Liv. III, 17, 10. sermones tem-
pori aptos serere; *XXIV*, 23.
apud . . . homines crimina serebat
in senatum.

Crebris ieiuniis corpus suum macerabat et in servitutem redigebat 243, 20. — Corpus suum quotidianis pene ieiuniis in servitutem redigebat 307, 15. 308, 1.

cum Bele signa contulerunt 78, 5. — Quodsi . . . signa conferre contigisset 272, 30.

statuit . . . cum rege, ubi primum copia fieret, collatis signis dimicare 119, 15. — statuit . . . cum Saxonibus, ubi primum copia fieret, collatis signis dimicare 175, 1. — paratos cum eo . . . collatis signis configere 231, 30.

milites signa inferunt 220, 15.

dato militibus signo ad pugnam 71, 30. 72, 1. — Dato ad pugnam signo ocius omnes assunt 217, 25.

signo receptui dato 117, 1.

non expectato signo 219, 10.

ipse auctor et signifer fieret ad flagitium 110, 1. — is nunc primus fugiendi auctor ac signifer apparebat 116, 30. — Huius coniurationis auctores atque signiferi quidam erant 148, 30.

quem belli periculorumque omnium socium . . . habebat 117, 10.

desidia ac socordiae dediti 121, 10. — omnes socordiae ac desidia arguebat 199, 20. — Cf. praecipis.

ut sole mne est 221, 20. 267, 15. 295, 25. — sicut sole mne est 226, 30.

quod . . . opulentissimas quondam villas nunc in horrorem va-

1. *Cor.* 9, 27. castigo corpus meum et in servitutem redigo.

Liv. I, 23, 4. cum Romanis signa contulerat; *VIII.* 36. signa conferendi cum dictatore, etc.

Sall. Cat. 57. statuit cum Antonio quam primum configere. — *Liv.* X, 45. signis collatis . . . dimicavit; *XXII.* 38. qua cum hoste signis collatis esset dimicaturus; *IX.* 42. collatis signis configit; *XXXIX.* 3. cum Liguribus collatis signis confligit; *XLI.* 12. cum utraque gente signis collatis confligit, etc.

Sall. Jug. 56. ni . . . signa inferre properavisset. — *Liv.* X, 5. inferentibusque iam signa Romanis; 29. sensim suos signa inferre iussit; *XXII.* 29. inferebantque signa in hostem, etc.

Sall. Jug. 21. signo dato castra hostium invadunt; 49. signo dato Romanos invadere; 50. repente signo dato hostes invadit; 56. signo dato . . . clamor . . . oritur; 69. repente signo dato; 113. statim signo dato undique . . . invaditur. — *Liv.* VIII, 9. signo dato coorti, etc. saepe.

Liv. VI, 8, 8. signo deinde receptui dato, etc.

Amm. Marc. XXIX, 6, 14. non expectato certandi signo sollemni.

Cic. pro Sull. 12, 34. cum princeps, cum auctor, cum signifer esset iuventutis; *pro Mur.* 25, 50. qui esset futurus dux et signifer calamitosorum, etc.

Liv. XXI, 41. ubi et fratrem . . . periculi socium haberem.

Sall. Cat. 4. non fuit consilium socordia atque desidia bonum otium contere; 52. ubi socordiae tete atque ignaviae tradideris; *Jug.* 2. qui dediti corporis gaudiis.

Sulp. Sev. Dial. II, 2. sicut est sole mne.

Deut. 32, 10. in loco horrois et vastae solitudinis.

stamque solitudinem redegisset 184, 1.

adversus imperatricem popularium animos sollicitare 80, 1. — ad sollicitandos animos principum 213, 1. — animos fratrum sollicitabat 323, 20. — ne forte per eum . . . , ut a regno . . . deficerent, sollicitarentur 64, 20.

Thuringos ad societatem armorum sollicitabat 107, 1.

multis precibus magnisque pollicitationibus ab eo sollicitati sumus 166, 30. — ad interficiendum eum donis ac promissionibus sollicitantur 247, 20.

qui contra excursiones hostium . . . intenti sollicitique excubarent 171, 30. — consuetudines . . . ita attentus sollicitusque servabat 245, 30. — intentis sollicitisque omnibus 281, 1. — oportebat te . . . attento ac sollicito animo esse 315, 15.

cui homines sorderent 199, 15.

ad magnum discrimen pugnamque ancipitem res spectare videbatur 186, 30. — iam in eo erat, ut ad vim magnumque aliquod malum iurgia spectare viderentur 228, 30. — iamque utraque ex parte ad magnum discrimen res spectare videbatur 280, 30. — ut ex occultis detractionibus ad . . . publicum bellum res spectare videretur 327, 20.

ad quorum iudicium ea res potissimum spectaret 182, 1. — cum ad eum . . . specialiter et gloria et calamitas . . . ecclesiae spectaret 321, 20. — quo potissimum spectaret hoc factum 223, 1.

vir . . . spectatae sepius probitatis 187, 1.

ut optamus, ut speramus, ut certissime confidimus, caelestis curiae senatoribus est annumeratus 335, 20. — ut speramus . . . , ad

Liv. XXI, 48. ad sollicitandos popularium animos; *I*, 30, 7. sollicitatis ad defectionem animis; *XXI*, 19. ne socii . . . sollicitarentur ad defectionem; 22. ad sollicitandos principum animos; 45. principumque animos ad defectionem sollicitare; *XXXV*, 29. si quorum animi sollicitari ad defectionem . . . possent, etc. — *Cic. Cat. IV*, 8, 17. pretio . . . posse sollicitari animos. — *Iustin. XXI*, 1, 5. omnium animos sollicitat.

Iustin. XXXII, 4, 1. omnes has gentes . . . in societatem belli sollicitabat.

Liv. XXI, 53. sollicitus intentusque erat.

Liv. IV, 25, 11. adco se suis etiam sordere.

Liv. I, 9, 6. haud dubie ad vim spectare res coepit; *II*, 18, 3. parva ex re ad rebellionem spectare res videbatur; *XXIV*, 6. haud dubie ad defectionem res spectabat; *XXV*, 3. nonne videtis . . . rem ad seditionem spectare. — *Cf. par.*

Liv. II, 18, 7. et *Iustin. III*, 6, 12. spectatae virtutis virum.

Sulp. Sev. Ep. 2. ut spero, credo, confido, illis . . . qui stolas suas in sanguine agni laverunt adregatus.

gaudia transiit angelorum 73, 10.
— ut verissime confido 325, 20.

cum incisa spes esset veniae
97, 30. — incisa spe resistendi
108, 10. — Ita incisa spe veniae
114, 25. — incisae spei 179, 35. —
incisa spe 236, 15. — incisa spe
dilationis impetrandae 280, 35.

festivae spei tyro 307, 10. —
quoscumque festivae spei tyruncu-
los 350, 20. — optimae spei iuven-
nem 137, 10.

suspensis . . . omnibus inter
spem et metum 98, 20. — inter
spem et metum 232, 30.

si . . . nihil sibi presidii aut spei
reliquum esset 143, 10. — videns
sibi nihil iam spei reliquum esse
119, 10. — an aliqua spes recupe-
randae pacis reliqua esset 176, 20.
— nihil sibi deinceps spei, nihil
presidii reliquum fore 258, 1. —
nullam deinceps spem sibi reli-
quam nisi in clementia . . . pon-
tificis fore ratus 209, 5.

Cum nulla usquam humani au-
xilii spes eluceret 214, 1. — nulla
spes elucebat 267, 10.

omni spe adempta 144, 10. —
cum omnis iam ei spes adempta
esset recuperandae . . . dignitatis
suae 242, 1.

quod in armis suis plus quam in
Deo spei ac roboris ponerent
95, 30. — cum deinceps parum spei
in armis . . . poneret 124, 20. —
quantum spei in eis ponere de-
buisset 169, 15. — in clementia eius
pocius quam in armis suis . . .
spem sibi deinceps ponerent 223, 15.

multum spirans irarum et com-
minationis 195, 20. — adhuc spi-
rans minarum et cedis 236, 35.

Vix tandem ex illa trepidatione
resumpto spiritu 219, 5. — pau-
lulum resumpto spiritu 152, 25.
250, 20. — Resumpto demum spi-
ritu 296, 35.

Liv. II, 15, 7. spe omni reditus
incisa; *III*, 58, 6. itaque spe incisa.

Liv. VIII, 13. populos inter spem
metumque suspensos; *XXXVI*, 10.
incerto regi inter spem metumque.
— *Amm. Marc. XXI*, 13, 1. inter
spem metumque.

Terent. Andr. prol. 25. ecquid
spei sit reliquum. — *Liv. X*, 16.
unam sibi spem reliquam . . . re-
stare. — *Sall. Jug.* 29. in maxu-
mam spem adductus recuperandae
pacis; 57. neque fugae neque prae-
sidii ullam spem; 33. in . . . cle-
mentia populi . . . magnam spem
illi sitam. — *Terent. Andr. II*,
2, 9. ut spes nulla reliqua in te
esset.

Liv. IX, 2. omni spe adempta;
I, 53, 4. cum . . . obsidendi urbem
. . . spes adempta esset. — *Terent.*
Andr. I, 2, 4. postquam spes ad-
empta est.

Liv. II, 39, 8. nusquam alibi
quam in armis spem ponebant;
III, 53, 3. in aequitate rerum plus
quam in armis reponi spei; *II*,
39, 1. in quo aliquanto plus spei
repositum; *XXVIII*, 34. omnem
in misericordia victoris spem posi-
tam habere, etc. — *Ps.* 77, 7. ut
ponant in Deo spem suam; 72, 28.
ponere in . . . Deo spem meam.

Act. 9, 1. adhuc spirans mina-
rum et caedis.

Judith 13, 30. resumpto spi-
ritu recreatus est.

divino, ut creditur, spiritu actus 241, 10.

nec ipsi in eum mitiores spiritus gerentes 107, 20. — regem . . . hostiles adversum se spiritus gerere 301, 5. — qui . . . tumidos adhuc spiritus gerebant 201, 1. — qui . . . eius . . . tumidos spiritus . . . opposita . . . fronte refringeret 325, 5.

ad spolia diripienda . . . confluerant 94, 5. — conversi milites ad spolia diripienda 221, 15.

tuta nunc statione locatus 182, 30.

Ubi . . . tamquam stativis castris se continuerat 100, 20.

propter componendum statum aecclesiarum et pacem Gallis reddendam 62, 5. — ad componendum . . . statum rei publicae 302, 10. — missi . . . componere . . . vacillantem statum Galliarum 193, 30.

per quem potissimum stetisset, ne darentur 107, 1. — quod per eum potissimum stetisse videretur, ne . . . deditioi consentirent 226, 20.

magna militum manu stipati 71, 25. — amplissimo stipata numero abbatum 138, 10. — stipatus uterque magno grege philosophorum 141, 10. — legionem, quam ex lectissimis . . . iuvenibus stipatam . . . instituerat 218, 10. — tanto stipatus agmine 215, 25. — fortissimorum iuvenum agmine stipatus 267, 25.

ubi primum aetas faciendis stipendiis matura visa est 121, 15. — omnis aetas, quae modo faciendis stipendiis idonea foret 149, 30. — qui in faciendis stipendiis aetatem exegisset 216, 20.

Cumque . . . magnas hostium strages darent 78, 15.

Ad hoc me accendunt studia rerum moderno tempore gestarum 345, 10.

quoscumque donis vel promissis ad studium suarum partium allicere potuit 169, 1. — aliarum par-

Liv. V, 43, 8. nec secus quam divino spiritu tactus.

Esther 8, 11. spolia eorum diriperent, etc. in *Vulg.* — *Liv. XXVI, 46.* ad praedam victores versi.

Ovid. Her. 7, 89. Fluctibus eiec-tum tuta statione recepi.

Ann. Marc. XXIV, 7, 7. stativis castris . . . tenebamur. — *Sall. Jug. 44.* milites in stativis castris habebat. — *Liv. XLIV, 46.* castra . . . per aliquot dies ibi stativa habuit, etc.

Liv. II, 31, 11. quoniam per eum non stetisset, quin praestaretur; *XLV, 23.* ne praestaremus, per vos stetit. — *Terent. Andr. IV, 2, 16.* ne pater per me stetisse credat, quominus haec fiant nuptiae.

Liv. I, 47, 8. stipatus agmine armatorum; *VI, 38, 5.* stipatus agmine patriciorum; *IV, 29, 1.* cum globo fortissimorum iuvenum. — *Ann. Marc. XXVI, 6, 16.* multitudine stipatus armatorum.

Sall. Jug. 63. faciendis stipendiis . . . sese exercuit.

2. *Mach. 8, 6.* non paucas hostium strages dabat.

Sall. Cat. 23. Ea res in primis studia hominum accendit ad; *Jug. 6.* ad hoc studia Numidarum in Iugurtham accensa.

Sall. Jug. 80. proximos magnis muneribus et maioribus promissis ad studium sui perducit. —

tium studio 178, 5. — propter impensius studium partium eius 182, 15. — suarum partium studio 149, 20. 236, 20. — studio partium regis 258, 20. — pro studiis partium 276, 15. — postremo vicere studia partium 325, 15.

paulatim se palacio subtrahabant 264, 1. — plerique ex principibus castris se per iram subtrahentes 299, 20. — nec . . . castris Dei se subtraheret 309, 25. — Pedem etiam paulatim subtrahendo ad villam declinabant 94, 15.

cum successus suos nimium ipse urgeret 231, 35. 232, 1.

opes multas et sufficientes in longum quoque tempus sumptus convexisse 216, 15. — quas . . . in multorum fratrum usus sufficientibus prediis locupletavit 244, 15.

Saxonibus suffragium ferentibus 168, 25. — cunctis regni principibus suffragium ferentibus 180, 20. — principibus suffragium ferentibus 224, 15. — cunctis qui aderant . . . suffragium ferentibus 241, 20. — Caeteros, ne ad suffragia ferenda occurrerent 257, 5. — cunctis in commune suffragium ferentibus 314, 25.

Nec quisquam sane . . . laetioribus suffragiis . . . ad regimen processerat 70, 25. — laetissimo suffragio, ut ordinaretur, mandavit 146, 1.

singuli quod sibi animus suggestisset facere impune poterant 81, 25. — in omne quod animus suggestisset flagicium precipitantior ruebat 246, 25. — ut . . . ad omne quod animo concepisset flagicium impunita libertate grassaretur 258, 1. — in omne quod animus suggestisset effrenata libertate grassanti 271, 5. — in omne quod animus suggestisset effrenata libertate ferebatur 300, 35.

in sumptus quotidianos necessaria ei . . . coemebantur 173, 5.

superatis asperrimis rupibus 287, 10.

cum . . . surdis tribunalibus

Iustin. XIV, 1, 5. Qua voce adeo cunctos in studium partium suarum induxit.

Sulp. Sev. Dial. I, 7. ex studiis partium orta est seditio.

Iustin. II, 12, 25. pugnae se paulatim subtrahere coeperunt. — *1. Mach. 9, 6.* multi subtraxerunt se de castris.

Prov. 25, 17. Subtrahe pedem tuum de domo.

Lucan. I, 148. Successus urguere suos.

Liv. XXXVIII, 19. convectis omnibus, quae ad usum quamvis longi temporis sufficerent. — *Amm. Marc. XVIII, 2, 4.* com meatuum perferens copiam sufficientem usibus longis.

V. Mart. 9. incredibilis multitudo . . . ad suffragia ferenda occurrerat.

Iob 13, 13. ut loquar quodcumque mihi mens suggesterit.

V. Mart. 6. ut animo ac mente conceperat.

Terent. Heaut. IV, 1, 6. tantos sibi sumtus domi quotidianos fieri.

Liv. XXI, 38. Alpibus superatis. — *Sall. Cat. 59.* rupe aspera.

Terent. Heaut. I, 3, 10. quam

fabulam narrasset 75, 30. — surdis fabulam narrare videbatur 83, 1. — Cum haec replicando surdis auribus fabulam narrare viderentur 201, 10.

omnibus invisus, omnibus suspectus 168, 20. — quod . . . invisum semper eum suspectumque habuisset 215, 20. — invisus ei suspectusque efficitur 247, 15. — amicis an inimicis infestior suspectiorque esset 170, 10.

Facile hoc persuasit puero . . . nihil minus quam insidias suspicanti 80, 10. — facile cunctis persuasit 338, 5. — cum nihil minus suspicarentur 156, 5. — nihil minus quam regem eo die ad se perventurum suspicabantur 218, 15. — nihil minus suspicanti 241, 15. — nihil tale suspicantem trucidassent 247, 25.

Quorum impetum dum Arabes nullo iam loco, nulla acie sustinere possent 95, 5. — advertens nullo loco vel munitione sustineri posse impetum 108, 10. — Nec impetum sustinere vel ad horam Suevi potuissent, nisi loco motis . . . dux . . . cum exercitu concurrisset 219, 15. — Non ultra Saxones vim multitudinis sustinere poterant 220, 15. — cum aliquamdiu pugnam fortiter sustinuisset 121, 30. — ubi . . . se . . . multitudinis impetum nec muro nec acie sustinere posse animadvertunt 191, 20. — *Cf.* procella.

mihī nunc surdo narret fabulam. — *Hor. Ep. II, 1, 199.* narrare putaret asello fabellam surdo. — *Liv. III, 70, 7.* haud surdis auribus dicta; *XL, 8.* ne vana surdis auribus cecinerim. — *Sulp. Sev. Dial. II, 8.* haec surdis auribus audientur.

Liv. I, 49, 5. non suspectos modo aut invisos; *XLI, 24.* suspectos alios invisosque efficimus; *XLIV, 24.* invisum quidem et suspectum Romanis; *XLII, 42.* qui . . . omnia . . . suspecta et invisa efficeret. — *Iustin. XXXI, 4, 4.* qui . . . suspectum invisumque redderent regi.

Sulp. Sev. Dial. III, 4. idque Avitiano facile persuasum. — *Liv. XLII, 39.* facile persuasum id regi est; *V, 21, 6.* nihil minus timentes; *VIII, 11.* nihil tum minus quam proelium exspectantes, *etc.* — *Sall. Cat. 44.* nihil suspicantes; *Iug. 14.* nihil minus quam vim aut bellum exspectantem. — *Terent. Andr. I, 1, 89.* nihil suspicans mali. — *Iud. 8, 11.* nihil adversi suspicabantur.

Liv. X, 29. nec sustinuerunt Samnites impetum; *XXV, 11.* nec sustinere impetum; *XXV, 31.* ne clamorem quidem atque impetum primum eorum Romani sustinere; *X, 14.* nec sustinere frons prima . . . vim potuisset, ni secunda acies . . . in primum successisset; *X, 41.* nec sustinuisent primum clamorem atque impetum Romanorum . . . ni (*Sulp. Sev. Dial. III, 13.* vel ad horam); *V, 28, 12.* ut non ultra sustinuerint impetum Aequi; *XL, 58.* cum vim ac multitudinem sustinere hostium non possent; *I, 41, 4.* cum clamor impetusque multitudinis vix sustineri posset; *III, 63, 4.* nec deinde Romana vis sustineri potuit; *XXXVIII, 22.* nec diutius impetum Romanorum sustinuerunt, *etc.*

T.

ubi rem vidit tardius procedere 321, 25. — quia preces tar-

Sall. Iug. 11. Quae ubi tardius procedunt. — *Liv. XXVIII,*

dius movebant privatis occupatio-
nibus intentum 197, 30.

in armis suis, quae semel infeli-
citer temptassent 223, 15.

ultra tamen se dedere quam . . .
belli fortunam temptare malue-
runt 115, 25. — alia rursus via
. . . fortunam temptare adgreditur
122, 1. — haut satis auspiciato temp-
tatam fortunae aleam detestantes
116, 25. — statuit extremam fortu-
nae aleam temptare 175, 1. — ani-
mo fixerat omnia feda etiam atque
crudelia pocius tolerare quam . . .
ancipitem fortunae aleam . . . de-
nuo temptare 233, 15.

cuncta . . . magnifice pro loco
et tempore ordinavit 67, 10. —
ordinatis ibi pro tempore et copia
regni negociis 198, 25.

vehementer eos obiurgarunt,
quod, dum deliberando et . . . in-
ducias expetendo tempus tere-
rent, et regi audaciam auxissent
et sibi maximas commoditates . . .
corrupissent 173, 20. — dum cunc-
tando ac deliberando tempus tere-
ret 331, 5. — Sed nos iam dudum
tempus terimus 336, 15. — ne tan-
tum rei publicae commodum casu
oblatum sua ignavia corrumpetur
198, 5.

si tam tenaces propositi . . .
vellemus existere 133, 25. — quod
iusti ac recti admodum tenax erat
243, 1.

fratres . . . diu ea consultatio
tenuit 87, 25. — Non paucis die-
bus haec deliberatio eum incertum
suspensumque tenebat 161, 1. —
Quos responsum differendo diu sus-
pensos tenuit 232, 20. — Diu eum
haec cunctatio suspensum tenuit
326, 1.

cepitque huc et illuc anxius ter-
giversari 178, 25. — cepit rur-
sum callidis responsionibus terg-
iversari 181, 20. — Ad haec ille . . .
estuaré, tergiversari 296, 30.

Quo facto tantum terrorem

35. sed desiderio indigentium auxilii
tardius cuncta movebantur.

Liv. II, 35, 8. ut totiens infeli-
citer temptata arma caperent.

Sall. Cat. 57. ratus fortunam
belli temptare; *Iug. 16.* legatos
eadem via adgressus. — *Terent.*
Andr. IV, 1, 47. alia aggrediemur
via. — *Iustin. VI, 3, 1.* fortunam
belli temptaturus, etc. — *Terent.*
Andr. IV, 6, 12. Haud auspiciato
huc me attuli. — *Lucan. VI, 7.*
603. fati alea. — *Sall. Iug. 7.* stu-
tuit . . . eo modo fortunam ten-
tare; 62. satis saepe iam . . . for-
tunam tentatam. — *Liv. XL, 27.*
quin per se fortunam temptarent.
— *Cf. pertemptare.*

Sall. Iug. 56. pro tempore at-
que loco paratis rebus; 50. pro re
atque loco; *Cat. 30.* pro tempore
atque periculo; 59. pro loco et
copiis; 90. pro rei copia.

Liv. VIII, 11. dum deliberando
tempus terunt. — *Sall. Cat. 43.*
querebatur de ignavia sociorum:
illos dubitando et dies prolatando
magnas opportunitates corrumpere;
Iug. 94. ceteris audaciam addere.
— *Liv. VII, 23.* cum ipsa cunctatio
et his animos minuisset et auxisset
hosti; *I, 22, 6.* 27, 6. 47, 9. *II,*
47, 5. *III, 7, 3.* 46, 7. 52, 11. 56, 3.
61, 13, etc. *persaepe* tempus terere.

Hor. Carm. III, 3, 1. Iustum et
tenacem propositi virum. — *Amm.*
Marc. XXVII, 8, 10. virum . . .
iusti tenacem et recti. — 2. *Mach.*
10, 12. iusti tenax.

Liv. II, 3, 5. per aliquot dies
ea consultatio tenuit; *V, 39, 6.*
omne inde tempus suspensus ita
tenuit animos; *V, 41, 7.* eos . . .
maior cunctatio tenebat; *VII, 39.*
postero die cum eadem deliberatio
teneret. — *Sulp. Sev. Dial. I, 21.*
nec te diutius tenebo suspensum.

Liv. III, 4, 9. tantumque ter-

omnibus . . . incussit 64, 10. — tantumque eis terrorem incussit 124, 20.

rumor tantum terroris ple-
risque . . . monasteriis iniecit 132, 20.

quod ad primum belli terrorem
tanti motus irarum deflagraturi es-
sent 152, 25.

belli . . . quod . . . a principi-
bus per ingenium trahi ac segni-
ter geri videbat 120, 10. — tractum
tot annis bellum 272, 30. — quia
. . . nec bellum diucius trahi po-
terat 238, 1.

magnos post se thrahit greges
nobilium feminarum 317, 1.

Quamdiu . . . res tranquillae
erant 118, 20. — in tranquillibus
167, 25. — Quodsi res tranquillas
. . . implicare vellet 182, 30. 183, 1.
— si res tranquillae essent 263, 5.
— per absentiam regis tranquillibus
301, 20.

et prius tranquilla et nunc
turbata re publica 153, 10. — tran-
quilla seu turbata re publica 239, 25.
— turbata re publica, dubia fide
principum 262, 30.

quantas in ea trepidatione
potuit copias . . . celerrime con-
traxit 119, 20. — quantam in ea
trepidatione potuit partem convexit
153, 10. — quantos in ea trepida-
tione . . . consciscere potuit 186, 25.

Inopinata re trepidi . . . arma
rapiunt 218, 25.

Alacritatem tantam, repente ex
trepidibus rebus . . . coortam
97, 15. — in tam trepidibus rebus
118, 20.

post triumphatum regem
201, 1. — triumphatis emulis suis
134, 5. — triumphato hoste anti-
quo 308, 10.

rorem incussere patribus; VI,
38, 8. terrorem ingentem incusse-
rat plebi; VII, 14. ut . . . terro-
rem hostibus incuteret.

Liv. XXVII, 32. improvisa res
ingentem iniecit terrorem;
XXXVIII, 16. tantum terrorem
. . . omnibus iniecerunt.

Liv. XXXIII, 17. ad primum
terrorem ratus inclinari animos
posse; I, 2, 4. adversus tantum
belli terrorem; XL, 8. spes ani-
mum subibat deflagrare iras vestras.

Sall. Jug. 64. ab imperatore con-
sulto bellum trahi; 83. ex Metelli
voluntate bellum intactum trahi;
36. tam facile tractum bellum;
23. bellum trahi non posse. —
Liv. V, 10, 7. bellum iam tertium
annum trahi, etc.

Amm. Marc. XXVI, 3, 5. multa
post se . . . trahit agmina ser-
vulorum. — *Iob* 21, 33. post se
omnem hominem trahet.

Sall. Cat. 16. tutae tranquil-
laeque res omnes. — *Liv. VIII*,
17. tranquillibus rebus; *XXVIII*, 19.
tunc iam tranquillibus rebus.

Liv. V, 49, 5. Galli nova re
trepidi arma capiunt. — *Sulp.*
Ser. Ep. 1. re inopinata.

Liv. IV, 17, 8. ut in trepidibus
rebus; III, 69, 5. *XXVI*, 5. in re
tam trepida, etc. — *Sall. Jug.* 96.
res trepidas. — *Amm. Marc. XXI*,
10, 2. in trepidibus rebus, etc.

Sulp. Ser. Ep. 2. post evictum
triumphatumque seculum. —
Iustin. I, 14, 12. veluti triumphatis
Spartanis; *XLI*, 1, 5. triumphato
oriente.

qui causam abbatis tuebatur 81, 15. — Episcopus . . . haut aegre causam regis tuebatur 106, 15. — causam soceri . . . armis et consiliis tuebatur 118, 15. — conductis qui causam suam . . . dicendi arte tuerentur 208, 5. — qui causam regis pertinacius tuebatur 254, 10. — episcopus causam regis . . . obstinate tuebatur 258, 15. — qui eatenus partes regis vehementius tuebantur 274, 10.

religiosum putantes . . . salutem suam . . . armis corporalibus tueri 94, 5. — sacius putans . . . armis salutem tueri 114, 25. — statuerat . . . armata . . . manu . . . salutem tueri 138, 1. — sola tuendae salutis nostrae . . . causa 211, 30. — locorum difficultate . . . salutem suam . . . tutarentur 233, 10.

si . . . filio iuveniliter tumultuanti modum imponeret 138, 10. — Is fratrem iuveniliter tumultuantem . . . mitigare conabatur 327, 5. — nisi . . . pauci admodum . . . impetum tumultuantis turbae . . . inhibuissent 153, 5. — tumultuantis populi furor 165, 5. — Plebs universa tumultuabatur contra principes 179, 1. — plebs contra principes, et principes contra plebem gravissima simultate tumultuabantur 228, 15. — ut . . . tumultuantem intestinis simultatibus clerum quoquo posset modo compesceret 207, 25. — equitate potius quam armis tumultuantes compesceret 270, 15. — conatus tumultuantem populum in gratiam reducere 321, 25.

tumultuario tantum milite collectum exercitum 124, 10. — repentino ac tumultuario milite collectum exercitum 195, 1.

omnibus magnopere intentis ad sedandam turbam, quae oriebatur 71, 20. — Ad sedandam . . . hanc turbam 324, 30. — donec turba haec conquiesceret 102, 5.

quia villam . . . incursare haut satis tutum putabatur 171, 10. — reputans haud satis tutum esse 208, 20. — quod . . . persequi fugientes haud satis tutum putaretur

Amm. Marc. XV, 5, 32. ut tueri posset salutem, etc. — *Liv. XXVIII, 22.* neque spes moenibus aut armis salutis tuendae esset.

Matth. 9, 23. cum . . . vidisset . . . turbam tumultuantem. — *Is. 3, 5.* tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem.

Liv. I, 37, 6. iere obviam Sabini tumultuario milite; *XLI, 10.* repentinus et tumultuarius exercitus, etc.

Liv. XXIX, 4. non satis tutum esse. — *Cf. firmum.*

221, 10. — nihil . . . satis tutum
 . . . putabant 234, 5. — nec satis
 tutum sibi putabat 322, 1.

U.

dum privatas suas iniurias in re-
 gem ulcisci vellent 265, 5. —
 quam acceptas a fratre iniurias
 pessimo exemplo ultum iret 327, 15.

ab tenero, ut aiunt, ungue
 277, 20. 307, 5. 350, 25.

Postquam . . . tyronem de sin-
 gulis ad unguem instruxit 317, 10.
 — cum . . . cunctum domus . . .
 decorem ad unguem elaborasset
 331, 25. 347, 15.

quod hanc unice semper dile-
 xerim 317, 6.

regiam maiestatem . . . , quae
 unicum antehac omnibus afflictis
 refugium esse consueverat 146, 20.
 — validissimum illud, quod . . .
 ultimae semper necessitatis unicum
 esse presidium consuevit 204, 20.
 — malae rei, pessimae spei uni-
 cum hoc remedium . . . esse 233, 30.
 — tantarum calamitatum unicum
 ac singulare superesse remedium
 278, 15. — Ratus . . . huius rei
 unicum hoc esse presidium 300, 10.

mortem, quae presens urgebat,
 differre conabantur 94, 15. — si ca-
 lamitatem, quae ad presens urge-
 bat, quandoque propulsarent 164, 5.
 — ubi primum calamitas, quae ad
 presens urgebat, preterit 279, 15.
 — quod . . . urgentem ad pres-
 ens calamitatem declinasset 282, 20.

urgeri hominem propriis ini-
 quitatibus ad interitum 84, 30. —
 dum eum . . . ad exitum urgeri
 videret 99, 35.

omnibus quae in bello usui esse
 solent copiis instructissima 169, 25.
 — omnia quae paci vel bello usui
 esse solent 280, 15. — omnium re-
 rum quae bello vel paci usui fo-
 rent 312, 20. — copia omnium quae
 bellis oportuna esse solent multum
 fratre instructor 327, 10. — que
 proficiscentibus usui forent 334, 25.

utebaturque plurimum consi-
 lio . . . episcopi 79, 20. — Pluri-

Liv. II, 6, 3. suas quoque vete-
 res iniurias ultum irent. — *Sall.*
Iug. 68. ultum ire iniurias festinat.

Hor. Carm. III, 6, 24. amores
 de tenero meditatur ungui.

Hor. Sat. I, 5, 32. ad unguem
 factus homo; *Ep. II, 3, 294.* car-
 men . . . quod . . . non castigavit
 ad unguem.

Sulp. Sev. Ep. 2. cum me . . .
 unice diligebat.

Terent. Hec. I, 2, 43. illum . . .
 esse unicum praesidium velle se
 senectuti suae. — *Amm. Marc.*
XXIX, 5, 54. in extremis rebus
 unum remedium superesse contem-
 plans; *XXVIII, 1, 37.* remedium
 nullum aliud reis . . . superesse;
XXX, 8, 6. quod ultimum in ad-
 versis rebus remedium . . . repe-
 ritur.

Sall. Iug. 43. omnia quae in
 bello . . . usui esse solent; *Cat.*
32. quae bello usui forent; *Iug.*
27. aliaque quae bello usui forent;
47. alia quae bello usui forent. —
Liv. XLIV, 17. quae bello usui
 forent. — *Cf. instructus.*

Reg. S. Bened. 3. seniorum tan-
 tum utatur consilio. — *Sall. Cat.*

mum eo tempore rex consiliis utebatur Eberhardi 119, 25. — rex consilio usus . . . archiepiscopi 87, 10. — cuius opera et consiliis familiarissime uti solitus erat 130, 1. — quorum consilio familiarius uti consueverat 179, 10. — opera usus . . . cuiusdam 98, 10. — satis se opera eorum usum 192, 5. — quorum precipue opera in bello . . . usus fuerat 239, 5. — quibus rex potissimum consiliariis utebatur 255, 10. — His pessimis usus consultoribus 271, 1. — sapienti certe usus consilio 268, 30. — quorum antehac opera consiliisque gratisime utebatur 282, 25. 283, 1. — gratissime consiliis eius utebatur 319, 1.

41. cuius patrocinio plurimum utebatur. — *Liv. XXVII, 34.* quod . . . nec opera nec consilio talis viri usa res publica esset. — *Cic. Cat. III, 2, 6.* quorum opera in re publica assidue utor. — *Terent. Ad. prol.* 20. quorum opera in bello . . . usus est.

V.

paululum ab armis . . . vacatione data 98, 1. — Caeteris . . . gentibus vacatione data 154, 15. — barbaris gentibus vacatione data 277, 30. 278, 1. — petiit a rege vacationem deinceps dari sibi ab rerum publicarum administratione 140, 10. — petiit vacationem deinceps sibi dari ab exterioribus . . . negociis 246, 35.

Ubi . . . papa ei valem faciens 62, 15. — valem faciens fratribus 310, 5. — regi valem facto 87, 20. — ei valem facto 182, 15. 320, 1.

ut semper varium et instabile est plebis ingenium 229, 10.

Signa etiam et prodigia . . . satism contra venenatas detractorum linguas communiebant 288, 25.

quod bona venia dixerim 249, 30.

posteaquam in Ungariam ventum est 99, 5. — Ubi Mogontiam ventum est 276, 1. — ubi ventum est Mogontiam 321, 15. — cum ad certamen ventum esset 228, 20.

Cum in haec verba discessum

2. *Cor. 2, 13.* valem faciens eis; *Act. 18, 18.* fratribus valem faciens, etc. in *Vulg.*

Verg. Aen. IV, 569. varium et mutabile semper femina.

V. Mart. 27. qui remotum . . . venenatis linguis et vipereo ore carpebant. — *Hier. praef. in Ios.* cesset . . . sanctum opus venenata carpere lingua.

Liv. XXVIII, 43. bona venia tua dixerim. — *Anm. Marc. XX, 8, 7.* Sed bona tua venia dixerim.

Sall. Cat. 60. Postquam eo ventum est. — *Liv. I, 56, 10.* quo postquam ventum est; 59, 6. ubi eo ventum est; 7. quo simul ventum est, etc. — *Sall. Iug. 13.* ubi res ad certamen venit.

Cf. sententia.

esset 113, 20. — In haec verba legatos dimiserunt 155, 15. — In haec verba omnes . . . processerunt 180, 25. — In haec verba nuncios . . . dimiserunt 212, 25. — In haec verba legatos . . . dimisit 262, 20. 303, 1. — In haec verba legatos regis dimiserunt 280, 25. — In haec verba . . . visio disparuit 319, 30. — In hanc vocem . . . expiravit 258, 35.

causatus in senium iam vergentem aetatem 140, 15. — sibi iam in decrepitam aetatem vergenti 311, 5. — quod illa in decrepitam aetatem vergebat 333, 10.

iam die vergente in vesperam 104, 5. — vergente iam in vesperam die 117, 5.

nonnunquam falsa pro veris persuaderi 296, 15. — plura falsa pro veris scripsisse accusor 345, 15.

nec, quid agerent, quo se verterent, . . . deliberare poterant 232, 35. 233, 1. — quid consilii caperet, quo se verteret, ambigebat 321, 25. 322, 1. — Diu rex, quid ageret, ambigebat 160, 20.

in eo verti salutem civitatis 190, 25. — Rex . . . sciens omnem suam in eo verti salutem 283, 15. — Iamque in eo res vertebatur 143, 25.

in eo omnium quae agenda erant summa et cardo vertebatur 235, 15. — in hoc cardine totam verti ratus salutem suam 252, 10. — in quo tocius . . . belli summa et cardo verteretur 268, 15.

regis prudentia . . . omnia seperat, omnes vias, omnes aditus obstruxerat 213, 25. — compererat . . . duces omnes vias omnesque aditus . . . appositis custodibus anticipasse 285, 10.

palam . . . constante . . . maius victores quam victos tulisse dispendium 222, 5. — qui prima congressione . . . luctuosam victoribus victi cladem intulissent 238, 15. — qui luctuosam a se victoriam reportassent 229, 5. — quorum opera et beneficio incruenta sibi haec victoria obtigisset 237, 20.

V. Mart. 24. Ad hanc ille vocem statim ut fumus evanuit.

Lucan. I, 129. *vergentibus annis in senium.* — *Amm. Marc.* XIV, 6, 3. *vergens in senium.*

Amm. Marc. XV, 2, 9. *valuere pro veris aliquotiens falsa.*

Terent. Hec. IV, 1, 1. *quid agam? quo me vertam;* *Eun.* V, 2, 28. *neque . . . , quid nunc consilii capiam, scio;* *Andr.* I, 4, 1. *quid agant, aut quid capent consilii, etc.* — *Sall. Cat.* 41. *in incerto habuere, quidnam consilii caperent.*

Liv. III, 46, 5. *in eo verti puellae salutem;* I, 30, 8. *vertique in eo res videretur.*

Quintil. XII, 8. *ubi litium cardo vertatur.* — *Liv.* XXX, 3. *quia ibi summam rerum bellique verti cernebant.*

Liv. XXXIV, 1. *omnes vias aditusque in forum obsidebant;* II, 11, 10. *ad fugam saeptis omnibus viis.*

Liv. IX, 32. *ut victores prius quam victi pugnandi finem facerent;* XXVII, 13. *ut victores potius quam victi veniam impetretis;* XXI, 1. *quod victoribus victi ultro inferrent arma.* — *Sall. Cat.* 58. *cruentam atque luctuosam victoriam hostibus relinquatis;* 60. *neque tamen . . . incruentam victo-*

Sic tandem pudore magis quam religione victus 101, 30. — pudore victus 157, 10. — non tam ratione victus quam necessitate 180, 1.

dum illi . . . manu vindicare se niterentur 101, 15. — se . . . armata manu vindicaturum in libertatem 128, 20. — se . . . gentem suam in libertatem vindicatos 149, 30. — ut contemptum sui manu vindicarent 152, 30. — ut libertatem suam manu vindicarent 220, 5.

si vir esset 107, 10. 121, 20. — qui si viri essent 110, 10.

iussit publice virgis cesos . . . expelli 87, 30.

singulis pro virili parte . . . adiuvantibus 321, 10. — singuli pro virili portione 84, 30 (agerent). 115, 5. 169, 20 (offerunt). 240, 25 (currentes); pro virili portione 140, 20 (obniti). 157, 30 (satagerent). 266, 25 (facturum). 294, 10 (cooperator existeret).

desperatione, quae . . . timidis etiam virtutem addere solet 119, 30.

vir magnarum in Christo virtutum 75, 20. — vir tantarum in Christo virtutum 190, 35. — vir apostolicae conversationis et magnarum in Christo virtutum 277, 1. — virum eximiae conversationis et multarum in Christo virtutum 303, 5. — vir . . . magnarum in Christo virtutum 308, 20. — sanctissimo et apostolicarum virtutum viro 258, 30.

virum . . . omni virtutum genere celeberrimum 145, 5. — Erat . . . vir omni genere virtutum florentissimus 187, 1. — cunctis virtutum generibus . . . conspicuus incedebat 243, 15. — virum multis ornatum virtutibus 225, 20.

quod . . . signa virtutum faceret 93, 5.

riam adeptus est. — *Liv. IV, 17, 8.* nec incruentam victoriam retulit, etc. *saepissime.*

V. Mart. 20. victus vel ratione vel precibus. — *Liv. IX, 4.* victi necessitate. — *Iustin. VIII, 5, 3.* Victi . . . necessitate. — *Cf. asperitas.*

Sall. Iug. 106. fuere qui dicerent manu vindicandum; 20. iniurias suas manu vindicaturum; 42. vindicare plebem in libertatem . . . coepere; *Cat. 20.* nisi nosmet ipsos vindicamus in libertatem; — *Iustin. XXXVI, 11, 10.* qui . . . armis se in libertatem vindicaverant.

Liv. XXV, 18. si vir esset; *II, 38, 5.* si viri estis; *I, 58, 8.* si vos viri estis.

V. Mart. 6. publice virgis caesus est et . . . de civitate exire compulsus.

Liv. IX, 8. pro virili parte adiuvant; *III, 71, 8. VII, 7. XXVI, 36.* pro virili parte; *prol. 3.* iuabit tamen pro virili parte consuluisset. — *Ovid. Trist. V, 11, 23. Ex Ponto II, 1, 17.* pro parte virili. — *Hieron. praef. in Iosue:* pro virili parte offerre; *praef. in Pent.:* me pro virili portione . . . offerre quae possim.

Sall. Iug. 85. si timidis virtutem verba adderet.

V. Mart. 6. magnarum virtutum viro.

Sulp. Sev. Dial. I, 22. in omni genere virtutum emicuit; 25. virum . . . quo nullus sit . . . omni virtutum genere praestantior.

V. Mart. 16. per quem Dominus signa virtutis ostenderet.

in sua viscera hostili gladio debachantes externis bellis . . . supersedere cogebantur 163, 30. — ne . . . arma in propria viscera retorquerent 229, 1. — dum intestinis in se atque in sua viscera odiis saevirent 284, 25.

semel conceptae indignationis virus ita penitus imis insedisserat visceribus 236, 5. — inveteratus morbus atque imis penitus iam insidens visceribus 279, 20.

alio, quo regni negocia vocabant, abiit 106, 20. — se . . . quo Dominus vocaret pergere 313, 5. — precipiti fuga, quo quemque spes evadendi vocabat, dilabuntur 98, 10.

Una omnium voluntas, eadem erat sententia 148, 25. — una omnium voluntas, una sententia erat 298, 30.

uno animo, pari voluntate in electionem consenserunt 70, 20. — ut omnis dignitas . . . uno animo, pari voluntate ad arma conclamaret 149, 30.

tandem aliquando voti compos effectus 143, 20. — consessum voti compos percipies 249, 25. — corporis usum voti compos recepit 338, 40.

ne in tantum virum voti reus fieret 320, 10.

si votis Deus successum annuisset 121, 25. — si Deus votis annuat 302, 15.

quae de irruptione barbarorum fama vulgaverat 197, 10. — quia fama vulgaverat 287, 20. — Postquam auditum est per provinciam et celebri rumore vulgatum 190, 30. — Quod ubi . . . per exercitum regis celebri rumor vulgaverat 238, 10. — vulgato per civitatem rumore 252, 25.

paribus odiis in mutua vulnera ruunt 71, 1.

Iustin. III, 2, 1. Graecia . . . ab externis bellis velut in viscera sua arma convertit; *XIII*, 6, 7. in sua viscera armatur ferrumque ab hostili bello in civilem sanguinem vertit.

Iustin. XVIII, 6, 5. ituram se quo suae urbis fata vocarent. — *V. Mart.* 6. se quo Dominus vocaret intendere. — *Hor. Ep.* II, 2, 37. I . . . quo virtus tua te vocat.

V. Mart. 9. Una omnium voluntas, eadem vota eademque sententia.

Liv. XXIX, 36. composque eius voti fuit. — *Ovid. Ars am.* I, 486. voti postmodo compos eris.

Num. 30, 4, 8. voti rea erit. — *Verg. Aen.* I, 237. taurum constittam ante aras voti reus.

Sulp. Sev. Dial. I, 17. unde . . . fama vulgaverat. — *Liv.* IX, 20. postquam . . . fama per socios vulgavit. — *Amm. Marc.* XIV, 2, 20. haec ubi latius fama vulgasset; *XXVI*, 3, 4. ut crebrior fama vulgarat. — *Liv.* IX, 2. rumor antea de industria vulgatus. — *Gen.* 45, 16. Auditum est et celebri sermone vulgatum.

Liv. XXVI, 44. in vulnera ac tela ruunt; *XXVIII*, 22. cum caeci furore in vulnera ac ferrum . . . ruerent. — *Ovid. Met.* III, 123. cadunt subiti per mutua vulnera fratres.

EMENDANDA.

Ad p. 68, l. 9. adde in marg. Ioh. 18, 11.

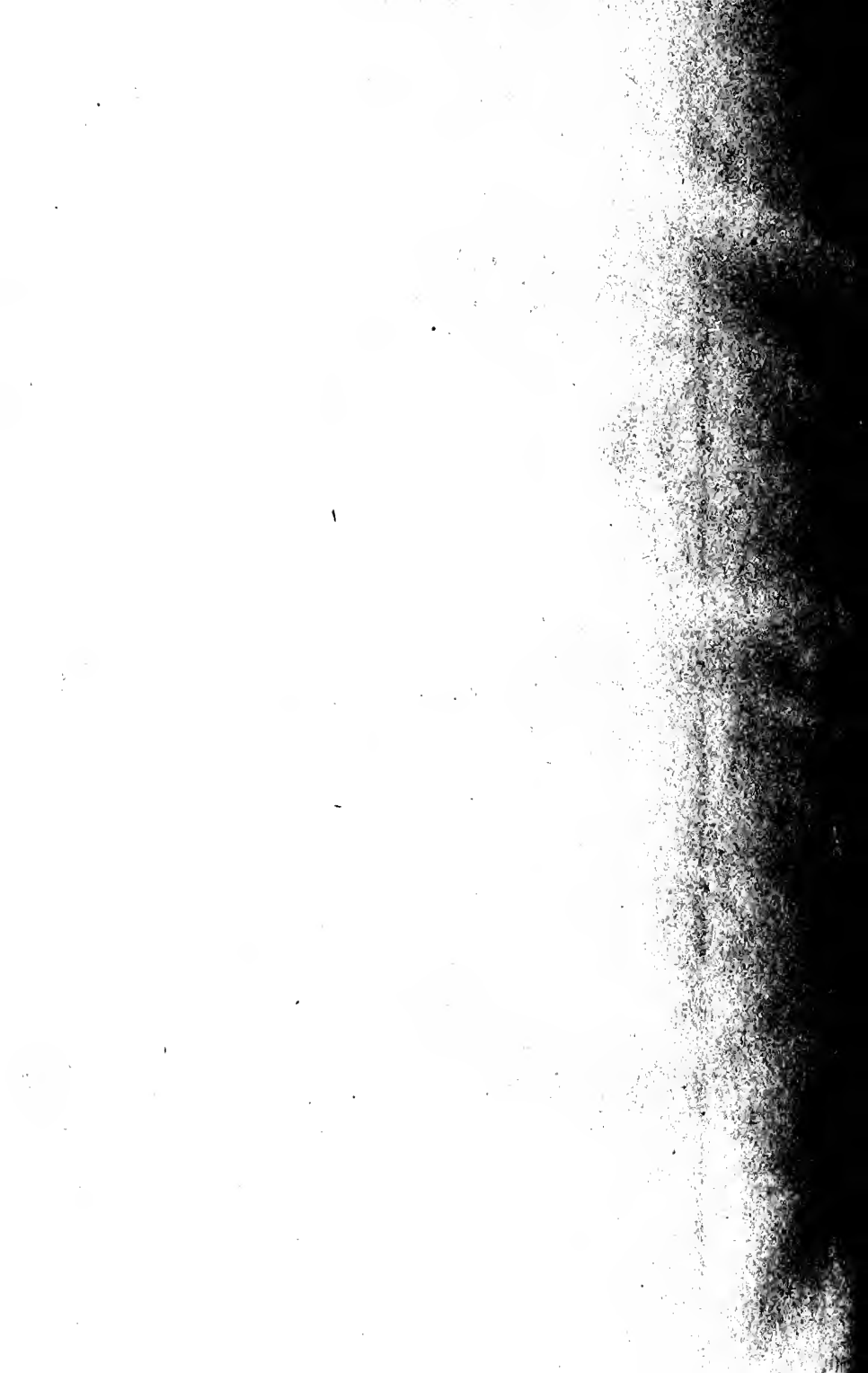
Ad p. 89, l. 16. adde in marg. Is. 51, 17. Ezech. 23, 34.

Ad p. 171, l. 27. adde in marg. 1. Reg. 30, 8.

Ad p. 228, l. 7. adde in marg. Luc. 24, 11.

P. 262, l. 23. lege ac socialem.

BR
854
L35
1894

Lambert von Hersfeld
Lamperti monachi
hersfeldensis

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

